ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΜΕΝ ΑΓΓΛΙΣΤΙ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΟΥ

Ρ. Β. ΠΑΥΛΟΥ Μ. Α.

ΠΡΩΗΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΕΝ ΤΗ

ΟΞΩΝΙΩ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β'. 1834

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ ΔΕ ΚΑΙ ΕΚΔΟΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦ. ΚΑΙ ΛΙΘΟΓΡΑΦ. ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ.

(Ὁδὸς Ἀθηνᾶς ἀριθ. 274.)

1852.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ.

Ἡ παντελὴς ἔλλειψις συγγράμματος περὶ ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, τοσοῦτον ἀναγκαίας εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος, μ' ἔπεισαν νὰ ἐκδώσω διὰ τοῦ τύπου τὸ περὶ αὐτῆς σύγγραμμα τοῦ σεβασμίου Ρ. Β. Παύλου Μ. Α., πρώην συνεταίρου καὶ καθηγητοῦ ἐν τῇ Ὀξωνείῳ Ἀκαδημίᾳ, τὸ ὁποῖον πρὸ δύω περίπου ἐτῶν εἶχον μεταφράσει ἐκ τῆς πολὺ βελτιωμένης δευτέρας αὐτοῦ ἐκδόσεως, δημοσιευθείσης κατὰ τὸ 1834. Μία δὲ τῶν αἰτιῶν, διὰ τὰς ὁποίας ἀνέβαλον τὴν τύπωσιν τῆς μεταφράσεως ταύτης, ἦτο καὶ τὸ ὅτι ἐπεθύμουν νὰ μάθω ἐὰν ἐγένετο νεωτέρα ἔκδοσις αὐτῆς, διὰ νὰ μεταφέρω εἰς τὴν μετάφρασιν τὰς τυχὸν βελτιώσεις τῆς νεωτέρας ἐκδόσεως. Ἐπὶ τούτῳ δὲ παρεκάλεσα φίλον ἀποδημήσαντα εἰς Λονδίνον κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος νὰ μὲ προμηθεύσῃ ἓν ἀντίτυπον τῆς νεωτέρας ἐκδόσεως, ἐὰν τοιαύτη ἐγένετο· ἀλλ' ἔμαθον, ὅτι, κατὰ τὸ 1851, ἐγένετο μὲν νέα ἔκδοσις, ἀλλ' ἄνευ τῆς παραμικρᾶς προσθήκης ἢ βελτιώσεως.

Τὸ φωτισμένον κοινὸν τῆς Ἑλλάδος βεβαίως θέλει ἐκτιμήσει δεόντως τὴν ἀξίαν τοῦ συγγράμματος τούτου, ἐν χρήσει ὄντος εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλ' ὅταν τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸν συγγραφέα αὐτὸν, καὶ τοὺς ἀρχαίους καὶ νεωτέρους συγγγραφεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπορίσθη τὴν ὕλην, ἤτοι τὸν Ηόττερον, τὸν Βαχσμοὺθ, τὸν Ἥρενον, τὸν Βοίκχιον, τὸν Μύλλερ, τὸν Φύνον Κλίντωνα, κλπ., δὲν δύναται, νομίζω, νὰ διστάσῃ περὶ τῆς ἀξιολογότητος καὶ τῆς χρησιμότητος τοῦ συγγράμματος τούτου, τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ περιεκτικὸν, καὶ συντεταγμένον εὐμεθόδως καὶ εὐκρινῶς.

Περὶ δὲ τῆς μεταφράσεως περιορίζομαι νὰ εἴπω, ὅτι ἐπεμελήθην νὰ καταστήσω αὐτὴν ὅσον τὸ δυνατὸν εὐκρινῆ καὶ ἀκριβῆ. Ὅπου δ' ἐνόμισα ἀναγκαῖον, προσέθηκα σχόλιά τινα πρὸς πλειοτέραν διασάφησιν. Εἰς τὴν περιγραφὴν δὲ τινῶν ἐκ τῶν σωζομένων ἐν Ἀθήναις μνημείων τῆς ἀρχαιότητος ἐπήνεγκον διορθώσεις τινὰς κατὰ τὰς νεωτέρας ἀνακαλύψεις, καὶ προσέθηκα τὸ ΙΕ' κεφάλαιον τοῦ βιβλίου δευτέρου, τοῦ μέρους δευτέρου, περὶ παιγνιδίων τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον ἐθεώρησα περίεργον καὶ χρήσιμον, ἐπειδὴ ὅλα σχεδὸν τὰ παιγνίδια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων σώζονται καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησιν, ἂν καὶ μετὰ τροπολογιῶν τινῶν· ἠρανίσθην δὲ αὐτὰ κυρίως ἀπὸ τὴν ἀρχαιολογίαν τοῦ μακαρίτου Γρηγορίου Παλιορίτου, ἀλλ' ἐπήνεγκον διορθώσεις κατά τε τὸ λεκτικὸν καὶ τὸ πραγματικὸν, βοηθηθεὶς ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον ἀπὸ τὸν Πολυδεύκην καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν τοῦ Ἄγγλου Σμίθ.

Εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ βιβλίου κατέταξα καὶ λεξικὸν τῶν γραφῶν καὶ δικῶν, ἤτοι τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἀγωγῶν τῶν Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων ἡ γνῶσις εἶναι ἀναγκαιοτάτη πρὸς κατάληψιν ἰδίως τῶν Ἑλλήνων ῥητόρων. Ἠρανίσθην δὲ αὐτὰς κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας τοῦ Σμίθ. Ἐκ τοῦ λεξικοῦ δὲ τούτου θέλουσι παρατηρήσει καὶ οἱ δικαστικοὶ ὑπάλληλοι τῆς Ἑλλάδος, ὅτι διάφοροι ὅροι, τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθησαν οἱ μεταφρασταὶ τῆς δικαστικῆς νομοθεσίας μας, δὲν ἔχουσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν οὗτοι ἀπέδωκαν εἰς αὐτούς.

Τὸ βιβλίον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔδωκα εἰς αὐτὸ οἰκονομικὸν σχῆμα, σύγκειται ἀπὸ 22 σχεδὸν τυπογραφικὰ φύλλα· περιέχει δὲ ὕλην τριάκοντα καὶ ἐπέκεινα τυπογραφικῶν φύλλων τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς ἱστορίας τοῦ Κείτλη. Ἡ ἐκτύπωσις δὲ τῶν εἰκόνων ἐπέτυχεν ἄριστα, καὶ δὲν σφάλλει

ἐὰν εἴπῃ ὅτι εἶναι ζωηρότεραι παρὰ τὰς πρωτοτύπους.

Πέπεισθαι, ὅτι οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους θέλουσιν εἶσθαι συγκαταβατικοὶ καὶ εἰς τὰ τυχὸν ἁμαρτήματα τοῦ συγγραφέως, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνδέχεται νὰ ὑπέπεσεν ἀκολουθῶν τοὺς πρὸ αὐτοῦ συγγραφεῖς, καὶ εἰς τὰ τυχὸν ἁμαρτήματα τῆς μεταφράσεως. Νομίζω, ὅτι τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ συγγράμματος τούτου ἀπέκτησε σύγγραμμα ἀναγκαιότατον, καὶ ἀπέναντι τῆς ἀποκτήσεως ταύτης τὰ τυχὸν εἰσχωρήσαντα λάθη δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν οὐδεμίαν σημασίαν.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ.

Τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν ηὔξησα μεγάλως δι' ἐπιτομῶν ὄχι μόνον ἐκ τοῦ Ποττέρου, καὶ ἄλλων ἀρχαίων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων συγγραφέων περὶ ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, οἷον τοῦ Βαχσμοὺθ, τοῦ Ἡρένου, τοῦ Βοικχίου, τοῦ Μύλλερ, τοῦ Φύνου Κλίντωνος, κλπ. Σημειῶ δὲ ἰδίως τὰ κεφάλαια περὶ «Ἑλληνικῶν Πολιτειῶν» (τὰ ὁποῖα συνέτεμον ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς μεταφράσεως τοῦ Ἡρένου κατ' ἄδειαν τοῦ ἐκδότου)· περὶ «Δημοσίας Προσόδου καὶ Δαπάνης τῶν Ἀθηναίων» (ἐκ τοῦ Βοικχίου,) καὶ τὸ κεφάλαιον περὶ τοῦ «Πῶς οἱ Ἕλληνες ἐμέτρουν τὸν χρόνον»· εἰς τὸ κεφάλαιον δὲ τοῦτο τὰ λάθη τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ποττέρου, τὰ ὁποῖα εἶχον εἰσχωρήσει εἰς τὴν τελευταίαν ἔκδοσίν μου, διωρθώθησαν, κατὰ τὴν ἀξιόπιστον μαρτυρίαν τοῦ κυρίου Κλίντωνος

Ὁλόκληρον τὸ βιβλίον δεύτερον τοῦ μέρους δευτέρου (τὸ ὁποῖον ἔλαβον κυρίως κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τοῦ Κράγιου περὶ Πολιτείας τῶν Σπαρ-

τιατῶν), συνεγράφη ἐκ νέου· εἰς δὲ τὸ μέρος πρῶτον προσετέθησαν τὰ κεφάλαια περὶ ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς, ἀρχιτεκτονικῆς, μουσικῆς, καὶ περὶ τῆς τροφῆς καὶ ποτοῦ τῶν Ἑλλήνων.

Δι' ὅλα τὰ μέρη τοῦ βιβλίου τούτου ἐμελέτησα ἐπιμελῶς κλασικοὺς συγγραφεῖς, καὶ ἡτοίμασα κατάλογον παραπομπῶν εἰς αὐτούς, διὰ νὰ σημειωθῶσιν εἰς τὸ κάτω μέρος ἑκάστης σελίδος· ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο παρήτησα κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἐκδοτῶν μου, (ἐπικυρωθεῖσαν ὑπὸ τῆς γνώμης διαφόρων ἐξόχων καθηγητῶν), οἵτινες φρονοῦν, ὅτι ἡ ὠφέλεια, ἥτις ἠδύνατο νὰ προκύψῃ ἀπὸ τοιαύτην προσθήκην εἰς τὸ βιβλίον, δὲν ἤθελεν ἀντιζυγίσει τὴν αὔξησιν τῆς δαπάνης, τὴν ὁποίαν ἡ προσθήκη ἤθελεν ἐπιφέρει ἀναγκαίως.

Ὁ χρονολογικὸς πίναξ τοῦ καθηγητοῦ Βρεδοβίου δὲν ὑπέστη οὐδεμίαν μεταβολὴν εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΠΕΡΙ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α'.

ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, κτλ.

		Σελ.
ΚΕΦ. Α'.	*Σύνοψις γεωγραφικῆς περιγραφῆς*	1
— Β'.	*Συνοπτικὴ περιγραφὴ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν*	11
— Γ'.	*Περὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης*	29
— Δ'.	*Περὶ τῶν κυριωτέρων Ἑλλήνων ἱστορικῶν, ποιητῶν, φιλοσόφων, πολιτικῶν, στρατηγῶν καὶ ῥητόρων.*	31
— Ε'.	*Περὶ τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου.*	41

ΒΙΒΛΙΟΝ Β'.

ΠΕΡΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

ΚΕΦ. Α'.	*Θεοὶ τῆς Ἑλλάδος*	43
— Β'.	*Περὶ ναῶν, βωμῶν, εἰκόνων, καὶ ἀσύλων αὐτῶν*	50

Σελ.

ΚΕΦ. Γ'. Περὶ τῶν λειτουργῶν τῆς θρησκείας 52
— Δ'. Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν θυσιῶν, προσφορῶν, καὶ δεκάτων . . . 52
— Ε'. Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν προσευχῶν ἱκεσιῶν, καὶ καταρῶν. . . . 62
— ΣΤ'. Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ὅρκων. . 65
— Ζ'. Περὶ μαντείας τῶν Ἑλλήνων ἐγένει. 68
— Η'. Περὶ τῶν δύο εἰδῶν τῆς ἀτέχνου μαντικῆς, ἤτοι περὶ τῶν χρησμῶν καὶ θεομαντείας. 69
— Θ'. Περὶ τῶν ἑπτὰ εἰδῶν τῆς τεχνικῆς μαντείας 76
— Ι'. Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἑορτῶν ἐγένει 82
— ΙΑ'. Περὶ τῶν ἀξιολογωτάτων Ἑλληνικῶν ἑορτῶν 83
— ΙΒ'. Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι δημοσίων ἀγώνων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς κυριωτέρων γυμνάσεων 91

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

ΚΕΦ. Α'. Προεισαγωγικαὶ σημειώσεις περὶ τοῦ στρατοῦ τῶν Ἑλλήνων . . 98
— Β'. Περὶ τῶν στρατολογιῶν, σιτήσεων, καὶ μισθοδοσίας τῶν Ἑλλήνων . 109

Σελ.

ΚΕΦ. Γ'. Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν στρατιωτῶν. 112
— Δ'. Περὶ τῆς παροπλίας, τῶν ὅπλων, καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ἱματισμοῦ τῶν Ἑλλήνων. 115
— Ε'. Περὶ τῶν ἀρχόντων τῶν στρατευμάτων τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων 120
— ΣΤ'. Περὶ τῶν διαφόρων μερῶν καὶ σχημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ 124
— Ζ'. Περὶ τοῦ πῶς ἐποίουν τὴν εἰρήνην, ἐκήρυττον τὸν πόλεμον, περὶ τῶν πρέσβεων, κλπ. 129
— Η'. Περὶ των στρατοπέδων, τῶν ἡμερινῶν καὶ νυκτερινῶν φυλακῶν, καὶ περὶ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων 131
— Θ'. Περὶ τῶν μαχῶν, δημηγοριῶν τῶν στρατηγῶν, θυσιῶν, μουσικῆς, σημείων, σημαιῶν, συνθήματος, καὶ περὶ τοῦ τρόπου τοῦ διαλύειν τὴν πόλεμον διὰ μονομαχίας, κλπ. 132
— Ι'. Περὶ πολιορκιῶν, καὶ στρατιωτικῶν μηχανῶν 135
— ΙΑ'. Περὶ τῶν νεκρῶν καὶ τῆς κηδείας αὐτῶν 189
— ΙΒ'. Περὶ τῆς ἐκ τοῦ πολέμου λείας, περὶ τῆς εὐχαριστίας πρὸς τοὺς

Σελ.

θεοὺς μετὰ τὴν νίκην, περὶ τῶν τροπαίων, κ.λπ. 140

ΚΕΦ. ΙΓ'. Περὶ στρατιωτικῶν ποινῶν καὶ ἀμοιβῶν, καὶ περὶ τοῦ τρόπου τοῦ πέμπειν ἀγγελίας 142

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

ΚΕΦ. Α'. Προεισαγωγικαὶ σημειώσεις περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ . . 145

— *Β'. Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν πλοίων* 152

— *Γ'. Περὶ τῶν μερῶν, κοσμημάτων καὶ ὁπλισμῶν τῶν πλοίων, καὶ περὶ τῶν πολεμικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο εἰς αὐτὰ* . . 154

— *Δ'. Περὶ τῶν ναυτῶν, στρατιωτῶν, καὶ ναυτικῶν ἀρχόντων* . . . 160

— *Ε'. Περὶ πλῶν, λιμένων, καὶ ναυμαχιῶν* 163

— *ΣΤ'. Περὶ λαφύρων, ναυτικῶν ἀμοιβῶν, ποινῶν, κ.λπ.* 165

ΒΙΒΛΙΟΝ Ε'.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

ΚΕΦ. Α'. Περὶ γάμων, διαζυγίων, κ.λπ. . 167

Σελ.

ΚΕΦ. Β'. Περὶ τοῦ περιορισμοῦ καὶ τῶν ἔργων τῶν γυναικῶν 173

— *Γ'. Περὶ τῆς ἐπιμελείας τῶν νεογεννήτων τέκνων, τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, κ.λπ.* 175

— *Δ'. Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν διαθηκῶν, τῶν κληρονομιῶν, τῶν χρεῶν τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς, κ.λπ.* 177

— *Ε'. Τροφὴ τῶν Ἑλλήνων.* 179

— *ΣΤ'. Ποτὰ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησι* 181

— *Ζ'. Περὶ τῶν φαγητῶν τῶν Ἑλλήνων, τῶν συμποσίων, τοῦ ἑστιᾶν τοὺς ξένους, κτλ.* 182

— *Η'. Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν κηδειῶν* . 188

— *Θ'. Ἱματισμὸς τῶν Ἑλλήνων.* . . . 194

— *Ι'. Μουσικὴ* 200

— *ΙΑ'. Ζωγραφικὴ* 202

— *ΙΒ'. Γλυπτικὴ* 203

— *ΙΓ'. Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς* 206

— *ΙΔ'. Πῶς ἐμέτρουν οἱ Ἕλληνες τὸν χρόνον* 209

— *ΙΕ'. Ἑλληνικὰ νομίσματα, σταθμὰ καὶ μέτρα* 219

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΕΡΙ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α'.

ΠΕΡΙ ΑΘΗΝΩΝ.

		Σελ.
ΚΕΦ. Α'.	Γεωγραφία Αττικῆς, φυλαὶ, δῆμοι, Λαύριον, Πεντελικὸν	251
— Β'.	Περὶ τῶν Αθηνῶν, τειχῶν, πυλῶν, ὁδῶν, οἰκοδομῶν αὐτῶν, κλπ.	227
— Γ'.	Περὶ τῶν Αθηναίων πολιτῶν, μετοίκων, καὶ δούλων.	251
— Δ'.	Περὶ τῶν Αθηναίων ἀρχόντων	257
— Ε'.	Περὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν Αθηναίων, ἤτοι τῶν δημοσίων συνελεύσεων.	262
— ΣΤ'.	Περὶ τῆς Βουλῆς τῶν πεντακοσίων	267
— Ζ'.	Περὶ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ δικαστηρίου τοῦ Αρείου Πάγου	271
— Η'	Περί τινων ἄλλων δικαστηρίων, περὶ τῆς διαδικασίας αὐτῶν, κλπ.	275
— Θ'.	Περὶ τῶν ποινῶν καὶ ἀμοιβῶν τῶν Αθηναίων	282
— Ι'.	Ἄρχοντες ἐρασχολούμενοι εἰς τὴν εἴσπραξιν καὶ διοίκησιν τῶν προσόδων τῶν Ἀθηναίων.	286

		Σελ.
ΚΕΦ. ΙΑ'.	Περὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν τῶν Αθηνῶν.	291
— ΙΒ'.	Περὶ τῶν τακτικῶν προσόδων τῶν Ἀθηνῶν.	302
— ΙΓ'.	Περὶ τῶν ἐκτάκτων προσόδων τῶν Ἀθηνῶν.	308

ΒΙΒΛΙΟΝ Β'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ.

		Σελ.
ΚΕΦ. Α'.	Γεωγραφία τῆς Λακωνίας, καὶ περιγραφὴ τῆς πόλεως Λακεδαίμονος ἢ Σπάρτης	314
— Β'.	Περὶ τῶν πολιτῶν, φυλῶν, κλπ.	319
— Γ'.	Ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι.	322
— Δ'.	Περὶ τῶν Βασιλέων	324
— Ε'.	Περὶ τῆς Γερουσίας	329
— ΣΤ'.	Περὶ τῶν Ἐφόρων.	331
— Ζ'.	Περὶ τῶν κατωτέρων καὶ ἄλλων ἀρχόντων	333
— Η'.	Περὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ δήμου.	336
— Θ'.	Περὶ τῶν συσσιτίων	336
— Ι'.	Περὶ τῶν νόμων τῆς Σπάρτης	340
— ΙΑ'.	Σύντομος κατάλογος τῶν νόμων.	341
— ΙΒ'.	Περὶ Δικῶν.	350
— ΙΓ'.	Περὶ τῶν δημοσίων ἀμοιβῶν καὶ ποινῶν	351
— ΙΔ'.	Περὶ τῶν προσόδων τῆς Σπάρτης	354

Σελ.

ΚΕΦ. ΙΕ'. Παιδιαὶ τῶν Ἑλλήνων . . . 355

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ. 367

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 375

ΠΙΝΑΞ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων καὶ φράσεων. 441

ΛΕΞΙΚΟΝ τῶν Γραφῶν καὶ Δικῶν . . 466

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΠΕΡΙ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α'.

ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Κ.Τ.Λ.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΝ ΣΥΝΟΨΕΙ.

Γεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς Ἑλλάδος.

ΤΜΗΜΑ 1. Ἡ Ἀρχαία Ἑλλὰς περιωρίζετο πρὸς ἄρκτον μὲν ἀπὸ τὰ Καμβούνια ὄρη, τὰ ὁποῖα διεχώριζον αὐτὴν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν· πρὸς μεσημβρίαν δὲ καὶ ἀνατολὰς ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον, καὶ πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τὸ Ἰόνιον Πέλαγος. Καὶ τὸ μὲν μέγιστον μῆκος αὐτῆς ἀπ' ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν ἦτο 220 ἀγγλικῶν μιλίων, τὸ δὲ μέγιστον πλάτος της ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἦτο 140 ἀγγλικῶν μιλίων. Ἡ δὲ ἐπιφάνεια αὐτῆς (συμπεριλαμβανομένης τῆς Εὐβοίας) περιεῖχε 8,000 σχεδὸν τετραγωνικῶν μιλίων.

2. Ἡ Ἑλλὰς διηρεῖτο εἰς βόρειον Ἑλλάδα, μεσαίαν Ἑλλάδα, καὶ τὴν μεσημβρινὴν χερσόνησον ἢ Πελοπόννησον.

3. *Βόρειος Ἑλλάς.* Ἡ βόρειος Ἑλλὰς ἐξετείνετο ἀπὸ τῶν Καμβουνίων ὀρέων μέχρι τοῦ ὄρους τῆς Οἴτης, μεταξὺ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου πρὸς δυσμάς,

καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου πρὸς ἀνατολάς. Περιελάμβανε δὲ δύο χωρας, τὴν μὲν Θεσσαλίαν πρὸς ἀνατολὰς, τὴν δὲ Ἤπειρον πρὸς δυσμάς.

4. *Θεσσαλία.* Ἡ Θεσσαλία, οὖσα εὐρύχωρος πεδιὰς, περιωρίζετο πρὸς βορρᾶν μὲν ἀπὸ τὸν Ὄλυμπον καὶ τὰ Καμβούνια ὄρη· πρὸς μεσημβρίαν δὲ ἀπὸ τὴν Οἴτην, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καὶ πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τὸ ὄρος τοῦ Πίνδου, *Μέτζοβον*. Διηρεῖτο δὲ εἰς πέντε μοίρας, τὴν Ἑστιαιώτιδα, Πελασγιώτιδα, Δολοπίαν, Φθιώτιδα, καὶ Μαγνησίαν. Ὄρη δὲ αὐτῆς ἦσαν, ὁ Ὄλυμπος (1), ἡ Ὄσσα, *Κίσσαβος*, τὸ Πήλιον, *Ζαγορὰ*, ὁ Πίνδος, καὶ οἱ δύο κλάδοι αὐτοῦ ὁ Ὄρθρυς καὶ ἡ Οἴτη, εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς ὁποίας εἶναι τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν. Ποταμοὶ δὲ, ὁ Πηνειὸς, *Σαλαμβριὰς*, μὲ τοὺς κλάδους αὐτοῦ τὸν Ἀπιδανὸν *Βλαχογιάννην*, καὶ τὸν Ἐνιπέα, *Γούρα*· ὁ Ὀγχηστὸς, *Πάτρα*, καὶ ὁ Σπερχειὸς, *Ἑλλάδα*. Λίμνη δὲ ἡ Βοιβηὶς, *Κάρλα*.

Πόλεις δὲ, ἡ Λάρισσα, ἡ Φάρσαλος, *Φέρσαλα*, αἱ Φεραὶ, ἡ Τρίκκη, *Τρίκαλα* κ.λ.π.

5. *Ἤπειρος* (2). Ἡ Ἤπειρος κατὰ δυσμὰς μὲν περιωρίζετο ἀπὸ τὸ Ἰόνιον πέλαγος, κατ' ἄρκτον δὲ ἀπὸ τὴν Ἰλλυρίαν, κατ' ἀνατολὰς δὲ ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν, καὶ κατὰ μεσημβρίαν ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν. Διηρεῖτο δὲ εἰς τρεῖς μοίρας τὴν Χαονίαν, καὶ τὴν Θεσπρωτίαν πρὸς τὸ παράλιον, καὶ τὴν μεσόγειον Μολοσσίδα.

(1) Τὰ νεώτερα ὀνόματα εἶναι τυπωμένα μὲ κυρτὰ γράμματα.

(2) Ἐπὶ μὲν τῶν παραλίων τῆς Ἠπείρου ἦσαν κτισμέναι ἀποικίαι Ἑλληνικαὶ, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς μεσογείου ἦσαν ὅλοι βάρβαροι.

Ὄρη δὲ τῆς Ἠπείρου ἦσαν τὰ Ἀκροκεραύνια ὄρη, *Χειμάρρα*.

Ποταμοὶ δὲ, ὁ Θύαμις, *Κάλλαμα*, ὁ Ἀχέρων, *Σοῦλι*, καὶ ὁ Ἄραχθος, *Ἄρτα*.

Λίμνη δὲ, ἡ Ἀχερουσία, *Τσουκνίδα*.

Πόλεις δὲ, τὸ Βουθρωτὸν, *Βουτρίντο*, ἡ Δωδώνη, ἡ Ἀμβρακία, *Ἄρτα*, ἡ Νικόπολις, *Πρέβεζα* (κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου).

6. *Μεσαία Ἑλλάς.* Ἡ μεσαία Ἑλλὰς περιελάμβανε πρὸς ἄρκτον μὲν τὰ μεταξὺ Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου κείμενα μέρη, πρὸς ἀνατολὰς δὲ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, πρὸς μεσημβρίαν τὸν Κορινθιακὸν καὶ Σαρωνικὸν κόλπον, καὶ πρὸς δυσμὰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Συνίστατο δὲ ἀπὸ ἐννέα χώρας, τὴν Ἀττικὴν, Μεγαρίδα, Βοιωτίαν, Φωκίδα, Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Λοκρίδα, τὴν Δωρίδα, Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν.

7. *Ἀττική.* Ἡ Ἀττικὴ ἔκειτο κατὰ τὸ βόρειον παράλιον τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου. Περιωρίζετο δὲ πρὸς δυσμὰς μὲν ἀπὸ τὴν Μεγαρίδα, πρὸς βορρᾶν δὲ ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν καὶ τὸν Εὔριπον, καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ὄρη δὲ αὐτῆς ἦσαν ὁ Πάρνης, Ὀζιὰς, ὁ Ἡμηττὸς, *Τρελλοβοῦνι*, τὸ Πεντελικὸν ἡ *Πεντέλη*, ὁ Βριλησσὸς, *Τουρκοβοῦνι*, ὁ Ἄγχεσμος, *Ἅγιος Γεώργιος*, καὶ ὁ Κορυδαλὸς, *Δαφνοβοῦνι*.

Ποταμοὶ δὲ, ὁ Κηφισσὸς καὶ ὁ Ἰλισσός.

Πόλεις δὲ, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Ἐλευσὶς, ἡ Δεκέλεια, *πλησίον τοῦ Βαριμπόμπι*, ὁ Μαραθὼν κλπ.

8. *Μεγαρὶς.* Ἡ Μεγαρὶς ἔκειτο μεταξὺ τῆς Ἀττικῆς καὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, καὶ περιωρίζετο πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολὰς ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸν καὶ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον.

Πόλεις δὲ αὐτῆς ἦσαν τὰ Μέγαρα μὲ τὸν λιμένα αὐτῶν Νίσαιαν· αἱ Πηγαὶ, *Υάθα*, κτλ.

9. *Βοιωτία.* Ἡ Βοιωτία περιωρίζετο πρὸς μεσημβρίαν μεν ἀπὸ τὴν Μεγαρίδα καὶ τὴν Ἀττικὴν, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἀπὸ τὸν Εὔριπον καὶ τὴν νῆσον Εὔβοιαν, πρὸς ἄρκτον ἀπὸ τὸν Ὀπούντιον κόλπον καὶ τοὺς Ὀπουντίους Λοκροὺς, καὶ πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τὴν Φωκίδα καὶ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ὄρη δὲ αὐτῆς ἦσαν, ὁ Ἑλικὼν, *Παλαιοβοῦνι*, ὁ Κιθαιρὼν, *Ἐλατειὰς* κτλ.

Ποταμοὶ δὲ, ὁ Ἀσωπὸς, ὁ Κηφισσὸς, *Μαυροπόταμον*, καὶ ὁ Ἴσμηνός.

Λίμναι δὲ, ἡ Κωπαὶς, *Τοπόλια*, καὶ ἡ Ὑλίκη, *Λυκάρι*.

Πόλεις δὲ, αἱ Θῆβαι, αἱ Πλαταιαὶ, *Κόκλα*, τὰ Λεῦκτρα, *Λεῦτα*, αἱ Θεσπιαὶ, *Ἐρημόκαστρον*, ἡ Κορώνια (πλησίον τῶν Κουκούρων.) ἡ Λεβάδεια, *Λιβαδειὰ*, ἡ Χαιρώνεια, *Κάπρενα*· ὁ Ὀρχομενὸς, (πλησίον τῆς Σκριποῦς.), τὸ Δήλιον (πλησίον τοῦ Δράμισ.) ἡ Τανάγρα, κτλ.

10. *Φωκίς.* Ἡ Φωκὶς περιωρίζετο ἀνατολικομεσημβρινῶς μὲν ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν, βορειοδυτικῶς δὲ ἀπὸ τὴν Λοκρίδα, καὶ κατὰ μεσημβρίαν ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ὄρος δὲ αὐτῆς ἦτον ὁ Παρνασσὸς, *Λιάκορα*. Ποταμὸς δὲ ὁ Κηφισσὸς, κατὰ τὸν πρὸς ἀνατολὰς ῥοῦν αὐτοῦ εἰς τὴν Κωπαΐδα.

Πόλεις δὲ, αἱ Δελφοὶ, *Καστρὶ*, ἡ Κρίσσα, *Χρυσὸ*, ἡ Ἐλάτεια, *Λεῦτα*, ἡ Δαυλὶς, *Δαύλια*, καὶ ἡ Ἀντίκυρα, *Ἄσπρα σπήτια*.

11. *Ἀνατολικὴ Λοκρίς.* Ἡ Ἀνατολικὴ Λοκρὶς ἔκειτο μεταξὺ τῆς Φωκίδος κατὰ δυσμὰς, καὶ τῆς θαλάσσης κατ᾽ ἀνατολὰς· διηρεῖτο δὲ πρὸς ἄρκτον μὲν εἰς

τὴν Ἐπικνημιδίαν Λοκρίδα, πρὸς μεσημβρίαν δὲ εἰς τὴν Ὀπουντίαν Λοκρίδα. Ὄρος δὲ αὐτῆς ἦτον ἡ Κνημὶς, *Ταλάντι*, ἐν τῇ Ὀπουντίᾳ Λοκρίδι.

Πόλεις δὲ, κατ᾽ἄρκτον μὲν ἡ Σκάρφεια (πλησίον τῶν Ἀντέρων.) ἡ Νίκαια, *Ἀπάνω μῶλος*· πρὸς μεσημβρίαν δὲ τὸ Θρόνιον, ἡ Ὀποῦς, *Μπουδουνίτζα*, καὶ ἡ Ἀλόπη,

12· *Δυτικὴ Λοκρίς.* Ἡ Δυτικὴ Λοκρὶς (ἢ Ὀζολαία Λοκρὶς) ἐξετείνετο εἰς τρίγωνον σχῆμα κατὰ τὸ παράλιον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, μεταξὺ Φωκίδος καὶ Αἰτωλίας, καὶ περιωρίζετο κατ᾽ ἄρκτον ἀπὸ τὴν Δωρίδα.

Πόλεις δὲ αὐτῆς ἦσαν ἡ Ναύπακτος, ἡ Ἄμφισσα, *Σάλωνας*, κτλ.

13. *Δωρὶς.* Ἡ Δωρὶς ἔκειτο εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς Φωκίδος, καὶ εἰς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Οἴτης.

Πόλεις δὲ αὐτῆς ἦσαν τὸ Βοιὸν, ἡ Πίνδος, ὁ Ἐρινεὸς, καὶ τὸ Κυτίνιον, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν Δωρικὴν τετράπολιν.

14. *Αἰτωλία.* Ἡ Αἰτωλία περιωρίζετο πρὸς δυσμὰς μὲν ἀπὸ τὸν ποταμὸν Ἀχελῷον, *Ἀσπροπόταμον*, πρὸς μεσημβρίαν δὲ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, πέραν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἀπὸ τοὺς Ὀζόλας Λοκροὺς καὶ ἀπὸ τὴν Δωρίδα, καὶ πρὸς ἄρκτον ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν.

Ὄρη δὲ αὐτῆς ἦσαν ὁ Κόραξ, *Κόμακας*, ἐκτεινόμενος βορειοανατολικῶς καὶ μεσημβρινοδυτικῶς, ὁ Ἀράκυνθος, *Ζυγὸς*, κτλ.

Ποταμοὶ δὲ, ὁ Ἀχελῷος, καὶ ὁ Εὔηνος, *Φίδαρις*.

Πόλεις δὲ, ἡ Καλυδὼν, τὸ Θέρμον, ὁ Πλευρὼν, καὶ ἡ Χαλκὶς, *Γαλατᾶς*.

15. *Ἀκαρνανία.* Ἡ Ἀκαρνανία περιωρίζετο πρὸς ἄρκτον μὲν ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, πρὸς δυσμὰς δὲ ἀπὸ τὸ Ἰόνιον πέλαγος, καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τὸν Ἀχελῷον.

Ὄρη δὲ αὐτῆς ἦσαν ὁ Θύαμος, καὶ ὁ Ὄλυμπος.

Ποταμοὶ δὲ, ὁ Ἀχελῷος, ὁ Ἄναπος, Ἄκτος, καὶ ὁ Ἴναχος, *ἴσως Κρικέλι.*

Πόλεις δὲ, τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος, *Κραβασαρᾶς,* ἡ Ὅλπη, ἡ Στράτος, *Πόρτα,* τὸ Ἄκτιον, Ἄτσιον, τὸ Ἀνακτόριον, *Ποῦντα,* καὶ ἡ Λευκὰς ἐπὶ τῆς χερσονήσου, ἢ μᾶλλον τῆς νήσου Λευκάδος, *Ἁγίας Μαύρας.*

16. *Πελοπόνησος.* Ἡ μεσημβρινὴ Ἑλλὰς, ἡ Πελοπόννησος, περιεῖχεν ὀκτὼ χώρας, τὴν Ἀρκαδίαν, Λακωνίαν, Μεσσηνίαν, Ἦλιδα, Ἀργολίδα, Ἀχαΐαν, Σικυωνίαν καὶ Κορινθίαν.

17. *Ἀρκαδία.* Ἡ Ἀρκαδία, οὖσα ὀρεινοτάτη χώρα, περιωρίζετο κατὰ μεσημβρίαν μὲν ἀπὸ τὴν Λακωνίαν καὶ Μεσσηνίαν, κατὰ δυσμὰς δὲ ἀπὸ τὴν Ἦλιδα, κατ' ἄρκτον ἀπὸ τὴν Ἀχαΐαν, καὶ κατ' ἀνατολὰς ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα.

Ὄρη δὲ αὐτῆς ἦσαν ἡ βόρειος σειρὰ τῆς Κυλλήνης, *Ζύρια,* τὸ Λύκαιον, *Τετραγί,* κτλ.

Ποταμοὶ δὲ, ὁ Ἀλφειὸς (Ῥουφιᾶς) μὲ τοὺς βορείους καὶ μεσημβρινοὺς κλάδους του, τὸν Λάδωνα, *Λαύδωνα,* καὶ τὸν Ἐρύμανθον *Δογάνι.* Λίμνη δὲ, ἡ Στυμφαλὶς (πλησίον τοῦ Ζαρακᾶ.)

Πόλεις δὲ, ἡ Μαντίνεια, πλησίον τοῦ Πικέρνι, ἡ Τεγέα, *Πιαλί,* ἡ Μεγαλόπολις, *Σινάνου,* ὁ Ὀρχομενὸς, *Καλπακι,* ἡ Ἡραία, *Ἅγιος Ἰωάννης,* κτλ.

18. *Λακωνία.* Ἡ Λακωνία περιωρίζετο κατ' ἄρκτον μὲν ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν, κατὰ δυσμὰς δὲ ἀπὸ τὴν

Μεσσηνίαν, κατ' ἀνατολὰς ἀπὸ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, καὶ κατὰ μεσημβρίαν ἀπὸ τὴν μεσόγειον θάλασσαν.

Ὄρη δὲ αὐτῆς ἦσαν τὸ Ταΰγετον, *Πενταδάκτυλον* καὶ ὁ Θόρναξ, *Τορνίκι,* πρὸς ἀνατολάς.

Ποταμὸς δὲ, ὁ Εὐρώτας, *Βασιλοπόταμον.*

Πόλεις δὲ, ἡ Σπάρτη ἢ Λακεδαίμων, αἱ Ἀμύκλαι, *Σκλαβοχῶρι,* ἡ Θυρέα, Ἄστρος, κατὰ τὸ Ἀργολικὸν μεθόριον, αἱ Θεράπναι, τὸ Γύθειον, κτλ.

19. *Μεσσηνία.* Ἡ Μεσσηνία περιωρίζετο κατ' ἀνατολὰς μὲν ἀπὸ τὴν Λακωνίαν, κατ' ἄρκτον δὲ ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν καὶ Ἦλιδα, κατὰ τὸ ἄλλο δὲ μέρος ἀπὸ τὴν θάλασσαν

Ὄρος δὲ αὐτῆς ἦτον τὸ Κεραύσιον. Ποταμοὶ δὲ, ὁ Πάμισος, *Πιρνάτζα,* ὁ Νέδων, κτλ.

Πόλεις δὲ, ἡ Μεσσήνη, (ἔχουσα ἀκρόπολιν ἐπὶ τοῦ προσκειμένου ὄρους Ἰθώμης). Ἡ Εἶρα (ὀρεινὸν φρούριον), ἡ Κυπαρισσία, ἡ Πύλος, *Νεόκαστρον,* ἔχουσα τὸ φρούριον Κορυφάσιον, καὶ τὸ νησίδιον Σφακτηρίαν πλησίον τοῦ παραλίου κείμενον, καὶ ἡ Μεθώνη.

20 *Ἦλις.* Ἡ Ἦλις περιωρίζετο κατ' ἄρκτον μὲν ἀπὸ τὴν Ἀχαΐαν, κατ' ἀνατολὰς δὲ ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν, πρὸς μεσημβρίαν ἀπὸ τὸν ποταμὸν Νέδαν, *Βούζηρ,* καὶ πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Διηρεῖτο δὲ ἔκπαλαι εἰς τρεῖς χώρας τὴν Τριφυλίαν, τὴν Ἱσάτιδα καὶ τὴν Κοίλην.

Ὄρος δὲ αὐτῆς ἦτον ὁ Σκόλλις, *Σανταμέρι.*

Ποταμοὶ δὲ, ὁ Πηνειὸς, ὁ Ἀλφειὸς, (Ῥουφιὰς), πηγάζων ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ, καὶ ἡ Νέδα.

Πόλεις δὲ ἡ Ἦλις, *Παλαιόπολις,* ἡ Κυλλήνη, *Γλαρέντσα,* ἡ Πίσα (διαχωριζομένη διὰ τοῦ ποταμοῦ Ἀλφειοῦ ἀπὸ τὴν γειτονεύουσαν πεδιάδα τῆς Ὀλυμ-

πίας)· ἡ Τριφυλιακὴ Πύλος, *Παλαιόκαστρον*, κτλ·

21. *Ἀργολίς.* Ἡ Ἀργολὶς περιωρίζετο κατ' ἄρκτον μὲν ἀπὸ τὴν Κορινθίαν, κατὰ δυσμὰς δὲ ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν, καὶ κατὰ μεσημβρίαν ἀπὸ τὴν Λακωνίαν.

Ὄρη δὲ αὐτῆς ἦσαν τὸ Παρθένιον, *Παρθένι*, τὸ Ἀραχναῖον, *Σοφικὸ*, κτλ.

Ποταμὸς δὲ, ὁ Ἴναχος, *Ξηριᾶς*.

Πόλεις δὲ, τὸ Ἄργος, αἱ Μυκῆναι, (πλησίον τοῦ Χαρβατίου), ἡ Ναυπλία (λιμὴν τοῦ Ἄργους·) ἡ Ἐπίδαυρος, *Πίδαυρα*, ἡ Τροιζὴν, *Δαμαλᾶς*, ἡ Τίρυνς, ὀλίγον ἀνατολικῶς τοῦ Ἄργους, καὶ ἡ Ἑρμιόνη, *Καστρί*. Αἱ δὲ νῆσοι Καλαύρεια, *Πόρος* καὶ ἡ Ὑδρέα, Ὕδρα, κεῖνται πλησίον κατὰ τὸ ἀνατολικὸν παράλιον.

22. *Ἀχαΐα.* Ἡ Ἀχαΐα περιωρίζετο κατ' ἀνατολὰς μὲν ἀπὸ τὴν Σικυωνίαν, κατὰ δυσμὰς ἀπὸ τὸ Ἰόνιον πέλαγος, κατὰ μεσημβρίαν δὲ ἀπὸ τὴν Ἦλιδα καὶ Ἀρκαδίαν, καὶ κατ' ἄρκτον ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

Ὄρος δὲ αὐτῆς ἦτο τὸ Παναχαϊκὸν, *Βοδιᾶς*.

Ποταμοὶ δὲ, ὁ Πεῖρος, *Καμενίτσα*, καὶ ὁ Σελινοῦς, *Βοστίτσα*.

Πόλεις δὲ, αἱ Πάτραι, ἡ Δύμη (πλησίον τῆς Παλαιοαχαΐας,) τὸ Αἴγιον, *Βοστίτσα*, ἡ Ἑλίκη, ἡ Τριταία, *Γουμενίτζα*, κτλ.

23. *Σικυωνία.* Ἡ Σικυωνία περιωρίζετο κατ' ἄρτον μὲν ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, κατὰ δυσμὰς δὲ ἀπὸ τὴν Ἀχαΐαν, κατὰ μεσημβρίαν ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν, καὶ κατ' ἀνατολὰς ἀπὸ τὴν Κορινθίαν.

Ποταμοὶ, ὁ Ἐλίσσων, *Μέλισσος*, ὁ Ἀτωπὸς, *Βασιλικὰ*, (ἀμφότεροι ἦσαν μικροὶ ποταμοί).

Πόλεις δὲ ἦσαν ἡ Σικυὼν, *Βασιλικὰ*, ἡ Φλιοῦς, πλησίον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, (αὐτόνομος πόλις), κτλ.

24. *Κορινθία.* Ἡ Κορινθία περιωρίζετο κατ' ἄρκτον μὲν ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ τὰ Γεράνεια ὄρη, κατὰ δυσμὰς δὲ ἀπὸ τὴν Σικυωνίαν, κατὰ μεσημβρίαν ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα, καὶ κατ' ἀνατολὰς ἀπὸ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον.

Πόλεις δὲ ἦσαν, ἡ Κόρινθος, ἔχουσα ἀκρόπολιν τὸν Ἀκροκόρινθον, καὶ τοὺς δύο λιμένας της Λέχαιον κατὰ τὸν Κορινθιακὸν καὶ Κεγχρειὰς κατὰ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον.

25. *Ἑλληνικαὶ νῆσοι.* Αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τρεῖς τάξεις· ἤτοι τὰς προσγείους, τὰς συστάδας, καὶ τὰς πελαγίας.

1. Νῆσοι πρόσγειοι.					2. Νῆσοι συστάδες.	3 Νῆσοι πελάγειοι.
Νῆσοι παρὰ τὸ δυτικὸν παράλιον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ Ἰόνιον πέλαγος.	Νῆσοι παρὰ τὸ μεσημβρινὸν παράλιον τῆς Ἑλλάδος.	Νῆσοι παρὰ τὸ ἀνατολικὸν παράλιον.	Νῆσοι παρὰ τὴν Θεσσαλίαν.	Νῆσοι παρὰ τὸ παράλιον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.		
Κέρκυρα, Κορφοί. Λευκάς, Ἁγία Μαύρα. Κεφαλληνία. Ἰθάκη, Θιάκι. Ζάκυνθος. Στροφάδες, Στροφάδια.	Κύθηρα Τσιρίγον	Αἴγινα. Σαλαμίς, Κούλουρη. Εὔβοια. Ἔγριπος	Σκιάθος. Σκόπελος. Ἀλώνησος, Ἥλιοδρόμια. Σκῦρος. Περαιτέρω δὲ κατὰ τὸ Θρακικὸν παράλιον εἶναι ἡ Ἴμβρος, ἡ Θάσος, ἡ Σαμοθράκη, καὶ ἡ Λῆμνος.	Λέσβος, Μιτυλήνη, Χῖος. Σάμος, Κῶς, Ῥόδος.	Κυκλάδες καὶ Σποράδες, μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ μεγαλήτεραι εἶναι ἡ Ἄνδρος, ἡ Δῆλος, ἡ Πάρος, ἡ Νάξος καὶ ἡ Μῆλος.	Ἡ Κρήτη καὶ ἡ Κύπρος.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Σύντομος περιγραφὴ τῆς πολιτικῆς Ἱστορίας τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν.

1. *Βόρειος Ἑλλάς. Θεσσαλία.* Ἡ χώρα αὕτη ἦτον ἡ πρώτη κατοικία τῶν Ἑλλήνων, ἐξ ἧς διεσπάρησαν οὗτοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς δὲ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, αὕτη περιελάμβανε δέκα μικρὰ βασίλεια, κυβερνώμενα ἀπὸ διαδοχικοὺς ἡγεμόνας, ἐξ ὧν οἱ περιφημότεροι ἦσαν ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ὁ Φιλοκτήτης. Φαίνεται δὲ ὅτι ποτὲ δὲν ἀπήλαυσεν ἐλευθερίαν ἡ Θεσσαλία, διότι αἱ δύο πρῶται πόλεις αὐτῆς ἐκυβερνῶντο ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ τυράννους, διατηρήσαντας τὴν ἐξουσίαν των μέχρι τῆς Μακεδονικῆς περιόδου. Τὸ βασιλεῦον δὲ γένος εἰς Λάρισσαν ἦσαν οἱ Ἀλευάδαι. Εἰς τὰς Φερὰς δὲ ἐγενήθη, περὶ τὸ 380 ἔτος, τύραννός τις ὀνομαζόμενος Ἰάσων, ὅστις ὑπέταξεν ὅλην τὴν Θεσσαλίαν εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ὁ δὲ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἀλέξανδρος ἐδολοφονήθη ἀπὸ τὸν Λυκόφρονα καὶ Τισίφωνον, οἵτινες ἐβασίλευσαν, ἕως οὗ καθηρέθησαν ἀπὸ Φίλιππον τὸν Μακεδόνα.

2. *Ἤπειρος.* Ἡ χώρα αὕτη κατῳκεῖτο ἀπὸ διαφόρους φυλάς, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχεν ἴδιον βασιλέα (πλὴν τῆς ἐν Ἀμβρακίᾳ Κορινθιακῆς ἀποικίας, ἥτις ἦτο πολιτεία), ἕως οὗ οἱ βασιλεῖς τῶν Μολοσσῶν, συμμαχήσαντες μετὰ τῆς Μακεδονίας, ἔλαβον εἰς τὴν ἐξουσίαν των ὁλόκληρον τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Ἀμβρακίαν αὐτήν.

3. *Μεσαία Ἑλλάς. Ἀττική.* Αἱ Ἀθῆναι, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἀττικῆς, ἐκτίσθησαν, περὶ τὸ 1556 Π. Χ.,

ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτίου Κέκροπος. Ἡ πόλις δὲ ὠνομάσθη Κεκροπία, ἀπὸ τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτῆς· μετὰ δὲ ταῦτα Ἀθῆναι, εἰς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς, ἥτις, ἐλθοῦσα εἰς ἔριν πρὸς τὸν Ποσειδῶνα, καὶ ὑπερισχύσασα αὐτοῦ, ἔδωκε δικαιωματικῶς τὸ ὄνομά της εἰς τὴν πόλιν. Ἐκυβερνήθη δὲ ἀπὸ δέκα ἑπτὰ βασιλεῖς, τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος εἶναι μυθώδης.

Ἡ ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν, ὡς πολιτείας, ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τοῦ Θησέως, ὅστις διεδέξατο τὸν πατέρα του Αἰγέα, περὶ τὸ 1300 Π. Χ., ἂν καί τινες θεσμοθεσίαι, ὡς ἡ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἡ διαίρεσις τοῦ λαοῦ εἰς *εὐπατρίδας*, *γεωργοὺς*, καὶ *δημιουργοὺς*, εἶναι ἴσως ἀρχαιότεραι, καὶ δύνανται ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν ἀποικίαν τοῦ Κέκροπος. Ὁ Θησεὺς ὅμως ἦτο μέχρι τινὸς βαθμοῦ ὁ θεμελιωτὴς τῆς πολιτείας, ἐπειδὴ ἀντὶ τῶν τεσσάρων πόλεων, ἀνεξαρτήτων μέχρι τοῦδε ἀπ' ἀλλήλων, συνέστησε τὰς Ἀθήνας ὡς τὴν μόνην καθέδραν τῆς κυβερνήσεως.

Ἡ περίοδος δὲ τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως διήρκεσε μέχρι τοῦ 1068 Π. Χ., ὅτε ὁ τελευταῖος βασιλεὺς Κόδρος, δι' ἑκουσίου θυσίας τῆς ζωῆς του, ἠλευθέρωσε τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Δωριέων. Ἡ δὲ περίοδος ἀπὸ τοῦ 1068 μέχρι τοῦ 752, ἦτον ἡ τῶν ἰσοβίων ἀρχόντων, ἐκλεγομένων ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κόδρου. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἦτον ὁ Μέδων, ὁ δὲ τελευταῖος ὁ Ἀλκμαίων. Ἐπὶ τῆς περιόδου δὲ ταύτης οἱ Ἴωνες ἐμετανάστευσαν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Τρίτη περίοδος ἀπὸ τοῦ 752 μέχρι τοῦ 682 Π. Χ.

Κατ' αὐτὴν ἑπτὰ δεκαετεῖς ἄρχοντες, ἐκλεγόμενοι ὡσαύτως ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κόδρου, ἐκυβέρνησαν.

Ἡ τετάρτη περίοδος ἐκτείνεται μέχρι τοῦ Σόλωνος, ἀπὸ τοῦ 682 μέχρι τοῦ 594. Κατ' αὐτὴν ἐξελέχθησαν ἐννέα ἐνιαύσιοι ἄρχοντες. — Ἐγεννήθη τυραννικὴ ἀριστοκρατία. — Ἐπεχείρησε κατὰ πρῶτον ὁ Δράκων νὰ νομοθετήσῃ, 622. — Ἐδολοφονήθη ὁ Κύλων (594), καὶ ἐκ τῆς δολοφονίας ταύτης οἱ εὐπατρίδαι κατέστησαν ἔνοχοι τοῦ Κυλωνείου ἄγους, τὸ ὁποῖον οἱ ἀντίζηλοι μετεχειρίζοντο ἐπὶ πολὺν χρόνον ὡς πρόφασιν ταραχῶν.

Κατὰ δὲ τὸ 594 Π.Χ. ἐχειροτονήθη ὁ Σόλων ἄρχων, καὶ ταυτοχρόνως προσεκλήθη νὰ νομοθετήσῃ ἁρμοδιώτερον πολίτευμα εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὰ δὲ κεφάλαια τῆς νομοθεσίας του ἦσαν ὡς ἕπεται. 1) Κατάργησις τῶν νόμων τοῦ Δράκοντος, πλὴν τῶν φονικῶν. 2) Τετραπλῆ διαίρεσις τοῦ λαοῦ, κατὰ λόγον τῆς περιουσίας των. (1) Καὶ αἱ μὲν πρῶται τάξεις ἠδύναντο μόναι νὰ ἐκλέγωνται εἰς τὰ ἀξιώματα τῆς πολιτείας, ὁ δὲ δῆμος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κυρόνῃ τοὺς νόμους, νὰ συζητῇ ὅλας τὰς δημοσίους ὑποθέσεις, τὰς παραπεμπομένας εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὴν βουλὴν, καὶ νὰ διανέμῃ τὴν δικαιοσύνην. 3) Αὔξησις τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅστις μέχρι τοῦδε ἐχρησίμευε μόνον ὡς ὄργανον εἰς χεῖρας τῆς ἀριστοκρατίας. Διότι ὁ Σόλων ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐρο-

(1) Δηλαδὴ εἰς πεντακοσιομεδίμνους, ἤτοι τοὺς ἔχοντας ἐτήσιον εἰσόδημα πεντακοσίων μεδίμνων· εἰς ἱππεῖς, ἤτοι τοὺς ἔχοντας τετρακοσίους· εἰς τοὺς ζευγίτας, ἤτοι τοὺς ἔχοντας τριακοσίους· καὶ εἰς τοὺς Θῆτας, τῶν ὁποίων τὸ εἰσόδημα ἦτο κατώτερον τῆς ποσότητος ταύτης.

ρείαν ἐπὶ τῶν ἠθῶν, καὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς διαγωγῆς τῶν ἀρχόντων μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχοντίας των, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ τροποποιεῖν καὶ ἀπορρίπτειν τὰς ὑπὸ τῆς βουλῆς γινομένας προτάσεις.

Τὸ πολίτευμα δὲ τοῦτο διήρκεσε μέχρι τῆς τελείας ἀπελάσεως τῶν Πεισιστρατιδῶν, κατὰ τὸ 510 Π. Χ., ὅτε Κλεισθένης, ὁ υἱὸς τοῦ Μεγακλέους, προθέμενος νὰ καταπαύσῃ τὸν φατριασμὸν διὰ νέας κατατάξεως τῶν πολιτῶν, ηὔξησε τὸν μὲν ἀριθμὸν τῶν φυλῶν εἰς δέκα, τὸν δὲ ἀριθμὸν τῶν μελῶν τῆς βουλῆς εἰς 500.

Ἀπὸ ταύτης δὲ τῆς ἐποχῆς μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, 404 Π. Χ., τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν διετέλει δημοκρατικόν, ἐπειδὴ ὁ δῆμος ἐν γένει ὡδηγεῖτο ἀπὸ ἐξόχους ἄνδρας, ὡς τὸν Θεμιστοκλέα, τὸν Περικλέα καὶ λοιποὺς, οἵτινες διεύθυνον τὰ πράγματα ὡς στρατηγοὶ ἢ δημαγωγοί.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τὸ 404, τὸ πολίτευμα μετεβλήθη εἰς ὀλιγαρχίαν, κατὰ προσταγὴν τοῦ Λυσάνδρου, διορισθέντων τριάκοντα κυβερνητῶν ἢ τυράννων, κατὰ τὴν τότε ὀνομασίαν αὐτῶν. Αλλ' οἱ τύραννοι οὗτοι ἐδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου, 403 Π. Χ, ἀποκατέστη δὲ ὁ τύπος, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος. Ἀφοῦ δὲ ὁ Θρασύβουλος ἠλευθέρωσεν οὕτω τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ Κόνων ἀπέδωκεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχαίαν ἡγεμονίαν της διὰ λαμπρᾶς νίκης περὶ τὴν Κνίδον, καθ' ἣν κατὰ κράτος ἐνίκησε τὸν στόλον τῶν Λακεδαιμονίων. Ἐπί τινα δ' ἔτη αἱ Ἀθῆναι ἐφαίνοντο ὅτι ἀνέκτησαν τὴν προτέραν των δόξαν, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ

Ἐπαμινώνδου, οἱ Ἀθηναῖοι, μὴ ἔχοντες πλέον ἀντίζηλον, ἐξετράπησαν εἰς τὴν τρυφὴν καὶ ἀναλγησίαν, ἐξ ὧν ὠφελούμενος Φίλιππος, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἀνύψωσε τὸ βασίλειόν του ἐξ ἀφανοῦς καὶ ἀσήμου, εἰς βασίλειον ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀσίας.

Ἀπὸ τῆς πρώτης δὲ εἰσβολῆς τοῦ Φιλίππου, ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἀμφίβολος, ἂν καὶ ἡ εὐγλωττία τοῦ Δημοσθένους ἀπέτρεψε τὸ δεινὸν τοῦτο μέχρι τῆς δευτέρας εἰσβολῆς, αἴτιον τῆς ὁποίας ὑπῆρξε τὸ κατὰ τῶν Λοκρῶν ψήφισμα τῶν Ἀμφικτυόνων. Διὰ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ δὲ μάχης ὁ Φίλιππος ἔλαβε τελείαν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν· αὕτη δὲ ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐπισήμως, ὡς ἦτον ἐπόμενον, ψηφισθέντος τούτου ἀρχιστρατήγου τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως ἀπελάμβανον εἰσέτι φάσμάτι ἐλευθερίας. Κατὰ δὲ τὴν ἀνάβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν θρόνον, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεστάτησαν μὲν, ἀλλ' εὐκόλως ἐνικήθησαν, καὶ ἔμειναν ἥσυχοι μέχρι τοῦ θανάτου του. Τὸ ὑπόλοιπον δὲ τῆς ἱστορίας των δὲν παριστᾷ σχεδὸν, εἰμὴ σκηνὰς ἀλληλοδιαδόχων ἐπαναστάσεων, ἡττῶν, καὶ ἐσωτερικῶν ταραχῶν. Ὁ Ἀντίπατρος, μεταβαλὼν τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος, συνέστησεν ὀλιγαρχίαν, στερήσας τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου ἀφ' ὅλους ὅσοι δὲν εἶχον περιουσίαν δύο χιλιάδων δραχμῶν, καὶ καταστήσας Δημήτριον τὸν Φαληρέα ἄρχοντα τῆς πολιτείας. Ἡ μὲν δημοκρατικὴ κυβέρνησις ἀποκατέστη μετὰ ταῦτα, ὁ δὲ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἀπεδιώχθη ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, 308 Π. Χ. Μετὰ τὴν ἐν Ἰσσῷ δὲ μάχην, 301 Π. Χ, αἱ Ἀθῆναι ἔκλεισαν τὰς πύλας εἰς τὸν Δημήτριον.

Ἀροῦ δὲ καὶ δευτέραν φορὰν ἔπεσεν ἡ πόλις εἰς τὴν ἐξουσίαν του, ὁ Δημήτριος προσηνέχθη πάλιν εὐμενῶς εἰς αὐτήν. Κατὰ δὲ τὸ 286, οἱ Ἀθηναῖοι, ὠφελούμενοι ἀπὸ τὰς δεινὰς περιστάσεις τοῦ Δημητρίου, ἀπεδίωξαν τὴν Μακεδονικὴν φρουρὰν, καὶ χειροτονήσαντες ἄρχοντας, ἀποκατέστησαν τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα. Ὁ δὲ Δημήτριος ἐπολιόρκησε μὲν τὴν πόλιν των, ἀλλὰ μετά τινα χρόνον παρήτησε τὴν πολιορκίαν, καὶ ἀφῆκε πάλιν τοὺς Ἀθηναίους ἐλευθέρους. Αἱ Ἀθῆναι ἐκυριεύθησαν ἐκ νέου ὑπὸ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Δημητρίου, ὅστις καταστήσας φρουρὰν εἰς τὴν πόλιν, ἀφῆκεν αὐτὴν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διαδόχου του.

Περὶ δὲ τὸ 232 ἔτος αἱ Ἀθῆναι ἠνώθησαν μὲ τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν (συμμαχίαν τινὰ ἐκ δώδεκα Ἀχαϊκῶν πολιτειῶν, ἥτις διελύθη μετὰ τὴν ἐν Ἰσσῷ μάχην, 301, καὶ ἀνέζησεν εἰς τὸ 280). Ὁ προαγαγὼν δὲ τὴν συμμαχίαν ταύτην ἦτον ὁ Σικυώνιος Ἄρατος, ὅστις δι' ἑκατὸν πεντήκοντα ταλάντων κατέπεισε Διογένην, τὸν Μακεδόνα κυβερνήτην, νὰ παραδώσῃ τὸν Πειραιᾶ, τὴν Μουνυχίαν, τὴν Σαλαμῖνα, καὶ τὸ Σούνιον εἰς τοὺς Ἀθηναίους (227. Π. Χ.). Ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν μεταβολὴν ταύτην, ἦλθον εἰς ἔριδας πρὸς τὸν Φίλιππον, βασιλέα τῆς Μακεδονίας, ὅστις ἔφερεν αὐτοὺς εἰς ἄκραν στενοχωρίαν, ἔρθειρε τὴν χώραν των, καὶ κατέστρεψεν ὅλας τὰς μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομάς των, 200 Π. Χ. Ἀλλ' ἐλθόντων τῶν Ῥωμαίων εἰς βοήθειάν των, ὁ Φίλιππος ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐπιχειρήσεώς του. Κατὰ δὲ τὸ 198 ἔτος Π. Χ., αἱ Ἀθῆναι μετὰ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἐκηρύχθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων

ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν· τοῦτο δὲ ἐχρησίμευσε μόνον εἰς τὸ νὰ μεταβιβάσῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς χώρας των ἀπὸ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Ῥώμην. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἡ ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν συνθέεται στενῶς μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς Ῥώμης.

4. *Μεγαρίς.* Μέχρι τῆς Δωρικῆς μετοικεσίας ἡ πολιτεία αὕτη ὑπετάσσετο εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὸ εἶδος τῆς κυβερνήσεώς της ἦτο μοναρχικὸν μέχρι τῆς δολοφονίας τοῦ τελευταίου βασιλέως των Ὑπερίωνος· μετὰ τὸν θάνατον δὲ αὐτοῦ, ἡ κυβέρνησις ἀνετέθη εἰς ἄρχοντας χειροτονουμένους ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον. Περὶ δὲ τὸ 600 ἔτος ὁ Θεαγένης ἥρπασε μὲν τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν, ἀλλ' ἀπεδιώχθη, καὶ ἀποκατέστη πάλιν τὸ δημοκρατικὸν εἶδος τῆς κυβερνήσεως.

5. *Βοιωτία.* Κατ' ἀρχαιοτάτην τινὰ περίοδον, τὸ γένος τοῦ Κάδμου (μεταναστεύσαντος ἐκ τῆς Φοινίκης) ἦρχε τῶν Θηβῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑπετάσσετο τὸ μεγαλήτερον μέρος τῆς Βοιωτίας. Ἐκ τῶν ἀπογόνων δὲ αὐτοῦ ἦτον ὁ Λαΐος, ὁ περίφημος Οἰδίπους, ὁ Ἐτεοκλῆς, καὶ ὁ Πολυνείκης. Κατὰ δὲ τὸ 1215 οἱ Βοιωτοὶ ἐδιώχθησαν ἀπὸ Θρᾳκικάς τινας φυλὰς εἰς τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ Ἄρνην, ὅθεν ἐπανῆλθον εἰς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα των ἐπὶ τῆς Δωρικῆς μετοικεσίας. Κατὰ δὲ τὸ 1126, ἡ βασιλεία κατηργήθη εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅτε ἑκάστη πόλις ἐγένετο αὐτόνομος πολιτεία. Φαίνεται δὲ, ὅτι ἡ ὀλιγαρχικὴ κυβέρνησις ἦτο παραδεδεγμένη εἰς ὅλας αὐτὰς περὶ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περσικοῦ πολέμου. Αἱ γενικαὶ δὲ ὑποθέσεις τῆς Βοιωτίας ἀπεφασίζοντο εἰς τέσσαρας συνελεύσεις, συγκροτουμένας εἰς τὰς τέσσαρας πο-

λιτείας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ χώρα ἦτο διηρημένη· Αὗται δὲ αἱ συνελεύσεις ἐχειροτόνουν ἕνδεκα ἄρχοντας, ὀνομαζομένους Βοιωτάρχας, οἵτινες προέβρευον ὡς ὑπέρτατοι ἄρχοντες καὶ στρατηγοὶ τῆς ὁμοσπονδίας. Αἱ ἄλλαι δὲ πολιτεῖαι, ὡς φαίνεται, ἐροβοῦντο πάντοτε τοὺς φιλοδόξους σκοποὺς τῶν Θηβῶν. Ἰδίως δὲ οἱ Πλαταιαὶ κατεστράφησαν ἐναντιούμεναι εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς πολιτείας ταύτης.

6. *Φωκίς.* Αὕτη ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ βασιλεῖς (καταγομένους, ὡς λέγεται, ἀπὸ τὸν Φῶκον, τὸν ἀρχηγέτην Κορινθιακῆς τινος ἀποικίας) μέχρι σχεδὸν τῆς ἐποχῆς τῆς Δωρικῆς μετοικεσίας, ὅτε τὸ πολίτευμα αὐτῆς μετεβλήθη εἰς πολιτείαν. Ἡ μὲν Κρίσσα καὶ οἱ Δελφοὶ ἦσαν αὐτόνομοι πολιτεῖαι. Κατὰ δὲ τὸ 590 ἔτος ἡ πρώτη, κυριευθεῖσα ἀπὸ τοὺς Ἀμφυκτίονας, προσηρτήθη εἰς τοὺς Δελφούς.

7. *Λοκρίς.* Περὶ τῆς πολιτείας ταύτης ὀλίγα γνωρίζομεν. Κατὰ δὲ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἶχε βασιλεῖς, ἐξ ὧν Αἴας ὁ τοῦ Ὀϊλέως ἐξυμνεῖται ἀπὸ τὸν Ὅμηρον. Τὸ εἶδος τῆς κυβερνήσεως κατέστη μετὰ ταῦτα δημοκρατικόν, αἱ δὲ τρεῖς φυλαὶ ἔμειναν πολιτικῶς διακεκριμέναι.

8. *Δωρίς.* Τὸ μὲν ἀρχαῖον ὄνομα τῆς χώρας ταύτης, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἦτο Δρυοπίς· μετὰ ταῦτα δ' ὠνομάσθη Δωρίς, ἀπὸ τοῦ Δώρου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἕλληνος, τὸν ὁποῖον ἀπεδίωξαν ἐκεῖσε ἐκ τῆς Θεσσαλίας οἱ Καδμεῖοι. Ἡ δὲ μικρὰ αὕτη χώρα ἦτον ἡ κατοικία τῶν Ἡρακλειδῶν ἐπὶ τῆς ἐξορίας των ἐκ τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὁ τόπος ὅπου ἐμελέτησαν διὰ ν' ἀνακτήσωσι τὴν χώραν ταύτην, ὅπερ καὶ κατώρθωσαν 80 ἔτη μετὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τροάδος. Αἱ δὲ

τέσσαρες πόλεις τῆς Δωρίδος ἀπετέλουν μικράν τινα πολιτείαν.

9. *Αἰτωλία.* Οἱ Αἰτωλοὶ ἦσαν ἀγροῖκος καὶ ἄγριος λαός, τοῦ ὁποίου τὸ πολίτευμα εἶναι ἄγνωστον. Ἴσως ἐν καιρῷ πολέμου αἱ διάφοραι φυλαὶ ἐχειροτόνουν προσωρινὸν στρατηγὸν ἢ βασιλέα. (1).

10. *Ἀκαρνανία.* Ἡ χώρα αὕτη ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ Ἀκαρνᾶνος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλκμαίωνος. Τὸ δὲ εἶδος τῆς κυβερνήσεως ἦτο μὲν ποτὲ μοναρχικόν, ἀλλὰ πότε καὶ ὑπὸ ποίας περιστάσεις ἐγένετο δημοκρατικόν, εἶναι ἄγνωστον. Ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ δὲ πολέμου, μέρος τοὐλάχιστον τῆς χώρας ταύτης ἦτον ὑποτεταγμένον εἰς τὴν Ἰθάκην.

11. *Πελοπόννησος. Ἀρκαδία.* Ἡ χώρα αὕτη διετέλει κυβερνωμένη ὑπὸ βασιλέων ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀρκάδος, τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτῆς, μέχρι τῆς δολοφονίας Ἀριστοκράτους τοῦ δευτέρου, 668 Π. Χ., ὅτε ἡ βασιλικὴ ἐξουσία κατηργήθη, ἡ δὲ Ἀρκαδία κατεκερματίσθη εἰς διαφόρους μικρὰς πολιτείας, τὸ πολίτευμα τῶν ὁποίων ἦτο πιθανῶς δημοκρατικόν.

12. *Λακωνία.* Ἡ Λακεδαίμων, ὀνομαζομένη καὶ Σπάρτη, ἐκτίσθη πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Φαίνεται δὲ ἐκ τοῦ Ὁμήρου, ὅτι συνηριθμεῖτο μεταξὺ τῶν μεγίστων πόλεων ὅσαι ὑπῆρχον κατὰ τοὺς ἀρ-

(1) Κατὰ τὸν Κείτλην τὸ Παναιτώλιον „ἡ γενικὴ συνέλευσις, συνήρχοντο τακτικῶς εἰς Θέρμον, κατὰ τὴν φθινοπωρινὴν ἰσημερίαν. Εἶχε δὲ πάντη δημοκρατικὸν χαρακτῆρα, καὶ προεδρεύετο ἀπὸ τὸν στρατηγὸν ἢ πρῶτον ἄρχοντα τῆς πολιτείας, ὅστις ἐχειροτονεῖτο κατ' ἔτος.

Σ. Μ.

χαιρότατους αἰῶνας. Ἡ μὲν κυβέρνησις τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο κατ' ἀρχὰς μοναρχική. Ὁ δὲ πρῶτος τῶν βασιλέων αὐτῶν ὠνομάζετο Λέλεξ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ὠνομάσθησαν Λέλεγες. Οἱ ἀπόγονοι δὲ αὐτοῦ, δεκατρεῖς τὸν ἀριθμόν, ἐβασίλευσαν ἀλληλοδιαδόχως μετ' αὐτὸν, μέχρι τῆς βασιλείας τῶν ἀπογόνων τοῦ Ὀρέστου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος, οἵτινες ἐδιώχθησαν ἐκ τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Ἡρακλειδῶν, 80 περίπου ἔτη μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον (Π. Χ. 1104.). Δύο δὲ ἔτη μετὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον εἰσβολὴν, Εὐρυσθένης καὶ Προκλῆς, οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἀριστοδήμου, ἑνὸς τῶν Ἡρακλειδῶν, ἐχειροτονήθησαν συμβασιλεῖς τῆς Σπάρτης, κατά τινα χρησμὸν τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου· μετ' αὐτοὺς δ' ἐψηφίσθη νὰ συμβασιλεύωσι πάντοτε τὰ δύο γένη. Καὶ οἱ μὲν διάδοχοι τοῦ Εὐρυσθένους ὠνομάζοντο Εὐρυσθενίδαι, καὶ μετὰ ταῦτα Ἀγίδαι, οἱ δὲ τοῦ Προκλέους, Προκλεῖδαι, καὶ μετὰ ταῦτα Εὐρυποντίδαι. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς Κυβερνήσεως διήρκεσε μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Λυκούργου (888 περίπου Π. Χ.) ὅστις, ἂν καὶ μὴ δυνάμενος, ἢ μὴ θέλων νὰ καταργήσῃ τὴν διπλῆν βασιλικὴν ἐξουσίαν, συνέστησε Γερουσίαν ἀνωτέραν τῶν δύο βασιλέων, καὶ τοιουτοτρόπως ἡ Σπαρτιατικὴ μοναρχία μετεβλήθη εἰς πολιτείαν.

Ἀπὸ τῆς ἁλώσεως δὲ τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, χρονολογεῖται ἡ καταστροφὴ τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος. Οἱ εὑρεθέντες ἐκεῖ θησαυροὶ, μετενεχθέντες ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου εἰς τὴν Σπάρτην, διέφθειραν τοὺς πολίτας· ὁ δὲ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀγησίλαος συνεπλήρωσεν ὅ,τι

ἤρξατο ὁ Λύσανδρος. Ἡ δὲ Σπάρτη διετέλει πρώτη πολιτεία τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ 371 Π. Χ., ὅτε οἱ Λακεδαιμόνιοι, κατὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην, ἐνικήθησαν κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν Θηβαίων, στρατηγοῦντος τοῦ Ἐπαμινώνδου.

Ἡ καταβλιπτικὴ δύναμις τῆς Σπάρτης ἔπαθε καὶ ἄλλην ἧτταν (Π. Χ. 344.) παρὰ τοῦ Φιλίππου βασιλέως τῆς Μακεδονίας· μετὰ δεκατέσσαρα δ' ἔτη ἀπεστάτησεν ἀπὸ τὸν υἱόντου Ἀλέξανδρον τὸν Μέγαν, στρατηγοῦντος τοῦ Ἄγιδος, ἑνὸς τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης, ὅστις νικηθεὶς ἐρονεύθη ἀπὸ τὸν Ἀντίπατρον, τὸν στρατηγὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου, πέντε δὲ χιλιάδες Λακεδαιμόνιοι ἀπέθανον μετ' αὐτοῦ.

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 243. Π. Χ., Ἄγις ὁ τρίτος, ἐπεχείρησε νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ, μὴ ἐπιτυχὼν, ἀπηγχονίσθη. Κατὰ δὲ τὸ 226. Π. Χ., Κλεομένης ὁ τρίτος ἀπεφάσισε ν' ἀποκαταστήσῃ πληρέστατα τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα τοῦ Λυκούργου, ἐξορίζων τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν τρυφήν. Ἐφόνευσε λοιπὸν τοὺς ἐφόρους, ἦρεν ἐκ τοῦ μέσου διὰ δηλητηρίου τὸν συμβασιλέατου Εὐρυδαμίδαν, καὶ παρέλαβεν ὡς συμβασιλέα τὸν ἀδελφόν του Εὐκλείδαν ἐναντίον τῶν νόμων, οἵτινες ἀπηγόρευον νὰ μὴ βασιλεύωσι δύο ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους. Ὁ Κλεομένης δὲ ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῶν Ἀχαιῶν, καὶ ἐπεχείρησε νὰ καταστρέψῃ τὴν συμμαχίαντων. Ἀλλ' ὁ Ἄρατος, ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν, ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τοῦ Ἀντιγόνου· ὅθεν ὁ Κλεομένης, μετὰ τὴν ἐν Σελλασίᾳ δυστυχῆ μάχην, ἔφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου μετὰ ταῦτα ἔγεινεν αὐτόχειρ.

Περὶ δὲ τὸ ἔτος 191 Π.Χ., ὁ Νάβις ἔγεινε τύραννος

τῆς Σπάρτης, καὶ συμμαχήσας μὲ τὸν Φλαμινῖνον, τὸν Ρωμαῖον στρατηγὸν, ἐξηκολούθησε μετ' ἀδιαλλάκτου ἔχθρας τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐπεχείρησε κατὰ τῶν Ἀχαιῶν. Ἐπολιόρκησε δὲ τὸ Γύθειον, καὶ ἐνίκησε τὸν Φιλοποίμενα εἰς ναυμαχίαν τινά. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἐνικήθη καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς, καὶ ἐπιβούλως ἐδολοφονήθη ἐνῷ ἠγωνίζετο νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς, μετὰ δεκατετραετῆ τυραννίαν. Μετὰ δὲ τοῦτο, ἐκυρίευσε τὴν Σπάρτην ὁ Φιλοποίμην, ὅς τις ἐπὶ ὀλίγον χρόνον κατήργησε τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου. Μετὰ τὴν κυρίευσιν δὲ αὐτῆς, ἡ Σπάρτη ἔγεινεν ὑποτελὴς εἰς τοὺς Ἀχαιούς. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 147. Π. Χ., ἐλαβε βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ῥώμην κατὰ τῶν Ἀχαιῶν, καὶ ἔκτοτε ἡ Σπάρτη, ὡς καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη τῆς Ἑλλάδος, ἔγειναν ἐπαρχία Ῥωμαϊκή.

13. *Μεσσηνία.* Ἡ χώρα αὕτη ὠνομάσθη ἀπὸ τῆς Μεσσήνης, τῆς συζύγου τοῦ Πολυκάοντος, ἑνὸς τῶν ἀρχαιοτάτων βασιλέων τῆς χώρας. Ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ δὲ πολέμου ἐν μέρει μὲν ἦτον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Μενελάου, ἐν μέρει δὲ ὑπὸ τὴν τοῦ Νέστωρος. Κατὰ δὲ τὸ 743. Π. Χ. ἤρξατο ὁ πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος, ὅστις ἐπεραιώθη, ὑποδουλωθείσης τῆς Μεσσηνίας εἰς τοὺς Σπαρτιάτας κατὰ τὸ 724. Οἱ δὲ Μεσσήνιοι ἀπεστάτησαν εἰς δύο ἀκολούθους περιστάσεις, κατὰ τὸ 685 καὶ 464, καὶ τέλος, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἰθώμης, ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ συνῳκίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς Ναύπακτον.

14. *Ἦλις.* Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἡ χώρα αὕτη περιεῖχε τέσσαρα μικρὰ βασίλεια. Ἐπὶ δὲ τῆς Δωρικῆς εἰσβολῆς οἱ Δωριεῖς ἐκυρίευσαν μὲν

τὴν Ἦλιδα, ἀλλ' ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς ἀρχαίους κατοίκους νὰ μένωσιν εἰς τὴν πατρίδα των. Μετὰ τὴν κατάλυσιν δὲ τῆς βασιλείας, ἐχειροτονοῦντο ὑπέρτατοι ἄρχοντες (Ἑλλανοδίκαι), οἵτινες εἶχον ὡσαύτως τὴν διεύθυνσιν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Οἱ δὲ ἄρχοντες οὗτοι κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν δύο, μετὰ δὲ ταῦτα ηὐξήθησαν εἰς δέκα. Ὑπῆρχεν ὡσαύτως Γερουσία, συνισταμένη ἀπὸ 90 ἄνδρας. Ἡ πόλις Ἦλις ἐκτίσθη κατὰ τὸ 447. μέχρι δὲ τοῦ χρόνου τούτου οἱ Ἠλεῖοι κατῴκουν εἰς διαφόρους κώμας.

15. *Ἀργολὶς.* Ἡ χώρα αὕτη, καὶ πρὸ τῆς Δωρικῆς μετοικεσίας, ἦτο κατακερματισμένη εἰς διάφορα μικρὰ βασίλεια, ἐξ ὧν τὸ Ἄργος, αἱ Μυκῆναι, καὶ ἡ Τίρυνς ἦσαν τὰ ἀξιολογώτερα. Ἡ μοναρχικὴ δὲ κυβέρνησις διήρκεσεν εἰς Ἄργος μέχρι σχεδὸν τοῦ ἔτους 984 Π. Χ., ὅτε εἰσήχθη ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα.

16. *Ἀχαΐα.* Ἡ χώρα αὕτη ἔμεινεν εἰς χεῖρας τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἴωνος (ὅστις ἐκυρίευσεν αὐτὴν, ὅτε ἐξώσθη ἀπὸ τὰς Ἀθήνας), μέχρι τῆς Δωρικῆς μετοικεσίας, ὅτε οἱ Ἀχαιοὶ, οἱ διωχθέντες ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ τὴν Λακωνίαν, ἐκυρίευσαν τὴν χώραν. Ἡ κυβέρνησίς των ἦτο μοναρχικὴ μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Γύγου, τοῦ ὁποίου ἡ τυραννία ἐπέφερε τὴν κατάργησιν τῆς μοναρχίας.

Ἡ Ἀχαΐα δ' ἔπειτα διηρέθη εἰς δώδεκα μικρὰς πολιτείας, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχε δημοκρατικὸν πολίτευμα, καὶ ὅλαι ἦσαν ἡνωμέναι διὰ κοινοῦ συνδέσμου.

17. *Σικυωνία.* Ἡ πολιτεία αὕτη θεωρεῖται ἐκ τῆς παραδόσεως ὡς ἡ ἀρχαιοτάτη ἐν Ἑλλάδι· κατὰ

δὲ τὴν Δωρικὴν εἰσβολήν, οἱ μὲν Ἴωνες ἐξώσθησαν, ἡ δὲ Σικυὼν κατέστη Δωρικὴ πολιτεία. Μετὰ τὴν καταργησιν δὲ τῆς μοναρχίας (ἀγνοεῖται ὁ χρόνος) τὸ πολίτευμα ἔγεινε δημοκρατικόν.

18. *Κορινθία.* Οἱ Δωριεῖς ἀπεδίωξαν τοὺς πρώτους κατοίκους τῆς πολιτείας ταύτης Ἡ δὲ κυβέρνησις ἦτο μὲν κατ' ἀρχὰς μοναρχικὴ, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἔγεινεν ὀλιγαρχική. Ἡ δὲ Κόρινθος κατέστη ταχέως ναυτικὴ δύναμις· αὕτη ἐφεῦρε τὰς τριήρεις. ἡ δὲ ἀρχαιοτάτη ναυμαχία, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, ὑπῆρξεν ἡ μεταξὺ τοῦ στόλου αὐτῆς καὶ τοῦ τῆς Κερκύρας, 664 Π. Χ. Ἡ Κόρινθος ἀπέστειλε πολλὰς ἀποικίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξιολογώταται ἦσαν ἡ Ἐπίδαμνος, ἡ Κέρκυρα, ἡ Λευκὰς, καὶ αἱ Συρακοῦσαι. Τὸ δὲ ἐμπόριον τῆς Κορίνθου ἦτο πολὺ ἐκτεταμένον, καὶ τὰ πλούτη της κατ' ἀναλογίαν μεγάλα.

19. *Κυριώτεραι Ἑλληνικαὶ νήσοι. Κέρκυρα.* Ἡ Κέρκυρα ἦτον ἀποικία τῆς Κορίνθου, τῆς ὁποίας κατέστη ἀντίζηλος. Τὸ πολίτευμα αὐτῆς, ὡς καὶ τὸ τῆς Κορίνθου, ἦτο μὲν ὀλιγαρχικὸν, ἀλλὰ μετὰ τὸν Περσικὸν πόλεμον ἀνεφάνη δημοκρατικὴ φατρία, ὑπὸ τῆς ὁποίας κατεστράφη ἐπὶ τέλους ἡ Κέρκυρα.

20. *Αἴγινα.* Ἡ νῆσος αὕτη κατῳκήθη μετὰ τὴν Δωρικὴν μετοικεσίαν ἀπὸ ἀποίκους τῆς Ἐπιδαύρου. Ἡ Αἴγινα ὑπῆρξε μὲν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀντίζηλος τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἐταπεινώθη ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους κατὰ τὸ 485, καὶ τέλος ὑπεδουλώθη κατὰ τὸ 458. Ἔπαθε δὲ προηγουμένως πολλὰ δεινὰ ἕνεκα τῶν συχνῶν ἐρίδων μεταξὺ τῆς ἀριστοκρατικῆς καὶ τῆς δημοκρατικῆς φατρίας.

21. *Εὔβοια.* Ἑκάστη τῶν πόλεων τῆς νήσου ταύτης εἶχεν ἴδιον πολίτευμα. Εἰς τὴν Χαλκίδα καὶ τὴν Ἐρέτριαν ἦτον ἀριστοκρατικὸν, ὅπου ἐκυβέρνων οἱ πλούσιοι (Ἱππόβοται), ἀλλ' εἰς τὴν ἱστορίαν γίνεται λόγος καὶ περὶ τυράννων τῆς Χαλκίδος. Κατὰ δὲ τὸν Περσικὸν πόλεμον, ἡ Εὔβοια ἐξήρτητο ἀπὸ τὴν Ἀττικήν. Κατὰ δὲ τὸ 446 ἀποστατήσασα, ὑπετάγη ὑπὸ τοῦ Περικλέους.

22. *Κυκλάδες.* Αἱ Νῆσοι αὗται ᾠκίσθησαν ὑπὸ Κρητῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μίνωος. Ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων δὲ χρόνων οἱ Κᾶρες εἶχον μὲν κατοικήσει εἰς αὐτὰς, ἀλλὰ βαθμηδὸν ἀπεδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἀξιολογώταται δὲ ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἡ Δῆλος καὶ ἡ Πάρος. Ἑκάστη δὲ τῶν μικροτέρων νήσων εἶχε μίαν πόλιν ὁμώνυμον μὲ τὴν νῆσον αὐτήν.

23. *Κρήτη.* Εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἡ Κρήτη εἶχε τοὺς βασιλεῖς τῆς, ἐξ ὧν περιφημότατος ἦτον ὁ Μίνως, ὅστις διὰ τοῦ ναυτικοῦ του ἐκαθάρισε τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἀπὸ τοὺς πειρατάς. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ὡσαύτως ἡ Κρητικὴ νομοθεσία, τὸ πρωτότυπον, ὡς λέγεται, τῆς ὑπὸ τοῦ Λυκούργου δοθείσης εἰς τὴν Σπάρτην. Τελευταῖος δὲ βασιλεὺς ἦτον ὁ Ἐτέαρχος, περὶ τὸ 800 Π Χ., μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου κατέστη δημοκρατικὴ κυβέρνησις. Ἑκάστη δὲ πόλις εἶχε τὸ ἴδιον αὐτῆς πολίτευμα, καὶ τὴν Γερουσίαν της· προεξῆρχον δὲ δέκα ἄρχοντες ὀνομαζόμενοι Κόσμοι, ἐκλεγόμενοι ἔκ τινων γενῶν.

24. *Κύπρος.* Ἡ νῆσος αὕτη, ὡς καὶ ἡ Κρήτη, κατῳκεῖτο ἀπὸ μικτὰς φυλάς. Μέχρι δὲ τῆς Περσικῆς περιόδου φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε στενὴ συνάφεια μεταξὺ τῆς νήσου ταύτης καὶ τῶν Φοινίκων. Ἐννέα δὲ μικρὰ βασίλεια συνεστήθησαν εἰς τὴν νῆσον, καὶ διήρ-

κεσαν μέχρι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡνώθησαν, κατὰ τὸ 432, καὶ ἔκτοτε ἡ Κύπρος ἀπετέλεσε μέρος τῆς Μακεδονικῆς μοναρχίας. Οἱ Κύπριοι ἦσαν ποτὲ ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τοὺς Πέρσας.

25. *Κυριώτεραι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.* Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἦσαν. ά.) Αἱ εἰς τὸ δυτικὸν παράλιον τῆς μικρᾶς Ἀσίας, συστηθεῖσαι ὑπὸ τῶν Αἰολέων, Ἰώνων, καὶ Δωριέων. Ἐκ τούτων οἱ μὲν Αἰολεῖς κατεῖχον τὰ παράλια τῆς Μυσίας καὶ Καρίας, καὶ τὰς νήσους Λέσβον καὶ Τένεδον. Αἱ ἀποικίαι αὗται ἐκτίσθησαν περὶ τὸ 1124 Π. Χ. Οἱ δὲ Ἴωνες κατῴκουν τὸ μεσημβρινὸν παράλιον τῆς Λυδίας, καὶ τὸ βόρειον παράλιον τῆς Καρίας, ὡς καὶ τὰς νήσους Σάμον καὶ Χίον. Αἱ ἀποικίαι δὲ αὗται ἐκτίσθησαν, περὶ τὸ 1044, ὑπὸ τοῦ Νηλέως καὶ Ἀνδρόκλου, τῶν υἱῶν τοῦ Κόδρου, περιφήμου βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν. Εἶχον δὲ κοινὸν ναὸν, τὸ Πανιώνιον ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος, κτισμένον εἰς Μυκάλην. Ἐνταῦθα δὲ ἐτέλουν τὰς ἑορτάς των, καὶ συνήρχοντο διὰ νὰ συζητῶσι τὰς κοινὰς ὑποθέσεις, ἂν καὶ ἑκάστη πολιτεία ἦτον ἐντελῶς αὐτόνομος. Αἱ δὲ Δωρικαὶ ἀποικίαι ἔκειντο ἐπὶ τῆς ἠπείρου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατὰ τὸ μεσημβρινὸν παράλιον τῆς Καρίας. Ἐκτίσθησαν δὲ καὶ εἰς τὰς νήσους Κῶ, καὶ Ῥόδον. Ὅλαι δὲ αὗται ἦσαν μεταγενέστεραι τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν, καὶ πιθανῶς ἀπετελέσθησαν ὑπὸ ἀλληλοδιαδόχων μετοικεσιῶν.

26. *Ἀποικίαι εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν.* Ἐξ αὐτῶν Δωρικῆς μὲν καταγωγῆς ἦτον ὁ Τάρας, καὶ αἱ ἀποικίαι του ἡ Ἡράκλεια καὶ τὸ Βρενδέσιον. Ἀχαϊκῆς δὲ καταγωγῆς, ἡ Σύβαρις, ἡ Κρότων, ἡ Ποσειδωνία, κ. τ. λ.. Ἰωνικῆς δὲ καταγωγῆς, οἱ Θούριοι, τὸ Ῥήγιον, ἡ Ἐλέα, ἡ Κύμη, καὶ ἡ ἀποικία της ἡ Νεάπολις. Εἰς τὴν Σικελίαν δὲ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι συνεστήθησαν εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον, καθ' ἣν αἱ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἰταλίαν. Καὶ Δωρικῆς μὲν καταγωγῆς ἦσαν, ἡ Μεσσήνη, ἡ Τυνδαρὶς, αἱ Συρακοῦσαι, ἡ Ὕβλα, ἡ Ἔγεστα, ἡ Γέλα, καὶ ἡ Λιπάρα. Ἰωνικῆς δὲ καταγωγῆς, ἡ Νάξος, ἡ Κατάνη, τὸ Ταυρομένιον, καὶ ἡ Ζάγκλη. Δυνάμεθα δὲ νὰ σημειώσωμεν, ὅτι καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν ἡ κυβέρνησις εἰς τὰς Δωρικὰς πολιτείας ἐν γένει ἦτον ἀριστοκρατικωτέρα παρὰ εἰς τὰς ἄλλας.

27. *Ἀποικίαι ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην.* Παραδείγματος χάριν, εἰς τὴν Κύρνον (*Κόρσικαν*) ἦτον ἡ Ἀλαρία, εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Μασσαλία, εἰς τὴν Ἱσπανίαν τὸ Σάγουντον, εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἡ Κυρήνη, καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην οἱ Αἰγὸς ποταμοὶ, ἡ Ἀμφίπολις, ἡ Χαλκὶς, ἡ Ὄλυνθος, καὶ ἡ Ποτίδαια.

περίληψις τῶν διαφόρων κυβερνητικῶν εἰδῶν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πολιτείας.

Θεσσαλία. 1). Δέκα μικρὰ βασίλεια. 2). Ἓν βασίλειον ὑπὸ τὸν Ἰάσονα (Π. Χ. 380).

Ἤπειρος. 1) Φυλαὶ κυβερνώμεναι ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς των. 2) Ὑποτασσόμεναι εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Μολοσσῶν.

Ἀττική. 1) Μοναρχία. 2). Ἄρχοντες ἰσόβιοι (Π. Χ. 1068). 3). Δεκαετεῖς ἄρχοντες (Π. Χ. 752). 4). Ἐνιαύσιοι ἄρχοντες (Π. Χ. 682) 5). Πολίτευ-

μα τῶν Ἀθηνῶν γενόμενον δημοκρατικώτερον ὑπὸ τοῦ Σόλωνος (Π. Χ. 594). 6) Ὀλιγαρχία ὑπὸ τοὺς τριάκοντα τυράννους (Π. Χ. 404). 7). Δημοκρατίας ἀποκατάστασις. Ὀλιγαρχία ἐπὶ τοῦ Ἀντιπάτρου. Ἀποκατάστασις δημοκρατίας. Ἡ Ἀττικὴ ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Ῥωμαίους (Π, Χ. 403—198).

Μεγαρίς. 1). Μοναρχία. 2). Δημοκρατία 3). Σορετερισμὸς τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Θεαγένους. 4). Ἀποκατάστασις δημοκρατίας.

Βοιωτία. 1) Μοναρχία. 2). Ἑκάστη πόλις γίνεται αὐτόνομος πολιτεία (Π. Χ. 1126). Ὀλιγαρχία κατασταθεῖσα εἰς ὅλας αὐτὰς περὶ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περσικοῦ πολέμου.

Φωκίς. 1). Μοναρχία. 2). Δημοκρατία (περὶ τὰ 1104 Π. Χ.).

Λοκρίς. 1) Μοναρχία. 2). Δημοκρατία. Σημ. Αἱ τρεῖς φυλαὶ ἔμενον πολιτικῶς διακεκριμέναι.

Δωρίς. Μικρὰ πολιτεία συγκροτουμένη ἀπὸ τὰς τέσσαρας πόλεις, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν Δωρικὴν τετράπολιν.

Αἰτωλία. Ἄγνωστον πολίτευμα.

Ἀκαρνανία. 1). Μοναρχία. 2). Δημοκρατία (ἀγνώστου χρονολογίας).

Ἀρκαδία. 1). Μοναρχία. 2). Ἡ χώρα διηρέθη εἰς μικρὰς πολιτείας, τὸ πολίτευμα τῶν ὁποίων ἦτο πιθανῶς δημοκρατικὸν (Π. Χ. 668).

Λακωνία. 1). Μοναρχία. 2). Κυβέρνησις δύο βασιλέων ἰσοδυνάμων (Π. Χ. 1102). 3). Γερουσία, ἀνωτέρα τῶν δύο βασιλέων, συσταθεῖσα ὑπὸ τοῦ Λυκούργου (Π. Χ. 888). 4). Τυραννία Νάβιδος (Π. Χ 191). 5). Λακωνία Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία (Π. Χ. 147).

Μεσσηνία. 1). Μοναρχία. 2). Ὑποδουλοῦται εἰς τὴν Σπάρτην (Π. Χ. 724).

Ἦλις. 1). τέσσαρα μικρὰ βασίλεια. 2). Κυβερνωμένη ὑπὸ γερουσίας ἐξ 90 μελῶν, καὶ ἄρχοντας ὀνομαζομένους Ἑλλανοδίκας.

Ἀργολίς. 1). Διάφορα μικρὰ βασίλεια. 2). Δημοκρατία συσταθεῖσα εἰς Ἄργος (Π. Χ. 984).

Ἀχαΐα. 1). Μοναρχία. 2). 12 μικραὶ πολιτεῖαι ἡνωμέναι διὰ συμμαχίας.

Σικυωνία. 1). Μοναρχία. 2). Δημοκρατία.

Κορινθία. 1). Μοναρχία. 2). Ὀλιγαρχία.

Κέρκυρα. 1). Ὀλιγαρχία διακοπεῖσα ὑπὸ δημοκρατικῆς φατρίας μετὰ τὸν Περσικὸν πόλεμον.

Αἴγινα. 1). Ἔριδες μεταξὺ τῆς ἀριστοκρατικῆς καὶ δημοκρατικῆς φατρίας. 2). Ὑποτάσσεται εἰς τὰς Ἀθήνας (Π. Χ. 458).

Εὔβοια. Ἑκάστη πόλις τῆς νήσου εἶχεν ἴδιον πολίτευμα.

Κυκλάδες. Ἑκάστη νῆσος εἶχε τὸ πολίτευμά της.

Κρήτη. 1). Μοναρχία. 2). Ἑκάστη πόλις εἶχε τὸ ἴδιον αὐτῆς πολίτευμα μὲ τὴν γερουσίαν της καὶ 10 *Κόσμους.*

Κύπρος. 1). ἐννέα μικρὰ βασίλεια. 2). Ἡ Κύπρος ἑνοῦται μὲ τὸ Μακεδονικὸν βασίλειον (Π. Χ. 332).

ΚΕΦ. Γ'.

Περὶ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης.

1. *Οἱ Ἕλληνες εἶχον κατ' ἀρχὰς κοινὴν γλῶσσαν.* Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος εἴτε Πελασγοὶ ἢ

Ἕλληνες, εἴτε Δωριεῖς, Αἰολεῖς, Ἴωνες, καὶ Ἀχαιοὶ ἐκαλοῦντο, ὅλοι ἀνεβλάστησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ κορμοῦ, καὶ εἶχον καινὴν γλῶσσαν, ἥτις, προϊόντος τοῦ χρόνου, διέφερε κατὰ τοὺς βίους τῶν διαφόρων φυλῶν, τὴν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς ξένους συγκοινωνίαν, καὶ τὴν πρόοδον αὐτῶν εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας.

2. *Ἡ Δωρικὴ πρωτότυπος γλῶσσα.* Φαίνεται ὅτι ἡ Δωρικὴ ἦτον ἡ πρωτότυπος γλῶσσα τῶν Πελασγῶν, τῶν κατοικούντων εἰς Θεσσαλίαν, καὶ ὅτι μετεβλήθη ὀλιγώτερον εἰς ταύτην τὴν ὀρεινὴν χώραν παρ' εἰς τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἅπου ἔπαθε μεγάλας ἀλλοιώσεις ἀπὸ τὴν συρροὴν τῶν ξένων καὶ τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου. Ὅτι δὲ ἦτον ἡ πρώτη γλῶσσα ὁλοκλήρου τῆς χώρας φαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι τὰ ἀγροτικὰ ἄσματα, οἱ ἀρχαῖοι ὕμνοι εἰς τιμὴν τῶν θεῶν, καὶ οἱ χοροὶ τῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν ποιητῶν (γεγραμμένοι κατὰ μίμησιν τῶν ὕμνων τούτων) ἦσαν ἅπαντα εἰς Δωρικὴν διάλεκτον. Γῆ, Δωρικὴν διάλεκτον ἐλάλουν ἀναμίξ μετὰ τῆς συγγενοῦς αὐτῆς Αἰολικῆς οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου, οἱ Σικελιῶται, οἱ Κρῆτες, οἱ Ῥόδιοι, καὶ οἱ Ἠπειρῶται, μεταβάλλοντες μόνον ἢ προσθέτοντες γράμματά τινα.

3. *Ἀττικὴ διάλεκτος.* Οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἦσαν ἐκ τῆς Ἰωνικῆς φυλῆς, ἀγόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος των, ἐσπούδαζον τὰς τέχνας, καὶ τὰ τοῦ ἐξευγενισμένου βίου περισσότερον παρὰ τοὺς πέριξ γείτονας αὐτῶν. Ἡ δὲ γλῶσσά των ἐκαλλιεργεῖτο κατ' ἀναλογίαν. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθη ἰδία διάλεκτος, περίφημος διὰ τὴν ἡδύτητα καὶ κομψότητά της, ὀνομασθεῖσα Ἀττική.

Αἰολική. Οἱ Αἰολεῖς ὅμως, οἵτινες ἐξώσθησαν ὑπὸ τῶν Δωριέων ἐκ τῆς Πελοποννήσου, κτίσαντες ἀποικίας κατὰ τὸ δυτικὸν παράλιον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διέφθασαν τὴν γλῶσσάν των εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς χώρας.

Ἰωνική. Ἡ δὲ Ἰωνικὴ διάλεκτος, τῆς ὁποίας ἐπεκράτησεν ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος ἐν Ἑλλάδι, διετηρήθη ὑπὸ τῶν ὅσοι μετῴκησαν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους.

Τέσσαρες διάλεκτοι συστηθεῖσαι. Οὕτως ἡ γλῶσσα τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, τῶν νήσων καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διηρέθη εἰς τὴν Δωρικὴν, τὴν Ἀττικὴν, τὴν Αἰολικὴν, καὶ τὴν Ἰωνικὴν διαλέκτους, αἵτινες διεκρίνοντο ἐν γένει ἀπὸ ὅλους τοὺς συγγραφεῖς τῶν διαφόρων χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐκτίσθησαν ἀποικίαι.

ΚΕΦ. Δ'.

Περὶ τῶν κυριωτέρων Ἑλλήνων Ἱστορικῶν, Ποιητῶν, Φιλοσόφων, Πολιτικῶν, Στρατηγῶν, καὶ Ῥητόρων.

Ἱστορικοί.

1. *Ἡρόδοτος.* Ὁ Ἡρόδοτος ἐγεννήθη εἰς τὴν ἐν Καρίᾳ Ἁλικαρνασσὸν, περὶ τὸ 484 ἔτος Π. Χ. Συνέγραψεν ἱστορίαν εἰς τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον, περὶ τῶν Λυδῶν, Μήδων, Περσῶν, Φοινίκων, Αἰγυπτίων,

καὶ Σκυθῶν, καὶ τῆς ἀποτυχούσης εἰσβολῆς τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ σύγγραμμά του διηρέθη ἔπειτα εἰς ἐννέα βιβλία, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν Μουσῶν.

2.) *Θουκυδίδης.* Ὁ Θουκυδίδης ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας, περὶ τὸ 471 ἔτος Π. Χ. Συνέγραψεν, εἰς ὀκτὼ βιβλία, τὴν ἱστορίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, εἰς τὸν ὁποῖον ἠγωνίσθη καὶ αὐτός.

3.) *Ξενοφῶν.* Ὁ Ξενοφῶν ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας περὶ τὸ 449 ἔτος Π. Χ., καὶ ἦτο προσφιλὴς μαθητὴς τοῦ μεγάλου Σωκράτους, τοῦ ὁποίου τὸν βίον καὶ τὰ δόγματα ἐξέθηκεν εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματα καὶ τὰ Οἰκονομικά του. Συνεπλήρωσε δὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Θουκυδίδου, ἥτις προέβη μέχρι τοῦ θέρους τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου ἔτους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Συνέγραψεν ὡσαύτως βιογραφίαν τοῦ μεγάλου Κύρου (θεωρουμένη ἤδη ὡς ἠθικὸν διήγημα μᾶλλον ἢ ὡς ἀληθὴς ἱστορία), καὶ ἱστορίαν τῆς καταβάσεως τῶν δέκα χιλιάδων Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους αὐτὸς ὡδήγησε οἴκαδε μετὰ τὸν θάνατον Κύρου τοῦ νεωτέρου κατὰ τὴν περὶ τὰ Κούναξα μάχην. Τὸ ὕφος του θεωρεῖται ὡς τὸ πρωτότυπον τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου.

4. *Πολύβιος.* Ὁ Πολύβιος ἐγεννήθη εἰς τὴν ἐν Πελοποννήσῳ Μεγαλόπολιν, περὶ τὸ 200 ἔτος Π. Χ. Συνέγραψε καθολικὴν ἱστορίαν, εἰς τεσσαράκοντα βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων πέντε μόνον σώζονται ἀκέραια ἤδη.

5. *Διόδωρος ὁ Σικελιώτης.* Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἐγεννήθη εἰς τὴν ἐν Σικελίᾳ πόλιν Ἀργύριον, περὶ τὸ πεντηκοστὸν ἔτος Π. Χ. Συνέγραψεν ἱστορίαν τῆς

Αἰγύπτου, Περσίας, Συρίας, Μηδίας, Ἑλλάδος, Ῥώμης καὶ Καρχηδόνος· ἦτο δὲ διηρημένη εἰς τεσσαράκοντα βιβλία, ἐξ ὧν μόνον δέκα πέντε σώζονται μετὰ ὀλίγων τινῶν ἀποσπασμάτων.

6. *Διονύσιος.* Ὁ Διονύσιος ἐπωνομάσθη Ἁλικαρνασεὺς ἐκ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του. Ἦλθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Αὐγούστου. Συνέγραψε περὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων, περιλαμβανουσῶν διάστημα 312 ἐτῶν. Μόνον δὲ ἕνδεκα ἐκ τῶν εἴκοσι βιβλίων τοῦ συγγράμματός του διεσώθησαν.

7. *Ἀρριανός.* Ὁ Ἀρριανὸς ἐγεννήθη εἰς τὴν ἐν Βιθυνίᾳ Νικομήδειαν, περὶ τὸ 136 Π. Χ. Συνέγραψεν ἑπτὰ βιβλία περὶ ἀναβάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἄλλα συγγράμματα. Ἐμιμήθη δὲ εὐστόχως τὸ ὕφος τοῦ Ξενοφῶντος.

8. *Πλούταρχος.* Ὁ Πλούταρχος, ὁ βιογράφος καὶ ἠθικολόγος, ἐγεννήθη εἰς τὴν ἐν Βοιωτίᾳ Χαιρώνειαν, περὶ τὸ 100 ἔτος Μ. Χ.

Ποιηταί.

9 *Ὅμηρος.* Ὁ Ὅμηρος ἐγεννήθη 900 περίπου ἔτη Π. Χ. ὁ δὲ τόπος τῆς γεννήσεώς του εἶναι ἄγνωστος. Ἐποίησεν ἐπικὸν ποίημα, ὀνομαζόμενον Ἰλιάδα, περιγράφον τὴν πολιορκίαν τῆς Τρωάδος, καὶ ἕτερον ὀνομαζόμενον Ὀδύσσειαν, εἰς τὸ ὁποῖον μνημονεύονται αἱ περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσέως.

10. *Ἡσίοδος.* Ὁ Ἡσίοδος ἐγεννήθη εἰς τὴν ἐν Βοιωτίᾳ Ἄσκρην, πιθανῶς περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον τῆς γεννήσεως τοῦ Ὁμήρου. Μόνον δύο ἐκ τῶν ποιημάτων

του περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, τὰ Ἔργα καὶ αἱ Ἡμέραι, καὶ ἡ Θεογονία, ἢ γένεσις τῶν Θεῶν.

11. *Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος.* Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος ἐγεννήθη εἰς τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Ναύκρατιν, περὶ τὸ 230 Π. Χ. Τὸ περὶ Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας ποίημά του εἶναι τὸ μόνον διασωθὲν ἐκ τῶν ποιημάτων του.

12. *Ἀνακρέων.* Ὁ Ἀνακρέων, περίφημος λυρικὸς ποιητής, ἐγεννήθη εἰς τὴν ἐν Ἰωνίᾳ Τέων, περὶ τὸ 530 ἔτος Π. Χ. Τὰ ἀποδιδόμενα εἰς αὐτὸν ποιήματα εἶναι πλήρη κομψότητος καὶ καλλονῆς.

13. *Πίνδαρος.* Ὁ Πίνδαρος, λυρικὸς ὡσαύτως ποιητής, ἐγεννήθη εἰς τὰς ἐν Βοιωτίᾳ Θήβας, περὶ τὸ 521 ἔτος Π. Χ. Ἐποίησεν ᾠδὰς περὶ τῶν νικῶν, τὰς ὁποίας ἐνίκησαν εἰς τοὺς τέσσαρας μεγίστους ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων ἤτοι τοὺς Ὀλυμπιακούς, Ἰσθμικούς, Πυθικούς, καὶ Νεμεαίους ἀγῶνας. Ἡ ποίησίς του θαυμάζεται διὰ τὴν σοβαρότητα καὶ τὸ ὕψος της.

14. *Αἰσχύλος.* Ὁ Αἰσχύλος, ὁ ἀρχαιότατος ποιητὴς τῆς Ἑλλάδος, ἐγεννήθη εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀττικῇ Ἐλευσῖνα, περὶ τὸ 525 ἔτος Π. Χ. ἐπληγώθη δὲ εἰς τὸν Μαραθῶνα, Π. Χ. 490, καὶ παρευρέθη ὡσαύτως εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, 480 Π. Χ. Ἐκ τῶν 100 περίπου τραγῳδιῶν αὐτοῦ, μόνον 17 διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς. Τὸ ὕφος του εἶναι μὲν ἐνίοτε τραχύ, ἀλλὰ ἔντονον καὶ συχνάκις ὑψηλόν.

15. *Σοφοκλῆς.* Ὁ Σοφοκλῆς, τραγικὸς ποιητής, ἐγεννήθη εἰς τὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ Κολωνόν, περὶ τὸ 497 ἔτος Π. Χ. Ἐποίησε 120 τραγῳδίας, ἐξ ὧν μόνον ἑπτὰ σώζονται. Θαυμάζεται δ' ἐν γένει περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας τραγικοὺς ποιητάς.

16. *Εὐριπίδης.* Ὁ Εὐριπίδης, τραγικὸς ποιητής, ἐγεννήθη εἰς Σαλαμῖνα, 480 Π. Χ. Ἐποίησεν 80 δράματα, ἐξ ὧν μόνον 19 περιῆλθον εἰς ἡμᾶς. Ἡ γλῶσσά του εἶναι μὲν συχνάκις παθητική, ἀλλὰ πλήρης ἐπιτετηδευμένων ἀποφθεγμάτων καὶ σκέψεων.

17. *Ἀριστοφάνης.* Ἀριστοφάνης, ὁ περιφημότατος ἐκ τῶν κωμικῶν ποιητῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἐγεννήθη εἰς Αἴγιναν, περὶ τὸ 434 ἔτος Π. Χ. Μόνον δὲ ἕνδεκα ἐκ τῶν πεντήκοντα κωμῳδιῶν, τὰς ὁποίας ἐποίησε, περιῆλθον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Ὅλαι δὲ εἶναι πολιτικαί, καὶ χορηγοῦν εἰς ἡμᾶς ἀνεκτίμητον ὕλην περὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ὁ Κλέων, ὁ Εὐριπίδης, καὶ ὁ Σωκράτης ἦσαν τὰ προσφιλῆ θέματα τῆς ποιητικῆς του σατύρας.

18 *Μένανδρος* Ὁ Μένανδρος ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας περὶ τὸ 345 ἔτος Π. Χ. Ἦτον ὁ περιφημότατος ποιητὴς τῆς ὀνομαζομένης νέας κωμῳδίας. Ἐξ ἑκατὸν δὲ κωμῳδιῶν, τὰς ὁποίας ἐποίησε, μόνον ὀλίγα τεμάχια σώζονται.

19. *Θεόκριτος.* Ὁ Θεόκριτος καὶ ὁ Μόσχος ἐγεννήθησαν ἀμφότεροι εἰς Συρακούσας· ὁ δὲ Βίων, εἰς Σμύρνην· ὅλοι δὲ ἤκμαζον περὶ τὸ 300 ἔτος Π. Χ. Ἐποίησαν δὲ βουκολικὰ, εἰς τὴν Δωρικὴν διάλεκτον.

Φιλόσοφοι.

20. *Σωκράτης.* Σωκράτης, ὁ πατὴρ τῶν ἀρχαίων ἠθικῶν φιλοσόφων, ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὸ 479 ἔτος Π. Χ. Δὲν ἀφῆκε μὲν οὐδὲν σύγγραμμα, ἀλλ' αἱ γνῶμαι του μνημονεύονται ἀπὸ τοὺς μαθητάς του Ξενοφῶντα καὶ Πλάτωνα. Ἐθανατώθη δὲ ἀδί-

κως ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἀσεβείᾳ, εἰς τὸ 70 ἔτος τῆς ἡλικίας του.

21. *Πλάτων.* Ὁ Πλάτων ἐγεννήθη εἰς τὴν Αἴγιναν, 430 Π. Χ. Ὑπῆρξε δὲ ὁ θεμελιωτὴς τῆς Ἀκαδημαϊκῆς αἱρέσεως, ὀνομασθείσης οὕτω, διότι τὸ σχολεῖον του ἦτον εἰς δημόσιον σύνδενδρον τόπον, ὀνομαζόμενον Ἀκαθημίαν. Τὰ συγγράμματά του εἶναι διαλογικά.

22. *Ἀριστοτέλης.* Ὁ Ἀριστοτέλης ἐγεννήθη εἰς τὰ ἐν Θράκῃ Στάγειρα, τὸ 384 ἔτος Π. Χ. Ὑπῆρξε δὲ ὁ θεμελιωτὴς τῆς Περιπατητικῆς σχολῆς, ὀνομασθείσης οὕτω, διότι *περιεπάτει*, ἐνῷ παρέδιδε τὰ μαθήματά του. Ὑπῆρξεν ὡσαύτως διδάσκαλος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐκ τῶν 400 περίπου διαφόρων πραγματειῶν, τὰς ὁποίας συνέγραψε, μόνον 48 διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς. Ἐξ αὐτῶν αἱ γενικώτερον ἀναγινωσκόμεναι εἶναι τὰ Ἠθικά, τὰ Πολιτικά, ἡ Ῥητορικὴ καὶ ἡ Ποιητική του.

Πολιτικοί, Στρατιωτικοί, καὶ Ῥήτορες

23. *Μιλτιάδης.* Μιλτιάδης, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀθηναίου Κίμωνος, ἐστρατήγησε τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ Περσικὸν στράτευμα, στρατηγούμενον ὑπὸ τοῦ Δάτιδος καὶ Ἀρταφέρνους, κατετροπώθη ἐντελῶς, 490 Π Χ. Μετὰ ταῦτα δέ ἐβλήθη εἰς φυλακὴν ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του, καὶ ἀπέθανεν ἐκ πληγῆς, τὴν ὁποίαν ὑπέστη, πολιορκῶν τὴν Πάρον.

24. *Θεμιστοκλῆς.* Ὁ Θεμιστοκλῆς, περίφημος Ἀθηναῖος στρατηγός, ἐστρατήγησεν εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, ὅπου τὸ ναυτικὸν τοῦ Ξέρξου

κατεστράφη, 480 Π. Χ. Ἐξωστρακίσθη δ' ἔπειτα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, καὶ ἀπέθανεν ἐξόριστος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρταξέρξου

25. *Λεωνίδας.* Λεωνίδας, ὁ βασιλεὺς τῆς Λακεδαίμονος, ἀπέθανεν εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἀφοῦ μετὰ τριακοσίων Σπαρτιατῶν ἐρυλαξεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας τὸ στενὸν, μαχόμενος κατὰ τοῦ στρατεύματος τοῦ Ξέρξου, 480 Π. Χ.

26. *Παυσανίας.* Ὁ Παυσανίας, στρατηγὸς τῆς Σπάρτης, ἠνδραγάθησε μεγάλως εἰς τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην. Μετὰ ταῦτα ἔγεινε μὲν ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον, ἀλλὰ καταστὰς ὕποπτος, ὅτι εἶχε προδοτικὴν ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς Πέρσας ἀνεκλήθη, καὶ ἀπέθανεν ὑπὸ τοῦ λιμοῦ εἰς Σπάρτην, 469 Π. Χ,

27. *Ἀριστείδης.* Ἀριστείδης, ὁ ἐπονομασθεὶς δίκαιος, ἦτο σύγχρονος τοῦ Θεμιστοκλέους, διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ ὁποίου ἐξωστρακίσθη μὲν ἐπὶ δέκα ἔτη, ἀλλ' ἀνεκλήθη ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους πρὸ τῆς παρελεύσεως τῶν ἓξ. Παρευρέθη δὲ εἰς Σαλαμῖνα, καὶ συνεστρατήγησε μετὰ τοῦ Παυσανίου ἐν Πλαταιαῖς.

28. *Κίμων.* Κίμων, ὁ υἱὸς Μιλτιάδου τοῦ Ἀθηναίου, ἠρίστευσεν εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, καὶ ἐδείχθη μεγαλόδωρος καλλωπίσας καὶ ὀχυρώσας τὰς Ἀθήνας ἐξ ἰδίας αὐτοῦ δαπάνης. Ἀπέθανε δὲ πολιορκῶν τὸ ἐν Κύπρῳ Κίτιον, 449 Π. Χ.

29. *Περικλῆς.* Περικλῆς, ὁ ἐνδοξότατος πολιτικὸς, πολεμικὸς καὶ ῥήτωρ, ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας. Ἐκυβέρνησε τὰ πράγματα τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη, ἐξ ὧν τὰ δεκαπέντε ἐμονάρχησεν. Ἀπέθανεν δὲ,

ἀπὸ λοιμὸν, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἤτοι περὶ τὸ 429 ἔτος Π. Χ.

30. *Ἀλκιβιάδης.* Ὁ Ἀλκιβιάδης, Ἀθηναῖος πολιτικὸς, πολεμικὸς, καὶ ῥήτωρ, κατέπεισε τοὺς Ἀθηναίους, ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν ὁλεθρίαν κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατείαν, καθ' ἣν ὁ Ἀθηναϊκὸς στρατὸς κατεστράφη ἐλεεινῶς. Ἐχειροτονήθη δὲ στρατηγὸς εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἀλλὰ κατηγορηθεὶς μετὰ ταῦτα ἐπὶ ἀσεβείᾳ, ἔφυγεν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ διὰ τῶν προσπαθειῶν του κατέπεισε τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς πατρίδος του. Καὶ ἀνεκλήθη μὲν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους μετὰ ταῦτα, ἀλλὰ πάλιν ἐξωρίσθη, καὶ ἐπὶ τέλους ἐδολοφονήθη εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ὑπὸ τοῦ Φαρναβάζου, κατ' αἴτησιν τοῦ Λυσάνδρου, στρατηγοῦ τῆς Σπάρτης, εἰς τὸ τεσσαρακοστὸν ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, τὸ 404 ἔτος Π. Χ.

31. *Λύσανδρος.* Ὁ Λύσανδρος περίφημος στρατηγὸς τῆς Σπάρτης, κατετρόπωσε τοὺς Ἀθηναίους εἰς Αἰγὸς ποταμοὺς, καὶ ἐπεραίωσε τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον διὰ τῆς ἁλώσεως τῶν Ἀθηνῶν, τὸ 404 ἔτος Π. Χ. Ἀπέθανε δὲ μετὰ ταῦτα μαχόμενος κατὰ τῶν Ἁλιαρτίων.

31. *Ἀγησίλαος.* Ἀγησίλαος, ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἐξεστράτευσεν ἐπιτυχῶς μὲν κατὰ τοῦ Ἀρταξέρξου, ἀλλ' ἀνεκλήθη εἰς τὰ ἴδια διὰ ν' ἀντιπαραταχθῇ εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ Βοιωτοὺς, οἵτινες ἐφθειρον τὴν πατρίδα του. Ἐνίκησε δὲ τοὺς ἐχθρούς του ἐν Κορωνείᾳ, ἀλλ' ἡ ἀσθένειά του ἐμπόδισε τὴν πρόοδον τῶν νικῶν του, οἱ δὲ Σπαρτιᾶται ἐνικῶντο εἰς πᾶσαν μάχην, ἰδίως δὲ εἰς Λεῦκτρα, πρὶν ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν στρατηγίαν.

Ἀπέθανε δὲ εἰς τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, τὸ 362 ἔτος Π. Χ.

33. *Ἐπαμινώνδας.* Ὁ Ἐπαμινώνδας ἦτο περίφημος στρατηγὸς τῶν Θηβῶν. Μετὰ τοῦ Πελοπίδου δὲ ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τὴν ἐν Λεύκτροις περίφημον μάχην, περὶ τὸ 371. ἔτος Π. Χ. Ἀπέθανε δὲ εἰς τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην, κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας του, 363 Π. Χ.

34. *Φιλοποίμην.* Ὁ Φιλοποίμην, ὁ ἐπικληθεὶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του *ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων*, ἦτο περίφημος στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας. Κυριεύσας τὴν Σπάρτην, κατήργησε τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου. Μετά τινα δὲ χρόνον, ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Μεσσηνίων, (οἵτινες εἶχον ἀποστατήσει ἀπὸ τὴν συμμαχίαν), καὶ ἠναγκάσθη νὰ πίῃ τὸ κώνειον.

35. *Λυσίας.* Ὁ ῥήτωρ Λυσίας ἐγεννήθη εἰς Συρακούσας, κατὰ τὸ 460 Π. Χ. Ἐξεπαιδεύθη δὲ εἰς Ἀθήνας, καὶ ἐδοξάσθη διὰ τὴν σαφήνειαν τοῦ ὕφους του. Ἐκ τῶν λόγων του σώζονται τριάκοντα τέσσαρες.

36. *Ἰσοκράτης.* Ἰσοκράτης ὁ Ἀθηναῖος ἐγεννήθη, περὶ τὸ 337 ἔτος Π. Χ. Ἐδίδασκε μὲν τὴν ῥητορικὴν, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἠγόρευσε δημοσίως. Ἀφῆκε δὲ λόγους τριάκοντα καὶ ἕνα τὸν ἀριθμόν.

37. *Αἰσχίνης.* Ὁ Αἰσχίνης ἦτον ἀντίζηλος τοῦ Δημοσθένους. Συνέγραψε δὲ τρεῖς λόγους, οἵτινες σώζονται.

38. *Δημοσθένης.* Δημοσθένης ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων κατά τε τοὺς ἀρχαίους καὶ νεωτέρους χρόνους, ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας, περὶ τὸ 382 ἔτος Π. Χ. Ὁ πατήρ του εἶχε μαχαιροποιεῖον. Εἰς τὴν μικρὰν δὲ

ἡλικίαν του ἐκληρονόμησε μὲν πλουσίαν περιουσίαν ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ τὴν κατεσπατάλησε, καὶ εἰς τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του συνέγραψε δύο δικανικοὺς λόγους. Ὅτε ἦλθον πρέσβεις ἀπὸ τὴν Ὄλυνθον διὰ νὰ ζητήσωσι βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τοῦ Φιλίππου, ὁ Δημοσθένης, ὅστις ἦτον ὁ πρῶτος πολιτικὸς, ἐπιμόνως προέτρεψε τοὺς συμπατριώτας του νὰ τοὺς βοηθήσωσι. Κατέστη δὲ περίφημος διὰ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἀπήγγειλεν εἰς ταύτην καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις, προθέμενος ἐν γένει ν' ἐξυπνίσῃ τοὺς Ἀθηναίους διὰ νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τοὺς πλεονεκτικοὺς σκοποὺς τοῦ Φιλίππου. Ὁ περίφημος « περὶ Στεφάνου λόγος του » ἀπηγγέλθη ἐπὶ τῶν ἀκολούθων περιστάσεων. Πρὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης, ὁ Κτησιφῶν εἰσήγαγε ψήφισμα διὰ νὰ τιμήσωσι τὸν Δημοσθένην μὲ χρυσοῦν στέφανον. Ψηφισθέντος δὲ τοῦ στεφάνου, ὁ Αἰσχίνης κατηγόρησε τὸ ψήφισμα ὡς παράνομον καὶ ψευδόμενον. Κατηγόρησε δὲ τὸν Κτησιφῶντα ζητήσας νὰ τιμωρηθῇ μὲ πεντήκοντα τάλαντα. Ἡ δὲ κατηγορία ἐλίγον μετὰ τὴν ἐναρξίν της παραμεληθεῖσα, ἐπανελήφθη μόνον ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅτε ὁ Δημοσθένης ἐκυβέρνα τὰ πράγματα τῶν Ἀθηνῶν, θεωρηθεῖσα ὡς πρόχειρον μέσον τοῦ νὰ τὸν προσβάλωσιν. Ὁ Αἰσχίνης καὶ ὁ Δημοσθένης ἠγόρευσαν ἀμφότεροι εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, καὶ ὁ δεύτερος διὰ λαμπροῦ λόγου κατώρθωσε τὴν ἀθώωσιν τοῦ Κτησιφῶντος καὶ τὴν καταδίκην τοῦ Αἰσχίνου εἰς βαρεῖαν χρηματικὴν ποινὴν, ὅστις μὴ δυνάμενος νὰ τὴν πληρώσῃ, ἔφυγεν εἰς τὴν Ῥόδον. Τριάκοντα καὶ εἷς ἐκ τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους σώζονται ἤδη. Εἰς τὸ ἑξηκοστὸν δὲ

πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἔπιε δηλητήριον διὰ νὰ μὴ ἐμπέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τῶν Μακεδόνων.

ΚΕΦ. Ε'.

Περὶ τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου.

1. *Σύστασις καὶ πολίτευμα τοῦ συνεδρίου.* Τὸ σεβάσμιον τοῦτο συνέδριον, συστηθὲν κατὰ πρῶτον ἀπὸ Ἀμφικτύονα, τὸν υἱὸν τοῦ Δευκαλίωνος, συνέκειτο ἀπὸ ἀντιπροσώπους, στελλομένους κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα ἔθνη, ἤτοι τοὺς Ἴωνας, Δωριεῖς, Περῥαιβοὺς, Βοιωτοὺς, Μάγνητας, Φθιώτας, Λοκροὺς, Μηλιεῖς, Φωκεῖς, Θεσσαλοὺς, Δόλοπας καὶ Οἰταίους. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, ἔστελλον καὶ ἄλλαι πόλεις ἀντιπροσώπους των εἰς τὸ συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων. Συνήρχοντο δὲ δὶς τοῦ ἔτους, τὸ μὲν ἔαρ εἰς Δελφοὺς, τὸ δὲ φθινόπωρον εἰς Ἀνθήλην, χωρίον ὀλίγα μίλια ἀπέχον τῶν Θερμοπυλῶν. Σκοπὸς δὲ τῆς συνόδου αὐτῶν ἦτο νὰ διαλύωσι τὰς δημοσίας ἔριδας, καὶ νὰ δικάζωσι τὰς μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος διαφοράς, ὅτε δὲν ἔμενεν ἄλλο μέσον νὰ τὰς συμβιβάσωσι. Πρὶν ἀρχίσωσι δὲ τὰ ἔργα των, ἔθυον ὅλοι συνάμα εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα βοῦν, κατατετμημένον, σημαίνοντες διὰ τούτου τὴν ἕνωσιν καὶ συμφωνίαν τῶν πόλεων, τὰς ὁποίας ἀντεπροσώπευον.

Αἱ ἀποφάσεις των ἦταν πάντοτε σεβασταὶ, καὶ ἐθεωροῦντο ἀπαραβίαστοι, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἦσαν πάντοτε πρόθυμοι νὰ ἑνωθῶσι κατ' ἐκείνων, ὅσοι δὲν ἐπείθοντο εἰς αὐτὰς, ὡς κοινῶν ἐχθρῶν.

2. *Τρόπος τῆς ἐργασίας.* Ἑκάστη πολιτεία ἀντεπροσωπεύετο ἀπὸ δύο ἀντιπροσώπους, ἐξ ὧν ὁ εἷς, ἐκλεγόμενος διὰ κλήρου, ὠνομάζετο Ἱερομνήμων (1), καὶ ὤφειλε νὰ παρευρίσκεται εἰς πᾶσαν θρησκευτικὴν ὑπόθεσιν, ἥτις εἰσήγετο εἰς τὴν συνέλευσιν. Ὁ δὲ ἄλλος, ὀνομαζόμενος Πυλαγόρας, ἐξελέγετο διὰ ψηφοφορίας κατ' ἔτος πρὸ τῆς συνόδου τοῦ συνεδρίου· καὶ ἐπειδὴ ἐν γένει ἦτον ἀνὴρ ἱκανός, ἐφρόντιζε περὶ τῶν πολιτικῶν ἢ δικαστικῶν πραγμάτων ὅσα εἰσήγοντο εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ συνεδρίου. Τὴν προεδρείαν δὲ τοῦ συνεδρίου εἶχε πάντοτε εἷς τῶν Ἱερομνημόνων, ὅστις πιθανῶς ἐξελέγετο διὰ κλήρου εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο.

3. *Ἱερὸς πόλεμος.* Ἐπὶ τοῦ Φιλίππου, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ἐπειδὴ οἱ Φωκεῖς ἐσύλησαν τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν, οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, κατ' ἀπόρασιν τῶν Ἀμφικτυόνων, εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν των, ὡς ἱεροσύλου καὶ ἀσεβοῦς ἔθνους. Μετὰ δεκαετῆ δὲ πόλεμον, ἀπεστέρησαν αὐτοὺς ὁμοῦ καὶ τοὺς συμμάχους των Λακεδαιμονίους τοῦ δικαιώματος νὰ συνεδριάζωσι μετὰ τῶν Ἀμφικτυόνων. Τὰς δὲ κενὰς θέσεις των κατέλαβον οἱ Μακεδόνες, γενόμενοι δεκτοὶ εἰς ἀμοιβὴν τῆς συνδρομῆς, τὴν ὁποίαν παρέσχον κατὰ τὸν Φωκικὸν πόλεμον.

(1) Ἴδε τὴν περὶ Ἑλλάδος ἱστορίαν τοῦ Μιτφόρδου, τόμ. Δ'. Σελ. 215.

ΒΙΒΛΙΟΝ Β'.

ΠΕΡΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

ΚΕΦ. Α'.

ΘΕΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

1. *Πόθεν οἱ Ἕλληνες ἔλαβον τὴν θρησκείαν των.* Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔλαβον ἴσως τὴν θρησκείαν των ἀπὸ ἔθνος τι ἰδίως, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ διάφορα ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐπῴκησαν εἰς τὴν πατρίδα των. Οὕτως οἱ μὲν Θηβαῖοι, ὄντες Φοινικικὴ ἀποικία, ὑποτίθεται ὅτι διετήρησαν μέγα μέρος τῆς Φοινικικῆς λατρείας· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐδιδάχθησαν τὸν θρησκείαν τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τὸν θεμελιωτὴν αὐτῶν Κέκροπα, ἐλθόντα ἐκ τῆς χώρας ἐκείνης· οἱ δὲ Ἀργεῖοι πιστεύεται ὡσαύτως ὅτι ἐδιδάχθησαν τὴν Αἰγυπτιακὴν θρησκείαν ἀπὸ τὸν Δαναόν.

2. *Πολυθεΐα τῶν Ἑλλήνων.* Οἱ Ἕλληνες ἐν γένει, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἰδίως, δὲν ἠρκοῦντο νὰ λατρεύωσι τοὺς ἀρχαίους θεούς των, ἀλλὰ συχνάκις καθιέρουν καὶ ἄλλους, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἔπλαττον. Ἐκτὸς δὲ τούτων, παρεδέχοντο καὶ τοὺς Θεοὺς ὅλων τῶν ἐθνῶν, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχον συγκοινωνίαν τινὰ, ὥστε καὶ ἐπὶ τοῦ Ἡσιόδου ἀκόμη εἶχον τριάκοντα χιλιάδας θεῶν. Τόσον δὲ ἐφοβοῦντο οἱ Ἀθηναῖοι μήπως παραλίπωσί τινα, ὥστε ἀνήγειραν βωμοὺς εἰς ἀγνώστους θεούς· ἀλλὰ δὲν ἐπετρέπετο νὰ λατρεύωσι νέους θεοὺς ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐντεῦθεν ὁ

Σωκράτης κατεδικάσθη εἰς θάνατον, διότι ἐλάτρευε ξένους θεούς. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος, ὅτε ἐκήρυττε τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν, προσεκλήθη νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῶν Ἀρειοπαγιτῶν, διὰ νὰ δώσῃ λόγον περὶ τοῦ νέου δόγματος αὐτοῦ.

3. *Τρεῖς τάξεις θεῶν.* Ἐκ τῶν λατρευομένων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων θεῶν, τινὲς μὲν ὑπετίθετο ὅτι κατῴκουν εἰς τοὺς οὐρανούς, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν γῆν, καὶ ἄλλοι εἰς τὰς καταχθονίους χώρας. Ὅθεν οἱ μὲν κατοικοῦντες εἰς τὸν οὐρανὸν θεοὶ ὠνομάζοντο Ἐπουράνιοι, Ὀλύμπιοι, Ἀθάνατοι. Οἱ δὲ εἰς τὰς καταχθονίους χώρας, Χθόνιοι, Ὑποχθόνιοι, Καταχθόνιοι. Οἱ δὲ κατοικοῦντες εἰς τὴν γῆν, Ἐπιχθόνιοι. Οἱ δώδεκα πρῶτοι θεοί, ὀνομαζόμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, μεγάλοι θεοί, ἦσαν. Ὁ Ζεύς, ὁ Ἀπόλλων, ὁ Ποσειδῶν, ὁ Ἥφαιστος, ὁ Ἄρης, ὁ Ἑρμῆς, ἡ Ἥρα, ἡ Δημήτηρ, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Ἄρτεμις, ἡ Ἀφροδίτη καὶ ἡ Ἑστία. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐσέβοντο μεγάλως τοὺς δώδεκα τούτους θεούς, τῶν ὁποίων αἱ εἰκόνες ἦσαν ἐζωγραφισμέναι εἰς τὴν στοὰν τοῦ Κεραμεικοῦ. Ἤγειραν ὡσαύτως βωμὸν εἰς τιμὴν αὐτῶν, ὀνομαζόμενον βωμὸν τῶν δώδεκα θεῶν.

4. *Ζεύς.* Ὁ Ζεὺς ὠνομάζετο πατὴρ θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν, καὶ ἐπιστεύετο ὅτι ἐκυβέρνα τοὺς οὐρανούς, καὶ διεύθυνε τὰ στοιχεῖα. Ἐντεῦθεν ὠνομάζετο Βασιλεύς, Ὄμβριος, *θεὸς τῆς βαγδαίας βροχῆς*, Ὑέτιος, *βρόχιος*, Νεφεληγερέτης, *συνάζων τὰ νέφη*, Ἀστεροπητής, Ἀστραπαῖος, *ἀστράπτων*, Βρονταῖος, *βροντῶν*, Τερπικέραυνος, *ἡδυνόμενος εἰς τὸν κεραυνόν*. Ἐδίδοντο ὡσαύτως καὶ ἄλλα ἐπίθετα εἰς αὐτὸν, ἀναγόμενα εἰς τὰς χρείας τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ τῶν ὁποίων

ὑπετίθετο ὅτι ἐφώρευεν, οἷον Ξένειος, *θεὸς τῆς φιλοξενίας*, Ἑταιρεῖος, *θεὸς τῆς ἑταιρείας*, Ἑρέστιος, *ἐφορεύων ἐπὶ τῆς Ἑστίας*, Φίλιος, *θεὸς τῆς φιλίας*, Ὅρκιος, *θεὸς τῶν ὅρκων*, Ἱκέσιος, *θεὸς τῶν ἱκετῶν*. Λέγεται δὲ ὅτι ἦτον υἱὸς τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ῥέας, καὶ γενικῶς παρίσταται καθήμενος ἐπὶ ἐλεφαντίνου θρόνου, φέρων κεραυνὸν καὶ ἔχων παρ' ἑαυτῷ ἀετόν.

5. *Ἀπόλλων.* Ὁ Ἀπόλλων, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λητοῦς, ἦτο θεὸς τῆς ἰατρικῆς, μουσικῆς, ποιήσεως, καὶ ῥητορείας. Παρίσταται δὲ ὡς ἀγένειος νεανίας, φέρων τόξον ἢ λύραν, καὶ ἔχων περὶ τὴν κεφαλὴν ἀκτῖνας φωτός. Ἓν ἀπὸ τὰ κοινότατα ἐπίθετά του ἦτο Πύθιος, διότι κατέστρεψε τὸν ὄφιν Πύθωνα με τὰ βέλη του. Ὠνομάζετο ὡσαύτως Λοξίας (ἐκ τοῦ δρόμου τοῦ ἡλίου, ἢ ὡς τινες λέγουσιν, ἀπὸ τὴν ἀσάφειαν τῶν χρησμῶν του)· Ἀλεξίκακος, *σώζων ἀπὸ τὸ κακὸν*, Ἀποτρόπαιος, *ἀπομακρύνων ἀπὸ τῆς βλάβης*, Ἑκατηβόλος, *μακρὰν τοξεύων*, Τοξοφόρος, *φέρων τόξον*, Παιὰν (παραγόμενον ἀπὸ τοῦ παίειν, τύπτειν, ἢ ἀπὸ τοῦ παύειν), διότι κατέπαυε τὰς ἀσθενείας.

6. *Ποσειδῶν.* Ὁ Ποσειδῶν ἦτον ἀδελφὸς τοῦ Διὸς, καὶ θεὸς τῆς θαλάσσης. Παρίσταται ἐν γένει καθήμενος ἐφ' ἅρματος, κατεσκευασμένου ἐκ κογχύλης καὶ ἀγομένου ἀπὸ θαλασσίους ἵππους ἢ Δελφῖνας. Ἡ γυνή του ὠνομάζετο Ἀμφιτρίτη. Ἐπειδὴ δὲ περιεκύκλονε τὴν γῆν, ἐπωνομάζετο Γαιήοχος. Τὰ ἐπίθετα Ἁλιμέδων, *κυβερνήτης τῆς θαλάσσης*, Πόντιος, Ἐνάλιος, *θαλάσσιος*, Ἵππιος, (διότι ἐρίζων πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν ἐξήγαγεν ἵππον ἐκ τῆς γῆς), ἐδίδοντο ὡσαύτως εἰς αὐτόν.

7. *Ἥφαιστος.* Ὁ Ἥφαιστος ἐφώρευεν ἐπὶ τοῦ πυρὸς, καὶ ἦτον ὁ προστάτης ὅλων τῶν τεχνιτῶν, τῶν ἐργαζομένων σίδηρον καὶ ἄλλα μέταλλα. Ἦτον δὲ υἱὸς τῆς Ἥρας μόνης. Τὸ ἐργαστήριόν του ὑπετίθετο ὅτι ἦτον εἰς τὴν Σικελίαν, ὑπὸ τὸ ὄρος τὴν Αἴτνην, ὅπου ἐβοηθεῖτο εἰς τὰς ἐργασίας του ἀπὸ τοὺς Κύκλωπας, μονόφθαλμα τέρατα. Ἡ Ἀφροδίτη ἦτον ἡ γυνή του. Ἕνεκα δὲ τῆς ἐμπειρίας του, ἐπωνομάζετο Κλειτοτέχνης *περίφημος τεχνίτης.*

8. *Ἄρης.* Ἄρης, ὁ θεὸς τοῦ πολέμου, ἦτον υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας. Ἐν γένει δὲ ἐκαθητο ἐφ' ἅρματος, ἀγομένου ὑπὸ θυμοειδῶν ἵππων, τοὺς ὁποίους οἱ ποιηταὶ ὠνόμαζον *φυγὴν* καὶ *τρόμον.* Ἐπωνομάζετο δὲ Χάλκεος, *χάλκινος*, Βαθυπόλεμος, *πολεμικώτατος*, κ. τ. λ.

9. *Ἑρμῆς.* Ἑρμῆς, ὁ ἄγγελος τῶν θεῶν, ἦτον υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Μαίας. Ἐκόμιζεν εἰς τὰς καταχθονίους χώρας τὰς ψυχὰς τῶν νεκρῶν, καὶ ἦτο προστάτης ὄχι μόνον τῶν ῥητόρων, ἐμπόρων, καὶ ὁδοιπόρων, ἀλλὰ καὶ τῶν κλεπτῶν, καὶ λωποδυτῶν. Ἐν γένει δὲ παρίσταται ἔχων εἰς τὴν κεφαλὴν πτερυγωτὸν πῖλον, ὀνομαζόμενον Πέτασον, πτερυγωτὰ σανδάλια εἰς τοὺς πόδας, καὶ πτερυγωτὴν ῥάβδον εἰς τὴν χεῖρα, ὀνομαζομένην κηρύκιον. Ἔφερεν ὡσαύτως μικρὰν μάχαιραν ὀνομαζομένην ἅρπην. Εἶχε δὲ πολυάριθμα ἐπίθετα, οἷον Ἐμπολαῖος, *προστάτης τοῦ ἐμπορίου*, Δόλιος, *πανοῦργος*, Κυλλήνιος, (ἐκ τοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ ὄρους Κυλλήνης), Στροφαῖος, *φύλαξ τῆς θύρας*, ἀπὸ τοῦ στροφεὺς, ἄλλοι ὅμως παράγουσιν αὐτὸ ἀπὸ τὴν στροφὴν, ὡς ἀναγόμενον εἰς τὸν πανοῦργον χαρακτῆρά του. Εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ εἰκόνες του ἦσαν

μόνον τετράγωνοι λίθοι, μὲ κεφαλὴν ἐγγεγλυμμένην εἰς τὴν ἄνω ἄκραν αὐτῶν.

10. *Ἥρα.* Ἡ Ἥρα ἦτον ἀδελφὴ καὶ σύζυγος τοῦ Διός. Παρίσταται καθημένη ἐπὶ θρόνου, φέρουσα σκῆπτρον, ἔχουσα ταοὺς πλησίον της, καὶ τὴν θεράπαιναν αὐτῆς Ἶριν, *θεὰν τοῦ οὐρανίου τόξου*, ὄπισθεν αὐτῆς. Ἐνίοτε φαίνεται ἐφ' ἅρματος, ἀγομένου ἀπὸ ταούς. Ἐφώρευε δὲ ἐπὶ τοῦ γάμου καὶ τοῦ τοκετοῦ, καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάζετο *Γαμήλιος.* Ὠνομάζετο ὡσαύτως Βοῶπις (ὀφθαλμοὺς βοὸς ἔχουσα) ἕνεκα τῶν μεγάλων ὀφθαλμῶν της· καὶ Τελεία ἐφορεύουσα *ἐπὶ τῶν γαμικῶν τελετῶν.*

11. *Δημήτηρ.* Ἡ Δημήτηρ ἦτο θεὰ τοῦ σίτου καὶ τῆς γεωργίας, καὶ μήτηρ τῆς Περσερόνης. Ἐλατρεύετο δὲ ἰδίως εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀττικῇ Ἐλευσῖνα, ὅπου τὰ μυστήρια ἐτελοῦντο εἰς τιμὴν αὐτῆς. Παρίσταται δὲ μὲ στέφανον στάχυος ἐπὶ κεφαλῆς, φέρουσα εἰς μὲν τὴν μίαν χεῖρα ἀναμμένην λαμπάδα, εἰς δὲ τὴν ἄλλην μήκωνα, ὅστις ἦτο καθιερωμένος εἰς αὐτήν.

12. *Ἀθηνᾶ.* Ἡ Ἀθηνᾶ ἢ Παλλὰς, (τὸ δεύτερον ὄνομα παράγεται ἀπὸ τοῦ πάλλειν, ἤτοι ἀπὸ τοῦ σείειν τὴν λόγχην της), ἐξῆλθεν ἔνοπλος ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ Διὸς, τὴν ὁποίαν ὁ Ἥφαιστος ἤνοιξε. Ἦτο δὲ θεὰ τῆς σοφίας, τῶν τεχνῶν, καὶ τοῦ πολέμου. Ἡ Γλαὺξ καὶ ὁ πετεινὸς ἦσαν τὰ προσφιλῆ πτηνά της. Ἦτο δὲ προστάτις τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, ἥτις ὠνομάσθη ἀπ' αὐτῆς. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἀγαλμάτων της φαίνεται φοροῦσα πανοπλίαν, καὶ ἔχουσα εἰς μὲν τὴν μίαν χεῖρα ἀσπίδα, ὀνομαζομένην αἰγίδα (ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτον ἡ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης), εἰς δὲ τὴν ἄλλην λόγχην. Ὠνομάζετο Γλαυκῶπις, ἐκ τῶν γαλανῶν ὀφθαλμῶν

της. Κλειδοῦχος, *φύλαξ τῶν κλειδίων* (1) Εὐρυσίπτολις, *προστάτις τῆς πόλεως* κ.τ.λ. Εἶχε δὲ διάφορα ἄλλα ἐπίθετα, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ παρήγοντο ἀπὸ τοὺς διαφόρους ναοὺς εἰς τοὺς ὁποίους ἐλατρεύετο, ὡς Χαλκίοικος, ἀπὸ τὸν ἐν Σπάρτῃ διὰ χαλκίνων πλακῶν περιβεβλημένον ναὸν αὐτῆς.

13. *Ἄρτεμις.* Ἡ Ἄρτεμις ἦτο θεὰ τῆς κυνηγεσίας, καὶ ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἦτον ὡσαύτως προστάτις τῆς σωφροσύνης. Παρίσταται ὡς ὑψηλὴ παρθένος, ὡπλισμένη μὲ τόξον καὶ βέλη, καὶ παρακολουθουμένη ὑπὸ κυνῶν. Ὠνομάζετο Εἰλείθυια, (ἐκ τοῦ ἐλεύθω), διότι ἐβοήθει εἰς τὸ νὰ ἔλθωσι παιδία εἰς τὸν κόσμον. Κυνηγέτις, *κυνηγός.* Ἰοχέαιρα, *χαίρουσα εἰς τὸ ῥίπτειν βέλη.* κ. τ. λ.

14. *Ἀφροδίτη.* Ἡ Ἀφροδίτη, ὠνομάζετο οὕτως διότι ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸν ἀφρὸν τῆς θαλάσης. Ἦτο θεὰ τῆς ὡραιότητος καὶ τοῦ ἔρωτος. Παρίσταται ἐν γένει, μὲ τὸν Ἔρωτά της, ἐπὶ ἅρματος ἀγομένου ὑπὸ περιστερῶν, καὶ ἄλλοτε ὑπο κύκνων, καὶ στρουθῶν. Εἶχε δὲ πολλὰ ἐπώνυμα ἐκφραστικὰ τῆς καταγωγῆς της, τῶν κλίσεών της, καὶ τῆς δυνάμεώς της, οἷον Οὐρανία. Ἡ ἐν κήποις, *ἐφορεύουσα εἰς τοὺς κήπους.* Πάνδημος, δημοσία, κοινή. κ. τ. λ.

15. *Ἑστία.* Ἡ Ἑστία, θυγάτηρ τῆς Ῥέας καὶ τοῦ Κρόνου, ἦτο θεὰ τοῦ πυρός· παρίστατο δὲ φοροῦσα ποδήρη χιτῶνα, μὲ κάλυμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ εἰς μὲν τὴν μίαν χεῖρα φέρουσα λυχνίαν ἢ δίωτον

(1) Τὸ φέρειν κλειδία, παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι ἦτο φράσις δηλωτικὴ δυνάμεως, ἴδε Ἡσαΐαν, ΚΒ, 20–22.

ἀγγεῖον (διώτην), εἰς δὲ τὴν ἄλλην ἀκόντιον, ἢ ἐνίοτε Παλλάδιον.

16. *Κατώτεροι θεοί.* Ἐκ τῶν κατωτέρων θεῶν μᾶλλον ἀξιοσημείωτοι ἦσαν Πλούτων, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Διὸς, καὶ βασιλεὺς τῶν καταχθονίων χωρῶν· αἱ μοῖραι, ὀνομαζόμεναι Κλωθὼ, Λάχεσις καὶ Ἄτροπος· αἱ ἐννέα Μοῦσαι, καὶ αἱ Ἐριννύες, *Τιμωροὶ,* αἱ ὁποῖαι γενικώτερον ὠνομάζοντο Εὐμενίδες, *εὐμενεῖς θεαί* (1)· ὠνομάζοντο δὲ Ἀληκτὼ, Μέγαιρα καὶ Τισιφόνη· ἐκαλοῦντο ὡσαύτως σεμναὶ θεαὶ, *σεβάσμιοι θεαί.*

17. *Ἥρωες.* Ὑπῆρχον ὡσαύτως ἥρωες, ὀνομαζόμενοι ἡμίθεοι, οἷον ὁ Βάκχος, ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Κάστωρ, ὁ Πολυδεύκης κτλ. ἄνθρωποι δηλαδὴ, οἵτινες διὰ τὰς ἐπὶ τῆς γῆς ἀρετάς των, ἐγένοντο δεκτοὶ μετὰ θάνατον εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν θεῶν.

Ἀποτέλεσμα τῆς θρησκείας ἐπὶ τοῦ λαοῦ. « Ἡ » ἐπιῤῥοὴ τὴν ὁποίαν ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων ἐξήσκει » ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ ἦτον ἴσως » ὀλιγώτερον ἐπιβλαβὴς παρ' ὅσον ἠδύνατό τις νὰ φαν» τασθῇ. Αἱ διηγήσεις τῶν παρεκτροπῶν καὶ τῶν ἐγ» κλημάτων τῶν θεῶν ἐνομίζοντο βεβαίως καὶ ἀπὸ » τὸν κοινὸν λαὸν ὡς ποιητικὰ μᾶλλον πλάσματα, οἱ » δὲ θεοὶ ἐθεωροῦντο ἐν γένει ὡς ἀνώτερα ὄντα, τὰ » ὁποῖα ἠσπάζοντο τὴν ἀρετὴν, καὶ ἀπεστρέφοντο, » ἐνίοτε δὲ καὶ ἐτιμώρουν, τὸ ἔγκλημα» (2).

(1) Διὰ τὸν λόγον ὅτι διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐνόμιζον οἱ ἄνθρωποι ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι τῆς εὐνοίας αὐτῶν. Σ. Μ

(2) Ἥρενος περὶ πολιτικῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος κεφ. Γ'. Δύναται ὅμως νὰ ἀμφιβάλλῃ τις εὐλόγως ἐὰν ὁ ἠθικὸς χαρακτὴρ τοῦ λαοῦ δὲν ἐβλάπτετο περισσότερον ἀπὸ τὰς ἀηδεῖς διηγήσεις περὶ τῶν συμβεβηκότων τῶν θεῶν, παρ' ὅσον ὠφελεῖτο ἀπὸ τὸν σωτήριον χαλινὸν τοῦ θρησκευτικοῦ φόβου.

ΚΕΦ. Β'.

Περὶ τῶν ναῶν, βωμῶν, εἰκόνων καὶ ἀσύλων.

1. *Ναοὶ διαιρούμενοι εἰς δύο μέρη.* Οἱ ναοὶ διηροῦντο εἰς δύο μέρη, τὸ ἱερὸν καὶ τὸ βέβηλον· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὠνομάζετο τὸ ἔσω περιῤῥαντηρίων, τὸ δὲ δεύτερον τὸ ἔξω, Τὸ περιῤῥαντήριον τοῦτο ἦτον ἀγγεῖον πλῆρες ἱεροῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον πιθανῶς ἐτίθετο εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ, πέραν τῆς ὁποίας δὲν ἐπετρέπετο εἰς τὸν βέβηλον νὰ προχωρήσῃ.

2. *Ναώ.* Ὁλόκληρος ἡ ἱερὰ οἰκοδομὴ ἔκειτο ἐντὸς περικλεισμένου τινὸς τόπου, *τεμένους*, ὅστις ἐν γένει ἦτο φυτευμένος μὲ δένδρα. Ὁ ναὸς αὐτὸς ὠνομάζετο καὶ ἱερὸν, καὶ περιεῖχε τὸν βωμὸν, τὸν πρόναον, εἰς τὸ ὁποῖον μόνον ὁ ἱερεὺς εἰσήρχετο· καὶ τὸν σηκὸν, ἤτοι περίῤῥακτον τόπον εἰς τὸ κέντρον τοῦ ναοῦ, ὅπου ἦτον ἱδρυμένη ἡ εἰκών (1).

3. *Θησαυρός.* Ὑπῆρχεν ὡσαύτως τόπος τῶν ναῶν, ὀνομαζόμενος ἀρχεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφυλάττετο καὶ ὁ θησαυρὸς τοῦ ναοῦ, καὶ ἡ περιουσία τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι ἤθελαν νὰ τὴν ἀσφαλίσωσιν εἰς αὐτόν.

4. *Βωμοί.* Οἱ βωμοὶ ἐν γένει ἦσαν λίθινοι. Καὶ οἱ μὲν τῶν ἐπουρανίων θεῶν ἦσαν ὑψηλότεροι ἢ οἱ τῶν

(1) Τοὺς πλείστους τῶν ἔρων τούτων μεταχειρίζονται διαφόρως οἱ διάφοροι συγγραφεῖς. Τινὲς π. χ. δὲν διακρίνουσι τὸν ναὸν ἀπὸ τὸ ἱερόν· ἄλλοι δὲ, ὡς ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Παυσανίας, λαλοῦν περὶ αὐτῶν ὡς διακεκριμένων. Ὁ σχολιαστὴς τοῦ πρώτου ἐξηγῶν τὸ ἱερὸν, λέγει, ὅτι εἶναι ὅλος ὁ τόπος ὁ καθιερωμένος εἰς τὸν θεὸν, καὶ ὅτι ναὸς εἶναι τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον ἵστατο ἡ εἰκών· Ἄλλοι τινὲς προσέτι θεωροῦσι τὸ ἄδυτον καὶ τὸν σηκὸν ὡς συνώνυμα.

ἐπιγείων· οἱ δὲ βωμοὶ τῶν ἡρώων (ὀνομαζόμενοι ἐσχάραι) ἦσαν χαμηλότεροι ἑκατέρων, ἐπειδὴ ὑψοῦντο ἓν βῆμα μόνον ἀπὸ τῆς γῆς. Κατὰ τὸ σχῆμα δὲ ἦσαν τετράγωνοι, στρογγύλοι, ἢ ἐπιμήκεις, καὶ εἶχον κέρατα εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐδένοντο τὰ θύματα. Ἐπὶ τοῦ βωμοῦ δὲ ἦτον ἐγγεγλυμμένον τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτον ἀφιερωμένος. Οἱ δὲ καταχθόνιοι θεοὶ δὲν εἶχον βωμοὺς, ἐπειδὴ αἱ θυσίαι προσεφέροντο εἰς αὐτοὺς ἐντὸς μικρῶν λάκκων ἐπίτηδες κατεσκευασμένων.

5. *Ἀγάλματα.* Εἰς μὲν τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τὰ ἀγάλματα ἦσαν ἄμορφα σχήματα· μετὰ δὲ ταῦτα κατεσκευάζοντο ἐκ λίθου ἢ ξύλου, καθ' ὁμοίωσιν τῆς ἀνθρωπίνου μορφῆς (1), καὶ παρίσταντο εἰς θέσιν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν ποιητικὴν περιγραφὴν τῶν θεῶν ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἤ τινος ἄλλου ποιητοῦ. Τινὰ δὲ ἐκ τῶν ἀγαλμάτων κατεσκευάζοντο ἐξ ἐλεφαντίνου ὀστοῦ, καὶ μάλιστα ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ. Ἐπὶ τῶν πολιορκιῶν δὲ οἱ πολιοῦχοι θεοὶ ἐδένοντο ἐνίοτε διὰ νὰ μὴ αὐτομολήσωσιν εἰς τοὺς πολιορκητάς.

6. *Ἄσυλα.* Οἱ ναοὶ, οἱ βωμοὶ καὶ τὰ ἀγάλματα ἐνομίζοντο τόσον ἱερὰ, ὥστε πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἶχον προνόμιον νὰ προστατεύωσι τοὺς κακούργους· ἑπομένως ἐὰν κακοῦργός τις κατέφευγεν εἰς αὐτὰ ἐλογίζετο ἱεροσυλία νὰ τὸν ἀποσπάσωσιν ἐκεῖθεν, καὶ ἐνόμιζον ὅτι τὸ αἷμά του ἤθελε πέσει ἐπ' ἐκείνων ὅσοι ἤθελον ἀποσπάσει αὐτόν. Ἐντεῦθεν οἱ τόποι οὗτοι ὠνομάζοντο

(1) Καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάζοντο Βρέτη (παρὰ τῷ βροτῷ ἐοικέναι, διότι ὡμοίαζον τοὺς ἀνθρώπους). Ἴδε Ἀριστοφάνους ἱππεῖς, Βιβλ. Ε'. 31 καὶ τὸν σχολιαστήν.

ἄσυλα, ἐκ τοῦ α στερητικοῦ καὶ συλάω, γυμνόνω.

7. *Ἱεροὶ περίβολοι.* Ὑπῆρχον ὡσαύτως ἀγροὶ περικλεισμένοι καὶ ἀφιερωμένοι εἰς θρησκευτικὰς χρείας, ὀνομαζόμενοι τεμένη (1), τὸ εἰσόδημα τῶν ὁποίων, συναγόμενον, ἐχρησίμευεν εἰς διατροφὴν τῶν ἱερέων, ἢ εἰς ἄλλους θρησκευτικοὺς σκοπούς. Ὑπῆρχον δὲ καὶ ἄλση, ἤτοι ἱεροὶ σύνδενδροι τόποι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐλατρεύοντο οἱ θεοί.

ΚΕΦ. Γ'.

Περὶ τῶν λειτουργῶν τῆς θρησκείας.

1. *Ἀριθμὸς τῶν ἱερέων ἀνάλογος τῶν λατρευτῶν.* Φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ὡρισμένος ἀριθμὸς ἱερέων παρὰ τοῖς Ἕλλησιν. Εἰς τὰς μικρὰς πόλεις ἅπασαι αἱ ἱεραὶ λειτουργίαι ἐξετελοῦντο κοινῶς ὑπ' ἑνὸς μόνου, ὅστις προσέφερε τὰς θυσίας, ἐπεμελεῖτο τὸν ναὸν, εἰσέπραττε τὰ εἰσοδήματα αὐτοῦ, καὶ εἶχε τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἄλλων πραγμάτων ἀναγομένων εἰς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν. Ἀλλ' ὅπου οἱ λατρευταὶ ἦσαν πολλοί, ἐψηφίζοντο διάφοροι ἱερεῖς, ὡς καὶ ἄλλοι ὑπηρέται τῶν ἱερῶν ἐκτὸς τῶν ἱερέων.

2. *Μεγάλη ποικιλία τῶν ἱερῶν ἀξιωμάτων.* Περὶ τῶν διαφόρων τάξεων τῶν ἱερέων εἶναι ἀδύνατον νὰ

(1) Ἡ λέξις τέμενος σημαίνει κατὰ γράμμα τόπον τινὰ κεχωρισμένον ἀπὸ βεβήλους χρήσεις (ἐκ τοῦ τέμνω). Ἐνίοτε δὲ σημαίνει καὶ τὸ μέρος τοῦ ναοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἵστατο ἡ εἰκὼν τοῦ θεοῦ.

λαλήσωμεν μετ' ἀκριβείας· διότι ὄχι μόνον ἕκαστος Θεὸς εἶχε διάφορον τάξιν ἱερέων καθιερωμένων εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ἱερεῖς τοῦ αὐτοῦ θεοῦ ἦσαν πολὺ διάφοροι, κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ τόπου καὶ ἄλλων περιστάσεων.

3. *Ὁ Ἀρχιερεύς.* Αἱ τάξεις ὅμως τῶν ἱερέων ἦσαν ἐν γένει ὡς ἀκολούθως. Ὁ ἀρχιερεὺς, ἤτοι ἀνώτατος ἱερεὺς, τοῦ ὁποίου ἔργον ἦτον νὰ ἐφορεύῃ ἐπὶ τῶν κοινῶν ἱερέων, καὶ νὰ τελῇ τὰς ἱερωτέρας τελετὰς τῆς θρησκείας (1).

4. *Οἱ Παράσιτοι.* Οἱ Παράσιτοὶ, ὀνομαζόμενοι οὕτω, διότι ἐλάμβανον μερίδιον ἀπὸ τὰς θυσίας, ὡς καὶ ὁ ἱερεύς. Ἔργον δὲ αὐτῶν ἦτο νὰ συλλέγωσιν ἀπὸ τοὺς γεωργοὺς τὸν σῖτον τὸν προσδιωρισμένον εἰς δημοσίας θυσίας. Ἀλλ' εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους ἡ λέξις παράσιτος ἐσήμαινε κόλακα, δηλαδὴ ἄνθρωπον ὅς τις, χάριν τροφῆς, καταδέχετο νὰ κολακεύῃ.

5. *Οἱ Κήρυκες.* Οἱ Κήρυκες, οἵτινες ἐπέταττον σιωπὴν κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς θυσίας, ἐπαναλαμβάνοντες τὴν λέξιν «εὐφημεῖτε» ἢ παρομοίαν τινὰ ἔκφρασιν· καὶ ἀπέλυον τὸν λαὸν, μετὰ τὸ τέλος τῆς θυσίας. Ἐχρησίμευον ὡσαύτως ὡς σφαγεῖς καὶ μάγειροι εἰς τὰς θυσίας, καὶ ὡς πρέσβεις. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχε γένος τι, ὀνομαζόμενον Κήρυκες, ἀπὸ τοῦ Κήρυκος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἑρμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐνομίζετο ἱερόν.

6. *Οἱ Νεωκόροι.* Οἱ Νεωκόροι (ὀνομαζόμενοι οὕτως ἀπὸ τοῦ νεὼς, ναὸς, καὶ κορεῖν, ἤτοι διατηρεῖν

(1) Παρὰ μὲν τοῖς Ὁπουντίοις ὑπῆρχον δύο ἀρχιερεῖς· ὁ μὲν τῶν ἐπουρανίων θεῶν, ὁ δὲ τῶν δαιμόνων ἢ ἡμιθέων. Ἐν Ἀθήναις δὲ ἕκαστος σχεδὸν θεὸς εἶχεν ἀρχιερέα. Οἱ δὲ Δελφοὶ εἶχον πέντε ἀρχιερεῖς.

καθαρὸν) ἔχοντες ἔργον νὰ κοσμῶσι τοὺς ναοὺς, καὶ νὰ ἐπιμελῶνται τὰ ἔπιπλα αὐτῶν.

7. *Οἱ Ναοφύλακες.* Οἱ Ναοφύλακες, τῶν ὁποίων χρέος ἦτο νὰ φροντίζωσι περὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν, καὶ νὰ ἐπισκευάζωσι τὰ ἔχοντα χρείαν ἐπισκευῆς.

8. *Πρόπολοι θεῶν.* Ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ἱερεῖς ὀνομαζόμενοι Πρόπολοι θεῶν, καὶ οἵτινες προσηύχοντο κατ' αἴτησιν τοῦ λαοῦ ἐν καιρῷ τῶν θυσιῶν.

9. *Προσόντα διὰ τὸ ἱερατεῖον.* Οὐδεὶς ἐγίνετο δεκτὸς εἰς τὸ ἱερατικὸν ἐπάγγελμα, ἐὰν δὲν ἦτον ὑγιεὶς, τέλειος, καὶ ἀμωμήτου ὑπολήψεως. Τὰ ἐνδύματα δὲ αὐτῶν ἦσαν ἀκηλίδωτα, καὶ ἐν γένει λαμπρότατα, αἱ δὲ κεραλαί των ἦσαν ἐστεμμέναι μὲ στεφάνους ἐκ τοῦ θένδρου, τοῦ μᾶλλον εὐπροσδέκτου εἰς τὸν θεὸν, καὶ ἐνίοτε μὲ μαλλίνους ταινίας. Τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα ἦτο κληρονομικὸν εἴς τινα γένη, ὡς εἰς τοὺς Εὐμολπίδας ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῶν ὁποίων δικαιωματικῶς ἐλαμβάνοντο ὁ Ἱεροφάντης, καὶ ἄλλοι τρεῖς τελετάρχαι εἰς τὴν τελετὴν τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων. Οἱ Κήρυκες, οἱ Εὐπατρίδαι, καὶ οἱ Ἐτεοβουτάδαι ἐν Ἀθήναις, καὶ οἱ Ἀκεστορίδαι ἐν Ἄργει εἶχον παρόμοια κληρονομικὰ δικαιώματα.

ΚΕΦ. Δ'.

Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν θυσιῶν, προσφορῶν καὶ δεκάτων.

1. Αἱ θυσίαι παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἦσαν τεσσάρων εἰδῶν. α) Εὐκταῖαι ἢ χαριστήριοι, ἤτοι εὐχαὶ ἢ ἐκούσιαι προσφοραί· τοιαῦται δὲ ἦσαν αἱ ὑπισχνούμεναι εἰς τοὺς θεοὺς πρό τινος νίκης, καὶ προσφερόμεναι μετ' αὐτὴν, ὡς καὶ αἱ ἀπαρχαὶ αἱ προσφερόμεναι ἀπὸ τοὺς γεωργοὺς μετὰ τὸ θέρος. β') Ἱλαστικαὶ, ἤτοι καταπραϋντικαὶ τῆς ὀργῆς θεοῦ τινος, εἰς τὸν ὁποῖον ἥμαρτον. γ') Αἰτητικαὶ, ἤτοι παρακαλεστικαὶ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἐπιχειρήσεώς τινος. δ') Αἱ ἀπὸ μαντείας, ἤτοι ὅσαι ἐπεβάλλοντο ἢ ἐπροστάζοντο ἀπὸ χρησμόν τινα ἢ προφήτην.

2. *Ἔμψυχα ὄντα δὲν προσεφέροντο ὡς θυσία κατ' ἀρχάς.* Εἰς τὰς ἀρχαίας θυσίας δὲν προσεφέροντο οὔτε ἔμψυχα ὄντα, οὔτε πολύτιμα ἢ μεγαλοπρεπῆ πράγματα· ἀλλὰ μόνον κατεκαίοντο ἐνώπιον τῶν θεῶν χόρτα καὶ φυτὰ μετὰ τῶν φύλλων καὶ καρπῶν αὐτῶν. Ἅμα ὅμως ἤρξατο νὰ γίνεται χρῆσις τῆς ζωϊκῆς τροφῆς, ἀντὶ χόρτων καὶ ριζῶν, ἤρχισαν ὡσαύτως νὰ θύωσιν ἔμψυχα εἰς τοὺς θεούς. Οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουσι τὰς θυσίας καὶ δῶρα, καὶ μεταχειρίζονται τὰ ῥήματα θύειν, προσφέρειν ἢ ἀναφέρειν θυσίας, καὶ ποιεῖν. Οἱ δὲ ποιηταὶ μεταχειρίζονται τὰ ῥήματα ῥέζειν καὶ ἔρδειν.

3. *Σπονδὴ ἐξ ἀκράτου οἴνου.* Αἱ πάνδημοι θυσίαι συνίσταντο ἀπὸ τρία πράγματα, σπονδὴν, θυμίαμα καὶ ἱερεῖον. Ἡ σπονδὴ, ἐκ τοῦ σπένδω, χύνω ἔξω, συνίστατο ἀπὸ καθαρώτατον οἶνον ἄκρατον, καὶ μὴ μεμολυσμένον ἔκ τινος συμβεβηκότος ἐν καιρῷ τῆς κατασκευῆς του. Ὁ οἶνος δὲ οὗτος ὠνομάζετο ἔνσπονδος, ὁ δὲ ἀκάθαρτος, ἄσπονδος. Αἱ δὲ σπονδαὶ αὗται προσεφέροντο εἰς ποτήρια ὑπερχειλῆ Γεμίζειν δὲ τὸ ποτήριον, ὠνομάζετο ἐπιστέφειν κρατῆρα.

4. *Τέσσαρα εἴδη μικτῶν σπονδῶν.* Ἐνίοτε ὅμως

προσέφερον σπονδὰς ἐξ οἴνου, καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάζοντο νηφάλια ἱερά, ἤτοι θυσίαι ἄνευ οἴνου. Αὗται δὲ ἦσαν τεσσάρων εἰδῶν. α) Τὰ ὑδρόσπονδα, *σπονδαὶ ἐξ ὕδατος*. β) Τὰ μελίσπονδα, *σπονδαὶ ἐκ μέλιτος*. γ) Τὰ γαλακτόσπονδα, *σπονδαὶ ἐκ γάλακτος*. δ) Τὰ ἐλαιόσπονδα, *σπονδαὶ ἐξ ἐλαίου*. Τὰ ὑγρὰ δὲ ταῦτα ἀνεμιγνύοντο ἐνίοτε. Καὶ σπονδαὶ μὲν προσεφέροντο συχνάκις ἄνευ θυμάτων, θύματα ὅμως σπανίως προσεφέροντο ἄνευ σπονδῶν καὶ ἅλατος.)

5. *Ἀναίμακτοι θυσίαι.* Ὑπὸ τὸ ὄνομα θυμιάματα συμπεριλαμβάνονται ὅλαι αἱ ἀναίμακτοι θυσίαι, ὅσας προσέφερον εἰς τοὺς Θεούς. Ἐπὶ τῆς προσφορᾶς δὲ τούτων ὁ Ὅμηρος μετεχειρίζεται τὸ ῥῆμα θύειν. Αἱ προσφοραὶ δὲ αὗται εἰς μὲν τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦσαν ἁπλῶς χόρτα, σῖτοι κλπ., ὀνομαζόμεναι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας θύη· μετὰ δὲ ταῦτα μετεχειρίζοντο τὸ θυμίαμα καὶ τὰ ἀρώματα. Εἰς τὴν τάξιν δὲ ταύτην ἀνάγονται οἱ σιλικύται καὶ σιλαί, συνιστάμεναι ἐξ ἅλατος καὶ κριθίνου ἀλεύρου, τὰ ὁποῖα ἔχυνον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ πρὶν σφαγῇ τὸ θῦμα. Ἦτο δὲ καὶ εἶδος τι πλακουντίων ἔχον κέρατα, ὀνομαζόμενα ἐκ τοῦ σχήματός των βόες, καὶ προσφερόμενα συνήθως εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Ἄρτεμιν, τὴν Ἑκάτην, καὶ τὴν Σελήνην.

6. *Τὸ Ἱερεῖον.* Τὸ τρίτον καὶ κύριον μέρος τῆς θυσίας ἦτον τὸ ἱερεῖον, ἤτοι θῦμα, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἦναι ὁλόκληρον, τέλειον, καὶ ὑγιὲς, ἄνευ κηλίδος καὶ ἐλαττώματος. Τὰ προσφερόμενα ἐν γένει ζῶα ἦσαν ὁ βοῦς, (τὸ θυσιάζειν δὲ αὐτὸν ὠνομάζετο βουθυτεῖν), τὸ πρόβατον, ὁ χοῖρος, ὁ τράγος, ὁ ἀλέκτωρ καὶ ἡ χήν. Ἔπρεπε δὲ οἱ μὲν βόες νὰ ἦναι πέντε ἐτῶν ἡλικίας, καὶ νὰ μὴ ὑπεβλήθησαν ποτὲ εἰς τὸν

ζυγὸν (ἄζυγες). οἱ δὲ χοῖροι ἦσαν ὡσαύτως πενταετεῖς καὶ τὰ πρόβατα διετῆ. Τὰ εἴδη τῶν προσφερομένων εἰς τὴν θυσίαν ζώων διέφερον κατὰ τοὺς θεοὺς εἰς τοὺς ὁποίους προσεφέροντο, καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις τῶν προσφερόντων αὐτά· π. χ. εἰς μὲν τοὺς ἐπουρανίους θεοὺς προσέφερον λευκὰ θύματα, εἰς δὲ τοὺς καταχθονίους μέλανα. Σχεδὸν εἰς ἕκαστον θεὸν ἦσαν ἀριερωμένα ζῶα, καὶ ἐκ τούτων προσέφερον συχνάκις θυσίαν. Τὰ ζῶα δὲ ἐξελέγοντο, κατὰ τὴν διάθεσιν τῶν θεῶν, εἰς τοὺς ὁποίους προσεφέροντο (1). Ἔθυον ὡσαύτως εἰς ἕκαστον θεὸν τὸ ζῶον, τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο ὡς ἐχθρὸς αὐτοῦ· π. χ. τὸν χοῖρον εἰς τὴν Δήμητρα, διότι ἐξερρίζονε τὸν σῖτον, τὸν τράγον εἰς τὸν Βάκχον, διότι κατέστρεφε τὰς ἀμπέλους, κ.λ.π. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους δὲ χρόνους προσεφέροντο ἐνίοτε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ θυσίαι ἀνθρώπινοι. Ὡς πρὸς τὰς περιστάσεις δὲ τοῦ θύοντος, ὁ ποιμὴν ἔπρεπε νὰ θύσῃ πρόβατον, ὁ βουκόλος βοῦν, ὁ αἰγοβοσκὸς αἶγα κ.λ.π· γενικὸς δὲ κανὼν ἦτο νὰ ἀνταποκρίνωνται αἱ θυσίαι εἰς τὴν κατάστασιν καὶ τὴν ποιότητα τοῦ προσφέροντος αὐτάς. Οὕτως ἐὰν πτωχός τις δὲν ἐδύνατο νὰ προσφέρῃ ζῶντα βοῦν, εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ προσφέρῃ βοῦν κατεσκευασμένον ἀπὸ ἄλευρον. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ, βαθύπλουτοι ἄνδρες προσέφερον ἑκατόμβας συνισταμένας ἀπὸ ἑκατὸν ἔμψυχα θύματα, καὶ χιλιόμβας, εἰς τὰς ὁποίας προσεφέροντο χίλια ζῶα. Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ ἐγίνετο θυσία συνισταμένη ἀπὸ τρία ζῶα, διαφόρων εἰδῶν, προσφερόμενα συγχρόνως. τὸ εἶδος τοῦτο τῆς θυσίας ὠνομάζετο τριττύς.

(1) Π. χ. εἰς τὸν Ἄρην ἔθυον ἄγρια ζῶα. Σ. Μ.

7. *Ἱερὸν ὕδωρ.* Πᾶς τις ἐρχόμενος εἰς τὰς πανδήμους θυσίας ἐκαθαίρετο διὰ τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἦτον εἰς ἀγγεῖον ὀνομαζόμενον περιῤῥαντήριον, καὶ τὸ ὁποῖον ἡγιάζετο, σβενομένου εἰς αὐτὸ δαλοῦ, τὸν ὁποῖον ἐλάμβανον ἀπὸ τὸν βωμόν.

8. *Τρεῖς ἄλλοι τρόποι καθάρσεως.* Ἔνοχοι μεγάλων ἐγκλημάτων, ὡς αἱμομιξίας, μοιχείας, φόνου κτλ. δὲν ἠδύναντο νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς ἱερὰς τελετὰς πρὶν καθαρθῶσιν· ὁ καθαρμὸς δ' ἐγένετο κατὰ τρεῖς τρόπους ά. περιαγομένης περὶ τὸν ἔνοχον σκίλλης, ἤτοι σκιλλοκρομμυδίου, β'. περιαγομένου σκύλακός τινος περὶ αὐτὸν· (ἡ τελευταία αὕτη τελετὴ ὠνομάζετο περισκυλακισμὸς ἀπὸ τοῦ σκύλακος) καὶ γ'. γινομένης χρήσεως ὠῶν πρὸς τοῦτον τὸν σκοπόν. Περιέῤῥαινον ὡσαύτως τρὶς μὲ ὕδωρ· Ἄνθρωποι, οἵτινες ἀπροσδοκήτως ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα των, ἀφοῦ ἐνομίσθησαν ὡς ἀποθανόντες, (δευτερόποτμοι) ἐκαθαίροντο τυλισσόμενοι μὲ σπάργανα, διὰ νὰ φανῇ τοιουτοτρόπως ὅτι ἀνεγεννήθησαν. Οἱ ἀκάθαρτοι ἄνθρωποι ὠνομάζοντο βέβηλοι, ἀλιτροί, ἐναγεῖς, ἀνόσιοι κτλ. Τὸ καθαίρειν δὲ ἐλέγετο καὶ ἁγνίζειν· ἐκ τῶν δύο τούτων ῥημάτων παράγονται τὰ ὀνόματα καθαρμοὶ καὶ ἁγνισμοί.

9. *Προπαρασκευαστικαὶ τελεταί.* Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν τελετῶν ὁ κήρυξ, ἢ ἐνίοτε ὁ ἱερεύς, μεγαλοφώνως προσέταττε τοὺς βεβήλους ν' ἀναχωρήσωσι· καὶ ἀφ' οὗ τὰ πάντα ἡτοιμάζοντο ἐφέροντο ἐντὸς κανισκίου, ὀνομαζομένου κανοῦ οἱ οὐλοχύται, μετὰ τῆς μαχαίρας, καὶ οἱ στέφανοι διὰ τῶν ὁποίων ἐκοσμεῖτο ἡ κεφαλὴ τοῦ ἱερέως, τὰ κέρατα τοῦ θύματος καὶ οἱ βωμοί. Τὸ δὲ θῦμα, ἐστεφανωμένον, καὶ ἔχον τὰ κέρατα

κεχρυσωμένα, ἠλαύνετο ἢ ἐφέρετο εἰς τὸν βωμὸν, παρακολουθούμενον ἐνίοτε ἀπὸ μουσικούς.

10. *Καθαρμὸς καὶ προσευχαί.* Ὁ Ἱερεὺς ἔπειτα στρέφων πρὸς τὴν δεξιάν του χεῖρα, περιήρχετο καὶ ἐῤῥάντιζε τὸ θῦμα μὲ ἄλευρον καὶ ἱερὸν ὕδωρ· περιέῤῥαινεν ὡσαύτως τοὺς περιεστῶτας, λαμβάνων δαλὸν ἀπὸ τὸν βωμὸν, ἢ κλάδον δάφνης. Τὸ ὕδωρ δὲ τοῦτο ὠνομάζετο χέρνιψ. Τὰ ἀγγεῖα δ' ἐκαθαίροντο μὲ κρόμμυον, ὠά, καὶ τὰ παρόμοια. Ὁ κήρυξ ἔπειτα ἐκήρυττε μεγαλοφώνως τίς τῇδε; ποῖος εἶναι ἐδῶ; Εἰς τοῦτο δὲ ὁ λαὸς ἀπεκρίνετο, Πολλοὶ καὶ ἀγαθοί. Μετὰ τοῦτο δὲ προσηύχοντο, ἀφοῦ πρῶτον ὁ ἱερεὺς τοὺς προέτρεπε νὰ ἑνωθῶσι μετ' αὐτοῦ, λέγων Εὐχώμεσθα, ὡς *προσευχηθῶμεν*. Τότε ὡσαύτως ὁ κήρυξ ἐπέταττε σιωπὴν διὰ τῶν ἀκολούθων ἢ ἄλλων παρομοίων λόγων· Εὐφημεῖτε· Σίγα, σίγα, πᾶς ἔστω λεώς.

11. *Τρόπος τοῦ ἐξετάζειν τὴν θέλησιν τῶν θυμάτων.* Γενομένης τῆς προσευχῆς, ὁ ἱερεὺς, ἀφοῦ ἐξέταζε προηγουμένως ὅλα τὰ μέλη τοῦ θύματος, ἐδοκίμαζε προσέτι ἐὰν ἦτον ὑγιὲς καὶ ἐσωτερικῶς. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν ἐτίθετο τροφὴ ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἂν δὲν ἤθελε νὰ φάγῃ, ἐκρίνετο ἀσθενές. Γενομένου δὲ τούτου, ἐδοκίμαζον, ἐὰν τὸ θῦμα ἤθελε νὰ θυσιασθῇ εἰς τοὺς θεοὺς ἄγοντες μάχαιραν ἀπὸ τοῦ μετώπου του μέχρι τῆς οὐρᾶς. Καὶ ἂν μὲν ἐταράττετο, ἀπεβάλλετο· ἀλλ' ἐὰν ἔμενεν ἥσυχον, καὶ ἐσήμαινε τὴν συγκατάθεσίν του διὰ νεύματός τινος, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ ἠνάγκαζον χύνοντες ὕδωρ εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ, ἐθεωρεῖτο εὐπροσδεκτον εἰς τοὺς θεούς.

12 *Προθύματα.* Μετὰ τοῦτο προσηύχοντο πάλιν· μετὰ δὲ τὴν προσευχὴν, ὁ ἱερεὺς ἐλάμβανε ποτήριον οἴ-

νου καὶ γευθεὶς αὐτοῦ, ἔδιδε καὶ εἰς τοὺς περιεστῶτας, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἔχυνε μεταξὺ τῶν κεράτων τοῦ θύματος. Μετὰ δὲ τοῦτο ἐσκορπίζετο θυμίαμα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ. Μέρος δὲ τῶν οὐλῶν, ἤτοι τοῦ κριθίνου ἀλεύρου καὶ τοῦ ἅλατος, ἐρρίπτετο τότε ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ θύματος, καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ. Ὅλα δὲ ταῦτα ὠνομάζοντο προθύματα, ὡς προσφερόμενα πρὸ τοῦ θύματος.

13. *Τρόπος τοῦ σφαγιάζειν τὸ θῦμα.* Ὁ ἱερεὺς ἔπειτα, ἢ ὁ κήρυξ, καὶ ἐνίοτε, ὅπου δὲν παρευρίσκετο ἱερεύς, ὁ ἐπισημότατος ἐκ τῶν παρόντων, ἔσφαζε τὸ θῦμα, κόπτων τὸν λαιμὸν αὐτοῦ μετὰ μαχαίρας ὀνομαζομένης σφαγίδος. Ἐὰν δὲ ἀπέφευγε τὸ κτύπημα ἢ ἀπέθνησκεν ἐν ἀνησυχίᾳ, ἐθεωρεῖτο ὡς κακὸς οἰωνός.

14. *Ἐξέτασις τῶν σπλάγχνων.* Ἀφοῦ τὸ θῦμα ἠνοίγετο ἀπὸ τοὺς κήρυκας, ὁ ἱερεὺς μετὰ μακρᾶς μαχαίρας ἀνέστρεφε τὰ σπλάγχνα διὰ νὰ παρατηρήσῃ καὶ ὁδηγηθῇ ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς προρρήσεις του, (ἐπειδὴ ἦτον ἀνόσιον νὰ ἐγγίξῃ αὐτὰ μὲ τὰς χεῖρας του). Ἡ τελετὴ δὲ αὕτη ὠνομάζετο σπλαγχνοσκοπία, καὶ ὁ τελῶν αὐτὴν σπλαγχνοσκόπος. Τὸ αἷμα δὲ ἐφυλάττετο εἰς ἀγγεῖον ὀνομαζόμενον σφαγεῖον, καὶ προσερέρετο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ. Ἔπειτα δὲ ἐχύνετο ἐπὶ τοῦ πυρὸς οἶνος, καὶ θυμίαμα διὰ νὰ αὐξήσωσι τὴν φλόγα· οἱ δὲ μηροὶ, (οἵτινες ἦσαν τῶν θεῶν) ἐτίθεντο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, μετὰ μικρῶν τεμαχίων κρέατος ἀποτετμημένων ἀφ' ἑκάστου μέρους ὡς ἀπαρχῶν τοῦ ὅλου (1). Ἐκάλυπτον ὡσαύτως τοὺς μηροὺς μὲ λίπος ὀνομαζόμενον κνίσσαν. Ἕκαστον δὲ τῶν μερῶν, τὰ ὁποῖα προσεφέροντο ὡς θυσία, ἐπάσσετο μὲ λεπτὸν κρίθινον ἄλευρον.

(1) Ὁ Ὅμηρος ἐκφράζει τοῦτο διὰ τοῦ ῥήματος ὠμοθετεῖν (Ὀδύσ. Γ'. 456, κτλ.)

15. *Ὕμνοι.* Ἐνῷ τὸ θῦμα ἐκαίετο, ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ προσφέρων αὐτὸ προσηύχοντο ὁμοῦ εἰς τὸν θεὸν, ἔχοντες τὰς χεῖράς των ἐπὶ τοῦ βωμοῦ. Ἐνίοτε δὲ μουσικὰ ὄργανα ἐκροῦοντο, καὶ ὕμνοι ἐψάλλοντο, συνιστάμενοι ἀπὸ τρία μέρη, ἤτοι ά. τὴν στροφὴν, τὴν ὁποίαν ἔψαλλον φερόμενοι ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς· β'. τὴν ἀντιστροφὴν, ἐπιστρέφοντες ἀπὸ δυσμὰς πρὸς ἀνατολὰς· γ'. τὴν ἐπῳδὴν, ἥτις ἦτο τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ ᾄσματος. Οἱ ὕμνοι οὗτοι ὠνομάζοντο μὲ τὸ γενικὸν ὄνομα παιᾶνες. Τὸ μουσικὸν δὲ ὄργανον, τὸ ὁποῖον γενικώτερον μετεχειρίζοντο εἰς τὰς θυσίας ἦτον ὁ αὐλός.

16. *Τέλος τῆς ἑορτῆς.* Περαιωθείσης τῆς θυσίας, ὁ ἱερεὺς ἐλάμβανε τὸ μερίδιόν του· μέρος δὲ τοῦ θύματος ἐλάμβανε ὁ ἱεροθύτης εἰς τὴν οἰκίαν του ὡς καλὸν οἰωνὸν· τοῦτο δὲ ὠνομάζετο ὑγιεία, ὡς συντελοῦν εἰς τὴν ὑγείαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν. Περαιωθείσης τῆς θυσίας, ἐτέλουν ἐν γένει ἑορτὴν εἰς τὸν ναὸν, καθ' ἣν προσέφερον τὰς γλώσσας τῶν θυμάτων εἰς τὸν Ἑρμῆν (1) Μεθ' ὅλα ταῦτα, εὐχαρίστουν τὸν θεὸν διότι ἠξιώθησαν νὰ μετάσχωσι καὶ αὐτοὶ τοῦ θύματος· ἔπειτα δὲ ἀπελύοντο ὑπὸ τοῦ κήρυκος κατὰ τὸν ἕξῆς ἢ ἄλλον παρόμοιον τρόπον, *Λαοῖς ἄφεσις.*

17. *Διαφορὰ μεταξὺ τῶν θυσιῶν τῶν προσφερομένων εἰς τοὺς οὐρανίους καὶ εἰς τοὺς καταχθονίους θεούς.* Σημειωτέον δὲ ὅτι αἱ προσφερόμεναι εἰς τοὺς καταχθονίους θεοὺς θυσίαι διέφερον ἀπὸ τὰς προσφερομένας εἰς τοὺς οὐρανίους κατὰ τὰ ἀκόλουθα. 1). Κατὰ τὸν χρόνον· διότι εἰς μὲν τοὺς οὐρανίους θεοὺς ἔθυον κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἢ τοὐλάχιστον ἐν καιρῷ ἡμέρας· εἰς δὲ τοὺς καταχθονίους περὶ τὴν δύσιν

(1) Ὡς θεὸν τῆς εὐγλωττίας, Σ, Μ,

τοῦ ἡλίου, ἢ καὶ κατὰ τὸ μεσονύκτιον. 2). Κατὰ τὸν ἱματισμὸν τῶν ἱεροθυτῶν, οἵτινες, θύοντες εἰς τοὺς καταχθονίους θεοὺς, ἐφόρουν μέλανα ἱμάτια. 3). κατὰ τὸ χρῶμα τοῦ θύματος, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὰς θυσίας τὰς πρὸς τοὺς καταχθονίους θεοὺς, ἦτο μέλανος χρώματος 4). Κατὰ τὸν τρόπον τοῦ σφάζειν τὸ θῦμα· διότι ἂν ἡ θυσία ἐγίνετο εἰς τοὺς οὐρανίους θεοὺς, ὁ λαιμός του ἐστρέφετο πρὸς τὸν οὐρανὸν· ἀπεναντίας δὲ, ἂν ἐθύετο εἰς τοὺς καταχθονίους θεοὺς, ἢ πρὸς τοὺς ἥρωας, ἐσφάζετο ἔχον τὸν λαιμόν του ἐστραμμένον πρὸς τὴν γῆν. 5). Κατὰ τὸν τρόπον τοῦ χύνειν τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῶν θυσιῶν προς τοὺς καταχθονίους θεοὺς ἐχύνετο ὄχι ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ἀλλ' εἰς λάκκον τινά.

18. *Ἀναθήματα.* Ἐτὸς τῶν θυσιῶν, ἦσαν καὶ ἄλλα εἴδη δώρων, προσφερομένων εἰς τοὺς θεοὺς, οἷον στέμματα καὶ στέφανοι, ἐνδύματα, ποτήρια χρυσᾶ, κτλ. Ταῦτα δὲ ὠνομαζοντο κοινῶς ἀναθήματα, καὶ ἐνίοτε ἀνακείμενα ἐκ τοῦ ὅτι ἀνέκειντο εἰς τοὺς ναούς. Ὅσοι δὲ παρητοῦντο ἀπὸ ἐπιτήδευμά τι ἢ ἐπάγγελμα, ἀφιέρονον εἰς τοὺς θεοὺς τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ἐπιτηδεύματός των. Τὸ δέκατον δὲ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου λαφύρων, καὶ πολλῶν ἄλλων πραγμάτων, ἐδίδετο κατὰ χρέος εἰς τοὺς θεούς.

ΚΕΦ. Ε'.

Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν προσευχῶν, ἱκεσιῶν καὶ καταρῶν.

1. *Πρωϊνὴ καὶ ἑσπερινὴ προσευχή.* Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες σπανίως ἐπεχείρουν ἔργον τι πρὶν ἐπικαλε-

σθῶσι πρῶτον τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν· καὶ ἂν δὲν εἶχον ἰδίαν τινά χάριν νὰ ζητήσωσιν, ἐσυνείθιζον ὅμως νὰ ἐπικαλῶνται ὑπὲρ ἑαυτῶν τοὺς διαφόρους θεοὺς κατὰ πᾶσαν πρωΐαν καὶ ἑσπέραν. Αἱ προσευχαὶ δὲ αὗται ὠνομάζοντο εὐχαὶ καὶ δεήσεις.

2. *Ἱμάτια καὶ τρόπος τῶν ἱκετῶν.* Ἐπειδὴ αἱ προσευχαί των πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ αἱ παρακλήσεις των πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐγίνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ ὁμοίας τελετὰς, δυνάμεθα νὰ πραγματευθῶμεν ὁμοῦ περὶ ἀμφοτέρων. Οἱ ἱκέται πρός τε τοὺς θεοὺς καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐσυνείθιζον νὰ ἱκετεύωσιν φέροντες χλωροὺς κλάδους εἰς τὰς χεῖρας, καὶ στέμματα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, ἢ στεφάνους ἐπὶ τῶν τραχήλων των. Οἱ κλάδοι δὲ οὗτοι ἦσαν κοινῶς ἐξ ἐλαίας ἢ δάφνης, καὶ ὠνομάζοντο ἱκετήριοι κλάδοι. Ἦσαν δὲ περιτυλιγμένοι μὲ μαλλίνην ταινίαν, αἱ δὲ μάλλιναι αὗται ταινίαι ὠνομάζοντο στέμματα.

3. *Τρόποι τῆς ἱκεσίας.* Μὲ τοὺς κλάδους δὲ τούτους, καὶ ἐνίοτε μὲ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἥπτοντο οἱ ἱκέται τῶν γονάτων (ὡς εὐλυγίστων) τοῦ ἀγάλματος ἢ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν ὁποῖον προσήρχοντο. Καὶ ἐὰν μὲν εἶχον ἐλπίδας τινὰς, ἥπτοντο τῆς δεξιᾶς χειρὸς, οὐδέποτε ὅμως τῆς ἀριστερᾶς, ἐπειδὴ αὕτη ἐθεωρεῖτο ἀπαισία. Ἐὰν δὲ ἦσαν βέβαιοι περὶ τῆς ἐπιτυχίας, ἥπτοντο τοῦ προσώπου ἢ τῆς κεφαλῆς. Ἐνίοτε δὲ ἐρίλουν τὰς χεῖρας καὶ τὰ γόνατα καὶ τοὺς πόδας, ἐὰν εἶχον πολὺν φόβον. Εἶχον δὲ καὶ ἄλλον τρόπον ἱκεσίας, ἀποσπῶντες τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς των, καὶ προσφέροντες αὐτὰς πρὸς ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον παρεκάλουν. Ἐνίοτε δὲ ἐρίλουν τὰς ἰδίας αὐτῶν χεῖρας, καὶ ἔπειτα ἐξέτεινον αὐτὰς πρὸς τοὺς θεοὺς, τοὺς

ὁποίους ἐλάτρευον. Ἡ συνήθεια δὲ τοῦ φιλεῖν ἦτο τοσοῦτον γενικὴ εἰς τοὺς ἱκέτας, ὥστε ἡ λέξις προσκυνεῖν, κυριολεκτικῶς σημαίνει φιλεῖν Συχνάκις δὲ ἦσαν ἐνδεδυμένοι ῥάκη, ἢ εὐτελῆ ἐνδύματα, διὰ νὰ διεγείρωσι συμπάθειαν (1).

4. *Σωματικὰ σχήματα.* Τὰ σωματικὰ σχήματα, τὰ ὁποῖα ἐσυνείθιζον ἦσαν διάφορα· διότι ποτὲ μὲν ἱκέτευον ἱστάμενοι, ποτὲ δὲ καθήμενοι, ἐν γένει δὲ γονατίζοντες. Συχνάκις δὲ προσέπιπτον καὶ ἐνώπιον τῶν εἰκόνων, τῶν βωμῶν, καὶ ἐνίοτε τῶν κατωφλίων τῶν ναῶν. Ὅσοι δὲ προσηύχοντο εἰς τοὺς οὐρανίους θεοὺς ἐξέτεινον τὰς χεῖρας των πρὸς τὸν οὐρανόν· ὅσοι δὲ ἐπεκαλοῦντο τοὺς καταχθονίους θεοὺς, ἐδέοντο, ἔχοντες τὰς χεῖρας των ἐστραμμένας πρὸς τὰ κάτω· οἱ δὲ δεόμενοι πρὸς τοὺς θαλασσίους θεοὺς ἐξέτεινον τὰς χεῖρας των πρὸς τὴν θάλασσαν.

5. Μετὰ τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς βωμοὺς ὁ τόπος ὁ προσφορώτερος πρὸς ἱκετεύοντας εἴτε θεοὺς, εἴτε ἀνθρώπους, ἦτον ἡ Ἑστία, ἐπειδὴ ἦτον ὁ βωμὸς τῆς θεᾶς Ἑστίας, καὶ τῶν ἑφεστίων θεῶν. Ὅτε δὲ κατέφευγον εἰς τοὺς θεοὺς ζητοῦντες ἄσυλον ἢ βοήθειαν, ἐσυνείθιζον πρῶτον νὰ στεφανόνωσι τοὺς βωμοὺς μὲ στεφάνους, καὶ ἔπειτα νὰ φανερόνωσι τὰς ἐπιθυμίας

(1) Οἱ Μολοσσοὶ εἶχον ἴδιον τρόπον τοῦ ἱκετεύειν, διάφορον ἀπὸ τὸν τρόπον ὅλων τῶν ἄλλων ἐθνῶν· κατ' αὐτὸν δὲ ἔπραξεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅτε καταδιωκόμενος ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν Ἄδμητον βασιλέα τῆς χώρας ἐκείνης, ἦτοι φέρων εἰς τὴν χεῖρά του τὸν υἱόν του (ὅστις ἦτο τότε νήπιον) προσέπεσεν οὕτως ἐνώπιον τῶν Ἐφεστίων θεῶν τοῦ βασιλέως, διότι ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἱκεσίας ἦτον ὁ ἱερώτερος παρὰ τοῖς Μολοσσοῖς. Θουκ. Α. 136.

τῶν εἰς τοὺς θεούς. Ἐσυνείθιζον ὡσαύτως νὰ ἔχωσι τὰς χεῖρας των ἐπὶ τῶν βωμῶν.

6. *Κατάραι.* Ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν δὲ καταρῶν, αἱ φοβερώτεραι ἦσαν, ὅσαι ἐξεφέροντο ἀπὸ γονεῖς, ἱερεῖς, προφήτας, ἢ ἄλλα ἱερὰ πρόσωπα. Ἐντεῦθεν ἐσυνειθίζετο οἱ ἱερεῖς νὰ καταρῶνται δημοσίως ἐκείνων, ὅσοι εἶχον καταδικασθῇ διὰ μέγα τι κακούργημα. Αἱ κατάραι δὲ αὗται ἐνομίζοντο τόσον ἰσχυραί, ὅτε ἐξεφέροντο δεόντως, ὥστε ἐπροξένουν τὴν καταστροφὴν ὄχι μόνον μεμονωμένων προσώπων, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρων οἰκογενειῶν καὶ πόλεων. Τὰς κατάρας ὠνόμαζον οἱ Ἕλληνες καὶ ἀράς.

ΚΕΦ. ΣΤ'.

Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ὅρκων.

1. *Διττὴ διαίρεσις τῶν ὅρκων.* Εἶναι πιθανὸν ὅτι κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσυνείθιζον νὰ ὁρκίζωνται μόνον εἰς σοβαρὰς καὶ σπουδαίας περιστάσεις, προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου, ὡρκίζοντο οἱ ἄνθρωποι καὶ διὰ τὴν παραμικρὰν ὑπόθεσιν. Τοῦτο δ' ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ὅρκων, εἰς ὅρκον μέγαν διδόμενον μόνον εἰς ἐπισήμους περιστάσεις, καὶ εἰς ὅρκον μικρόν, ὅστις ἐδίδετο ἐνίοτε μόνον ὡς συμπλήρωμα πρὸς ἀναπλήρωσιν ἀποράσεώς τινος.

2. *Θεοὶ τοὺς ὁποίους ἐν γένει ὤμνυον.* Ὁ Θεὸς, ὅστις ἐρώρευεν εἰδικώτερον ἐπὶ τῶν ὅρκων, ἦτον ὁ Ζεὺς, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν δόξαν, ἂν καὶ ἐσυνείθιζον

νὰ ὀμνύωσιν ὅλους τοὺς θεοὺς ἢ τινὰς ἐξ αὐτῶν. Αἱ γυναῖκες ὤμνυον κοινῶς τὴν Ἥραν, τὴν Ἄρτεμιν, ἢ τὴν Ἀφροδίτην, ἢ τὰς δύο θεὰς (Νὴ τὼ Θεὼ) δηλαδὴ τὴν Δήμητρα καὶ τὴν Περσεφόνην. Οἱ ἄνδρες ἐν γένει ὤμνυον τὸν θεὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆκεν ἡ προκειμένη ὑπόθεσις (1), ἢ ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἵσταντο. Ἐνίοτε δὲ, ἐπειγόμενοι, ὤμνυον ἀορίστως τινὰ τῶν θεῶν κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον, ὄμνυμι μὲν τινὰ τῶν θεῶν.

Ἄλλα πράγματα τὰ ὁποῖα ἐνίοτε ὤμνυον.

Ἄλλοι δὲ, νομίζοντες ἀθέμιτον νὰ μεταχειρίζωνται τὸ ὄνομα θεοῦ τινος εἰς τὴν παραμικρὰν ὑπόθεσιν, δὲν ἔλεγον εἰμὴ τὸ, Ναὶ μὰ τόν. Ἐνίοτε δὲ ὤμνυον ἄψυχα πράγματα ὡς ποταμοὺς, πηγὰς, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας. Ἄλλοτε δὲ ὤμνυον τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν ἐπαγγέλματα, ὡς ὁ στρατιώτης ὤμνυε τὴν λόγχην του. Καὶ ἄλλοτε ἀνθρώπους, ζῶντάς τε καὶ ἀποθανόντας· συγγενεῖς, παιδία, καὶ φίλους των· καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὴν δεξιὰν χεῖρα, καὶ τὴν κεφαλὴν τῶν προσώπων τούτων· ἢ τὴν σωτηρίαν, τὰς δυστυχίας (ἄλγεα) ἢ τὰ ὀνόματα αὐτῶν.

3. *Τρόπος τοῦ ὀμνύειν.* Ἐνίοτε ὤμνυον ἀνατείνοντες τὰς χεῖράς των εἰς τὸν οὐρανόν· εἰς τὸν μέγαν δὲ ὅρκον, ἔθετον συχνάκις τὰς χεῖράς των ἐπὶ τοῦ βωμοῦ. Ἐκτὸς δὲ τούτου, εἰς ὅλας τὰς ἐπισήμους συμμαχίας καὶ συμφωνίας ἔθυον εἰς τοὺς θεοὺς, τοὺς ὁποίους ὤμνυον, προσφέροντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κάπρον, κριὸν ἢ τράγον, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ τρία, καὶ εἴς τινας

(1) Π χ. οἱ ἔμποροι ὤμνυον τὸν Ἑρμῆν, οἱ γεωργοὶ τὴν Δήμητρα κλπ. Σ. Μ.

περιστάσεις ταῦρον ἢ ἀρνίον. Αἱ τελεταὶ δὲ αἱ γενόμεναι εἰς τοιαύτην περίστασιν ἦσαν αἱ ἑξῆς. Ἔκοπτόν τινας τρίχας ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ θύματος, καὶ ἔδιδον ἐξ αὐτῶν εἰς ὅλους τοὺς περιεστῶτας διὰ νὰ μετάσχωσι καὶ οὗτοι τοῦ ὅρκου. Μετὰ τοῦτο δὲ ἐπεκαλοῦντο τοὺς θεοὺς ὡς μάρτυρας τῆς συμφωνίας των, καὶ ὡς τιμωροὺς παντὸς ὅστις πρῶτος ἤθελεν ἀθετήσει τὸν ὅρκον του. Ἔπειτα δὲ ἔσφαζον τὰ θύματα κόπτοντες τοὺς λαιμοὺς αὐτῶν· καὶ ἐντεῦθεν ἡ φράσις ὅρκια τέμνειν, ἤτοι ποιεῖν συμφωνίαν τινά.

4. *Σπονδή.* Μετὰ τοῦτο δὲ ἔσπενδον οἶνον, ὅστις ἦτο τότε κεκραμένος, σημαίνων τὸν σύνδεσμον καὶ συμφωνίαν μεταξὺ τῶν μερῶν· ἔπειτα δὲ, ἀφοῦ προσηύχοντο πάλιν εἰς τοὺς θεοὺς, ἔχυνον αὐτὸν, δεόμενοι νὰ χυθῇ παρομοίως τὸ αἷμα ἢ ὁ ἐγκέφαλος παντὸς ὅστις ἤθελε παραβῇ πρῶτος τὸν ὅρκον του. Τὸ κρέας δὲ τοῦ θύματος δὲν ἔτρωγον, ὡς εἰς τὰς ἄλλας θυσίας, ἀλλ' ἔθαπτον αὐτὸ ἢ τὸ ἔρριπτον εἰς τὴν θάλασσαν.

5. *Δοκιμασία.* Ἐκτὸς τῶν συνήθων ὅρκων εἶχον καὶ ἄλλους τρόπους νὰ ἀπολύωνται τῶν ἁμαρτιῶν των· οἷον βάλλοντες τὰς χεῖράς των εἰς τὰς φλόγας ἢ λαμβάνοντες μὲ αὐτὰς πεπυρακτωμένον σίδηρον (μύδρον), κλπ.

6. *Οἱ ἐπίορκοι ἐβδελύττοντο.* Ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον μέγα σέβας εἰς τοὺς ὅρκους των, καὶ ἀποστροφὴν πρὸς τοὺς ὅσοι παρεβίαζον αὐτοὺς· ὥστε ἡ λέξις εὔορκος (δηλ. ὁ φυλάττων τοὺς ὅρκους του) ἐσήμαινε κοινῶς εὐσεβῆ ἄνθρωπον· ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ, ὅτε ἤθελον νὰ παραστήσωσι διεσταλμένον ἢ ἀποτρόπαιον ἄνθρωπον, ὠνόμαζον αὐτὸν ἐπίορκον. Ἐπιστεύετο δὲ ὅτι καὶ οἱ θεοὶ αὐτοὶ, καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα ὄντα, ἐτιμώρουν

τὴν παράβασιν τῶν ὅρκων, τοὺς ὁποίους οἱ ἄνθρωποι ὤμοσαν ἐν ὀνόματι αὐτῶν. Καὶ ὅμως οἱ Ἕλληνες ἔρρεπον πολὺ εἰς τὸ νὰ ἐπιορκῶσιν, ἰδίως δὲ οἱ Θεσσαλοὶ, οἱ Λοκροὶ, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἵτινες ὅλοι ἦσαν παροιμιακοὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς ὅρκους καταφρόνησίν των (1).

ΚΕΦ. Ζ΄.

Περὶ μαντείας τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει.

1. *Τεχνικὴ καὶ ἄτεχνος μαντεία.* Μάντεις ὠνομάζοντο ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους, κατὰ τὴν κοινὴν δόξαν, οἱ Θεοὶ ἀπεκάλυπτον τὰ μέλλοντα. Ἡ δὲ λέξις μαντικὴ, σημαίνει ἐν γένει ὅλα τὰ εἴδη τῆς μαντείας. Διαιρεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους, κλπ. εἰς δύο· καὶ ἡ μὲν ὀνομάζεται ἄτεχνος· ἡ δὲ τεχνική. Καὶ τῆς μὲν ἀτέχνου μαντείας ἦσαν κάτοχοι ὅσοι ἔβλεπον χρησμοὺς καὶ προέλεγον τὰ μέλλοντα διὰ τῆς ἐμπνεύσεως, μὴ παρατηροῦντες ἐξωτερικὰ σημεῖα, ἢ συμβεβηκότα. Ἡ δὲ τεχνικὴ μαντεία ὠνομάζετο οὕτω διότι δὲν ἀπεκτᾶτο διὰ τῆς ἐμπνεύσεως, ἀλλ' ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πείρας καὶ παρατηρήσεως, ὡς ἡ πρόρρησις, ἢ ἐξαρτᾶτο κυρίως ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην τέχνην, ἐφεύρεσιν, ἢ πανουργίαν, οἷον ἡ διὰ κλήρου μαντεία.

(1) Ἐντεῦθεν προῆλθε καὶ ἡ παροιμία, Θεσσαλῶν νόμισμα, σημαίνουσα πανουργίαν καὶ ὅλον· Θεσσαλῶν σόφισμα, σημαίνουσα ὡσαύτως τὴν παράβασιν τῶν ἱερωτάτων συνθηκῶν μὲ τοὺς συμμάχους. Περὶ τῶν Σπαρτιατῶν δὲ ἐλέγετο, Σπάρτης ἔνοικει, δόλια βουλεύματα. Ἀττικὸς μάρτυς ὅμως, καὶ Ἀττικὴ πίστις σημαίνουσιν ἀξιόπιστον μάρτυρα, ἄδολοι πίστιν. Σ. Μ.

2. *Διάφοροι τρόποι ἑκάστης.* Οἱ διάφοροι τρόποι, διὰ τῶν ὁποίων οἱ ἄνθρωποι ἐγνώριζον τὰ μέλλοντα, ἦσαν ἄτεχνοι καὶ τεχνικοί· καὶ ἄτεχνοι μὲν ἦσαν οἱ χρησμοὶ καὶ ἡ θεομαντεία· τεχνικοὶ δὲ ἡ μαντεία ἡ δι' ὀνείρων, θυσιῶν, πτηνῶν, καὶ ἄλλων ζώων, διὰ κλήρων, δι' αἰσίων λόγων καὶ πραγμάτων, διὰ φαινομένων εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἡ μαγική,

ΚΕΦ. Η΄.

Περὶ τῶν δύω εἰδῶν τῆς ἀτέχνου μαντείας, ἤτοι περὶ των χρησμῶν καὶ τῆς θεομαντείας.

1. *Χρησμοί.* Ἐξ ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς μαντείας, οἱ χρησμοὶ εἶχον πάντοτε μεγίστην ὑπόληψιν, ἐπειδὴ ὑπετίθετο ὅτι προήρχοντο εὐθύτερον ἀπὸ τοὺς θεούς (1). Τὰ ἐπισημότερα δὲ μαντεῖα ἦσαν τὰ τοῦ Διὸς, τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Τροφωνίου, καὶ Ἀμφιαράου, ἐκτὸς πολλῶν κατωτέρων κειμένων εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

2. *Μαντεῖον τοῦ Διὸς ἐν Δωδώνῃ.* Τὸ ἀρχαιότατον μαντεῖον τῆς Ἑλλάδος ἦτο τὸ τοῦ Διὸς, εἰς τὴν ἐν Θεσπρωτίᾳ Δωδώνην, ὅπου αἱ ἐν τῷ ἱερῷ ἄλσει δρῦς καὶ φηγοὶ ἐλάλουν μὲ ἀνθρωπίνην φωνήν· τὸ δὲ θαῦμα τοῦτο ἐξηγεῖται εὐκόλως, ὑποτιθεμένου, ὅτι οἱ ἱερεῖς ἐκρύπτοντο εἰς τὰ κοιλώματα τῶν

(1) Διὰ τοῦτο ὠνομάζοντο οἱ χρησμοὶ αὐτόφωνοι, ὡς ἀπαγγελλόμενοι ἀπὸ τοὺς θεούς. Σ. Μ

δένδρων τούτων, καὶ ἐλάλουν ἐκεῖθεν. Ἐῤῥέθη ὡσαύτως, ὅτι οἱ χρησμοὶ ἐδίδοντο ἀπὸ δύο περιστερὰς, καὶ τοῦτο ἐμπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς λέξεως Πελειάδων, σημαινούσης εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς χώρας ταύτης «Γραῖας» ὡς καὶ περιστεράν. Ἡ Δωδώνη ἦτο περίφημος διὰ τὴν πηγήν της, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν ἀναμέναι δᾷδες, καὶ διὰ τὸν λέβητά της, ὅστις ἀπέπεμπε συνεχῆ ἦχον, προξενούμενον ἀπὸ τὸν ἄνεμον ἢ ἄλλην τινὰ αἰτίαν· ἐντεῦθεν ἡ παροιμία, *Χαλκεῖον Δωδωναῖον*, ἐφημόζετο εἰς τὸν φλύαρον ἄνθρωπον. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἕτερον πολὺ ἀρχαῖον μαντεῖον τοῦ Διὸς εἰς Κρήτην, καὶ ἄλλο εἰς τὴν Ἦλιδα.

3. *Μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς.* Τὰ μαντεῖα τοῦ Ἀπόλλωνος ἦσαν ὄχι μόνον τὰ πολυαριθμότατα, ἀλλὰ καὶ τὰ περιφημότατα· ἐξ αὐτῶν δὲ τὸ περιφημότατον ἦτο τὸ ἐν Δελφοῖς. Λέγεται δὲ ὅτι ἀνεκαλύφθη ὑπό τινων αἰγῶν, αἵτινες, ἐνῷ ἔβοσκον ἐπὶ τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ, παρετηρήθη ὅτι ἐκυριεύοντο ἀπὸ ἀλλοκότους σπασμοὺς, ὁσάκις ἐπλησίαζον εἰς τὸ στόμιον τοῦ ἐν τῷ ὄρει σπηλαίου. Τὸ μαντεῖον δὲ τοῦτο ἦτο πολὺ ἀρχαῖον, καὶ ἤκμαζε 400 ἔτη καὶ ἐπέκεινα πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Οἱ χρησμοὶ δὲ τοῦ μαντείου τούτου ἐδίδοντο ὑπὸ γυναικός τινος, ὀνομαζομένης Πυθίας, ἥτις, ἀφοῦ ἔπλυνε τὸ σῶμά της, καὶ ἰδίως τὴν κόμην της, εἰς πηγήν τινα ὀνομαζομένην Κασαλίαν, καὶ ἔσειε τὴν δάφνην, ἥτις ἦτο πλησίον αὐτῆς, καὶ ἐμάσσα ἐνίοτε φύλλα, ἐκάθιζεν ἐπὶ ἱεροῦ τινος τρίποδος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐτίθετο ἰγδίον τι στρογγύλον, ὀνομαζόμενον ὄλμος, καὶ ἐκεῖθεν ἐχρησμοδότει μὲ φωνὴν καὶ τρόπον μαινομένου.

Τὸ πάλαι δὲ συνεβουλεύοντο τὸ μαντεῖον τοῦτο μόνον ἕνα μῆνα τοῦ ἔτους· μετὰ δὲ ταῦτα συνεβουλεύοντο μὲν αὐτὸ περισσότερον, ἀλλ' ὄχι ποτε συχνότερον παρ' ἅπαξ τοῦ μηνός. Αἱ ἀποκρίσεις δ' ἐδίδοντο πάντοτε ἑλληνιστὶ, καὶ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς ἑξάμετρον στίχον. Ἡ πόλις Πυθὼ ἢ Δελφοὶ, ἔκειτο εἰς τὴν μικρὰν πεδιάδα, ἥτις περιεκύκλονε τὴν ὀπὴν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο τεθειμένος ὁ τρίπους. Ἡ θέσις δὲ αὕτη, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἀρχαίων, ἦτο τὸ μέσον τοῦ κόσμου, διότι δύο ἀετοὶ ἀφεθέντες συγχρόνως ὑπὸ τοῦ Διὸς ἀπὸ τῶν δύω ἄκρων τῶν οὐρανῶν, λέγεται ὅτι συνηντήθησαν ἐκεῖ. Ἐντεῦθεν δὲ ὠνομάζετο *Γῆς ὀμφαλός* (1). Τὸν δὲ πρῶτον ναὸν, ὅστις εἶναι ἄγνωστον πότε ἐκτίσθη, διεδέχθη οἰκοδομή τις λίθινος, ἥτις κατὰ συμβεβηκὸς ἐπυρπολήθη κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 58ης ὀλυμπιάδος, Π. Χ. 548. Οἱ Ἀμφικτύονες ἔπειτα συνεφώνησαν νὰ οἰκοδομηθῇ ἕτερος ἀντὶ 300 ταλάντων, ἐξ ὧν τὸ τέταρτον ἔπρεπε νὰ πληρώσωσιν οἱ Δελφοί. Οἱ δὲ ἐξ Ἀθηνῶν Ἀλκμαιωνίδαι, ἐνῷ τὸ πρῶτον συνεφώνησαν νὰ κατασκευάσωσι τὸν ναὸν μὲ πώρινον λίθον, μετὰ ταῦτα ἔκτισαν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ μὲ Πάριον μάρμαρον, καὶ ἐντεῦθεν ἔλαβον, ὡς λέγεται, μεγάλην ἰσχὺν εἰς τοὺς Δελφούς. Ὁ ἐν Δελφοῖς ναὸς, ἦτο πλήρης μεγαλοπρεπῶν ἀναθημάτων (2), δωρηθέντων ὑπ' ἐκείνων ὅσοι

(1) Καὶ ἐντεῦθεν τὸ μαντεῖον ἐλέγετο μεσόμφαλον μαντεῖον. Σ. Μ.

(2) Ὀλίγα ἐκ τῶν ἀξιολογωτάτων ἀναθημάτων ἦσαν τὰ ἑξῆς. 1) Χάλκινος ταῦρος, σταλεὶς ἀπὸ τοὺς Κερκυραίους, 2) Ἐννέα ἀνδριάντες, δωρηθέντες ὑπὸ τῶν Τεγεατῶν μετά τινα νίκην κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων. 3) Οἱ ἀνδριάντες τῶν πρώτων Λακεδαιμονίων ἀρχόντων, εἴκοσι ὀκτὼ τὸν ἀριθμὸν, οἵτινες ἠγωνίσθησαν εἰς Αἰγὸς ποταμούς· 4) Δέκα τρεῖς ἀνδριάντες ὑπὸ τοῦ Φειδίου γεγλυμμένοι, δωρηθέντες ὑπὸ

κατὰ διαφόρους καιροὺς συνεβουλεύοντο τὸ μαντεῖον. Οἱ περιφημότατοι ἀπὸ δὲ τοὺς χρησμοὺς τοῦ Ἀπόλλωνος εἶναι ὅσους ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος ὡς δοθέντας εἰς τοὺς Ἀθηναίους πρὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ξέρξου, εἰς τὸν Κροῖσον, τὸν Λυκοῦργον, Γλαῦκον τὸν Σπαρτιάτην κλπ. Δὲν ὑπῆρχεν ὅμως δυσκολία νὰ διαφθείρῃ τις τὴν Πυθίαν διὰ δώρων. Τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον ἀπέβαλε τὴν ὑπόληψίν του εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ λέγεται ὅτι ἔπαυσεν ὁλοτελῶς ἀφοῦ ὁ Νέρων, δυσαρεστηθεὶς εἰς ἕνα τῶν χρησμῶν αὐτοῦ, τὸ ἐβεβήλωσε, φονεύσας ἀνθρώπους εἰς τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ ἱερὰ ἔμπνευσις ἐξήρχετο (1). Καὶ εἰς

τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην· 5) ἀνδριὰς δώδεκα πήχεων τὸ ὕψος, φέρων κόσμημα πλείου τινός, δωρηθὲς ὑπὸ τῶν ἐν Σαλαμῖνι νικητῶν. Εἰς τὸν ναὸν δι' ἦσαν διάφορει μικραὶ εἰκοδομαί, χρησιμεύουσαι ὡς θησαυροφυλάκια διαφόρων ἐθνῶν. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν θησαυροφυλακίων τούτων, τὸ τῶν Κορινθίων ἦτο τὸ πλουσιώτατον. Ὁ ναὸς περιεῖχεν ὡσαύτως τὰ λαμπρὰ δῶρα τοῦ Γύγου καὶ τοῦ Κροίσου, βασιλέων τῆς Λυδίας, συνιστάμενα ἀπὸ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀγγεῖα, ἀπὸ λέοντα χρυσοῦν (βλαφθέντα ἀπὸ τὴν πυρπόλησιν τοῦ δευτέρου ναοῦ) κτλ. κτλ. Ἡ ποσότης δὲ τοῦ θησαυροῦ, ὅτε οἱ Φωκεῖς κατέλαβον τὸν ναὸν, ἐξετιμᾶτο εἰς δέκα χιλιάδας ταλάντων. Ἴδε περιήγησιν τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος ὑπὸ τοῦ Ἀββᾶ Βαρθελεμῆ, Τέμ. Β'. Κεφ 22.

(1) Περὶ τοῦ μνημείου τῶν Δελφῶν ὑπῆρχον γνῶμαι διάφοροι. Τινὲς ἐθεώρουν αὐτὸ ὡς ἐπιτήδειον ἐπινόημα τῆς πανουργίας τῶν ἱερέων, ἥτις εἶχεν ὑπερπλεονάσει τότε. Τὴν γνώμην δὲ ταύτην παρεδέχθησαν καὶ πολλοὶ τῶν μεταγενεσέρων συγγραφέων. Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ συγγραφεῖς, βλέποντες ὅτι εἰς πολλὰς περιστάσεις ἐνήργει ἔκτακτός τις δύναμις, παρίστων αὐτὸ ὡς καταγώγιον τοῦ δαίμονος. Εἰς τοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους αἱ γνῶμαι εἶναι τὰ μέγιστα διῃρημέναι. Π Χ ὁ Χούλλμης ἠγωνίσθη ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον διευθύνετο ἀπὸ τ' ἀριστοκρατικὰ γένη τῶν Δελφῶν, τὰ ὁποῖα παρίστανται ὡς ἀποτελοῦντα εἶδος τι ἱεραρχικῆς Βουλῆς ὑπὲρ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν ἔχῃ οὕτω τὸ πρᾶγμα, ἡ ἐν Δελφοῖς Βουλὴ ἦτον ἡ συνετωτάτη ἁπα-

Δῆλον ὑπῆρχε περίφημον μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι ἔστελλον κατ' ἔτος θυσίαν, εἰς μνημόσυνον τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Θησέως εὐχῆς, καθ' ὃν χρόνον ἐστάλη εἰς Κρήτην διὰ νὰ καταφαγωθῇ ἀπὸ τὸν Μινώταυρον. Οἱ στελλόμενοι εἰς ταύτην τὴν περίστασιν ἄνδρες ὠνομάζοντο Θεωροί, καὶ τὸ πλοῖον τὸ ὁποῖον μετεβίβαζεν αὐτοὺς (ὃν τὸ αὐτὸ ὅπερ ἐκόμισε τὸν Θησέα εἰς Κρήτην) Θεωρίς. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἄλλο μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Διδυμαίου, (ὀνομασθέντος οὕτως ἀπὸ τὸ διπλοῦν φῶς, τὸ ὁποῖον ἔστελλεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἤτοι τὸ ἀπὸ τὸν ἥλιον κατ' εὐθεῖαν καὶ τὸ ἀπὸ τῆς σελήνης διὰ τῆς ἀντανακλάσεως). Ὁ τόπος δὲ, ὅπου ἔκειτο, ὠνομάζετο ὡσαύτως Δίδυμα, καὶ ἦτο τῶν Μιλησίων. Ὠνομάζετο ὡσαύτως μαντεῖον τῶν Βραγχιδῶν, ἀπὸ τοῦ Βράγχου, υἱοῦ, ἢ προσφιλοῦς τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ ναὸς οὗτος ἐπυρπολήθη μὲν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, ἀλλ' ἀνεκαινίσθη ἀπὸ τοὺς Μιλησίους μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Περσῶν. Μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτον ὡσαύτως εἰς τὰς ἐν τῇ Φωκίδι Ἄβας, εἰς τὴν ἐν τῇ Ἰωνίᾳ Κλάρον, καὶ πολλὰ εἰς ἄλλους τόπους.

4. *Μαντεῖον τοῦ ἐν Λεβαδείᾳ Τροφωνίου.* Ὁ χρησμὸς τοῦ Τροφωνίου ἐδίδετο εἰς ὑπόγειον ἢ σπήλαιον ἐν Λεβαδείᾳ, πόλει τῆς Βοιωτίας, ὅπου ὁ Τροφώνιος ἐτάφη, ὡς λέγεται ζῶν. Τὸ μαντεῖον δὲ τοῦτο

σῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ὁ Κλάυζεν ὅμως ἀποδίδει θείαν τινὰ ἀληθῶς ἐνέργειαν εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον, καὶ ἐπὶ τέλους φρονεῖ, ὅτι καὶ ἂν διευθύνετο μόνον ἀπὸ ἀνθρώπους, ἐνήργει εἰς τὰς πλείστας περιστάσεις κατὰ ὑψηλὰς καὶ καθαρῶς ἠθικὰς ἀρχάς. Ἴδε Ἀρχαιολ. τοῦ Σμίθ. περὶ μαντείου τοῦ Ἀπόλλωνος.

Σ. Μ.

ἀπέκτησε τὸ πρῶτον ὑπόληψιν ἐκ τοῦ ὅτι τινὲς Βοιωτοὶ, οἵτινες ἦλθον νὰ συμβουλευθῶσι τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον διὰ πολυχρόνιόν τινα ξηρασίαν, παραγγέλθησαν ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνά νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια, καὶ νὰ συμβουλευθῶσι τὸν ἐν Λεβαδείᾳ Τροφώνιον.

5. *Μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου πλησίον τοῦ Ὠρωποῦ.* Τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου ἦτο δώδεκα περίπου στάδια μακρὰν τοῦ Ὠρωποῦ, πόλεως κειμένης κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Ὁ ναὸς ἐκτίσθη εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ὁ Ἀμφιάραος, πορευόμενος εἰς τὸν Θηβαϊκὸν πόλεμον, κατεπόθη μετὰ τῆς ἁμάξης καὶ τῶν ἵππων του. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἀξιόλογος βωμὸς, διῃρημένος εἰς πέντε μέρη, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἦτο καθιερωμένον εἰς διαφόρους θεούς. Ὅσοι ἤρχοντο νὰ συμβουλευθῶσι τὸ μαντεῖον ἐκαθαίροντο πρῶτον προσφέροντες θυσίας εἰς τὸν Ἀμφιάραον καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους θεοὺς, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἦσαν ἐγγεγραμμένα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ. Ἔπειτα δὲ προσέφερον κριὸν εἰς τὸν Ἀμφιάραον, καὶ κατακείμενοι ἐκοιμῶντο ἐπὶ τοῦ δέρματος τοῦ θύματος, καὶ εἰς ταύτην τὴν στάσιν περιέμενον ἀποκάλυψιν δι' ὀνείρου. Πλησίον δὲ τοῦ ναοῦ ἦτο πηγὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ὅσοι, κατὰ συμβουλὴν τοῦ μαντείου ἀνελάμβανον ἀπὸ νόσον τινα, ὤφειλον νὰ ῥίψωσι νόμισμα χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν.

6. *Μαντεῖον τοῦ Ἀσκληπιοῦ.* Ἐκ τῶν κατωτέρων μαντείων ἦτο καὶ τὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἰς τὴν ἐν Πελοποννήσῳ Ἐπίδαυρον, περίφημον διὰ τὴν θεραπείαν τῶν νόσων, ἥτις ἀπεκαλύπτετο δι' ὀνείρων.

7. *Θεομαντεία.* Τὸ ἄλλο εἶδος τῆς ἀτέχνου μαν-

τείας ἦτον ἡ Θεομαντεία, ἥτις εἶναι σύνθετος λέξις, συνισταμένη ἀπὸ δύο μέρη, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα εἴδη τῆς μαντείας· καὶ διὰ μὲν τῆς πρώτης (θεοῦ) διακρίνεται ἀπὸ τὴν τεχνικὴν μαντείαν, ἥτις δὲν προέρχεται ἀμέσως ἀπὸ τοὺς θεοὺς, ὡς οὖσα τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πείρας καὶ παρατηρήσεως· ἡ δὲ δευτέρα (μαντεία) εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν χρησμὸν, ὅστις ἦτο περιωρισμένος εἰς προσδιωρισμένον τόπον καὶ χρόνον, ἐνῷ οἱ θεομάντεις ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ ἀπεριόριστοι. Ὑπῆρχον δὲ τρία εἴδη ἐξ αὐτῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι, διακρινόμενα ἀπὸ τοὺς τρεῖς διακεκριμένους τρόπους, καθ' οὓς ἐλάμβανον τὴν θείαν ἔμπνευσιν. 1) Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἐκαυχῶντο ὅτι εἶχον ἐν ἑαυτοῖς προφητεύοντας δαίμονας, οἵτινες ἐλάλουν ἐκ τῆς κοιλίας ἢ τοῦ στήθους των, μενόντων ἀλάλων τῶν θεομάντεων αὐτῶν καθ' ὅλον τὸ διάστημα. Ἐκ τῆς περιστάσεως δὲ ταύτης ὠνομάζοντο ἐγγαστρίμυθοι, Εὐρυκλεῖς ἀπὸ τοῦ Εὐρυκλέους, τοῦ κατὰ πρῶτον μετελθόντος τὴν τέχνην ταύτην ἐν Ἀθήναις, στερνομάντεις καὶ Πύθωνες, ἀπὸ τοῦ Πύθωνος, προφητεύοντος δαίμονος. 2). Οἱ δὲ δεύτεροι ὠνομάζοντο ἐνθουσιασταὶ, ἐνθαστικοὶ, καὶ θεόπνευστοι, οἵτινες διέφερον ἀπὸ τοὺς πρώτους ὡς μὴ περιλαμβάνοντες ἐν ἑαυτοῖς τὸν θεὸν, ἀλλ' ἐμπνεόμενοι μόνον καὶ διδασκόμενοι παρ' αὐτοῦ. 3). Τρίτον τι εἶδος ὠνομάζοντο ἐκστατικοὶ, ἥτοι παρεδίδοντο εἰς ἐκστάσεις, καθ' ἃς ἡ ψυχὴ ὑπετίθετο ὅτι ἄφινε τὸ σῶμα, καὶ ἐλάμβανε παραδόξους ἀποκαλύψεις, τὰς ὁποίας διηγοῦντο, ἀφοῦ συνήρχοντο εἰς ἑαυτούς. Ὑπὸ τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος ἠμποροῦν νὰ καταταχθῶσιν καὶ αἱ προφητεῖαι, τὰς ὁποίας οἱ ἀποθνήσκοντες

ἐπιστεύετο ὅτι ἔλεγον, ὅτε ἡ ψυχὴ ἦτον ἐν τῷ ἀποχωρίζεσθαι τοῦ σώματος.

ΚΕΦ. Θ'.

Περὶ τῶν ἑπτὰ εἰδῶν τῆς τεχνικῆς μαντείας.

1. *Τρία εἴδη ἀποκαλύψεων δι' ὀνείρων.* Αἱ δι' ὀνείρων ἀποκαλύψεις ἦσαν τριῶν εἰδῶν. 1) Ὁ Χρηματισμός, ὅτε οἱ θεοὶ ἢ τὰ πνεύματα, ἔχοντες τὴν ἰδίαν ἢ ἀλλοίαν μορφὴν συνδιελέγοντο μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῷ ἐκοιμῶντο. (1) 2) Τὸ Ὅραμα, κατὰ τὸ ὁποῖον αἱ εἰκόνες τῶν μελλόντων νὰ συμβῶσι πραγμάτων παρίσταντο ἐναργῶς ἔχουσαι τὸ ἴδιον αὐτῶν σχῆμα ἢ ὁμοιότητα. (2) 3) Ὁ Ὄνειρος, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ μέλλοντα ἀπεκαλύπτοντο, διὰ τύπων καὶ ἀλληγοριῶν (3). Ὅσοι προσεδόκων ὀνείρατα ἔθυον εἰς τὸν Ἑρμῆν πρὶν ἀποχωρήσωσιν εἰς τὴν κλίνην, καὶ ἂν τρομερόν τι καὶ ἀσαρὲς ὄνειρον ἐφαίνετο, ἐσυνείθιζον νὰ φανερόνωσι τοὺς φόβους των εἴς τινα τῶν θεῶν (4).

(1) Τοιοῦτον ἦτο π. χ. τὸ ὄνειρον τοῦ Ἀγαμέμνονος, καθ' ὃ θεός τις, ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Νέστορος, παραγγέλλει εἰς τὸν βασιλέα τῶν βασιλέων νὰ συνάψῃ μάχην κατὰ τῶν Τρωαδιτῶν, καὶ διπλασιάζει τὸ θάρρος του μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης. Σ. Μ.

(2) Τοιοῦτον ἦτο τὸ ὅραμα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐγνώρισεν, ὅτι ὁ Κάσσανδρος ἔμελλε νὰ τὸν δολοφονήσῃ. Σ. Μ.

(3) Τοιοῦτον ἦτο τὸ ὄνειρον, καθ' ὃ ἡ Ἑκάβη ὠνειρεύθη, ὅτι συνέλαβε δαυλὸν πεπυρακτωμένον· τὸ τοῦ Καίσαρος, καθ' ὃ ὠνειρεύθη, ὅτι ἐκοιμήθη μετὰ τῆς μητρός του, διότι τῷόντι ἔμελλεν ἀκολούθως νὰ γείνῃ κύριος ἁπάσης τῆς γῆς, κοινῆς μητρὸς πάντων τῶν ἀνθρώπων. Σ. Μ.

(4) Τοὺς ἐξετάζοντας καὶ ἑρμηνεύοντας τὰ ὀνείρατα ὠνόμαζον διαφόρως, ἤτοι ὀνειροκρίτας, ὀνειράτων ὑποκριτὰς, ὀνειροσκόπους καὶ ὀνειροπόλους. Σ. Μ.

2. *Μαντεία διὰ θυσιῶν.* Ἡ διὰ θυσιῶν μαντεία, ὀνομαζομένη ἱερομαντεία, ἢ ἱεροσκοπία, διῃρεῖτο εἰς διάφορα εἴδη, κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν πραγμάτων τῶν προσφερομένων εἰς τοὺς θεούς. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐλάμβανον μαντείας ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ μέρη καὶ κινήματα τοῦ θύματος, ἔπειτα δὲ ἀπὸ τὰ ἐντόσθια αὐτοῦ, ἀπὸ τὴν ῥόγα διὰ τῆς ὁποίας κατεφλέγετο, ἀπὸ τὰ πλακούντια καὶ τὸ ἄλευρον, ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ ἀπὸ διάφορα ἄλλα πράγματα. Καὶ ἀπαίσιοι μὲν οἰωνοὶ ἦσαν, ὅτε τὸ ζῶον ἐσύρετο διὰ τῆς βίας εἰς τὸν βωμὸν, ἢ ἐδραπέτευε καθ' ὁδὸν, ἢ ἐταράττετο βιαίως, καὶ ἰδίως ὅτε ἀπέθνησκεν αἰφνιδίως, πρὶν ἢ σφαγῇ διὰ τῆς μαχαίρας· αἴσιοι δὲ, ὅτε τὸ ζῶον ἐφαίνετο ὑπεῖκον ἑκουσίως εἰς τὴν τύχην του. Οἱ ἐξαγόμενοι δὲ ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν τῶν σπλάγχνων οἰωνοὶ, ἦσαν ἀπαίσιοι, ὅτε τὸ ἧπαρ, ἡ καρδία, ἢ ἄλλό τι τῶν ἐντοσθίων, δὲν ἦτον ὑγιὲς, ἢ ὅτε ἔλειπε μέρος τι. Ἦτον ὡσαύτως κακὸς οἰωνὸς ἐὰν τὰ ἐντόσθια ἔσπαιρον μετὰ τὴν ἀνατομὴν τοῦ θύματος. Εἰς δὲ τὴν ἐκ τοῦ πυρὸς τῆς θυσίας μαντείαν ἐλογίζοντο καλὰ σημεῖα ὅτε τὸ πῦρ ἔκαιε λαμπρὸν καὶ καθαρὸν, ἄνευ καπνοῦ, καὶ ταχέως κατέφλεγε τὸ θῦμα· Ἐν ἑνὶ λόγῳ, καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις, ἐὰν τὰ πράγματα ἐφαίνοντο τέλεια καὶ φυσικὰ, οἱ οἰωνοὶ ἦσαν αἴσιοι, ἐὰν δὲ ἀτελῆ ἢ ἐναντίον τῆς φύσεως, οἱ οἰωνοὶ ἦσαν ἀπαίσιοι.

3. *Μαντεία διὰ τῶν πτηνῶν.* Οἱ οἰωνοὶ, τοὺς ὁποίους ἐλάμβανον ἀπὸ τῶν πτηνῶν, ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὄρνιες, ὀρνεοσκοπικὰ, αἴσιμα, καὶ οἰωνίσματα, καὶ ὅσοι παρετήρουν αὐτὰ, ὀρνεοσκόποι, οἰωνοπόλοι, ὀρνιθομάντεις, ὀρνιθοσκόποι, οἰω-

νισταὶ, οἰωνοθέται, κ. τ. λ. Οἱ Ἕλληνες οἰωνοσκόποι, ἐνδεδυμένοι λευκὰ, καὶ φέροντες χρυσοῦς στεφάνους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἵσταντο πρὸς ἄρκτον, ἔχοντες οὕτω τὴν μὲν ἀνατολὴν δεξιὰ, τὴν δὲ δύσιν ἀριστερά. (1) Καὶ τὰ μὲν σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐραίνοντο πρὸς ἀνατολὰς, ἐνομίζοντο αἴσια· τὰ δὲ πρὸς δυσμὰς, ἀπαίσια. (2) Τινὰ δὲ τῶν πτηνῶν, ὡς ὁ ἀετὸς, καὶ ἡ περιστερὰ, ἐνομίζοντο αἴσια· ἄλλα δὲ, ὡς ὁ ἱέραξ, ἡ χελιδὼν, καὶ ἡ γλαὺξ, ἦσαν ἀπαίσια. Πολὺ δ' ἐξήρτητο καὶ ἀπὸ τὰς θέσεις καθ' ἃς ἐραίνοντο, καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον καθ' ὃν παρίσταντο εἰς τὴν ὄψιν. Τὰ μὲν πτηνὰ, τῶν ὁποίων τὴν πτῆσιν παρετήρει ὁ οἰωνοσκόπος, ὠνομάζοντο τανυπτέρυγες· ὅσα δὲ παρεῖχον οἰωνοὺς διὰ τῶν φωνῶν καὶ ᾠδῶν αὐτῶν ὠνομάζοντο ᾠδικά. Αἱ γλαῦκες δὲ, ἂν καὶ ἦσαν πανταχοῦ ἀλλοῦ ἀπαίσιαι, εἰς τὰς Ἀθήνας ὅμως ἦσαν αἴσιαι, ὡς οὖσαι ἱεραὶ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς προστάτιδος τῆς πόλεως. Ἐλαμβάνοντο ὡσαύτως οἰωνοὶ καὶ ἀπὸ πολλὰ εἴδη ζώων καὶ ἐντόμων.

4. *Κλῆροι.* Ὑπῆρχον δύο εἰδῶν κλῆροι ἐν μεγίστῃ χρήσει, ἐηλαδὴ ἡ στιχομαντεία, καὶ ἡ κληρομαντεία. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐξ αὐτῶν ἦτον εἶδος

(1) Ὡς λόγον δὲ τούτου ἀνέφερον, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων μετεδίδετο κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἀνατολὴν, τὸ μέρος τοῦτο ἔπρεπε νὰ θεωρῆται ὡς τὸ δεξιὸν τοῦ κόσμου, τὸ δὲ δυτικὸν ὡς τὸ ἀριστερόν. Σ. Μ.

(2) Ἐντεῦθεν ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζωσι δεξιὸν, πᾶν αἴσιον καὶ εὐτυχὲς, καὶ ἀριστερὸν πᾶν δυστυχές. Ἐθεώρουν ὡσαύτως τὰ εἰς τὴν ἀνατολὴν φαινόμενα σημεῖα αἴσια, διότι ἐκ τοῦ μέρους τούτου ἀπορρέει ἡ μεγάλη ἀρχὴ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερμότητος, ἥτις ζωογονεῖ τὸν κόσμον. Σ. Μ.

μαντείας διὰ στίχων, οἵτινες ἐγράφοντο ἐπὶ πινακίων, τὰ ὁποῖα ἐρρίπτοντο εἰς ἀγγεῖον· τὸ δὲ πινάκιον, τὸ ὁποῖον ἐξήγετο, ὑπετίθετο ὅτι ἀπεκάλυπτε εἰς τὸν ἐξαγαγόντα τὴν τύχην του. Ἐνίοτε δ' ἐλάμβανον τὰ ποιήματα ποιητοῦ τινος, καὶ ἀνοίγοντες ἓν ἢ καὶ περισσότερα μέρη, ἐδέχοντο τὸν πρῶτον ἀπαντώμενον στίχον ὡς πρόρρησιν (1). Κληρομαντεία δὲ ἦτον εἶδος μαντείας, δι' ἧς ἐμαντεύοντο ῥίπτοντες τοὺς κλήρους. Ἔῤῥιπτον δὲ τοὺς κλήρους τούτους εἰς ἀγγεῖόν τι, καὶ ἀφοῦ παρεκάλουν τοὺς θεοὺς νὰ τοὺς καθοδηγήσωσιν, ἐξῆγον αὐτοὺς, καὶ, κατὰ τοὺς χαρακτῆράς των, ἐμάντευον ὅ,τι ἔμελλε νὰ συμβῇ εἰς αὐτούς. Οἱ κλῆροι δὲ ἦσαν συνήθως μέλανες καὶ λευκοὶ κύαμοι, λιθάρια, ἢ κύβοι, διακρινόμενοι διά τινων χαρακτήρων. Ὅλοι δὲ οἱ κλῆροι ἦσαν ἱεροὶ τοῦ Ἑρμοῦ.

5. *Δύο εἴδη οἰωνικῶν πραγμάτων.* Οἰωνικὰ πράγματα ἦσαν δύο εἰδῶν. α.) Ἐσωτερικὰ, ἤτοι ὅσα διεκίνουν αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον. β.) Ἐξωτερικὰ ἤτοι ὅσα ἐφαίνοντο μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ δὲν διεκίνουν αὐτούς. Ὑπὸ τὸ πρῶτον εἶδος κατατάσσονται τὰ ἐπὶ τοῦ σώματος σημεῖα, οἷον αἱ ἐφηλίδες τοῦ προσώπου κλπ., οἱ πανικοὶ φόβοι (ὀνομαζόμενοι οὕτω διότι ἀπεδίδοντο εἰς τὸν Πάνα), οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας, τῶν ὀφθαλμῶν, ὁ πταρμὸς, (2) ὁ βόμβος, ἤτοι

(1) Ἡ μέθοδος αὕτη ὠνομάζετο καὶ ῥαψῳδομαντεία, ἀπὸ τὰς ῥαψῳδίας τοῦ Ὁμήρου· Οἱ Ἕλληνες ἐτίμων μεγάλως τοὺς ποιητὰς, νομίζοντες αὐτοὺς προικισμένους μὲ τὸ δῶρον τῆς θείας ἐμπνεύσεως Σ. Μ.

(2) Ὅτε ἐπταρνίζετό τις, ἐσυνείθιζον νὰ λέγωσιν εἰς αὐτὸν ζῆθι, ἢ Ζεὺς σῶσον, ἤτοι ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάξῃ, ἐπειδὴ ἐνόμιζον, ὅτι ὁ

ἡ βοὴ εἰς τὸ ὠτίον, κλπ. Εἰς τὸ δεύτερον δὲ κατατάσσονται αἱ αἰφνίδιοι λάμψεις τοῦ φωτὸς, ἡ ἴδρωσις ἢ κατάπτωσις εἰκόνων, οἱ τερατώδεις καὶ φρικαλαῖοι τοκετοὶ, σημεῖα ἀπαντώμενα καθ' ὁδὸν (ἐνόδια σύμβολα), ὡς ἐὰν ἤθελεν ἀπαντήσει τις εὐνοῦχόν τινα μαῦρον. πήθικα, ὄριν, λαγωὸν διασταυροῦντα τὴν ὁδὸν κλπ. καὶ ἰδίως ἰκτῖδα διασταυροῦσαν τὴν ὁδὸν, ἥτις ἐνομίζετο πολὺ ἀπαισία. (1) Εἰς ταῦτα ἐμποροῦν νὰ προστεθῶσιν οἰωνοὶ συμβαίνοντες ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὡς ἡ ἀνατροπὴ ἁλατοδοχείου, ἡ εἴσοδος μέλανός τινος κυνὸς κλπ. Τελευταῖον ἀπαίσιοι λόγοι ἀπεφεύγοντο τοσοῦτον ἐπιμελῶς ὥστε, ἀντὶ δεσμωτηρίου ἔλεγον οἴκημα, ἀντὶ νὰ ὀνομάζωσι τὰς Ἐρῑνύας μὲ τὸ ὄνομάτων, ὠνόμαζον αὐτὰς Εὐμενίδας καὶ Σεμνὰς θεὰς, ἀντὶ ὄξους, ἔλεγον μέλι, καὶ οὕτω καθεξῆς εἰς πολλὰς ἄλλας περιστάσεις. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ λαλεῖν ἐπεκράτει κυρίως ἐν Ἀθήναις. Ὁ δὲ τρόπος τοῦ ν' ἀποτρέψῃ τις κακὸν οἰωνὸν ἦτον, ἐὰν ἐφαίνετο εἰς σχῆμα ζώου, νὰ φονεύσωσιν αὐτό· ἢ ἐὰν ἦτον ἀπαίσιος λόγος, ν' ἀντιστρέψῃ αὐτὸν πρὸς τὸν εἰπόντα, λέγων, εἰς κεφαλήν σοι, ἤτοι νὰ πέσῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς σου. Ἐσυνείθιζον προσέτι νὰ πτύωσι τρὶς εἰς τὸν κόλπον των, ὅτε ἀπήντων ἀπαίσιόν τι σημεῖον (2)· καὶ τέλος, διέκοπτον συχνάκις τὰ ἔργα των, καὶ ἤρχιζον αὐτὰ ἐκ νέου. Δὲν κρίνομεν ἀνωφελὲς νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι τινὲς μὲν ἡμέραι ἐνομίζοντο αἴσιαι, ἄλλαι δὲ ἀπαίσιαι, ἤτοι ἀποφράδες.

πταρμὸς ἦτο σύμπτωμα ἀσθενείας τινός. Ἡ συνείθεια αὕτη ἐπικρατεῖ καὶ σήμερον. Σ. Μ.

(1) Ταῦτα δὲ ὠνομαζοντο δυσάντητα, δυσιώνιστα, καὶ ἀποτρόπαια θεάματα. Σ. Μ.

(2) Ὡ φρενολήπτην τινὰ ἢ ἐπιληπτικόν. Σ. Μ.

6. *Φαινόμενα εἰς τὸν οὐρανόν.* Φαινόμενα εἰς εἰς τὸν οὐρανὸν ἦσαν εἴτε ἀπαίσια καθ' ἑαυτὰ, ὡς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, εἴτε ἦσαν αἴσια ἢ ἀπαίσια κατὰ τὸ μέρος τοῦ οὐρανοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφαίνοντο. Ὑπὸ τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος κατατάσσονται αἱ ἀστραπαὶ, τὰ μετέωρα κτλ. Καὶ οἱ μὲν σεισμοὶ ἦσαν πάντοτε ἀπαίσιοι (1)· ἡ δὲ βροντὴ ἦτον αἴσια ὅτε ἠκούετο δεξιὰ, ἀπαισία δὲ ὅτε ἠκούετο ἀριστερά.

7. *Μαντεία καὶ ἐπῳδαί.* Τὸ τελευταῖον εἶδος τῆς τεχνικῆς μαντείας ἦτο τὸ διὰ τῆς μαγείας καὶ τῶν ἐπῳδῶν. Τὰ κυριώτερα εἴδη τούτων ἦσαν, ἡ νεκρομαντεία, καθ' ἣν ἀποκρίσεις ἐδίδοντο ὑπὸ τῶν νεκρῶν· ἡ ὑδρομαντεία, ἢ μαντεία διὰ τοῦ ὕδατος, καθ' ἣν παρετήρουν τὰς πομφόλυγας, τὸ χρῶμα καὶ λοιπὰ τοῦ ὕδατος· ἡ λεκανομαντεία, καθ' ἣν ῥίπτοντες λίθους εἰς λεκάνην τινὰ ἐπεκαλοῦντο τὸν δαίμονα, ὅστις ἀπεκρίνετο εἰς αὐτοὺς μὲ μικρὰν φωνὴν προερχομένην ἐκ τοῦ ὕδατος· ἡ ἀλεκτρυομαντεία, καθ' ἣν ἔγραφον εἰς τὸν κονιορτὸν τὰ εἰκοσιτέσσαρα στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου, καὶ ἔθετον κόκκον σίτου ἢ κριθῆς εἰς ἕκαστον αὐτῶν· ἔπειτα δὲ ἀλέκτωρ τις, μαγικῶς προητοιμασμένος, ἀφίετο μεταξὺ αὐτῶν, καὶ ἐκεῖνα τὰ γράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐλάμβανε τοὺς κόκκους, ἐνούμενα ὁμοῦ, ἐνομίζοντο ὡς δηλοῦντα ὅσα οἱ ἄνθρωποι ἐπεθύμουν νὰ γνωρίζωσιν· ἡ φαρμακεία, ἥτις συνήθως ἐξετελεῖτο διά τινων γοητευμένων συνθέσεων χόρτων, μετάλλων κτλ. Εἰς ταῦτα ἐμποροῦν νὰ

(1) Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ξενοφῶντος Ἑλλην. Βιβλ. δ'. ὁ σεισμὸς τῆς γῆς ἦτο καλὸς οἰωνὸς παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις. Σ. Μ.

προστεθῶσιν, ἡ βασκανία, καθ' ἣν ἡ κακοποιὰ δύναμις, ἐκτοξευομένη ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν φθονερῶν, ὑπετίθετο ὅτι ἐμόλυνε τὸν ἀέρα, καὶ ὅτι εἰσήρχετο εἰς τὰ σώματα τῶν ζώων. Ὑπῆρχον δὲ καὶ διάφορα ἄλλα εἴδη μαγικῶν τεχνῶν, καὶ πολυάριθμα ἀντίδοτα διὰ ν' ἀπορεύγωσι τὴν κακοποιὰν δύναμιν αὐτῶν.

ΚΕΦ. Γ'.

Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν Ἑορτῶν ἐν γένει.

1. *Ἑορταὶ συστηθεῖσαι διὰ τέσσαρας αἰτίας.* Αἱ ἑορταὶ συνεστήθησαν διὰ τέσσαρας αἰτίας. 1) εἰς τιμὴν τῶν θεῶν, διότι, ἐκτὸς τῆς καθημερινῆς λατρείας, ἦσαν ἰδίως προσδιωρισμένοι καιροὶ ἑορτῶν εἰς τιμὴν αὐτῶν· 2) δι' ἀπόλαυσιν εἰδικῆς τινος χάριτος ἀπὸ τοὺς θεοὺς, ἢ δὶ ἀποτροπὴν δεινοῦ τινος, ὡς τῆς πείνης, ἢ τοῦ λοιμοῦ· 3) εἰς μνημόσυνον τῶν ἀποθανόντων φίλων, καὶ τῶν εὐεργετησάντων τὴν πατρίδα των δὶ ἀξιολόγου τινὸς εὐεργεσίας, ἢ τῶν ἀποθανόντων εἰς ὑπεράσπισιν αὐτῆς· 4) Αἱ ἑορταὶ συνεστήθησαν καὶ ὡς καιροὶ διασκεδάσεως καὶ ἀναπαύσεως τῶν γεωργῶν.

2. *Ἑορταὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους εἰς ἄκρον πολυάριθμοι.* Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον ὀλίγας ἑορτὰς, ἢ δὲν εἶχον ἄλλας παρὰ τὰς μετὰ τὸ θέρος καὶ τὸ τρύγος, ἀλλ' εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὅτε ὑπῆρχον σχεδὸν τοσοῦτοι θεοὶ, ὅσοι ἦσαν ἄνθρωποι, πολυπληθεῖς ἀγῶνες, πομπαὶ, καὶ τελεταὶ εἰσήχθησαν, καὶ ἐπανηγυρίζοντο διὰ δημοσίων δαπανῶν. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὅμως ἠνάγκαζον τοὺς ἔχοντας μεγάλα πλούτη νὰ συνεισφέρωσιν εἰς τὰς δαπάνας τῶν δημοσίων ἑορτῶν.

ΚΕΦ ΙΑ'.

Αἱ ἀξιολογώτεραι Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ

1. Αἱ Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ ἦσαν τόσον πολυπληθεῖς, ὥστε εἰς τοσοῦτον μικρὸν σύγγραμμα, ὡς τὸ παρὸν, δὲν δυνάμεθα νὰ περιγράψωμεν, εἰμὴ ὀλίγας ἐκ τῶν ἀξιολογωτάτων αὐτῶν. Πλήρης ὅμως κατάλογος, κατέχων σχεδὸν ἑξήκοντα σελίδας εἰς ὄγδοον, εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν τοῦ Ποττέρου.

Ἀνθεστήρια. Τὰ ἀνθεστήρια, ἑορτὴ ἐν Ἀθήναις, ἐτελοῦντο εἰς τιμὴν τοῦ Βάκχου, κατὰ τὴν ἑνδεκάτην, δωδεκάτην, καὶ δεκάτην τρίτην ἡμέραν τοῦ μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος. Ἡ πρώτη ἡμέρα ὠνομάζετο Πιθοιγία, ἀπὸ τοῦ πίθους οἴγειν, διότι τότε ἤνοιγον τοὺς πίθους τοῦ οἴνου. Ἡ δὲ δευτέρα ἡμέρα ὠνομάζετο χόες ἀπὸ τοῦ μέτρου χοὺς, διότι ἕκαστος ἔπινεν ἀπὸ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἀγγεῖον. Ἡ δὲ τρίτη ἡμέρα ὠνομάζετο χύτροι, ἀπὸ τῆς χύτρας, ἥτοι πηλίνου μαγειρικοῦ ἀγγείου, ἥτις ἐφέρετο εἰς τὴν ἀγορὰν πλήρης παντοδαπῶν σπόρων, νομιζομένων ἱερῶν τοῦ καταχθονίου Ἑρμοῦ. Κατὰ τὰς ἡμέρας δὲ ταύτας οἱ δοῦλοι ἠδύναντο νὰ οἰνοποτῶσι καὶ νὰ εὐθυμῶσι.

2. *Ἀπατούρια*, ἑορτὴ συστηθεῖσα κατὰ πρῶτον ἐν Ἀθήναις, ὅθεν διεδόθη εἰς τοὺς λοιποὺς Ἴωνας, ἐκτὸς τῶν ἐν Ἐφέσῳ καὶ Κολοφῶνι. Ὠνομάσθησαν δὲ ἐκ τῆς λέξεως ἀπάτης, εἰς μνημόσυνον στρατηγήματός τινος, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν Μέλανθος, ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῆς Βοιωτίας Ξάνθον. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐτελεῖτο κατὰ τὸν μῆνα Πυανεψιῶνα, καὶ διήρκει τρεῖς ἡμέρας. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ὠνομάζετο Δορπία, ἐκ τοῦ Δόρπου, δείπνου, διότι κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν, περὶ τὴν ἑσπέραν, ἑκάστη φυλὴ συνεκρότει συμπόσιον. Ἡ δὲ δευτέρα ἡμέρα ὠνομάζετο ἀναῤῥύσις, ἀπὸ τοῦ ἄνω ἐρύειν, διότι κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν προσεφέροντο εἰς τὸν Δία καὶ εἰς τὸν Ἑρμῆν θυσίαι, καθ' ἃς αἱ κεφαλαὶ τῶν θυμάτων ἐστρέφοντο πρὸς τὰ ἄνω. Ἡ δὲ τρίτη ἡμέρα ὠνομάζετο Κουρεῶτις ἐκ τοῦ Κούρου, νέου, ἢ μᾶλλον ἐκ τῆς κουρᾶς, κουρεύματος, διότι οἱ νέοι, οἵτινες μέχρι τοῦ χρόνου τούτου ἔμενον ἀκούρευτοι, ἔκοπτον τὴν κόμην τῶν πρὶν καταγραφῶσι πολῖται.

3. *Βοηδρόμια*. Τὰ Βοηδρόμια, ἑορτή τις ἐν Ἀθήναις, ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ βοηδρομεῖν (ἐκ τοῦ τρέχειν εἰς βοήθειάν τινος) διότι συνεστήθησαν εἰς μνημόσυνον τοῦ Ἴωνος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ξούθου, ὅστις ἦλθεν εἰς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, ὅτε Εὔμολπος, ὁ υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν των, ἢ, ὡς ὁ Πλούταρχος λέγει, εἰς μνημόσυνον νίκης τινὸς, τὴν ὁποίαν ὁ Θησεὺς ἐνίκησε κατὰ τῶν Ἀμαζόνων.

4. *Διαμαστίγωσις*. Ἡ διαμαστίγωσις ἦτον ἑορτή τις εἰς Σπάρτην πρὸς τιμὴν τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ μαστιγοῦν, διότι ἐσυνείθιζον νὰ μαστιγόνωσι τοὺς παῖδας ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς

θεᾶς. Ἡ ἀρχὴ τῆς συνηθείας ταύτης δὲν γνωρίζεται διακεκριμένως. Ἴσως δὲν εἶχεν ἄλλον σκοπὸν, εἰμὴ νὰ συνειθίσῃ τοὺς νέους Σπαρτιάτας εἰς τὸ νὰ ὑπομένωσι τοὺς πόνους. Ὅσοι δὲ ἀπέθνησκον ὑπὸ τὴν τιμωρίαν ταύτην, ἐθάπτοντο διὰ δημοσίων ἐξόδων, ἐστεφανωμένοι.

5. *Διάσια*. Τὰ Διάσια ἦτον ἑορτὴ ἐν Ἀθήναις, εἰς τιμὴν τοῦ Διὸς, ἐπονομαζομένου Μειλιχίου, ἤτοι εὐμενοῦς. Ὠνομάζετο δὲ οὕτως ἀπὸ τοῦ Διὸς καὶ τῆς ἄσης (ἐκ τοῦ Διὸς καὶ τῆς βλάβης), διότι ἱκετεύοντες τὸν Δία, ἐλάμβανον τὴν προστασίαν αὐτοῦ κατὰ τῶν κινδύνων καὶ τῶν δυστυχιῶν. Ἐτελεῖτο δὲ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος.

6. *Διονύσια*. Τὰ Διονύσια, ἑορταὶ εἰς τιμὴν τοῦ Διονύσου, Βάκχου, ἐτελοῦντο εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ μεγάλης λαμπρότητος. Αἱ ἑορταὶ αὗται ἦσαν σχεδὸν ἀναρίθμητοι εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Εἰς μίαν δὲ τῶν ἑορτῶν τοῦ θεοῦ τούτου ἐν Ἀθήναις, ἡ πομπὴ ἤγετο ὑπὸ πλήθους ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, χορευόντων μὲ γελοῖα σχήματα καὶ βοώντων, εὐοῖ Βάκχε, ἰὼ Βάκχε κτλ. Μετ' αὐτοὺς δὲ ἤρχοντο ἄνθρωποι φέροντες ἱερὰ ἀγγεῖα· ἔπειτα δὲ ἠκολούθει ἐκλεκτὸς ἀριθμὸς εὐγενῶν παρθένων, ὀνομαζομένων Κανηφόρων, διότι ἔφερον χρυσᾶ κανίσκια, πλήρη παντοδαπῶν καρπῶν. Μετὰ ταῦτα δὲ ἦτον ἡ Περιφαλλία, ἥτις ἦτο σύλλογος ἀνδρῶν φερόντων τοὺς φαλλοὺς (1) εἰς τὴν ἄκραν ῥαβδίων. Μετὰ

(1) Τεμάχια ξύλου παριστῶντα τὸ σχῆμα τῶν γεννητικῶν μορίων τοῦ ἀνδρός. Σ. Μ.

τούτους δὲ ἠκολούθουν οἱ Ἰθύφαλλοι, ἐνδεδυμένοι ὡς αἱ γυναῖκες, καὶ μιμούμενοι τὰς χειρονομίας τῶν μεθύσων. Ὑπῆρχον ὡσαύτως ἄνθρωποι ὀνομαζόμενοι Λικνοφόροι, διότι ἔφερον τὸ λίκνον, ἢ μυστικὸν καλάθιον τοῦ Βάκχου.

7. *Ἐλευθέρια.* Τὰ ἐλευθέρια, ἑορτὴ εἰς τιμὴν τοῦ Ἐλευθερίου Διός, ἤτοι τοῦ προστάτου τῆς ἐλευθερίας, ἐτελεῖτο κατὰ πενταετίαν εἰς Πλαταιὰς ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων ὅλων σχεδὸν τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος, εἰς μνημόσυνον τῆς νίκης, τὴν ὁποίαν τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ἐνίκησαν ἐν Πλαταιαῖς κατὰ τοῦ Μαρδονίου.

8. *Ἐλευσίνια.* Τὰ Ἐλευσίνια ἦτον ἡ ἐπισημοτάτη καὶ μυστικωτάτη ἑορτὴ τῆς Ἑλλάδος (1)

(1) Ἐκτὸς τῆς δημώδους θρησκείας, οἱ Ἕλληνες εἶχον καὶ θρησκείαν τῶν μυουμένων διατηρουμένην εἰς τὰ μυστήρια. Ὅλα τὰ μυστήρια τῶν Ἑλλήνων, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, εἰσήχθησαν ἔξωθεν. Ἡ Δημήτηρ εἶχε περιπλανηθῆ πολὺν χρόνον ἐπὶ τῆς γῆς πρὶν γείνῃ δεκτὴ εἰς τὴν Ἐλευσῖνα, καὶ ἐγερθῆ ἐκεῖ ναὸς εἰς αὐτήν. Αἱ ἀπόῤῥητοι δὲ τελεταί της εἰς τὰ Θεσμοφόρια, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Ἡσιόδου, εἰσήχθησαν κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Δαναοῦ. ὅστις ἔφερεν αὐτὰς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν Πελοπόνησον· Τὰ μυστήρια ἐπενήργουν μεγάλως εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους, ὄχι μόνον τῶν μυουμένων, ἀλλὰ καὶ τοῦ πλήθους. Ὁ δὲ λαὸς διετήρει τὸ σέβας του εἰς τὰ ἱερὰ, καὶ ἐντεῦθεν ἔλαβον ταῦτα πολιτικὴν σημασίαν. Τὰ μυστήρια δὲ ταῦτα εἶχεν μὲν τὰ ἀπόῤῥητά των, εἰς τὰ ὁποῖα μόνοι ἐγίνοντο δεκτοὶ οἱ μυούμενοι, ἀλλ' εἶχον καὶ τὰς δημοσίους πομπάς των, τῶν ὁποίων ὅλος ὁ λαὸς ἦτο θεατής. Ἴδε Ἥρενν περὶ πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, Κεφάλαιον Γ'. Ὁ Καθηγητὴς Ἥρενς δοξάζει ὅτι, ἀφοῦ ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος παρέστησαν τοὺς θεοὺς ὡς ἠθικοὺς ἐνεργοὺς, τὰ μυστήρια εφευρέθησαν ὡς τὰ μόνα μέσα τοῦ νὰ διαιωνίσωσι τὸν συμβολικὸν χαρακτῆρά των. Ἴσως εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους τὰ ἀπόῤῥητα δόγματά των, τὰ διδασκόμενα εἰς τὰ μυστήρια, κατήντησαν ἁπλοῖ τύποι.

καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάζετο συχνάκις, κατ' ἐξοχὴν Μυστήρια· μετὰ τοσαύτης δὲ δεισιδαιμονίας ἐφρόντιζον νὰ κρύπτωσι τὰς ἱερὰς τελετὰς, ὥστε ἄν τις ἀνεκοίνου τι ἐξ αὐτῶν, ἐθανατόνετο ὡς δημόσιος ὑβριστής. Ἡ ἑορτὴ δὲ αὕτη ἐτελεῖτο κατὰ πενταετίαν εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀττικῇ Ἐλευσῖνα, καὶ εἴκτινα ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Αἱ δὲ ἱεραὶ τελεταὶ ἐγίνοντο εἰς τιμὴν τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφόνης. Πάσης δὲ ἡλικίας ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἦσαν δεκτοὶ εἰς αὐτὰς, ἐὰν εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου καὶ δὲν ἦσαν ἐστιγματισμένοι μὲ ἀποτρόπαιόν τινα πρᾶξιν. Τὰ μυστήρια ἦσαν δύο εἰδῶν, τὰ Μικρὰ, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο κατὰ τὸν Ἀνθεστηριῶνα μῆνα, εἰς τὰς Ἀγρὰς, τόπον τινὰ πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἰλισσοῦ, καὶ τὰ Μεγάλα, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο κατὰ τὸν Βοηδρομιῶνα μῆνα, εἰς τὴν Ἐλευσῖνα, πολίχνιον τῆς Ἀττικῆς, ἐξ ἧς ἡ Δημήτηρ ὠνομάσθη Ἐλευσινία. Τὰ Μικρὰ μυστήρια ἐχρησίμευον ἐν γένει ὡς προετοιμασία εἰς τὰ Μεγάλα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι ἐμυοῦντο μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ἔτους. Ὁ πρῶτος ἱερεὺς, ὅστις παρευρίσκετο εἰς τὴν μύησιν, ὠνομάζετο Ἱεροφάντης, *ἀποκαλύπτης ἱερῶν πραγμάτων.* Εἶχε δὲ τρεῖς βοηθοὺς, τὸν Δαδοῦχον, τὸν Κήρυκα, καὶ Τὸν ἐπὶ τῷ βωμῷ, ἤτοι τὸν ὑπηρετοῦντα εἰς τὸν βωμόν. Ὁ Ἱεροφάντης ἦτον, ὡς λέγεται, ὁ τύπος τοῦ μεγάλου δημιουργοῦ τοῦ παντός. Ὁ Δαδοῦχος τοῦ ἡλίου, καὶ ὁ Κήρυξ τοῦ Ἑρμοῦ· καὶ Ὁ ἐπὶ τῷ βωμῷ τῆς σελήνης. Ὑπῆρχον ὡσαύτως τινὲς δημόσιοι ἄρχοντες, ἔργον τῶν ὁποίων ἦτο νὰ φροντίζωσι τὰ πάντα νὰ γίνωνται κατὰ τὴν συνήθειαν. Ὁ πρῶτος δ' ἐξ αὐτῶν ὠνομάζετο Βασιλεὺς, ὅστις ἦτον εἷς ἐκ τῶν ἐννέα ἀρχόντων· ἐκτὸς δὲ τούτων

ἦσαν τέσσαρες ἐπιμεληταὶ, καὶ δέκα ἱεροποιοί. Ἡ δὲ ἑορτὴ διήρκει ἐννέα ἡμέρας. (1)

9. *Ἡφαίστια.* Τὰ Ἡφαίστια ἦσαν ἑορτὴ ἐν Ἀθήναις, εἰς τιμὴν τοῦ Ἡφαίστου, καθ' ἣν μετὰ λαμπάδων ἐσταδιοδρόμουν εἰς τοὺς κήπους τῆς Ἀκαδημίας, καὶ τοῦτο ὠνομάζετο ἀγὼν λαμπαδοῦχος· ἐκεῖνος δὲ ἦτο νικητὴς ὅστις ἔφερε τὴν λαμπάδα ἀναμμένην εἰς τὸ τέλος τοῦ σταδίου.

---

(1) Ἰδοὺ πῶς περιγράφονται εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν τοῦ Ῥεβινσῶνος, τὰ περὶ τῆς μυήσεως. Ὁ μύστης, ἐστεφανωμένος μὲ μύρτον, εἰσήγετο τὴν νύκτα εἰς περίβλεπτόν τινα ὀνομαζόμενον Μυστικὸν ναόν. Ἐφρόντιζε δὲ εἰσερχόμενος νὰ καθάρῃ τὰς χεῖράς του μὲ τὸ ἱερὸν ὕδωρ. Προανήγγελον δὲ εἰς αὐτὸν, ὅτι ὁ καθαρμὸς οὗτος ἀπέβαινε πάντῃ ἀνωφελὴς, ἐὰν δὲν εἶχε συγχρόνως καὶ ἁγνὴν ψυχήν. Ἀνεγίνωσκον δὲ εἰς αὐτὸν τὰ ἱερὰ μυστήρια, τῶν ὁποίων ἡ συλλογὴ ὠνομάζετο Πέτρωμα, ἐκ τῆς λέξεως Πέτρας, διότι ἦσαν ἐγγεγλυμμένα εἰς δύο πέτρας ἡνωμένας ὁμοῦ τεχνιέντως. Διὰ μιᾶς ἐφαίνοντο μυρία πράγματα φανταστικὰ καὶ τρομακτικά. Ὁ μύστης ἔβλεπε τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ διαλάμποντας ἀπὸ ἀκτινοβόλον φῶς, τὸ ὁποῖον διεδέχοντο εὐθὺς πυκνότατα σκότη. Ἡ γῆ ἐσείετο, καὶ ἐφαίνετο ἑτοίμη ν' ἀνοιχθῇ. Ἡ Ὀρφνὴ ἐβρόντα ὑπὲρ τὴν κεφαλήν του, διὰ δὲ τοῦ ἀμυδροῦ φωτὸς τῶν ἀστραπῶν ἔβλεπε φαντάσματα καὶ δαιμόνια περιπλανώμενα εἰς τὴν σκιάν.

Ἰδοὺ δὲ τί λέγει ὁ Κείτλης εἰς τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν του περὶ τῶν μυστηρίων τούτων. Τὰ μυστήρια ταῦτα ἐτελοῦντο μὲ μεγίστην λαμπρότητα, διὰ δημοσίων δαπανῶν, καὶ ὑπὸ τὴν ἐφορίαν τῶν ἀρχόντων· Ἐντεῦθεν συνάγεται ἀναγκαίως, ὅτι δὲν περιεῖχόν τι ἀνήθικον ἢ ἄσεμνον. Δὲν ἔχομεν δὲ ἰσχυρὰ διδόμενα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι δημόσιος λόγος περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν πραγμάτων καὶ τῶν θεῶν ἐξεφωνεῖτο ὑπὸ τοῦ ἱεροφάντου, τοῦ ὁποίου τ' ὄνομα φαίνεται μᾶλλον ὅτι παράγεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐδείκνυε τὰ ἱερὰ πράγματα (ἤτοι τὰ παλαιὰ ἀγάλματα τῆς θεᾶς), τὰ ὁποῖα ἐφυλάττοντο ἐπιμελῶς κεκαλυμμένα, καὶ ἐδεικνύοντο μόνον εἰς τοὺς ἐπισήμους τελετάς· Ἡ ἀπαγγελία δημοσίου λόγου ἤθελεν ἀντιβαίνει θεβαίως εἰς τὰ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων περὶ τὴν λατρείαν τῶν θεῶν αὐτῶν. Ἔψαλλον ὅμως πάντοτε ἱεροὺς ὕμνους εἰς τιμὴν τῆς θεᾶς.

Σ. Μ.

10. *Θεσμοφόρια.* Τὰ Θεσμοφόρια ἦσαν ἑορτὴ εἰς τιμὴν τῆς Δήμητρος, ἐπικαλουμένης Θεσμοφόρου, ἤτοι νομοθέτου, διότι πρώτη αὕτη ἐδίδαξε τοὺς ἀνθρώπους τὴν χρῆσιν τῶν νόμων· Ἐτελεῖτο δὲ ὑπὸ γυναικῶν ἐλευθέρων ἐκ γενετῆς, τῶν ὁποίων αἱ ἄνδρες ἐχορήγουν τὰ ἔξοδα τῆς τελετῆς. Ἐβοηθοῦντο δὲ ἀπὸ ἱερέα τινὰ ὀνομαζόμενον Στεφανηφόρον, διότι εἶχε τὴν κεφαλὴν κεκοσμημένην μὲ στέφανον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν θυσιῶν, καὶ ἀπό τινας παρθένους, αἵτινες ἐτρέφοντο μὲ δημόσια ἔξοδα εἴς τινα τόπον ὀνομαζόμενον Θεσμοφορεῖον. Ἡ ἑορτὴ ἤρχιζε τὴν δεκάτην τετάρτην τοῦ Πυανεψιῶνος, καὶ διήρκει μέχρι τῆς δεκάτης ἑβδόμης.

11. *Κάρνεια.* Τὰ Κάρνεια ἦσαν ἑορτὴ τελουμένη εἰς τὰς πλείστας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἰδίως εἰς τὴν Σπάρτην, εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐπονομαζομένου Καρνείου, ἔκ τινος ὡραίου νέου, ὀνομαζομένου Κάρνου, ἢ ἴσως ἔκ τινος Κάρνου Ἀκαρνᾶνος, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀπόλλων ἐδίδαξε τὴν τέχνην τῆς μαντικῆς. Ἡ ἑορτὴ διήρκει ἐννέα ἡμέρας, ἀρχομένη τὴν δεκάτην τρίτην τοῦ μηνὸς Καρνείου, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν τῶν Ἀθηναίων Μεταγειτνιῶνα. Διὰ τῆς ἑορτῆς δὲ ταύτης ἐμιμοῦντο τὸν τρόπον τοῦ ζῆν καὶ τὴν τάξιν, τὴν ὁποίαν ἐσυνείθιζον εἰς τὰ στρατόπεδα.

12. *Μαιμακτήρια.* Τὰ Μαιμακτήρια ἦσαν πάνδημοι θυσίαι, τὰς ὁποίας κατὰ τὸν Μαιμακτηριῶνα μῆνα τοῦ χειμῶνος προσέφερον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Δία, παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ στείλῃ τερπνὸν καὶ εὔκρατον καιρόν· διότι συνήθως ὁ Ζεὺς ὑπελαμβάνετο ἀντὶ τοῦ ἀέρος ἢ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἐνομίζετο ὅτι ἐφώρευεν ἐπὶ τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους.

13. *Παναθήναια.* Τὰ Παναθήναια ἦσαν ἑορτὴ, εἰς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς προστάτιδος τῶν Ἀθηνῶν. Ὑπῆρχον δὲ δύο ἑορταὶ ὀνομαζόμεναι οὕτω· τὰ Μεγάλα Παναθήναια, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο ἅπαξ κατὰ πενταετίαν, ἀρχόμενα τὴν εἰκοστὴν δευτέραν τοῦ Ἑκατομβαιῶνος· τὰ δὲ ἄλλα, ὀνομαζόμενα Μικρὰ, ἐτελοῦντο κατὰ τριετίαν, ἢ κατ' ἔτος ἴσως, ἀρχόμενα τὴν εἰκοστὴν πρώτην τοῦ Θαργηλιῶνος. Διάφοροι ἀγῶνες ἐτελοῦντο κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς ἑορτάς, οἷον, πεζοδρόμια, καὶ ἱπποδρόμια, μουσικοὶ ἀγῶνες, καὶ ἰδίως ὁ Πυῤῥίχιος χορὸς, τὸν ὁποῖον ἐτέλουν νεανίαι ἐνδεδυμένοι μὲ πανοπλίαν κατὰ μίμησιν τῆς Ἀθηνᾶς ἥτις, πρὸς θρίαμβον κατὰ τῶν ἡττηθέντων υἱῶν τοῦ Τιτάνος, ἐχόρευε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Κατὰ τὴν μεγάλην ἑορτὴν ὁ ἱερὸς πέπλος τῆς Ἀθηνᾶς ἤγετο ἐν πομπῇ.

14. *Πυανέψια.* Τὰ Πυανέψια ἦτον ἑορτὴ τῶν Ἀθηναίων, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ ἕψειν πύανα (ἐκ τοῦ βράζειν ὄσπρια), ὅπερ ἔπραττον κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Ἡ ἑορτὴ αὕτη συνεστήθη ὑπὸ τοῦ Θησέως εἰς μνημόσυνον τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσόδου τῶν νέων, ὅσοι ἐπανῆλθον μετ' αὐτοῦ σῶοι ἐκ Κρήτης. Λέγεται δὲ ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ βράζειν τὰ ὄσπρια προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι οἱ νέοι οὗτοι, ἐμβαλόντες ὅλα τὰ λείψανα τῶν τροφῶν αὐτῶν εἰς κοινήν τινα χύτραν, ἔφαγον ὁμοῦ.

15. *Σκιροφόρια.* Τὰ Σκιροφόρια ἦτον ἐνιαύσιος ἑορτὴ ἐν Ἀθήναις εἰς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς, ἢ, ὡς τινες λέγουσι, τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφόνης. Τὸ ὄνομα παράγεται, ὡς λέγεται, ἐκ τοῦ σκίρου (σκιαδίου), τὸ ὁποῖον κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἐφέρετο ἐν πομπῇ ὑπὸ τοῦ ἱερέως τοῦ Ἐρεχθέως.

ΚΕΦ. ΙΒ'.

Περὶ τῶν δημοσίων ἀγώνων τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῶν κυριωτέρων γυμνάσεων τῶν συνειθιζομένων εἰς αὐτούς.

1. *Τέσσαρες πάνδημοι τελεταὶ ἀγώνων ἐν Ἑλλάδι.* Ὑπῆρχον τέσσαρες πάνδημοι ἀγῶνες, ὀνομαζόμενοι ἰδίως ἱεροὶ, εἰς τοὺς ὁποίους συνέῤῥεον πλήθη θεατῶν πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος. Δικασταὶ δέ τινες ἐχειροτονοῦντο διὰ νὰ προεδρεύωσιν εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους, καὶ νὰ ἐπιβικάζωσι τὰ βραβεῖα εἰς τοὺς νικητάς. Οἱ δικασταὶ δὲ οὗτοι ὠνομάζοντο ἀθλοθέται, καὶ προσέτι ῥαβδοῦχοι, ἐκ τῆς ῥάβδου τὴν ὁποίαν ἔφερον εἰς χεῖρας.

2. *Αἱ πέντε γυμνάσεις αἱ συνειθιζόμεναι εἰς τοὺς ἀγῶνας.* Αἱ κυριώτεραι γυμνάσεις, τὰς ὁποίας ἐσυνείθιζον εἰς αὐτοὺς, περιελαμβάνοντο εἰς τὴν λέξιν πένταθλον, τὸ ὁποῖον συνίστατο ἀπὸ τὰς ἐν τῷ ἀκολούθῳ στίχῳ πέντε γυμνάσεις·

Ἅλμα, Ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην.

Ἀντὶ δὲ τοῦ ἄκοντος, τινὲς μνημονεύουν τὴν πυγμήν. Τῷ ὄντι, τὸ πένταθλον φαίνεται ὅτι ἦτον ὄνομα κοινὸν εἰς ἑκάστην τῶν πέντε γυμνάσεων ἐκτελουμένων κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον.

3. *Ἅλμα.* Τὸ ἅλμα, ἤτοι πήδημα, ἐξετέλουν φέροντες βάρη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ τῶν ὤμων, ἢ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν τόπος ὅθεν ἐπήδων, ὠνομάζετο βατήρ· ὁ δὲ πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπήδων, τὰ ἐσκαμμένα, (1) διότι ἐσημειοῦτο διὰ σκαφῆς.

(1) Ἐντεῦθεν προῆλθε καὶ ἡ παροιμία πηδᾷν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, περὶ ἐκείνων εἴτινες ὑπερπηδῶσι τὰ ὅρια.

4. *Δρόμος.* Ὁ δρόμος, ἤτοι τὸ τρέξιμον, ἐξετελεῖτο ἐπὶ τόπου τινὸς ὀνομαζομένου σταδίου, ὄντος τῆς αὐτῆς ἐκτάσεως μὲ τὸ ὁμώνυμον μέτρον, τὸ ὁποῖον περιέχει ἑκατὸν εἴκοσι πέντε βήματα. Τὸ στάδιον εἶχε δύο ὅρια, ἤτοι τὸ μέρος ὅθεν ἤρχιζε τὸ τρέξιμον, καὶ τὸ μέρος ὅπου ἐτελεύτα. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὠνομάζετο, ἄφεσις, βαλβὶς, γραμμὴ, κ.τ.λ. τὸ δὲ δεύτερον, τέλος, τέρμα, καὶ ἄκρα γραμμή. Ὁ ῥθάνων πρῶτος εἰς τὸ τέρμα, ἐλάμβανεν ἀμοιβὴν ὀνομαζομένην ἆθλον καὶ βραβεῖον. Ἐνίοτε δὲ τὸ μῆκος τοῦ σταδίου ηὐξάνετο, καὶ τότε ὠνομάζετο Δόλιχος. ἐνίοτε ἔτρεχον ἐνδεδυμένοι πανοπλίαν, καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάζοντο ὁπλιτοδρόμοι.

5. *Δίσκος.* Ὁ Δίσκος ἦτο στρογγύλον πινάκιον λίθινον, χάλκινον ἢ σιδήρινον, τὸ ὁποῖον ἔῤῥιπτον δι' ἱμάντος διαπερασμένου διὰ τοῦ μέσου αὐτοῦ. Οἱ παίζοντες δὲ τὸν ἀγῶνα τοῦτον ὠνομάζοντο δισκοβόλοι.

6. *Ῥίψις.* Ἡ Ῥιψις, ἤτοι ἀκόντισμα, ἐξετελεῖτο εἴτε μὲ ἀκόντιόν τι, εἴτε μὲ ῥάβδον, τὴν ὁποίαν ἔῤῥιπτον ἐκ τῶν γυμνῶν χειρῶν των, ἢ δι' ἱμάντος τινὸς δεδεμένου ἀπὸ τὸ μέσον αὐτοῦ· ἡ πρᾶξις δὲ αὕτη ὠνομάζετο ἀκόντισμα. Ἢ ἐνίοτε ἐξετελεῖτο μὲ βέλος ἢ μικρὸν ἀκόντιον, τὸ ὁποῖον ἔῤῥιπτον ἀπὸ τόξου τινὸς, ἢ ἔῤῥιπτον αὐτὸ διὰ σφενδόνης· τὸ ἔργον δὲ τοῦτο ὠνομάζετο τοξική.

7. *Πάλη δύο εἰδῶν.* Ἡ πάλη ἦτο δυο εἰδῶν, ἤτοι ὀρθία πάλη, καθ' ἣν οἱ παλαίοντες ἵσταντο ὄρθιοι, καὶ ὅστις κατέβαλλε τρὶς τὸν ἀντίπαλόν του (1) ἐκηρύττετο νικητής. Ἐγίνετο δὲ εἰς τὸν ξυστὸν, ἢ σκεπαστὴν στοὰν, ὅπου δύο παλαισταὶ γυμνοὶ, οἵτινες ἠλείφοντο ἔλαιον, καὶ ἐτρίβοντο μὲ κόνιν, (1) ἠγωνίζοντο νὰ ῥίψωσιν ἀλλήλους. Τὸ δὲ ἄλλο εἶδος ὠνομάζετο ἀνακλινοπάλη, καθ' ἣν οἱ παλαισταὶ ἐκουσίως ἐκυλίοντο χαμαὶ, καὶ ἐμάχοντο κατὰ γῆς, κνίζοντες, δάκνοντες, ἀμύσσοντες, καὶ κατὰ πάντα τρόπον βλάπτοντες ἀλλήλους. Ὁ νικώμενος δὲ ἐδείκνυεν ὅτι ὑποχώρησεν ὑψόνων τὸν δάκτυλόν του, καὶ ἐντεῦθεν ἡ παροιμιακὴ ἔκφρασις « αἶρε δάκτυλον « δηλοδὴ ὁμολόγησον σεαυτὸν νικημένον. » Ὁ Θησεὺς δ' ἐτελειοποίησε τὴν γύμνασιν ταύτην τῆς πάλης. Αἱ δὲ λέξεις, τὰς ὁποίας ἐσυνίθειζον διὰ νὰ ἐκφράσωσι τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀγῶνος, ἦσαν *θλίβειν, κατέχειν, καταλάλλειν, ῥῆξαι, μέσον ἔχειν, συνέχειν, καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι.*

8. *Πυγμική.* Ἡ Πυγμικὴ ἐξετελεῖτο ἀπὸ ἀνθρώπους ἔχοντας εἰς τὰς χεῖρας λιθίνους ἢ μολυβδίνους σφαίρας. Αἱ χεῖρές των δὲ καὶ οἱ βραχίονές των ἦσαν πιριβεβλημένοι μὲ δερματίνους ἱμάντας ὀνομαζομένους, βοείους ἱμάντας. Οἱ προετοιμαζόμενοι δὲ εἰς τὴν γύμνασιν ταύτην ἐῤῥόντιζον νὰ γίνωνται ὅσον τὸ δυνατὸν εὐτραφεῖς πρὶν ἀρχίσωσι τὸν ἀγῶνα. Οἱ πυγμάχοι διεύθυνον κυρίως τὰ κτυπήματά των εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀντιπάλου των. Τὰ ἀποτελέσματα δὲ τῶν κτυπημάτων τούτων, ἢ αἱ πληγαὶ, ὠνομάζοντο ὑπώπια. Αἱ δύο δὲ γυμνάσεις τῆς πάλης καὶ πυγμῆς ὠνομάζοντο παγκράτιον.

9. *Ὑποδρομίαι.* Ἐκτος τῶν ἀγώνων τούτων ὑπῆρχον ἱπποδρομίαι, ἐκτελούμεναι, εἴτε ἀπὸ μεμονω-

(1) Ἐκ τούτου ὁ νικητὴς ὠνομάζετο τριακτὴρ (Αἰσχύλ. εἰς Ἀγαμέμνονα 180).

(1) Ἐντεῦθεν ἡ φράσις ἀκονιτὶ νικᾶν, ἤτοι νικᾶν ἄνευ δυσκολίας.

μένους ἵππους, ὀνομαζομένους κέλητας, ἢ ἀπὸ δύο ἵππους, καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἑνὸς ἀναβαίνοντες διέτρεχον τὸ στάδιον, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου ἐπήδων κατὰ τὸ τέρμα, καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὸν τόπον τῆς ἀναχωρήσεως. Οἱ ἄνδρες δὲ οὗτοι ὠνομάζοντο ἀναβάται. Ὑπῆρχον δὲ καὶ ἁρματοδρομίαι, καθ' ἃς ὅλοι οἱ ἵπποι *ὅσοιδήποτε* καὶ ἂν ἦσαν, ἐτάττοντο ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς. Ἡ κυριωτέρα δὲ τέχνη τοῦ ἁρματοδρόμου ἦτο νὰ ἀποφεύγῃ τὰ τέρματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνίοτε τὰ ἅρματα συνετρίβοντο. Ὑπῆρχον ὡσαύτως ἀγῶνες μουσικοί, ποιητικοί, ἱστορικοί, κ.λ.π.

10. *Ὀλυμπιακοί, Πυθικοί, Νεμεαῖοι, καὶ Ἰσθμικοὶ ἀγῶνες.* Οἱ τέσσαρες οὗτοι ἱεροὶ ἀγῶνες, ἐκαλοῦντο Ὀλυμπιακοί, Πυθικοί, Νεμεαῖοι, καὶ Ἰσθμικοί. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ὠνομάσθησαν οὕτως ἀπὸ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, εἰς τιμὴν τοῦ ὁποίου, ὡς λέγεται, συνεστήθησαν κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους. Ἀφοῦ δὲ παρημελήθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, συνεστήθησαν ἐκ νέου ἀπὸ τὸν Ἶφιτον, σύγχρονον τοῦ Λυκούργου, νομοθέτου τῆς Σπάρτης, περὶ τὸ ὀκτακοσιοστὸν ὀγδοηκοστὸν τέταρτον ἔτος Π. Χ. Μετὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην, οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες παρημελήθησαν μέχρι τοῦ Χοροίβου, ὅστις ἔζη τὸ 776 ἔτος Π. Χ., ἀφ' ὅτου ἄρχονται αἱ Ὀλυμπιάδες. Ἦτο δὲ ἀπηγορευμένον εἰς τὰς γυναῖκας, ἐπὶ ποινῇ θανάτου, νὰ παρευρίσκωνται εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους. Οἱ ἀγῶνες ἤρχιζον τὴν ἑνδεκάτην τοῦ Ἑκατομβαιῶνος, καὶ διήρκουν πέντε ἡμέρας. Οἱ δὲ ἀπόγονοι τοῦ Ἰφίτου προέλρευσαν διακόσια ἔτη. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐλάμβανον τὴν προεδρίαν δύο ἄνδρες, ἐκλεγόμενοι διὰ κλήρου ἐκ τοῦ ὅλου ἔθνους τῶν Ἠλείων, καὶ ἐπὶ τέλους ἑκάστη φυλὴ Ἠλιακὴ ἐχειροτόνει ἕνα. Οἱ ἄρχοντες δὲ οὗτοι ὠνομάζοντο Ἑλλανοδίκαι, ἢ διαιτηταὶ τῆς Ἑλλάδος. Οὗτοι ἐπεδίκαζον τὰ βραβεῖα, ἐπέβαλλον μαστιγώσεις, ἢ πρόστιμον εἰς πάντα ὑποψήφιον, ὅστις προσεφέρετο ἀναρμόστως, καὶ εἶχον τὴν ἐξουσίαν ν' ἀποκλείωσιν ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα ὁλόκληρα ἔθνη, ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας. Οὐδεὶς δὲ ἠδύνατο ν' ἀγωνισθῇ ἂν δὲν ἦτον Ἕλλην τὸ γένος (1), καὶ δὲν εἶχε κατατρίψει δέκα μῆνας εἰς προπαρασκευαστικὰς γυμνάσεις. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν ἀγώνων ἡ ἁρματοδρομία ἦτον ἡ μεγαλοπρεπεστάτη. Τὸ ἅρμα δὲ, τὸ ὁποῖον εἶχε δύο μόνον τροχοὺς, καὶ ἦτον ἀνοικτὸν εἰς τὸ ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, περιεστρέφετο δωδεκάκις περὶ στήλην τινὰ κειμένην εἰς ἑκάστην ἄκραν τοῦ σταδίου. καὶ ἐπειδὴ, διὰ νὰ συντέμωσι τὸ ἀπόστημα, ἐπλησίαζον ὅσον το δυνατὸν πλησιέστερον εἰς ταύτην τὴν στήλην, τὰ ἅρματα συχνάκις ἀνετρέποντο καὶ συνετρίβοντο. Ἐν γένει δὲ ἠλαύνοντο ὑπὸ τεσσάρων ἵππων συνεζευγμένων. Καὶ τὰ μὲν ἅρματα, τὰ συρόμενα ὑπὸ ἡμιόνων ὠνομάζοντο ἀπῆναι, τὰ δὲ συρόμενα ὑπὸ ζεύγους ἵππων συνωρίδες. Πρὸς διατήρησιν δὲ τῆς εὐταξίας ἐχειροτονοῦντο ἀπὸ τοὺς Ἠλείους ἐπιμεληταί τινες ὀνομαζόμενοι Ἀλύται (οἵτινες ἦσαν οἱ αὐτοὶ ὡς οἱ ῥαβδοφόροι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων). Ἡ δὲ τάξις τῶν παλαιστῶν προσδιωρίζετο διὰ κλήρων, ῥιπτομένων εἰς ἀργυροῦν ἀγγεῖον ὀνομαζόμενον κάλπιν· ἕκαστος δὲ κλῆρος ἐσημειοῦτο μὲ ἓν γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου.

(1) Ἀλέξανδρος ὁ πρῶτος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμύντου, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, νέος ὤν, ἐπεθύμησε ν' ἀγωνισθῇ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν· οἱ δὲ δικασταὶ ἀντέτεινον εἰς αὐτὸν ἐπὶ λόγῳ ὅτι δὲν ἦτον Ἕλλην, καὶ δὲν ἐπιτράπη νὰ παρευθῇ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἕωσοῦ ἀπέδειξεν ὅτι εἶλκε τὸ γένος ἐξ Ἄργους.

Ὅσοι δὲ ἐλάμβανον κλήρους ἔχοντας τὸ αὐτὸ γράμμα ἀντεπάλαιον· καὶ ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν παλαιστῶν ἦτο περιττὸς, ὁ λαβὼν τὸν περιττὸν κλῆρον, ἀντεπάλαιε μετ' ἐκείνου ὅστις εἶχε νικήσει τελευταῖος· ἐντεῦθεν ὠνομάζετο ἔφεδρος, ὡς ἐρχόμενος μετὰ τοὺς λοιπούς. Οἱ νικηταὶ δὲ (ὀνομαζόμενοι Ὀλυμπιονίκαι) ἐλάμβανον στέφανον ἐκ κοτίνου, *ἀγριελαίας*, οἱ δὲ ἀνδριάντες αὐτῶν ἠγείροντο εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, κατὰ τὸ ἱερὸν ἄλσος τοῦ Διός. Ἐπέστρεφον ὡσαύτως ἐν θριάμβῳ εἰς τὰς πατρίδας των, αἵτινες ἐρρήγνυον τὰ τείχη διὰ νὰ τοὺς δεχθῶσι διὰ τῶν ῥηγμάτων. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐπανηγυρίζοντο κατὰ πενταετίαν πλησίον τῆς ἐν Ἤλιδι Ὀλυμπίας (1).

11. *Πυθικοὶ ἀγῶνες.* Οἱ Πυθικοὶ ἀγῶνες συνε-

(1) Ὑποτίθεται ἐνταῦθα ὅτι ὁ λαὸς τῆς Πίσης (πόλεως κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀλφειοῦ κειμένης, ἓξ στάδια μακρὰν τῆς Ὀλυμπίας), εἶχε τὴν κατοχὴν τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ, καὶ προέδρευεν εἰς τὴν τελετὴν τῶν ἀγώνων ἀπὸ τοῦ ἀρχαιοτάτου χρόνου τῆς συστάσεώς των, ἐωσοῦ οἱ Ἠλεῖοι καὶ οἱ Ἡρακλεῖδαι ἐξεπερίσθησαν τὰ δικαιώματα αὐτοῦ· Δὲν ἐνέδωκαν ὅμως ἀνάνδρως εἰς τὴν ὕβριν ταύτην τῶν ἰσχυροτέρων γειτόνων των, διότι, λαβόντες τὴν βοήθειαν τοῦ Φείδωνος, τυράννου τοῦ Ἄργους, ἀνέκτησαν τὴν Ὀλυμπίαν, ὅπου κατὰ τὴν ὀγδόην Ὀλυμπιάδα ἐπανηγύρισαν πάλιν τὴν ἑορτήν· ἀλλὰ καὶ οἱ Ἠλεῖοι, λαβόντες βοήθειαν ἀπὸ τὴν Σπάρτην, ἐνίκησαν τὸν Φείδωνα, καὶ ἔξωσαν ἐκ νέου τοὺς Πισάτας ἀπὸ τὴν Ὀλυμπίαν· Οἱ δὲ Πισᾶται τὴν ἀνέκτησαν πάλιν κατὰ τὴν τριακοστὴν τετάρτην Ὀλυμπιάδα. Ὁ τελευταῖος δὲ ἀγὼν ἐγένετο κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ὀγδόην Ὀλυμπιάδα, ὅτε ὁ λαὸς τῆς Πίσης, ὡς ὁ Παυσανίας βεβαιεῖ, βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς Τριφυλίους καὶ ἄλλας πλησιοχώρους πόλεις, ἀποστατησάσας ἀπὸ τὴν Ἦλιδα, ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τῆς πολιτείας ταύτης. Οἱ Ἠλεῖοι ὅμως, βοηθούμενοι ἀπὸ τῆς Σπάρτης, ἀνεδείχθησαν νικηταὶ, καὶ ἐπεραίωσαν διὰ παντὸς τὸν ἀγῶνα, καταστρέψαντες τὴν Πίσαν καὶ τὰς ἄλλας συμμάχους πόλεις. Ἰδε Κραμέρον, περιγραφὴν τῆς Ἑλλάδος, Τόμ. 3. Σελ, 94, 95,

στήθησαν ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ἀπόλλωνα, εἰς μνημόσυνον τῆς κατὰ τοῦ ὄφεως Πύθωνος νίκης του· ἢ, ὡς τινες λέγουσιν, ἀπὸ τὸν Ἀμφικτύονα, τὸν υἱὸν τοῦ Δευκαλίωνος. Ἐτελοῦντο δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν κατὰ ἐνναετίαν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα κατὰ πενταετίαν, πλησίον τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ. Μουσικαὶ δὲ ἅμιλλαι ἐγίνοντο κατὰ τοὺς ἀγῶνας τούτους, καὶ πάντοτε ἐψάλλετο ὕμνος, ὀνομαζόμενος Πυθικὸς νόμος, παρακολουθούμενος ὑπὸ χοροῦ, καὶ συνιστάμενος ἀπὸ πέντε μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα παρίστατο ἡ μάχη τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τοῦ Πύθωνος. Τὰ ἆθλα κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν ἀργύριον ἢ χρυσίον, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα μετεβλήθησαν εἰς στέφανον.

12. *Νεμεαῖοι ἀγῶνες.* Οἱ Νεμεαῖοι ἀγῶνες ὠνομάσθησαν οὕτως ἀπὸ τὴν Νέμεαν, πολίχνιον καὶ σύνδενδρον τόπον μεταξὺ τῶν πόλεων Κλεωνῶν καὶ Φλιοῦντος, ὅπου ἐτελοῦντο κατὰ τριετίαν. Αἱ γυμνάσεις δὲ ἦσαν ἁρματοδρομία, καὶ ὅλαι οἱ ἀγῶνες τοῦ πενταθλου. Οἱ πρόεδροι δ' ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς Κορίνθου, Ἄργους, καὶ Κλεωνῶν, καὶ ἐμελανοφόρουν, διότι οὗτοι ἦσαν ἐπικήδειοι ἀγῶνες εἰς τιμὴν τοῦ Ἀρχεμόρου, καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον οἱ νικηταὶ ἐστεφανοῦντο μὲ σέλινον, ἐπειδὴ τὸ λάχανον τοῦτο μετεχειρίζοντο εἰς τὰς κηδείας.

13. *Ἰσθμικοὶ ἀγῶνες.* Οἱ Ἰσθμικοὶ ἀγῶνες ὠνομάσθησαν οὕτως ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου ἐτελοῦντο, δηλαδὴ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ὅστις συνάπτει τὴν Πελοπόννησον μετὰ τῆς ἠπείρου. Ὑπὸ τίνος δὲ συνεστήθησαν οἱ ἀγῶνες οὗτοι, φαίνεται ἀβέβαιον, καὶ διάφοροι εἰκασίαι ἀπετολμήθησαν περὶ τούτου. Ἐτελοῦντο δὲ κατὰ τριετίαν ἢ μᾶλλον κατὰ πενταετίαν. Οἱ νικηταὶ ἀντημείβοντο μὲ στεφάνους ἐκ κλάδων πίτυος· μετὰ δὲ ταῦτα ἐδίδετο εἰς αὐτοὺς σέλινον·

ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου, παρήτησαν τὸ σέλινον, καὶ μετεχειρίζοντο πάλιν τοὺς κλάδους τῆς πίτυος.

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

ΚΕΦ. Α'. (1)

Προεισαγωγικαὶ σημειώσεις περὶ τοῦ στρατοῦ τῶν Ἑλλήνων.

1. *Ἡ τέχνη τοῦ πολέμου προώδευσεν ὀλίγον εἰς τὴν Ἑλλάδα.* Ἂν καὶ ἡ Ἑλλὰς εἶχε συχνοὺς πολέμους, ἡ τέχνη τοῦ πολέμου δὲν προώδευσε μεγάλως. Διότι οἱ πολιτικοὶ καὶ ἄλλοι θεσμοὶ ἀντέταττον εἰς τοῦτο μεγάλα ἐμπόδια· ὁ δὲ πόλεμος δὲν κατέστη ποτὲ τακτικὴ ἐπιστήμη, ἐωσοῦ εἰσήχθησαν οἱ μόνιμοι στρατοί. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τούτων ἀρκεῖ ν' ἀναγνώσωμεν τὴν ἱστορίαν. Καὶ ὑπῆρξαν μέν τινες ἔξοχοι στρατηγοί, ἀλλὰ πᾶν ὅ,τι κατώρθωσαν, ἦτο μόνον προσωπικόν.

2. *Αἰτίαι.* Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν δημοκρατικῶν πολιτευμάτων τῶν Ἑλλήνων, οἱ στρατοὶ αὐτῶν συνίσταντο κυρίως ἀπὸ ἐθνικὰς δυνάμεις, ἢ πολιτοφύλακας. Πᾶς πολίτης ἐχρεώστει νὰ ὑπηρετήσῃ, ἐκτὸς ἐὰν ῥητῶς ἐξῃρεῖτο ὑπὸ τῆς πολιτείας. Πᾶς πολίτης λοιπὸν ἦτο καὶ στρατιώτης, καὶ δὲν ἐξῃροῦντο πάντοτε οὐδὲ οἱ παρεπιδημοῦντες ξένοι. Ὑπῆρχον δὲ κρίσιμοι καιροί, καθ' οὓς ὡπλιζον καὶ τοὺς δούλους αὐτοὺς, ὑποσχόμενοι συνήθως εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν των, ἐὰν ἤθελον ἐκπληρώσει τὸ χρέος των.

Ἐπειδὴ δὲ αἱ Ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι ἦσαν τῳόντι πολλὰ μικραί, δὲν ἠδύνατο σχεδὸν καμμία ἐξ αὐτῶν νὰ συλλέξῃ μέγα στράτευμα, ἐὰν δὲν κατελέγοντο καὶ οἱ δοῦλοι. Καὶ ἐκεῖ ἀκόμη, ὅπου ὅλοι οἱ πολῖται ἐστρατεύοντο, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἔμενε περιωρισμένος. Διότι ὄχι πλειότεροι τῶν δέκα χιλιάδων Ἀθηναίων ἐπολέμησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα.

Μεγάλοι στρατοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ συλλεχθῶσι ἄνευ ἑνώσεως διαφόρων πολιτειῶν. Τοιαῦται δὲ συμμαχίαι ἦσαν μόνον προσωριναί, καὶ διὰ τοῦτο ἡ τέχνη τοῦ πολέμου δὲν προήχθη πολὺ δι' αὐτῶν. Μεγάλοι στρατοὶ ἠδύναντο νὰ συλλεχθῶσι μόνον διὰ τῆς ἑνώσεως πολλῶν πολιτειῶν· ἐκ δὲ τῶν στρατῶν τούτων οἱ πολυαριθμότατοι ἐξ ὅσων ποτὲ συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῆς αὐτονομίας της, ἦσαν οἱ πολεμήσαντες εἰς τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην. Ἀλλ' αἱ ἐκτεταμέναι αὗται συμμαχίαι ἦσαν κοινῶς προσωριναί, καὶ διά τοῦτο ἡ τέχνη τοῦ πολέμου δὲν ἠδύνατο νὰ προαχθῇ πολὺ δι' αὐτῶν. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐπαμινώνδου, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς ἀκμαιοτέρας ἐποχῆς τῆς Ἑλλάδος, δὲν συνηθροίσθη ἴσως ποτὲ εἰς ἕνα τόπον Ἑλληνικὸν στράτευμα τριάκοντα χιλιάδων.

3. *Μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην τὸ ναυτικὸν ἦτον ἀξιολογώτερον, ἢ ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς.* Ὁ Περσικὸς πόλεμος φαίνεται μὲν ὅτι συνέτεινε περισσό-

(1) Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐλήφθη (δι' ἀδείας) ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἡρένου. Δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ ἐπαινέσωμεν ἀρκούντως τὸ σχέδιον τοῦ θαυμασίου τούτου συγγράμματος.

τερον εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς στρατιωτικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην οἱ Ἕλληνες ὑπερίσχυον διὰ τοῦ ναυτικοῦ, καὶ ὄχι διὰ τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην, οὐδεμία ἄλλη ἀξιόλογος συνεκροτήθη κατὰ ξηράν. διότι ἔκτοτε δὲν ἐπολέμησε πολυάριθμος Ἑλληνικὸς στρατός. Ἡ Ἑλλὰς, ἔχουσα τὴν θαλασσοκρατίαν τοῦ Αἰγαίου πελάγους, διετήρει τὴν αὐτονομίαν της. Οἱ δὲ μικροὶ πόλεμοι, τοὺς ὁποίους μετὰ τὰς κατὰ τῶν Περσῶν νίκας, αἱ διάφοροι πολιτεῖαι εἶχον πρὸς ἀλλήλας, δὲν ἠδύναντο νὰ συντελέσωσι πολὺ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς τέχνης. Διότι οὗτοι συνίσταντο ἐκ μεμονωμένων ἐκστρατειῶν, καὶ ἀπερασίζοντο διὰ μεμονωμένων ἀσημάντων συμπλοκῶν.

4. *Ὀλιγωτέρα πρόοδος ἔγεινεν ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου παρ' ὅσον ἠδύνατότις νὰ ἐλπίσῃ.* Δὲν ἠδύνατο λοιπὸν νὰ περιμείνῃ τις μεγάλην πρόοδον μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, τοῦ ὁποίου μετέσχον ὅλοι οἱ Ἕλληνες. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πόλεμος οὗτος διεξήγετο μᾶλλον κατὰ θάλασσαν παρὰ κατὰ ξηράν, οὐδεμία μεγάλη μάχη συνεκροτήθη κατὰ ξηρὰν καθ' ὅλην τὴν διάρκειάν του. Ἡ πολιορκητικὴ τέχνη προώδευσεν ἴσως ὀλίγον εἰς τὴν κατὰ τῶν Συρακουσῶν ἐκστρατείαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐκστρατεία ἐλαβε τέλος, καταστραφέντος κατὰ κράτος τοῦ στρατοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ μόνιμα ἀποτελέσματα.

5. *Αἰτίαι ἐμποδίσασαι τὴν Σπάρτην νὰ προοδεύσῃ μεγάλως εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην.* Μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐπαμινώνδου, ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι μόνον ἐλκύουν τὴν προσοχήν μας. Εἰς τὴν Σπάρτην, ὅπου ἡ πολιτοφυλακὴ ὡμοίαζε μόνιμον στράτευμα, φαίνεται ὅτι ἡ τέχνη τοῦ πολέμου ἠδύνατο νὰ προοδεύσῃ ὀπωσοῦν. Ἀλλὰ δύο αἰτίαι ἐμπόδισαν τοῦτο. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἦτον ἡ ἐπίμονος αὐτῶν ἀφοσίωσις εἰς τὰ παλαιὰ ἔθιμα, ἥτις καθίζα δυσκόλους τὰς μεταβολὰς καὶ βελτιώσεις, ἡ δὲ ἄλλη ἦτον ἡ ἀξιοπαρατήρητος σπάνις μεγάλων στρατηγῶν. Διότι τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ Παυσανίου, περιορισθέντα εἰς τὴν ἐνέργειάν των ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του, ἀπέβησαν ἐλέθρια εἰς αὐτὸν τοῦτον, γενόμενον προδότην. Ὁ δὲ Λεωνίδας ἐλκύει τὸν θαυμασμόν μας ὡς μέγας ἀνὴρ, οὐχὶ δὲ καὶ ὡς μέγας στρατηγός. Καὶ ὁ τολμηρὸς Βρασίδας, ὅστις ἐγεννήθη διὰ νὰ ἦναι ὁ ἥρως ἐπαναστατικοῦ πολέμου, ὡς τοῦ Πελοποννησιακοῦ, ἔπεσεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου του, καὶ οὐδεὶς ἄξιος διάδοχος αὐτοῦ ἐφάνη μέχρι τοῦ Λυσάνδρου καὶ Ἀγησιλάου. Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι ὁ πρῶτος τῶν δύο τούτων ἠδοκίμησε μᾶλλον διὰ τοῦ Περσικοῦ χρυσίου, ἢ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ προτερημάτων.

6. *Αἰτίαι δι' ὧν ἐμποδίσθησαν αἱ Ἀθῆναι νὰ γείνωσιν ἐμπειρότεραι εἰς τὰ στρατιωτικὰ πράγματα.* Ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἠδύνατότις νὰ περιμένῃ βεβαίως περισσότερα. Ἀλλ' εἰς ταύτην τὴν πολιτείαν, ὁ στρατὸς ἦτο δευτέρου λόγου ἄξιος ἀπὸ τὸ ναυτικόν. Αἱ παράλιοι πόλεις ἦσαν σύμμαχοι αὐτῶν, καὶ ἐβοήθουν μὲ πλοῖα μᾶλλον ἢ μὲ στρατεύματα· ἡ δὲ τύχη τῶν Ἀθηνῶν ἀπεφασίσθη κατὰ θάλασσαν, ἐνδόξως μὲν ἐν Σαλαμῖνι, ὀλεθρίως δὲ ἐν Ἑλλησπόντῳ. Καὶ τοιαῦτα μὲν ἦσαν τὰ γενικὰ ἐμπόδια. Ἄλλα δὲ προήρχοντο ἀπὸ τὸν τρόπον, καθ' ὃν τὰ στρατιω-

τικὰ τῶν Ἑλλήνων διετάττοντο. Εἰς τὰς Ἀθήνας, παραδείγματος χάριν, καὶ εἰς ἄλλας διαφόρους πόλεις, δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν τὴν κατάστασιν τῶν στρατηγῶν· διότι εἰς ταύτας τὰς πόλεις δὲν εἶχεν εἷς τὴν στρατηγίαν, ἀλλὰ διάφοροι στρατηγοὶ διένεμον αὐτὴν πρὸς ἀλλήλους, καὶ συνήθως διετήρουν αὐτὴν ἐπὶ ὀλίγον χρόνον. Εἰς πολιτείας δὲ, ὅπου ἡ πολιτοφυλακὴ ὑπάρχει, αἱ πολιτικαὶ διαιρέσεις εἶναι συνήθως στρατιωτικαὶ εἰς τὴν γένεσίν των. Τοιοῦτόν τι συνέβη εἰς τὰς ἐν Ἀθήναις φυλάς. Διότι αἱ δέκα φυλαὶ εἶχον ἑκάστη τὸν ἴδιον αὐτῆς ἀρχηγόν. Οὗτοι δὲ ἡνωμένοι ἦσαν οἱ στρατηγοί. Παρομοία τάξις ὑπῆρχε καὶ εἰς τὴν Βοιωτίαν.

7. Ἄλλο ἔτι μεγαλήτερον ἐμπόδιον ἦτο τὸ ὅτι δὲν ἐμισθοδοτοῦντο τὰ στρατεύματα. Πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἢ τοὐλάχιστον πρὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Περικλέους, οὐδεμία μισθοδοσία ἐδίδετο εἰς τὰς Ἀθήνας, ἢ εἰς ἄλλην Ἑλληνικὴν πολιτείαν, πλὴν τῆς Κορίνθου ἴσως. Ἀπὸ ταύτης τῆς περιόδου εἰσήχθη ἡ συνήθεια νὰ πληρόνωνται τὰ στρατεύματα, ἀλλὰ μόνον ὅσοι ἦσαν πραγματικῶς εἰς ἐκστρατείαν, ἐλάμβανον μικρὰν ἀμοιβήν. Ἐντεῦθεν γίνεται πρόδηλον, ὅτι ὁ μὴ λαμβάνων τίποτε ἀπὸ τὴν πολιτείαν δὲν ὑπακούει προθύμως εἰς τὰς διαταγάς της.

8. *Ἑτέρα αἰτία ἥτις ὑπῆρχεν εἰς πολλὰς πολιτείας προερχομένη ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ἱππικοῦ.* Ἐκτὸς τῶν δυσκολιῶν τούτων ὑπῆρχε καὶ ἄλλη εἰς πολλὰς πολιτείας, προερχομένη ἀπὸ τὴν ὀλιγότητα τοῦ ἱππικοῦ, ἢ ἀπὸ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν αὐτοῦ. Ὁ Ὅμηρος δὲν μνημονεύει τίποτε περὶ ἱππικοῦ. Φαίνεται δὲ

ὅτι δὲν εἰσήχθη εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πολιτείας, εἰμὴ μετὰ τὴν σύστασιν τῆς ἀριστοκρατικῆς κυβερνήσεως, διότι, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἀριστοτέλους, οἱ πλούσιοι εὕρισκον εἰς τὸ ἱππικὸν ὑποστήριξιν τῆς δυνάμεώς των, ἐνταυτῷ δὲ καὶ εὐχαρίστησιν τῆς κενοδοξίας των. Ἀλλ' ἐὰν πόλις τις ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἱππικὸν, τοῦτο ἐξήρτητο ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς χώρας της, καὶ ἀπὸ τὴν ποσότητα τῶν βοσκησίμων γαιῶν, τὰς ὁποίας κατεῖχεν. Αἱ Ἀθῆναι, αἵτινες ἔδιδον μεγάλην προσοχὴν εἰς τὸ ἱππικὸν, δὲν εἶχον ποτὲ πλειοτέρους τῶν χιλίων ἱππέων. Ἡ δὲ Σπάρτη φαίνεται ὅτι πρὸ τοῦ Ἀγησιλάου εἶχεν ὀλίγους ἱππεῖς, καὶ κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχεν ἴσως διόλου. Ἡ Πελοπόννησος δὲν ἦτο τόπος, ὅπου ἠδύνατο νὰ χρησιμεύῃ πολὺ τὸ ἱππικόν. Ἡ δὲ Θεσσαλία, ἡ μόνη πολιτεία τῆς Ἑλλάδος, ἥτις εἶχε πολυάριθμον ἱππικὸν, δὲν ἦτον ἐξόχως ἔμπειρος εἰς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ. Ὅπου δὲ ὑπῆρχεν ἱππικὸν, μόνον οἱ πλούσιοι πολῖται ἠδύναντο νὰ ὑπηρετῶσιν εἰς αὐτὸ, διότι ἡ ὑπηρεσία ἦτο δαπανηρά.

9. *Ὅπλα καὶ ἱματισμὸς τοῦ ἱππικοῦ.* Πρὸ τῆς Μακεδονικῆς ἐποχῆς, ἡ διάκρισις μεταξὺ τοῦ βαρέως καὶ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ, φαίνεται ὅτι ἦτον ἄγνωστος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἱππεῖς τῶν Ἀθηναίων ἦσαν ἐνδεδυμένοι σχεδὸν ὡς οἱ θωρακοφόροι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, μὲ ἡμιθωράκιον, κράνος, καὶ περικνημίδας, καὶ οἱ ἵπποι αὐτοὶ ἦσαν ἐν μέρει ἐσκεπασμένοι. Τὸ δὲ ἱππικὸν τῶν Θεσσαλῶν δὲν ἦτον ἴσως πολὺ ἐλαφρὸν, ἐπειδὴ ὁ Παυσανίας λέγει, περὶ τῶν ἱππέων οἵτινες κατέπεσον ἐκ τοῦ ἵππου των, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀναστα-θῶσιν.

Περὶ τοῦ πεζικοῦ. Περὶ δὲ τοῦ πεζικοῦ ἡ διαφορὰ

μεταξὺ τῶν βαρέως καὶ ἐλαφρῶς ὡπλισμένων στρατευμάτων ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Βαρέα στρατεύματα. Ταῦτα ἦσαν ὡπλισμένα διὰ τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην. Ἐφόρουν δὲ ἀλυσιδωτὸν θώρακα καὶ κράνος· τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα ἐπροφύλατετο διὰ τῆς ἀσπίδος. Διὰ τὴν ἐπίθεσιν δὲ εἶχον καὶ λόγχην καὶ μάχαιραν.

Ἐλαφρὰ στρατεύματα. Τὰ δὲ ἐλαφρὰ στρατεύματα, ἀπηλλαγμένα πανοπλίας, ἔφερον τὸ ἀκόντιον, μετὰ τόξου καὶ βελῶν· Τὰ ὅπλα λοιπὸν ἦσαν τὰ αὐτὰ ὡς τὰ ἐν χρήσει ἐπὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ αἰῶνος.

Τὰ ὅπλα δὲν μετεβλήθησαν ὑλικῶς μέχρι τῆς Μακεδονικῆς ἐποχῆς. Πολλαὶ προσπάθειαι ὅμως ἔγειναν διὰ νὰ βελτιωθῶσιν ταῦτα εἰς πολλὰ, ἀλλὰ πρὸ τῆς Μακεδονικῆς ἐποχῆς δὲν γίνεται λόγος περὶ μεταβολῶν δυναμένων νὰ δώσωσι νέον χαρακτῆρα εἰς τὸ ὅλον.

10. *Τακτική.* Ὡς πρὸς τὴν τέχνην δὲ τὴν περὶ τὰς θέσεις καὶ τὰ στρατηγήματα τῶν στρατῶν, τὰ ὁποῖα ὅλα συμπεριλαμβάνονται ὑπὸ τὸν ὅρον τακτικὴν, θέλομεν δυνηθῆ εὐστοχώτερον νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς προόδου τῶν Ἑλλήνων παραβάλλοντες πρὸς ἀλλήλας τινὰς τῶν κυριωτέρων μαχῶν, περὶ τῶν ὁποίων ἔχομεν ἀκριβεῖς γνώσεις.

Ἡ ἐν Μαραθωνι μάχη, 498 Π. Χ. Εἰς τὸν Περσικὸν πόλεμον, ἡ ἐν Μαραθῶνι νίκη ἦτο τὸ πρῶτον λαμπρὸν στρατιωτικὸν κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων, ἢ μᾶλλον τῶν Ἀθηναίων. Αἱ Ἀθῆναι ἐχρεώστουν τοῦτο εἰς τὸν ἡρωϊσμὸν τοῦ Μιλτιάδου. Οὗτος ἔκλινε τὴν πλάστιγγα καὶ ἐνῷ ἀκόμη συνεζητεῖτο, ἐὰν ἔπρεπε νὰ ῥιψοκινδυνεύσωσι τὴν μάχην ἢ μή. Αἱ γνῶμαι τῶν δέκα στρατηγῶν, ἐξ ὧν ἦτο καὶ ὁ Μιλτιάδης, ἦσαν

διηρημέναι, ἡ δὲ ἐνδεκάτη ψῆφος τοῦ Πολεμάρχου ἔμελλε ν' ἀποφασίσῃ. Κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν στιγμὴν ὁ Μιλτιάδης ἀναστὰς ἐλάλησε πρὸς τὸν Πολεμάρχον Καλλίμαχον, καὶ διὰ τῶν λόγων του κατέπεισεν αὐτὸν νὰ παραδεχθῇ τὴν γνώμην του. Καὶ ὁ Μιλτιάδης δ' αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ προίδῃ πόσον κρίσιμος ἦτον ἡ στιγμὴ αὕτη. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν προτερημάτων τοῦ στρατηγοῦ, ὅστις ἐγνώριζε πῶς νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν θέσιν του διὰ νὰ προφυλάξῃ τὰ κέρατα τοῦ στρατοῦ, ἡ νίκη οὐδὲν ἦττον ἀπεφασίσθη διὰ τῆς εὐταξίας τῶν στρατευμάτων τῶν Ἀθηναίων, συνειθισμένων νὰ διατηρῶσι τὰς τάξεις των, καὶ ἐνῷ ἐπροχώρουν δρομαίως· Οὗτοι πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τρέχοντες. Τὰ κέρατα λοιπὸν τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ κατετροπώθησαν, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Μιλτιάδου κατέστη ἀθάνατον.

11. *Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη,* Π. Χ. 479. Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη, ἥτις συνέβη ἔνδεκα ἔτη μετὰ ταῦτα, εἶναι ἐξ ἐκείνων περὶ τῶν ὁποίων ἔχομεν ἀκριβεστάτας διηγήσεις. Τὰ κινήματα τοῦ στρατεύματος κατὰ τὰς προλαβούσας ἡμέρας καθιστῶσιν αὐτὴν ἀξιόλογον εἰς τὸν σπουδαστὴν τῆς τακτικῆς. Εἰς τὰ στρατηγήματά του ὁ στρατηγὸς τῶν Περσῶν φαίνεται ὅτι ἦτον ἀνώτερος ἀπὸ τὸν στρατηγὸν τῶν Ἑλλήνων, διότι διέκοψεν ὅλας τὰς συγκοινωνίας αὐτῶν, καὶ πᾶσαν προμήθειαν ὕδατος, καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ μεταστρατοπεδεύσωσιν. Ἀλλ' ἡ ἀνωτέρα δύναμις τοῦ ἱππικοῦ τῶν Περσῶν καθίστα πᾶν κίνημα τῶν Ἑλλήνων δύσκολον. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ὁ Παυσανίας εἶχε μεγαλητέρας δυσκολίας νὰ ὑπερνικήσῃ, διότι ἡ ἐξουσία του ἐπὶ τῶν συμμάχων καὶ ἐπὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ Σπαρτια-

τῶν ἦτο μικρά. Καὶ ὅμως οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν λαμπρὰν νίκην, ἀλλ' αὕτη ἦτο μᾶλλον ἀποτέλεσμα τῆς ἀπεγνωσμένης ἐπιθέσεως τῶν Τεγεατῶν καὶ Σπαρτιατῶν παρ' ἀποτέλεσμα στρατηγικῆς ἐμπειρίας.

12. *Ἡ στρατιωτικὴ τέχνη δὲν προώδευσεν ἐπὶ τῶν Περσικῶν πολέμων.* Περὶ τῶν μαχῶν, καθ' ἃς ὁ ἄξιος καὶ εὐτυχὴς Κίμων ἐνίκησε τοὺς Πέρσας, ἡ ἱστορία δὲν μνημονεύει μὲν τὰ καθέκαστα, ἀλλὰ δεικνύει ἀρκούντως, ὅτι ἡ στρατιωτικὴ τέχνη δὲν προήχθη δι' αὐτῶν. Ἡ δὲ πρώτη ἐκστρατεία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου δεικνύει ἀναντιρρήτως, ὅτι ἡ πολεμικὴ τέχνη ὀλίγον μόνον εἶχε προοδεύσει. Τὸ πρᾶγμα ὅμως ἤλλαξεν, ὅτε, μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, ἡ Σπάρτη ἐπολέμει διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ὑπεροχὴν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν ὑπεροχὴν ταύτην εἰς τὰς Θήβας. Τότε ἡ ἀπόφασις ἐγένετο διὰ τῶν στρατευμάτων καὶ ὄχι διὰ τοῦ ναυτικοῦ. Ὡς πρὸς τὰς πολιτείας λοιπὸν ταύτας ὁ κατὰ ξηρὰν στρατὸς ἐχρησίμευσε μεγάλως.

13. *Ὁ Ἀγησίλαος.* Ὁ Ἀγησίλαος ἦτο τὸ πρωτότυπον, ὄχι μόνον τοῦ Σπαρτιάτου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἕλληνος στρατηγοῦ. Καὶ εἰς μὲν τὴν Σπάρτην δὲν μετέβαλε παντάπασι τὸν τρόπον τοῦ πολέμου, εἰς δὲ τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πολέμους του, αὐτὸς πρῶτος ἐμόρφωσε πολυάριθμον ἱππικὸν, καὶ ἔδειξεν, ὅτι ἐγνώριζε νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ αὐτό.

14. *Ὁ Ἐπαμινώνδας.* Ἐπὶ τοῦ Ἐπαμινώνδου ἤρχισαν νὰ ἐννοῶνται οἱ ἀνώτεροι κλάδοι τῆς πολεμικῆς τέχνης. Ὁ μέγας οὗτος στρατηγὸς μετὰ μικροτέρας δυνάμεως εἶχε νὰ πολεμήσῃ ἐχθρὸν δυνατώτερον. Δὲν ἠγνόει δὲ, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ νικήσῃ μὲ

τὴν παραδεδεγμένην τάξιν τῆς μάχης, καθ' ἣν τὸ ἓν στράτευμα παρετάττετο κατὰ πρόσωπον τοῦ ἄλλου. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ μὲ μέρος τοῦ στρατεύματός του κατὰ τῆς μιᾶς πτέρυγος τοῦ ἐχθροῦ, ὁ δὲ σκοπός του ἦτο νὰ διασχίσῃ τὴν φάλαγγα αὐτοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐθριάμβευσεν ἐν Λεύκτροις, ὅπου ἐπετέθη κατὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τῶν Σπαρτιατῶν.

Μάχη ἐν Λεύκτροις, Π. Χ. 371. *Μάχη ἐν Μαρτινείᾳ*, Π. Χ. 363. Ἀλλ' ἐν Λεύκτροις ἡ ἐπιτυχία τοῦ Θηβαϊκοῦ ἱππικοῦ πρώτου ἀπεφάσισε τὴν τύχην τῆς ἡμέρας. Ἐν Μαντινείᾳ ὅμως κατὰ πρώτην ῥοπὴν ἐφήρμοσε τὴν νέαν τακτικὴν, τὴν ὁποίαν περιγράφει εἰς ἡμᾶς ἀνήρ τις ἐντελῶς γνωρίζων αὐτήν. « Ὁ Ἐπαμινώνδας, » λέγει ὁ Ξενοφῶν, « ἐπροχώρει μὲ τὸ στράτευμά του ὡς τριήρης μὲ ἀπειλητικὴν πρῷραν, βέβαιος ὅτι ἐὰν ἠδύνατο ἅπαξ νὰ διασχίσῃ τὴν φάλαγγα τῶν ἐναντίων του, ἤθελεν ἀκολουθήσει γενικὴ φυγή. » Ἡ τέχνη λοιπὸν τοῦ πολέμου, ἥτις κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐφευρέθη, κατέστη ἀξία τοῦ ὀνόματος, καὶ δι' αὐτῆς ὁ Ἀλέξανδρος κατώρθωσε τὴν ἐν Γρανικῷ νίκην.

15. *Μισθοφόροι.* Ἡ χρῆσις τῶν μισθοφόρων ἐν Ἑλλάδι εἶναι φαίνεται ἀρχαιοτάτη. Οἱ τύραννοι ἀναμφιβόλως πρῶτοι εἰσήγαγον αὐτήν. Τὸ στράτευμα ὅμως δὲν συνίστατο πάντοτε ἀπὸ ξένους, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ ἐνόπλους πολίτας, ἰδίως δὲ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους.

Μισθωτὰ στρατεύματα ἐχρησίμευσαν κατὰ πρῶτον εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Αἱ ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζωνται τὰ μισθωτὰ

στρατεύματα εἰς νεωτέραν τινὰ περίοδον. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Περσικοῦ πολέμου, ἐν Μαραθῶνι καὶ ἐν Πλαταιαῖς, οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ αὐτῶν. Ἀλλ' εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον μετεχειρίζοντο αὐτὰ ἐνίοτε, καὶ μετὰ ταῦτα σχεδὸν ἐν γένει.

Αἰτία. Αἰτία δὲ τούτου ἐν μέρει μὲν ἦτον ἡ εἰσαχθεῖσα μετὰ τὸν Περσικὸν πόλεμον τρυφή, ἕνεκα τῆς ὁποίας οἱ πλούσιοι δὲν ἤθελον νὰ ὑπομένωσι τὰς ταλαιπωρίας τοῦ πολέμου, ἐν μέρει δὲ ἡ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πτωχῶν, προελθοῦσα ἀπὸ τὰς πολυαρίθμους μεταβολὰς, τὰς ὁποίας ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος ἐπέφερε. Καὶ διὰ μὲν τοῦ Περσικοῦ ἀργυρίου, οἱ Σπαρτιᾶται ἠδυνήθησαν πρῶτοι νὰ μισθώσωσι στρατεύματα, ἀλλὰ καὶ οἱ Πέρσαι μετ' οὐ πολὺ ἤρχισαν νὰ μισθόνωσι μὴ παραδεχόμενοι ἄλλους μισθοφόρους τόσον εὐκόλως, ὅσον τοὺς Ἕλληνας. Δὲν ἔχομεν δὲ χρείαν νὰ μνημονεύσωμεν, εἰμὴ τὰς δέκα χιλιάδας, τὰς ὁποίας ὁ Κλέαρχος ἔφερεν εἰς Κῦρον τὸν νεώτερον, καὶ μετὰ τῶν ὁποίων ὁ Ξενοφῶν ἐξετέλεσε τὴν κατάβασίν του, διὰ νὰ πεισθῶμεν ὅτι πολλοὶ ἠκολούθουν τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ βίου.

Συνέπειαι τοῦ συστήματος τούτου. Ἡ φυσικὴ λοιπὸν συνέπεια ὅλων τούτων ἦτον, ὅτι ὁ ἔχων περισσότερα χρήματα, εἶχε καὶ περισσοτέραν δύναμιν· ἡ δὲ Ἑλλὰς ἔμαθεν (ὅ,τι καὶ ἡ Καρχηδὼν ἔμαθε μετὰ λυπηροτέρας βεβαιότητος) ὅτι ἡ ἐπικράτεια, ἥτις ἐμπιστεύεται εἰς μισθοφόρους, ἀναγκάζεται ἐπὶ τέλους νὰ τρέμῃ ἐνώπιον αὐτῶν. « Ἐὰν δὲν ῥροντίσωμεν », λέγει ὁ Ἰσοκράτης πρὸς τὸν Φίλιππον, « νὰ δώσωμεν πόρον εἰς τούτους τοὺς λαοὺς, ἀποστέλλοντες ἐξ αὐτῶν ἀποικίας, θέλουν γείνει ταχέως τοσοῦτοι κατὰ τὸ

πλῆθος, ὥστε θέλουν ἀποβῆ φοβερώτεροι εἰς τοὺς Ἕλληνας, παρὰ εἰς τοὺς βαρβάρους. » Ἀπὸ τὴν κατάβασιν δὲ τοῦ Ξενοφῶντος μανθάνομεν, ὅτι οὗτοι ἦσαν φοβεροὶ εἰς τοὺς ἰδίους αὐτῶν ἀρχηγούς.

ΚΕΦ. Β'.

Περὶ τῶν στρατολογιῶν, σιτήσεων, καὶ μισθοδοσίας τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν.

1. *Στρατεύσιμος ἡλικία τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων.* Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα συνίσταντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἐλευθέρων πολιτῶν, ὑποχρεουμένων ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος των, ὅτε ἤρχοντο εἰς ὡρισμένην ἡλικίαν, νὰ ἐμφανίζωνται ἔνοπλοι κατὰ πρόσκλησιν τοῦ ἄρχοντος, ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ. Εἴς τινας δὲ πολιτείας κατετάσσοντο εἰς τὸ στράτευμα εἰς ἡλικίαν νεωτέραν παρὰ εἰς ἄλλας. Εἰς τὰς Ἀθήνας π. χ. οἱ δεκαοκταετεῖς νέοι διωρίζοντο νὰ φυλάττωσι τὴν πόλιν καὶ τὰ φρούρια αὐτῆς· ὠνομάσθησαν δὲ περίπολοι, ἐκ τοῦ ὅτι περιήρχοντο πρὸς φύλαξιν αὐτῶν· ἀλλὰ δὲν ἐστέλλοντο εἰς ξένους πολέμους πρὸ τῆς ἡλικίας τῶν εἴκοσι ἐτῶν, οἱ δὲ Σπαρτιᾶται σπανίως ἐξήρχοντο πρὸ τῆς ἡλικίας τῶν τριάκοντα ἐτῶν.

2. *Ἐξαιρέσεις.* Ἐξηροῦντο ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἕνεκα ἡλικίας, διότι εἰς τὰς πλείστας πόλεις οἱ πολῖται συνήθως ἀπεστρατεύοντο μετὰ τὰ ἑξήκοντα ἔτη, εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας μετὰ τὰ τεσσαράκοντα, ἐκτὸς μόνον ἐν καιρῷ μεγάλου κινδύνου.

Ἄλλοι δ' ἐξηροῦντο ἕνεκα τῶν καθηκόντων αὐτῶν, ὡς διάφοροι ἐκ τῶν ἱερῶν τάξεων, καί τινες ἄρχοντες, τῶν ὁποίων ἡ παρουσία ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν πατρίδι ἦτον ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Δὲν ἦτο δ' ἐπιτετραμμένον εἰς τοὺς δούλους καὶ εἰς τοὺς ξένους νὰ κατατάττωνται εἰς τὸ στράτευμα, ἐκτὸς μόνον ἐν περιπτώσει κινδύνου.

3. *Μισθοδοσία καὶ σιτηρέσιον.* Ὅλοι οἱ ὑπηρετοῦντες κατεγράφοντο εἰς δημόσιόν τι βιβλίον ὀνομαζόμενον καταγραφήν, ἢ κατάλογον, καὶ ἐστίζοντο εἰς τὴν χεῖρα μέ τινα σημεῖα ὀνομαζόμενα στίγματα. (1) Εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους δὲ χρόνους ὅλοι οἱ στρατιῶται ἐτρέφοντο ἐξ ἰδίων δαπανῶν, καὶ ἐθεωρεῖτο ἄτιμον τὸ νὰ λαμβάνωσι μισθόν. Οἱ Κᾶρες ὅμως παρέβησαν πρῶτοι τὴν συνήθειαν ταύτην, καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωροῦντο ποταποὶ καὶ δουλόρρονες, οὕτω πράττοντες· μετὰ δὲ ταῦτα ἡ μισθοδοσία ἐγένετο ἐν γένει δεκτὴ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς Ἑλλάδος. Ὁ δὲ Περικλῆς πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν συνήθειαν τοῦ μισθοδοτεῖν τοὺς στρατιώτας. Ἡ μισθοδοσία εἶχε δύο διάφορα ὀνόματα. α.) Μισθὸν, ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ στρατιῶται ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ προμηθεύωνται τὰ ὅπλα καὶ τὰ ἐνδύματά των, καὶ β) σιτηρέσιον, (τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο καὶ σιτάρκεια καὶ σῖτος). Καὶ ὁ μὲν μισθὸς τοῦ ὁπλίτου δὲν ἦτο ποτὲ ὀλιγώτερος τῶν τριῶν ὀβολῶν τὴν ἡμέραν, τὸ δὲ σιτηρέσιον ἦτο τῆς αὐτῆς ποσότητος. Ὁ δὲ ἱππεὺς ἐλάμβανε μίαν δραχμὴν τὴν ἡμέραν. Ὁ δὲ βίος τοῦ στρατιώτου ὠνομάζετο παροιμιωδῶς, ἕνεκα τῆς ποσότητος τοῦ μισθοῦ του, τετρωβόλου βίος. Πᾶς δὲ ὁπλίτης εἶχεν ἀκόλουθόν τινα (ὑπηρέτην, σκευοφόρον), ὅστις ἔφερε τὰ σκεύη του, τὴν ἀσπίδα του κλπ· πᾶς δὲ ἱππεὺς παρηκολουθεῖτο ὡσαύτως ἀπὸ ἕνα ἱπποκόμον. Ὅπου δὲ τὸ στράτευμα κατέλυε, ἐγίνετο ἐν γένει ἀγορὰ τροφῶν, καὶ οἱ στρατιῶται ἠγόραζον περιπλέον σῖτον, καὶ ὀπτὴν κριθήν.

4. *Πῶς συνέλλεγον χρήματα διὰ τοὺς σκοποὺς τούτους.* Εἰς τὰς Ἀθήνας συνέλλεγον ἐν γένει τὰ ἀναγκαῖα δι' ὅλους τοὺς σκοποὺς χρήματα ἀπὸ τοὺς φόρους τῶν ὑποτελῶν πόλεων, τῶν δημοσίων γαιῶν, τῶν δασῶν, τῶν μεταλλείων κλπ. καὶ ὅτε τὰ μέσα ταῦτα δὲν ἐξήρκουν, ἐπέβαλλον ἔγγειον φόρον εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους· ἢ, εἰς περιστάσεις μεγάλης ἀνάγκης, ἐπέβαλλον ἔκτακτα βάρη εἰς τοὺς πλουσιωτέρους πολίτας. Οἱ συμμαχικοὶ δὲ πόλεμοι διετηροῦντο διὰ κοινῆς συνεισφορᾶς ὅλων τῶν συμμάχων, ἐπειδὴ ἕκαστος ἦτον ὑπόχρεως νὰ στείλῃ τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῶν στρατιωτῶν. Ἡ δὲ πρώτη εἰσφορὰ, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐπλήρωσαν πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν, ἦτο μετὰ τὴν ἀποδίωξιν τοῦ Ξέρξου ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ὅτε συνεφώνησαν νὰ εἰσβάλλωσιν εἰς τὴν χώραν τοῦ κοινοῦ αὐτῶν ἐχθροῦ, στρατηγούντων τῶν Ἀθηναίων. Εἰς ταύτην δὲ τὴν περίστασιν, οἱ κάτοικοι ὅλων τῶν πόλεων ἐφορολογοῦντο, ἕκαστος κατὰ λόγον τῆς περιουσίας του, ἀπό τινας ταμίας Ἀθηναίους, ὀνομαζομένους Ἑλληνοταμίας, οἵτινες ἔθρευον εἰς τὸ ἐν Δήλῳ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.

(1) Ἡ συνήθεια αὕτη δὲν φαίνεται ἐπικρατήσασα πρὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων. Ἀναφέρεται δὲ κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὸν Ἕλληνα ἰατρὸν Ἀέτιον, ὅστις ἔζη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν κύριοι τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου.

ΚΕΦ. Γ'.

Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν στρατιωτῶν.

1. *Διάφορα εἴδη στρατιωτῶν.* Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα συνεκροτοῦντο ἀπὸ διάφορα εἴδη στρατιωτῶν· καὶ τὸ μὲν κύριον σῶμα συνίστατο συνήθως ἀπὸ πεζικὸν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐμάχοντο, τινὲς μὲν ἐπὶ ἁμαξῶν, ἄλλοι δὲ ἐφ' ἵππων, καὶ ἄλλοι ἐπὶ ἐλεφάντων.

Ὁπλῖται. Οἱ πεζοὶ στρατιῶται διεκρίνοντο εἰς τρία εἴδη. 1) εἰς ὁπλίτας, οἵτινες ἐφόρουν βαρεῖαν πανοπλίαν, καὶ ἐμάχοντο μὲ πλατείας ἀσπίδας, καὶ μὲ μακρὰς λόγχας· 2) εἰς ψιλοὺς, ἤτοι ἐλαφρῶς ὡπλισμένους, οἵτινες ἐμάχοντο μὲ βέλη, ἀκόντια ἢ πέτρας, καὶ σφενδόνας, βλάπτοντες μὲν τὸν ἐχθρὸν μακρόθεν, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι νὰ μάχωνται ἐκ τοῦ συστάδην. Ἦσαν δὲ κατώτεροι κατὰ τὴν ἀξίαν ἀπὸ τοὺς βαρέως ὡπλισμένους στρατιώτας· 3) εἰς πελταστὰς, μεσαῖόν τι εἶδος μεταξὺ τῶν βαρέως καὶ ἐλαφρῶς ὡπλισμένων, ἐπειδὴ εἶχον μὲν λόγχας καὶ ἀσπίδας, ἀλλὰ πολὺ κατωτέρας τὸ μέγεθος ἀπὸ τὰς τῶν βαρέως ὡπλισμένων στρατιωτῶν. Ὠνομάσθησαν δὲ ἐκ τῶν στενῶν ἀσπίδων των, καλουμένων πελτῶν.

2. *Ἅρματα.* Ὑποτίθεται γενικῶς, ὅτι οἱ ἀρχαιότατοι ἥρωες ἤρχοντο εἰς τὴν μάχην ἐπὶ ἁρμάτων. Καὶ τὰ μὲν ἅρματα, κατὰ τὸν Ὅμηρον, ἐσύροντο ἀπὸ δύο ἵππους συνεζευγμένους, ἐνίοτε δὲ προσέθετον καὶ τρίτον, ὅστις δὲν συνεζευγνύετο μὲ τοὺς

ἄλλους δύο, ἀλλ' ὡδηγεῖτο μὲ ἡνίας, καὶ συνήθως ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου παρήορος. Ἕκαστον δὲ ἅρμα ἔφερε δύο ἀνθρώπους· καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάζετο δίφρος, ἤτοι δίφορος. Καὶ ὁ μὲν εἷς ἐξ αὐτῶν ὠνομάζετο ἡνίοχος, διότι ἐκράτει τὰς ἡνίας· ὁ δὲ ἄλλος παραβάτης, ὅστις εἶχε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἅρματος, καὶ ἐν γένει κατέβαινεν ἀπ' αὐτοῦ διὰ νὰ μάχεται, καὶ ἀφοῦ ἀπέκαμνεν, ἐπέστρεφεν εἰς αὐτό.

3. *Ἱππεῖς.* Οἱ ἱππεῖς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι δὲν ἦσαν πολυάριθμοι, ἐπειδὴ ἐγίνοντο τοιοῦτοι μόνον ὅσοι εἶχον περιουσίαν, καὶ ἠδύναντο νὰ τρέφωσι τοὺς ἵππους ἐξ ἰδίων ἐξόδων. Ἐντεῦθεν καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ εἰς τὴν Σπάρτην, οἱ ἱππεῖς ἀπετέλουν τὴν δευτέραν τάξιν τῆς πολιτείας. Μετὰ ταῦτα δὲ οἱ εὔποροι ἐσυνείθιζον μὲν νὰ μισθόνωσί τινα διὰ νὰ ὑπηρετῇ ἀντ' αὐτῶν, ἀλλὰ διετήρησαν τὸ ὄνομα ἱππεῖς. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν Ἑλλήνων, οἱ Θεσσαλοὶ ἦσαν οἱ περιφημότατοι ἱππεῖς, καὶ εἰς ὅλους τοὺς πολέμους βλέπομεν, ὅτι τὸ ἱππικὸν αὐτῶν ἐτιμᾶτο περισσότερον τῶν ἄλλων. (1) Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι εἶχον ὀλίγον ἱππικὸν, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἔτι ὀλιγώτερον.

4. *Ἐξέτασις τῶν ἱππέων καὶ τῶν ἵππων.* Εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ οἱ ἱππεῖς καὶ οἱ ἵπποι ὑπεβάλλοντο

(1) Κατὰ τὸν Στράβωνα Β. 14 § 28, τὸ ἱππικὸν τῶν Κολοφωνίων ὑπερεῖχε τοσοῦτον ὅλων τῶν ἄλλων, ὥστε, εἰς τοὺς δυσκόλους πολέμους, ὅπου τὸ ἱππικὸν τῶν Κολοφωνίων ἐβοήθει, ἐκεῖ τὸ στράτευμα ἐνίκα. Ἐκ τούτου ἐπεκράτησε καὶ ἡ παροιμία ἡ λέγουσα, τὸν Κολοφῶνα ἐπῆλθεν, ὅτε ἐπετίθετο βέβαιον τέλος εἰς τὸ πρᾶγμα. Σ. Μ.

εἰς αὐστηρὰν ἐξέτασιν πρὶν καταγραφῶσι· καὶ οἱ μὲν ἄνθρωποι ἐξετάζοντο ὡς πρὸς τὴν περιουσίαν καὶ τὴν σωματικὴν ἰσχύν, οἱ δὲ ἵπποι ὡς πρὸς τὸ θάρρος, τὴν ὑγείαν καὶ τὴν εὐπείθειαν εἰς τοὺς ἀναβάτας αὐτῶν. Διὰ νὰ δοκιμάσωσι δὲ τὸ θάρρος τῶν ἵππων, ἐκωδώνιζον πλησιον αὐτῶν κώδωνά τινα. Ἐντεῦθεν τὸ ῥῆμα κωδωνίζειν σημαίνει δοκιμάζειν. Ὅσοι δὲ ἵπποι εἶχον ἐξασθενήσει ἐκ τῆς μακρᾶς ὑπηρεσίας, ἐστίζοντο εἰς τὴν σιαγῶνα μὲ σημεῖόν τι εἰς σχῆμα τροχοῦ, ὀνομαζόμενον τροχὸν, ἢ τρυσίππιον, καὶ ἀπηλλάττοντο πάσης περαιτέρω ἐργασίας.

5. *Διάφορα εἴδη ἱππέων.* Οἱ ἱππεῖς ὠνομάζοντο μὲ διάφορα ὀνόματα, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων παρήγοντο ἀπὸ τὴν διάφορον πανοπλίαν των, ἢ ἀπὸ τὸν διάφορον τρόπον τοῦ μάχεσθαι· π. χ, ἀμφιππoι ὠνομάζοντο ὅσοι, χάριν εὐκολίας, εἶχον δύο ἵππους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνέβαινον ἀλληλοδιαδόχως. Οἱ δὲ διμάχαι ἦσαν βαρέως ὡπλισμένοι, οὕτως ὥστε ἦσαν ἱκανοὶ νὰ μάχωνται εἴτε ἔριππoι εἴτε πεζοὶ· καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον εἶχον ὑπηρέτας διὰ νὰ λαμβάνωσι τοὺς ἵππους των, ὁσάκις ὁ στρατηγὸς ἐπρόσταζεν αὐτοὺς νὰ πεζεύσωσι.

6 *Βαρέως καὶ ἐλαφρῶς ὡπλισμένοι.* Οἱ ἱππεῖς διεκρίνοντο ὡσαύτως εἰς καταφράκτους καὶ μὴ καταφράκτους, ἤτοι βαρέως καὶ ἐλαφρῶς ὡπλισμένους, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς καὶ τὸ πεζικόν. Οἱ κατάφρακτοι ὄχι μόνον εἶχον περφραγμένους ἑαυτοὺς μὲ πανοπλίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπροφύλαττον τοὺς ἵππους των μὲ στερεὰς πλάκας ἐκ χαλκοῦ καὶ ἄλλων μετάλλων, αἵτινες, ἀπὸ τὰ μέλη τὰ ὁποῖα ἐπροφύλαττον, ἐλάμβανον διάφορα ὀνόματα, ὡς προμετωπίδια, παραπλευρίδια κτλ. Ἐκό-

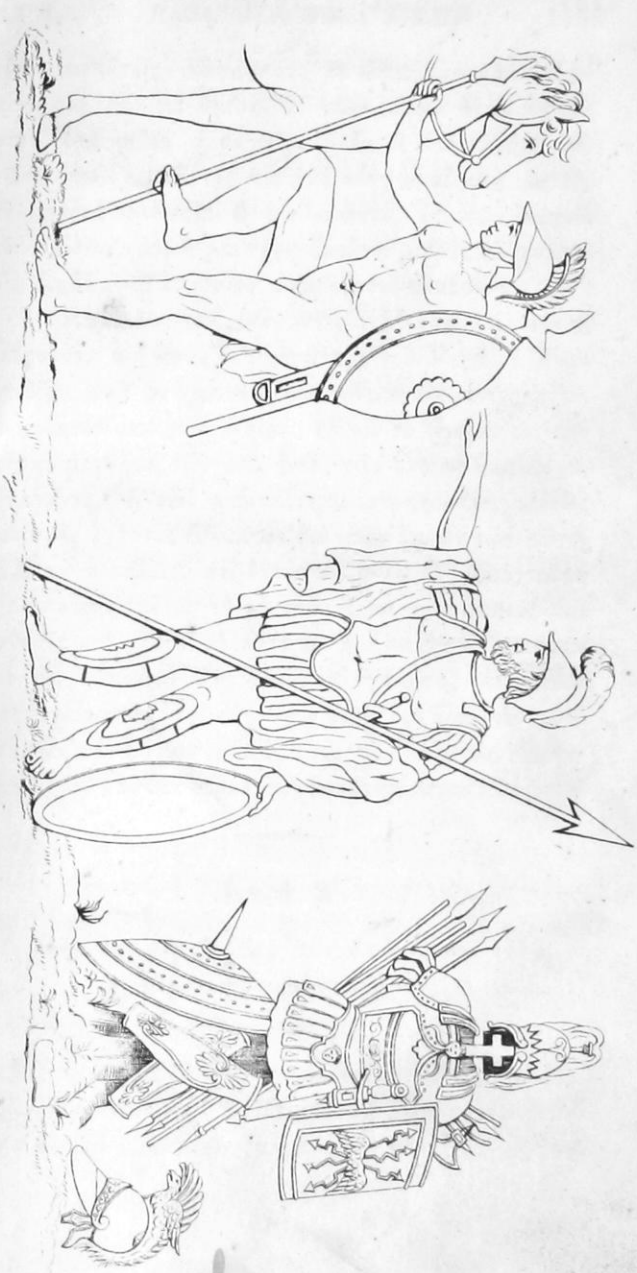

Ἱππεὺς ἀναβαίνων ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῆς Ἀρχίππης του.

Ὁπλίτης.

Τραπεζιτικὸν Τρόπαιον

σμουν ὡσαύτως τοὺς ἵππους μὲ κοσμήματα ὀνομαζόμενα φάλαρα. Αἱ ἀναβάθραι τῶν ἵππων ἦσαν ἄγνωστοι. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἴτε ἐπήδων ἐπὶ τῶν ἵππων πατοῦντες εἰς τὰς λόγχας αὐτῶν, ὡς εἰς τὴν εἰκόνα φαίνεται, ἢ ἀναβαίνοντες ἐπὶ τῶν νώτων τῶν δούλων των, ἢ μεταχειριζόμενοι μικρὰς κλίμακας. Τὰ βοηθήματα δὲ ταῦτα ὠνομάζοντο ἀναβολεῖς.

7. *Κάμηλοι καὶ ἐλέφαντες.* Αἱ κάμηλοι καὶ οἱ ἐλέφαντες δὲν ἦσαν ἐν χρήσει πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καθ' ὃν χρόνον πολυάριθμοι ἐλέφαντες μετεκομίσθησαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Οὗτοι δὲ ἔφερον εἰς τὴν μάχην μεγάλους πύργους, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἦσαν δέκα, δεκαπέντε, ἢ καὶ περισσότεροι στρατιῶται, οἵτινες τοὺς μὲν ἐχθροὺς ἔβλαπτον διὰ τῶν ὅπλων των, αὐτοὶ δὲ ἦσαν ἀσφαλεῖς, καὶ ἐκτὸς κινδύνου. Τὰ ζῶα ταῦτα ἐχρησίμευον καὶ εἰς τὸ νὰ τρομάζωσι τοὺς ἵππους τοῦ ἐχθροῦ καὶ εἰς τὸ νὰ καταπατῶσι πάντα ἀνθιστάμενον εἰς αὐτούς. Ὅτε ὅμως ἐπληγόνοντο, ἀπέβαινον ἀμεταχείριστοι, καὶ συχνάκις ἔστρεφον ὅλην τὴν λύσσαν τῶν κατὰ τοῦ στρατεύματος, τὸ ὁποῖον τοὺς μετεχειρίζετο, καὶ διὰ τοῦτο ταχέως παρήτησαν αὐτούς.

ΚΕΦ. Δ'.

Περὶ τῆς παροπλίας, τῶν ὅπλων, καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ἱματισμοῦ τῶν Ἑλλήνων.

1 *Ἀμυντικὰ ὅπλα.* Τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα ἦσαν δύο εἰδῶν, ἀμυντικὰ καὶ ἐπιθετικά. Καὶ τὰ μὲν κυριώτερα ἐκ τῶν ἀμυντικῶν ὅπλων ἦσαν τὰ ἑξῆς·

Τὸ κράνος, ἢ περικεφαλαία, ἥτις κατεσκευάζετο ἐκ χαλκοῦ, ἢ ἔκ τινος ἄλλου μετάλλου, καὶ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐκ δέρματος ζώου τινος, τριχωτοῦ, ἔχοντος ὀδόντας· καὶ διὰ τοῦτο ἡ περικεφαλαία εἶχε διάφορα ὀνόματα· ὡς, π. χ., περικεφαλαία κατεσκευασμένη ἀπὸ δέρμα κυνὸς ὠνομάζετο κυνέη· ὠνομάζετο ὡσαύτως ἀλωπεκέη, λεοντέη, ἐκ τῆς ἀλώπεκος, τοῦ λέοντος, κτλ. Ἡ περικεφαλαία αὕτη ἐκοσμεῖτο μὲ λόφον τινὰ, καὶ ἐδένετο ὑπὸ τὸν πώγωνα διά τινος ἱμάντος ὀνομαζομένου ὀχέως.

2. *Μίτρα.* Ἡ μίτρα τὴν ὁποίαν κατεσκεύαζον καὶ ἔστρωνον μὲ μαλλίον· ἐφόρουν δὲ αὐτὴν ἀμέσως ἐπὶ τοῦ δέρματος, ὑποκάτω τοῦ ἀλυσιδωτοῦ θώρακος.

3. *Ζῶμα.* Τὸ ζῶμα, ἢ ζωστὴρ, τὸ ὁποῖον συχνάκις ἦτο πεποικιλμένον. Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἱματισμοῦ τοῦ στρατιώτου ἦτο τοσοῦτον οὐσιῶδες, ὥστε ζώνυσθαι ἦτο γενικὸς ὅρος σημαίνων τὸ ἐνδύεσθαι τὴν πανοπλίαν.

4. *Θώραξ.* Ὁ θώραξ συνίστατο ἀπὸ δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐχρησίμευεν εἰς προφύλαξιν τῶν νώτων, τὸ δὲ τοῦ στήθους· καὶ αἱ μὲν ἄκραι αὐτοῦ ὠνομάζοντο πτέρυγες, τὸ δὲ μέσον γύαλα. Ἀμφότερα δὲ τὰ μέρη συνήπτοντο διά τινος εἴδους κομβίων. Τὸ ὅπλον δὲ τοῦτο ἦτο δύο εἰδῶν, καὶ τὸ μὲν κατεσκευάζετο ἀπὸ στερεὸν μέταλλον, καὶ ὠνομάζετο θώραξ στάδιος ἢ στατὸς, διότι ἵστατο ἀφ' ἑαυτοῦ, τὸ δὲ ἀπὸ δέρμα ζώου, περιβεβλημένον μὲ μεταλλίνους πλάκας, εἰς σχῆμα κρίκων ἢ φολίδων, καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάζετο θώραξ ἀλυσιδωτὸς καὶ φολιδωτὸς· ἐνίοτε δὲ ἦτο κεκοσμημένος μὲ χρυσοῦς ἥλους.

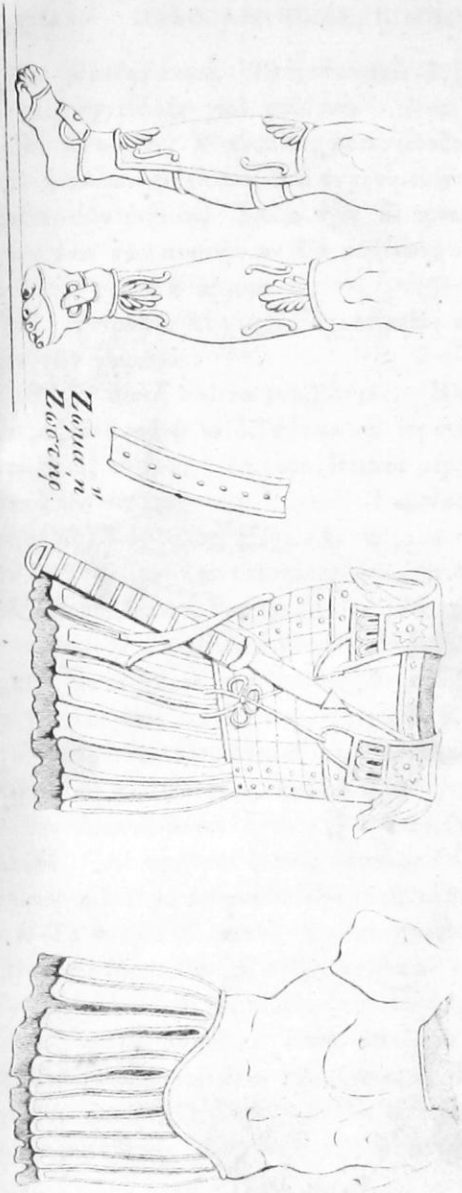

5. *Ἡμιθωράκιον.* Τὸ ἡμιθωράκιον ἐχρησίμευε μόνον εἰς προφύλαξιν τοῦ στήθους.

6. *Κνημίδες.* Αἱ κνημίδες κατεσκευάζοντο ἐκ χαλκοῦ ἢ ἄλλων μετάλλων, καὶ ἐχρησίμευον εἰς προφυλαξιν τῶν κνημῶν. Τὰ πλάγια δὲ συνηρμόζοντο ἐν γένει ἄνω τῶν στραγάλων διὰ κομβίων, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε ἦσαν χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ.

7. *Χειρίδες.* Αἱ χειρίδες ἐχρησίμευον εἰς προφύλαξιν τῶν χειρῶν.

8. *Ἡ ἀσπὶς καὶ τὰ μέρη αὐτῆς.* Ἡ ἀσπὶς κατεσκευάζετο ἐν γένει ἐκ δερμάτων καὶ ἐκρατύνετο μὲ μεταλλίνους πλάκας. Τὰ κυριώτερα δὲ μέρη τῆς ἀσπίδος ἦσαν τὰ ἑξῆς· α΄.) ὁ ἄντυξ, ἢ κύκλος, ἢ περιφέρεια. β΄.) ὁ ὀμφαλὸς, ἐξέχων ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀσπίδος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο προσηλωμένον ἕτερον ἐξέχον μέρος, ὀνομαζόμενον ἐπομφάλιον· γ΄.) ὁ τελαμὼν, ἤτοι πλατὺ λωρίον, καὶ ἐνίοτε μετάλλινον ῥαβδίον, διατεινόμενον κατὰ μῆκος τῆς ἀσπίδος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκρεμᾶτο ἀπὸ τοὺς ὤμους των. Ἐνίοτε δὲ αἱ ἀσπίδες εἶχον μικρὰ δακτύλια ὀνομαζόμενα πόρπακας, ἀλλ' ἐπὶ τέλους οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων μετεχειρίζοντο τὴν λαβὴν ὀνομαζομένην ὄχανον ἢ ὀχάνην, (ἐκ τοῦ ἔχω, κρατῶ). Αἱ πλεῖσται δὲ τῶν ἀσπίδων ἦσαν περιέργως κεκοσμημέναι μὲ παντοειδῆ σχήματα πτηνῶν καὶ ζώων. Τὸ σχῆμα δὲ αὐτῶν ἦτο συνήθως στρογγύλον. Ἡ ἀσπὶς ἐθεωρεῖτο τὸ πρώτιστον τῶν ὅπλων των, ἡ δὲ ἀποβολὴ αὐτῆς ἐνομίζετο μεγάλη ἀτιμία.

9. *Ἄλλαι ἀσπίδες.* Ἦσαν ὡσαύτως ἀσπίδες μικρότεραι καὶ ἑτεροειδῶν σχημάτων. 1) τὸ γέῤῥον. Ἢ γέῤῥα, ἦτο ῥομβοειδὲς, τὸ ὁποῖον πρῶτοι οἱ Πέρσαι μετεχειρίσθησαν 2)· Ὁ θυρεὸς ἦτον ἐπιμήκης, καὶ

συνήθως κλίνων πρὸς τὰ ἔνδον. 3). Τὸ λαισήϊον φαίνεται ὅτι εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ θυρεοῦ, καὶ κατεσκευάζετο ἀπὸ τριχωτὰ δέρματα. 4). Ἡ πέλτη ἦτο μικρὰ καὶ ἐλαφρὰ ἀσπὶς εἰς σχῆμα ἡμισελήνου, ἢ, ὡς τινες λέγουσι, κισσοφύλλου· μετεχειρίσθησαν δὲ αὐτὴν πρῶται αἱ Ἀμαζόνες.

10. *Ἐπιθετικὰ ὅπλα.* Τὰ μόνα ἐπιθετικὰ ὅπλα, τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο, ἦσαν αἱ πέτραι καὶ τὰ ῥόπαλα. Εἰς τοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους, τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ἐπιθετικῶν ὅπλων ἦσαν, τὸ ἔγχος, ἢ δόρυ (ἤτοι λόγχη), τὸ μὲν σῶμα τοῦ ὁποίου ἦτο συνήθως ἐκ ξύλου μελίας· ἡ δὲ κεφαλή, αἰχμὴ, ἐκ μετάλλου. Ὑπῆρχεν ὡσαύτως εἶδος λόγχης, ὀνομαζόμενον σαυρωτὴρ, ὅστις τὴν μὲν μίαν ἄκραν εἶχε κοίλην, ὅπου ἐτίθετο τὸ ὄπισθεν ἄκρον τοῦ δόρατος· τὴν δὲ ἄλλην ὀξεῖαν, ἥτις πηγνυμένη εἰς τὴν γῆν, κατεῖχε τὴν λόγχην ὀρθίαν, ὅτε οἱ στρατιῶται ἀνεπαύοντο ἀπὸ τοὺς κόπους τοῦ πολέμου.

11. *Ξίφος.* Τὸ ξίφος, κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, ἐκρεμᾶτο μὲ λωρίον τι ἀπὸ τὸν ὦμον, Ἐὰν δὲ ἔφερον τὸ ξίφος εἰς τὴν δεξιὰν, ἢ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν, δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν· ἴσως ποτέ μεν εἰς τὴν μίαν, ποτέ δε εἰς τὴν ἑτέραν πλευράν. Ἡ θήκη δὲ τοῦ ξίφους ὠνομάζετο κολεός· Πλησίον δὲ τοῦ ξίφους ἐκρεμᾶτο ἐγχειρίδιον, καὶ, κατὰ τὸν Ὅμηρον, μάχαιρα.

12. *Ἀξίνη.* Ἡ Ἀξίνη καὶ ὁ πέλεκυς ἦσαν ποτὲ μὲν ἀμφίστομοι, ποτὲ δὲ μονόστομοι.

13 *Τόξον, Βέλη, καὶ Φαρέτρα.* Τὸ Τόξον ἐσυγγειτο ἐν γένει μὲν ἀπὸ ξύλον, τὸ πάλαι δὲ ἀπὸ κέρατον· καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάζετο κέρας. Ἡ χορδὴ δὲ τοῦ τόξου, ὀνομαζομένη νευρὰ, ἐπλέκετο ἀπὸ τρίχας τοῦ

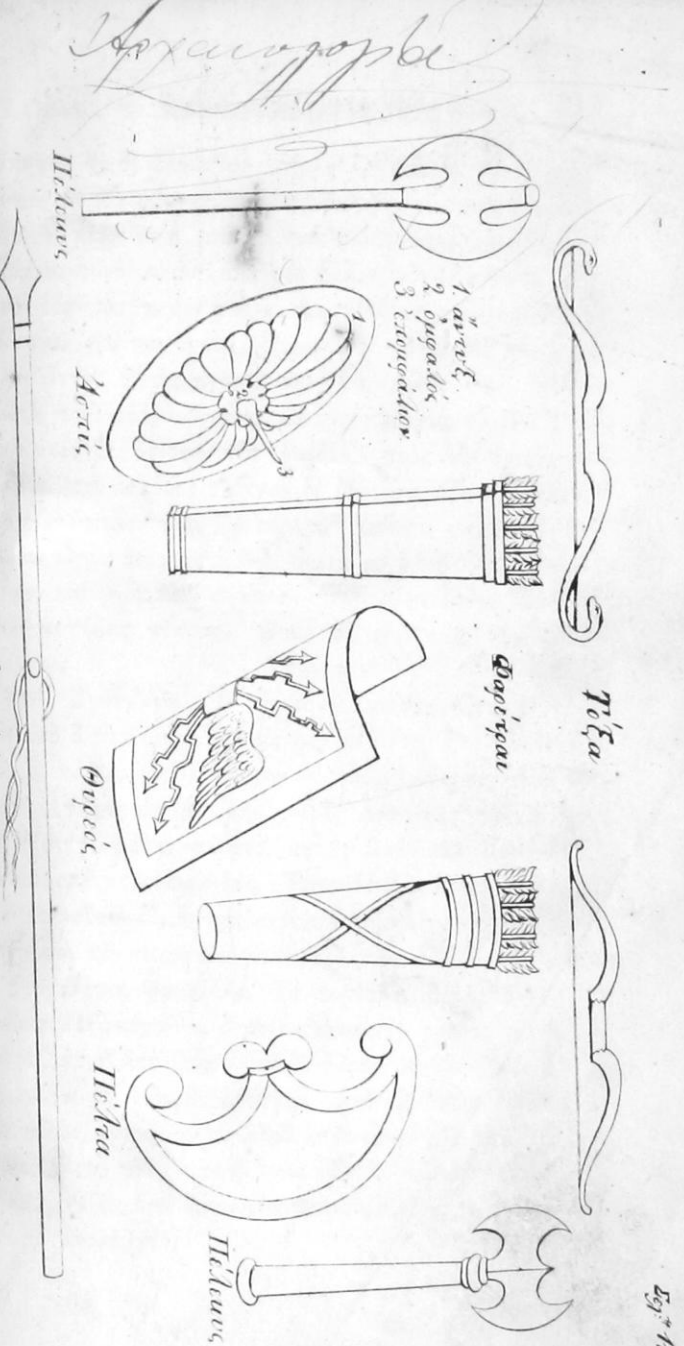

ἵππου· τὸ δὲ ἀκρότατον μέρος τοῦ τόξου, ἡ κορώνη, ἦτον ἐν γένει χρυσοῦν. Τὰ βέλη δὲ, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο καὶ ὀϊστοὶ καὶ ἰοὶ, καὶ τοξεύματα, κατασκευαζόμενα συνήθως ἀπὸ ἐλαφρὸν ξύλον, εἶχον σιδηρᾶν μύτην ὀδοντωτὴν, καὶ πτερὰ, ὡς παρέχοντα μεγαλητέραν δύναμιν καὶ ταχύτητα. Ἔφερον δὲ αὐτὰ εἰς τὴν μάχην ἐντὸς θήκης τινὸς, τῆς *φαρέτρας*, τὴν ὁποίαν μετὰ τοῦ τόξου ἔφερον εἰς τοὺς ὤμους αὐτῶν. Τοξεύοντες δὲ ἔσυρον τὴν χορδὴν πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ στήθους. Εἶχον δὲ διάφορα εἴδη ἀκοντίων, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ ἔρριπτον δι' ἱμάντος τινὸς, τὸν ὁποῖον εἶχον διαπερασμένον κατὰ τὸ μέσον τῶν ἀκοντίων, καὶ ὠνόμαζον ἀγκύλην. Μετεχειρίζοντο ὡσαύτως μεγάλας πέτρας, ἰδίως δὲ εἰς τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους.

14. *Σφενδόνη.* Ἡ σφενδόνη κατεσκευάζετο ἐν γένει ἀπὸ δέρμα ζώου, καὶ εἰς μὲν τὸ μέσον ἦτο πλατεία, εἰς δὲ τὰς ἄκρας ἐστένευεν εἰς δύω ἱμάντας, τοὺς ὁποίους ἐκράτουν μὲ τὴν χεῖρα. Διὰ τῆς σφενδόνης δὲ ἔρριπτον βέλη, πέτρας, καὶ μολυβδίνους σφαίρας, ὀνομαζομένας μολυβδίδας. Ἐσφενδόνιζον δὲ στρέφοντες τὴν σφενδόνην δὶς ἢ τρὶς περὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ ῥίπτοντες οὕτω τὴν σφαῖραν.

15. *Πυροφόρα βέλη.* Τὰ πυροφόρα βέλη, ὀνομαζόμενα καὶ σκυτάλια, ἦσαν ὡσαύτως ἐν χρήσει, κατασκευαζόμενα ἀπὸ ξύλον· αἱ δὲ ἄκραι αὐτῶν ἦσαν ὡπλισμέναι μὲ σιδηρᾶ ἁρπάγια, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἐτίθετο καννάβιον, πίσσα, κλπ. ἀφοῦ δὲ ἔβαλλον πῦρ εἰς αὐτὰ, τὰ ἔρριπτον πρὸς τὸν ἐχθρόν. Τὸ δὲ σιδηροῦν ἁρπάγιον, ἁρπάζον ὅ,τι δήποτε ἀπήντα καθοδὸν, κατέφλεγε πᾶν τὸ προστυχόν.

16. *Στρατιωτικὸς ἱματισμὸς κ.λ.π.* Περὶ μὲν τοῦ στρατιωτικοῦ ἱματισμοῦ τῶν Ἑλλήνων πολλὰ ὀλίγα γνωρίζομεν. Οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲ ὑπεχρεοῦντο ὑπὸ τοῦ νόμου νὰ ἐνδύωνται ἐρυθρᾶ ἐνδύματα, ἴσως διὰ νὰ κρύπτωσι τὰ στίγματα τοῦ αἵματος, καὶ ἐμάχοντο ἔχοντες τὴν κόμην των ἐπιμελῶς κτενισμένην, καὶ ἐφόρουν στεφάνους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν.

Οἱ στρατιῶται συνήθως ἐκόμιζον τὰς ἰδίας αὐτῶν τροφὰς, αἵτινες συνίσταντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τεταριχευμένον κρέας, τυρὸν, ἐλαίας, κρόμμυα κ.λ.π. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν ἕκαστος εἶχεν ἀγγεῖον πλεγμένον ἐξ ἰτέας, ὀνομαζόμενον γύλιον.

ΚΕΦ. Ε'.

Περὶ τῶν ἀρχόντων τῶν στρατευμάτων τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων.

1. *Οἱ βασιλεῖς ἦσαν ἀρχιστράτηγοι εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας.* Εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας, ὅτε τὰ πλεῖστα κράτη ἐκυβερνῶντο ἀπὸ βασιλεῖς, οὗτοι εἶχον, ὡς ἦτον ἐπόμενον, τὴν ὑπερτάτην στρατηγίαν· καὶ ὅμως, ὅτε βασιλεύς τις εἴτε ἀπὸ ἀνανδρίαν, εἴτε ἀπὸ ἄλλην τινὰ ἀδυναμίαν, ἐθεωρεῖτο ἀνίκανος νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν λαόν του, ἐσυνείθιζον νὰ ἀποστατῶσιν ἀπὸ αὐτὸν, καὶ νὰ ἀντικαθιστῶσι καλήτερον. Εἴς τινας ὅμως περιστάσεις ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ διορίσῃ ἄνδρα ἔξοχον καὶ ἀνδρεῖον ὡς πολέμαρχον, ἢ στρατηγὸν αὐτοῦ, ὅστις ἢ ἐστρατήγει ὑπὸ τὸν βασιλέα, ἢ, ὅτε ἄλλαι ὑποθέσεις ἀπήτουν τὴν ἀπουσίαν τούτου, ἀνεπλήρου αὐτόν.

2. *Στρατηγοὶ χειροτονούμενοι μετὰ ταῦτα ἀφ' ἑκάστης τῶν ἐν Ἀθήναις φυλῶν.* Ἀλλ' ὅτε ἡ κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν (1) περιῆλθεν εἰς τὸν δῆμον, ἑκάστη φυλὴ ἐχειροτόνει στρατηγὸν ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς μελῶν. Οὐδεὶς δ' ἐχειροτονεῖτο στρατηγὸς ἐὰν δὲν εἶχε τέκνα καὶ κτήματα ἐντὸς τῆς Ἀττικῆς. Ταῦτα δὲ ἐλογίζοντο ὡς ἐχέγγυα πρὸς τὴν πολιτείαν.

3. *Χειροτονία καὶ καθήκοντα τῶν στρατηγῶν.* Ἡ χειροτονία τῶν στρατηγῶν ἐγίνετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου συνερχομένου εἰς τὴν Πνύκα· οἱ αὐτοὶ δὲ ἄνδρες ἐχειροτονοῦντο συχνάκις ἐκ νέου. Πρὶν ἀρχίσωσι δὲ τὰ ἔργα των, ἔδιδον τὸν ὅρκον τῆς πίστεως εἰς τὴν πολιτείαν· εἰς τὸν ὅρκον δὲ τοῦτον ὑπῆρχεν ἀξιοσημείωτός τις ὅρος, δηλαδὴ ὅτι ὤφειλον νὰ εἰσβάλλωσι δὶς κατ' ἔτος εἰς τὴν Μεγαρικήν (2). Ἔπειτα ἀνελάμβανον τὴν στρατηγίαν ὅλων τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσιν ὡς ἔκριτον εὔλογον, ἐννοουμένου ὅμως, ὅτι μετὰ τὸ τέλος τῆς στρατηγίας των ὤφειλον νὰ δώσωσι λόγον τῆς διοικήσεώς των· μόνον δὲ εἴς τινας ἐκτάκτους περιστάσεις ἀπηλλάττοντο τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, καὶ τότε ὠνομάζοντο αὐτοκράτορες. Οὗτοι δὲ οἱ στρατηγοὶ ἦσαν δέκα, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Ἀθήναις φυλῶν, περιβεβλημένοι μὲ ἴσην δύναμιν, καὶ συχνάκις ἐστέλλοντο

(1) Ἐπειδὴ ἤθελεν εἶσθαι ἀτελεύτητον ν' ἀπαριθμήσωμεν τὰ διάφορα στρατιωτικὰ ἀξιώματα ὅλων τῶν ἐθνῶν τῆς Ἑλλάδος, ἠκολουθήσαμεν τὸ σχέδιον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πωττέρου, ἤτοι νὰ ἀναφέρωμεν μόνον τὰ ἀξιώματα τῶν στρατευμάτων τῶν Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν.

(2) Ὁ ὅρος οὗτος κατεχωρήθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν ὅρκον διότι οἱ Μεγαρεῖς ἐφόνευσαν ἐπιβούλως τὸν Ἀνθεμόκριτον, κήρυκα Ἀθηναῖον, περὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

ὅλοι ὁμοῦ εἰς τὰς μεγάλας ἐκστρατείας, ὅπου εἶχον τὴν ὑπερτάτην στρατηγίαν ἀλληλοδιαδόχως, ἤτοι ἕκαστος κατὰ πᾶσαν ἡμέραν. Διὰ νὰ μὴ ἐπιφέρῃ ὅμως βραδύτητα εἰς τὰ ἔργα των ἡ ἰσοψηφία εἰς τὰς διαμφισβητουμένας ὑποθέσεις, προσῃρεῖτο καὶ ἐνδέκατος στρατηγὸς, ὀνομαζόμενος πολέμαρχος, τοῦ ὁποίου ἡ ψῆφος ἦτον ἀποφασιστική. Ὁ στρατηγὸς δὲ οὗτος εἶχε δικαιωματικῶς τὴν στρατηγίαν τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τοῦ στρατεύματος.

4. *Τινὲς τῶν στρατηγῶν ἔμενον εἰς τὴν πόλιν.* Μετὰ ταῦτα ὅμως ἐνομίσθη περιττὸν νὰ στέλλωνται ἔξω τοσοῦτοι στρατηγοὶ ὁμοῦ. Ἐπομένως τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν ἔμενον εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὠνομάζοντο οἱ ἐπὶ τῆς διοικήσεως, οἱ δὲ ἄλλοι ἀπήρχοντο μὲ τὸ στράτευμα, καὶ ὠνομάζοντο οἱ ἐπὶ τῶν ὅπλων. Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἐξ αὐτῶν διεύθυνον ὅλα τὰ στρατιωτικὰ πράγματα εἰς τὴν πόλιν, οἱ δὲ δεύτεροι κατέγραφον καὶ ἀπέλυον στρατιώτας, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης, καὶ εἶχον ὅλην τὴν διεύθυνσιν τοῦ πολέμου ἐν ὅσῳ διετέλουν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον δὲν διήρκει, ὡς φαίνεται, πολὺν χρόνον, ἐπειδὴ οἱ ἐν τῇ πόλει μένοντες στρατηγοὶ ἐσυνείθιζον νὰ ὑπηρετῶσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν πόλεμον.

5. *Ταξίαρχοι.* Οἱ Ταξίαρχοι ἦσαν ὡσαύτως δέκα, (ἐπειδὴ ἑκάστη φυλὴ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονῇ ἕνα), καὶ ἦσαν ἀκόλουθοι κατὰ τὴν τάξιν μετὰ τοὺς στρατηγούς. Εἶχον δὲ τὴν φροντίδα νὰ ἐπιθεωρῶσι τὸ στράτευμα, (1) καὶ διέταττον τὰς στρατιωτικὰς

(1) Ἴδοὺ τί λέγει ὁ Πολυδεύκης περὶ τοῦ ἔργου τούτου τῶν ταξιαρχῶν. Οἱ ταξιάρχαι, ἔχοντες καταγεγραμμένους τοὺς στρατιώτας, ἐσημείονον πλησίον τοῦ ὀνόματος αὐτῶν τοὺς καθυστεροῦντας, καὶ τοῦτο ὠνομάζετο παραστίζειν, ἤτοι σημειόνειν πλησίον. Σ. Μ.

κινήσεις, καὶ πόσας τροφὰς ὤφειλεν ἕκαστος στρατιώτης νὰ ἔχῃ μεθ' ἑαυτοῦ. Εἶχον ὡσαύτως τὴν ἐξουσίαν ν' ἀποβάλλωσι πάντα κοινὸν στρατιώτην ἐὰν ἐξηλέγχετο κακῆς διαγωγῆς. Ἡ δικαιοδοσία των δὲ ἦτο μόνον ἐπὶ τοῦ πεζικοῦ.

6. *Ἵππαρχοι.* Οἱ Ἵππαρχοι ἦσαν δύο μόνον τὸν ἀριθμὸν, καὶ εἶχον τὴν πρώτην στρτηγίαν τοῦ ἱππικοῦ, διατελοῦντες ὑπὸ τοὺς στρατηγούς.

7. *Φύλαρχοι.* Οἱ Φύλαρχοι ἦσαν δέκα, χειροτονούμενοι ἐξ ἑκάστης τῶν δέκα φυλῶν. Ἦσαν δὲ ἄρχοντες ὑπαγόμενοι εἰς τοὺς ἱππάρχους, καὶ εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ ἀπαλλάττωσι τῆς ὑπηρεσίας τοὺς ἱππεῖς, καὶ ν' ἀναπληρῶσι τὰ κενὰ, ἀναλόγως τῆς παρουσιαζομένης ἀνάγκης.

Οἱ δὲ κατώτεροι ἄρχοντες ἐλάμβανον τὴν ὀνομασίαν των ἐκ τῆς ὕλης, ἢ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν, ὡς λοχαγοὶ, χιλίαρχοι, ἑκατόνταρχοι κτλ.

8. *Εἷς μόνος ἀρχιστράτηγος ἦτον εἰς τὴν Σπάρτην.* Εἰς τὴν Σπάρτην εἷς μόνος εἶχε τὴν ὑπερτάτην στρατηγίαν, πλὴν τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων, καθ' ἃς ἑκάτερος τῶν βασιλέων ἐλάμβανε τὴν στρατηγίαν τοῦ στρατεύματος. Τοιαῦται ὅμως περιστάσεις ἦσαν σπανιώταται, ἐπειδὴ οἱ Σπαρτιᾶται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐγνώρισαν ἐκ πείρας τὸ ἄτοπον τοῦ νὰ ἔχωσι δύο στρατηγούς.

9. *Ὀνομασία καὶ ἐξουσία τοῦ στρατηγοῦ.* Ὁ στρατηγὸς ὠνομάζετο βαγὸς, ἂν καί τινες διϊσχυρίζωνται ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη ἦτον κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς στρατιωτικοὺς ἄρχοντας. Ἦτο δὲ συνήθως στρατηγὸς ὁ ἕτερος τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης· ἀλλ', ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, ὡς ἐπὶ τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ

βασιλέως, ἀντικαθίστατο ἐπίτροπός τις ἢ ἀντιβασιλεύς, ὀνομαζόμενος πρόδικος, διὰ νὰ διευθύνῃ τὰ στρατιωτικὰ, ὡς καὶ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἡ ἐξουσία τοῦ βασιλέως, ἂν καὶ πολὺ μεγάλη, περιωρίζετο μέχρι τινὸς ἀπὸ τὴν παρουσίαν τινῶν Ἐφόρων, οἵτινες παρηκολούθουν αὐτὸν εἰς πᾶσαν ἐκστρατείαν ὡς σύμβουλοι. Εἰς τούτους δὲ προσετίθεντο καὶ ἄλλοι σύμβουλοι εἴς τινας περιστάσεις.

10 *Σωματοφύλακες τοῦ στρατηγοῦ τῆς Σπάρτης.* Ὁ στρατηγὸς ἐφυλάττετο ἀπὸ τριακοσίους ἀνδρείους Σπαρτιάτας, ὀνομαζομένους ἱππεῖς, οἵτινες ἐμάχοντο περὶ αὐτόν. Πρὸ αὐτοῦ δὲ ἐμάχοντο, ὅσοι εἶχον λάβει βράβεῖα εἰς τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας. Αὕτηδὲ ἡ θέσις ἐνομίζετο ἡ ἐντιμοτάτη τῶν θέσεων τοῦ στρατεύματος.

Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν δευτερευόντων ἀρχόντων ὠνομάζετο πολέμαρχος. Τὰ ὀνόματα δὲ τῶν λοιπῶν παρήγοντο ἀπὸ τὰς ὑπὸ τὴν ἀρχοντίαν των μοίρας τῶν στρατιωτῶν· οἷον, λοχαγοί, πεντηκοστῆρες, ἐνωμοτάρχαι κτλ.

ΚΕΦ. ΣΤ΄.

Περὶ τῶν διαφόρων μερῶν καὶ σχημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

1. *Μέρη τοῦ στρατοῦ.* Ὁλόκληρος ὁ στρατὸς, συγκείμενος ἀπὸ τὸ ἱππικὸν καὶ τὸ πεζικὸν, ὠνομάζετο στρατιά· τὸ ἔμπροσθεν δὲ αὐτοῦ, μέτωπον ἢ πρῶτος ζυγός· πρωτοστάτης δὲ ὠνομάζετο ὁ ἱστάμενος πρῶτος κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ πρώτου ζυγοῦ. Τὰ ἑκατέρωθεν δ' ἄκρα ὠνομάζοντο κέρατα, οἱ δ' ἐν αὐτοῖς στρατιῶται, παραστάται, καὶ οἱ κατὰ τὰς μεσαίας τάξεις ἐπιστάται. Τὸ ὄπισθεν δὲ τοῦ στρατοῦ ὠνομάζετο ἔσχατος ζυγὸς, ἢ οὐρά. Ὁ δὲ ἄρχων αὐτῆς ὠνομάζετο οὐραγὸς ἢ ὀπισθοφύλαξ.

2. *Πεμπάς.* Ἡ πεμπὰς συνέκειτο ἀπὸ πέντε στρατιώτας· ὁ ἄρχων δὲ αὐτῆς ὠνομάζετο πεμπάδαρχος. Ἡ δεκὰς συνέκειτο ἀπὸ δέκα· ὁ ἀρχηγὸς δὲ αὐτῆς ὠνομάζετο δεκάδαρχος. καὶ οὕτω περὶ τῶν λοιπῶν.

3. *Λόχος.* Ὁ μὲν λόχος συνίστατο ἐν γένει ἀπὸ δέκα ἓξ ἄνδρας, (καὶ ἐνίοτε ἴσως ἀπὸ εἴκοσι τέσσαρας ἢ εἴκοσι πέντε·) ὁ δὲ ἄρχων αὐτοῦ ὠνομάζετο λοχαγός. Διμοιρία, ἢ ἡμιλοχία, ἦτον ἥμισυς λόχος· ὁ δὲ ἄρχων αὐτοῦ ὠνομάζετο Διμοιρίτης, ἢ ἡμιλοχίτης.

4. *Σύστασις.* Ἡ σύστασις συνέκειτο ἀπὸ δύο λόχους, ἤτοι 32 ἄνδρας.

5. *Πεντηκονταρχία.* Ἡ πεντηκονταρχία, ἂν καὶ τὸ ὄνομα σημαίνῃ ἀρχηγίαν πεντήκοντα, ἦτον ἐν γένει διπλῆ σύστασις, συνισταμένη ἀπὸ τέσσαρας λόχους, ἤτοι 64 ἄνδρας. Ὁ ἄρχων δὲ αὐτῆς δὲν ὠνομάζετο μόνον πεντηκόνταρχος, ἀλλὰ καὶ τετράρχης.

6. *Ἑκατονταρχία.* Ἡ Ἑκατονταρχία, ὀνομαζομένη ἐνίοτε τάξις, συνίστατο ἀπὸ δύο πεντηκονταρχίας, περιέχουσα 128 ἄνδρας. Ὁ ἄρχων δὲ αὐτῆς, τὸ πάλαι μὲν ὠνομάζετο ταξίαρχος, μετὰ ταῦτα δὲ ἑκατόνταρχος. Εἰς ἑκάστην δὲ ἑκατονταρχίαν ἦσαν προσηρτημένοι πέντε ἀναγκαῖοι ἄρχοντες ὀνομαζόμενοι ἔκτακτοι, ἐπειδὴ δὲν κατελογίζοντο εἰς τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν. Οὗτοι δὲ ἦσαν 1) ὁ Στρατοκήρυξ, ὅστις διὰ τῆς φωνῆς μετεβίβαζε τὴν προφορικὴν προσταγήν· 2) ὁ Σημειοφόρος, ὅστις μετεβίβαζε διὰ ση-

μείων τὰς προσταγὰς τῶν ἀρχόντων εἰς τοὺς στρατιώτας· ἐχρησίμευε δὲ ὅτε ὁ θόρυβος τοῦ πολέμου ἔπνιγε τὴν φωνὴν τοῦ Στρατοκήρυκος· 3) ὁ Σαλπιγκτὴς, ὅστις ἦτον ἀναγκαῖος τόσον διὰ νὰ φανερόνῃ εἰς τοὺς στρατιώτας τὴν θέλησιν τῶν στρατηγῶν των, ὅτε ὁ κονιορτὸς καθίστα τοὺς δύο πρώτους ἀχρήστους, ὅσον καὶ διὰ νὰ ἐμψυχόνῃ καὶ ἐνθαρρύνῃ αὐτούς· 4) ὁ Ὑπηρέτης, ὅστις παρηκολούθει τοὺς στρατιώτας, διὰ νὰ προμηθεύῃ εἰς αὐτοὺς τὰ ἀναγκαῖα. Οἱ τέσσαρες δὲ οὗτοι ἐτάττοντο ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην τάξιν· 5) ὁ Οὐραγὸς, ὅστις ἦρχε τῆς οὐρᾶς, καὶ ἐρρόντιζε νὰ μὴ μείνῃ ὀπίσω ἢ νὰ λειποτακτήσῃ οὐδεὶς τῶν στρατιωτῶν.

7. *Σύνταγμα.* Τὸ Σύνταγμα συνεπληροῦτο ἀπὸ δύο τάξεις, ἤτοι διακοσίους πεντήκοντα ἓξ ἄνδρας. Ὁ ἄρχων δὲ ὠνομάζετο συνταγματάρχης.

8. *Πεντακοσιαρχία.* Ἡ πεντακοσιαρχία περιεῖχε δύο συντάγματα, ἤτοι πεντακοσίους δώδεκα ἄνδρας. Ὁ ἄρχων δὲ αὐτῆς ὠνομάζετο πεντακοσιάρχης.

9. *Χιλιαρχία.* Ἡ χιλιαρχία ἦτο διπλῆ πενακοσιαρχία, καὶ συνίστατο ἀπὸ 1024 ἄνδρας. Ὁ δὲ ἄρχων ὠνομάζετο χιλίαρχος.

10. *Μεραρχία.* Ἡ Μεραρχία, ὀνομαζομένη ὑπό τινων τέλος, περιεῖχε δύο χιλιαρχίας, δηλαδὴ 2048 ἄνδρας. Ὁ ἄρχων δὲ ὠνομάζετο μεράρχης, ἢ τελάρχης.

11. *Φαλαγγαρχία.* Ἡ Φαλαγγαρχία, ὀνομαζομένη ἐνίοτε μέρος, ἀποτομὴ κέρατος, καὶ ὑπὸ τῶν παλαιῶν στρατηγία, συνέκειτο ἀπὸ δύο τέλη, καὶ περιεῖχε 4096 ἄνδρας. Ὁ δὲ ἄρχων ὠνομάζετο φαλαγγάρχης καὶ στρατηγός.

12. *Διφαλαγγία.* Ἡ Διφαλαγγία, ὀνομαζομένη κέρας ἢ ἐπίταγμα, ἦτο σχεδὸν διπλασία τῆς φαλαγγαρχίας, διότι συνίστατο ἀπὸ 8132 ἄνδρας. Ὁ ἄρχων δὲ ὠνομάζετο κεράρχης.

13. *Τετραφαλαγγαρχία.* Ἡ Τετραφαλαγγαρχία περιεῖχε περίπου δύο διφαλαγγίας ἤτοι, 16,384 ἄνδρας. Ὁ ἄρχων δὲ ὠνομάζετο τετραφαλαγγάρχης.

14. *Φάλαγξ.* Ἡ φάλαγξ ἐκλαμβάνεται ποτέ μεν ἀντὶ 28 ἀνδρῶν, ποτέ δε ἀντὶ ὀκτὼ χιλιάδων· ἀλλὰ πλήρης φάλαγξ εἶναι, ὡς λέγεται, ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τετραφαλαγγαρχίαν. Διάφοροι δὲ ἄλλοι ἀριθμοὶ ἐκφράζονται διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου, ἐπειδὴ ἐκλαμβάνονται συχνάκις ἀντὶ τοῦ ὅλου σώματος τοῦ πεζικοῦ, ἢ ἀντὶ λόχου τινὸς τῶν στρατιωτῶν. 1) *Μῆκος φάλαγγος* ἦτο τὸ μάκρος ἢ ἡ πρώτη τάξις τῆς φάλαγγος, ἐκτεινομένη ἀπὸ τὴν ἀπωτάτην ἄκραν τῆς μιᾶς πτέρυγος μέχρι τῆς ἄλλης. Εἶναι δὲ συνώνυμος μὲ τὸ μέτωπον, στόμα, ζυγὸν κτλ. Αἱ ὄπισθεν δὲ τάξεις ὠνομάζοντο, κατὰ τὴν σειρὰν αὐτῶν, δεύτερος ζυγὸς, τρίτος, κτλ. 2) *Βάθος ἢ πάχος φάλαγγος*, ὀνομαζόμενον ἐνίοτε τοῖχος, ἦτο τὸ βάθος, συνιστάμενον ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τάξεων, ἀπὸ τοῦ μετώπου μέχρι τῆς οὐρᾶς· 3) *Ζυγοὶ φάλαγγος* ἦσαν αἱ κατὰ τὸ μῆκος τῆς φάλαγγος τάξεις. 4) *Στίχοι, ἢ λόχοι*, ἦσαν αἱ σειραὶ, αἱ μετρούμεναι κατὰ τὸ βάθος. 5) *Διχοτομία φάλαγγος*, ἦτον ἡ διαίρεσις τῆς φάλαγγος εἰς δύο ἴσα μέρη, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο πλευραὶ ἢ κέρατα, ἤτοι πτέρυγες. 6) *Ἄραρος, ἢ συνοχὴ φάλαγγος*, ἦτο τὸ σῶμα ἤτοι τὸ μεσαῖον μέρος τὸ μεταξὺ τῶν πτερύγων. Ἡ φάλαγξ εἶχε διάφορα ὀνόματα ἐκ τοῦ σχήματος τῆς μάχης, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ στρατιῶται ἐτάττοντο. Οὕτως ἀναγινώσκομεν ἐπικαμπὴ φάλαγγα, ἤτοι φάλαγγα εἰς σχῆμα ἡμισελήνου·

πλινθίον, ἤτοι στράτευμα παρατεταγμένον εἰς σχῆμα πλίνθου, ἤτοι κεραμίδος, κ.λ.π.

15. *Στρατιωτικαὶ διαιρέσεις τῶν Λακεδαιμονίων.* Αἱ στρατιωτικαὶ διαιρέσεις τῶν Λακεδαιμονίων εἶχον ἴδια ὀνόματα. Καὶ τὸ μὲν ὅλον τοῦ στρατεύματος διῃρεῖτο εἰς μοίρας, ἤτοι τάγματα. Πόσος δὲ ἀριθμὸς στρατιωτῶν κατετάτετο εἰς ἑκάστην εἶναι ἀβέβαιον, ἴσως ἀπὸ 400 - 700. Ὁ ἄρχων δὲ ὠνομάζετο πολέμαρχος· ὁ μετ' αὐτὸν δὲ συμφορεύς.

16. *Λόχος.* Ὁ λόχος ἦτο τὸ τέταρτον τῆς μοίρας.

17. *Πεντηκοστύς.* Ἡ πεντηκοστὺς ἦτο τὸ τέταρτον, ἢ, ὡς ἄλλοι λέγουσι, τὸ ἥμισυ τοῦ λόχου, καὶ περιεῖχε πεντήκοντα ἄνδρας.

18. *Ἐνωμοτία.* Ἡ Ἐνωμοτία ἦτο τὸ τέταρτον, ἢ, κατ' ἄλλους, τὸ ἥμισυ τῆς πεντηκοστύος· ὠνομάζετο δὲ οὕτω διότι ὅλοι οἱ ἐν αὐτοῖς στρατιῶται ἦσαν ἐνώμοτοι διὰ σφαγίων, ἤτοι ὡρκισμένοι διὰ θυσίας νὰ ἦναι πιστοὶ εἰς τὴν πατρίδα των. Ὁ ἄρχων δ' ὠνομάζετο νωμοτάρχος ἢ ἐνωμοτάρχης.

19. *Κινήσεις τῶν στρατιωτῶν.* Αἱ κινήσεις τῶν στρατιωτῶν, κατὰ προσταγὴν τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, ὠνομάζοντο κλίσεις. Οὕτως ἔλεγον *κλίσις ἐπὶ δόρυ*, ἤτοι κίνησις πρὸς τὰ δεξιὰ, διότι μετεχειρίζοντο τὰς λόγχας των μὲ τὰς δεξιὰς αὐτῶν χεῖρας· *κλίσις ἐπὶ ἀσπίδα*, ἤτοι κίνησις πρὸς τ' ἀριστερὰ, διότι ἔφερον τὴν ἀσπίδα μὲ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, κλπ.

20. *Διδάσκαλοι τῆς τακτικῆς.* Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐμπειρότατοι εἰς τὰ στρατιωτικὰ κινήματα, καὶ εἶχον δημοσίους διδασκάλους, ὀνομαζομένους τακτικούς, (ἐκ τοῦ τάττειν), οἵτινες ἐγύμναζον τοὺς νέους εἰς τὴν τέχνην ταύτην, καὶ καθίστων αὐτοὺς ἐμπείρους εἰς ὅλα τὰ σχήματα τῆς μάχης, πρὶν ῥιψοκινδυνεύσωσιν εἰς αὐτήν.

ΚΕΦ. Ζ'.

Πῶς ἐποίουν τὴν εἰρήνην, ἐκήρυττον τὸν πόλεμον, περὶ τῶν πρέσβεων κ.λ.π.

1. *Διατυπώσεις τηρούμεναι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου.* Πρὶν ἀρχίσωσι τὸν πόλεμον, οἱ Ἕλληνες ἐσυνείθιζον νὰ δημοσιεύωσι προκήρυξιν περὶ τῶν ἀδικιῶν τὰς ὁποίας ἔπαθον, καὶ νὰ ζητῶσιν ἱκανοποίησιν διὰ πρέσβεων. Εἰσβολαὶ δὲ ἄνευ προηγουμένης ἀγγελίας ἐνομίζοντο μᾶλλον ὡς λῃστεῖαι ἢ ὡς νόμιμοι πόλεμοι.

2. *Πρέσβεις.* Οἱ πρέσβεις ἢ ἐστέλλοντο μὲ περιωρισμένην ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπερβῶσι, ἢ μὲ πλήρη ἐξουσίαν νὰ ἐνεργῶσι ὅπως ἔκριναν εὐλογώτερον, καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάζοντο πρέσβεις αὐτοκράτορες, ἤτοι πληρεξούσιοι.

3. *Τρία εἴδη συμφωνιῶν.* Αἱ συμφωνίαι των ἦσαν τριῶν εἰδῶν· α.) Σπονδὴ, συνθήκη ἢ εἰρήνη, δι' ἧς ἀμφότερα τὰ μέρη ὑπεχρεοῦντο νὰ παύσωσιν ἀπὸ πᾶσαν ἐχθροπραξίαν, καὶ οὔτε ἀλλήλους, οὔτε τοὺς συμμάχους αὐτῶν νὰ βλάπτωσι· β.) Ἐπιμαχία, δι' ἧς ὑπεχρεοῦντο νὰ βοηθῶσιν ἀλλήλους ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὁ ἐχθρὸς ἤθελεν εἰσβάλει εἰς τὴν χώραν των· γ.) Συμμαχία, δι' ἧς συνεφώνουν νὰ βοηθῶσιν ἀλλήλους, τόσον ὅτε εἰσέβαλλον εἰς τὴν χώραν ἄλλων, ὅσον καὶ

ὅτε οἱ ἄλλοι εἰσέβαλλον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν χώραν, καὶ νὰ νομίζωσι τοὺς αὐτοὺς φίλους καὶ ἐχθρούς. Ὅλαι δὲ αὗται αἱ συμφωνίαι ἐπεβεβαιοῦντο πανδήμως δι' ἀμοιβαίων ὅρκων, καὶ ἐνεγλύφοντο εἰς στήλας, τὰς ὁποίας ἀνήγειρον εἰς τόπους συχναζομένους παρὰ πολλῶν. Ἄλλοι δὲ ἀντήλλασσον σημεῖά τινα, ὀνομαζόμενα σύμβολα, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ προσάξωσιν εἰς πᾶσαν περίστασιν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς συμφωνίας των. Αἱ οὕτω πως ἑνούμεναι ἀμοιβαίως πολιτεῖαι ἐτυνείθιζον ὡσαύτως νὰ στέλλωσι πρέσβεις, οἵτινες εἰς προσδιωρισμένην ἡμέραν, ὤφειλον νὰ ἀνανεόνωσι δημοσίως, καὶ, δι' ἀμοιβαίας συναινέσεως, νὰ κυρόνωσι τὴν πρώτην συνθήκην των.

4. *Πῶς ἐκήρυττον τὸν πόλεμον.* Ὅτε ἤθελον νὰ κηρύξωσι τὸν πόλεμον, ἀφοῦ ἐξιλέουν τοὺς θεοὺς, ἔστελλον κήρυκα, ὅστις ἀνήγγελλεν εἰς τοὺς ἀδικήσαντας νὰ ἑτοιμασθῶσιν εἰς τὴν εἰσβολὴν, ἐνίοτε δὲ, εἰς σημεῖον προκλήσεως, ἔρριπτον λόγχην πρὸς αὐτούς (1). Ὁ κήρυξ ἔφερεν ἐν γένει τὸ κηρύκειον, τὸ ὁποῖον ἦτο εὐθεῖά τις ῥάβδος περιτυλιγμένη μὲ δύο ὄρεις, ἀντιπροσώπους πρὸς ἀλλήλους.

5. *Οἱ Ἕλληνες ἐξεστράτευον μόνον κατὰ τὰς αἰσίας ἡμέρας.* Οἱ Ἕλληνες ὅμως οὐδέποτε ἐξεστράτευον, εἰμὴ κατὰ τὰς νομιζομένας ὑπ' αὐτῶν αἰσίας ἡμέρας. Π. Χ. οἱ μὲν Ἀθηναῖοι δὲν ἀπεφάσιζον ποτὲ νὰ ἐκστρατεύσωσιν *ἐντὸς ἑβδόμης*, ἤτοι πρὸ τῆς ἑβδόμης ἡμέρας τοῦ μηνός· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι πρὸ τῆς πανσελήνου, ἐπειδὴ τοῦτο ἦτον ἀπηγορευμένον

(1) Τοὺς μὲν κήρυκας μετεχειρίζοντο ἐν καιρῷ πολέμου, τοὺς δὲ πρέσβεις ἐν καιρῷ εἰρήνης· ἴδε σχόλιον εἰς Θουκ. Βιβλ. Α'. Κεφ. 29.

ὑπὸ τῶν νόμων. Ἔκλειψις τῆς σελήνης ἢ ἄλλο τι ἀπαίσιον συμβεβηκὸς ἦτον ἱκανὸν νὰ τοὺς ἀποτρέψῃ νὰ ἐκστρατεύσωσι.

ΚΕΦ. Η'.

Περὶ τῶν στρατοπέδων, τῶν ἡμερινῶν, καὶ νυκτερινῶν φυλακῶν, καὶ περὶ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων.

1. *Κατασκευὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου.* Οὐδὲν βέβαιον γνωρίζομεν περὶ τοῦ σχήματος τῶν Ἑλληνικῶν στρατοπέδων ἐν γένει, ἂν καὶ λέγεται ὅτι οἱ νόμοι τῶν Λακεδαιμονίων ἐπέταττον αὐτοὺς νὰ τὰ κατασκευάζωσι σφαιροειδῆ, ὡς ἁρμοδιώτατα πρὸς ἄμυναν. Οἱ μὲν ἀνδρειότατοι στρατιῶται ἐτάττοντο εἰς τὰ ἄκρα τοῦ στρατοπέδου, οἱ δὲ λοιποὶ ἐν τῷ μέσῳ. Ὅτε δὲ ἐσκόπευον νὰ μείνωσι πολὺν χρόνον εἰς τὰ στρατόπεδά των, εὕρισκον τόπον, ὅπου ἤγειρον βωμοὺς εἰς τοὺς θεοὺς, καὶ ἐτέλουν τακτικῶς τὴν θείαν ἱερουργίαν. Ἐὰν δὲ ἐφοβοῦντο προσβολὴν ἔξωθεν, ὠχύρωνον ὡσαύτως τὸ στρατόπεδόν των μὲ τάφρον καὶ τείχη, καὶ εἶχον πυργίδια, ἐκ τῶν ὁποίων ἔβλαπτον τοὺς ἐχθροὺς μὲ βέλη.

2. *Φυλακαί.* Αἱ φυλακαὶ δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς φυλακὰς ἡμερινὰς καὶ νυκτερινάς. Καὶ αἱ μὲν πρῶται ἐξετέλουν τὸ χρέος των τὴν ἡμέραν, αἱ δὲ ἄλλαι τὴν νύκτα. Εἰς διαφόρους δὲ ὥρας τῆς νυκτὸς, ἄρχοντές τινες, ὀνομαζόμενοι περίπολοι, περιήρχοντο τὸ στρατόπεδον, καὶ ἐπεσκέπτοντο τὰς φυλακὰς, φέ-

ροντες μεθ' ἑαυτῶν μικρὸν κώδωνα, εἰς τὸν ἦχον τοῦ ὁποίου οἱ στρατιῶται ὤφειλον ν' ἀποκριθῶσιν. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι εἶχον δύο φυλακάς· τὴν μὲν ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου των, διὰ νὰ παρατηρῇ τοὺς συμμάχους των, τὴν δὲ ἐπὶ ὑψώματός τινος διὰ νὰ ἐπιτηρῇ τὰ κινήματα τῶν ἐχθρῶν των. Καὶ αἱ μὲν νυκτοφυλακαὶ αὐτῶν δὲν εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ φέρωσι τὰς ἀσπίδας των, ὥστε, μὴ δυνάμεναι να ὑπερασπίσωσιν ἑαυτὰς, νὰ προσέχωσι περισσότερον διὰ νὰ μὴ κοιμηθῶσι. Οἱ δὲ λοιποὶ στρατιῶται ἐκοιμῶντο μὲ τὴν πανοπλίαν των. Δὲν εἶναι δὲ γνωστὸν ποσάκις αἱ φυλακαὶ ἠλλάσσοντο.

3. *Πῶς ἔζων.* Ὁ τρόπος τοῦ ζῆν ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἐξήρτητο ἀπὸ τὴν διάθεσιν τῶν στρατηγῶν· ἐν γένει ὅμως διῆγον βίον μᾶλλον ἄνετον παρ' εἰς τὴν πατρίδα των. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἂν καὶ δὲν ἦσαν ἔκδοτοι εἰς τὴν ἀσωτείαν, ὡς οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, εἶχον ὅμως περισσοτέραν ἐλευθερίαν, καὶ ἔζων καλλίτερα εἰς το στρατόπεδον παρ' εἰς τὴν πόλιν. Ἠδύναντο ὡσαύτως νὰ ἔχωσι πολύτιμα ὅπλα καὶ λαμπρὰ ἐνδύματα, καὶ συχνάκις ἠλείφοντο μὲ ἀρώματα, καὶ ἐβοστρύχιζον τὴν κόμην των.

ΚΕΦ. Θ'.

Περὶ μαχῶν, δημηγοριῶν τῶν στρατηγῶν, θυσιῶν, μουσικῆς, σημείων, σημαιῶν, συνθήματος, καὶ περὶ τοῦ τρόπου τοῦ διαλύειν τὸν πόλεμον διὰ μονομαχίας. κτ.λ.

1. *Τὸ στράτευμα παρετάττετο εἰς μέτωπον.* Πρὶν

ἀρχίσωσι τὴν μάχην, οἱ στρατιῶται ἀνελάμβανον πάντοτε τὰς δυνάμεις των, τρώγοντες καὶ πίνοντες ἀρθόνως. Τούτου δὲ γενομένου, οἱ ἄρχοντες παρέτατταν εἰς μάχην τὸ στράτευμα τάττοντες ὅλην τὴν δύναμιν εἰς τὸ μέτωπον, ἀντὶ νὰ ἔχωσιν, ὡς οἱ Ῥωμαῖοι, τρεῖς διακεκριμένους στίχους. Τότε δὲ ὁ στρατηγὸς ἐξεφώνει λόγον εἰς τοὺς στρατιώτας, παρορμῶν αὐτοὺς νὰ φανῶσιν ἄνδρες γενναῖοι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

2. *Θυσίαι, παιᾶνες κτλ.* Ἔπειτα δὲ προσέφερον θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς, τὰ δὲ θύματα ἐξετάζοντο ὑπὸ τῶν μάντεων· ἐψάλλετο δὲ καὶ ὕμνος εἰς τὸν Ἄρην, ὀνομαζόμενος παιὰν ἐμβατήριος. Παιὰν δ' ἐπινίκιος ὠνομάζετο ὁ ψαλλόμενος εἰς *τιμὴν* τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τὴν νίκην. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι εἶχον ἰδίαν συνήθειαν νὰ θύωσιν εἰς τὰς Μούσας. Οἱ στρατιῶται Ἕλληνες οὐδέποτε ἤρχιζον τὴν μάχην πρὶν οἱ οἰωνοὶ φανῶσιν αἴσιοι.

3. *Δύο εἴδη σημείων.* Τὰ σημεῖα τῶν Ἑλλήνων διηροῦντο κοινῶς εἰς δύο, εἰς σύμβολα καὶ εἰς σημεῖα. 1) Τὰ σύμβολα ἦσαν δύω εἰδῶν, εἴτε φωνητικὰ, δηλαδὴ προφερόμενα διὰ τῆς φωνῆς, εἴτε ὁρατὰ, δηλαδὴ βλεπόμενα διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ὠνομάζοντο συνθήματα, τὰ δὲ δεύτερα παρασυνθήματα. Τὸ σύνθημα δ' ἐδίδετο ἀπὸ τὸν στρατηγὸν εἰς τοὺς κατωτέρους ἄρχοντας, καὶ δι' αὐτῶν εἰς ὅλον τὸ στράτευμα, ὡς διακριτικὸν σημεῖον τοῦ γνωρίζειν τοὺς φίλους ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Τὸ σύνθημα δὲ περιεῖχε συνήθως αἴσιόν τινα οἰωνὸν, ὡς εἶναι ἡ λέξις νίκη, ἢ τὸ ὄνομα θεοῦ τινος, ὡς Ζεὺς σωτὴρ, κλπ. Τὸ παρασύνθημα δὲ ἦτον ὁρατόν τι διακριτικὸν σημεῖον, ὡς τὸ νεῦμα τῆς κεφαλῆς, ἡ κίνησις τῶν χειρῶν, ἡ σύγ-

κρουσις τῶν ὅπλων κτλ. 2) Σημεῖα δὲ ἦσαν, αἱ σημαῖαι, τὰς ὁποίας ὕψονον διὰ νὰ δώσωσι τὸ σημεῖον τῆς μάχης, καὶ τὰς ὁποίας κατεβίβαζον διὰ νὰ δώσωσι τὸ σημεῖον τῆς ἀποχωρήσεως. Διάφοροι δὲ ἀπὸ τὰς σημαίας ταύτας ἔφερον σχήματα ζώων ἢ ἄλλην τινὰ εἰκόνα ἰδιάζουσαν εἰς ἑκάστην τῶν πόλεων. Οὕτω π. χ. οἱ μὲν Ἀθηναῖοι εἶχον ἐπὶ τῶν σημαιῶν αὐτῶν γλαῦκα, οἱ δὲ Θηβαῖοι σφίγγα κτλ. Ἡ σημαία δὲ ἦτο συχνάκις ὕφασμα πορφυροῦν ἀνηρτημένον εἰς τὸ ἄκρον λόγχης τινός. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ἀντὶ τῶν σημείων τούτων, μετεχειρίζοντο δᾷδας ἀναμμένας, τὰς ὁποίας ἔφερον εἰς ἀμφότερα τὰ στρατεύματα ἄνδρες, οἵτινες ὠνομάζοντο Πυρφόροι, καὶ ἦσαν ἱερεῖς τοῦ Ἄρεος.

4. *Ὄργανα μουσικὰ, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο εἰς τὸν πόλεμον.* Τὰ μουσικὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο εἰς τὸν πόλεμον ἦσαν ἡ σάλπιγξ, ἡ ὁποία εἶχεν ἓξ ἢ περισσότερα διάφορα σχήματα, οἱ αὐλοί, ἡ πηκτὶς, ἤτοι ἡ λύρα, κτλ. Καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι προέβαινον μὲ βῆμα σταθερὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀκολουθοῦντες τὸν ἦχον τῶν αὐλῶν· οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες ἐρώρμων ὡς μαινόμενοι, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐφόδου των ἀπέπεμπον γενικὴν βοήν· αὕτη δὲ ὠνομάζετο ἀλαλαγμὸς, ἐκ τοῦ ὅτι οἱ στρατιῶται ἐπανελάμβανον τὸ ἀλαλά. Τοσοῦτον δὲ ἀναγκαία ἦτον ἡ βοὴ αὕτη εἰς τὴν μάχην, ὥστε οἱ ποιηταὶ μεταχειρίζονται συχνάκις τὴν αὐτὴν καὶ βοὴν ὡς συνωνύμους λέξεις τῆς μάχης. Τὸ αὐτὸ ὄργανον ἐχρησίμευε συνήθως εἰς τὸ νὰ σημαίνῃ τὸ ἀνακλητήριον καὶ ἄλλας προσταγὰς, ὡς καὶ τὴν ἔφοδον. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι δὲν ἠδύναντο κατὰ νόμον νὰ καταδιώκωσι τὸν

φεύγοντα ἐχθρὸν εἰς μεγάλην ἀπόστασιν, διὰ ν' ἀποφεύγωσι τὴν ἀταξίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ στρατεύματά των ἦτον ἐνδεχόμενον νὰ ἐμπέσωσι.

5. *Μονομαχία.* Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐσυνείθιζον νὰ ἀναθέτωσι τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου εἰς μονομαχίαν, καὶ νὰ ἀποφασίζωσι τὰς διαφοράς των διὰ δύο ἢ περισσοτέρων μονομάχων ἐξ ἑκατέρου μέρους.

ΚΕΦ Ι'.

Περὶ πολιορκιῶν καὶ στρατιωτικῶν μηχανῶν.

1. *Σαγηνεύειν.* Ὅτε οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπεχείρουν νὰ κυριεύσωσι πόλιν τινὰ ἢ φρούριον, ἐσυνείθιζον κατὰ πρῶτον νὰ ἐπιχειρῶσι τὴν ἅλωσιν αὐτοῦ ἐξ ἐφόδου, περικυκλοῦντες αὐτὴν μεθ' ὅλου τοῦ στρατεύματός των, καὶ προσβάλλοντες αὐτὴν καθ' ὅλα τὰ μέρη συγχρόνως· τοῦτο δὲ ὠνομάζετο σαγηνεύειν, ἤτοι περιβάλλειν μὲ δίκτυον. Ἐὰν δὲ ἀπετύγχανεν ἡ ἐπιχείρησις, τότε ἢ παρητοῦντο αὐτῆς, ἢ ἡτοιμάζοντο εἰς πολιορκίαν.

2. *Περιτειχισμός.* Ὅτε ἀπεράσιζον νὰ ἀποκλείσωσι πόλιν τινὰ, ἐπεχείρουν κατὰ πρῶτον τὸν ἀποτειχισμὸν, ἢ περιτειχισμὸν, ὅστις ἐνίοτε συνίστατο ἀπὸ διπλοῦν τεῖχος ἢ χαράκωμα· καὶ διὰ μὲν τοῦ ἐσωτερικοῦ χαρακώματος σκοπὸν εἶχον νὰ προλαμβάνωσιν αἰφνιδίους καὶ ἀπροσδοκήτους ἐξορμήσεις ἀπὸ τὴν πόλιν, διὰ δὲ τοῦ ἐξωτερικοῦ νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς, οἵτινες ἦτον ἐνδεχόμενον νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων.

3. *Μηχαναί.* Τὰ κυριώτερα εἴδη τῶν μηχανῶν ἦσαν τὰ ἑξῆς· ά.) ἡ Χελώνη, μηχανή τις σκεπαστήριος, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ ὅτι ἐσκέπαζε καὶ ἐπροφύλαττε τοὺς στρατιώτας, ὡς ἡ Χελώνη σκεπάζεται ἀπὸ τὸ ὄστρακόν της. Ἦτο δὲ εἶδος πολεμικῆς μηχανῆς, χρησιμεῦον εἰς τὸ νὰ προφυλάττῃ τοὺς στρατιώτας, ἐνῷ ἐγέμιζον τάφρους, ἀνήγειρον χώματα, ὑπέσκαπτον τείχη, καὶ ἐκίνουν τὸν Κριόν. Ὑπῆρχεν ὡσαύτως ἕτερόν τι εἶδος, ὀνομαζόμενον χελώνη στρατιωτῶν, σχηματιζόμενον ἀπὸ τὰς ἀσπίδας τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἵσταντο συμπεπυκνωμένοι, (αἱ τελευταῖαι δὲ τάξεις ἔκυπτον), καὶ ἔθετον τὰς ἀσπίδας των ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς αὐτῶν οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζωσι κεκλιμένην στέγην. Τὴν μηχανὴν δὲ ταύτην μετεχειρίζοντο μὲν εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης, ἀλλὰ συχνότερον εἰς τὸ νὰ κυριεύωσιν αἰφνιδίως πόλεις, πρὶν οἱ πολιορκούμενοι προετοιμασθῶσιν εἰς ἄμυναν· μετεχειρίζοντο προσέτι αὐτὴν εἰς τὸ νὰ προφυλάττῃ τοὺς πολιορκητὰς, ἐνῷ ἐπλησίαζον εἰς τὰ τείχη. β΄.) Τὰ Γέρρα, ἤτοι πλέγματα ἐξ ἰτέας, τὰ ὁποῖα οἱ στρατιῶται ἔφερον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των διὰ νὰ προφυλάττωσιν αὐτήν· γ΄.) Τὸ Χῶμα, τὸ ὁποῖον ἀνηγείρετο τοσοῦτον ὑψηλά, ὥστε νὰ ἐξισοῦται, ἂν ὄχι νὰ ὑπερβαίνῃ, τὴν κορυφὴν τῶν πολιορκουμένων τειχῶν. Αἱ πλευραὶ δ' ἐτειχίζοντο μὲ πλίνθους ἢ πέτρας, ἢ ἐστηρίζοντο μὲ μακρὰς δοκίδας διὰ νὰ ἐμποδίζωσι τὴν κατάπτωσιν αὐτῶν· τὸ δ' ἔμπροσθεν μέρος αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ προβαίνῃ βαθμηδὸν πλησιέστερον πρὸς τὰ τείχη, ἔμενε γυμνόν. Τὸ χέμισμα δὲ αὐτὸ συνίστατο ἀπὸ πᾶν εἶδος ὕλης, οἷον χώματος, ξυλείας, θάμνων, κ.λ π. δ΄.) Οἱ Πύργοι, κατασκευαζόμενοι ἀπὸ ξύλα, ἐτίθεντο συνήθως

ἐπὶ τοῦ χώματος· ἐφέροντο δὲ ἐπὶ τροχῶν, οἵτινες ἦσαν ὑποκάτω κεκρυμμένοι διὰ νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τὸν ἐχθρόν. Τὸ μέτωπον δὲ τῶν Πύργων ἐσκεπάζετο συνήθως μὲ κεραμίδια, αἱ δὲ στέγαι μὲ διφθέρας καὶ ἄλλας ὕλας, διὰ νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ πυρίνας σφαίρας, καὶ ἀπὸ βέλη. ε.) Ὁ *Κριὸς* ἦτο μηχανὴ μὲ σιδηρᾶν κεφαλήν, ὀνομαζομένην ἐμβολήν. Ὡμοίαζε δὲ τὴν κεφαλὴν κριοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν προσέβαλλον τὰ τείχη. Ἦσαν δὲ τρία εἴδη αὐτῆς· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἦτο μακρὰ δοκὸς μὲ σιδηρᾶν κεφαλήν, τὴν ὁποίαν οἱ στρατιῶται ὤθουν μετὰ πολλῆς δυνάμεως κατὰ τοῦ τείχους· τὸ δὲ δεύτερον ἦτον ἐξηρτημένον μὲ σχοινία ἀπὸ ἄλλην δοκὸν, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ὤθουν αὐτὴν εἰς τὰ πρόσω μὲ πολὺ μεγαλητέραν δύναμιν. Τὸ τρίτον δὲ διέφερεν ἀπὸ τοῦ πρώτου, μόνον διότι ἐσκεπάζετο μὲ χελώνην, διὰ νὰ προφυλάττῃ τοὺς στρατιώτας. Ἡ δοκὸς εἶχεν ἐνίοτε μῆκος ἑκατὸν εἴκοσι ποδῶν, καὶ ἦτο περιβεβλημένη μὲ σιδηρᾶς πλάκας, διὰ νὰ προφυλάττωσιν αὐτὴν ἀπὸ τὸ πῦρ. ς΄.) Οἱ Καταπέλται ἦσαν μηχαναί, διὰ τῶν ὁποίων ἐξηκοντίζοντο ἐνίοτε μετὰ τεραστίου δυνάμεως βέλη, μεγάλαι πέτραι, ὑπερμεγέθη τεμάχια ξύλων, κτλ.

4) *Φρυκτοί.* Ἐνῷ ἐπλησίαζεν ὁ ἐχθρὸς, οἱ πολιορκούμενοι ἀνήγγελλον τοῦτο εἰς τοὺς συμμάχους των διὰ νὰ σπεύσωσιν εἰς βοήθειάν των. Τοῦτο δὲ ἔπραττον τὴν μὲν ἡμέραν διὰ πολλοῦ καπνοῦ, τὴν δὲ νύκτα διὰ πυρῶν ἢ ἀναμμένων δᾳδῶν, ὀνομαζομένων φρυκτῶν καὶ φρυκτωριῶν. Αὗται δὲ αἱ δᾳδες ὠνομάζοντο φρυκτοὶ πολέμιοι, διὰ νὰ διακρίνωνται ἐκ τῶν φρυκτῶν, οἵτινες ἔκαιον ὅτε ἐπλησίαζον οἱ φίλοι.

Πῶς ἀπώθουν τοὺς πολιορκητάς. Τὰ τείχη ἐφυ-

λάττοντο ὑπὸ στρατιωτῶν, οἵτινες ἔῤῥιπτον βροχηδὸν πέτρας καὶ παντοειδῆ ἀφετήρια ὄργανα κατὰ τῶν πολιορκητῶν. Τοὺς δὲ Καταπέλτας εἶχον ἑτοίμους διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθῶσι πρὸς ἄμυναν αὐτῶν. Καὶ οἱ μὲν ὑπόνομοι τῶν πολιορκητῶν ἐματαιοῦντο δι' ἀνθυπονόμων, τὰ δὲ χώματά των ἐκρημνίζοντο, ὑποσκαπτομένων τῶν θεμελίων αὐτῶν· αἱ μηχαναί των ἐκαίοντο διὰ πυρίνων σφαιρῶν· αἱ κεφαλαὶ τῶν κριῶν αὐτῶν κατασυνετρίβοντο ὑπὸ μεγάλων πετρῶν, ῥιπτομένων ἀπὸ τὰ τείχη, ἢ ὑπερμεγέθεις δοκοί, ἐξηρτημένοι δι' ἀλύσεων, ἐῤῥίπτοντο κατ' αὐτῶν· ἢ τὰ σχοινία, διὰ τῶν ὁποίων οἱ Κριοὶ διευθύνοντο, ἐκόπτοντο διὰ μακρῶν δρεπάνων. Οἱ πολιορκημένοι ἠμύνοντο ὡσαύτως μὲ δέρματα, στιβάδας μαλλίων, καὶ ἄλλα πράγματα, δυνάμενα νὰ προφυλάξωσιν ἀπὸ πέτρας καὶ ἄλλα ἀφετήρια ὄργανα. Ἐὰν δὲν ἔμενεν ἐλπὶς νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ τείχη των, ἀνήγειρον ἐντὸς ἄλλα νέα μὲ πύργους.

5. *Τρόπος τοῦ μεταχειρίζεσθαι τὴν νικημένην πόλιν.* Ὅτε πόλις τις ἐκυριεύετο, οἱ νικηταὶ ποτὲ μὲν ἐθανάτονον ὅσους εὗρισκον εἰς τὰ ὅπλα, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐξηνδραπόδιζον, καὶ κατεδάριζον τὰ τείχη καὶ τὰς οἰκοδομάς· ποτὲ δὲ ἄφινον τοὺς κατοίκους ἀβλαβεῖς ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ πληρόνωσι φόρον. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἶχον ἔθος νὰ στέλλωσιν ἀποικίας διὰ νὰ κατοικίσωσι τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας εἶχον ἐκπορθήσει.

ΚΕΦ. ΙΑ'.

Περὶ τῶν νεκρῶν καὶ τῆς κηδείας αὐτῶν.

1. *Ὁ ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν ἐνομίζετο ἱερὸν καθῆκον.* Ἂν καὶ εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους αἰῶνας, οἱ Ἕλληνες ἐσυνείθιζον νὰ ὑβρίζωσι τοὺς νεκροὺς τῶν ἐχθρῶν των (1), ὅτε ὅμως ἐπολιτίσθησαν περισσότερον, ἐνόμιζον μεγίστην ἀσέβειαν τὸ νὰ μὴ ἐπιτρέψωσιν εἰς νενικημένον ἐχθρὸν νὰ ἐνταφιάσῃ τοὺς νεκρούς του. Τοσοῦτον δὲ ἱερὸν ἐνόμιζον τὸ καθῆκον τοῦτο, ὥστε τὸ στράτευμα, τὸ ὁποῖον ἀπωθεῖτο ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἔστελλε πάντοτε κήρυκας εἰς τὸ ἄλλο, ζητοῦν ἀνακωχὴν διὰ νὰ ἐνταφιάσῃ τοὺς νεκρούς του, ἂν καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀπέβαλλε πᾶσαν ἀντιποίησιν τῆς νίκης.

2. *Κηδεία, θρηνῳδοί, ἐπιγραφὴ κτ.λ.* Ὅλοι οἱ στρατιῶται παρηκολούθουν τὴν ἐπικήδειον τελετὴν, ἔχοντες τὰ ὅπλα ἀνεστραμμένα. Οἱ δὲ τάφοι τῶν νεκρῶν ἐκοσμοῦντο μὲ ἐπιγραφὰς δεικνυούσας τὰ ὀνόματα αὐτῶν, καὶ ἐνίοτε τοὺς συγγενεῖς καὶ τὰ κατορθώματά των. Τὰ ὅπλα των ἐτίθεντο ὡσαύτως ἐπὶ τῶν τάφων των· οἱ δὲ Σπαρτιᾶται ἐκομίζοντο ἐπὶ τῶν ἀσπίδων εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ περιβόητος προσταγὴ τῆς Λακαίνης μητρὸς εἰς τὸν υἱόν της, Ἢ τὰν, ἢ ἐπὶ τάν· (2), δηλ. ἢ νὰ φέρῃς αὐτὴν τὴν ἀσπίδα, ἢ νὰ σὲ φέρουν ἐπ' αὐτῆς.

3. *Δημόσιοι κηδεῖαι εἰς Ἀθήνας.* Οἱ Ἀθηναῖοι

(1) Δηλ. ἠκρωτηρίαζον αὐτούς, καὶ τοὺς ἐπέφερον νέας πληγάς. ΣΜ.

(2) Τὸ σύνθημα τοῦτο ἦτον ἐγγεγραμμένον ἐπὶ μιᾶς τῶν ἐθνικῶν σημαιῶν εἰς τὴν τελευταίαν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

ἐσυνείθιζον νὰ ἀποθέτωσι τοὺς νεκροὺς των εἰς σκηνὰς τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς κηδείας. Τὴν τετάρτην δὲ ἡμέραν ἐστέλλετο κιβώτιον κυπαρίσσινον, ἀφ' ἑκάστης φυλῆς διὰ νὰ μετακομίσῃ τὰ ὀστᾶ τῶν φυλετῶν αὐτῆς. Μετ' αὐτὸ δὲ ἠκολούθει σκεπαστὴ πένθιμος ἅμαξα, εἰς μνημόσυνον τῶν νεκρῶν, τοὺς ὁποίους δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εὕρωσι. Ὅλοι δὲ οὗτοι ἐκομίζοντο εἰς τὸ δημόσιον νεκροταφεῖον, ὀνομαζόμενον Κεραμεικὸν, καὶ ἐκεῖ ἐθάπτοντο. Ἐξερωνεῖτο δὲ καὶ ἐπιτάφιος λόγος πρὸς ἔπαινον ὅλων. Τὰ δὲ μνήματα αὐτῶν ἐκοσμοῦντο μὲ στήλας, ἐπιγραφὰς καὶ ἄλλα ἔντιμα κοσμήματα (1).

4. Εἰς τοὺς καταλόγους τὰ ὀνόματα τῶν στρατιωτῶν ἐσημειοῦντο μὲ τὸ γράμμα Θ., ἐπειδὴ εἶναι τὸ ἀρκτικὸν στοιχεῖον τῶν θανόντων· τῶν δὲ τῶν ζώντων μὲ τὸ Τ, τὸ πρῶτον γράμμα τῆς λέξεως, τηρουμένων, ἤτοι σωθέντων.

ΚΕΦ. ΙΒ'.

Περὶ τῆς ἐκ τοῦ πολέμου λείας, περὶ τῆς εὐχαριστίας πρὸς τοὺς Θεοὺς μετὰ τὴν νίκην, περὶ τῶν τροπαίων κτλ.

1. *Δύο εἴδη λαφύρων.* Ἡ λεία συνίστατο ἀπὸ αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζον καὶ δουλαλώτους. Καὶ οἱ μὲν αἰχμάλωτοι, ὅσοι δὲν ἠδύναντο νὰ δώσωσι τὰ πρὸς ἐξαγορὰν λύτρα, ἐγίνοντο δοῦλοι, καὶ ἐχρη-

(1) Οἱ ἀποθανόντες εἰς τὸν Μαραθῶνα Ἀθηναῖοι ἔταφησαν εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἔπεσον, διὰ νὰ διαιωνίσωσι τὴν μνήμην τῆς νίκης ταύτης.

σίμευον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν νικητῶν, ἢ ἐπωλοῦντο. Τὰ δὲ λάφυρα διεκρίνοντο διὰ δύο ὀνομάτων, ἐπειδὴ ἢ ἐλάμβανον αὐτὰ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, καὶ τότε ὠνομάζοντο σκῦλα, ἢ ἀπὸ τοὺς ζῶντας, καὶ ὠνομάζοντο λάφυρα.

2. *Ἀπαρχαί.* Πρὶν διανείμωσι τὰ λάφυρα, προσέφερον ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς θεούς. Τὰ πρὸς ταύτην δὲ τὴν χρῆσιν χωριζόμενα ὠνομάζοντο ἀκροθίνια (πιθανῶς ἀπ' ἄκρου τοῦ θινὸς, διότι ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ σωροῦ), καὶ ἀφιεροῦντο εἰς τοὺς θεοὺς, εἴτε καιόμενα, εἴτε ἀναρτώμενα εἰς τοὺς διαφόρους ναούς. Μέγα δὲ μέρος ἐξ αὐτῶν τῶν λαφύρων ἐλάμβανε συνήθως ὁ στρατηγὸς, τὰ δὲ λοιπὰ διενέμοντο εἰς τοὺς στρατιώτας.

3. *Θυσίαι καὶ θρίαμβοι.* Ἐσυνείθιζον ὡσαύτως νὰ προσφέρωσι θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς μετὰ τὴν νίκην. Οἱ Ἕλληνες εἶχον καὶ ἔθιμόν τι ὁμοιάζον τὸν Ῥωμαϊκὸν θρίαμβον· διότι οἱ νικηταὶ ἐσυνείθιζον νὰ ἄγωσι πομπήν τινα διὰ τῆς πόλεως, ἐστεφανωμένοι μὲ ἄνθη, ψάλλοντες ὕμνους, καὶ σείοντες τὰς λόγχας των· ἔφερον ὡσαύτως τοὺς αἰχμαλώτους μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅλα τὰ λάφυρά των ἐπεδείκνυον εἰς τὸ κοινὸν, καὶ τοῦτο ὠνομάζετο θεατρίζειν.

4. *Τρόπαια.* Τὰ τρόπαια ὠνομάζοντο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους τροπαῖα, καὶ εἰς τοὺς ἀκολούθους αἰῶνας τρόπαια. Ἀφιεροῦντο δὲ εἰς τινας τῶν θεῶν, ἰδίως δὲ εἰς τὸν Δία, ἐπικαλούμενον Τροπαῖον, καὶ εἰς τὴν Ἥραν, ἐπικαλουμένην Τροπαίαν. Τὸ τρόπαιον, συγκείμενον ἀπὸ ὅλα τὰ εἴδη τῶν ὅπλων τὰ ληφθέντα παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐκρεμᾶτο ἀπὸ τὸν κορμὸν δένδρου τινὸς (ἢ, εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἀπὸ στήλην τινα

λιθίνον), μὲ ἐπιγραφὴν δηλοῦσαν τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιεροῦτο, τὸ ὄνομα τῶν νικητῶν, τὸν ἀριθμὸν τῶν νικηθέντων, κτλ. Ἐνομίζετο δὲ ἀνόσιον νὰ καθαιρέσῃ τις τρόπαιον, καὶ εἶδος ἱεροσυλίας· ἀλλ' ἐνομίζετο συγχρόνως κακὸν νὰ ἀνορθώσῃ αὐτὸ, ἐπειδὴ διὰ τοῦ μέσου τούτου ἡ ἀνάμνησις τῶν ἀρχαίων ἐχθροπαθειῶν ἐδιαιωνίζετο.

ΚΕΦ. ΙΓ'.

Περὶ στρατιωτικῶν ποινῶν καὶ ἀμοιβῶν, καὶ περὶ τοῦ τρόπου τοῦ πέμπειν ἀγγελίας.

1. *Ποινὴ τῶν αὐτομόλων* κ.λ.π. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον ὡρισμένον τρόπον τοῦ τιμωρεῖν τοὺς στρατιώτας, ἀλλ' ἄφινον τοῦτο εἰς τὴν διάκρισιν τῶν στρατηγῶν αὐτῶν· μόνον δὲ εἰς ὀλίγας περιστάσεις ἐπρονόουν οἱ νόμοι· π.χ., οἱ αὐτόμολοι, ἤτοι οἱ λειποτακτοῦντες ἀπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν στράτευμα καὶ μεταβαίνοντες εἰς τὸ ἐχθρικὸν, ἐτιμωροῦντο μὲ θάνατον. Οἱ δὲ ἀστράτευτοι, ἤτοι ὅσοι δὲν ἤθελον νὰ ὑπηρετῶσιν ἐν πολέμῳ, οἱ λειποτάκται, ἤτοι ὅσοι ἐγκατέλειπον τὰς τάξεις των, οἱ δειλοὶ, ἤτοι ὅσοι ἐδείκνυον σημεῖα ἀνανδρίας, οἱ ῥιψάσπιδες, ἤτοι ὅσοι ἀπέβαλλον τὰς ἀσπίδας των, δὲν ἠδύναντο εἰς τὰς Ἀθήνας οὔτε νὰ στεφανόνωνται, οὔτε εἰς τοὺς δημοσίους ναοὺς νὰ εἰσέρχωνται (1).

(1) Νόμος τις τοῦ Χαρώνδου κατεδίκαζε τοὺς ἀστρατεύτους νὰ κάθηνται τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας εἰς τὴν ἀγορὰν μὲ γυναικεῖα φορέματα. Σ. Μ.

καὶ προσέτι ὑπεχρεοῦντο νὰ παρίστανται εἰς τὸ δικαστήριον τῆς Ἡλιαίας, ὅπου ἐτιμωροῦντο μὲ χρηματικὴν ἢ ἄλλην ποινήν. Εἰς τὴν Λακεδαίμονα δὲ ἐτιμωροῦντο μὲ μεγαλητέραν ποινήν· ἰδίως δὲ τὸ ὄνειδος τῆς ἀποβολῆς τῆς ἀσπίδος ἦτο τόσον μέγα, ὥστε μητέρες πολλάκις εἰθανάτωσαν δι' ἐγχειριδίου τοὺς υἱούς των ἀπαντήσασαι αὐτοὺς ἐπιστρέφοντας ἐκ τῆς μάχης, ἄνευ τοῦ μέρους τούτου τῆς πανοπλίας των.

2. *Ἀμοιβαὶ ἀνδρείας.* Ἡ ἀνδρεία ἀντημείβετο διὰ προβιβασμοῦ, διὰ δώρων, (ἐνίοτε στεφάνων ἐχόντων ἐγγεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ), δι' ἀδείας τοῦ ἀφιερόνειν στήλας εἰς τοὺς θεοὺς μετ' ἐπιγραφῶν δηλουσῶν τὰς νίκας των κ.λ.π. Οἱ Ἀθηναῖοι προσέφερον καὶ ἄλλας τιμὰς εἰς τοὺς ἀνδρείους, ἀναθέτοντες τὰ ὅπλα των εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ὀνομάζοντες αὐτοὺς Κεκροπίδας. Εἷς τινας δὲ ἐχάριζον πανοπλίαν, καὶ εἰς ἄλλους ἔψαλλον θριαμβευτικοὺς ὕμνους. Οἱ ἀκρωτηριασθέντες δὲ εἰς τὸν πόλεμον, οἵτινες ὠνομάζοντο ἀδύνατοι, διετρέφοντο μὲ δημόσια ἔξοδα, ἐὰν δὲν εἶχον ἐτήσιον εἰσόδημα τριῶν ἀττικῶν μνῶν (1). Τὸ ἡμερήσιον δὲ σιτηρέσιόν των διέφερε κατὰ τὰς περιστάσεις ἀπὸ ἕνα ἕως δύο ὀβολούς. Τὰ τέκνα δὲ τῶν πεσόντων εἰς τὴν μάχην ἀνετρέφοντο μὲ δημόσια ἔξοδα, καὶ ὅτε ἐγίνοντο ἐνήλικα, ἐδωρεῖτο εἰς αὐτὰ τελεία πανοπλία. Εἶχον δὲ καὶ τὴν τιμὴν τῆς προεδρίας, ἤτοι πρωτοκαθεδρίας εἰς τὰ θεάματα κ.λ.π. Ἡ πολιτεία ἐπρονόει ὡσαύτως καὶ περὶ τῶν γονέων τῶν ἀποθανόντων.

(1) Ἡ Ἀττικὴ μνᾶ ἰσοδυναμεῖ μὲ ἑκατὸν τέσσαρας δραχμὰς σημερινάς. Σ. Μ.

3. *Ἡ σκυτάλη.* Εἶχον δὲ διαφόρους τρόπους τοῦ πέμπειν ἀγγελίας, καὶ μετεχειρίζοντο διάφορα εἴδη διαγγελέων. Τοιοῦτοι ἦσαν π. χ. οἱ ἡμεροδρόμοι, οἵτινες ἦσαν ἐλαφρῶς ὡπλισμένοι μὲ τόξα καὶ βέλη. Ἡ περιφημοτάτη ὅμως ἐφεύρεσις ἦτον ἡ σκυτάλη τῶν Λακεδαιμονίων, ἥτις ἦτο λευκὴ ταινία παπύρου περιτυλιγμένη εἰς μέλαν τι ξύλον· ἦτο δὲ τέσσαρας περίπου πήχεις τὸ μῆκος, καὶ ὠνομάζετο οὕτως ἀπὸ τοῦ σκύτους, ἤτοι δέρματος. Ὅτε οἱ ἄρχοντες ἤθελον νὰ δώσωσι παραγγελίαν εἴς τινα στρατηγὸν ἢ ναύαρχον, ἐλάμβανον δύο στρογγύλα τεμάχια ξύλου ἴσα πρὸς ἄλληλα, καὶ τὸ μὲν ἐξ αὐτῶν ἐδίδετο εἰς τὸν στρατηγόν, καὶ ὅτε εἶχον σπουδαῖόν τι νὰ κοινοποιήσωσιν, ἔκοπτον μακρὰν στενὴν ταινίαν παπύρου, καὶ τυλίσσοντες αὐτὴν περὶ τὸ ἴδιον αὐτῶν ξύλον, ἄνευ διαλείμματός τινος, ἔγραφον ἐπ' αὐτῆς τὴν ὑπόθεσιν· ἔπειτα δὲ ἀφαιροῦντες αὐτὴν, τὴν ἔστελλον εἰς τὸν στρατηγόν, ὅστις ἐφήρμοζεν αὐτὴν εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ ξύλον οὕτως, ὥστε αἱ διπλόαι νὰ συμπίπτωσιν ἀκριβῶς πρὸς ἀλλήλας, ὡς κατὰ τὴν πρώτην γραφήν· τότε δὲ τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα πρὶν περιτυλιχθῇ ἡ ταινία, ἦσαν συγκεχυμένως διακεχωρισμένα καὶ ἀκατάληπτα, ἐφαίνοντο πολὺ καθαρά.

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ'.

ΚΕΦ. Α'. (1)

Προεισαγωγικαὶ σημειώσεις περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ.

1. *Τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἦτον ἀνώτερον τοῦ στρατοῦ.* Οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν τὸ ναυτικὸν ἀνώτερον τοῦ στρατοῦ. Ἐκπαλαι δὲ ἐγίνετο διάκρισις τῶν πολεμικῶν ἀπὸ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων· συνέπεια δὲ τούτου ἦτον, ὅτι, ἐπειδὴ τὰ πρῶτα ἦσαν τῆς πολιτείας, ἡ ναυπηγία καὶ ὁ ἐφοπλισμὸς αὐτῶν ἐγίνετο ὅλως διὰ δημοσίας δαπάνης.

Αἰτίαι τῆς βραδείας προόδου τῆς ναυτικῆς ἐπιστήμης. Καὶ ὅμως διὰ νὰ κρίνωμεν ὀρθῶς περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τῆς προόδου τῆς ναυτικῆς ἐπιστήμης παρὰ τοῖς Ἕλλησι, δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι τὸ στάδιον τῆς ἐνεργείας τῶν στόλων των ἦτο πάντοτε περιωρισμένον εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὸ Ἰόνιον πέλαγος.

Πρώτη αἰτία· Ἡ κατὰ τῶν Συρακουσῶν ἐκστρατεία εἶναι ἡ μᾶλλον μεμακρυσμένη, τὴν ὁποίαν ποτὲ ἐπεχείρησε πολιτεία τις τῆς κυρίας Ἑλλάδος· ποία δὲ ἡ ἔκβασις αὐτῆς, εἶναι γνωστὸν εἰς πάντας. Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Εὔξεινον Πόντον, ἂν καὶ συχναζόμενον ἀπὸ ἐμπορικὰ πλοῖα, δὲν ἔπλεον πολεμικὰ

(1) Ἐκ τῆς πολιτικῆς Ἱστορίας τοῦ Ἡρένου περὶ ἀρχαίας Ἑλλάδος.

πλοῖα, διότι δὲν παρέστη ποτὲ ἀνάγκη. Αἱ δὲ θάλασσαι, τὰς ὁποίας ἔπλεον, ἦσαν πλήρεις νήσων· δὲν ἦτον ἐπομένως δύσκολον νὰ εὑρίσκωσιν ὅρμους καὶ λιμένας, οἱ δὲ θαλάσσιοι πλοῖ δὲν ἦσαν σχεδὸν εἰμὴ διαπορθμεύσεις.

Δευτέρα αἰτία. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ Ἑλλὰς, ἰδίως δὲ τὸ μᾶλλον πολιτισμένον ἀνατολικὸν μέρος αὐτῆς, δὲν εἶχε πολλὴν ξυλείαν· ἂν δὲ καί τινες ἀπὸ τὰς δυτικὰς ἢ μεσογείους χώρας, ὡς ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἡ Ἀρκαδία, εἶχον περισσοτέραν ξυλείαν, οἱ ποταμοὶ αὐτῶν, μὴ διαφέροντες σχεδὸν ἀπὸ ὀρεινὰ ποτάμια, ἐχρησίμευον μόνον ὀλίγον εἰς τὴν μετακόμισιν τῆς ξυλείας. Αἱ πόλεις λοιπὸν αἱ ναυπηγοῦσαι στόλους ἠναγκάζοντο νὰ ζητῶσι τὴν ξυλείαν εἰς μεμακρυσμένας χώρας. Αἱ Ἀθῆναι, ὡς γνωρίζομεν, μετεκόμιζον αὐτὴν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην. Ἡ δαπάνη λοιπὸν ἦτον ἀναγκαίως μεγάλη, ὥστε μόνον αἱ πλουσιώταται πόλεις ἠδύναντο νὰ φέρωσιν αὐτήν.

Τρίτη αἰτία. Τέλος ὑπῆρχον μεγάλαι δυσκολίαι νὰ εὑρίσκωσι πληρώματα διὰ τοὺς στόλους. Δύω δὲ εἴδη ἀνδρῶν, ἤτοι ναύτας καὶ κωπηλάτας, μετεχειρίζοντο εἰς τοῦτο. Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἦσαν πολῖται, καὶ ἀπετέλουν μέρος τῆς πολιτοφυλακῆς· κατὰ τὰς ἀρχαιοτέρας ὅμως διατάξεις, οἱ πολῖται δὲν ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ὑπηρετῶσιν εἰς τὰ πλοῖα· ἀλλ' ἡ πολιτεία μετεχειρίζετο ἐν μέρει δούλους, ἰδίως δὲ εἰς τὴν κωπηλασίαν, καὶ ἐμίσθονε ξένους. Ἦσαν λοιπὸν πολυδάπανα τὰ πληρώματα τῶν πλοίων. Εἶναι δὲ γνωστὸν ἐκ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτι ἄνευ τῆς συμμαχίας καὶ τοῦ ἀργυρίου τῆς Περσίας, ἡ Σπάρτη δὲν ἠδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰς τὰς ναυτικὰς δαπάνας.

2. *Πρόοδος τῶν ναυτικῶν πραγμάτων.* Ἤδη δὲ θέλομεν ἐξετάσει τὰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς προόδου τῶν ναυτικῶν πραγμάτων.

Ἐκ τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν Ἀργοναυτικῶν ποιητῶν μανθάνομεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, καὶ ἐπὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ ἀκόμη αἰῶνος, εἶχον πλοῖα ἐπιτήδεια εἰς μεμακρυσμένους πλοῦς. Διότι οἱ ἄνθρωποι ἠναγκάζοντο ὑπὸ τῆς πειρατείας, ἥτις πρὸ τῆς περιόδου ταύτης ἦτον τόσο κοινὴ, νὰ ναυπηγῶσι πλοῖα ὄχι μόνον διὰ νὰ μετακομίζωσι βάρη, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ πολεμῶσι.

Μακρὰ πλοῖα. Ταῦτα δὲ τὰ πλοῖα ὠνομάζοντο μακρὰ, διὰ νὰ διακρίνωνται ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα στρογγύλα, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον μόνον εἰς μετακόμισιν ἐμπορευμάτων, ἂν καὶ ἦναι βέβαιον ὅτι τὰ μακρὰ πλοῖα ἐχρησίμευον καὶ εἰς ἐμπορικοὺς σκοπούς. Ἐναυπηγοῦντο δὲ οὕτως, ὥστε ὅλοι οἱ κωπηλάται ἐκάθηντο εἰς μίαν γραμμήν. Διότι, ὅτε δὲν ὑπάρχει ἀσφάλεια, ἡ ταχυπλοία εἶναι τὸ πρῶτον προτέρημα τοῦ πλοίου, εἴτε δι' ἐπίθεσιν, εἴτε διὰ φυγήν. Ἡ ἰδιότης δὲ αὕτη εὑρίσκεται βεβαίως περισσότερον εἰς τὰ μακρὰ πλοῖα, τόσον διὰ τὸ σχῆμα αὐτὸ, ὅσον καὶ διὰ τὴν πληθὺν τῶν κωπηλατῶν, οἵτινες βαθμηδὸν ηὐξήθησαν ἀπὸ εἴκοσιν ἕως πεντήκοντα, καὶ ἔτι περισσοτέρους. Ἐντεῦθεν ἔλαβε τὴν γένεσιν εἴδός τι πλοίων, αἱ πεντηκότοροι, ὅπερ ὠνομάσθη ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης.

3. *Τριήρεις ἐφευρεθεῖσαι τὸ 700 ἔτος Πρὸ Χριστοῦ.* Ἀλλ' ἡ λαμπροτέρα ἐποχὴ τῆς ἱστορίας τῆς ναυτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἡ ἐφεύρεσις τῶν τριηρῶν. Διεκρίνοντο δὲ ἐκ τῆς τριπλῆς τάξεως τῶν ἐδωλίων, τεταγμένων ὄντων ἐπ' ἀλλήλων. Καὶ αἱ

μὲν πρῶται τριήρεις ἐναυπηγήθησαν εἰς Κόρινθον, περὶ τὸ 700 ἔτος πρὸ Χριστοῦ. Δὲν ἔγειναν ὅμως εὐθὺς γενικὴ συνήθεια ἡ ναυπηγία τοιούτων τριηρῶν· διότι μέχρι τοῦ Περσικοῦ πολέμου ἡ χρῆσις τῶν μακρῶν πλοίων καὶ τῶν πεντηκοντόρων ἦτο κοινοτάτη· περὶ ταύτην δὲ τὴν ἐποχὴν οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ Κερκυραῖοι πρῶτοι ἀπέκτησαν στόλους ἐκ τριηρῶν. Εἰς τὰς τριήρεις δὲ ταύτας, ἂν καὶ ἔγειναν ἴσως πολλαὶ μερικαὶ βελτιώσεις, οὐδεμία ὅμως οὐσιώδης μεταβολὴ ἐγένετο.

4) Ἐκ τῶν προηγουμένων γίνεται δῆλον, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον λόγον νὰ βελτιώσωσι τὰ ναυτικὰ περισσότερον παρὰ τὰ στρατιωτικά. Συχνάκις ἠναγκάζοντο νὰ μάχωνται κατὰ στόλων, ἀνωτέρων τῶν ἰδικῶν των ὄχι μόνον κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τῶν πλοίων. Διότι ἐν καιρῷ τοῦ Περσικοῦ πολέμου, οἱ στόλοι τῶν Φοινίκων παρετάττοντο κατ' αὐτῶν.

Ἀρχαιοτάτη ναυμαχία μεταξὺ τῶν Κορινθίων καὶ Κερκυραίων. Ἡ μὲν ἀρχαιοτάτη ναυμαχία, περὶ ἧς γίνεται μνεία, συνεκροτήθη μεταξὺ τῶν Κορινθίων καὶ Κερκυραίων, περὶ τὸ 640 ἔτος πρὸ Χριστοῦ, ἀλλ' ἡ πρώτη, περὶ τῆς ὁποίας ἔχομεν λεπτομερείας τινὰς, εἶναι ἡ ναυμαχία ἡ γενομένη πλησίον τῆς νήσου Λάδης, παρὰ τὴν Μίλητον μεταξὺ τοῦ Ἰωνικοῦ στόλου καὶ τοῦ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Περσίας Φοινικικοῦ.

Μάχη ἐν Λάδῃ, περὶ τὸ 498 Π. Χ. Τὸ ναυτικὸν τῶν Ἰώνων, προηγμένον τότε εἰς μεγίστην ἐντέλειαν, συνίστατο ἀπὸ τριακοσίας πεντήκοντα τριήρεις, τὸ δὲ τῶν Φοινίκων ἦτο σχεδὸν διπλάσιον. Γνωρίζομεν δὲ, ὅτι κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς μάχης τὸ ναυτικὸν τῶν Ἰώνων εἶχε παραταχθῆ τεχνηέντως· διότι εἰς τὰς διαιρέσεις τῆς πρώτης γραμμῆς ὑπῆρχον διαστήματα, διὰ τῶν ὁποίων τὰ τῆς δευτέρας ἠδύναντο νὰ πλέωσι. Ἀλλ' ἡ μάχη αὐτὴ δὲν εἶναι διδακτική, διότι οἱ Πέρσαι κατώρθωσαν νὰ διαιρέσωσι πρότερον τὸν στόλον τῶν συμμάχων.

5. *Μάχη ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ Σαλαμῖνι.* Ὅτε ὁ Ξέρξης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ Θεμιστοκλῆς ἔλαβε τὴν δόξαν νὰ γείνῃ ὁ σωτὴρ τῆς πατρίδος του διὰ θαλάσσης. Καὶ δὶς μὲν ἀπετόλμησε νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς τὸ ἰσχυρότερον ναυτικὸν τῶν Περσῶν, πρῶτον ἐν Ἀρτεμισίῳ, δεύτερον ἐν Σαλαμῖνι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δύο περιστάσεις ἀνεπλήρωσε τὸ ὀλιγάριθμον τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ὄχι τόσον δι' ἐπιτηδείων διέκπλων, ὅσον δι' ἐκλογῆς καταλλήλου θέσεως. Δὲν ἠδύνατο βεβαίως ν' ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τοῦ ἀπειραρίθμου Περσικοῦ στόλου εἰς τὸ πέλαγος, ὅπου τὰ κέρατα τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἤθελον ἐκταθῇ ἀναποφεύκτως πέραν τοῦ ἰδικοῦ του. Ἐντεῦθεν ἐξελέξατο τὴν πρώτην θέσιν του κατὰ τὴν βόρειον εἴσοδον τοῦ πορθμοῦ τῆς Εὐβοίας, καὶ μετὰ τὰς ἀμφιβόλους ναυμαχίας ἐν Ἀρτεμισίῳ, ἀπέπλευσε διὰ τοῦ πορθμοῦ τούτου εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, ὅπου οἱ στενοὶ πορθμοὶ μεταξὺ Ἀττικῆς καὶ τῆς νήσου Αἰγίνης καθίστων τὴν θέσιν του ἔτι ἀσφαλεστέραν.

6. *Πρώτη ναυμαχία μεταξὺ τῶν Κορινθίων καὶ Κερκυραίων, πρὸ Χριστοῦ 631.* Περὶ τῶν ναυμαχιῶν δὲ, αἵτινες ἔγειναν εἰς τὸ διάστημα τοῦ πολέμου τούτου, ἔχομεν μόνον γενικὰς ἐξιστορήσεις. Οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν πολὺ εὐκόλως ταὺς Πέρσας. Ὅταν ἐχθρός τις καταφρονῆται, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προο-

δεύση πολὺ ἡ τέχνη τοῦ πολέμου. Περὶ δὲ τῆς ναυμαχίας τῆς γενομένης μεταξὺ Κερκυραίων καὶ Κορινθίων, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἔχομεν ἀκριβεῖς διηγήσεις· μετὰ τὴν συμπλοκὴν δὲ ταύτην ἀμφότερα τὰ μέρη ἔστησαν τρόπαιον. Καὶ ὁ μὲν στόλος τῶν Κορινθίων ἀπετέλει μίαν γραμμὴν, παρατεταγμένος εἰς δύο μοίρας. ἀλλ' ὁ ἱστορικὸς μνημονεύει, ὅτι δὲν ἔγειναν ναυτικὰ στρατηγήματα, ἀλλὰ τὰ πλοῖα, καταλαβόντα ἀμέσως ἄλληλα δι' ἁρπαγίων, ἐμονομάχουν πλοῖον πρὸς πλοῖον. Ὅσα δὲ ἀναγινώσκομεν περὶ τοῦ Κερκυραϊκοῦ στόλου, δὲν μᾶς δίδουν ὑψηλὴν ἰδέαν περὶ τῆς ἐμπειρίας του εἰς τὰ ναυτικά.

Δευτέρα ναυμαχία. Εἰς δευτέραν δέ τινα ναυμαχίαν κατὰ τῶν Πελοποννησίων, οἱ Κερκυραῖοι ἔδειξαν ἔτι ὀλιγωτέραν ἐπιτηδειότητα, καὶ ἤθελον καταστραφῆ βεβαίως, ἐὰν ἡ μοῖρα τῶν Ἀθηναίων δὲν ἐβοήθει τὸν ἀπόπλουν των.

7. *Ναυτικὰ στρατηγήματα γνωστὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας.* Ἡ ναυτικὴ τακτικὴ, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζον, συνίστατο κυρίως εἰς τὸ νὰ περιπλέωσι καὶ νὰ διεκπλέωσι διὰ τῆς ἐχθρικῆς γραμμῆς. Ὁ σκοπὸς δὲ τῆς πρώτης πράξεως ἦτο νὰ ἐκτείνωσι τὴν γραμμὴν πέραν τῶν ἀντιθέτων πτερύγων· τῆς δὲ δευτέρας νὰ διαῤῥηγνύωσι τὴν ἐχθρικὴν γραμμήν. Διὰ νὰ ἐμποδισθῇ δὲ τοῦτο, ὁ ἕτερος στόλος παρετάττετο εἰς δύο γραμμὰς, καὶ ἄφινε διαστήματα οὕτως, ὥστε αἱ μοῖραι τῆς δευτέρας γραμμῆς νὰ δύνανται νὰ διεκπλέωσι διὰ τῶν διαστημάτων τῆς πρώτης, καὶ οὕτω νὰ βοηθῶσιν αὐτὴν ἐν καιρῷ ἀνάγκης. Τὴν τάξιν δὲ ταύτην ἐννόουν ἰδίως οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες παρεδέχθησαν ὡσαύτως

ἄλλον τρόπον προσβολῆς ὄχι μὲ τὴν πρῶραν, ἀλλὰ λοξῶς ἐκ τῆς πλευρᾶς· ὥστε τὰ κωπία τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου συνετρίβοντο, καὶ τὸ πλοῖον καθίστατο οὕτως ἄχρηστον.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἰδίως ἔμπειροι Εἰς τὰ πράγματα δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἀνώτεροι ὄχι μόνον τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν Συρακουσίων.

8. *Ναυμαχία μεταξὺ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων, πλησίον τῆς Λέσβου, Π. Χ.* 404. Τὰ δύο τελευταῖα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἦσαν ἰδίως ἀξιόλογα διὰ τοὺς ναυτικοὺς πολέμους· ἀλλ' ἡ ναυμαχία μεταξὺ τῶν ὑπὸ τὸν Καλλικρατίδαν Σπαρτιατῶν, καὶ τῶν Ἀθηναίων, πλησίον τῆς Λέσβου, εἶναι μόνη ἀξία σημειώσεως πρὸς γνῶσιν τῆς τακτικῆς· διότι μᾶς χορηγεῖ παράδειγμα, ὅτι παρετάχθη στόλος εἰς διπλῆν γραμμήν. Ὁ τῶν Ἀθηναίων στόλος ἦτο παρατεταγμένος εἰς δύο γραμμὰς, καὶ κατὰ τὴν ἀριστερὰν καὶ κατὰ τὴν δεξιὰν πτέρυγα. Ἑκάστη δὲ πτέρυξ συνίστατο ἀπὸ δύο μοίρας, καὶ ἑκάστη μοῖρα ἀπὸ πέντε πλοῖα· ἐβοηθεῖτο δὲ ἀπὸ ἴσας μοίρας, κατὰ τὴν δευτέραν γραμμήν· τὸ δὲ κέντρον συνίστατο ἀπὸ μίαν μόνην γραμμήν. « Τὴν τάξιν ταύτην ἐξελέξαντο, λέγει ὁ Ξενοφῶν, διὰ νὰ μὴ δυνηθῶσιν οἱ ἐχθροὶ νὰ διαῤῥήξωσι τὸν στόλον ». Ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ στόλος τῶν Σπαρτιατῶν ἀπετέλει μόνον μίαν γραμμὴν, παρεσκευασμένος διὰ νὰ περιπλέῃ καὶ νὰ διεκπλέῃ διὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Καὶ ἡ μὲν μάχη ἦτο πεισματώδης, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι δὲν ἐνίκησαν εἰμὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλλικρατίδου.

Θάνατος τοῦ Καλλικρατίδου. Πρὸ τῆς μάχης δὲ ὁ κυβερνήτης τοῦ Καλλικρατίδου συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ

ἀποχωρήση διὰ τὴν μεγάλην ὑπεροχὴν τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων· « Ἐὰν ἀποθάνω, εἶπεν, « ἡ Σπάρτη δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἄνευ ἐμοῦ ».

Συμπέρασμα. Συμπεραίνων τὸν λόγον δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι αἱ ναυμαχίαι τῶν παλαιῶν, ἂν καὶ κατώτεραι κατὰ τὰ πολύπλοκα στρατηγήματα ἀπὸ τὰς σημερινὰς, δὲν ἦσαν παντάπασιν ἀσήμαντοι ὡς πρὸς τὰς συνεπείας των. Δι' αὐτῶν ἀπεφασίζοντο συχνότερον οἱ πόλεμοι εἰς τοὺς ἀρχαίους παρ' εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους· καὶ ἂν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν θάνατον τῶν ἀνθρώπων, δυνάμεθα εὐκόλως ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι διὰ μιᾶς ναυμαχίας τῶν ἀρχαίων ἀπέθνησκον περισσότεροι ἄνδρες, παρὰ διὰ τριῶν ἢ καὶ τεσσάρων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας.

ΚΕΦ. Β'.

Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν πλοίων.

1. *Πλοῖα τῶν ἀρχαίων θαλασσοπόρων.* Τὰ πλοῖα τῶν ἀρχαιοτάτων θαλασσοπόρων ἦσαν μόνον κορμοὶ δένδρων, ἐσκαμμένοι εἰς σχῆμα σκάφης, καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάζοντο σκάφη, ἐκ τοῦ σκάπτεσθαι. Ἐπλέκοντο δὲ ἐνίοτε καὶ ἀπὸ ἰτέαν, περικαλυπτόμενα μὲ δέρματα. Ἀφοῦ δὲ μετὰ ταῦτα ἐπολιτίσθησαν περισσότερον, οἱ Ἕλληνες κατεσκεύασαν τριῶν εἰδῶν κυρίως πλοῖα, φορτηγὰ, πολεμικὰ καὶ ἐπιβατικά.

Φορτηγὰ πλοῖα. Τὰ φορτηγὰ ὠνομάζοντο ὁλκάδες, φορτηγοὶ, καὶ πλοῖα. Ἦσαν δὲ συνήθως στρογγύλα, ἔχοντα εὐρύχωρα κοιλώματα διὰ νὰ ἀποτίθενται αἱ

τροφαὶ ἢ ἄλλα ἀναγκαῖα μὲ τὰ ὁποῖα ἐφορτόνοντο· ἐντεῦθεν ὠνομάζοντο ἐνίοτε στρογγύλα, ὡς ἀπ' ἐναντίας, τὰ πολεμικὰ πλοῖα ὠνομάζοντο μακρά. Τὰ φορτηγὰ πλοῖα ἐκινοῦντο συνήθως δι' ἱστίων.

2. *Πολεμικὰ πλοῖα.* Τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν ἐπιμήκη, καὶ ἂν καὶ εἶχον ἱστία, διευθύνοντο κυρίως διὰ τῶν κωπῶν, ἐπειδὴ παρεῖχον ταῦτα μεγαλητέραν βεβαιότητα εἰς τὰς κινήσεις αὐτῶν ἐν καιρῷ τῆς μάχης· ἐντεῦθεν τὰ πολεμικὰ πλοῖα ὠνομάζοντο ἐπίκωπα καὶ κωπήρη. Οἱ κωπηλάται δὲ ἐκάθηντο ἐπὶ ἐδωλίων ἀνυψουμένων βαθμηδὸν ὡς κλίμακες. Σειραὶ δὲ ἐδωλίων τοιούτων ἦσαν τρεῖς, τέσσαρες, καὶ πέντε. Ἐντεῦθεν ἀπαντῶμεν συχνάκις εἰς τοὺς συγγραφεῖς νῆας τριήρεις, τετρήρεις, καὶ πεντήρεις· πλοῖα δηλαδὴ μὲ τρεῖς, τέσσαρας, καὶ πέντε τάξεις κωπίων, τὰ ὁποῖα ὑπερέβαλλον ἄλληλα κατὰ μίαν τάξιν κωπίων, καὶ ἐπομένως ἐναυπηγοῦντο ὑψηλότερα, καὶ ἐκωπηλατοῦντο μὲ μεγαλητέραν δύναμιν. Τὰ δὲ ἔχοντα μίαν μόνην τάξιν κωπίων ὠνομάζοντο μονήρεις, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κωπίων ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ τάξις αὕτη συνίστατο, ἐξεφράζετο διὰ τῶν λέξεων πεντηκοντόρων, ἑκατοντόρων, κ.τ.λ. κατὰ τὰς περιστάσεις.

3. *Ἐπιβατικὰ πλοῖα.* Τὰ ἐπιβατικὰ πλοῖα εἶχον διάφορα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον ἀπὸ τὰ φορτία των, διότι, ὅσα ἐχρησίμευον εἰς μετακόμισιν ἀνθρώπων ὠνομάζοντο μὲ τὸ γενικὸν ὄνομα πόρια καὶ ἐπιβάδες· ἢ ὅτε ἦσαν πλήρη ἐνόπλων ἀνδρῶν, ὠνομάζοντο ὁπλιταγωγοὶ καὶ στρατιώτιδες· ὅσα δὲ μετεκόμιζον ἵππους ὠνομάζοντο ἱππαγωγοί. Εἶχον δὲ ἐν γένει σχῆμα μικτὸν μεταξὺ τῶν φορτηγῶν καὶ πολεμικῶν πλοίων, ὄντα μακρύτερα μὲν παρὰ τὰ πρῶ-

τα, χωρητικώτερα δὲ παρὰ τὰ δεύτερα. Τὸ μικρὸν δὲ σκάφος, τὸ ὁποῖον παρακολούθει πλοῖόν τι, ὠνομάζετο κελήτιον, ὑποκοριστικὸν τοῦ κέλητος, ἤτοι ἐλαφροῦ ἱππέως.

ΚΕΦ. Γ'.

Περὶ τῶν μερῶν, κοσμημάτων καὶ ὁπλισμῶν τῶν πλοίων, καὶ περὶ τῶν πολεμικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο εἰς αὐτά.

1. *Μέρη τοῦ πλοίου.* Τὰ κύρια μέρη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ πάλαι συνίσταντο τὰ πλοῖα, ἦσαν τρία· δηλαδὴ τὸ σῶμα, ἡ πρῷρα καὶ ἡ πρύμνη. Εἰς τὸ σῶμα δὲ ἦ τὸ μέσον τοῦ πλοίου ἦτον ἡ τρόπις, ὀνομαζομένη ἀπὸ τὴν ἰσχὺν καὶ στερεότητά της στείρη. Περὶ τὴν τρόπιδα δὲ ἦσαν τεθειμένα τεμάχια ξύλων διὰ νὰ προφυλάττωσιν αὐτὴν ἀπὸ πᾶσαν βλάβην, καὶ ταῦτα ὠνομάζοντο χελύσματα. Ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν τρόπιδα, ἦτον ἡ φάλκις, ἐντὸς τῆς ὁποίας περιείχετο ἡ ἀντλία, μετ' αὐτὴν δ' ἦτον ἡ δευτέρα τρόπις, τεθειμένη οὖσα ὑπὸ τὴν ἀντλίαν, καὶ ὀνομαζομένη λέσβιον, καλχήνη, κλειτοπόδιον. Ὑπεράνω δὲ τῆς ἀντλίας ἦτο κοῖλός τις τόπος, ὀνομαζόμενος κοίλη· ὠνομάζετο δὲ καὶ κύτος, καὶ γάστρα, (διότι ἦτο μεγάλη καὶ χωρητικὴ ἔχουσα σχῆμα ἀγγείου ἢ κοιλίας). Αὕτη δὲ περιεκυκλοῦτο ἀπὸ πλάγια ξύλα, τὰ ὁποῖα ὑψοῦντο ἀπὸ τὴν τρόπιδα πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ὠνομάζοντο νομεῖς καὶ ἐγκοίλια (ἐπειδὴ ἡ κοιλία τοῦ πλοίου περιείχετο ἐντὸς αὐτῶν)· ἐπ' αὐτῶν δὲ ἦσαν

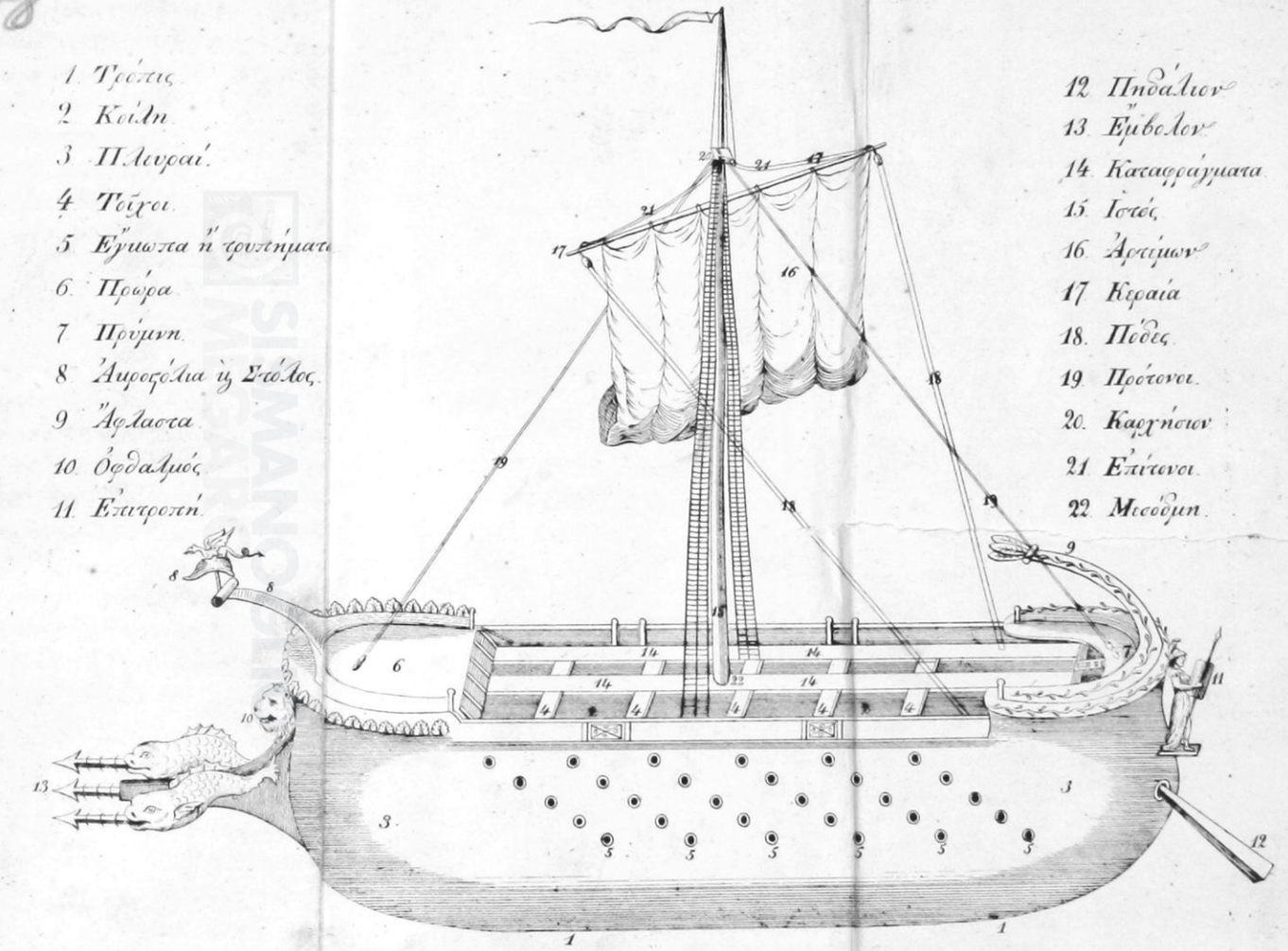

Ἐκ τῶν Τριήρων τῶν ἀρχαίων ὑπὸ Χοβέλου

Π. Α. Δημακόπουλος
1878

1. Τρόπις
2. Κοίλη
3. Πλευραί
4. Τοῖχοι
5. Ἐμπώματα ἢ τρυπήματα
6. Πρῷρα
7. Πρύμνη
8. Ἀμφοτόλια ἢ Στόλος
9. Ἄφλαστα
10. Ὀφθαλμός
11. Ἐπωτίδιον

12. Πηδάλιον
13. Ἔμβολον
14. Καταφράγματα
15. Ἱστός
16. Ἀρτέμων
17. Κεραία
18. Πόδες
19. Πρότονοι
20. Καρχήσιον
21. Ἐπίτονοι
22. Μεσόδμη

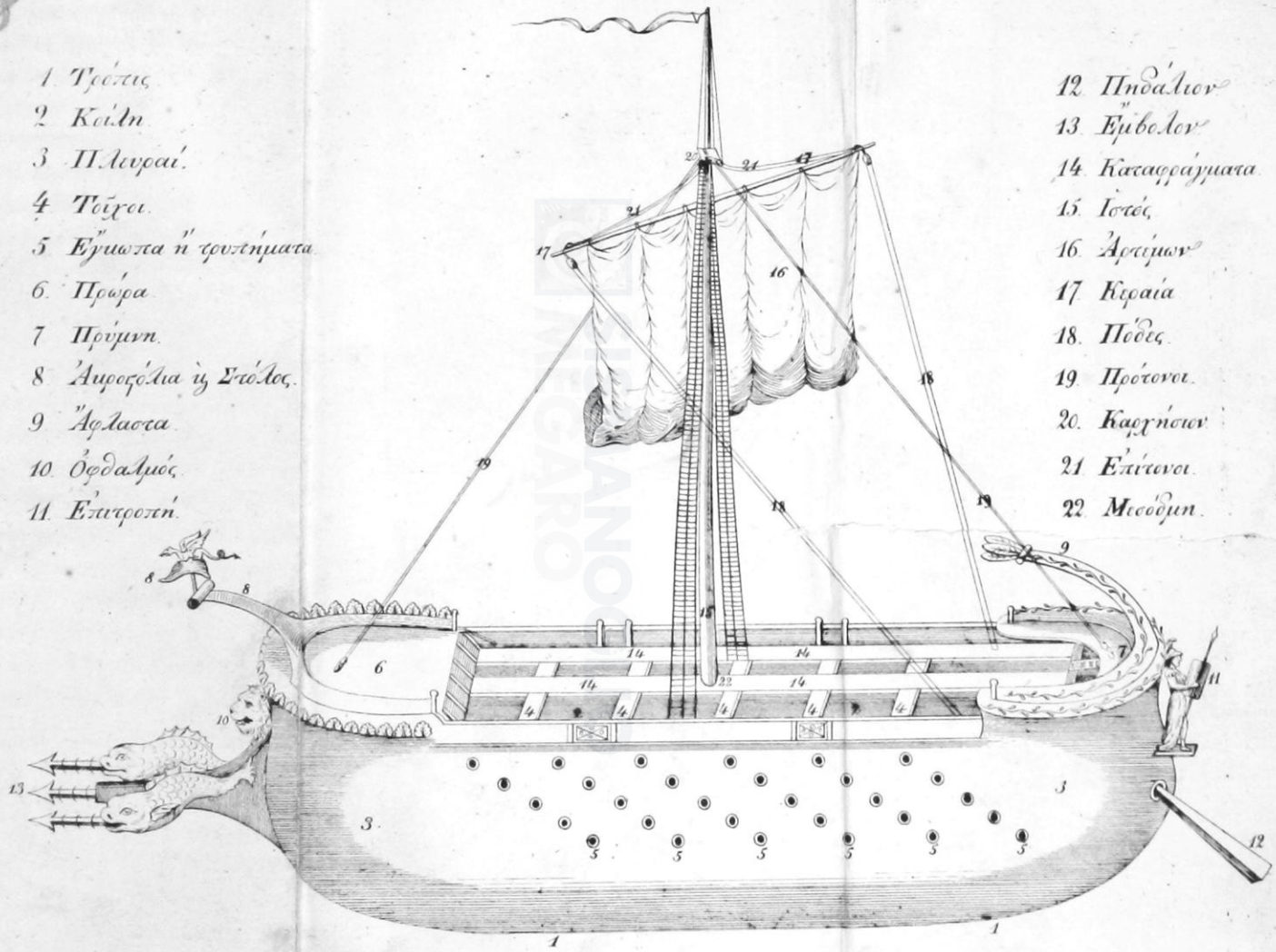

Ἐκ τῶν Τριήρων τῶν ἀρχαίων ὑπὸ Χοβέλου

τεθειμέναι σανίδες τινὲς, ὀνομαζόμεναι ἐντερόνειαι ἢ ἐντεριωνίδα. Αἱ πλευραὶ δὲ συνέκειντο ἀπὸ μεγάλας σανίδας ἐκτεινομένας ἀπὸ τῆς πρώρας μέχρι τῆς πρύμνης, καὶ ὀνομαζόμεναι ὑποζώματα, ζωστῆρες, καὶ ζωμεύματα, διότι δι' αὐτῶν ὁλόκληρον τὸ κατασκεύασμα ἐζώννυτο καὶ περιεκυκλοῦτο (1). Εἰς ἀμφοτέρας δὲ τὰς πλευρὰς οἱ κωπηλάται εἶχον τὰς ἕδρας των, ὀνομαζομένας τοίχους, ἑδώλια, τεθειμένας ἐπαλλήλας. Καὶ ἡ μὲν κατωτάτη σειρὰ τῶν ἑδωλίων τῶν κωπηλατῶν ὠνομάζετο θάλαμος, καὶ οἱ καθήμενοι ἐπ' αὐτῆς θαλάμιοι· ἡ μεσαία δὲ ζυγὰ, καὶ οἱ κωπηλάται ζύγιοι· ἡ δὲ ἀνωτάτη θράνοι, καὶ οἱ κωπηλάται θρανῖται. Τὰ διαστήματα δὲ, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ κωπηλάται ἔβαλλον τὰ κωπία των, ὠνομάζοντο τρύματα, καὶ τρυπήματα, καὶ ἐνίοτε ὀφθαλμοὶ, ὡς ὁμοιάζοντα τοὺς ὀφθαλμούς. Αἱ πλευραὶ δὲ τῶν τρυπημάτων τούτων ἐκαλύπτοντο μὲ δέρμα ὀνομαζόμενον ἄσκωμα. Τὰ δὲ ἑκατέρωθεν πλάγια τοῦ πλοίου ὠνομάζοντο τοῖχοι.

2. *Πρῶρα.* Ἡ πρῶρα, ὀνομαζομένη ἐνίοτε μέτωπον, ἐκοσμεῖτο μὲ χρυσὸν, καὶ ποικίλα χρώματα· τὰ κοσμήματα δὲ ἐξεικόνιζον σχήματα θεῶν, ζώων, κ.λ.π. Εἰς τοὺς πρώτους δὲ χρόνους τὸ ἐρυθροῦν

(1) Αὕτη φαίνεται ἡ πιθανωτάτη ἐξήγησις τῆς ΚΖ. §. 17. ἐκ τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ὅπου ἤθελα μεταφράσει τὴν λέξιν βοηθείας, λεπτὰς σανίδας, τὰς ὁποίας ἐκάρφωσαν εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ πλοίου διὰ νὰ διορθώσωσι τὴν βλάβην, τὴν ὁποίαν ἡ θάλασσα εἶχε προξενήσει εἰς τοὺς ζωστῆρας. Πολλοὶ ὑπομνηματισταὶ ὅμως φρονοῦσιν, ὅτι ἡ φράσις σημαίνει δένειν τὰς πλευρὰς τοῦ πλοίου ὁμοῦ διὰ καμήλων, ἁλύσεων κ.λ.π. (βοηθειῶν), αἱ ὁποῖαι ἐπερῶντο ὑποκάτω τῆς τρόπιδος. Παράβ. Ὁμ. Ὀδυσ. Α'. 14.

Τὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο πρὸς πλοῦν, ἦσαν τὰ ἱστία, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο ἀρτέμωνι, (ἤτοι πανίον, τὸ ὁποῖον ἐδένετο εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἱστοῦ)· ἀκάτια (τὰ μεγάλα πανία). ὁλκὸν (τὸ μικρὸν πανίον, τὸ ὁποῖον ἐτίθετο εἰς τὸ ἔμπροσθεν τῆς πρύμνης· ἐπίδρομος (τὸ εἰς τὴν πρύμνην τοῦ πλοίου κρεμάμενον πανίον). Τὰ κέρατα ἢ κεραῖαι (αἱ ἀντέννα). Ὁ ἱστὸς (κατάρτι), μέρη τοῦ ὁποίου ἦσαν ἡ πτέρνα, ὁ λινὸς, ἢ τράχηλος, (ἤτοι τὸ μέρος, ὅπου ἐδένετο τὸ σχοινίον). τὸ καρχήσιον (ἤτοι τὸ ἄκρον τοῦ ἱστοῦ, ὅπου στερεοῦται ἡ κεραία)· ἡ μεσόδμη, ἤτοι ἡ ὀπὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἐτίθετο ὁ ἱστός. Τὰ σχοινία τοῦ πλοίου ὠνομάζοντο μὲ τὸ γενικὸν ὄνομα ὅπλα, σχοινία καὶ κάλω, Ἐπίτονοι δὲ ἦσαν τὰ σχοινία, διὰ τῶν ὁποίων ἐδενον τὰς κεραίας εἰς τὸν ἱστόν· πόδες δὲ, τὰ σχοινία τὰ κινοῦντα τὰς κεραίας. Πρότονοι δὲ τὰ εἰς τὴν πρῶραν καὶ πρύμνην σχοινία, διὰ τῶν ὁποίων διετηρεῖτο ὁ ἱστὸς στερεὸς καὶ ἀκίνητος.

5. *Πολεμικὰ ὄργανα.* Τὰ εἰς τὰ πλοῖα πολεμικὰ ὄργανα ἦσαν, τὸ ἔμβολον, ἤτοι ξύλινον ρύγχος, περιεβλημένον μὲ χαλκὸν, καὶ τεθειμένον εἰς τὴν πρῶραν, διὰ νὰ τρυπᾷ τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα. Αἱ ἐπωτίδες δὲ ἦσαν τεμάχια ξύλων, τεθειμένα εἰς ἑκατέραν πλευρὰν τῆς πρώρας διὰ νὰ προφυλάττωσιν αὐτὴν ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ ἔμβολα. Τὰ καταστρώματα, καταφράγματα, ἤτοι σανιδώματα, κατεσκευάζοντο ἐπίτηδες διὰ νὰ δύνανται οἱ στρατιῶται νὰ ἵστανται ἐπ' αὐτῶν ἐν καιρῷ τῆς μάχης (1). Ὁ δελφὶν ἦτο μέγας ὄγκος μολύβδου ἢ

(1) Μεγάλη συζήτησις ἐγένετο τί ἐννοεῖ ὁ Ὅμηρος μὲ τὸ ἰκρία νηός. (πιθανῶς δὲ ἦσαν αἱ ἕδραι τῶν κωπηλατῶν).

σιδήρου εἰς σχῆμα δελφῖνος ἐξηρτημένος μὲ σχοινία καὶ τροχαλίας ἀπὸ τὰς κεραίας, ἀφ' ὧν ἐρρίπτετο μετὰ μεγάλης δυνάμεως εἰς τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα. Τὰ δόρατα ναύμαχα, τὰ ὁποῖα ἦσαν λόγχαι μακραί. Τὸ δρέπανον ἦτον εἶδος δρεπάνου, τιθέμενον εἰς τὴν ἄκραν μακρᾶς ῥάβδου, καὶ ἐχρησίμευεν εἰς τὸ νὰ κόπτῃ τὰ ἄρμενα τοῦ ἐχθροῦ. Αἱ κεραῖαι, αἵτινες ἦσαν μηχαναί, δι' ὧν ἐρρίπτον πέτρας. Ἡ χεὶρ ἡ σιδηρᾶ, τὴν ὁποίαν ἔρριπτον ἀπὸ μηχανῆς τινος εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον. Οἱ ἅρπαγες, αἵτινες ἦσαν μέγας ὄγκος σιδήρου, δεδεμένος μὲ ἀλύσεις εἰς τὸν ἱστὸν, καὶ ῥιπτόμενος μετὰ μεγάλης δυνάμεως εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον. Ὁ τρόπος δὲ, τὸν ὁποῖον μετεχειριζοντο διὰ νὰ ματαιόνωσι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μηχανῶν τούτων ἦτο νὰ σκεπάζωσι τὰ πλοῖα μὲ δέρματα, τὰ ὁποῖα ἀπέκρουον ἢ ἐξησθένιζον τὴν δύναμιν τοῦ κτυπήματος. Τινὲς δὲ ἐκ τῶν ναυτικῶν ἑλληνικῶν φράσεων ἦσαν ὡς ἀκολούθως. Τῆς κώπης ἐπιλαβέσθαι, *λαμβάνειν διὰ τῆς χειρὸς τὸ κωπίον*· τροποῦσθαι, *κρεμᾶν τὰ κωπία ἀπὸ τοὺς σκαλμοὺς διὰ μέσου τοῦ τροποῦ*, *ἱμάντος*· ἐρέσσειν, *κωπηλατεῖν*· ἐρείδειν, *κύπτειν ἐπὶ τῆς κώπης*· ἐλαύνειν, *ἕλκειν τὰ κωπία*· σχάσαι, *κινεῖν τὰ κωπία*· ὀρθοῦσθαι, *ὑψόνειν τὸν ἱστόν*· ἁπλοῦν ἱστία, *πετᾶν ἱστία*, *ἀνοίγειν τὰ ἱστία*· στέλλειν ἱστία καὶ συστέλλειν ἱστία, *μαζεύειν τὰ πανία*· πρύμνην κρούεσθαι, *παλινδρομεῖν διὰ τῶν κωπίων*· ὁρμίζειν, (ὑπακουομένης τῆς εἰς προθέσεως) φέρειν πλοῖον πρὸς τὸν λιμένα, ὡς πράττει ὁ πρωράτης· ὁρμίζεσθαι, *ἀγκυροβολεῖν*.

Ἀφοῦ ὁλόκληρον τὸ πλοῖον ἐπεραιοῦτο, ἠλείφετο μὲ πίσσαν διὰ νὰ προφυλάττῃ τὸ ξύλον ἀπὸ τὸ ὕδωρ,

καὶ ἐντεῦθεν ὁ Ὅμηρος δίδει εἰς τὰ πλοῖα τὸ ἐπίθετον *μέλαινα*. Ἀφοῦ δὲ τὸ πλοῖον ἐστολίζετο μὲ στεφάνους καὶ ἄνθη, καὶ οἱ ναῦται ἐκοσμοῦντο ὡσαύτως μὲ στεφάνους, ἐρρίπτετο εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ καθαρθὲν ὑπὸ τοῦ ἱερέως μὲ ἀναμμένην δᾷδα, ὠὸν, καὶ θεῖον, ἀφιεροῦτο εἰς τὸν θεὸν, τοῦ ὁποίου τὴν εἰκόνα ἔφερε.

ΚΕΦ Δ'.

Περὶ ναυτῶν, στρατιωτῶν καὶ ναυτικῶν ἀρχόντων.

1. *Τρία εἴδη ναυτῶν.* Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δὲν ὑπῆρχον διάφοροι τάξεις ναυτῶν, ἀλλ' οἱ αὐτοὶ ἄνδρες ἐχρησίμευον εἰς τὸ νὰ μάχωνται καὶ εἰς τὸ νὰ κωπηλατῶσιν. Οὗτοι δὲ ὠνομάζοντο αὐτερέται. Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ὅμως τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων εἶχον τρία εἴδη ἀνδρῶν, ὡς ἀκολούθως· 1) Ἐρέται, κωπηλάται, οἵτινες συχνάκις ἦσαν κατάδικοι κακοῦργοι καὶ δοῦλοι· ἦσαν δὲ τριῶν εἰδῶν, θρανῖται, ζύγιοι, καὶ θαλάμιοι. 2) ναύται, οἵτινες δὲν ἦσαν μὲν ὑπόχρεοι νὰ κωπηλατῶσιν, ἀλλ' ἐξετέλουν ὅλα τὰ ἄλλα ἔργα εἰς τὸ πλοῖον· διὰ ν' ἀποφύγωσι δὲ τὴν σύγχυσιν ἕκαστος εἶχεν ἴδιον ἔργον, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἐνησχολεῖτο εἰς τὸ νὰ ὀρθόνῃ τὸν ἱστὸν, ἄλλος δὲ εἰς τὸ νὰ ἀνέλκῃ τὰ ἱστία, κ.λ.π. Ὑπῆρχε δὲ εἴδός τι ἀνδρῶν, κατώτερον τῶν πρώτων, καὶ ὀνομαζόμενον μεσοναῦται, οἵτινες δὲν εἶχον ὡρισμένον ἔργον, ἀλλ' ἦσαν ἕτοιμοι εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις νὰ

βοηθῶσι τοὺς λοιποὺς· 3) ἐπιβάται, ἤτοι στρατιῶται, οἵτινες ὑπηρέτουν κατὰ θάλασσαν. Ἦσαν δὲ ὡπλισμένοι καθ' ὃν τρόπον οἱ προσδιωρισμένοι διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ξηρᾶς· φαίνεται δὲ μόνον ὅτι ἦτο πάντοτε μεγαλήτερος ἀριθμὸς βαρέως ὡπλισμένων, ἢ ὅσος ἐνομίζετο ἀναγκαῖος διὰ ξηράν. Τὸ ὅλον τῶν ἀνδρῶν πλοίου τινὸς ὠνομάζετο πλήρωμα. Τὸ τακτικὸν δὲ πλήρωμα τῆς τριήρους λέγεται ὅτι συνίστατο ἀπὸ διακοσίους ἄνδρας. Ἐκ τούτων δὲ δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν ἑκατὸν τεσσαράκοντα κωπηλάτας, εἴκοσιν ἄλλους ναύτας καὶ τεσσαράκοντα ἐπιβάτας (1). Εἰς τὴν ναυμαχίαν, ὅτε μὲν ἦσαν μακρὰν τὰ πλοῖα, οἱ ἐπιβάται μετεχειρίζοντο βέλη καὶ ἀκόντια, ὅτε δὲ ἦσαν πλησίον, λόγχας καὶ μαχαίρας. Οἱ κωπηλάται ἐκτύπουν τοὺς ἐναντίους των μὲ τὰ κωπία των, ἂν καὶ πιθανῶς εἶχον ἄλλα ὅπλα, τὰ ὁποῖα δὲν τοὺς ἐχορήγουν μὲν τακτικῶς, ἀλλ' ἕκαστος ἀνὴρ ἐπορίζετο αὐτὰ καθ' ὅσον ἠδύνατο. Ἦσαν λοιπὸν συχνάκις ἱκανοὶ νὰ μάχωνται καὶ κατὰ ξηράν.

2. *Δύο εἴδη ἀρχόντων.* Εἰς ὅλους τοὺς στόλους ὑπῆρχον δύο εἴδη ἀρχόντων, καὶ οἱ μὲν ἐκυβέρνων τὰ πλοῖα καὶ τοὺς ναύτας, οἱ δὲ ἦσαν περιβεβλημένοι μὲ τὴν στρατηγίαν ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν, ἀλλ' εἶχον ἐπίσης ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν πλοιάρχων καὶ τῶν πληρωμάτων αὐτῶν· οἱ τελευταῖοι δὲ οὗτοι ἄρχοντες ἦσαν 1) Ὁ στρατηγὸς ἢ στόλαρχος, τὸ ἔργον τοῦ ὁποίου ἐξε-

(1) Ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος στηρίζεται κυρίως εἰς εἰκασίαν· Εἰς Σαλαμῖνα μόνον δέκα ὀκτὼ ἄνδρες ἐμάχοντο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῶν τριήρων τῶν Ἀθηναίων· ἴδε Πολ. οἰκον. Ἀθηνῶν ὑπὸ Βοικχίου Τόμ. Α'. Σελ. 374.

τελεῖτο ποτὲ μὲν ἀπὸ ἕνα μόνον, ποτὲ δὲ καὶ ἀπὸ ἄλλους ἑνωμένους μετ' αὐτοῦ· 2) Ὁ ἐπιστολεὺς, ἤτοι ἀντιστόλαρχος· 3) ὁ τριήραρχος, ἤτοι ἀρχηγὸς τῆς τριήρους, ὅστις ἐπρόσταζεν ὅλους τοὺς ἄλλους στρατιώτας τοὺς ἐν αὐτῇ.

3. *Ἄρχοντες ἔχοντες τὴν φροντίδα τοῦ πλοίου.* Οἱ ἔχοντες τὴν φροντίδα τῶν πλοίων ἄρχοντες ἦσαν οἱ ἀκόλουθοι· 1) Οἱ ἀρχικυβερνῆται, οἵτινες εἶχον τὴν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν ὅλων τῶν ναυτικῶν ὑποθέσεων· νὰ προνοῶσι περὶ καταλλήλων λιμένων· νὰ διευθύνωσι τὸν πλοῦν τοῦ στόλου, καὶ νὰ διατάττωσιν ὅλα ὅσα ἀνερέροντο εἰς αὐτὸν, πλὴν τῶν ἀναγομένων εἰς τὸν πόλεμον. 2) Ὁ κυβερνήτης εἶχε τὴν φροντίδα τοῦ πλοίου, καὶ τὴν κυβέρνησιν ὅλων τῶν ἐν αὐτῷ ναυτικῶν, καὶ ἐκάθητο εἰς τὴν πρύμνην διὰ νὰ κυβερνᾷ. 3) Ὁ κελευστὴς, ὅστις εἶχεν ἔργον νὰ κοινοποιῇ τὴν προφορικὴν διαταγὴν εἰς τοὺς κωπηλάτας, καὶ νὰ διανέμῃ εἰς ὅλον τὸ πλήρωμα τὴν ἡμερησίαν τροφήν του. 4) Ὁ τριηραύλης, ἤτοι μουσικὸς, ὅστις διὰ τῆς ἁρμονίας τῆς φωνῆς του καὶ τοῦ μουσικοῦ ὀργάνου ἐνεψύχωνε τοὺς κωπηλάτας, ὅτε ἀπέκαμνον ἀπὸ τὸν κόπον. Ἡ μουσικὴ αὕτη ὠνομάζετο νίγλαρος. 5) Οἱ δίοποι, ναυφύλακες, οἵτινες ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ προσέχωσι διὰ νὰ μὴ βλαφθῇ τὸ πλοῖον κτυποῦν ἐπὶ σκοπέλων ἢ ἄλλως πως. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐξέταζον, ἰδίως τὴν νύκτα, μὲ μακρὰς ῥάβδους. Ὑπῆρχον δὲ διάφοροι κατώτεροι ἄρχοντες, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα δὲν εἶναι τόσον γνωστά.

4. *Μισθὸς τοῦ ναύτου.* Ὁ μισθὸς τοῦ ναύτου ἦτο πιθανῶς ὁ αὐτὸς ὡς ὁ τοῦ πεζοῦ στρατιώτου, ἤτοι δύο ὀβολοὶ τὴν ἡμέραν ὡς μισθὸς, καὶ δύο χάριν τροφῆς.

Ὅτε δὲ ἡ τροφὴ ἐχορηγεῖτο εἰς εἶδος, ὡς συνέβαινεν ἐν γένει, οἱ τριήραρχοι ἐλάμβανον τὸ σιτηρέσιον, καὶ ἐχορήγουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους κρίθινον ἄλευρον (ἄλφιτα), τυρίον, κρόμμυα ἢ σκόροδον, τὰ ὁποῖα ἐφέροντο εἰς δίκτυα. Ἡ μάζα δὲ συνέκειτο ἀπὸ κρίθινον ἄλευρον μεμιγμένον μεθ' ὕδατος καὶ ἐλαίου, προστιθεμένου ἐνίοτε καὶ οἴνου.

ΚΕΦ. Ε'.

Περὶ πλῶν, λιμένων καὶ ναυμαχιῶν.

1. *Πῶς ἐξέπλεον.* Ὅτε ὁ στόλαρχος ἔδιδε τὸ σημεῖον τῆς ἐκπλεύσεως, οἱ ναῦται εἵλκυον εἰς τὴν θάλασσαν τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὴν ξηρὰν πλοῖα. Πρὶν δὲ ἐπιβῶσιν, ἐκόσμουν τὰ πλοῖα μὲ ἄνθη καὶ στεφάνους, καὶ ἐπεκαλοῦντο τὴν προστασίαν τῶν θεῶν. Τούτου δὲ δὲ γενομένου, ἀπέλυονπεριστερὰν, (ἴσως ὡς οἰωνὸν ἀσφαλοῦς ἐπιστροφῆς,) καὶ ἀφοῦ ἐδίδετο τὸ σημεῖον διὰ σάλπιγγος, φωνῆς, ἢ ἐν καιρῷ νυκτὸς, διὰ φωτὸς ἐκ τῆς ναυαρχίδος, ἀνήγοντο εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τὰ μὲν ἐλαφρότερα πλοῖα πρῶτον, ἔπειτα δὲ τὰ πολεμικὰ, ὁδηγούμενα ὑπὸ τοῦ στολάρχου, καὶ τελευταῖον τὰ φορτηγά.

2. *Πῶς εἰσέπλεον εἰς λιμένα.* Ὅτε ἤρχοντο εἰς λιμένα τινὰ, ὅπου ἐσκόπευον ν' ἀποβῶσι, ἔστρεφον, καὶ εἰσέπλεον εἰς τὸν λιμένα ἔχοντες τὴν πρύμνην ἐστραμμένην πρὸς τὸ παράλιον. Ἀφοῦ δὲ ἀπέβαινον, ἐξεπλήρουν τὰς πρὸς τοὺς θεοὺς εὐχάς των, καὶ ἐν γένει προσέφερον θυσίαν, ὀνομαζομένην ἀποβατήριον.

3. *Διάφορα μέρη τοῦ λιμένος.* Οἱ λιμένες ἦσαν ἢ φυσικοὶ, ἢ τεχνικοί. Καὶ οἱ μὲν τεχνικοὶ ἦσαν εὐρύχωρα περιφράγματα ἐκ πασσάλων, ἢ σωροὶ χώματος ἢ ἄλλων ὑλῶν, ὑψωμένα εἰς σχῆμα ἡμικυκλίου, μετὰ βραχιόνων ἐκτεινομένων εἰς τὴν θάλασσαν· οὗτοι δὲ ὠνομάζοντο χηλαὶ, ἐκ τῆς ὁμοιότητος αὐτῶν μὲ τοὺς πόδας τῶν καραβίδων. Ἐπὶ ἀμφοτέρων δὲ τῶν πλευρῶν τῶν χηλῶν ἦσαν δυνατοὶ πύργοι, φυλαττόμενοι ἀπὸ στρατιώτας. Ὑπῆρχεν ὡσαύτως οἴκημα, ὅπου ἔκαιε πῦρ τὴν νύκτα, ὀνομαζόμενον φάρος. Τὸ δεύτερον δὲ μέρος τοῦ λιμένος ὠνομάζετο στόμα, τὸ δὲ ἐνδότατον μέρος, τὸ πλησιέστερον εἰς τὸν αἰγιαλὸν, ὅπου ἦσαν τὰ νεώρια, ὠνομάζετο μυχός. Τὸ ὅλον δὲ ὁμοῦ ὠνομάζετο ναύσταθμος. Ἡ δὲ πρὸς ἀνάπαυσιν διασκευὴ, ἦτον τόσον ἀδιάφορος, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἐν τῷ πλοίῳ οὐδέποτε ἐκοιμῶντο εἰς αὐτὸ, ἐνῷ ἦσαν εἰς τὸν λιμένα, ἀλλ' ἐν γένει κατεσκεύαζον στρατόπεδον εἰς τὸν αἰγιαλὸν, ὅπου παρεσκεύαζον ὡσαύτως καὶ ἔτρωγον τὰς τροφάς των.

4. *Προπαρασκευὴ εἰς ναυμαχίαν.* Ἐνῷ δὲ παρεσκευάζοντο εἰς ναυμαχίαν, τὸ πρῶτον ἔργον ἦτον νὰ ἐλαφρώσωσι τὰ πλοῖα, ῥίπτοντες εἰς τὴν θάλασσαν ὅλα τὰ περιττὰ πράγματα, ἔπειτα δὲ κατεβίβαζον τοὺς ἱστοὺς καὶ τὰ ἱστία, μεταχειριζόμενοι μόνον τὰ κωπία. Ἡ παράταξις εἰς μάχην μετεβάλλετο κατὰ τὰς περιστάσεις, ἐπειδὴ ποτέ μεν ἦτο μηνοειδὴς, ἐνίοτε δὲ εἶχε τὸ σχῆμα V. Πρὶν δὲ ἀρχίσωσι τὴν μάχην, ἀμφότερα τὰ μέρη ἐπεκαλοῦντο τοὺς θεοὺς, οἱ δὲ στόλαρχοι πλέοντες ἐπὶ τῶν ἐλαφροτέρων σκαφῶν, μετέβαινον ἀπὸ πλοῖον εἰς πλοῖον, παρορμῶντες τὰ πληρώματα.

5. *Πῶς ἤρχιζον τὴν μάχην.* Ὅτε τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα, ἐδίδετο σημεῖον δι' ἐξαρτήσεως ἐπὶ χρυσοῦ ἀσπίδος ἢ ἐρυθρᾶς σημαίας ἐκ τοῦ πλοίου τοῦ στολάρχου. Τοῦτο δὲ ὠνομάζετο αἴρειν σημεῖα, ἡ δὲ μάχη διήρκει ἕως οὗ κατεβιβάζοντο. Ἐσάλπιζον ὡσαύτως αἱ σάλπιγγες, καὶ οἱ στρατιῶται πρὸ τῆς μάχης μὲν ἔψαλλον παιᾶνα εἰς τὸν Ἄρην, μετὰ τὴν μάχην δὲ ἕτερον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Ἡ μάχη ἤρχιζεν ἐν γένει ἀπὸ τὸ πλοῖον τοῦ στολάρχου· ἠκολούθουν δὲ τὰ ἄλλα πλοῖα προσπαθοῦντα νὰ καταβάλλωσι καὶ νὰ καταβυθίσωσιν ἄλληλα διὰ τῶν ἐμβόλων των· οἱ δὲ στρατιῶται ἔβλαπτον τοὺς ἐχθροὺς μὲ δόρατα καὶ σφενδόνας. Ὅτε δὲ τὰ πλοῖα συνελαμβάνοντο διὰ τῶν σιδηρῶν χειρῶν, οἱ στρατιῶται ἐμάχοντο μὲ μαχαίρας καὶ λόγχας.

6. *Πῶς ἐπολιόρκουν πόλιν τινὰ διὰ θαλάσσης.* Ὅτε πόλις τις ἐπολιορκεῖτο διὰ θαλάσσης, ἐσυνείθιζον νὰ περικυκλόνωσι τὰ τείχη καὶ τὸν λιμένα της μὲ πλοῖα τεταγμένα ἀπὸ τὴν μίαν ἄκραν τοῦ παραλίου ἕως εἰς τὴν ἄλλην, καὶ συνδεδεμένα μὲ ἁλύσεις καὶ γεφύρας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν τεταγμένοι ἔνοπλοι ἄνδρες. Οἱ δὲ πολιορκούμενοι ὑπεράσπιζον ἑαυτοὺς μὲ ἀκόντια, πέτρας, πυροβόλους, λίθους, κτλ.· ἐνίοτε δὲ ἀπέστελλον πυρφόρα πλοῖα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πολιορκοῦντος στόλου.

ΚΕΦ. ΣΤ'.

Περὶ λαφύρων, ναυτικῶν ἀμοιβῶν, ποινῶν κ.λ.π.

1. *Ἐπάνοδος τῶν νικητῶν.* Μετὰ τὴν νίκην, οἱ

νικηταὶ ἤγειρον τρόπαιον, καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὰ ἴδια ῥυμουλκοῦντες τὰ κατασταθέντα ἄχρηστα πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ. Τὰ ἴδια δὲ αὐτῶν πλοῖα ἐκόσμουν μὲ στεράνους, καὶ προσήρτων εἰς αὐτὰ τὰ ναυάγια τῶν καταστραφέντων εἰς τὴν μάχην πλοίων. Ταῦτα δὲ ὠνομάζοντο ἀκρωτήρια. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἐπέστρεφον ἀλαλάζοντες, ἐπευφημοῦντες καὶ ὑμνοῦντες. Ἀποβάντες δὲ εἰς τὴν πόλιν, ἤρχοντο ἀμέσως εἰς τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν, ὅπου ἀφιέρωνον τὸ ἐκλεκτότατον μέρος τῶν λαφύρων. Τὰ δὲ λοιπὰ ἀνετίθεντο εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης. Οἱ νικηταὶ ἐτιμῶντο ὡσαύτως μὲ ἀνδριάντας, ἐπιγραφάς, κτλ.

2. *Ποιναί.* Ἡ κυριωτέρα τῶν ποινῶν ἦτον ἡ μαστίγωσις διὰ σχοινίων, τὴν ὁποίαν ἐνίοτε ἐπέβαλλον εἰς τοὺς ἐνόχους, ἔχοντας τὰ μὲν κατώτερα μέλη αὐτῶν ἐντὸς τοῦ πλοίου, τὰς δὲ κεφαλὰς αὐτῶν ἔξω ἀπὸ τὰ ἀνοίγματα τοῦ πλοίου, καὶ κρεμαμένους εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐνίοτε δὲ ἐδένοντο μὲ σχοινία ἀπὸ τὸ πλοῖον, καὶ ἐσύροντο εἰς τὴν θάλασσαν ἕως οὗ ἐπνίγοντο.

Οἱ ἀναύμαχοι, ἤτοι ὅσοι δὲν ἤθελον νὰ ὑπηρετήσωσι κατὰ θάλασσαν, ἀφοῦ προσεκαλοῦντο νομίμως, κατεδικάζοντο εἰς Ἀθήνας, αὐτοί τε καὶ οἱ ἀπόγονοί των εἰς ἀτιμίαν.

Οἱ Λειποναῦται, ἤτοι οἱ λειποτάκται, ὄχι μόνον ἐδεσμεύοντο μὲ σχοινία καὶ ἐμαστιγοῦντο, ἀλλὰ καὶ αἱ χεῖρες αὐτῶν ἀπεκόπτοντο.

ΒΙΒΛΙΟΝ Ε'.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

ΚΕΦ. Α'.

Περὶ τῶν γάμων, διαζυγίων κ.τ.λ.

1. *Ὁ γάμος ἐτιμᾶτο μεγάλως ἐν Ἑλλάδι.* Οἱ νόμοι τῶν πλείστων ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν ἐτίμων πολὺ τὸν γάμον· εἰς τὴν Λακεδαίμονα δὲ ἰδίως ἐτιμώρουν τοὺς ἀγάμους μὲ διαφόρους ποινάς, καὶ μετεχειρίζοντο αὐτοὺς μετὰ περιφρονήσεως καὶ ἐμπαιγμοῦ. Εἰς Ἀθήνας ὡσαύτως δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἀξιόλογον δημόσιον ἀρχήν, ὅστις δὲν ἦτον ἔγγαμος, καὶ δὲν εἶχε τέκνα καὶ κτήματα. Ἡ ἡλικία δὲ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἠδύναντο νὰ νυμφευθῶσιν, ἦτο διάφορος εἰς πᾶσαν σχεδὸν πολιτείαν. Ἐν γένει ὅμως αἱ γυναῖκες ἐνυμφεύοντο εἰς μικροτέραν ἡλικίαν παρὰ τοὺς ἄνδρας.

2. *Ἁρμοδιώτατοι καιροὶ πρὸς γάμον.* Οἱ καιροὶ, ἢ ὧραι τοῦ ἐνιαυτοῦ, αἱ εἰς γάμον ἁρμοδιώτατοι, ἦσαν, κατὰ τοὺς Ἀθηναίους, τινὲς ἐκ τῶν μηνῶν τοῦ χειμῶνος, ἰδίως δὲ ὁ ἰανουάριος, ὅστις δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὠνομάζετο γαμηλιών. Ἡ ἁρμοδιωτάτη δὲ πασῶν τῶν ὡρῶν ἦτον ὅτε ἐγίνετο σύνοδος τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης.

3. *Οὐδεὶς Ἀθηναῖος πολίτης ἠδύνατο νὰ νυμφευθῇ ξένην.* Εἰς τὰς πλείστας τῶν ἑλληνικῶν

πολιτειῶν οἱ πολῖται δὲν ἠδύναντο νὰ νυμφευθῶσιν εἰμὴ πολίτιδας· εἰς Ἀθήνας δὲ, ἐὰν ξένος ἐξηλέγχετο νυμφευθεὶς πολίτιδα, κατεδικάζετο εἰς ἀΐδιον δουλείαν. Τὰ τέκνα ἐπίσης τὰ ἐκ τοιούτων γάμων ἐγίνοντο δοῦλοι. Ἐὰν δὲ Ἀθηναῖος πολίτης ἐνυμφεύετο ξένην, κατεδικάζετο εἰς πρόστιμον χιλίων δραχμῶν.

4. *Τύπος τῆς μνηστεύσεως.* Αἱ παρθένοι δὲν ἠδύναντο νὰ νυμφευθῶσιν ἄνευ τῆς συναινέσεως τῶν γονέων των· ἢ, ἐὰν οἱ γονεῖς εἶχον ἀποθάνει, τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, ἢ, ἐὰν δὲν εἶχον ἀδελφοὺς, τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν. Ἐὰν δὲ δὲν εἶχον διόλου συγγενεῖς, παρεδίδοντο εἰς τὴν φροντίδα τῶν λεγομένων ἐπιτρόπων ἢ κυρίων. Ὁ συνήθης δὲ τύπος τοῦ μνηστεύειν (1) ἦτο τὸ νὰ δίδῃ ὁ πατὴρ τὴν θυγατέρα του εἰς τὸν μέλλοντα σύζυγόν της, καὶ ἐνίοτε νὰ μνημονεύῃ τὴν προῖκα, τὴν ὁποίαν ἐσκόπευε νὰ δώσῃ εἰς αὐτήν· ὤμνυον δὲ ἀμοιβαίαν πίστιν φιλοῦντες ἀλλήλους, ἢ δίδοντες τὰς δεξιάς των χεῖρας.

5. *Προίξ.* Εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας ἡ νύμφη ὄχι μόνον δὲν εἶχεν ἰδίαν προῖκα, ἀλλὰ καὶ ἠγοράζετο ἀπὸ τὸν γαμβρόν· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἡ συνήθεια τοῦ προικίζειν τὰς γυναῖκας ἔγεινε τοσοῦτον κοινὴ, ὥστε ὁ Λυκοῦργος ἐστοχάσθη ἀναγκαῖον διὰ νὰ μὴ μένωσιν ἄγαμοι εἰς Σπάρτην,

(1) Ὁ δίδων τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον ἐλέγετο ἐγγυᾶν, διεγγυᾶν, διδόναι, καὶ ἁρμόζειν.

Σημ. Ὁ συνηθέστατος δὲ τύπος τῆς μνηστεύσεως ἦτον ὁ ἑξῆς· Παίδων σπόρᾳ τῶν γνησίων δίδωμί σοι τὴν ἐμαυτοῦ θυγατέρα, ἤτοι, σὲ δίδω τὴν θυγατέρα ταύτην, ἥτις εἶναι ἰδική μου, καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου μου αἵματος.

ὅσαι δὲν εἶχον προῖκας, νὰ καταργήσῃ διὰ νόμου τὴν συνήθειαν τοῦ προικίζειν τὰς γυναῖκας. Ἡ προὶξ ὠνομάζετο ἐνίοτε καὶ ἕδνα (ἤτοι ἤδανα) παρὰ τοῦ ἥδειν, ἤτοι ἡδύνειν. Ἐνίοτε δὲ ὠνομάζετο φερνὴ ἐκ τοῦ φέρειν· διότι ἡ γυνὴ ἔφερεν αὐτὴν εἰς τὸν ἄνδρα της. Ὅτε ἡ γυνὴ εἶχε προῖκα, ὁ ἀνὴρ ἐν γένει ἐξησφάλιζεν αὐτὴν δι' ὑποθήκης κτημάτων ἀναλόγου ἀξίας, ἡ δὲ ἀσφάλεια αὕτη ὠνομάζετο ἀποτίμημα. Ὅτε δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχεν ὀρφανή τις παρθένος ἀκτήμων (ἥτις ἐλέγετο θήσσα), ὁ πλησιέστατος συγγενὴς ὤφειλε νὰ τὴν νυμφευθῇ, ἢ νὰ τὴν προικίσῃ κατὰ τὴν κατάστασίν του· ἤτοι ὁ μὲν πεντακοσιομέδιμνος νὰ χορηγήσῃ προῖκα πέντε μνῶν, ἤτοι πεντακοσίων δραχμῶν· ὁ ἱππεὺς τριακοσίας, καὶ ὁ ζευγίτης ἑκατὸν πεντήκοντα. Ἀλλ' ἐὰν ἡ ὀρφανὴ αὕτη εἶχε πολλοὺς συγγενεῖς τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ὅλοι συνεισέφερον ἀναλόγως διὰ νὰ συμπληρώσωσι τὴν ποσότητα ταύτην.

6. *Τελεταὶ τοῦ γάμου.* Πρὸ τῆς τελετῆς τοῦ γάμου, συνεβουλεύοντο τοὺς θεοὺς, (ἰδίως δὲ τὴν Ἄρτεμιν), τὴν προστάτιδα τῆς παρθενίας, οἱ δὲ μάντεις ἐξέταζον τὰ σπλάγχνα τῶν προσφερομένων εἰς θυσίαν θυμάτων, ἀφοῦ πρῶτον ἀφήρουν τὴν χολὴν ὡς ἔδραν τῆς ὀργῆς καὶ κακίας, καὶ ἔῤῥιπτον αὐτὴν ὀπίσω τοῦ βωμοῦ. Ὁ γαμβρὸς δὲ καὶ ἡ νύμφη ἦσαν ἐνδεδυμένοι λαμπρὰ ἐνδύματα, καὶ κεκοσμημένοι μὲ στεφάνους χόρτων καὶ ἀνθέων, ὡς καὶ ἡ οἰκία, ὅπου ἐτελοῦντο οἱ γάμοι. Ἡ νύμφη αὐτὴ ἔφερεν ὡσαύτως πήλινον ἀγγεῖον (φρύγετον), εἰς τὸ ὁποῖον ἦτον ὀπτὴ κριθὴ, σημαίνουσα τὴν ὑποχρέωσίν της νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς τὰ ἔργα τῆς οἰκογενείας της.

7. *Πῶς ἔφερον τὴν νύμφην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ.* Ἡ νύμφη ἐφέρετο συνήθως ἐφ' ἁμάξης ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς εἰς τὴν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τὸ ἑσπέρας, διότι τότε ἠδύνατο νὰ καλύψῃ τὴν αἰδῶ αὐτῆς. Καὶ αὕτη μὲν ἐκάθητο ἐν τῷ μέσῳ, ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους, καί εἷς τῶν ἐπιστηθιωτάτων φίλων ἐκ τοῦ ἄλλου, ὅστις διὰ τοῦτο ὠνομάζετο πάροχος. Ὁ αὐτὸς δὲ ὠνομάζετο καὶ νυμφευτὴς καὶ παράνυμφος, ἂν καὶ συνειθίζεται περισσότερον εἰς θηλυκὸν γένος, καὶ σημαίνει τὴν γυναῖκα ἐκείνην, ἥτις παρεκάθητο εἰς τὴν νύμφην, ὀνομαζομένην ἐνίοτε νυμφεύτριαν. Πρὸ τῆς νύμφης δὲ ἔφερον λαμπάδας, καὶ ἐνίοτε προηγοῦντο μουσικοὶ καὶ χορευταί. Τὸ δὲ φέρειν γυναῖκά τινα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρός της ὠνομάζετο δόμον ἀνάγειν, οἶκον ἄγεσθαι, ἄγεσθαι γαμετὴν, ἄγεσθαι γυναῖκα, καὶ εἰς οἰκίαν.

8. *Γαμήλιον συμπόσιον.* Ἡ νύμφη ἀφικνουμένη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρὸς, ἐκάθητο εἰς πολυτελὲς συμπόσιον, ὀνομαζόμενον γάμον. Διαρκοῦντος δὲ τοῦ συμποσίου, ἐψάλλοντο ὕμνοι, ὀνομαζόμενοι ὑμέναιοι, ἢ ὑμένες, ἐκ τοῦ ὅτι ἐπεκαλοῦντο συχνάκις τὸν Ὑμέναιον, τὸν θεὸν τοῦ γάμου.

9. *Ἡ νύμφη ἐφέρετο εἰς τὴν νυμφικὴν κλίνην.* Μετὰ τὰ ἄσματα καὶ τοὺς χορούς, ἡ νύμφη καὶ ὁ γαμβρὸς ἐφέροντο εἰς τὴν νυμφικὴν κλίνην, ἥτις ἦτο συνήθως ἐσκεπασμένη μὲ πορφύραν, καὶ ἐστρωμένη μὲ ἄνθη. Ἡ νύμφη ἔπειτα ἔλουε τοὺς πόδας της μὲ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἐν Ἀθήναις ἔφερε πάντοτε ἀπὸ τὴν Καλλιρόην πηγὴν παιδίον τι ἐκ τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν ἑνὸς τῶν νεονύμφων, καὶ ὠνομάζετο ἐντεῦθεν λουτροφόρον.

10. *Ἡ ταινία τῆς κόμης ἐτυλίσσετο εἰς μίαν τῶν λαμπάδων.* Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ νύμφη ἐφέρετο εἰς τὴν κλίνην μὲ ἀναμμένας λαμπάδας, εἰς μίαν τῶν ὁποίων ἡ μήτηρ τῆς νύμφης ἐτύλισσε τὸ τρίχαπτον κάλυμμά της, τὸ ὁποῖον πρὸς τοῦτο ἀφῄρει ἀπὸ τὴν κεφαλήν της. Οἱ συγγενεῖς τῶν νεονύμφων παρευρίσκοντο εἰς τὴν τελετήν.

11. *Τὰ γαμικὰ ἄσματα καὶ ἄλλα ἔθη.* Ἀφοῦ οἱ νεόνυμφοι ἐκλείοντο εἰς τὸν θάλαμον, ὤφειλον, κατὰ τοὺς νόμους τῶν Ἀθηναίων, νὰ φάγωσι κυδώνιον, ὅπερ ἐσήμαινεν, ὅτι ἡ πρώτη των συνομιλία ἔπρεπε νὰ ἦναι εὐάρεστος. Οἱ δὲ νέοι καὶ αἱ νέαι ἵσταντο ἐκτὸς τῆς θύρας χορεύοντες καὶ ᾄδοντες ἄσματα, ὀνομαζόμενα ἐπιθαλάμια, ἐκ τοῦ θαλάμου, ἤτοι νυμφικοῦ θαλάμου. Τὸ πρωῒ δὲ πάλιν ἐπιστρέφοντες, ἐχαιρέτων τοὺς νεονύμφους, καὶ ἔψαλλον ἐπιθαλάμια ἐγερτικὰ, ὀνομαζόμενα οὕτω διότι δι' αὐτῶν ἤγειρον, ἤτοι ἐξύπνουν, τὸν γαμβρὸν καὶ τὴν νύμφην. Ἡ τελετὴ δὲ διήρκει πολλὰς ἡμέρας. Εἰς μίαν δὲ αὐτῶν ἡ νύμφη καὶ ὁ γαμβρὸς ἐσυνείθιζον νὰ δίδωσι δῶρα πρὸς ἀλλήλους, καὶ νὰ δέχωνται τοιαῦτα ἀπὸ τοὺς φίλους των.

12. *Γάμος τῶν Σπαρτιατῶν.* Εἰς τὴν Σπάρτην ὁ γαμβρὸς ὤφειλε νὰ ἔρχεται κρυφίως εἰς τὴν σύζυγόν του, ἥτις ἦτον ἐνδεδυμένη ἀνδρικὰ τότε ἐνδύματα· καὶ ἀφοῦ ἔμενεν ὀλίγον χρόνον μετ' αὐτῆς, ἐπέστρεφεν εἰς τὰ συσσίτια. Αἱ τοιαῦται δὲ κρύφιαι συνεντεύξεις ἐγίνοντο συχνάκις ἐπὶ ἔτη· ἐπειδὴ ὁ Λυκοῦργος ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἠδύνατο νὰ διατηρῇ ζωηρὰν τὴν ἀγάπην τῶν συζύγων.

13. *Διαζύγιον.* Οἱ περὶ διαζυγίων νόμοι τῶν

Ἑλλήνων ἦσαν διάφοροι· διότι τινὲς ἐπέτρεπον ν' ἀποπέμπωσι τὰς συζύγους των δι' ἀσημάντους αἰτίας. Οἱ μὲν Ἀθηναῖοι τὰς ἀπέπεμπον διὰ παραμικρὰς ἀφορμάς· ἀλλ' ἐὰν τὸ ἀποπεμφθὲν μέρος παρεπονεῖτο εἰς τὸν ἄρχοντα, τὸ διαζύγιον δὲν εἶχε κῦρος ἐὰν δὲν ἐνεκρίνετο ὑπ' αὐτοῦ δι' ἀποφάσεως διαλαμβανούσης τὸν λόγον τῆς διαζεύξεως. Οἱ δὲ Σπαρτιᾶται σπανίως ἀπέπεμπον τὰς συζύγους των. Ἐν τούτοις, ὅσον εὐκόλως ὁ ἀνὴρ ἠδύνατο ν' ἀποπέμψῃ τὴν σύζυγόν του, τόσον ἄτιμον ἐνομίζετο νὰ καταλείπῃ ἡ γυνὴ τὸν σύζυγόν της, ἂν καὶ εἰς Ἀθήνας οἱ νόμοι κατὰ τοῦτο ἦσαν ὁπωσοῦν εὐνοϊκώτεροι εἰς τὴν σύζυγον. Ὅσοι δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπέπεμπον τὰς συζύγους των, ἦσαν ὑπόχρεοι ν' ἀποδίδωσι τὰς προῖκάς των, εἰδεμὴ, ὤφειλον νὰ πληρόνωσιν εἰς αὐτὰς ἐννέα ὀβολοὺς τὸν μῆνα δι' ἑκάστην μνᾶν τῆς προικὸς, πρὸς διατροφήν των, ὃ ἐστὶ δέκα ὀκτὼ τοῖς ἑκατὸν κατ' ἔτος. Δὲν ἦτο δὲ ἀσύνηθες τὸ νὰ διαλύεται ὁ γάμος διὰ τῆς συναινέσεως ἀμφοτέρων τῶν μερῶν· τούτου δὲ γενομένου, ἦσαν ἐλεύθερα τὰ μέρη νὰ συννέλθωσιν εἰς δεύτερον γάμον.

14. *Μοιχία.* Αἱ ἐπιβαλλόμεναι εἰς τοὺς μοιχοὺς ποιναὶ ἦταν διαφόρων εἰδῶν, οἷον ἡ λιθοβολία, ἡ ἐξόρυξις τῶν ὀφθαλμῶν, κτλ. . Εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ τιμωρίαι ἦσαν αὐθαίρετοι, ἀφινόμεναι εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ὑπερτάτου ἄρχοντος. Καὶ αἱ μὲν τιμωρίαι τῶν πτωχῶν, ὅσοι ἐμοίχευον ἦσαν συχνάκις ὀδυνηραὶ καὶ δυσάρεστοι. Ἀλλ' οἱ πλούσιοι ἠδύναντο ν' ἀπαλλαχθῶσι τῆς τιμωρίας, πληρόνοντες πρόστιμον, ὀνομαζόμενον μοιχάγριαν. Τὰς μοιχαλίδας δὲ μετεχειρίζοντο μὲ μεγάλην αὐστηρότητα. Αὗται δὲν ἠδύναντο εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἐνδύωνται λαμπρὰ φορέματα, οὔτε νὰ εἰσέρχωνται εἰς τοὺς ναούς· καὶ ὅστις συνελάμβανεν αὐτὰς πραττούσας τὸ ἐναντίον, ἠδύνατο νὰ τὰς κτυπήσῃ Καὶ οἱ σύζυγοι δὲ αὐτῶν δὲν ἠδύναντο, καὶ ἂν ἤθελον, νὰ δεχθῶσιν αὐτὰς πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν των, ἐπὶ ποινῇ ἀτιμίας.

15. *Παλλακίδες καὶ ἑταῖραι.* Παρὰ τοῖς Ἕλλησι φαίνεται ὅτι δὲν ἐλογίζετο ἄτιμον νὰ ἔχῃ ὁ ἀνὴρ ὅσας ἑταίρας ἤθελεν. Αἱ δὲ ἑταῖραι διεκρίνοντο ἐν γένει ὡς φοροῦσαι ἰδιάζοντα ἐνδύματα. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐσύχναζον κυρίως εἰς τὸν Κεραμεικὸν, καὶ εἰς τὴν παλαιὰν στοὰν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκειτο ναὸς τῆς Πανδήμου Ἀφροδίτης, ὅπου ὁ Σόλων ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὰς νὰ πορνεύωνται (1).

ΚΕΦ. Β'.

Περὶ τοῦ περιορισμοῦ καὶ τῶν ἔργων τῶν γυναικῶν.

1. *Αἱ ἑλληνικαὶ οἰκίαι διηροῦντο εἰς δύο μέρη.* Αἱ Ἑλληνίδες δὲν ἐφαίνοντό ποτε εἰς μικτὰς συναναστροφὰς, ἀλλ' ἦσαν περιωρισμέναι εἰς τὰ ἐνδότατα μέρη τῆς οἰκίας. Πρὸς τοῦτο δὲ τὸ τέλος, αἱ οἰκίαι διη-

(1) Αἱ ἑταῖραι δὲ τῆς Κορίνθου ἦσαν περίφημοι διὰ τὴν ὡραιότητά των, καὶ ἐπώλουν ἀκριβὰ τὰς χάριτάς των. Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ παροιμία, οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον. Σ. Μ.

ροῦντο ἐν γένει εἰς δύο μέρη· τὸ μὲν διὰ τοὺς ἄνδρας, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο ἀνδρῶν ἢ ἀνδρωνῖτις· τὸ δὲ διὰ τὰς γυναῖκας, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο γυναικὼν ἢ γυναικωνῖτις.

2. *Αἱ παρθένοι καὶ αἱ χῆραι ἦσαν αὐστηρῶς περιωρισμέναι.* Αἱ γυναῖκες περιωρίζοντο αὐστηρῶς εἰς τὰς οἰκίας των, ἰδίως δὲ ὅσαι δὲν εἶχον ἄνδρας, εἴτε παρθένοι ἦσαν, εἴτε χῆραι· καὶ αἱ νεόνυμφοι δὲ πρὶν γεννήσωσι τὸ πρῶτον τέκνον, ὑπεβάλλοντο εἰς περιορισμὸν οὐδὲν ἧττον αὐστηρόν. Ὅτε δὲ ἐξήρχοντο, ἢ ἐφαίνοντο εἰς τὸ κοινὸν, εἶχον κεκαλυμμένα τα πρόσωπα μὲ καλύπτρας.

3. *Ἔργα τῶν γυναικῶν.* Τὰ κοινότατα ἔργα τῶν γυναικῶν ἦσαν τὸ νήθειν, τὸ ὑφαίνειν, καὶ τὸ ποικίλλειν, ἤτοι κεντᾷν· εἰς αὐτὰς δὲ ἀνετίθετο συνήθως καὶ ὅλη ἡ φροντὶς τῆς διοικήσεως τῆς οἰκίας.

4. *Μεταχείρισις τῶν γυναικῶν ἐν Λακεδαίμονι.* Εἰς Λακεδαίμονα μετεχειρίζοντο τὰς γυναῖκας πολὺ διαφόρως ἀπὸ τὰς λοιπὰς Ἑλληνίδας. Διότι αἱ μὲν παρθένοι ἐξήρχοντο ἀσκεπεῖς τὸ πρόσωπον, αἱ δὲ ἔγγαμοι γυναῖκες ἐσκεπάζοντο μὲ καλύπτρας. Αἱ παρθένοι ὡσαύτως ἐσυνείθιζον νὰ ἐνασχολῶνται εἰς ἐπιπόνους γυμνάσεις, καὶ νὰ φαίνωνται γυμναὶ εἰς τοὺς δημοσίους ἀγῶνας, ὅπου οἱ ἄνδρες ἦσαν θεαταί Ἂν δὲ καὶ ὑπῆρχεν ἡ φαινομένη αὕτη ἀσχημοσύνη, ἡ ἀσέλγεια καὶ ἡ διαφθορὰ ἦσαν πολὺ σπάνια.

ΚΕΦ. Γ'.

Περὶ τῆς ἐπιμελείας τῶν νεογεννήτων τέκνων, τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, κτ.λ.

1. *Ἐπιμέλεια τῶν παίδων ἀμέσως μετὰ τὴν γέννησίν των.* Ἅμα τὰ παιδία ἐγεννῶντο, ἐλούοντο μὲ ὕδωρ, καὶ τυλισσόμενα μὲ πανία, ὀνομαζόμενα σπάργανα, ἐτίθεντο ἐπὶ ἀσπίδος, ἤ, εἰς τινας πόλεις, ἐπὶ ἑνὸς τῶν λίκμων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο διὰ νὰ λικμίζωσι τὸν σῖτον· τοῦτο δὲ οἰωνίζετο τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν των. Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ, τὸ πανίον μὲ τὸ ὁποῖον ἐτύλισσον αὐτὰ, εἶχεν ἐντετυπωμένην τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνος, ἐπειδὴ ἡ κεφαλὴ αὕτη παρίστατο εἰς τὴν ἀσπίδα τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς προστάτιδος τῆς πόλεως. (1)

2. *Ἐπιμέλεια τῶν βρεφῶν ἐν Σπάρτῃ.* Εἰς τὴν Σπάρτην, ἀντὶ ὕδατος, ἔλουον τὰ βρέφη μὲ οἶνον, διὰ νὰ δοκιμάσωσι τὴν ἰσχὺν τοῦ ὀργανισμοῦ των. Ἐὰν δὲ ὑπέπιπτον εἰς σπασμοὺς, ἢ ἐφαίνοντο ἄλλως φιλάσθενα ἢ δύσμορφα, κατὰ τοὺς σκληροὺς νόμους τῆς Σπάρτης, ὁ πατὴρ δὲν ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ τέκνου του, ἀλλὰ τὸ βρέφος ἐρρίπτετο εἰς βαθὺ σπήλαιον, πλησίον τοῦ ὄρους Ταϋγέτου. Ἐὰν δὲ, ἐξ ἐναντίας, τὰ παιδία ἐκηρύττοντο ὑγιῆ ὑπό τινων ἀρχόντων, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἐξέτασιν ὑπεβάλλοντο ὅλα τὰ βρέφη, ἡ κυβέρνησις ἔδιδε παραγγελίας διὰ τὴν ἀνα-

(1) Ἐπιστεύετο δὲ, ὅτι τοιουτοτρόπως ἔθετον αὐτὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς θεᾶς, καὶ διεβίβαζον εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν τὴν εὐγενῆ καὶ γενναίαν ὁρμὴν αὐτῆς. Σ. Μ.

τροφήν των, καὶ ἐχορήγει εἰς αὐτὰ μερίδιόν τι ἀγροῦ πρὸς διατροφήν των. Τὴν σκληρὰν δὲ συνήθειαν τοῦ ἐκθέτειν ἢ φονεύειν τὰ φιλάσθενα τέκνα ἀνείχοντο, ἐὰν δὲν ἐνεθάρρυνον, οἱ νόμοι τῶν πλείστων πολιτειῶν, ἐξαιρουμένων τῶν Θηβῶν, ὅπου ἡ τοιαύτη πρᾶξις ἐνομίζετο κεραλικὸν ἁμάρτημα· διότι, ὅσοι δὲν ἠδύναντο ν' ἀναθρέψωσι τὰ τέκνα των, ὤφειλον νὰ δώσωσιν αὐτὰ εἰς τοὺς ἄρχοντας, οἵτινες ἐφρόντιζον ν' ἀνατραφῶσιν ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ πληρώσωσι τὰ γενόμενα δι' αὐτὰ ἔξοδα, ὑπηρετοῦντα ὡς δοῦλοι.

3. *Ὀνοματοθεσία.* Τὴν πέμπτην ἡμέραν μετὰ τὴν γέννησιν, ἡ τροφὸς περιήρχετο τὴν ἑστίαν ἔχουσα τὸ βρέφος εἰς τὰς χεῖράς της, καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἔθετεν αὐτὸ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἑφεστίων θεῶν. Τὴν ἑβδόμην, ὀγδόην, ἢ καὶ δεκάτην ἡμέραν, ἐδίδετο τὸ ὄνομα εἰς τὸ βρέφος, ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν φίλων. Ὁ δὲ πατὴρ τοῦ βρέφους συνήθως ὠνόμαζεν αὐτὸ μὲ τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον συχνάκις ἦτον ἐνδόξου τινὸς προπάτορος, ἢ ἐνίοτε ἐλαμβάνετο ἀπό τι κατόρθωμα τῶν γονέων, ἢ ἀπὸ συμβεβηκός τι ἀναφερόμενον εἰς τὸ παιδίον. Οὕτως ὠνομάσθη Οἰδίπους διὰ τὸ οἰδεῖν τοὺς πόδας, (διότι οἱ πόδες του ἦσαν πρισμένοι).

4. *Ἡ τροφός.* Ἡ τροφὸς ὠνομάζετο μαία, τίτθη, τιθήνη, κτλ. Εἰς τὰς ὁδοὺς δὲ ἐσυνείθιζε νὰ φέρῃ ἀπόγγον βρεγμένον εἰς τὸ μέλι, μὲ τὸν ὁποῖον ἡμέρονε τὸ νήπιον ὅτε ἔκλαιεν. Αὕτη ἔψαλλεν ὡσαύτως τὸ λαλὰ, βαυκαλᾷν, διὰ νὰ κοιμίσῃ τὸ παιδίον· τὰ δὲ ᾄσματά της ὠνομάζοντο βαυκαλήσεις καὶ νύννια. Ἐνίοτε δὲ, διὰ νὰ τὸ καταπραΰνῃ, ἡ τροφὸς μετεχειρίζετο τὸ μορμολύκειον.

5. *Ἀνατροφὴ τῶν ἑλληνικῶν παίδων.* Καὶ τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλεα ἐσυνειθίζοντο πρωΐμως εἰς τὸν κόπον. Καὶ τὰ μὲν θήλεα ἐκλείοντο εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἐν γένει ἐνησχολοῦντο εἰς τὸ νήθειν μαλλίον. Τὰ δὲ ἄρρενα, τὰ ὁποῖα εἶχον γονεῖς πλουσίους, παρεδίδοντο εἰς διδασκάλους, ὀνομαζομένους παιδαγωγοὺς ἢ παιδοτρίβας. Οἱ Ἕλληνες, ἐξαιρουμένων τῶν Λακεδαιμονίων, ἐδίδασκον τὰ παιδία των τρία κυρίως πράγματα, γράμματα, γυμναστικὴν, καὶ μουσικήν.

ΚΕΦ. Δ.

Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν τέκνων, τῶν διαθηκῶν, τῶν κληρονομιῶν, τῶν χρεῶν τῶν παίδων πρὸς τοὺς γονεῖς των, κτλ.

1. *Τριῶν εἰδῶν τέκνα.* Ὑπῆρχον τρία διάφορα εἴδη τέκνων· ἀ. γνήσια, ἤτοι ἐκ νομίμου γάμου γεννηθέντα· β'. νόθα, ἤτοι γεννηθέντα ἀπὸ παλλακίδας ἢ ἑταίρας καὶ, γ'. θετὰ, ἤτοι υἱοθετηθέντα.

Νόμος τῶν Ἀθηναίων περὶ κληρονομίας. Πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος, ὅσοι δὲν εἶχον νομίμους υἱοὺς ὤφειλον, κατὰ τοὺς Ἀττικοὺς νόμους, ν' ἀφίνωσι τὴν περιουσίαν των εἰς τὰς θυγατέρας των. Ὅσοι δὲ δὲν εἶχον νόμιμα τέκνα, ἠδύναντο νὰ υἱοθετήσωσιν ὁποῖον ἤθελον, εἴτε δηλ. τοὺς φυσικοὺς υἱούς των, ἢ (κατὰ συγκατάθεσιν τῶν γονέων αὐτῶν) τοὺς υἱοὺς ἄλλων. Ὅσοι δὲ δὲν εἶχον οὔτε φυσικὰ, οὔτε θετὰ τέκνα, ἐκληρονομοῦντο ἀπὸ τοὺς πλησιεστάτους συγγενεῖς αὐτῶν. Ἀλλὰ, κατά τινα νόμον τοῦ Σόλωνος, οἱ πο-

λῖται ἠδύναντο ν' ἀφήσωσι τὴν περιουσίαν των διὰ διαθήκης εἰς ὅποιον ἤθελον, ὑπὸ τοὺς ἀκολούθους περιορισμούς. 1) Οἱ διαθέται δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι οὔτε δοῦλοι οὔτε ξένοι, ἐπειδὴ εἰς ταύτην τὴν περίστασιν, ὅλη ἡ περιουσία των ἐδημεύετο πρὸς ὄρελος τοῦ δημοσίου. 2) Ἔπρεπε νὰ ἦναι εἰκοσαετεῖς τὴν ἡλικίαν. 3) Δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι υἱοθετημένοι, ἐπειδὴ ἡ περιουσία τῶν υἱοθετημένων τέκνων ἐπέστρεφεν εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ υἱοθετήσαντος αὐτά. 4) Ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἰδια ἄῤῥενα τέκνα (1). 5) Ἔπρεπε νὰ ἔχωσι σώας τὰς φρένας. 6) Δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι εἰς δεσμὰ ἢ ὑπὸ βίαν. 7) Δὲν ἔπρεπε νὰ πεισθῶσιν εἰς τοῦτο ἀπὸ τὰ θέλγητρα καὶ τὴν ἀπάτην γυναικός τινος.

3. *Διαθῆκαι.* Αἱ διαθῆκαι ὑπεγράφοντο συνήθως ἐνώπιον διαφόρων μαρτύρων, οἵτινες ἔθετον εἰς αὐτὰς σφραγίδας πρὸς ἐπικύρωσιν, καὶ ἔπειτα τὰς παρέδιδον εἰς τὰς χεῖρας τῶν θεματοφυλάκων, ὀνομαζομένων ἐπιμελητῶν.

4. *Χρέη τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς.* Τὰ παιδία εἶχον χρέος νὰ προσφέρωσι μέγιστον σέβας πρὸς τοὺς γονεῖς, νὰ τοὺς γηροκομῶσι, κτλ. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὅμως ὁ Σόλων ἀπήλλαττεν ἀπὸ τὸ καθῆκον τῆς γηροκομίσεως τὰ παιδία, ὅσων οἱ γονεῖς δὲν ἐφρόντισαν νὰ τὰ διδάξωσι τέχνην τινὰ, ἢ ὅσα δὲν ἐγεννήθησαν ἀπὸ νόμιμον γάμον.

5. *Ἀτίκαροι τὰ διευθύνωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν ὑποθέσεις ἠδύναντο τὰ κατηγορηθῶσι, καὶ πατέρες ἠδύναντο ν' ἀποκληρώσωσι τὰ τέκνα των.* Ὁσάκις

(1) Λέγεται κατὰ νόμον ἐκληρονόμουν ταῦτα τοὺς γονεῖς των· Σ.Μ.

τις, εἴτε ἐκ βλακίας, εἴτε ἐξ ἄλλων νοερῶν ἀδυναμιῶν, ἦτον ἀνίκανος νὰ διαχειρίζεται τὴν περιουσίαν του, ὁ υἱός του ἠδύνατο νὰ κατηγορήσῃ αὐτὸν ἐνώπιον τῶν ἀνδρῶν τῆς ἰδίας αὐτοῦ φυλῆς (φρατόρων), οἵτινες εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ καταστήσωσι τὸν υἱὸν εἰς τὴν πατρικήν του περιουσίαν. Καὶ οἱ πατέρες ἠδύναντο ν' ἀποκληρώσωσι τὰ παιδία των, ἀλλ' εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτον ἀναγκαῖον νὰ ἐπικυρωθῇ ἡ πρᾶξις αὕτη ὑπό τινων ἀρχόντων. Μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν δὲ ταύτην, ὁ δημόσιος κήρυξ ἐκήρυττεν, ὅτι ὁ δεῖνα ἀπεκήρυττε τὸν ἔνοχον υἱόν του (τὸν ὁποῖον ὠνόμαζε τότε). Τοῦτο δὲ ἐλέγετο ἀποκηρύξαι τὸν υἱόν (1).

ΚΕΦ. Ε'.

Τροφὴ τῶν Ἑλλήνων.

1. *Ἄρτος.* Ἡ κυριωτέρα τροφὴ τῶν Ἑλλήνων ἦτον ὁ ἄρτος, καὶ ἐντεῦθεν ἡ λέξις αὕτη ἐκλαμβάνεται ἐνίοτε ἀντὶ τροφῆς ἐν γένει. Εἰς τὸν Ὅμηρον, καὶ ἄλλους συγγραφεῖς, ὁ ἄρτος ὠνομάζετο κατὰ μετωνυμίαν σῖτος. Ὁ ἄρτος ἐφέρετο συνήθως εἰς κάνιστρα ἐξ ἰτέας ὀνομαζόμενα κανᾶ. Οἱ ἄρτοι ἐψήνοντο εἴτε εἰς τὴν ἀνθρακιὰν, ὅτε ὠνομάζοντο σποδῖται ἄρτοι, εἴτε εἰς φοῦρνόν τινα, (κρίβανον,) καὶ τότε ὠνομάζοντο κριβανῖται.

(1) Τὸ ἀποκηρύττεσθαι δὲ ἐλέγετο καὶ ἐκπίπτειν τοῦ γένους· τὸ δὲ διαδέχεσθαι τὸν ἀποκηρυττόμενον, ἀναλαμβάνεσθαι εἰς τὸ γένος. Σ. Μ.

Οἱ Ἕλληνες εἶχον ἕτερον εἶδος ἄρτου ὀνομαζόμενον μάζα, κατασκευαζόμενον ἀπὸ ἄλευρον, ἅλας καὶ νερὸν, εἰς τὰ ὁποῖα προσετίθετο ἐνίοτε καὶ ἔλαιον. Εἶχον ὡσαύτως εἰς μεγάλην χρῆσιν τὸ κρίθινον ἄλευρον (ἄλφιτα).

2. *Διάφορα εἴδη πλακουντίων.* Τὸ θρῖον ἦτο πλακούντιόν τι συγκείμενον ἀπὸ βούτυρον, ὠὰ, μέλι καὶ ἄλευρον, περιτυλιγμένον μὲ φύλλον συκῆς, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομά του. Τὸ δὲ μυττωτὸν ἦτο φαγητόν τι συγκείμενον ἀπὸ τυρὸν, σκόροδον, ὠὰ, καὶ διάφορα ἄλλα εἴδη. Οἱ πτωχοὶ ἐσυνείθιζον νὰ κοιλαίνωσι τὸν ἄρτον των, καὶ νὰ μεταχειρίζωνται αὐτὸν ὡς κοχλιάριον· τοῦτο δὲ ὠνομάζετο μιστύλλη, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ῥῆμα μιστυλλᾶσθαι. Οἱ Ἕλληνες εἶχον καὶ διάφορα ἄλλα εἴδη πλακουντίων, ἤτοι τὸν πυραμοῦντα, (πλακούντιόν τι κατασκευαζόμενον ἀπὸ ἐψημένον σῖτον καὶ μέλι)· τὸν σησαμοῦντα, (πλακούντιον κατασκευαζόμενον μὲ σησάμιον)· τὸν ἄμυλον (πλακούντιον ἀπὸ πολὺ λεπτὸν σίτινον ἄλευρον, ἐκ τοῦ *α* καὶ μύλη, ἤτοι μύλον· τὴν ἰτρίαν, (λεπτόν τι πλακούντιον κατασκευαζόμενον ἀπὸ σησάμιον καὶ μέλι)· τὴν μελιττοῦταν, (πλακούντιον κατασκευαζόμενον μὲ μέλι)· τὴν οἰνοῦτταν, (πλακούντιον κατασκευαζόμενον μὲ οἶνον), κ.τ.λ.

3. *Κρέατα καὶ ἰχθῦς.* Οἱ Ἕλληνες ἐν γένει ἔτρωγον τὸ κρέας τῶν ζώων ὀπτὸν, καὶ πολλὰ σπανίως βραστόν. Παρὰ δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις οἱ μὲν νέοι ἔτρωγον κρέας, οἱ δὲ γέροντες ἐτρέφοντο μὲ τὸν μέλανα ζωμόν. Εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας οἱ πτωχότεροι ἐτρέφοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ σκόροδον καὶ κρόμμυα. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἠγάπων πολὺ τοὺς ἰχθύας,

ἰδίως δὲ τὰς ἐγχέλεις, τὰς ὁποίας παρεσκεύαζον μὲ τεῦτλα, καὶ τὰς ὠνόμαζον ἐγχέλεις ἐντετευτλανωμένας. Συχνάκις δ' ἔτρωγον καὶ τεταριχευμένους ἰχθύας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπροτίμων τὸν σαλομὸν καὶ τὴν τριχίδα. Μετεχειρίζοντο δὲ εἰς τὴν δευτέραν τράπεζαν γλυκὰ, ἢ ὀπώρας, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο τραγήματα, τρωκτὰ, ἐπιδορπίσματα, καὶ πέμματα. Ἐν γένει δὲ μετεχειρίζοντο τὸ ἅλας.

Τελειόνοντες δὲ δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν, ὅτι αἱ μὲν Ἀθῆναι ἦσαν περίφημοι διὰ τὰ ζυμαρικά των. ἡ δὲ Καππαδοκία δι' εἶδός τι ἄρτου κατασκευαζομένου ἐκ γάλακτος, ἐλαίου, ἅλατος, καὶ σιτίνου ἀλεύρου· ἡ Βοιωτία διὰ τὰς ἐγχέλεις της· ἡ Σαλαμὶς διὰ τὰς νήσσας της· ἡ Εὔβοια διὰ τὰ μῆλά της· ἡ Φοινίκη διὰ τοὺς φοίνικάς της· ἡ Κόρινθος διὰ τὰ κυδώνιά της, καὶ ἡ Νάξος διὰ τ' ἀμύγδαλά της.

ΚΕΦ. ΣΤ'.

Ποτὰ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησι.

1. *Οἶνοι.* Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ Ἕλληνες ἔπινον μόνον ὕδωρ, μετὰ δὲ ταῦτα ἐμίγνυον (ἐκεράννυντο) τὸν οἶνον (1) μὲ ὕδωρ, καὶ ἐντεῦθεν ἡ λέξις κρατὴρ, ἤτοι ἀγγεῖον ὅπου ἐγίνετο ἡ κρᾶσις. Ἐνίοτε δὲ ἐσυνείθιζον νὰ ἀρωματίζωσι τὸν οἶνον. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐσυνείθιζον νὰ βράζωσι τὸ γλεῦκός των

(1) Οἱ περιφημότατοι οἶνοι ἦσαν ὁ Θάσιος, ὁ Λέσβιος, ὁ Κρὴς, ὁ Χῖος, ὁ Ῥόδιος, ὁ Μαρωνίτης, κ.τ.λ.

ἐπὶ τοῦ πυρὸς, ἕως ὅτου ἔμενε τὸ πέμπτον μέρος, καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ παρήρχοντο τέσσαρα ἔτη, ἤρχιζον νὰ τὸν πίνωσιν. Εἶχον δὲ τὸν οἶνόν των εἰς πήλινα ἀγγεῖα (κεράμους), ἢ εἰς ἀσκοὺς, ὡς τὸν ἔχουσιν οἱ Ἱσπανοὶ σήμερον. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες φαίνεται μὲν ὅτι ἔπινον μὲ κέρατα βόεια, ἀλλ' εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους μετεχειρίζοντο ποτήρια κατεσκευασμένα ἀπὸ πηλὸν, ξύλον, ὕαλον, σίδηρον, χρυσὸν καὶ ἄργυρον.

Ποτήρια. Τὸ ποτήριον ὠνομάζετο καὶ φιάλη, κύλιξ, δέπας, κύπελλον, ἀμφικύπελλον, σκύφος, κυμβίον, κώθων, κ.τ.λ. Καί τινα μὲν τῶν ὀνομάτων παρήγοντο ἀπὸ τὸ σχῆμα τοῦ ποτηρίου, ἄλλα δὲ ἐκ τῆς ὕλης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἦσαν κατεσκευασμένα. Εἰς τὰ συμπόσια δὲ τὰ ποτήρια ἦσαν περιεστεμμένα μὲ στεφάνους, καὶ πλήρη μέχρι τῶν χειλέων.

ΚΕΦ. Ζ'.

Περὶ τῶν φαγητῶν τῶν Ἑλλήνων, τῶν συμποσίων, περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἐστιᾶν τοὺς ξένους, κ.τ.λ.

1. *Οἱ Ἕλληνες ἔτρωγον τρὶς τῆς ἡμέρας.* Ὑποτίθεται ἐν γένει ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔτρωγον τρὶς τῆς ἡμέρας· 1) τὸ ἀκράτισμα, ἤτοι τὸ πρωϊνὸν φαγητόν· ὠνομάζετο δὲ οὕτω διότι ἐσυνείθιζον τότε νὰ τρώγωσιν ἄρτον βρεγμένον εἰς ἄκρατον οἶνον. Τὸ φαγητὸν δὲ τοῦτο ὀνομάζεται ὡσαύτως ἄριστον ἀπὸ τὸν Ὅμηρον· 2) τὸ δεῖπνον, ἤτοι φαγητὸν περὶ τὴν μεσημβρίαν, ἢ γεῦμα· καὶ, 3) ὁ δόρπος, ἤτοι τὸ ἑσπερινὸν

φαγητὸν, ἤτοι δεῖπνον. Φαίνεται ὅμως πιθανὸν, ὅτι παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησιν ὁ δόρπος καὶ τὸ δεῖπνον ἐσήμαινον τὸ αὐτὸ φαγητόν. Εἰς ταύτην δὲ τὴν περίστασιν τὸ ἀκράτισμα καὶ τὸ ἄριστον ἦσαν ἴσως δύο διακεκριμένα φαγητά. Ὥστε τὰ τρία φαγητὰ ἦσαν· τὸ ἀκράτισμα, τὸ ἄριστον, καὶ τὸ δεῖπνον. Τὸ τελευταῖον δὲ τούτων ἦτο τὸ κυριώτερον, ἐπειδὴ ἐγίνετο μετὰ τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας, καὶ διότι εἰς αὐτὸ προσεκαλοῦντο καὶ οἱ ξένοι.

2. *Οἱ Ἕλληνες εἶχον δύο εἴδη συμποσίων.* Οἱ Ἕλληνες εἶχον δύο εἴδη συμποσίων, τὴν εἰλαπίνην, ἢ εὐωχίαν, ἥτις ἐγίνετο διὰ δαπάνης ἑνός· καὶ τὸν ἔρανον, ὅστις ἐγένετο διὰ δαπάνης ὅλων τῶν παρόντων. Ὅσοι δὲ παρευρισκόμενοι εἰς τὸν ἔρανον δὲν συνεισέφερον, ὠνομάζοντο ἀσύμβολοι, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ποιηταὶ, καὶ ἄλλοι ὅσοι ἤρχοντο πρὸς διασκέδασιν τῶν συμποτῶν.

3. *Δημόσιαι τράπεζαι εἰς Λακεδαίμονα.* Οἱ λιτώτατοι εἰς τὸ τρώγειν ἦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἵτινες εἰς τὰ συσσίτιά των, ἢ δημόσια συμπόσια, ἔτρωγον μόνον ἁπλούστατον φαγητὸν, τοῦ ὁποίου τὸ κυριώτερον μέρος ἀπετέλει ὁ μέλας ζωμός. Ἦτο δὲ περιωρισμένη καὶ ἡ ποσότης τοῦ φαγητοῦ. Μετὰ δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν οἱ ἐγκρατέστεροι. Ἀλλ' εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὁ τρόπος τοῦ ζῆν ἦτο τρυφηλότερος.

4. *Τὸ δεῖπνον.* Τὸ κυριώτερον φαγητὸν (τὸ δεῖπνον) διηρεῖτο εἰς τρία διακεκριμένα μέρη 1) εἰς δείπνου προίμιον, τὸ ὁποῖον συνίστατο ἀπὸ κραμβολάχανον, ὠὰ, ὀστρύδια, οἰνόμελι (μίγμα οἴνου καὶ μέλιτος,)

καὶ ἀπὸ ἄλλα πράγματα νομιζόμενα ἱκανὰ νὰ διεγείρωσι τὴν ὄρεξιν· 2) εἰς δεῖπνον, τὸ ὁποῖον περιεῖχεν ἀφθονωτέραν καὶ στερεωτέραν τροφήν· καὶ, 3) εἰς δευτέραν τράπεζαν, ἥτις συνίστατο ἀπὸ παντοδαπὰ γλυκά, ὀνομαζόμενα τραγήματα.

5. *Πῶς ἐκάθιζον εἰς τὸ συμπόσιον.* Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκάθηντο, ἐνῷ ἔτρωγον (1)· ἀλλ' ὅτε ἔγειναν τρυφηλότεροι, εἰσήχθησαν κλίναι ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκλίνοντο. Ὁ τρόπος δὲ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκάθιζον εἰς τὰ συμπόσια ἦτον ὁ ἑξῆς· ἡ τράπεζα ἐτίθετο ἐν τῷ μέσῳ, περὶ αὐτὴν δὲ ἦσαν αἱ κλίναι ἐσκεπασμέναι μὲ ὕρασμα ἢ τάπητα, κατὰ τὴν κατάστασιν τοῦ οἰκοδεσπότου. Τὰ σκεπάσματα δὲ τῶν κλινῶν ὠνομάζοντο στρώματα. Ἐπὶ τούτων δὲ ἐκάθηντο οἱ ξένοι, ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῶν ἀριστερῶν βραχιόνων των, ἔχοντες τὴν κεφαλὴν ὑψωμένην, καὶ τὰ νῶτα ἐνίοτε ἐστηριγμένα εἰς προσκεφάλαια. Ἐὰν δὲ διάφορα πρόσωπα ἐκάθηντο ἐπὶ τῆς αὐτῆς κλίνης, τότε ὁ πρῶτος ἐκάθητο εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος, ἔχων ἁπλωμένους τοὺς πόδας του ὀπίσω τῶν νώτων τοῦ δευτέρου, τοῦ δευτέρου δὲ ἡ κεφαλὴ ἔκειτο κάτω τοῦ στήθους τοῦ πρώτου, οἱ δὲ πόδες αὐτοῦ ἐτίθεντο ὀπίσω τῶν νώτων τοῦ τρίτου. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἐκάθητο ὁ τρίτος, ὁ τέταρτος, ὁ πέμπτος, καὶ οὕτω καθεξῆς· διότι οἱ Ἕλληνες, μὴ ὁμοιάζοντες κατὰ τοῦτο τοὺς Ῥωμαίους, ἐκάθηντο ἐνίοτε πέντε, ἢ καὶ περισσότεροι, εἰς τὴν αὐτὴν κλίνην.

(1) Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει τρία εἴδη καθισμάτων· τὸν δίφρον, χωρητικὸν δύο ἀνθρώπων· τὸν θρόνον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθηντο ὄρθιοι, ἔχοντες τοὺς πόδας των ἐπί τινος ὑποποδίου, ὀνομαζομένου θρήνυος· τὸν κλισμὸν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθηντο κλίνοντες ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπίσω.

Τὸ πρῶτον δὲ κάθισμα ἦτον τὸ ἐντιμότατον. Ἡ δὲ τράπεζα ἐστηρίζετο κοινῶς εἰς τρεῖς πόδας, καὶ ἦτο πολλὰ ἁπλῆ· ἀλλ' αἱ τράπεζαι τῶν πλουσίων ἦσαν ἐνίοτε περιβεβλημέναι μὲ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, καὶ ἵσταντο ἐπὶ ἑνὸς ποδὸς ἐλεφαντίνου, καὶ ἐγγεγλυμμένου εἰς σχῆμα λέοντος ἢ ἄλλου ζώου.

6. *Ἱματισμὸς καὶ τρόπος τῶν ξένων.* Εἰς τὰ συμπόσια οἱ ξένοι ἦσαν ἐνδεδυμένοι ἐνδύματα λευκοῦ, ἢ ἄλλου τινὸς λαμπροῦ χρώματος, ἐστεφανωμένοι μὲ στεφάνους ἀνθέων, καὶ ἔχοντες ἰδίως ἠλειμμένην τὴν κεφαλὴν μὲ ἀρωματικὰ ἔλαια· ἐσυνείθιζον ὡσαύτως, πρὶν καθίσωσι, νὰ πλύνωσι καὶ νὰ μυρίζωσι τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας των, καὶ νὰ πλύνωσι τὰς χεῖράς των μετὰ ἑκάστην τράπεζαν, καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον. Πρὶν δ' ἀρχίσῃ τὸ συμπόσιον, προσέφερον ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης ὡς θυσίαν εἰς τὴν Ἑστίαν, τὴν πρώτην τῶν ἐφεστίων θεῶν· μετὰ δὲ ταῦτα προσέφερον καὶ εἰς ἄλλους τινὰς θεοὺς, καὶ ἐπὶ τέλους προσέφερον σπονδὴν εἰς τὴν Ἑστίαν.

7. *Πῶς ἔπινον.* Ὁ ἄρχων τοῦ συμποσίου ἔπινε πρῶτος αὐτὸς ἐκ τοῦ ποτηρίου, καὶ ἔπειτα ἔδιδεν αὐτὸ εἰς τὸν ἐπισημότατον τῶν ξένων, λέγων εἰς αὐτὸν, τὸ χαῖρε, ἢ προπίνω σοι καλῶς, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ δεχόμενος τὸ ποτήριον ἀπεκρίνετο, λαμβάνω ἀπὸ σοῦ ἡδέως. Ὁ τρόπος τοῦ πίνειν ὅμως δὲν ἦτον ὁ αὐτὸς εἰς ὅλας τὰς πόλεις, διότι οἱ μὲν Χῖοι καὶ οἱ Θάσιοι ἔπινον μὲ μεγάλα ποτήρια, τὰ ὁποῖα μετέδιδον εἰς τοὺς καθημένους δεξιά. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μὲ μικρὰ ποτήρια μεταδίδοντες αὐτὰ ἐπίσης πρὸς τὰ δεξιά. Εἰς δὲ τὴν Λακεδαίμονα ἕκαστος εἶχεν ἴδιον ποτήριον, τὸ ὁποῖον ὑπηρέτης τις ἐγέμιζεν,

ἅμα ἐκενοῦτο· ἐσυνείθιζον ὡσαύτως νὰ προπίνωσιν ὑπὲρ τῶν ἀπόντων, καὶ εἰς τιμὴν τῶν θεῶν, χύνοντες οἶνον εἰς τὴν γῆν, ὁσάκις ἐμνημόνευον ὄνομά τι, καὶ πίνοντες δι' ἕκαστον ἓν ἢ περισσότερα ποτήρια οἴνου (1). Ἐνίοτε δὲ ἠμιλλῶντο ποῖος νὰ πίῃ περισσότερον. Ἅπαντα δὲ τὰ ἑλληνικὰ ἔθνη φαίνεται, ὅτι ἦσαν ἔκδοτα εἰς τὴν πολυποσίαν, πλὴν τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ ἐμμένωσιν ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς νηφαλιότητος, κατὰ νόμον τινὰ τοῦ Λυκούργου, ὅστις διέταττεν ἅπαντας νὰ ἐπιστρέφωσιν ἀπὸ τὰ συμπόσια ἄνευ λαμπάδος δεικνυούσης εἰς αὐτοὺς τὴν ὁδόν. Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ, ἐὰν ἄρχων τις ἐξηλέγχετο μεθύων, ἐθανατοῦτο κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος.

8. *Τὸ παίγνιον ὁ κότταβος.* Μετὰ τὸ τέλος τοῦ συμποσίου προσέφερον σπονδὴν οἴνου μετὰ προσευχῆς, καὶ ἔψαλλον ὕμνον εἰς τιμὴν τῶν θεῶν. Οἱ συνδαιτυμόνες ἔπειτα ἤδον καὶ ἐχόρευον, καὶ ἔπαιζον διάφορα παιγνίδια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἀξιολογώτατον ἦτον ὁ Κότταβος. Ὁ τρόπος δὲ ἦτον ὁ ἑξῆς· ῥάβδος τις ἦτο πεπηγμένη ἐν τῇ γῇ, καὶ ἕτερα ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτῆς ὁριζοντίως κειμένη, ἔχουσα δύο πλάστιγγας, ἐξηρτημένας ἀφ' ἑκατέρας ἄκρας, ὡς ἐπὶ τῆς ζυγοῦ (ζυγαριᾶς). Ὑποκάτω δὲ τῶν πλαστίγγων ἦσαν δύω

(1) Τρία ποτήρια ἐφέροντο εἰς τὸ δεῖπνον· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἦτον ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἑρμῆν, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὸν Χαρίσιον, ἐπώνυμον τοῦ Διὸς, ἐκ τοῦ χάρις παραγόμενον· τὸ δὲ τρίτον εἰς τὸν σωτῆρα Δία. Μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον περιήγετο ποτήριον ἀκράτου οἴνου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔπινον ὅλοι οἱ ξένοι· τοῦτο δὲ ὠνομάζετο ἀγαθοῦ δαίμονος κρατὴρ, ἤτοι ποτήριον καλοῦ δαιμονίου, ὅπερ ἐσημαινε τὸν Βάκχον, τὸν ἐφευρετὴν τοῦ οἴνου.

κρατῆρες πλήρεις ὕδατος, ὑπὸ δὲ τὸ ὕδωρ ἦτον ἀνδριὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χαλκοῦς. Πᾶς δὲ τῶν παιζόντων ἀνίστατο ἔχων ποτήριον ἀκράτου οἴνου, ἢ ὕδατος, καὶ ἱστάμενος μακρόθεν ἔπεμπε τὸν οἶνον ἀνὰ μίαν σταγόνα εἰς τὴν πλάστιγγα, ὅπως βαρυνθεῖσα διὰ τοῦ οἴνου κατέλθῃ καὶ κρούσῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὑπὸ τὴν πλάστιγγα ἀνδριάντος. Ὅστις δὲ ἠδύνατο νὰ χύσῃ ὀλιγώτερον ἐκ τοῦ οἴνου ἢ τοῦ ὕδατός του, καὶ νὰ κρούσῃ μὲ μεγίστην δύναμιν διὰ τῆς πλάστιγγος τὸν ἀνδριάντα, ἐλογίζετο νικητής. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἕτερον εἶδος κοττάβου, κατὰ τὸ ὁποῖον, ἔχοντες κενὰς φιάλας εἰς λεκάνην πλήρη ὕδατος, ἠγωνίζοντο νὰ τὰς βυθίσωσι, χύνοντες ἀπὸ τὰ ποτήριά των εἰς αὐτάς. Ἦτο προσέτι τρίτον εἶδος, τὸ ὁποῖον ἔπαιζον μὲ κύβους. Ἐπεδίδοντο ὡσαύτως εἰς συνδιαλέξεις, αἰνίγματα, γρίφους καὶ ἄλλας διασκεδάσεις. Μετὰ τὸ τέλος δὲ τοῦ συμποσίου, ἕκαστος τῶν ξένων ἀπήρχετο εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ οἰκίαν, καὶ τοῦτο ὠνομάζετο γίνεσθαι ἐκ δείπνου, ἀναλύειν ἐκ συμποσίου, κ.τ.λ.

9. *Ἄρχοντες καὶ ὑπηρέται τῶν συμποσίων.* Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν συμποσίων ἦσαν ὡς ἀκολούθως. 1) Ὁ συμποσίαρχος, ἤτοι ὁ πρῶτος ἐπιμελητὴς τοῦ συμποσίου, ὅστις ἐν γένει ἦτον ὁ προσκαλῶν εἰς τὸ συμπόσιον, ἢ, εἰς τὰ ἐξ ἐράνου συμπόσια, ἐξελέγετο διὰ κλήρου, ἢ διὰ τῆς ψήφου τῶν συμποτῶν. 2) Ὁ βασιλεὺς, ἔργον τοῦ ὁποίου ἦτο νὰ θέτῃ τοὺς νόμους τῶν συμποτῶν, καὶ νὰ παρατηρῇ ἐὰν ἕκαστος ἔπινε τὴν ἀναλογίαν του. 3) Ὁ δαιτρὸς, ἤτοι ὅστις ἐχώριζε καὶ διένεμεν εἰς ἕκαστον τὴν μερίδιόν του. 4) Οἱ οἰνοχόοι, οἵτινες ἦσαν ἐν γένει ὡραῖοι νέοι.

10. *Νόμοι τῆς φιλοξενίας.* Οἱ νόμοι τοῦ προσκαλεῖν εἰς συμπόσια ξένους ἦσαν οἱ αὐτοί, ὡς καὶ οἱ τοῦ προσκαλεῖν φίλους· ἡ μόνη δὲ διαφορὰ ἦτον ὅτι ἐτίθετο ἐν γένει ἅλας ἐνώπιον τῶν ξένων πρὶν ἀρχίσωσι τὸ γεῦμα· τοῦτο δ' ἐσήμαινεν ὅτι, καθὼς τὸ ἅλας προφυλάττει ἀπὸ τὴν φθορὰν, οὕτω καὶ ἡ ἀρχομένη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φιλία πρέπει νὰ ἦναι σταθερὰ καὶ μόνιμος. Ἡ σχέσις δὲ, τὴν ὁποίαν συνέδεον διὰ τῆς φιλοξενίας, ὠνομάζετο προξενία, καὶ ἐνομίζετο ἱερά. Τοιαύτας σχέσεις συνέδεον ἐνίοτε ἰδιῶται μεθ' ὁλοκλήρων ἐθνῶν. Οὕτως ὁ Νικίας ὠνομάσθη πρόξενος τῶν Λακεδαιμονίων.

ΚΕΦ Η'.

Περὶ τῶν ἑλληνικῶν κηδειῶν.

1. *Οἱ Ἕλληνες ἐφρόντιζον μεγάλως περὶ τῶν ἐπικηδείων τελετῶν τῶν φίλων.* Οἱ Ἕλληνες, δοξάζοντες ὅτι αἱ ψυχαὶ δὲν ἠδύναντο νὰ γείνωσι δεκταὶ εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία, ἀλλ' ἠναγκάζοντο νὰ περιπλανῶνται ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη, ἐὰν τὰ σώματά των δὲν ἐθάπτοντο, ἐφρόντιζον μεγάλως, ὡς ἦτον ἐπόμενον, περὶ τῶν ἐπικηδείων τελετῶν τῶν ἀποθανόντων φίλων των· ὅσοι δὲ ἠμέλουν τὸ χρέος τοῦτο ἐνομίζοντο κατηραμένοι.

2. *Τὸ ἐνταφιάζειν καὶ καίειν τὰ σώματα ἦσαν ἀμφότερα εἰς χρῆσιν.* Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦτο φαίνεται συνήθεια νὰ ἐνταφιάζωσι τοὺς νεκροὺς· ἀλλὰ παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησιν ἦτον ἐν χρήσει καὶ τὸ καίειν καὶ τὸ ἐνταφιάζειν τὰ σώματα, ἂν καὶ ἡ τελευταία συνήθεια ἦτο κοινοτέρα· Εἴς τινας ὅμως νεκροὺς ἦσαν ἀπηγορευμέναι αἱ συνήθεις ἐπικήδειοι τελεταὶ, ὡς π. χ., εἰς τοὺς αὐτοκτόνους, τοὺς ἀναξιοχρέους ὀφειλέτας, τοὺς ἱεροσύλους, τοὺς σταυρωθέντας κακούργους, καὶ τοὺς ἐκ τοῦ κεραυνοῦ φονευθέντας. Οἱ τελευταῖοι δὲ οὗτοι, νομιζόμενοι βδελυκτοὶ παρὰ τῶν θεῶν, ἐθάπτοντο χωριστὰ διὰ νὰ μὴ βεβηλώσωσι τὰ λείψανα ἄλλων ἀνθρώπων. Καὶ τὰ νήπια ἄνευ ὀδόντων ἐθάπτοντο ἄκαυστα.

3. *Τελεταὶ γινόμεναι εἰς τοὺς ἀποθνήσκοντας.* Ὅτε ἔπνεέ τις τὰ λοίσθια, οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς ἐῤῥόντιζον νὰ δεχθῶσι τὴν τελευταίαν ἀναπνοήν του εἰς τὰ στόματά των. Ἅμα δὲ ἐξέπνεεν, ἔκλειον τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ τοῦτο ὠνομάζετο καθαιρεῖν, συναρμόττειν, συγκλείειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἐσκέπαζον τὸ πρόσωπόν του μὲ ὕφασμά τι. Ἔπειτα δὲ ἔτατταν εὐσχήμως τὰ μέλη του, τὸ δὲ σῶμά του ἔπλυνον καὶ ἤλειφον· ἐτύλισσον δὲ μὲ μανδύαν αὐτὸ, καὶ πλούσιον ἔνδυμα, ἐν γένει λευκὸν, ἔῤῥιπτον ἐπ' αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα δὲ τὸ πτῶμα ἐτίθετο ἐπὶ φερέτρου ἐστρωμένου μὲ ἄνθη, καὶ ἐξετίθετο εἰς τὴν εἴσοδον τῆς οἰκίας, ἔχον τοὺς πόδας πρὸς τὴν θύραν. Ὀλίγον δὲ πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ, ἔθετον νόμισμά τι εἰς τὸ στόμα τοῦ νεκροῦ, τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο ὡς ναῦλος τοῦ Χάρωνος διὰ νὰ μετακομίσῃ τὴν ψυχὴν διὰ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἔθετον εἰς τὸ στόμα τοῦ νεκροῦ πλακούντιόν τι συγκείμενον ἀπὸ ἄλευρον, μέλι, κλ., καὶ ὀνομαζόμενον ἐντεῦθεν μελιττοῦταν, διὰ νὰ καταπραύνῃ τὴν μανίαν τοῦ Κερβέρου, τοῦ πυλωροῦ τοῦ ᾅδου. Κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τῆς ἐκθέσεως τοῦ νεκροῦ, ἡ κόμη αὐτοῦ ἔμενε κρεμαμένη ἐπὶ τῆς θύρας,

καὶ τοῦτο ἐσήμαινεν, ὅτι ἡ οἰκογένεια ἦτον εἰς πένθος. Ἀγγεῖον δὲ ὕδατος ἦτον ἔμπροσθεν τῆς θύρας, διὰ νὰ καθαίρωνται νιπτόμενοι ὅσοι ἥπτοντο τοῦ νεκροῦ. Τοῦτο δὲ ὠνομάζετο λούεσθαι ἀπὸ τοῦ νεκροῦ.

4. *Ἐπικήδειος ἐκφορά.* Ὁ νεκρὸς, κείμενος ἐπὶ τοῦ φερέτρου του, ἤ, εἰς τὴν Λακεδαίμονα, ἐπὶ τῆς ἀσπίδος, ἐξεφέρετο ἀπὸ τὴν οἰκίαν ἐν καιρῷ ἡμέρας, ἐκτὸς ὅταν οἱ ἀποθανόντες νέοι ἦσαν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας των· διότι οὗτοι ἐθάπτοντο κατὰ τὴν αὐγὴν, ἐπειδὴ ἐνομίζετο σχεδὸν ἀνόσιον τὸ νὰ ἀποκαλύψωσι τόσον ἀσυνήθη καὶ ὀδυνηρὰν δυστυχίαν εἰς τὸν ἥλιον. Οἱ δὲ συγγενεῖς ἐβάδιζον ἀμέσως μετὰ τὸν νεκρὸν, πορηκολούθουν δὲ ὀλίγον μακρὰν οἱ λοιποὶ πενθοῦντες. Εἰς τὰς στρατιωτικὰς δὲ κηδείας, οἱ στρατιῶται ἠκολούθουν τὸν νεκρὸν ἔχοντες τὰ ὅπλα των ἀνεστραμμένα· ἐπίσης δὲ εἰς τὰς κηδείας τῶν ἀρχόντων, τὰ σημεῖα τῆς ἀρχῆς των ἦσαν ἀνεστραμμένα. Τὸ ἐκφέρειν δὲ τὸν νεκρὸν ὠνομάζετο ἐκφορὰ καὶ ἐκκομιδή.

5 *Ἐπικήδειοι Πυραί.* Οἱ σωροὶ τῶν ξύλων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔκαιον τοὺς νεκροὺς, ὠνομάζοντο πυραί. Φαίνεται δὲ ὅτι δὲν κατεσκευάζοντο κατὰ σχῆμα σταθερὸν, ἤ ὅτι δὲν συνίσταντο πάντοτε ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης. Ὁ νεκρὸς δὲ ἐτίθετο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς πυρᾶς, καὶ, ὄχι σπανίως, διάφορα εἴδη ζώων· ἐνίοτε δὲ καὶ δοῦλοι ἢ αἰχμάλωτοι, ἐκαίοντο μετὰ τοῦ νεκροῦ. Ἐγύνοντο ὡσαύτως εἰς τὰς φλόγας παντοδαπὰ πολύτιμα ἔλαια, καὶ ἀρώματα. Τὰ ἐνδύματα δὲ τοῦ ἀποθανόντος καὶ τὰ ὅπλα του, ἐὰν ἦτον στρατιωτικὸς, ἐκαίοντο συνήθως μετ' αὐτοῦ.

6. *Πῶς ἔκαιον καὶ ἐσύναζον τὴν τέφραν.* Εἰς

τὴν πυρὰν ἔβαλλον πῦρ οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς, ἢ φίλοι τοῦ νεκροῦ, οἵτινες παρεκάλουν τοὺς ἀνέμους νὰ βοηθήσωσι τὰς φλόγας, διὰ νὰ καταφλεχθῇ ταχέως ὁ νεκρός. Εἰς τὰς κηδείας τῶν στρατηγῶν οἱ στρατιῶται περιέτρεχον τρὶς τὴν πυρὰν ἐν πομπῇ. Ἐν ὅσῳ δὲ ἡ πυρὰ ἔκαιεν, οἱ φίλοι τοῦ ἀποθανόντος ἵσταντο πλησίον, χύνοντες σπονδὰς οἴνου, καὶ καλοῦντες κατ' ὄνομα τὸν νεκρόν. Ἀφοῦ δὲ ἡ πυρὰ ἐκαίετο, καὶ αἱ φλόγες ἔπαυον, ἔσβυνον τὸ πῦρ μὲ οἶνον, καὶ ἔπειτα συνάζοντες τὴν τέφραν καὶ τὰ ὀστᾶ, ἔθετον αὐτὰ εἰς κάλπας, ξυλίνους, λιθίνους, πηλίνους, ἀργυρᾶς, ἢ χρυσᾶς (κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀποθανόντος), αἵτινες ἀπετίθεντο μετὰ ταῦτα εἰς τὴν γῆν.

7. *Νεκροταφεῖα.* Ὅτε οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο ἄκαυστοι, ἐτίθεντο εἰς κιβώτιον, ἔχοντες τὸ πρόσωπον πρὸς τὰ ἄνω, καὶ βλέποντες πρὸς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Οἱ στενοὶ συγγενεῖς, καὶ οἱ ἐπιστήθιοι φίλοι ἐθάπτοντο κοινῶς εἰς τὸν αὐτὸν τάφον. Τὰ νεκροταφεῖα τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἐν γένει ἐντὸς τῶν πόλεων, καὶ κυρίως παρὰ τὰς δημοσίας ὁδούς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅμως ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς ἐντὸς τῆς πόλεώς. Πᾶσα δὲ ἐπίσημος οἰκογένεια εἶχε τὸ ἴδιον αὐτῆς ταφεῖον. Τὰ κοσμήματα δὲ, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ τάφοι ἐστολίζοντο, ἦσαν διάφορα. Τὰ κοινότατα δὲ ἦσαν στῆλαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐνεχαράττετο τὸ ὄνομα τοῦ ἀποθανόντος, καὶ σύντομός τις παραίνεσις πρὸς τοὺς ζῶντας. Ἐκτὸς δὲ τούτου, προσέθετον ἐν γένει τὴν εἰκόνα τοῦ νεκροῦ, ἢ κατάλληλόν τι ἔμβλημα, ἢ τὰ ἐργαλεῖα τὰ ὁποῖα μετεχειρίζετο ζῶν. Τὰ μνημεῖα δὲ ταῦτα ὠνομάζοντο καὶ σήματα, κ.λ.π.· εἰς τοὺς μεταγενεστέρους δὲ χρόνους ἦσαν τοσοῦτον δαπανηρὰ, ὥστε ὁ Σόλων ἐνόμισεν ἀναγ-

καῖον νὰ περιορίσῃ διὰ νόμου τὴν σπατάλην ταύτην εἰς τὰς Ἀθήνας.

8. *Δύο εἰδῶν κενοτάφια.* Μνημεῖα ἠγείροντο ὡσαύτως εἰς μνήμην τῶν ἀποθανόντων, ἀλλὰ δὲν περιεῖχον οὐδὲν τῶν λειψάνων αὐτῶν, καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάζοντο κενοτάφια καὶ κενήρια. Ἦσαν δὲ δύο εἰδῶν· καὶ τὸ μὲν ἠγείρετο εἰς τοὺς ὅσοι ἠξιώθησαν ἐπικηδείων τελετῶν εἰς ἄλλον τόπον· τὸ δὲ ἠγείρετο ὑπὲρ τῶν μὴ λαβόντων ποτὲ νόμιμον κηδείαν (1). Ὅλοι δὲ οἱ τάφοι ἐνομίζοντο ἱεροί, καὶ ἡ ἀκρωτηρίασις, ἢ ἡ καθ' ὁποιονδήποτε τρόπον παραβίασις αὐτῶν, ἐλογίζετο ἱεροσυλία.

9. *Ἐπικήδειος λόγος καὶ ἀγῶνες.* Πρὶν ἀναχωρήσωσιν ἐκ τοῦ τάφου οἱ παρακολουθήσαντες τὸν νεκρὸν, ἐξεφωνεῖτο ἐνίοτε πανηγυρικὸς λόγος ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀποθανόντος. Εἰς τοὺς ἀποθνήσκοντας δ' ἐν πολέμῳ Ἀθηναίους ἐξεφωνεῖτο ἐπιτάφιος λόγος ὑπὸ ῥήτορος ἐπὶ τούτῳ προσδιωρισμένου, ὅστις ἐπανελαμβάνετο πάντοτε κατὰ τὴν ἐπέτειον ἡμέραν. Ἐτελοῦντο ὡσαύτως ἀγῶνες, εἰς τὰς κηδείας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ παρευρεθέντες εἰς τὴν κηδείαν καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀποθανόντος ἐνομίζοντο βέβηλοι, ὤφειλον νὰ καθαρθῶσι.

10. *Τιμαὶ ἀποδιδόμεναι εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀποθανόντων.* Μετὰ τὸ τέλος τῆς κηδείας, οἱ συνοδεύσαντες τὸν νεκρὸν συνήρχοντο εἰς τὴν οἰκίαν τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν τοῦ ἀποθανόντος, ὅπου ἔτρωγον τὸ λεγόμενον νεκρόδειπνον. Οἱ τάφοι δ' ἐκοσμοῦντο μὲ ἄνθη καὶ χόρτα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σέλινον ἦτο κυρίως ἐν χρήσει. Ἐθυμιάζοντο ὡσαύτως συχνάκις μὲ

(1) Τοιοῦτοι ἦσαν κυρίως οἱ πνιγέντες, τῶν ὁποίων τὰ σώματα δὲν ἀνευρέθησαν, Σ. Μ.

εὐώδη ἀρώματα. Προσέφερον ἐπίσης θυσίας εἰς τὴν σκιὰν τοῦ ἀποθανόντος, συνισταμένας ἐνίοτε μὲν ἀπὸ μέλανας δαμάλεις, ἢ ἀπὸ μέλαν πρόβατον· ἀλλ' ἐν γένει προσέφερον μόνον σπονδὰς αἵματος, μέλιτος, οἴνου, γάλακτος, ὕδατος, κ.λ π. Τὰς τιμὰς δὲ ταύτας ἀπέδιδον κατὰ τὴν ἐννάτην καὶ τριακοστὴν ἡμέραν μετὰ τὴν κηδείαν, καὶ ἐπανελάμβανον αὐτὰς εἰς ὅλας τὰς ἄλλας περιστάσεις, καθ' ἃς οἱ ἐπιζῶντες συγγενεῖς τῶν ἀποθανόντων ἀπητεῖτο νὰ τοὺς μνημονεύσωσιν· ἰδίως δέ τινες ἡμέραι τοῦ μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος ἦσαν φαίνεται προσδιωρισμέναι διὰ τὰς τελετὰς ταύτας κατὰ τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἑορτάζετο ὡσαύτως ἡ ἐπέτειος ἡμέρα τοῦ θανάτου.

11. *Πένθος.* Ὡς πρὸς τὸ πένθος δὲ αὐτὸ οἱ συνειθέστατοι τρόποι τοῦ ἐκφράζειν τὴν θλῖψιν ὑπὲρ τῶν ἀποθανόντων φίλων ἦσαν οἱ ἀκόλουθοι. 1) Ἀπεῖχον ἀπὸ τὰ συμπόσια καὶ ἀπὸ τὰς διασκεδάσεις, καὶ ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ πᾶσαν συναναστροφήν. 2) Ἀπεκδυόμενοι τὰ πολύτιμα κοσμήματα καὶ ἐνδύματά των ἐφόρουν μέλανα ἢ φαιὰ ἐνδύματα. 3) Ἐμάδων, ἔκοπτον, καὶ ἐνίοτε ἐξύριζον τὴν κόμην των, τὴν ὁποίαν συχνάκις ἔβαλλον εἰς τὴν ἐπικήδειον πυρὰν, ἢ ἔῤῥιπτον εἰς τὸν τάφον. 4) Πίπτοντες κατὰ γῆν ἐκυλίοντο εἰς τὸν κονιορτόν. 5) Ἐκάλυπτον τὴν κεφαλήν των μὲ στάκτην. 6) Ὅτε ἐξήρχοντο, εἶχον κεκαλυμμένην τὴν κεφαλήν των. 7) Ἔτυπτον τὰ στήθη καὶ τοὺς μηροὺς των, καὶ ἐσπάραττον τὰς σάρκας των. 8) Ἐμέμφοντο καὶ ἐκατῴδοντο τοὺς θεούς. 9) Εἶχον θρηνῳδοὺς καὶ μουσικοὺς διὰ νὰ καθιστῶσι θλιβερωτέραν τὴν τελετήν· τούτους δὲ ὠνόμαζον θρήνων ἐξάρχους. Ἔψαλλον δὲ ᾄσματα εἰς τὰς κηδείας, ὀνομαζό-

μενα ὀλοφυρμοὺς, λίνους, κ.λ.π. Οἱ αὐλοὶ δὲ, τοὺς ὁποίους μετεχειρίζοντο εἰς τὰς κηδείας, ἦσαν ἐν γένει τοῦ Φρυγίου εἴδους, οἱ ἦχοι τῶν ὁποίων ἦσαν ἰδίως λυπηροί.

Ὅτε δὲ ἀπέθνησκον δημόσιοι ἄρχοντες, ἢ ἔξοχοι ἄνδρες, ἢ συνέβαινε δημοσία τις δυστυχία, ὅλαι αἱ δημόσιοι συνελεύσεις διεκόπτοντο· τὰ σχολεῖα, τὰ λουτρὰ, τὰ ἐργαστήρια καὶ λοιπὰ ἐκλείοντο, καὶ ὁλόκληρος ἡ πόλις παρίστατο πενθοῦσα.

12. *Ἀπαίσιοι λόγοι ἀπεφεύγοντο* Τελειόνοντες τὸ κεφάλαιον τοῦτο, σημειοῦμεν ὅτι ὁ θάνατος καὶ ὅλα τὰ ἀναγόμενα εἰς αὐτὸν ἦσαν λέξεις ἀπαίσιαι, καὶ διὰ τοῦτο συχνάκις ἐξεφράζοντο μὲ εὔφημα ὀνόματα· ἐπειδὴ τὸ ἀποθνήσκειν κοινῶς ὠνομάζετο ἀπογίνεσθαι, οἴχεσθαι, οἱ δὲ ἀποθανόντες οἰχόμενοι. Τὸ προφέρειν δὲ λόγους ἀπαισίους ὠνομάζετο βλασφημεῖν.

ΚΕΦ Θ'.

Ἱματισμὸς τῶν Ἑλλήνων.

1) *Κοσμήματα τῆς κεφαλῆς.* Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον γυμνὴν τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα μετεχειρίζοντο εἶδός τι καλύμματος ὀνομαζόμενον πίλους, πιλία, καὶ πιλίδια.

Αἱ γυναῖκες ὅμως εἶχον πάντοτε κεκαλυμμένην τὴν κεφαλήν. Τὰ κοσμήματα δὲ, τὰ ὁποῖα ἔφερον εἰς τὴν κεφαλὴν ἦσαν ἡ καλύπτρα, ἤτοι βέλον, ὁ ἄμπυξ, ἤτοι δεσμός τις μὲ τὸν ὁποῖον ἔδενον τὴν κόμην. Τὸ κρήδεμνον, ἤτοι κάλυμμά τι, τὸ ὁποῖον κατέβαινεν ἀπὸ

τῆς κεφαλῆς μέχρι τῶν ὤμων· ὁ κεκρύφαλος, ἤτοι δίκτυόν τι, εἰς τὸ ὁποῖον περιέκλειον τὴν κόμην· ἡ μίτρα, ταινία τις, μὲ τὴν ὁποίαν αἱ βάρβαροι γυναῖκες ἔδενον τὴν κόμην των· ἡ ὀπισθοσφενδόνη, ἀλλόκοτόν τι εἶδος δικτύου, μὲ τὸ ὁποῖον αἱ κεφαλαί τινων γυναικῶν ἐκοσμοῦντο, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ σκοπὸς ἦτο νὰ διεγείρῃ γέλωτα.

2) *Οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ἐφόρουν χρυσοῦς τέττιγας.* Οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ἔφερον εἰς τὴν κόμην χρυσοῦς τέττιγας, διὰ νὰ δείξωσιν ὅτι ἦσαν αὐτόχθονες, ἤτοι γεννηθέντες ἐκ τῆς γῆς αὐτῆς. Αἱ ἐπίσημοι δὲ γυναῖκες ἔφερον εἰς τὴν κεφαλὴν εἶδός τι διαδήματος, ἢ τιάρας, ὀνομαζόμενον στεφάνην ὑψηλήν. Εἰς τὰ ὦτά των δὲ ἔφερον κρεμαστῆρας, ὀνομαζομένους ἔρματα, ἐνώτια, καὶ ἕλικας. Εἶχον δὲ καὶ περιτραχήλιον, ὀνομαζόμενον ὅρμον καὶ περιδέραιον.

3) *Κάλυμμα τοῦ σώματος.* Τὸ κάλυμμα τοῦ σώματος ὠνομάζετο διὰ τῶν γενικῶν ὅρων ἐσθὴς, ἔσθημα, ἔσθησις, καὶ ὑπὸ τῶν ποιητῶν εἷμα. Τὸ ἐσωτερικὸν δ' ἔνδυμα τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἦτον ὁ χιτὼν (1), ἢ χιτὼν ὀρθοστάδιος, ἤτοι πλατύ τι ἔνδυμα. Τὸ ῥῆμα ἐνδύεσθαι σημαίνει τὸ φορεῖν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦτο ἔνδυμα. Αἱ γυναῖκες τοῦ νεωτερισμοῦ, ἀντὶ νὰ ἔχωσι τὰς χειρίδας ἐῤῥαμμένας, ἐσυνείθιζον νὰ ἐγκομβόνωσιν αὐτὰς μὲ σειράν τινα ἤλων ἐκτεινομένων ἀπὸ τῶν ὤμων μέχρι τῆς χειρός. Οἱ ἦλοι δὲ οὗτοι ἦσαν ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου, καὶ ὠνομάζοντο περῶναι καὶ πόρπακες. Εἶχον ὡσαύτως εἶδός τι χιτῶνος, ὀνομαζόμενον

(1) Συνέκειτο δὲ ἀπὸ δύο τμήματα, τετράγωνα ἢ ἐπιμήκη τετράγωνα, τὰ ὁποῖα ἐδένοντο ἐνίοτε μὲν μόνον κατὰ τοὺς ὤμους, ἐνίοτε δὲ καὶ κατὰ τὴν μέσην.

ἐγκύκλιον χιτώνιον, ἢ ἔγκυκλον· ἀλλ' ἐὰν ἐφόρουν αὐτὸ ὡς ἐσωτερικὸν ἢ ὡς ἐξωτερικὸν ἔνδυμα, τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν.

4. *Διάφορα εἴδη ἐνδυμάτων.* Τὸ ἱμάτιον, ὀνομαζόμενον ἐνίοτε φάρος, ἦτο τὸ ἐξωτερικὸν ἔνδυμα τῶν ἀνδρῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ὡς ἡ τήβενος ἦτο παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις. Αἱ λέξεις, τὰς ὁποίας μετεχειρίζοντο διὰ νὰ ἐκφράσωσιν ὅτι ἐνδύονται τὸ ἔνδυμα τοῦτο, εἶναι περιβάλλεσθαι, καὶ ἀναβάλλεσθαι. Ἀναγινώσκομεν ὡσαύτως ἀναβάλλεσθαι ἱμάτιον ἐπ' ἀριστερὰ, ἢ ἐπὶ δεξιὰ, ἤτοι βάλλομεν τὸ ἔνδυμα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἢ ἀριστεροῦ ὤμου, ὡς οἱ νεώτεροι Ῥωμαῖοι συνειθίζουσι. Ἐντεῦθεν παράγονται τὰ οὐσιαστικὰ ἀναβόλαιον, περιβόλαιον, καὶ ἀμπεχόνη.

Ἡ χλαῖνα ἦτο παχὺ ἐξωτερικὸν ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον ἐφόρουν ἐν καιρῷ ψύχους.

Ὁ φαινόλης καὶ φαιλώνης ἦτον ἔνδυμα ἄνευ χειρίδων, σχεδὸν στρογγύλον, τὸ ὁποῖον ἐφόρουν ἐν καιρῷ βροχῆς ἢ ψύχους.

Λῆδος, ληδάριον, ἦτον ἔνδυμά τι κοινὸν εἰς ἀμφότερα τὰ γένη.

Ἐφεστρὶς, εἶδος πλατέος μανδύου κατεσκευασμένου ἐκ τριχῶν αἰγός.

Τρίβων, ἢ τριβώνιον, ἦτο τὸ ἐπανωφόριον, τὸ ὁποῖον ἐφόρουν οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ πτωχοὶ, καὶ τὸ ὁποῖον ἦτο κατατετριμμένον καὶ ἐλαφρόν.

Χλαμὺς· στρατιωτικὸν φόρεμα, τὸ ὁποῖον ἐφόρουν ἐπὶ τοῦ χιτῶνος, τοῦ θώρακος, κ.τ.λ.

Ἐξωμὶς ἦτο δουλικὸν φόρεμα, τὸ ὁποῖον εἶχε μόνον μίαν χειρίδα, καὶ τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε καὶ ὡς χιτὼν καὶ ὡς ἐπανωφόριον.

Ὁ πέπλος ἦτον ἐξωτερικὸν ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἐφόρουν αἱ γυναῖκες.

Ἐπωμὶς ἦτον εἶδος γυναικείου ἐνδύματος, τὸ ὁποῖον ἔρριπτον ἐπὶ τῶν ὤμων.

Τῶν γυναικῶν ὡσαύτως ἦτο τὸ ζῶστρον, ἢ ζώνη, τὸ στρόφιον, τὸ ὁποῖον ἦτο στρογγύλη ζώνη, ἢ δεσμὸς, μὲ τὸν ὁποῖαν αἱ γυναῖκες ἔδενον τὰ στήθη των, καὶ τὸ ψέλλιον, ἤτοι βραχιόλιον, μὲ τὸ ὁποῖον αἱ Ἑλληνίδες ἐκόσμουν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς βραχίονάς των.

Στολὴ, μακρὸν ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον κατέβαινε μέχρι τῶν πτερνῶν.

Κατωνάκη, δουλικὸν ἔνδυμα, πεποικιλμένον εἰς τὸ κάτω μέρος μὲ ἔριον.

Βαίτη, διφθέρα, ἦτον ἔνδυμα ἀπὸ δέρμα προβάτου, τὸ ὁποῖον ἐφόρουν οἱ ποιμένες.

Ἐγκόμβωμα ἦτον ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον ἐφόρουν οἱ ποιμένες, αἱ νέαι, καὶ οἱ δοῦλοι.

Ἡ χλανὶς ἦτο λαμπρὸν ἔνδυμα.

Ὁ κροκωτὸς καὶ κροκώτιον, ἔνδυμα ἔχον τὸ χρῶμα τοῦ κρόκου, τὸ ὁποῖον ἐφόρουν αἱ γυναῖκες, ὁ Βάκχος, καὶ ὁ Ἡρακλῆς, ὅτε ἦτον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ὀμφάλης.

Συμμετρία· γυναικεῖον φόρεμα, τὸ ὁποῖον κατέβαινε μέχρι τῶν ποδῶν.

Θέριστρον, ἢ θερίστριον, λεπτόν τι ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἐφόρουν ἐν καιρῷ τοῦ θέρους.

5. *Σκεπάσματα τῶν ποδῶν.* Τὰ σκεπάσματα τῶν ποδῶν ὠνομάζοντο μὲ τὸ γενικὸν ὄνομα ὑποδήματα, τὰ ὁποῖα ἐδένοντο ὑπὸ τὰ πέλματα τοῦ ποδὸς μὲ ἱμάντας ἢ σχοινία. Τὸ βάλλειν δὲ τὰ ὑποδήματα ὠνομάζετο ὑποδεῖν· τὸ ἐκβάλλειν δὲ αὐτὰ, λύειν καὶ ὑπολύειν. Τὰ

ὑποδήματα ὠνομάζοντο πέδιλα ἀπὸ τοὺς ποιητάς.

Διάβαθρα ἦσαν ὑποδήματα κοινὰ εἴς τε τὰς γυναῖκας καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας.

Σάνδαλα δὲ ἦσαν ὑποδήματα, τὰ ὁποῖα τὸ πάλαι ἐφόρουν ἰδίως αἱ ἡρωίδες, καὶ αἱ πλούσιαι καὶ ἐπιδεικτικαὶ γυναῖκες.

Κρηπῖδες ἦσαν εἶδος ὑποδημάτων, τὰ ὁποῖα ἐφόρουν, ὡς λέγεται, οἱ στρατιωτικοί.

Περσικαὶ ἦσαν γυναικεῖα ὑποδήματα λευκόχροα, τὰ ὁποῖα ὑποθέτουσί τινες ὅτι ἐφόρουν αἱ παλλακίδες.

Λακωνικαὶ καὶ ἀμυκλαίδες ἦσαν Σπαρτιατικὰ ὑποδήματα, ἐρυθρόχροα.

Ἐμβάται ἦσαν ὑποδήματα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο οἱ κωμῳδοί.

Κόθορνοι, ἦσαν ὑποδήματα ὑψηλά, τὰ ὁποῖα ἐφόρουν οἱ τραγῳδοί.

6. *Ὕλη.* Τὸ λινάριον, βαμβάκιον καὶ μαλλίον ἦσαν ἡ ὕλη ἐκ τῆς ὁποίας κατεσκευάζοντο συνήθως τὰ ἐνδύματα τῶν μεταγενεστέρων Ἀθηναίων. Τὰ ἐνδύματα τῶν πλουσίων ἐβάφοντο μὲ διάφορα χρώματα, ἐκ τῶν ὁποίων εἶδος τι πορφύρας ἦτο τὸ πολυτιμότατον. Καὶ τὸ μὲν θέρος ἐφόρουν πολὺ ἐλαφρὰ φορέματα· ἐν καιρῷ δὲ χειμῶνός τινες ἐφόρουν πλατέα φορέματα εἰσαχθέντα ἀπὸ τὰς Σάρδεις. Εἶχον ὡσαύτως ὑράσματα χρυσοκέντητα, καὶ ἄλλα πεποικιλμένα μὲ ἄνθη. Ἀλλὰ ταῦτα μετεχειρίζοντο μόνον εἰς τὸ νὰ σκεπάζωσι τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν, ἢ ὡς ἐνδύματα τῶν ὑποκριτῶν τοῦ θεάτρου.

7. *Ἱματισμὸς τῶν Ἀθηναίων γυναικῶν.* Ὁ συνήθης ἱματισμὸς τῶν Ἀθηναίων γυναικῶν ἦτο· 1) λευκὸς χιτών, τὸν ὁποῖον προσήρμοζον ἐπὶ τοῦ ὤμου μὲ κομβία, καὶ τὸν ὁποῖον ἔδενον ὑπὸ τὸ στῆθος μὲ πλατείαν ζώνην. 2) μικρὸν ἱμάτιον, ζωννύμενον περὶ τὴν μέσην μὲ πλατείαν ταινίαν, καὶ παρυφασμένον εἰς τὴν ἄκραν μὲ παρυφὴν πολυχρώματον· καὶ, 3), ἱματιόν τι, τὸ ὁποῖον ποτὲ μὲν ἐφόρουν ἀνασηκωμένον ὡς ἐπωμίδιον, ἄλλοτε δὲ ἄφινον αὐτὸ ἁπλονόμενον καθ' ὅλον τὸ σῶμα. Ἔβαφον ὡσαύτως τὰς ὀφρύας των μελαίνας, καὶ τὰς παρειὰς των ἐρυθράς.

8. *Ἱματισμὸς τῶν Σπαρτιατίδων.* Ὁ ἱματισμὸς τῶν Σπαρτιατίδων συνίστατο ἀπὸ χιτῶνά τινα, ἤτοι εἶδος τι μικροῦ ὑποκαμίσου, καὶ ἀπὸ ἓν ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον κατέβαινε μέχρι τῶν πτερνῶν αὐτῶν. Αἱ παρθένοι δὲ, αἵτινες ἀδιακόπως ἐνησχολοῦντο εἰς γυμνάσεις, ἐφόρουν κοινῶς ἐλαφρὸν ἔνδυμα ἄνευ χειρίδων, τὸ ὁποῖον ἐπροσήλονον ἐπὶ τῶν ὤμων μὲ περώνην, καὶ ἐζώννυον περὶ τὴν μέσην μὲ ζώνην.

9. *Ἱματισμὸς τῶν Θηβαίων γυναικῶν.* Αἱ γυναῖκες τῶν Θηβῶν ἔκρυπτον τὰ πρόσωπά των, ὅτε ἐφαίνοντο εἰς το δημόσιον, καὶ εἶχον ἀσκεπῆ μόνα τὰ ὄμματά των· πλέκουσαι δὲ τὴν κόμην των ἀνύψουν αὐτὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των, τοὺς δὲ πόδας των ἔδενον μὲ πορφυρᾶς ταινίας τόσον μικρὰς, ὥστε οἱ πόδες των ἦσαν σχεδὸν ὁλόγυμνοι.

10. *Ἱματισμὸς τῶν Σπαρτιατῶν.* Ἐν γένει οἱ Ἕλληνες εὐχαριστοῦντο νὰ βάλλωσιν ἐπὶ τοῦ χιτῶνος, ὅστις κατέβαινε μέχρι τοῦ μέσου τῆς κνήμης, μανδύαν τινὰ, ὅστις ἐσκέπαζεν αὐτοὺς σχεδὸν ὁλοσχερῶς. Παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις δὲ, οἱ βασιλεῖς, οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ κατώτερος λαὸς, δὲν ἠδύναντο νὰ διακριθῶσι διὰ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως. Ἐφόρουν δὲ πολλὰ μικρὸν καὶ παχὺν χιτῶνα μάλλινον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου

ἔβαλλον μανδύαν τινὰ, ἤτοι μικρὸν ἐπανωφόριον. Εἰς τοὺς πόδας των δὲ ἐφόρουν σανδάλια ἢ ὑποδήματα, ἐρυθρόχροα ἐν γένει. Εἰς δὲ τὴν κεφαλὴν ἐφόρουν ὡσαύτως πίλους εἰς σχῆμα ἡμιαυγοειδὲς, μιμούμενοι τὸν Κάστορα καὶ Πολυδεύκην, οἵτινες, ὡς ἐλέγετο, ἔφερον τοιούτους πίλους εἰς ἀνάμνησιν τῶν ὠῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν (1).

ΚΕΦ. Ι'.

Μουσική.

1. *Παραγωγὴ τῆς λέξεως.* Ἡ λέξις μουσικὴ παράγεται, κατά τινας μὲν συγγραφεῖς, ἀπὸ τὰς ἐννέα μούσας, κατ' ἄλλους δὲ ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴν λέξιν μοσαὶ, ἥτις σημαίνει τέχνην, ἐπιστήμην.

2. *Ἑπτὰ μουσικὰ σημεῖα.* Ὑπῆρχον ἑπτὰ μουσικὰ σημεῖα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἦτον ἀφιερωμένον εἰς ἕνα τῶν ἑπτὰ πλανητῶν. 1) Ἡ ὑπάτη, εἰς τὴν Σελήνην· 2) ἡ παρυπάτη, εἰς τὸν Δία· 3) ἡ λίχανος, εἰς τὸν Ἑρμῆν· 4) ἡ μέση, εἰς τὸν Ἥλιον· 5) ἡ παραμέση, εἰς τὸν Ἄρην· 6) ἡ τρίτη εἰς τὴν Ἀφροδίτην· 7) καὶ ἡ νήτη εἰς τὸν Κρόνον. Ὁ τόνος δὲ, καθ' ὃν οἱ μουσικοὶ ἔπαιζον καὶ ἔψαλλον, ἦτον εἴτε βαρὺς εἴτε ὀξὺς, καὶ ὠνομάζετο νόμος· ἐκ τῶν τρόπων δὲ τούτων ὑπῆρχον τέσσαρες διάφοροι. 1) ὁ Φρύγιος, 2) ὁ Λύ-

(1) Τὸ τελευταῖον ἥμισυ τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐλήφθη κατ' ἐπιτομὴν ἀπὸ τὸ περὶ ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων σύγγραμμα τοῦ Ῥοβινσῶνος, τὸ ὁποῖον συνιστῶμεν ταμάλιστα εἰς τοὺς μᾶλλον προωδευμένους σπουδαστάς.

διος, 3) ὁ Δώριος, 4) ὁ Ἰωνικὸς, εἰς τοὺς ὁποίους τινὲς προσθέτουσι πέμπτον τὸν Αἰολικόν.

Τὰ χαρακτηριστικὰ δὲ ἑκάστου τῶν τρόπων τούτων ἦσαν ὡς ἐφεξῆς. Ὁ Φρύγιος ἦτο θρησκευτικὸς, ὁ Λύδιος μελαγχολικὸς, ὁ Δώριος πολεμικὸς, ὁ Ἰωνικὸς ἀνθηρὸς, ὁ δὲ Αἰολικὸς ἁπλοῦς. Ὁ ἦχος δὲ, τὸν ὁποῖον μετεχειρίζοντο διὰ νὰ ἐμψυχόνωσι τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης πολεμιστὰς, ἐλέγετο ὄρθιος. Εἰς τοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους ἡ λέξις νόμος ἐσήμαινεν ὕμνους, τοὺς ὁποίους ἔψαλλον κατ' αὐτοὺς τοὺς τρόπους.

3. *Μουσικὰ ὄργανα δύο εἰδῶν ἐμπνευστὰ καὶ ἐντατά.* Ἡ μουσικὴ τῶν Ἑλλήνων ἦτον ἢ φωνητικὴ, ἢ ὀργανική. Καὶ τὰ μὲν μουσικὰ ὄργανα ἦσαν εἴτε ἐμπνευστὰ, δηλαδὴ ὄργανα διὰ τῆς πνοῆς, εἴτε ἐντατὰ, δηλ. ὄργανα διὰ τῶν χορδῶν. Ἐκ τῶν ὀργάνων δὲ, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι, τὰ κυριώτερα ἦσαν ἡ λύρα, ὁ αὐλὸς, καὶ ἡ σύριγξ. Ἐκ τούτων δὲ τὰ περιφημότατα ἦσαν ἡ λύρα, ὀνομαζομένη κιθάρα καὶ φόρμιγξ, διὰ τῆς ὁποίας ἔψαλλον τὰ κατορθώματα τῶν ἡρώων καὶ τὰ ἐρωτικὰ ἄσματα. Αἱ χορδαὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν ἀπὸ νῆμα λινὸν, μετὰ δὲ ταῦτα ἀπὸ ἔντερα. Τὸ πάλαι μεν αἱ χορδαὶ ἦσαν τρεῖς, ἐξ ὧν ἡ λύρα ὠνομάζετο τρίχορδος· μετὰ δὲ ταῦτα προσετέθησαν ἔτι τέσσαρες, καὶ ἐντεῦθεν ἐπωνομάσθη ἑπτάχορδος, ἑπτάρθογγος, καὶ ἑπτάγλωσσος. Τὰς χορδὰς δὲ ταύτας ἔκρουον μὲ πλῆκτρον ἢ μὲ μόνα τὰ δάκτυλα. Τὸ κρούειν δὲ τὴν κιθάραν ὠνομάζετο κιθαρίζειν, κρούειν πλήκτρῳ, διώκειν, δακτυλίοις κρούειν, καὶ ψάλλειν.

4. *Ὁ αὐλός.* Ὁ αὐλὸς ἦτο περίφημον ὄργανον, τὸν ὁποῖον μετεχειρίζοντο εἰς τὰς πρὸς τοὺς θεοὺς

θυσίας, εἰς τὰς διασκεδάσεις, τὰ συμπόσια, καὶ τὰς κηδείας. Ὁ ἐφευρετὴς δὲ τοῦ αὐλοῦ ἦτον ὁ Ἰουβὰλ, ἂν καὶ οἱ Ἕλληνες ἀποδίδωσι τὴν ἐφεύρεσιν εἰς τὸν Ὑαγνιν, Φρύγα τὸ γένος, ὅστις ἔζη εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἰοσουᾶ. Τοὺς αὐλοὺς δὲ κατεσκεύαζον ἀπὸ τὰ ὀστᾶ τῶν ἡμιόνων, ἢ τῶν νεβρῶν, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἐπίθετον νέβρειοι αὐλοί· κατεσκεύαζον δὲ αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὰ ὀστᾶ τῶν ὄνων καὶ ἐλεφάντων, ἀπὸ καλάμους, καὶ ἀπὸ κοῖλον ξύλον.

5. *Ἡ Σύριγξ.* Ἡ Σύριγξ διέφερεν ἀπὸ τὸν αὐλὸν διότι εἶχε λεπτὸν ὀξὺν ἦχον, (καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἐπίθετον λεπταλέα)· ἐνῷ ὁ ἦχος τοῦ αὐλοῦ ἦτο πλήρης καὶ βαρὺς, καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάζετο βαρύβρομος.

Οἱ Ἕλληνες ἀπέδιδον εἰς τὴν μουσικὴν μεγάλην δύναμιν, ὄχι μόνον ἐπὶ τῶν πνευμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν ἀνθρώπων, πιστεύοντες ὅτι διάφοροι ἀσθένειαι ἐθεραπεύοντο δι' αὐτῆς. Ἡ διδασκαλία δὲ τῆς μουσικῆς ἀπετέλει κύριον μέρος τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων των.

ΚΕΦ. ΙΑ'.

Ζωγραφική.

1. *Γέννησις καὶ πρόοδος τῆς τέχνης.* Ἡ ζωγραφικὴ ἀπετέλει ἐνίοτε μέρος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Τὴν τέχνην δὲ ταύτην, ἥτις ὠνομάζετο γραφικὴ, ἐκ τοῦ ῥήματος γράφειν, καὶ προσέτι ζωγραφία, ἔμαθον πιθανῶς κατὰ πρῶτον ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους. Εἰς τὴν νηπιότητά της δὲ ἦτο τόσον ἀτελὴς, ὥστε οἱ ζωγράφοι

ἠναγκάζοντο νὰ ἐπιγράφωσιν εἰς τὰ κάτω τῆς εἰκόνος τὸ ὄνομα τοῦ ὑποκειμένου, τὸ ὁποῖον ἤθελον νὰ παραστήσωσι (1). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν μετεχειρίζοντο ἓν μόνον χρῶμα, ἔπειτα δὲ πέντε, καὶ ἀκολούθως περισσότερα.

2. *Ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο εἰς τὴν ζωγραφικήν.* Τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἦσαν ὁ ὀκρίβας καὶ καλύβας, (ἤτοι τὸ κλιμακωτὸν βάθρον ἐφ' οὗ ἐστήριζον τὴν εἰκόνα τὴν ὁποίαν ἐζωγράφιζον)· οἱ πίνακες καὶ τὰ πινάκια, ἤτοι μικρὰ σανίδια ἢ καννάβινον ὕφασμα πρὸς ζωγραφίαν· αἱ λήκυθοι, ἤτοι μικραὶ θῆκαι, εἰς τὰς ὁποίας ἐφύλαττον τὰ χρώματά των· ὁ κηρός· τὰ χρώματα, ἤτοι τὰ ἀπαρασκεύαστα χρώματα· τὰ φάρμακα, ἤτοι τὰ παρεσκευασμένα χρώματα· ἡ γραφὶς, ἤτοι τὸ κονδύλιον τῶν ζωγράφων· τὸ ἀνεπεξέργαστον δὲ σχέδιον ὠνομάζετο ὑποτύπωσις, ὑπογραφὴ, σκιὰ, καὶ σκιαγραφία. Ἡ ζωγραφία δὲ τελειοποιηθεῖσα ὠνομάζετο εἰκὼν ἢ πίναξ.

ΚΕΦ. ΙΒ'.

Γλυπτική.

1. *Νηπιότης τῆς τέχνης.* Ἡ ἀρχαιοτάτη ὕλη, τὴν ὁποίαν μετεχειρίζοντο εἰς τὴν τέχνην ταύτην,

(1) Ὡς δύναται νὰ παρατηρηθῇ εἰς τὰ συγγράμματά τινων ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων μεταγενεστέρων ζωγράφων· παρ. χάριν, εἰς τὰ τοῦ Πέτρου Περβρουγίνου, διδασκάλου τοῦ Ῥαφαήλου· ἤτοι ἐπέγραφον βοῦς, ἵππος, δένδρον, κλπ.

ἦτο τὸ ξύλον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔγλυφον ἀτέχνους εἰκόνας τοῦ ἀνθρωπίνου σχήματος. Αἱ δὲ κεφαλαὶ καὶ αἱ χεῖρες πολλῶν ἐξ αὐτῶν τῶν εἰκόνων ἦσαν λίθιναι, καὶ τὰ πρόσωπα ἐρυθρόχροα.

Σχήματα ξύλινα καὶ πήλινα. Εἷς τινας δὲ ἐξ αὐτῶν (ὡς εἰς τοὺς Ἑρμᾶς ἐν Ἀθήναις) ὁ γλύπτης δὲν ἐπεχείρει νὰ παραστήσῃ ἄλλο μέρος ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς, διότι τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ ἀγάλματος ἦτο μόνον ἀκατέργαστος λίθος. Ὁ Παυσανίας λέγει, ὅτι εἶδε πολλὰς ξυλίνας εἰκόνας (ξόανα), τὰ ὁποῖα βεβαίως ἐξετελέσθησαν εἰς τὴν πρώτην νηπιότητα τῆς τέχνης (1). Κατὰ δὲ τὴν δεκάτην πέμπτην Ὀλυμπιάδα ἔγειναν ἔθος νὰ περικαλύπτωσι τὰς εἰκόνας μὲ χρυσὸν, ἄργυρον, ἢ ἐλεφάντινον ὀστοῦν, καὶ πιθανῶς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἤρχισαν νὰ γλύφωσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ξύλου μὲ μεγαλητέραν ἀκρίβειαν διὰ τοῦ τόρνου. Αἱ πήλιναι δὲ εἰκόνες, εἴτε ἐξηραμέναι εἰς τὸν ἥλιον, εἴτε ἐψημέναι εἰς τὸν φοῦρνον, ἦσαν ἐπίσης πολλὰ κοιναί. Λέγεται δὲ, ὅτι μετεχειρίσθησαν αὐτὰς κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ ὅτι εἰσήχθησαν πιθανῶς κατὰ ἀρχαίαν τινὰ περίοδον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπειδὴ ὁ Κεραμεικὸς ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὸν τόπον τοῦτον κατεσκευάζοντο πήλινα ἀγάλματα καὶ ἀγγεῖα (2).

(1) Ἴδε Παυσανίαν, βιβλ. Δ'. 33.

(2) Εἶναι πιθανὸν, ὅτι τὰ ἐκ ζύμης σχήματα τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα οἱ πτωχοὶ προσέφερον εἰς τὰς θυσίας, ὑπηγόρευσαν κατὰ πρῶτον τὴν ἰδέαν τῆς γλυπτικῆς. Ἴδε Βαχσμοὺθ περὶ ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων, τόμον τέταρτον, σελ. 331. Εὐχαρίστως μανθάνω ὅτι ἀγγλικὴ μετάφρασις τοῦ βιβλίου τούτου (ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔλαβον μεγάλην βοήθειαν) εἶναι ἐν τῷ δημοσιεύεσθαι.

2. *Μέταλλον.* Τὸ μέταλλον, ἀφοῦ ἠπαλύνετο δεόντως εἰς τὸ πῦρ, ἐσφυρηλατεῖτο κατ' ἀρχὰς εἰς λεπτὰς πλάκας, καὶ ἐτίθετο ἐπὶ τοῦ ξύλου. Τὸ ἀρχαιότατον δὲ ἄγαλμα τοῦ εἴδους τούτου ἦτον ὁ ἐν Σπάρτῃ Ζεὺς, ἔργον τοῦ ἐκ Ῥηγίου Λεάρχου. Ὁ δ' ἐν Ὀλυμπίᾳ Ζεὺς, δωρηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυψέλλου, ἦτον ἔργον παρόμοιον, ὡς ἦτον καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀκροπόλεως. Ἡ τέχνη δὲ τοῦ χωνεύειν τὸ μέταλλον ἐφευρέθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Χίον, ἢ εἰς τὴν Σάμον, ἀπὸ Σαμιόν τινα ὀνομαζόμενον Ῥοῖκον, κατὰ τὴν ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα πρὸ Χριστοῦ. Ἔκτοτε δὲ τὰ χάλκινα ἀγάλματα χυνόμενα ὁλόκληρα ἀντικατεστάθησαν ἀντὶ τῶν κατασκευαζομένων ἐκ ξύλου καὶ μεταλλίνων πλακῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον Γλαῦκος ὁ Χῖος, ἢ Σάμιος, ἐφεῦρε τὴν μέθοδον τοῦ κολλᾶν τὸν σίδηρον.

3 *Μάρμαρον* Αἱ πρῶται εὐτυχεῖς ἀπόπειραι τοῦ ἐργάζεσθαι τὸ μάρμαρον ἔγειναν ἀπὸ τοὺς Κρῆτας Δίποινον καὶ Σκύλλιν κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτην Ὀλυμπιάδα. Ἀφοῦ δὲ εἰργάσθησαν εἰς Ἀθήνας, ἦλθον εἰς τὴν Σικυῶνα, καὶ συνέστησαν ἐκεῖ σχολεῖον. Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ ἐξόχων γλυπτῶν, τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλλὰς ἐγέννησεν εἰς τοὺς ἀκολούθους χρόνους, ὁ ἐξοχώτατος ἦτον ὁ Φειδίας, ὅστις ἤκμασε περὶ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Κ. ΙΓ'.

Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

1. *Δωρική.* Αἱ τάξεις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς (1) αἱ ἐφευρεθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἡ Δωρική, ἡ Ἰωνική, καὶ ἡ Κορινθιακή. Ἡ πρώτη δὲ οἰκοδομὴ τοῦ εἴδους τούτου, τὸ ὁποῖον ἀκολούθως ὠνομάσθη Δωρικὸν, ἦτο, κατὰ τὸν Βιτρούβιον ὁ ναὸς τῆς Ἥρας ἐν Ἄργει, κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Δώρου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἕλληνος. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἡ ἀρχαιοτάτη πασῶν τῶν τάξεων, ὁμοιάζει σχεδὸν περισσότερον παρὰ πᾶσαν ἄλλην ἐκείνας τὰς ἀτέχνους καλύβας, αἱ ὁποῖαι ὑποτίθενται ὅτι ὑπηγόρευσαν κατ' ἀρχὰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. (2).

---

(1) Ἑκάστη τάξις συνίσταται ἀπὸ δύο κύρια μέρη, τὸν κίονα καὶ τὸν θριγγόν. Καὶ ὁ μὲν κίων ὑποδιαιρεῖται πάλιν εἰς τὴν βάσιν, ἤτοι τὸ κατώτατον μέρος· εἰς τὴν στήλην, ἤτοι τὸ μεσαῖον μέρος· καὶ εἰς τὸ κιονόκρανον, ἤτοι τὸ ἀνώτατον μέρος. Καὶ τὸ μὲν ἄνω μέρος αὐτοῦ ὀνομάζεται κορυφὴ τοῦ κιονοκράνου· τὸ δὲ θεμέλιον τῆς βάσεως πλίνθος. Ὁ θριγγὸς σύγκειται ὡσαύτως ἀπὸ τρία μέρη· τὸ ἐπιστύλιον, ἤτοι τὸ κατώτερον μέρος, (τὸ ὁποῖον στηρίζεται ἀμέσως ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου)· τὸ διάζωμα, ἤτοι τὸ μεσαῖον μέρος, καὶ τὸ γεῖσον, ἤτοι τὸ ἀνώτερον μέρος. Ὁ πρόμοχθος δὲ εἰς τὴν Δωρικὴν τάξιν, καὶ ἡ προθυρὶς καὶ ὁ ὀδοὺς εἰς τὴν Ἰωνικὴν καὶ Κορινθιακὴν εἶναι κοσμήματα εἰς τὸ γεῖσον, τὰ ὁποῖα ὑποτίθεται ὅτι παρίστων τὰς ἄκρας τῶν δοκῶν, αἵτινες ὑπεστήριζον τὴν στέγην τῶν ἀρχαιοτάτων καλυβῶν. Αἱ στῆλαι δὲ διαφέρουν ἀπὸ τοὺς κίονας ὡς οὖσαι τετράγωνοι ἀντὶ στρογγύλων. Ἡ Ἀττικὴ τάξις εἶναι σειραὶ στηλῶν, μὲ τὰ γεῖσα αὐτῶν, τεθειμένα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ οἰκοδομήματος, διὰ νὰ κρύπτωσι τὴν στέγην. Δὲν πρέπει δὲ νὰ ὑπερβαίνωσι ποτὲ κατὰ τὸ ὕψος τὸ τρίτον τοῦ ὕψους τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τάξεως ἐπὶ τῆς ὁποίας τίθενται.

(2) Ὅτε οἱ ἄνθρωποι ἤρχισαν νὰ ἐγείρωσι στερεὰς οἰκοδομὰς, ἐμιμήθησαν τὰ διάφορα μέρη τῶν πρώτων καλυβῶν. Καὶ ὁ μὲν ἀκατέργαστος κορμὸς τοῦ δένδρου, ὅστις ὑπεστήριζε τὴν οἰκοδομὴν, ἦτον ἡ ἀρχὴ τοῦ κίονος· ὁ δὲ λίθος, ὁ ὑποκάτω τιθέμενος διὰ νὰ προφυλάττῃ τὴν κατωτέραν ἄκραν ἀπὸ τὴν σῆψιν, ἔγειναν ἡ βάσις, ὁ δὲ λίθος ὅστις ἵστατο ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἦτο τὸ κιονόκρανον· αἱ δὲ ἄκραι τῶν δοκῶν ἦσαν τὰ τρίγλυφα· τὸ δὲ κερκωτὸν, ἢ ἄλλη ὕλη, τὴν ὁποίαν ἔβαλλον διὰ νὰ ἀναπληρώσωσι τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τῶν ἄκρων τῶν διαφόρων δοκῶν παρήγαγε τὸ ἐπιστύλιον, τὸ διάζωμα, καὶ τὸ γεῖσον.

Ὁ Δωρικὸς κίων εἶναι μικρὸς καὶ παχὺς, (1) καὶ εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας οἰκοδομὰς δὲν ἔχει οὐδεμίαν βάσιν· ἡ δὲ στήλη εἶναι ἐνίοτε ῥαβδωτή. Καὶ τὸ μὲν γεῖσον εἶναι κεκοσμημένον μὲ τρίγλυφα (τριπλὰς ῥαβδώσεις, ἐκ τοῦ τρὶς καὶ γλύφω, σκαλίζω). Τὰ μεταξὺ δὲ αὐτῶν διαστήματα ὠνομάζοντο μετῶπαι, διότι εἶχον συνήθως ἐγγεγλυμμένην εἰκόνα βοείων κεφαλῶν.

2. *Ἰωνική.* Ἡ Ἰωνικὴ τάξις λέγεται, ὅτι ἐφευρέθη ἀπὸ τὸν Ἴωνα, τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Δώρου. Ἡ τάξις δὲ αὕτη εἶναι λεπτοτέρα παρὰ τὴν Δωρικήν. Ὁ δὲ κίων εἶναι ὑψηλότερος κατ' ἀναλογίαν τῆς διαμέτρου του. Ἡ στήλη δὲ αὐτοῦ εἶναι ἢ ἁπλῆ, ἢ ῥαβδωτὴ μὲ εἰκοσιτέσσαρας ῥάβδους. Τὸ κιονόκρανον δὲ εἶναι κεκοσμημένον μὲ ἕλικας ἢ βοστρυχήματα· ἡ ἰδέα αὕτη ὑπηγορεύθη πιθανῶς ἐκ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ὁ φλοιὸς, ὅστις ἀπογυμνοῦται ἐν μέρει ἐκ τοῦ

---

(1) Αἱ ἀναλογίαι τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ κίονος μετροῦνται διὰ τοῦ μέτρου τοῦ ὀνομαζομένου ἐμβάτου, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶναι ἐν γένει ἴσος μὲ τὴν ἡμίσειαν διάμετρον τῆς βάσεως. Ὁ ἐμβάτης ὑποδιαιρεῖται πάλιν εἰς ἑξήκοντα (ἢ ἐνίοτε τριάκοντα) μέρη. Οὕτω, παραδείγματος χάριν, τὸ ὕψος τοῦ Δωρικοῦ κίονος εἶναι δέκα ἓξ ἐμβατῶν, ἤτοι ὀκταπλάσιον τῆς διαμέτρου τῆς βάσεως. ὁ δὲ θριγγὸς αὐτοῦ τεσσάρων ἐμβατῶν· τὸ δὲ ὕψος τοῦ Ἰωνικοῦ κίονος εἶναι δέκα ὀκτὼ ἐμβατῶν, ὁ δὲ θριγγὸς αὐτοῦ τεσσάρων καὶ ἡμίσεως ἐμβατῶν. Τὸ ὕψος δὲ τοῦ Κορινθιακοῦ κίονος εἶναι εἴκοσιν ἐμβατῶν, ὁ δὲ θριγγὸς αὐτοῦ πέντε ἐμβατῶν.

δένδρου, βοστρυχοῦται περὶ τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ ἄκραν. Τὰ κοσμήματα δὲ τῆς τάξεως ταύτης εἶναι πολὺ ἁπλᾶ.

3. *Κορινθιακή.* Ἡ Κορινθιακὴ τάξις ἐφευρέθη εἰς περίοδον χρόνου πολὺ μεταγενεστέραν τῶν δύο ἄλλων. Ἡ ἰδέα δὲ αὐτῆς ὑπηγορεύθη εἰς τὸν ἀγαλματοποιὸν Καλλίμαχον ἀπὸ ἓν κάνιστρον ἐσκεπασμένον μὲ τετράγωνον πλίνθον, περὶ τὴν ὁποίαν εἶχε βλαστήσει ἡ ἄκανθος, καὶ περιτυλίξει μὲ τὰ φύλλα της. Τὰ μέρη δὲ τῆς τάξεως ταύτης εἶναι εἰς ἄκρον κεκοσμημένα. Ὁ κίων εἶναι ὑψηλότερος κατ' ἀναλογίαν τῆς διαμέτρου του παρὰ τὸν κίονα ἑκάστης τῶν ἄλλων τάξεων. Ἡ στήλη δὲ τοῦ κίονος εἶναι ἐνίοτε ῥαβδωτή. Τὸ δὲ κιονόκρανον εἶναι πλουτισμένον ἀπὸ ἕλικας, καὶ ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς ἐλαίας, ἢ τῆς ἀκάνθου· ἡ δὲ κορυφὴ τοῦ κιονοκράνου ἔχει τὰς τέσσαρας πλευράς της πλεξιδωτὰς εἰς τὸ ἔνδον, καὶ κεκοσμημένας ἐν τῷ μέσῳ μὲ ῥόδον ἢ ἄλλο ἄνθος (1).

4. *Ἰδιωτικαὶ οἰκίαι τῶν Ἑλλήνων.* Αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι τῶν Ἑλλήνων συνίσταντο ἀπὸ δύο αὐλάς. Καὶ ἡ μὲν πρώτη, ἤτοι ἡ μικροτέρα αὐλή, εἶχεν εἰς τὰς τρεῖς πλευρὰς στοὰς, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἦσαν θάλαμοι πρὸς ἑστίασιν καὶ ἄλλας κοινὰς χρείας. Ἡ δὲ τετάρτη πλευρὰ περιεῖχε καταλύματα διὰ τοὺς ὑπηρέτας καὶ ὑπηρέτιδας. Ἀπέναντι δὲ τῆς εἰσόδου ἦτο δίοδός τις ἥτις ἦγεν εἰς τὴν δευτέραν, ἤτοι τὴν μεγαλητέραν αὐλήν. Περὶ τὴν αὐλὴν δὲ ταύτην ἦσαν τέσσαρες στοαί. Δύο δὲ πλευραὶ τῆς αὐλῆς ταύτης ἦσαν προσδιωρισμέναι διὰ τοὺς

(1) Αἱ δύο μένουσαι τάξεις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἶναι ἡ σύνθετος, ἥτις εἶναι κυριολεκτικῶς μόνον εἶδος τῆς Κορινθιακῆς· καὶ ἡ Τυῤῥηνική, ἥτις εἶναι εἶδος τῆς ὀγκώδους Δωρικῆς.

ξένους· ὁ δὲ οἰκοδεσπότης κατεῖχε τὴν τρίτην, καὶ ἡ τετάρτη ἦτο προσδιωρισμένη διὰ τὰς γυναῖκας.

ΚΕΦ. ΙΔ'.

Πῶς ἐμέτρουν τὸν χρόνον οἱ Ἕλληνες.

1. *Ἀρχαῖαι διαιρέσεις τῆς φυσικῆς ἡμέρας.* Εἰς τοὺς ἡρωϊκοὺς αἰῶνας τὰ ἔτη ἠριθμοῦντο ἀπὸ τὴν ἐπάνοδον τοῦ σπορητοῦ καὶ τοῦ θέρους, καὶ ἀπὸ τὰς ὥρας τοῦ κύπου καὶ τῆς ἀναπαύσεως. Ἡ ἡμέρα τότε δὲν διῃρεῖτο εἰς ὡρισμένα καὶ ἴσα μέρη τοῦ χρόνου· ἀλλ' ἐμετρεῖτο ἀπο την παρουσίαν καὶ ἀπουσίαν τοῦ ἡλίου. Ἐντεῦθεν οἱ ἀρχαιότεροι Ἕλληνες διῄρουν τὴν φυσικὴν ἡμέραν, δηλαδὴ τὸν χρόνον ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, εἰς τρία μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον ὠνομάζετο ἠώς, ἤτοι πρωΐα· τὸ δεύτερον, μέσον ἦμαρ, ἤτοι τὸ μέσον τῆς ἡμέρας, καὶ τὸ τρίτον δείλη, ἤτοι ἑσπέρα. Ἡ δὲ δείλη πάλιν ὑποδιῃρεῖτο εἰς δείλην πρωΐαν, ἤτοι τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἑσπέρας· καὶ εἰς δείλην ὀψίαν, ἤτοι τὸ τελευταῖον μέρος τῆς ἑσπέρας. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἦτον ὁ μετὰ τὸ γεῦμα χρόνος, ὅτε ὁ ἥλιος ἤρχιζε νὰ ἐκκλίνῃ· ἡ δὲ δευτέρα ἦτον ὁ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου χρόνος. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν ἀκριβέστεροι καὶ ὡς πρὸς τὴν διάκρισιν τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ χρόνου, ἑωσοῦ ἔμαθον τὴν χρῆσιν τοῦ ἡλιακοῦ ὡρολογίου, τὸν πόλον, καὶ τὰ δώδεκα μέρη τῆς ἡμέρας ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους.

2. *Τρόπος τοῦ ὑπολογίζεσθαι τὸν χρόνον πολὺ ἀτελὴς μέχρις οὗ μετερρυθμίσθη ὑπὸ τοῦ Μέτωνος.* Ὁ ἑλληνικὸς τρόπος τοῦ ὑπολογίζεσθαι τὸν χρόνον

διετέλει πολὺ ἀτελὴς μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Μέτωνος (1), ὅστις παρατηρήσας ὅτι αἱ κινήσεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης δὲν συνεφώνουν πρὸς ἀλλήλας κατά τινας ὥρας, καὶ ὅτι ἡ ἀσυμφωνία αὕτη, ἂν καὶ κατ' ἀρχὰς ὀλίγον ἐπαισθητή, ἤθελε μεταβάλλει ὁλοτελῶς τὰς ὥρας τοῦ ἔτους εἰς τὸ διάστημα ὀλίγων ἐτῶν, ἐφεῦρε κύκλον δέκα ἐννέα ἐτῶν, τὸν ὁποῖον ὠνόμασεν ἐννεακαιδεκαετηρίδα. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ τέλος τοῦ διαστήματος τούτου ὁ ἥλιος ἐπεραίονε τὴν δεκαεννεαετῆ περίοδόν του, καὶ ἡ σελήνη τὴν διακοσιοστὴν τριακοστὴν πέμπτην, ἀμφότεροι ἐπανήρχοντο εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν πρὸ δέκα ἐννέα ἐτῶν.

3. *Κύκλος τοῦ Μέτωνος.* Κατὰ τὸ 432 πρὸ Χριστοῦ, ὁ Μέτων ἤρξατο τοῦ κύκλου του ἀπὸ τῆς νέας σελήνης ἀμέσως μετὰ τὸ θερινὸν ἡλιοστάσιον. Ἀλλ' ἡ νέα αὕτη σελήνη συνέπεσε μὲ τὴν δεκάτην τρίτην ἡμέραν τοῦ Σκιροφοριῶνος, ὥστε ἡ ἀταξία, τὴν ὁποίαν ὁ Μέτων ἐπεχείρησε νὰ διορθώσῃ, ἦτον ὅσον ἠδύνατο μεγάλη, ἀφ' οὗ ἡ νέα σελήνη συνέπιπτε μὲ τὴν δεκάτην τρίτην ἡμέραν τοῦ πολιτικοῦ μηνός.

Ἡ ἐννεακαιδεκαετηρὶς τοῦ Μέτωνος παρενέβαλλεν ἑπτὰ μῆνας εἰς ἐννέα ἔτη. Τὰ δὲ ἔτη, τὰ ὁποῖα ἐδέχοντο τοὺς ἐμβολίμους μῆνας ἦσαν ταῦτα· τὸ 3. 5. 8. 11. 13. 16. 19. Ἑπομένως τὰ δέκα ἐννέα αὐτοῦ ἔτη περιεῖχον 235 μῆνας, ἐκ 30 ἡμερῶν, ἤτοι 7,050

(1) Τὸ Ἀττικὸν ἔτος μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σόλωνος (ὅστις ἤκμαζε πρὸ Χριστοῦ 594) ἦτο σεληνιακόν, ἐκ 354 ἡμερῶν. Αἱ δὲ 360 ἡμέραι περιωρίσθησαν εἰς τὸ σεληνιακὸν ἔτος παραλειφθεισῶν ἓξ ἡμερῶν ἀπὸ τοὺς ἓξ μῆνας. Τὰ δὲ σεληνιακὰ ταῦτα ἔτη συνεβιβάσθησαν μὲ τὸν ἥλιον τοῦ ἡλίου διά τινος ἐμβολίμου μηνός, τοῦ Ποσειδεῶνος, ἐμβολλομένου εἰς τὸ τέλος ἑκάστης διετίας. Ἴδε Ἡρόδοτον Βιβ. β'. 4.

ἡμέρας. Ἀλλ' ἐπειδὴ 19 ἡλιακὰ ἔτη περιεῖχον 6,940 ἡμέρας κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Μέτωνος, ὑπῆρχε περίσσευμα 110 ἡμερῶν, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τὸν κύκλον του. Ἡ μέθοδός του λοιπὸν ἦτο ν' ἀφαιρῇ ἑκάστην ἑξηκοστὴν τρίτην ἡμέραν, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῶν 235 μηνῶν, ἤτοι 7,050 ἡμερῶν (1).

Αὗται δὲ αἱ ἐξαιρέσιμοι ἡμέραι ἀφῃροῦντο ἀφ' ἑκάστου μηνὸς ἐναλλάξ, ἐν ὅσῳ ὁ κύκλος τοῦ Μέτωνος ἦτον ἐν χρήσει (2).

4. *Κύκλοι τοῦ Καλλίππου καὶ Ἱππάρχου.* Ὁ Μέτων ἐπέφερε μὲν μεγάλας βελτιώσεις εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν προκατόχων του· ἀλλ' ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ὑπολογισμοῦ του καὶ τοῦ ἀληθοῦς χρόνου ἦτον εἰσέτι μεγάλη. Διότι εἰς τὸ ἡλιακόν του ἔτος ὑπῆρχε πλεόνασμα 30 λεπτῶν. Ἐντεῦθεν τὰ δέκα ἐννέα ἔτη του, συμποσούμενα εἰς 6,940 ἡμέρας, ὑπερέβαινον τὸν ἀληθῆ ἡλιακὸν χρόνον ἐννέα περίπου ὥρας καὶ ἡμίσειαν. Διὰ νὰ διορθώσῃ δὲ τοῦτο ὁ Κάλλιππος, ἐφεῦ-

(1) Κατὰ τὴν παλαιὰν μέθοδον τοῦ ἀφαιρεῖν μίαν ἡμέραν ἀφ' ἑκάστου ἐναλλὰξ μηνὸς, ἤτοι ἓξ ἡμέρας κατ' ἔτος, ἀφῃροῦντο περισσότεραι τοῦ δέοντος, ἐπειδὴ 19 Χ 6 = 114.

(2) Εἶναι φανερὸν λοιπὸν ὅτι ἓξ χωριστοὶ μῆνες ὀνομάζονται ἀναρμοδίως ἀπὸ τὸν Πόττερον κοῖλοι μῆνες, καὶ ἓξ ἄλλοι μῆνες πλήρεις μῆνες. Παραδείγματος χάριν ὁ Μεταγειτνιὼν, ὁ Ἀνθεστηριὼν, καὶ ὁ Γαμηλιὼν, ἀναρμόστως ὀνομάζονται μῆνες 29 ἡμερῶν, ἐπειδὴ ὁ μὲν Μεταγειτνιὼν, παραδ. χάριν, εἰς τὰ 1, 2, 4, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 18, καὶ 19 ἔτη τοῦ κύκλου ἦτο μὴν 30 ἡμερῶν· ὁ δὲ Ἑκατομβαιὼν πάλιν, ὁ Βοηδρομιὼν, ὁ Ποσειδεὼν, ὁ Ἐλαφηβολιὼν, ὀνομάζονται ἀναρμόστως πλήρεις· διότι εἰς τὰ ἔτη τοῦ κύκλου 2. 4. 6. 8. 10. 11. 12. 14. καὶ 19· ὁ ἑκατομβαιὼν εἶχε μόνον 29 ἡμέρας. Ἴδε Κλίντωνος Ἑλληνικὰ Χρονικὰ, τόμον Α'. σελ. 338. δευτέραν ἔκδοσιν.

ρε νέον κύκλον 76 ἐτῶν, ὅστις ἤρξατο ἐπὶ τῆς ἀρχοντίας τοῦ Ἀριστοφῶντος, 330 Π. Χ. Ὁ Καλλιππος ὅμως ὑπελογίσατο, ὅτι τὸ λάθος τοῦ Μέτωνος ἦτο μία ἡμέρα μόνον εἰς τὰ 76 ἔτη, ἐνῷ ἦτον ἀληθῶς 38 ὥρας. Ὁ Ἵππαρχος λοιπὸν ἐφεῦρε ἄλλον κύκλον, ὅστις περιεῖχεν τέσσαρας κύκλους ἐξ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ Καλλιππος ἐσχημάτισεν.

5. *Ἀττικὸν ἔτος.* Οἱ Ἀθηναῖοι διήρουν τὸ πολιτικὸν ἔτος εἰς δέκα πρυτανείας, ἀντιστοιχούσας πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν δέκα φυλῶν αὐτῶν, ἑκάστην ἐκ 35 ἡμερῶν. Ἤρχισαν δὲ τὸ ἔτος των ἀφοῦ τὸ ἡμερολόγιόν των μετερρυθμίσθη ὑπὸ τοῦ Μέτωνος, κατὰ τὴν πρώτην νέαν σελήνην μετὰ τὸ θερινὸν ἡλιοστάσιον.

Ὀνόματα τῶν Ἀττικῶν μηνῶν. Τὰ ὀνόματα καὶ ἡ τάξις τῶν Ἀττικῶν μηνῶν ἦσαν ὡς ἐρεξῆς· 1) ὁ Ἑκατομβαιών, ὅστις ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τῶν πολλῶν ἑκατομβῶν, τὰς ὁποίας προσέφερον κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον. Κατ' αὐτὸν δ' ἐτελοῦντο τὰ μεγάλα Παναθήναια, καὶ προσέτι τὰ Κρόνεια, ἤτοι ἑορτὴ τοῦ Κρόνου. 2) ὁ Μεταγειτνιών, ὀνομασθεὶς οὕτως ἐκ τῆς ἑορτῆς τοῦ Μεταγειτνίου Ἀπόλλωνος, τελουμένης κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον. 3) Ὁ Βοηδρομιών, ὀνομασθεὶς οὕτως ἀπὸ τὴν ἑορτὴν Βοηδρόμια. (ἴδε Βιβ. Β. Κεφ. 11). 4) ὁ Πυανεψιών (1), εἰς τὸν ὁποῖον ἐτελοῦντο τὰ πυανέψια (ἴδε Βιβ. Β. Κεφ. 11). 5) ὁ Μαιμακτηριών,

(1) Ὁ μὲν οὗτος εἶναι ὁ πέμπτος εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Ποττέρου καὶ ἄλλων, ἀλλ' ἠκολούθησα τὴν τάξιν τοῦ κυρίου Κλίντωνος, ἐπειδὴ οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους μετέβαλε την θέσιν τούτου καὶ ἄλλων μηνῶν μὲ φαίνονται βασιμώτατοι. « Ἴδε Κλίντωνος Ἑλληνικὰ Χρονικὰ Τόμ. πρῶτον σελ. 324.

ὀνομασθεὶς οὕτως ἀπὸ τὸν Δία τὸν Μαιμάκτην, ἤτοι χειμέριον ἢ θυελώδη, ἐπειδὴ ἡ ἑορτὴ ἐτελεῖτο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ χειμῶνος. 6) ὁ Ποσειδεών, εἰς τον ὁποῖον ἐτελοῦντο τὰ Ποσειδώνεια, ἤτοι ἑορτὴ τοῦ Ποσειδῶνος (1). 7) ὁ Γαμηλιών ἀφιερωμένος εἰς τὴν γαμήλιον Ἥραν, ἤτοι τὴν θεὰν τοῦ γάμου. 8) ὁ Ἀνθεστηριών, τὸ πάλαι ὀνομαζόμενος Ληναιών. Τὰ Ἀνθεστήρια (ἴδε Βιβλ. Β. Κεφ. 11.) ἐτελοῦντο τὴν ἑνδεκάτην, δωδεκάτην, καὶ δεκάτην τρίτην ἡμέραν τοῦ μηνὸς τούτου. 9) ὁ Ἐλαφηβολιών, ὅστις ἔλαβε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὴν ἑορτὴν Ἐλαφηβόλια. Τὰ μεγάλα Διονύσια, ἤτοι τὰ ἐν ἄστει ἐτελοῦντο κατὰ τοῦτον τον μῆνα. 10) ὁ Μουνυχιών, ὀνομασθεὶς οὕτως ἀπὸ τὴν ἑορτὴν τῆς Μουνυχίας Ἀρτέμιδος. 11) ὁ Θαργηλιών, ὅστις ὠνομάσθη ἀπὸ τὴν ἑορτὴν Θαργήλια. (ἴδε Βιβλ. Β. Κεφ. 11.) Κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἐτελοῦντο τὰ μικρὰ Παναθήναια. 12) ὁ Σκιροφοριών, ὅστις ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τὴν ἑορτὴν σκιροφόρια. (ἴδε Βιβλ. Β. Κεφ. 11).

(1) Κατ' αὐτὸν τὸν μῆνα, ἐπειδὴ περιεῖχε τὴν μικροτάτην ἡμέραν τοῦ ἔτους ἐμετροῦντο αἱ ἀναλογίαι τῆς κλεψύδρας. Ἴδε Κλίντωνος Ἑλληνικὰ Χρονικὰ Τόμ. Α'. σελ. 331.

Σημ. Ἡ Κλεψύδρα, (ἥτις παράγεται ἀπὸ τοῦ κλέπτειν καὶ ὕδωρ, ἐπειδὴ κατ' ἀρχὰς ἦτον ἀγγεῖον ἔχον τρυπήματα εἰς τὸν πυθμένα, διὰ τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ὕδωρ ἔρευγε τρόπον τινα λαθραίως), δὲν ἐδείκνυεν ἀκριβῶς τὸν χρόνον καθ' ὅλον τὸ ἔτος· πρῶτον διότι τὸ ὕδωρ ἔτρεχεν ἀπὸ τὴν κλεψύδραν ποτὲ μὲν ταχύτερον, ποτὲ δὲ βραδύτερον, κατὰ τὴν διάφορον θερμοκρασίαν τοῦ ὕδατος· δεύτερον, διότι τὸ μῆκος τῶν ὡρῶν τῆς ἡμέρας μετεβάλλετο κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους· Διὰ νὰ θεραπεύσωσι δὲ τὸ δεύτερον τοῦτο ἐλάττωμα, ἐκήρονον τὸ ἔνδον τῆς κλεψύδρας ἐπὶ τῶν μικροτέρων ἡμερῶν, καὶ ὅτε αἱ ἡμέραι ἐγίνοντο μεγαλήτεραι, ὁ κηρὸς βαθμηδὸν ἀφηρεῖτο πάλιν. Σ. Μ.

Μακεδονικοὶ, Βοιωτικοὶ καὶ Σπαρτιατικοὶ μῆνες, παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς Ἀττικούς.

Ἀττικοὶ	Μακεδονικοὶ	Βοιωτικοὶ	Σπαρτιατ.
1 Ἑκατομβαιὼν	10 Λῶος	7 Ἱπποδρόμιος	Κάρνειος
2 Μεταγειτνιὼν	11 Γορπιαῖος	8 Πάνεμος	
3 Βοηδρομιὼν	12 Ὑπερβερεταῖος	9	
4 Πυανεψιὼν	1 Δῖος	10 Λαμάτριος	
5 Μαιμακτηριὼν	2 Ἀπελλαῖος	11 Ἀλαλκομένιος	
6 Ποσειδεὼν	3 Αὐδυναῖος	12	
7 Γαμηλιὼν	4 Περίτιος	1 Βουκάτιος	
8 Ἀνθεστηριὼν	5 Δύστιος	2 Ἑρμαῖος	
9 Ἐλαφηβολιὼν	6 Ξανθικὸς	3 Προστατήριος	Ἀρτεμίσιος
10 Μουνυχιὼν	7 Ἀρτεμίσιος	4	
11 Θαργηλιὼν	8 Δαίσιος	5	
12 Σκιροφοριὼν	9 Πάνεμος	6	

Οὐδένα τέλειον κατάλογον τῶν ὀνομάτων τῶν μηνῶν ἄλλης πολιτείας ἔχομεν πλὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Μακεδονίας. Παρὰ τοὺς δύο δὲ Σπαρτιατικοὺς μῆνας τοὺς καταχωρημένους εἰς τὸν πίνακα, τρεῖς ἄλλοι (ὁ Γεράστιος, ὁ Φλυάστιος, καὶ ὁ Ἑκατομβαῖος) μνημονεύονται, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν πρὸς ποῖον ἀπὸ τοὺς Ἀττικοὺς μῆνας ἀνιστοιχοῦσιν. Ἀπαντῶνται ὡσαύτως εἰς τοὺς συγγραφεῖς τρεῖς μῆνες τῶν Ἠλείων, ἤτοι (ὁ Ἀπολλώνιος, Παρθένιος, καὶ Ἐλάφιος), εἷς Κορίνθιος (Πάνεμος), εἷς Ἀργεῖος (Ἑρμαῖος), κτλ. κτλ. (1)

(1) Ἐσχάτως ἀνεκάλυψαν ἀπὸ τὰς ἐπὶ τῶν ὠτίων τῶν ἀμφορέων ἐπιγραφάς, τὰς εὑρεθείσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τοὺς ἀκολούθους μῆνας τῶν Ῥοδίων, οἵτινες συμπεραίνεται, ὅτι συμπίπτουσιν ὡς ἑφεξῆς μὲ τοὺς σημερινοὺς μῆνας.

Θεσμοφόριος	23	Σεπτεμβρίου.
Διάσθιος	23	Ὀκτωβρίου.
Ἀγριάνιος	21	Νοεμβρίου.
Πεδαγείτνιος	21	Δεκεμβρίου.
Βαδρόμιος	19	Ἰανουαρίου.
Ἀρταμίτιος	18	Φεβρουαρίου.
Θευδαίσιος	19	Μαρτίου.
Δάλιος	18	Ἀπριλίου.
Ὑακίνθιος	17	Μαΐου.
Σμίνθιος	16	Ἰουνίου.
Κάρνειος	15	Ἰουλίου.
Πάναμος	14	Αὐγούστου.
Πάναμος δεύτερος		Ἐμβόλιμος. Σ. Μ.

6. *Διαιρέσεις καὶ ἡμέραι ἑκάστου μηνὸς.* Ἕκαστος μὴν διηρεῖτο εἰς τρία δεχήμερα, ἤτοι τρεῖς δεκάδας ἡμερῶν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐλέγετο μηνὸς ἀρχομένου, ἢ ἱσταμένου· τὸ δὲ δεύτερον μηνὸς μεσοῦντος· τὸ τρίτον μηνὸς φθίνοντος α)· Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἡμέρα τῆς πρώτης δεκάδος ὠνομάζετο νουμηνία, ἐπειδὴ συνέπιπτε μὲ τὴν νέαν σελήνην· ἡ δὲ δευτέρα ἡμέρα, δευτέρα ἱσταμένου, καὶ οὕτω καθεξῆς· β) Ἡ δὲ πρώτη ἡμέρα τῆς δευτέρας δεκάδος ὠνομάζετο ἡ πρώτη μεσοῦντος, ἢ πρώτη ἐπὶ δέκα· ἡ δευτέρα, δευτέρα μεσοῦντος, καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῆς εἰκάδος, ἤτοι εἰκοστῆς γ΄.) Ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς τρίτης δεκάδος ὠνομάζετο πρώτη ἐπὶ εἰκάδι· ἡ δευτέρα, δευτέρα ἐπὶ εἰκάδι, καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῆς τριακάδος, τριακοστῆς (1). Διότι, καὶ ἂν μῆνές τινες εἶχον 29 μόνον ἡμέρας, ἐφρόντιζον νὰ φυλάττωσιν τὴν τριακοστὴν, ἀποσιωπῶντες μίαν τῶν ἄλλων ἡμερῶν, τὴν 22 ἢ τὴν 25. Ἡ τριακοστὴ δὲ ἡμέρα ὠνομάζετο ὡσαύτως ἕνη καὶ νέα, ἤτοι ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα· διότι τὸ πρῶτον μέρος αὐτῆς ἦτο τῆς παλαιᾶς σελήνης, τὸ δὲ τελευταῖον τῆς νέας.

(1) Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ πρώτη ἐπὶ εἰκάδι ὠνομάζετο καὶ ἐννάτη φθίνοντος, ἡ δευτέρα ἐπὶ εἰκάδι, ὀγδόη φθίνοντος, ἡ τρίτη ἐπὶ εἰκάδι, ἑβδόμη φθίνοντος, καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῆς δευτέρας φθίνοντος. Σ. Μ.

7. Ὀλυμπιάδες. Ἡ χρονολογία τῶν συμβεβηκότων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας σημειοῦται διὰ τῶν ὀλυμπιάδων, αἵτινες ἦσαν τετραετεῖς περίοδοι, ἀρχόμεναι ἀπὸ τὸ ἔτος 776 Π. Χ. Ὑπελογίζοντο δὲ ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης ἡμέρας τοῦ Ἑκατομβαιῶνος, ὅστις ἤρχιζε τὴν πρώτην νέαν σελήνην μετὰ τὸ θερινὸν ἡλιοστάσιον. Ἡ διὰ τῶν ὀλυμπιάδων δὲ χρονολογία ἔπαυσεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου, 395 Μ. Χ. Ἡ 293 λοιπὸν Ὀλυμπιὰς φαίνεται ὅτι ἦτον ἡ τελευταία.

Διὰ τῶν ἀκολούθων κανόνων ὁ σπουδαστὴς δύναται νὰ εὑρίσκῃ τὴν Ὀλυμπιάδα, δοθέντος τοῦ ἔτους πρὸ Χριστοῦ ἢ μετὰ Χριστόν, καὶ ἀντιστρόφως, ἤτοι νὰ εὑρίσκῃ τὸ ἔτος πρὸ Χριστοῦ ἢ μετὰ Χριστὸν, δοθείσης τῆς Ὀλυμπιάδος.

Κανόνες τοῦ εὑρίσκειν τὴν Ὀλυμπιάδα. Κανὼν πρῶτος. Δοθέντος τοῦ ἔτους πρὸ Χριστοῦ, διὰ νὰ εὕρῃς τὴν Ὀλυμπιάδα, ἀφαίρεσον ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν 776 (τὴν χρονολογίαν τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος) τὸν ἀριθμὸν τοῦ δοθέντος ἔτους· διαίρεσον ἔπειτα τὸ ὑπόλοιπον διὰ τοῦ 4, καὶ πρόσθες ἓν διὰ τὴν Ὀλυμπιάδα καὶ ἓν διὰ τὸ ἔτος· τὸ δὲ ἐξαγόμενον εἶναι ἡ ζητουμένη Ὀλυμπιάς.

Παραδείγματα.

Πρὸς ποῖον ἔτος ποίας Ὀλυμπιάδος ἀντιστοιχεῖ τὸ ἔτος 434. Π. Χ ;

ἀπὸ τοῦ 776
ἀφαίρεσον 434
342
4| 85, 2
1 1
86, 3 ἔτος

Ἀπόκρισις τὸ τρίτον ἔτος τῆς 86 Ὀλυμπιάδος.

Πρὸς ποῖον ἔτος ποίας Ὀλυμπιάδος ἀντιστοιχεῖ τὸ ἔτος 773 πρὸ Χριστοῦ ;

ἐκ τοῦ 776
ἀφαίρεσον 773
διαίρεσον 3 ⌈4
0 3
1 1
1 4 ἔτος

Ἀπόκρισις τὸ τέταρτον ἔτος τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος.

Κανὼν δεύτερος. Δοθείσης τῆς Ὀλυμπιάδος, νὰ εὕρῃς τὸ ἔτος πρὸ Χριστοῦ. Πολλαπλασίασον τὸν ἀριθμὸν τῆς Ὀλυμπιάδος μὲ 4, καὶ ἀφαίρεσον τὸ γινόμενον ἀπὸ τοῦ 776· ἔπειτα ἀφαίρεσον τὰ περιττὰ ἔτη, (μεῖον ἑνὸς), καὶ πρόσθες 4. Τὸ δ' ἐξαγόμενον εἶναι τὸ ζητούμενον ἔτος.

Παραδείγματα.

Ποῖον ἔτος πρὸ Χριστοῦ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ 3 ἔτος τῆς 80 Ὀλυμπιάδος ;

80
4
320
Ἐκ τοῦ 776
ἀφαίρεσον 320
456
Ἀφαίρεσον τὰ περιττὰ ἔτη 3—1=2
454
Πρόσθες 4
458

Ἀπόκρισις τὸ ἔτος 458 Π. Χ.

Καιῶν τρίτος. Δοθέντος τοῦ ἔτους μετὰ Χριστὸν, νὰ εὕρῃς τὴν Ὀλυμπιάδα. — Πρόσθες τὸ δοθὲν ἔτος εἰς τὸ 776· ἔπειτα διαίρεσον διὰ τοῦ 4, καὶ πρόσθες 1 εἰς τὴν Ὀλυμπιάδα.

Παράδειγμα. Πρὸς ποῖον ἔτος ποίας Ὀλυμπιάδος ἀντιστοιχεῖ τὸ 14 ἔτος Μ. Χ.;

776
14
790 | 4
197, 2
1 0
198 2

Ἀπόκρισις, τὸ δεύτερον ἔτος τῆς 198 Ὀλυμπιάδος.

Τέταρτος Καιών. Δοθείσης τῆς Ὀλυμπιάδος, νὰ εὕρῃς τὸ ἔτος μετὰ Χριστόν· παρατηρητέον ὅτι ἓν ἔτος μετὰ Χριστὸν ἦτο τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 195 Ὀλυμπιάδος.

Ἀφαίρεσον τὸ 195 ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῆς δοθείσης Ὀλυμπιάδος, πολλαπλασίασον διὰ τοῦ 4, καὶ πρόσθες τὰ περιττὰ ἔτη.

Παράδειγμα. Ποῖον ἔτος μετὰ Χριστὸν ἦτο τὸ δεύτερον ἔτος τῆς 198 Ὀλυμπιάδος;

Ἀπὸ τὸ 198
Ἀφαίρεσον 195
3
4
12
Πρόσθες τὰ περιττὰ ἔτη 2
14

Ἀπόκρισις μετὰ Χριστὸν 14.

ΚΕΦ. ΙΕ'.

Ἑλληνικὰ νομίσματα, σταθμὰ καὶ μέτρα.

1. Ὁ ἀκόλουθος πίναξ δεικνύει τὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματος παρὰ τοῖς Ἕλλησι.

Λεπτὸν									
7	Χαλκὸς								
14	2	Δίχαλκος							
28	4	2	Ἡμιοβόλιον						
56	8	4	2	Ὀβολὸς					
112	16	8	4	2	Δυώβολον				
224	32	16	6	4	2	Τετράβολον			
336	48	24	12	6	5	1½	Δραχμὴ		
672	96	48	24	12	6	3	2	Δίδραχμον	
1344	192	96	48	24	12	6	4	2	Τετράδραχμον
1680	250	220	60	30	15	7½	5	2½	1¼ Πεντάδραχμον

α'. 1 λεπτόν.
β'. 7 λεπτὰ ἀποτελοῦσιν ἕνα χαλκοῦν 1.
γ'. 2 χαλκοὶ, ἕνα δίχαλκον
δ'. 2 δίχαλκοι, ἓν ἡμιοβόλιον.
ε'. 2 ἡμιοβόλια, ἕνα ὀβολόν.

ς'. 6 ὀβολοί, μίαν δραχμήν. (1)
ζ'. 2 δραχμαί, ἕνα δίδραχμον.
ή. 100 δραχμαί, μίαν μνᾶν.
θ'. 60 μναῖ, ἓν τάλαντον (2).

Τὰ μικρότερα νομίσματα, ὡς τὸ λεπτὸν, ὁ χαλκοῦς, κ.λ.π. ἦσαν ἐν γένει χάλκινα, πλὴν τῆς δραχμῆς καὶ διδράχμου, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀργυρᾶ. Ὑπῆρχεν ὡσαύτως τετράδραχμον, ὀνομαζόμενον γλαῦξ, διότι εἶχε τὸ πτηνὸν τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἑνὸς προσώπου, καὶ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Ὁ στατὴρ ἦτο χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν νόμισμα, ἀλλὰ κοινότερον ἀργυροῦν. Εἶχε δὲ διάφορα βάρη καὶ ὀνόματα, κατὰ τὰς διαφόρους πολιτείας, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐκόπτετο. Ὁ χρυσοῦς στατὴρ ἐζύγιζε δύο Ἀττικὰς δραχμὰς, καὶ ἰσοδυνάμει μὲ μίαν λίραν στερλίναν καὶ $\frac{9}{12}$ τοῦ σελινίου. Ὁ δὲ στατὴρ ὁ Κυζικηνὸς, ὁ Φιλιππικὸς, καὶ ὁ Ἀλεξανδρινὸς ἰσοδυνάμει ἕκαστος μὲ 18 σελίνια καὶ $\frac{4}{12}$ τοῦ σελινίου. Ὁ δὲ Δαρεικὸς, καὶ ὁ στατὴρ τοῦ Κροίσου ἰσοδυνάμει ἕκαστος μὲ μίαν λίραν, 12 σελίνια καὶ τρία ἥμισυ δωδέκατα τοῦ σελινίου. Σημειωτέον δὲ ὅτι, ὅταν ἡ λέξις ἀργύριον εὑρίσκεται ἡνωμένη μὲ ἀριθμόν τινα, πρέπει νὰ ἐννοῶνται δραχμαί.

(1) Ἡ δραχμὴ διῃρεῖτο εἰς 18 κεράτια, ὡς καὶ εἰς 6 ὀβολούς. Εἰς διάφορα δὲ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἦταν διάφοροι δραχμαί, ἡ τῆς Αἰγίνης, π. χ., ἐξισοῦτο μὲ 10 ὀβολοὺς Ἀττικούς, ἡ δὲ ἀξία τῆς Κορινθιακῆς δραχμῆς εἶναι ἄγνωστος.

(2) Τὸ τάλαντον σημαίνει κοινῶς εἰς τὸν Ὅμηρον πλάστιγγα· συνήθως ὅμως σημαίνει ἢ σταθμὸν ἢ ποσότητά τινα χρημάτων· ἡ δὲ ἀξία του διέφερε κατὰ τοὺς διαφόρους αἰῶνας ἢ χώρας, ὅπου ἦτον ἐν χρήσει. Τὸ τάλαντον τῆς Αἰγίνης περιεῖχε δέκα χιλιάδας Ἀττικῶν δραχμῶν. Ἕτερον δὲ τάλαντον, πολὺ ἀρχαιότερον, καὶ μικροτέρας ἀξίας παρὰ ταῦτα, ἦτο τὸ λεγόμενον Ὁμηρικὸν χρυσοῦν τάλαντον, τὸ ὁποῖον ὑποθέτουσί τινες ὅτι ἰσοδυνάμει μὲ 24 δραχμάς.

2. Τὰ ἀκόλουθα εἶναι τὰ σταθμὰ τῶν Ἑλλήνων·
Δραχμή.
Μνᾶ Ἀττικὴ κοινή.
Μνᾶ Ἀττικὴ μεσαία.
Τάλαντον Ἀττικὸν κοινόν.

Πρέπει δὲ ν' ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν μνήμην μας, ὅτι ἑκάστη μνᾶ περιέχει πάντοτε ἑκατὸν δραχμὰς, καὶ ἕκαστον τάλαντον ἑξήκοντα μνᾶς. Τὰ τάλαντα λοιπὸν διαφέρουν κατὰ τὸ διάφορον βάρος τῆς μνᾶς καὶ δραχμῆς.

3. Τὰ Ἑλληνικὰ μέτρα τοῦ μήκους εἶναι τὰ ἀκόλουθα·

Δάκτυλος, δῶρον, δοχμὴ, λιχὰς, ὀρθόδωρον, σπιθαμὴ, πούς, πυγμὴ, πυγὼν, πῆχυς, ὀργυιὰ, στάδιον, ἱππικὸν, καὶ μίλιον. Τέσσαρες δὲ δάκτυλοι ἀποτελοῦσιν ἓν δῶρον ἢ δοχμὴν, δύο καὶ ἥμισυ δῶρα, μίαν λιχάδα· μία λιχὰς καὶ ἓν δέκατον, ἓν ὀρθόδωρον· ἓν ὀρθόδωρον καὶ ἓν ἑνδέκατον, μίαν σπιθαμήν· μία σπιθαμὴ καὶ $\frac{1}{8}$, ἕνα πόδα. Εἷς ποὺς καὶ $\frac{1}{8}$, μίαν πυγμήν· μία πυγμὴ καὶ $\frac{1}{8}$, ἕνα πυγόνα· εἷς πυγὼν καὶ $\frac{1}{5}$, ἕνα πῆχυν· 4 πήχεις, μίαν ὀργυιάν. Ἑκατὸν ὀργυιαὶ, ἓν στάδιον· τέσσαρα στάδια, ἓν ἱππικόν· δύο ἱππικὰ, ἓν μίλιον.

Τὰ ἑλληνικὰ τετράγωνα μέτρα ἦσαν· τὸ πλέθρον, περιέχον 1444, ὥστινες λέγουν, ἢ, ὡς ἄλλοι, 10,000 τετραγωνικοὺς πόδας· καὶ ἡ ἄρουρα, ἥτις ἦτο τὸ ἥμισυ τοῦ πλέθρου.

4. Τὰ Ἀττικὰ μέτρα χωρητικότητος διὰ τὰ ὑγρὰ εἶναι τὰ ἀκόλουθα·

Ὁ μετρητὴς, ὁ χοῦς, ὁ ξέστης, ἡ κοτύλη, τὸ τέταρτον, τὸ ὀξύβαφον, ὁ κύαθος, ἡ κόγχη, τὸ μύστρον, ἡ χήμη, τὸ κοχλιάριον.

Ὁ μετρητὴς (1) περιεῖχε δώδεκα χόας· ὁ δὲ χοῦς, ἓξ ξέστας· ὁ ξέστης, δύο κοτύλας· ἡ δὲ κοτύλη, δύο τέταρτα· τὸ τέταρτον, δύο ὀξύβαφα· τὸ ὀξύβαφον, ἕνα καὶ ἥμισυν κύαθον· ὁ κύαθος, δύο κόγχας· ἡ κόγχη δύο μύστρα· τὸ μύστρον, μίαν καὶ ἡμίσειαν χήμην· ἡ χήμη, δύο κοχλιάρια.

5. Ἀττικὰ δὲ μέτρα χωρητικότητος διὰ τὰ στερεὰ εἶναι τὰ ἀκόλουθα·

Μέδιμνος, τριτεὺς, ἑκτεὺς, ἡμίεκτον, χοῖνιξ, ξέστης, κοτύλη, ὀξύβαφον, κύαθος, κοχλιάριον.

Ὁ Μέδιμνος (2) περιεῖχε τρεῖς τριτεῖς· ὁ τριτεὺς, δύο ἑκτεῖς· ὁ ἑκτεὺς, δύο ἡμίεκτα· τὸ ἡμίεκτον, τέσσαρας χοίνικας· ὁ χοῖνιξ, δύο ξέστας· ὁ ξέστης, δύο κοτύλας· ἡ κοτύλη, τέσσαρα ὀξύβαφα· τὸ ὀξύβαφον, ἕνα καὶ ἥμισυν κύαθον· ὁ δὲ κύαθος, δέκα κοχλιάρια.

(1) Ὁ μετρητὴς ἐχώρει 29 περίπου ὀκάδας. Σ. Μ.
(2) Ὁ μέδιμνος περιεῖχε 36 περίπου ὀκάδας. Σ. Μ.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΠΕΡΙ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α΄.

ΠΕΡΙ ΑΘΗΝΩΝ.

ΚΕΦ. Α΄.

Γεωγραφία Ἀττικῆς, Φυλαί, Δῆμοι, Λαύριον, Πεντελικόν.

1. *Ἔκτασις καὶ ὅρια τῆς Ἀττικῆς.* Ἡ Ἀττικὴ, χερσόνησος οὖσα, κεῖται ἀπέναντι τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου, (χωριζομένη ἀπὸ αὐτὴν διὰ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου)· ἐκτείνεται δὲ μεσημβρινοανατολικῶς 63 περίπου μίλια εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Τὸ δὲ μέγιστον πλάτος της εἶναι ὡς ἔγγιστα 25 μιλίων· ἀλλὰ στενεύει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πρὸς μεσημβρίαν ἐωσοῦ λήγει εἰς τὸ βραχῶδες ἀκρωτήριον τοῦ Σουνίου (κάβο κολώνας), ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἵστατο ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς. (1)

2. *Προϊόντα καὶ πηγαὶ τοῦ πλούτου.* Ἡ μὲν γῆ τῆς Ἀττικῆς οὐδέποτε παρῆγε σῖτον ἱκανὸν πρὸς τροφὴν τῶν κατοίκων της, ἀλλὰ τὸ μάρμαρον τοῦ Πεντελικοῦ, τὰ ἀργυρᾶ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου, καὶ

(1) Καὶ ὁ Ποσειδῶν ἐλατρεύετο ἐκεῖ, ὡς μανθάνομεν ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνην, Ἱππεῖς. 557.

πρὸ πάντων ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλαίας, καὶ τὰ ἐμπορικὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα οἱ κάτοικοι ἀπελάμβανον ἐκ τῆς θέσεως τῆς χώρας των, παρεῖχον εἰς τὸν λαὸν πλοῦτον ἱκανὸν εἰς προμήθειαν ὅλων τῶν ἀναγκαίων, καὶ πολλοτάτων ἐκ τῶν τῆς τρυφῆς πραγμάτων τοῦ βίου. Ὁλόκληρος δὲ ἡ ἐπιφάνεια τῆς χώρας περιέχει σχεδὸν 730 περίπου τετραγωνικὰ μίλια, ἐὰν ὑπολογισθῇ καὶ τὸ λίαν ὀρεινὸν τῆς χώρας.

3. *Πληθυσμός.* Ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀττικῆς, κατὰ τὸ 317 πρὸ Χριστοῦ, ὅτε ἐγένετο ἡ ἀπαρίθμησις ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, εὑρέθη 528 χιλιάδων. Ἐκ τούτου οἱ μὲν πολῖται, ἤτοι ὅσοι εἶχον ψῆφους εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, συνεποσοῦντο εἰς 21,000. (1). Οἱ δὲ μέτοικοι, ἤτοι οἱ ἀποκαταστημένοι εἰς τὴν πόλιν ξένοι, ὅσοι ἐπλήρονον μὲν φόρους, δὲν εἶχον δὲ ψῆφον, ἦσαν δέκα χιλιάδες, καὶ οἱ δοῦλοι 400,000. Ἐὰν δὲ προσθέσωμεν τὸν ἀνάλογον ἀριθμὸν τῶν γυναικῶν καὶ παίδων τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν, ἀποτελοῦνται οἱ ἄνω μνημονευθέντες 528 χιλιάδες ψυχῶν (2).

(1) Ὅτι δὲ ὁ ἀριθμὸς οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ συμπεριλαμβάνῃ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία, ἀποδεικνύεται ἐναργῶς ἀπὸ τὸν κύριον Κλίντωνα εἰς τὴν σημείωσιν γ, σελ. 338, Τόμ. Α΄. τῶν Ἑλληνικῶν Χρονικῶν του. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς δὲ τοῦ Περικλέους, ἤτοι 130 περίπου ἔτη πρότερον, ὁ ἀριθμὸς τῶν ψηφοφόρων ἦτο 19,000, ὑπολογιζομένου τότε ὁλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἀθηναίων εἰς 78,240, ἐξαιρουμένων τῶν μετοίκων καὶ δούλων. Κλίντωνος χρονικά, Τόμ. Α΄. Σελ. 53.

(2) Ἡ ἀναλογία λοιπὸν τῶν ἐλευθέρων πρὸς τοὺς δούλους ἦτο σχεδὸν ὡς εἷς πρὸς τέσσαρας. Εἰς τὰς πρὸς παραγωγὴν δὲ τῆς ζακχάρεως Ἀμερικανικὰς ἀποικίας τῶν ἡμερῶν μας, ὁ πληθυσμὸς τῶν δούλων, παραβαλλόμενος πρὸς τὸν τῶν ἐλευθέρων, φέρει τὴν ἀναλογίαν ἓξ πρὸς ἕνα. Ἴδε Α΄. τόμον τοῦ Βοικχίου περὶ πολιτικῆς οἰκονομίας Ἀθηνῶν.

4. *Ὄρη καὶ ποταμοί.* Τὰ ὄρη τῆς Ἀττικῆς εἶναι συνέχεια τῶν ὀρέων τῆς Βοιωτίας. Τὸ δὲ πρὸς ἄρκτον ὑψηλότατον μέρος αὐτῆς ὠνομάζετο Πάρνης. Κατωτέρω δὲ αὐτοῦ εἶναι τὸ Πεντελικόν, περίφημον τὸ πάλαι διὰ τὰ μάρμαρά του. Σειρὰ δέ τις ὀνομαζομένη μὲν σήμερον Τουρκοβοῦνι, τὸ πάλαι δὲ Βριλησσὸς συνδέει τὸ Πεντελικὸν μὲ τὸν Ἄγχεσμον. Αἱ δὲ δύο κορυφαὶ τοῦ Ἡμηττοῦ (1) ἀποτελοῦσι τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς συνεχείας ταύτης τῶν ὀρέων, ἥτις παρατείνεται μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σουνίου. Ὁ δὲ ἀὴρ τῆς Ἀττικῆς εἶναι καθαρώτατος.

5 *Φυλαί.* Ἅπασα ἡ Ἀττικὴ διῃρεῖτο ἐπὶ τοῦ Κέκροπος ἀκόμη εἰς τέσσαρας φυλὰς, ἀλλ' αὗται ηὐξήνθησαν μετὰ ταῦτα (πρὸ Χριστοῦ 510) ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους εἰς δέκα· ἑκάστη δὲ αὐτῶν ἔλαβεν ἴδιον ὄνομα ἀπὸ ἥρωά τινα Ἀθηναῖον, ὅστις ἐνομίζετο ὁ ἀγαθὸς δαίμων, καὶ θεῖος ἀρχηγὸς ἢ ἀρχηγέτης αὐτῆς. Ἑκάστη δὲ φυλὴ εἶχεν ὡσαύτως τὸν πρόεδρον ἢ ἀρχηγόν της, ὀνομαζόμενον φύλαρχον. Οἱ φύλαρχοι δὲ οὗτοι ἦσαν καὶ στρατηγοὶ τοῦ ἱππικοῦ. Αἱ φυλαὶ δὲ αὗται ὠνομάζοντο ὡς ἑρεξῆς· ά.) Ἐρεχθηὶς, ὀνομασθεῖσα ἀπὸ τὸν Ἐρεχθέα· β΄. Αἰγηὶς, ἀπὸ τὸν Αἰγέα, τὸν πατέρα τοῦ Θησέως· γ΄. Πανδιονὶς, ἀπὸ τὸν Πανδίωνα, τὸν υἱὸν τοῦ Ἐρεχθέως· δ΄. Λεοντὶς, ἀπὸ τὰς τρεῖς θυγατέρας τοῦ Λέω, αἵτινες, ὡς λέγεται, ἐθυσιάσθησαν διὰ νὰ ἀποτρέψωσι λοιμόν τινα ἀπὸ τὴν πατρίδα των· ε΄. Ἀκαμαντὶς, ἀπὸ τὸν Ἀκάμαντα, τὸν υἱὸν τοῦ Θησέως· ζ΄. Οἰνηὶς, ἀπὸ τὸν Οἰνέα, τὸν ἔγγονον τοῦ Κάδμου· η΄. Κεκροπὶς, ἀπὸ τὸν Κέκροπα·

(1) Ὁ Ἡμηττὸς ἦτο περίφημος διὰ τὰ ἄνθη καὶ τὸ μέλι του.

θ'. Ἱπποθωντὶς, ἀπὸ τὸν Ἱπποθώοντα, τὸν υἱὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀλώπης· 9. Αἰαντὶς, ἀπὸ τὸν Αἴαντα, τὸν υἱὸν τοῦ Τελαμῶνος· ί. Ἀντιοχὶς, ἀπὸ τὸν Ἀντίοχον, τὸν υἱὸν τοῦ Ἡρακλέους. Κατὰ δὲ τὸ 306 Π. Χ., ὅτε ὁ Ἀντίγονος καὶ ὁ Δημήτριος ἠλευθέρωταν τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὸν Μακεδονικὸν ζυγὸν, προσετέθησαν δύο ἕτεραι φυλαὶ, ὀνομασθεῖσαι ἀπὸ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν. Αἱ φυλαὶ δὲ αὗται μετὰ ταῦτα ὠνομάσθησαν Ἀτταλὶς καὶ Πτολεμαΐς, εἰς τιμὴν τῶν βασιλέων Ἀττάλου καὶ Πτολεμαίου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Λάγου.

6. *Δῆμοι.* Ἑκάστη φυλὴ τῶν Ἀθηναίων ὑποδιηρεῖτο πάλιν εἰς δήμους ἤτοι κώμας, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὁποίων ὠνομάζετο Δήμαρχος. Ἡ ὑποδιαίρεσις δὲ αὕτη ὑπό τινων μὲν ἀποδίδεται εἰς τὸν Σόλωνα, ὑπό τινων δὲ εἰς τὸν Κλεισθένην. Ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν δήμων τούτων ἦτον 174, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξιολογώτατοι ἦσαν αἱ Ἀχαρναὶ (Μενίδι), ἑπτὰ σχεδὸν μίλια πρὸς βορρᾶν τῶν Ἀθηνῶν. Οὗτος ἦτον ὁ μέγιστος τῶν δήμων τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐχορήγει τρεῖς χιλιάδας ὁπλιτῶν· ἡ Δεκέλεια, 14 περίπου μίλια πρὸς ἄρκτον· ἡ Ῥαμνοῦς (Βεδόκαστρον), κατὰ τὸ παράλιον, πρὸς ἀνατολὰς τῆς Δεκελείας· ὁ Μαραθὼν, 60 στάδια πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ῥαμνοῦντος· ὁ Βραυρὼν (πλησίον τῆς Παλαιοβραώνας), πρὸς τὸ μεσημβρινώτατον μέρος τοῦ Μαραθῶνος κατὰ τὸ παράλιον· ἡ Ἐλευσὶς, κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, περίφημος διὰ τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος, πρὸς βορρᾶν τοῦ Θριασίου πεδίου. Ὁ δὲ δῆμος Κολωνὸς, περίφημος διὰ τὴν σκηνὴν τοῦ ἐν Κολωνῷ Οἰδίποδος τοῦ Σοφοκλέους, ἔκειτο δέκα στάδια βορειοδυτικῶς τῶν Ἀθηνῶν.

7 *Λαύριον.* Τὸ Λαύριον, περίφημον διὰ τὰ ἀργυρᾶ μεταλλεῖά του, ἦτο σειρὰ ὀρέων, ἐκτεινομένη μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σουνίου, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ πλησιόχωρα τῶν ἀρχαίων Πρασιῶν (Πορτοράφτη), κατὰ τὸ ἀνατολικὸν παράλιον. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει, ὅτι τὸ προϊὸν τῶν μεταλλείων τούτων διενέμετο εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐλάμβανε δέκα δραχμὰς· ἀλλὰ δὲν μᾶς λέγει, ἐὰν ἡ διανομὴ αὕτη ἐγίνετο κατ' ἔτος. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως, ἐν καιρῷ πολέμου τινὸς κατὰ τῆς Αἰγίνης, συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ προσδιορίσωσι τὸ ἀργύριον τοῦτο εἰς κατασκευὴν διακοσίων τριηρῶν, ἡ δὲ πρᾶξις αὕτη συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ναυτικὴν ὑπεροχὴν τῶν Ἀθηναίων. Τὸ προϊὸν δὲ τῶν μεταλλείων τούτων εἶχεν ἐλαττωθῆ μεγάλως ἐπὶ τοῦ Ξενοφῶντος, ἀπὸ τὴν διήγησιν τοῦ ὁποίου συμπεραίνομεν, ὅτι ἐμισθοῦντο τότε ὑπὸ ἰδιωτῶν, οἵτινες ἐπλήρονον ὡρισμένον ποσὸν εἰς τὴν πολιτείαν, ἀναλόγως τῆς ποσότητος τοῦ ἐξαγομένου μετάλλου. Ταῦτα δὲ τὰ ἰδιαίτερα καταστήματα ὠνομάζοντο *ἐργαστήρια ἐν τοῖς ἀργυρίοις.* Λέγεται δὲ ὅτι ὁ Νικίας ἐνησχόλει ποτὲ χιλίους δούλους εἰς τὰ μεταλλεῖα. Ἴχνη δὲ τῶν ἀργυρῶν μεταλλείων παρετηρήθησαν ὑπὸ τοῦ κυρίου Χώνκινς ὄχι πολὺ πέραν τῆς Κερατιᾶς. « Ἡ θέσις τῶν χωνευτηρίων, λέγει, καταφαίνεται πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Θορικοῦ εἰς τὸ διάστημά τινων μιλίων, ἐπειδὴ ἀπαντῶνται ἐκεῖ ἄπειραι ποσότητες σκωριῶν. » Πλησίον δὲ τοῦ Λαυρίου ἦσαν δύο ἄλλαι θέσεις συνεχόμεναι ὡσαύτως με τὰ μεταλλεῖα, ὀνομαζόμεναι Αὐλὼν καὶ Θράσσυλον.

8. *Πεντελικόν.* Τὸ Πεντελικὸν, περίφημον διὰ

τὰ ἐκ μαρμάρου λατομεῖά του διασώζει εἰσέτι τὸ ὄνομά του. Ὁ Παυσανίας διηγεῖται, ὅτι ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἵστατο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς. Κοτὰ τὸν κύριον δὲ Β. Γέλην, τὸ μέγα λατομεῖον ἀπέχει τεσσαράκοντα ἓν λεπτὸν ἀπὸ τοῦ Μοναστηρίου τῆς Πεντέλης, καὶ παρέχει εὐρυχωροτάτην θέαν ἀπὸ τοῦ Κιθαιρῶνος μέχρι τοῦ Σουνίου. Ὑπῆρχε δὲ δῆμος τις τῆς Ἀντιοχίδος φυλῆς, ὀνομαζόμενος Πεντέλη, ὅστις ἔκειτο ἴσως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, πλησίον τῶν λατομείων.

ΚΕΦ. Β΄.

Περὶ τῶν Ἀθηνῶν, τειχῶν, πυλῶν, ὁδῶν, οἰκοδομων αὐτῶν, κτ.λ.

1. *Περὶ τῶν Ἀθηνῶν.* Κατὰ τὸν Θουκυδίδην ὁλόκληρος ἡ περιφέρεια τῶν Ἀθηνῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τοῦ Πειραιῶς, τῆς Μουνυχίας, καὶ τῶν μακρῶν τειχῶν, ἦτον 178 στάδια, ἤτοι ὑπὲρ τὰ 17 Ἀγγλικὰ μίλια. Οἱ κάτοικοι δὲ ὠνόμαζον τὰς Ἀθήνας ἄστυ καὶ πόλιν, ἐπειδὴ ἦτον ἡ πρώτη τῶν πόλεων.

2. *Ἡ ἄνω καὶ κάτω πόλις.* Ἡ ἀρχαία πόλις, ἡ ὑπὸ τοῦ Κέκροπος κτισθεῖσα, καὶ ὀνομασθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ Κεκροπία, ἔκειτο ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑψηλοῦ βράχου ἀνυψωμένου ἐκ τῆς πεδιάδος, ἥτις πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν μέρος ἐξετείνετο τέσσαρα περίπου μίλια πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς λιμένας· ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα μέρη περιεκλείετο ἀπὸ ὄρη. Μετὰ δὲ ταῦτα, ὅτε ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ηὐξήθη, ἅπασα

ἡ πεδιὰς ἐπληρώθη ἀπὸ οἰκοδομὰς, αἵτινες ὠνομάσθησαν ἐκ τῆς θέσεώς των ἡ κάτω πόλις· ἡ δὲ Κεκροπία ὠνομάσθη τότε ἡ ἄνω πόλις, ἡ Ἀκρόπολις.

3 *Ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὰ τείχη αὐτῆς.* Ἡ κορυφὴ τοῦ βράχου περιεῖχεν ἐπίπεδον 4,800 περίπου ποδῶν τὸ μῆκος, καὶ τετραπλάσιον τὸ πλάτος. Αἱ πλευραὶ δὲ αὐτοῦ ἦσαν κρημνώδεις, ἐξαιρουμένης τῆς πρὸς δυσμὰς, ἐκ τῆς ὁποίας μόνης ἦτο προσιτὴ ἡ Ἀκρόπολις. Ἅπασα δὲ ἡ Ἀκρόπολις περιεκυκλοῦτο ἀπὸ τείχη ἀνυψωμένα ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁλόκληρος ὁ λόφος σύγκειται. Τὸ ἀρχαιότατον δὲ μέρος τῶν τειχῶν τούτων, ὀνομαζόμενον Πελασγικὸν, ἐκτίσθη ἀπὸ τοὺς Τυρρηνοὺς Πελασγοὺς, οἵτινες ἐπὶ τῶν μετοικεσιῶν αὐτῶν συνῳκίσθησαν εἰς τὴν Ἀττικήν. Τὸ τεῖχος δὲ, τὸ ὁποῖον ἀνηγέρθη, μνημονεύεται συχνάκις εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Πελασγικὸν, τὸ ὁποῖον περιελάμβανεν ὡσαύτως μέρος τοῦ ἐδάφους τοῦ ὑπὸ τὸ τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως. Τοῦτο δὲ εἶχον εἰς τὴν ἐξουσίαν των οἱ Πελασγοὶ, ἐνόσῳ κατῴκουν ἐν Ἀθήναις. Μετὰ δὲ τὴν φυγὴν αὐτῶν, ἀπηγορεύθη ἡ ἐνοίκησις καὶ ἡ καλλιέργια τοῦ μέρους τούτου (1). Ἦτο δὲ πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἀκροπόλεως, ἐπειδὴ τὸ νότιον τεῖχος ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν Κίμωνα, ἐξ οὗ ὠνομάσθη Κιμώνειον. Ἄλλο μέρος φαίνεται ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, ὅτι ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ Θεμιστοκλέους. Καὶ σήμερον ἀκόμη γίνεται κατάθηλος ἡ ταχύτης, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἱστορικὸς περιγράφει ὅτι ἐξετελέσθη τὸ ἔργον τοῦτο, μετὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

(1) Διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ Πελασγοὶ εἶχον συνωμόσει κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Σ. Μ.

4. *Τὰ Προπύλαια.* Ἡ μόνη ὁδὸς ἡ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἄγουσα, ἔρερεν εἰς τὰ Προπύλαια, τὰ ὁποῖα ᾠκοδομήθησαν ὑπὸ τοῦ Περικλέους. Τὰ Προπύλαια, κυρίως εἰπεῖν, ἦσαν εἴσοδος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ ἀριστερόθεν μὲν ἦτον οἰκοδομὴ κεκοσμημένη μὲ γραφὰς τοῦ Πολυγνώτου (γραπτὸν οἴκημα)· δεξιόθεν δὲ ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Μετὰ δὲ τὴν εἰς τὰ Προπύλαια ἀνάγουσαν κλίμακα, ὑψοῦται Δώριον ἑξάστυλον πρόστυλον, τοῦ ὁποίου τὰ διάστυλα εἶναι διάφορα κατὰ τὰς ἀντιστοιχούσας εἰς αὐτὰ πύλας. Οἱ δὲ μεσαίτατοι Δώριοι κίονες ἀντιστοίχουν πρὸς τοὺς σταθμοὺς τῆς ἀντικειμένης πύλης. Μεταξὺ δὲ ἑκατέρου τοῦ σταθμοῦ καὶ τῶν Δωρίων κιόνων παρετείνετο Ἰώνιος κιονοστιχία. Ἡ μοναδικὴ δὲ αὕτη ἕνωσις δύο κόσμων, τοσοῦτον διαφόρων κατὰ τὸν χαρακτῆρα, ἔχει λόγον· 1) αἰσθητικὸν, διότι τὸ σεμνὸν, καὶ μεγαλότεχνον τοῦ προστύλου, μέρους ὄντος τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως, διαδέχεται ὁ κομψὸς καὶ γλαφυρὸς Ἰώνιος κόσμος 2), λόγον στατικὸν, διότι, ἐὰν ἀντὶ τῶν Ἰωνίων ἦσαν Δώριοι κίονες, ὑψηλότεροι τῶν τοῦ προστύλου, καθὸ ἀνέχοντες ἐγκεκλιμένον τέγος, ἤθελον εἶσθαι καθ' ὑπερβολὴν ὀγκώδεις καὶ ἄχρηστοι. Εἰς μόνην δὲ τὴν Ἑλληνικὴν μεγαλοφυΐαν ἀπέκειτο νὰ λύσῃ τὸ μέγα τοῦτο πρόβλημα, συντάττουσα τὸν Ἰώνιον μετὰ τοῦ Δωρίου κόσμου.

Μετὰ τὴν Ἰώνιον δὲ κιονοστιχίαν ὑψοῦται τοῖχος, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπάρχουσι πέντε πύλαι. Τούτων ἡ μὲν μεσαία (1) εἶναι μεγαλοπρεπὴς, ὑψηλὴ καὶ πλατεῖα·

(1) Ἡ μεσαία πύλη, μετρηθεῖσα ἀπὸ τὸν κύριον δόθεν, εὑρέθη ὅτι εἶναι εἴκοσι ἓξ ποδῶν τὸ ὕψος καὶ ἓξ δακτύλων, καὶ σχεδὸν

αἱ δ' ἑκατέρωθεν τέσσαρες ἐλαττοῦνται κατὰ τὰς ἀναλογίας, καθόσον ἀφίστανται ταύτης. Μετὰ δὲ τὸν τοῖχον τοῦτον ὑψοῦται ἕτερον ἑξάστυλον πρόστυλον, ὅμοιον τοῦ ἀποτελοῦντος τὰ ἐνώπια τῶν Προπυλαίων.

Τὰ Προπύλαια εἶναι ἐφάμιλλα τοῦ Παρθενῶνος κατὰ τὴν καλλονὴν καὶ τὸ μέγεθος. Ὠκοδομήθησαν δὲ δι' ὑπερόγκου δαπάνης (1), ἑπτακόσια πεντήκοντα πέντε περίπου ἔτη μετὰ τὸ Πελασγικὸν τεῖχος. Ὁ Παυσανίας λέγει, ὅτι τὰ Προπύλαια ἦσαν κεκοσμημένα μὲ ἐφίππους ἀνδριάντας. Φαίνεται δὲ, ὅτι ὑπῆρχον ἓξ βαθμίδες, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχεν ὕψος μεγαλήτερον τοῦ ἑνὸς ποδός.

5. *Παρθενών.* Ἀνοδός τις, ἠρέμα ἀνωφερὴς, ἄγει ἀπὸ τὰ Προπύλαια εἰς τὸν Παρθενῶνα, ἤτοι ναὸν τῆς παρθένου Ἀθηνᾶς, κείμενον οὐχὶ ἀντικρὺ τῶν Προπυλαίων, ἀλλὰ δεξιόθεν ἐκ πλαγίου. Διὰ δὲ τῆς διαθέσεως ταύτης ὁ Παρθενὼν ἀμέσως καταραίνεται κατὰ τὰς δύω ὁμοῦ αὐτοῦ πλευρὰς εἰς τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ δὲ ἀπόστασις εἶναι τριακοσίων περίπου ποδῶν. Ἡ μεγαλοπρεπὴς αὕτη οἰκοδομὴ ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Περικλέους ὅλως ἐκ Πεντελικοῦ μαρμάρου. Συνέκειτο δὲ ἐκ τοῦ σηκοῦ, τὸν ὁποῖον περιθέει τὸ πτέρωμα, συγκείμενον κατὰ μὲν τὰ δύω πρόστυλα ἐξ ὀκτὼ

δέκα τεσσάρων ποδῶν τὸ πλάτος κατὰ τὴν βάσιν. Τὸ δὲ ὑπέρθυρον εἶναι δοκὸς μαρμάρεως, εἴκοσι ἓξ μὲν ποδῶν καὶ ἡμίσεως τὸ μῆκος, τεσσάρων δὲ ποδῶν τὸ πάχος, καὶ τριῶν ποδῶν καὶ τριῶν δακτύλων τὸ πλάτος. Ὑποτίθεται δὲ, ὅτι ἔχει βάρος τοὐλάχιστον εἴκοσι δύο τόνων.

(1) Κατὰ τὸν Βοίκχιον δώδεκα ἑκατομμύρια δραχμῶν ἐδαπανήθησαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν Προπυλαίων. Σ. Μ.

Δωρίων κιόνων, κατὰ δὲ τὰς πλαγίας πλευρὰς, ἐκ δέκα ἑπτά.

Οἱ κίονες δὲ οὗτοι ἵσταντο ἐπὶ στερεοβάτου, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπῆρχεν ἀνάβασις τριῶν βαθμίδων. Καὶ τὸ μὲν ὁλικὸν ὕψος τοῦ ναοῦ ἦτον 65 ποδῶν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, τὸ δὲ μῆκος 228 ποδῶν, καὶ τὸ πλάτος 102. Τὰ ἀνάγλυφα δὲ, τὰ ὁποῖα ἐκόσμουν τὸν ἀετὸν τοῦ κατὰ τὴν εἴσοδον προστύλου ἀνεφέροντο εἰς τὴν γένεσιν τῆς Ἀθηνᾶς, τὰ δὲ ὄπισθεν εἰς τὴν περὶ τῆς Ἀττικῆς ἔριν τῆς θεᾶς πρὸς τὸν Ποσειδῶνα. Τὸ δὲ ἐν τῷ σηκῷ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἦτο ἐξ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ. Ἐπὶ δὲ τῆς περικεφαλαίας ἵστατο σφίγξ ἔχουσα ἑκατέρωθεν γρῦπας. Τὸ δὲ ἄγαλμα, ὃν ὁρθὸν, παρίστα τὴν θεὰν φοροῦσαν ποδήρη χιτῶνα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτον ἱμάτιον μεγαλόπτυχον. Ἐπὶ δὲ τοῦ στήθους ἦτον ἡ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης, κατεσκευασμένη ἐξ ἐλέφαντος, καὶ ἄγαλμα τῆς Νίκης περὶ τοὺς τέσσαρας πήχεις τὸ ὕψος. Εἶχε δὲ δόρυ εἰς τὴν χεῖρα, καὶ ἀσπὶς ἔκειτο εἰς τοὺς πόδας αὐτῆς, καὶ πλησίον τοῦ δόρατος ἦτο Δράκων. Τὸ δὲ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἦτον εἴκοσι ἓξ πήχεων τὸ ὕψος. Τὸ ὅλον δὲ ἐξειργάσθη ὑπὸ τοῦ Φειδίου, ὅστις κατώρθωσεν, ὁ χρυσὸς, μὲ τὸν ὁποῖον τὸ ἄγαλμα ἦτο περικεκαλυμμένον, νὰ ἦναι περιαιρετός. Ὁ Παρθενὼν περιεῖχε τοσαῦτα κοσμήματα, ὅσων ἡ Δωρικὴ τάξις εἶναι ἐπιδεκτική. Ἂν καὶ σήμερον εἰσέρχωνται εἰς τὰ ἐρείπια διὰ τοῦ δυτικοῦ προστύλου, ἡ εἴσοδος ὅμως ἦτον ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ. Ὁ δὲ ναὸς ὠνομάζετο πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἢ τῆς Παναγίας. Ἐβλάφθη δὲ πολὺ ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, κατὰ τὸ 1687,

καὶ ἀπεγυμνώθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὑπὸ τοῦ λόρδου Ἐλγίνου.

6. *Ἱερὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς.* Κατὰ τὴν βόρειον δὲ πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως κεῖται τὸ ἱερὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς, συγκείμενον ἐκ τοῦ Ἰωνικοῦ ναοῦ τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς, ὅπου ἐτηρεῖτο ἡ πάγκυφος ἐλαία, καὶ ὁ οἰκουρὸς ὄφις. Κατὰ δὲ τὸ δυτικὸν πρόστυλον ἔκειτο ἄλλο ἱερὸν, Πανδρόσειον καλούμενον, εἰς τιμὴν Πανδρόσου, τῆς θυγατρὸς τοῦ Κέκροπος. Καὶ ἀριστερόθεν μὲν ὑπῆρχε πρόστασις ἱερὰ τοῦ Ἐρεχθέως Ποσειδῶνος, καλουμένη Ἐρέχθειον, ἐν ᾗ ἦτον ἡ Ἐρεχθηὶς θάλασσα, ἥτις ἀνέβλυσεν ἐκ τῆς γῆς διὰ τῆς πλήξεως τῆς τριαίνης ἐν καιρῷ τῆς ἔριδος τοῦ Ποσειδῶνος πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ τὸ ἴχνος τῆς τριαίνης. Δεξιόθεν δὲ ὑπῆρχε ἑτέρα πρόστασις, ὁ θριγκὸς τῆς ὁποίας ἀνείχετο ὑπὸ ἓξ γυναικείων σχημάτων, ὀνομαζομένων Καρυατίδων, ἤτοι ἀνδριάντων δούλων τῶν Καρυῶν. Τὸ λεγόμενον λοιπὸν ἱερὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς εἶναι περιληπτικὸν οἰκοδόμημα, τέσσαρα περιέχον ἱερά. Περιεῖχε δὲ λάφυρά τινα τῶν Μήδων, ὡς τὸν ἀργυρόπουν θρόνον τοῦ Ξέρξου, τὸ ξίφος τοῦ Μαρδονίου, καὶ τὸν θώρακα τοῦ Μακιστίου. Τὸ ἱερὸν δὲ τοῦτο εἶναι ἀρχαιότατον, ἐπειδὴ μνημονεύεται ἀπὸ τὸν Ὅμηρον. Ἐπυρπολήθη δὲ ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀλλ' ἀνεσκευάσθη μετὰ ταῦτα.

Δημόσιος θησαυρός. Ἡ Ἀκρόπολις περιεῖχεν ὡσαύτως τὸ δημόσιον ταμεῖον, ὀνομασθὲν ἐκ τῆς θέσεώς του ὄπισθεν τοῦ Παρθενῶνος, ὀπισθόδομον. Εἰς τὸ ταμεῖον δὲ τοῦτο, ἐκτὸς ἄλλων δημοσίων χρημάτων, ὑπῆρχον ἀποτεταμιευμένα καὶ χίλια τάλαντα, διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ἐν καιρῷ κατεπειγούσης ἀνάγκης. Εἰς

αὐτὸ δὲ ἦσαν ἐγγεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν ὀφειλετῶν τῆς πολιτείας. Ἡ οἰκοδομὴ δ' αὕτη ἦτον ἀφιερωμένη εἰς τὸν Δία τὸν Σωτῆρα καὶ τὸν Πλοῦτον, ἤτοι τον θεὸν τοῦ πλούτου. Ὑπῆρχον ὡσαύτως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ναΐδια ἀφιερωμένα εἰς τὸν Δία τὸν Σωτῆρα, εἰς τὴν Ἀθηνᾶν τὴν Σώτειραν, καὶ τὴν Ἀφροδίτην τὴν Ἱππολύτειαν.

7. *Οἰκοδομαὶ τῆς κάτω πόλεως.* Ἡ κάτω πόλις, περιέχουσα ὅλας τὰς οἰκοδομὰς τὰς περὶ τὴν Ἀκρόπολιν, μετὰ τοῦ τείχους τῆς Μουνυχίας, καὶ τῶν λιμένων τοῦ Φαλήρου καὶ τοῦ Πειραιῶς, ἦτο περικυκλωμένη ἀπὸ τείχη ὄχι ἐπίσης ὀχυρὰ, ἐπειδὴ ἐκτίσθησαν εἰς διαφόρους καιροὺς, καὶ ὑπὸ διαφόρων χειρῶν.

Μακρὰ τείχη. Τὰ κυριώτερα δὲ μέρη αὐτῶν ἦσαν τὰ Μακρὰ Τείχη, τὰ ὁποῖα συνῆπτον τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς μὲ τὴν πόλιν, καὶ ἦσαν 40 σταδίων (πέντε περίπου μίλια), ἤτοι ὀκτὼ βασιλικῶν σταδίων κατὰ τὸ μῆκος. Τὰ τείχη δὲ ταῦτα ἐσχεδίασε κατὰ πρῶτον καὶ ἤρχισεν ὁ Θεμιστοκλῆς μετὰ τὸν Περσικὸν πόλεμον. Ὁ σκοπός του ἀναμφιβόλως ἦτο νὰ ἐμποδίσῃ πᾶν ἐχθρικὸν στράτευμα νὰ διακόψῃ τὴν κοινωνίαν μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ Πειραιῶς· ἀλλὰ δὲν ἔζησε διὰ νὰ περαιώσῃ τὸ μέγα τοῦτο ἐπιχείρημα, τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθησεν ὁ Κίμων μετὰ τὸν θάνατόν του, καὶ ἀπεπεράτωσεν ἐπὶ τέλους ὁ Περικλῆς. Ἐνίοτε δὲ τὰ τείχη ταῦτα ὀνομάζονται Σκέλη. Καὶ τὸ μὲν ἐξ αὐτῶν ὠνομάζετο Πειραϊκὸν, καὶ ἐνίοτε βόρειον τεῖχος, καὶ εἶχε μῆκος τεσσαράκοντα σταδίων. Τὸ δὲ ὠνομάζετο Φαληρικὸν, ἢ νότιον τεῖχος, ἔχον μῆκος 35 σταδίων.

Πειραιεὺς, Φάληρον, καὶ Μουνυχία. Ὁ Πειραιεὺς,

ὡς καὶ τὸ Φάληρον, ἀπετέλουν ἰδίας πολίχνας, μετὰ τῶν δημοσίων πλατειῶν αὐτῶν, τῶν ναῶν, μετὰ δημοσίων ἀγορῶν, κτλ. Ὁ λιμὴν δὲ τοῦ Πειραιῶς, ὢν ἀσφαλὴς, καὶ ἔχων ἀποθήκας, ἦτο χωρητικὸς κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ διαιρέσεις (1) περίπου τετρακοσίων τριηρῶν, ἐνῷ τὸ Φάληρον καὶ ἡ Μουνυχία ἐχώρει ἕκαστον μόνον πεντήκοντα περίπου. Καὶ οἱ τρεῖς δὲ λιμένες ἀπετελοῦντο φυσικῶς ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ παραλίου· ἀλλ' ὁ Πειραιεὺς ὑπερεῖχε τῶν ἄλλων, ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἔκτασιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀσφάλειαν. Καὶ ὁ μὲν λιμὴν τοῦ Πειραιῶς ὠνομάζετο πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως Δράκος (2)· ὁ τῆς Μουνυχίας Μεσσία, καὶ ὁ τοῦ Φαλήρου Φανάρι.

8. *Πύλαι.* Ὁ ἀριθμὸς τῶν πυλῶν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν εἶναι μὲν ἀβέβαιος. ἀλλ' ἡ ὕπαρξις ἐννέα πυλῶν ἐβεβαιώθη ἀπὸ κλασικοὺς συγγραφεῖς. Ὀνομάζονται δὲ Δίπυλον, (ὀνομαζόμενον ὡσαύτως Θριάσιαι, ἱεραὶ καὶ ἴσως Κεραμεικαὶ), Διόμειαι, Διοχάρους, Μηλιτίδες, Πειραϊκαὶ, Ἀχαρνικαὶ, Ἰτόνιαι, Ἱππάδες, Ἡρίαι,

Μικρὰ δέ τις κοιλὰς, Κοίλη, ἔκειτο μεταξὺ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ λόφου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐσυνεδρίαζεν ὁ Ἄρειος Πάγος, καὶ ἑτέρα πάλιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ λόφου τῆς Πνυκὸς, ὅπου ὁ δῆμος συνερχόμενος ἀπεφάσιζε περὶ τῶν δημοσίων πραγμά-

(1) Αἱ τρεῖς διαιρέσεις τοῦ Πειραιῶς ὠνομάζοντο Κάνθαρος, Ἀφροδίσιον καὶ Ζέα. Ἡ πρώτη δὲ ἐχρησίμευεν ὡς νεώριον διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ ἐπισκευὴν τῶν πολεμικῶν πλοίων.

(2) Ἐκ τῶν λιθίνων λεόντων, οἵτινες ἵσταντο εἰς τὸν λιμένα τοῦτον, καὶ τοὺς ὁποίους ἁρπάσαντες οἱ Ἐνετοὶ ἔστησαν εἰς τὸ προπύλαιον τοῦ νεωρίου τῆς Ἐνετίας. Σ Μ.

των. Ὁ Ἄρειος πάγος κεῖται ὀλίγας ἑκατοντάδας ποδῶν πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀκροπόλεως. Συνίσταται δὲ ἀπὸ μεμονωμένην πέτραν, ἀπόκρημνον, καὶ τεθραυσμένην πρὸς νότον· κατὰ τὴν βόρειον δὲ πλευρὰν κατακλίνει ἠρέμα πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Θησέως, καὶ εἶναι χαμηλοτέρα τῆς Ἀκροπόλεως.

9. *Ὁδοί.* Αἱ ὁδοὶ τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν μὲν πολυάριθμοι, ἀλλὰ δὲν ἦσαν ὁμοιόμορροι ἢ ὡραῖαι, τὰ δὲ ὀνόματα τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν ἀπωλέσθησαν ὁλοτελῶς. Τὰ ἀξιολογώτατα δὲ κτίρια τῆς κάτω πόλεως ἦσαν ἱεραὶ οἰκοδομαί, στοαί, ἀγοραί, γυμνάσια καὶ θέατρα.

Γυμνάσια καὶ Θέατρα.

Ναὸς τῆς Οὐρανίας Ἀφροδίτης. Αἱ κυριώτεραι ἱεραὶ οἰκοδομαὶ ἦσαν, ἀ. ὁ ναὸς τῆς Οὐρανίας Ἀφροδίτης, ἥτις ἐφώρευεν ἐπὶ τῆς σωφροσύνης καὶ τοῦ ἀγνοῦ ἔρωτος. Εἰς τὸν ναὸν δὲ τοῦτον ἦτον ἄγαλμα τῆς θεᾶς ἐκ Παρίου μαρμάρου, ἔργον τοῦ Φειδίου. Ἡ οἰκοδομὴ δ' ἔκειτο πιθανῶς πρὸς τὴν δυτικὴν ἄκραν τοῦ λόφου τοῦ Ἀρείου Πάγου.

β'. *Ναὸς τοῦ Θησέως.* Ὀλίγας ἑκατοντάδας ὀργυιῶν πρὸς ἄρκτον τοῦ Ἀρείου Πάγου κεῖται ὁ ναὸς τοῦ Θησέως, ἀνεγερθεὶς εἰς τὸν Ἥρωα τοῦτον μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, ὅτε ὁ Κίμων σταλεὶς εἰς Σκύρον ἐκόμισε τὰ ὀστᾶ του ἐκ ταύτης τῆς νήσου. Ὠκοδομήθη δὲ περὶ τὸ 465 Π. Χ, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κίμωνος. Ἡ σεμνὴ δὲ αὕτη οἰκοδομὴ ἐχρησίμευσεν ἴσως ὡς κανὼν τοῦ Δωρίου εἴδους. Ἦτο δὲ κεκοσμημένος μὲ τοιχογραφίας, ἐξεικονιζούσας τὰ κατορθώματα τοῦ Θησέως, τὴν μάχην αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἀμαζόνων καὶ

τὴν ταυρομαχίαν. Τὰ ἀνάγλυφα δὲ τὰ ἐπὶ τῶν μετωπῶν τοῦ διαζώματος, ἐπὶ μὲν τοῦ προστύλου τῆς κυρίας εἰσόδου ἐξεικόνιζον τοὺς δέκα ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους· ἐπὶ δὲ τῶν ἑκατέρωθεν πλευρῶν, τοὺς τέσσαρας ἄθλους τοῦ Θησέως. Ὁ ναὸς δὲ οὗτος, ὅστις ἐβλάφθη ὀλίγον μόνον ἀπὸ τὸν χρόνον, μετεβλήθη εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν. Ἐκτίσθη δὲ ὅλως ἐκ Πεντελικοῦ μαρμάρου, καὶ ἵσταται ἐπὶ στερεοβάτου πωρίνου.

γ'. *Τὸ Ἀνάκειον.* Τὸ Ἀνάκειον, ἤτοι ὁ ναὸς τοῦ Κάστορος καὶ Πολυδεύκους, τῶν ὀνομαζομένων Ἀνάκων. Εἰς τὸν τόπον δὲ τοῦτον ἐξετίθεντο οἱ πωλούμενοι δοῦλοι. Ἦτο δὲ ἀρχαιοτάτη οἰκοδομὴ καὶ περιεῖχε ζωγραφίας, ἔργα τοῦ Πολυγνώτου καὶ Μίκωνος.

δ'. *Ὀλύμπιον.* Τὸ Ὀλύμπιον, ἢ Ὀλυμπίειον, ἤτοι ναὸς ἐγερθεὶς εἰς τιμὴν τοῦ Ὀλυμπίου Διός· ἦτο δὲ μεγαλοπρεπεστάτη οἰκοδομὴ τῶν Ἀθηνῶν, ἔχουσα, ὡς κατεσκευάσθη ἐπὶ τοῦ Ἀδριανοῦ, περιφέρειαν μετὰ τοῦ περιβόλου αὐτοῦ δύο χιλιάδας τριακοσίους δύο πόδας ἀγγλικούς· Κατα τὴν θέσιν δὲ ταύτην, ἐπὶ τοῦ Πεισιστράτου, ἤρξατο οἰκοδομή τις Ὀλυμπιείου, πιθανῶς Δωρικὴ, οὐδέποτε περαιωθεῖσα. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ θέσιν, ἀρξάμενος ἐπὶ τοῦ Ἀντιόχου, ἐτελεσιουργήθη ἐπὶ τοῦ Ἀδριανοῦ ὁ πολλῷ εὐρύτερος οἰκοδομηθεὶς ναὸς, τοῦ ὁποίου σώζονταί τινες κίονες μέχρι τῆς σήμερον.

ε'. Πάνθεον, ναὸς ἀφιερωμένος εἰς πάντας τοὺς θεούς. Ἦτο δὲ μεγαλοπρεπεστάτη οἰκοδομὴ, στηριζομένη ὑπὸ 120 κιόνων ἐκ Φρυγίου μαρμάρου. Ἐν αὐτῷ δὲ ἦσαν ὅλαι αἱ ἱστορίαι τῶν θεῶν, περιέργως ἐγγεγλυμέναι ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους.

ς'. *Κλεψύδρα τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου*

Ἡ Κλεψύδρα αὕτη ἦτο πύργος ὀκτάγωνος ἐκ μαρμάρου ἔχων τὸ ὄνομα ἑνὸς ἀνέμου ἐγκεχαραγμένον ἐφ' ἑκάστης τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, κατὰ τὴν θέσιν ἐξ ἧς ἔπνεε· Ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ τοῦ πύργου ἦτο μικρὰ ἀκρανθεμος ἐκ μαρμάρου, εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ὁποίας ἵστατο χάλκινος τρίτων, ἔχων ῥαβδίον εἰς τὴν δεξιάν του χεῖρα, μὲ τὸ ὁποῖον περιστρεφόμενος, ἐδείκνυε τὸν ἄνεμον, ὅστις τότε ἔπνεε. Ὅλοι δὲ οἱ ἄνεμοι παριστῶντο διὰ σχημάτων ἀντιστοιχούντων πρὸς τὴν φύσιν αὐτῶν· ὑπεράνω δὲ αὐτῶν ἦσαν ἐγγεγραμμένα τὰ ὀνόματα αὐτῶν διὰ μεγάλων Ἑλληνικῶν χαρακτήρων ἤτοι, Εὖρος, δηλ. νοτιοανατολικὸς, Ἀπηλιώτης, ἀνατολικὸς, Καικίας, βορειοανατολικὸς, Βορρέας, ἀρκτικὸς, Σκείρων, βορειοδυτικὸς, Ζέφυρος, δυτικὸς, Νότιος, μεσημβρινὸς, Λίψ, μεσημβρινοδυτικός.

10. *Στοαί.* Αἱ στοαὶ ἦσαν μὲν πολλαὶ, ἀλλ' ἡ ἀξιολογωτάτη ὠνομάζετο Ποικίλη, ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν διαφόρων εἰκόνων, τὰς ὁποίας περιεῖχεν. Αἱ εἰκόνες δὲ αὗται ἐζωγραφήθησαν ἀπὸ τὸν Πολύγνωτον, τὸν Μίκωνα, καὶ τὸν Πάμφυλον, τοὺς περιφημοτάτους τῶν ζωγράφων Ἑλλήνων, καὶ ἐξεικονίζον τὰς μάχας τοῦ Θησέως κατὰ τῶν Ἀμαζόνων, τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, καὶ ἄλλα κατορθώματα τῶν Ἀθηναίων. Ἐνταῦθα ἦσαν ἀνηρτημέναι αἱ ἀσπίδες τῶν Λακεδαιμονίων, τὰς ὁποίας οἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν. Ἐνταῦθα ὁ Ζήνων ἐδίδασκε τὴν φιλοσοφίαν, καὶ συνέστησε ἐκείνην τὴν αἵρεσιν, ἥτις ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἐκ τοῦ τόπου τούτου, ὀνομασθεῖσα Στωϊκή.

11. *Ὠδεῖον.* Τὸ ᾠδεῖον ἦτο μουσικὸν περιφερὲς θέατρον, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Περικλέους. Ἔχον δὲ κατὰ τὸ κέντρον τὴν σκηνὴν, ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν περικειμένων κιόνων. Περιεκύκλουν δὲ αὐτὴν βάθρα κυκλοτερῶς διατεθειμένα. Ἡ οἰκοδομὴ δὲ αὕτη, καὶ διάφορα θέατρα, ναοὶ, στοαὶ, κτλ. ἔκειντο εἰς τὸν Κεραμεικὸν, τὸν ἐντὸς τῆς πόλεως.

Κεραμεικός. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἄλλος Κεραμεικὸς εἰς τὰ προάστεια, ὅστις ἦτο τὸ δημόσιον νεκροταφεῖον, καὶ περιεῖχε τὴν Ἀκαδημίαν, καὶ πολλὰς ἄλλας οἰκοδομάς. Τὸ ὄνομα δὲ παράγεται ἀπὸ τοῦ Κεράμου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Βάκχου καὶ τῆς Ἀριάδνης, ἢ ἀπὸ τὰ κεραμουργεῖα τὰ εἰς ἕνα τῶν τόπων τούτων κείμενα. Ὁ Κεραμεικὸς δὲ (ὡς ὑποτίθεται) ἔκειτο ἐντελῶς κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Πλούταρχος λέγει, ὅτι ἡ συγκοινωνία ἀπὸ τοῦ ἑνὸς Κεραμεικοῦ εἰς τὸν ἄλλον ἐγίνετο διὰ τῆς πύλης τῆς ὀνομαζομένης Διπύλου.

12. *Ἀγοραί.* Αἱ ἀγοραὶ τῶν Ἀθηναίων ἦσαν πολυάριθμοι· ἀλλ' αἱ ἀξιολογώτατοι αὐτῶν ἦσαν ἡ ἀρχαία καὶ ἡ νέα ἀγορά· ἡ πρώτη δὲ τούτων ἔκειτο εἰς τον ἐντὸς τῆς πόλεως Κεραμεικόν (1). Εἰς αὐτὴν δὲ ἐγίνοντο αἱ ἐκκλησίαι τοῦ δήμου, ἀλλ' ὁ κύριος σκοπὸς αὐτῆς ἦτο τὸ νὰ συνέρχωνται ἀγορασταὶ καὶ πωληταὶ, καὶ διὰ τοῦτο διηρεῖτο εἰς διάφορα μερη, κατὰ τὰ ἐμπορεύματα τὰ πρὸς πώλησιν ἐκτεθειμένα. Ἐνίοτε δὲ ὠνομάζοντο αἱ ἀγοραὶ μόνον διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν πωλουμένων εἰς αὐτὰς πραγμάτων· ὡς

(1) Ἡ ἀγορὰ μετετέθη μετὰ ταῦτα εἰς ἄλλο μέρος τῆς πολεως, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν Στράβωνα, ἦτο πρότερον τοῦ δήμου Ἐρετρίας. Λέγεται δὲ ὅτι οἱ μεταγενέστεροι Ἀθηναῖοι ἔχουσι τὴν ἀγορὰν των εἰς τὸν αὐτὸν τόπον.

οἶνος, ἡ ἀγορὰ τοῦ οἴνου, ἔλαιον, ἡ ἀγορὰ τοῦ ἐλαίου, κτλ. Ὁ χρόνος δὲ, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ πράγματα ἐξετίθεντο εἰς πώλησιν, ὠνομάζετο πλήθουσα ἀγορὰ, *πλήρης ἀγορὰ*, ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες συνήρχοντο εἰς τοιούτους καιρούς. Παρὰ τοὺς τόπους δὲ τούτους οἱ ἔμποροι εἶχον ὡσαύτως τὰ βουλευτήριά των, ἤτοι κοινοὺς οἴκους, εἰς τοὺς ὁποίους ἕκαστος σύλλογος συνήρχετο, καὶ συνεβουλεύετο περὶ τῶν ὑποθέσεών του.

13. *Γυμνάσια.* Τὰ γυμνάσια ἦσαν ἄθροισμα οἰκοδομῶν, δυναμένων νὰ χωρήσωσι πολλὰς χιλιάδας ἀνδρῶν. Συνίσταντο δὲ ἀπὸ τὰ ἑξῆς κύρια μέρη.

α΄. Στοὰς, ὅπου οἱ φιλόσοφοι, οἱ ῥήτορες, καὶ ἄλλοι διδάσκαλοι ἐδίδασκον.

β΄. Τὸ ἐφηβεῖον, προσδιωρισμένον εἰς τὰς συνεντεύξεις τῶν ἐφήβων.

γ΄. Τὸ ἀποδυτήριον, ὅπου ἀπέθετον τὰ ἐνδύματα.

δ΄. Τὸ ἐλαιοθέσιον, ἀλειπτήριον, ὅπου ἠλείφοντο μὲ ἔλαιον ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὴν πάλην ἢ ἀπὸ τὸ λουτρόν.

ε΄. Τὸ κονιστήριον, κονίστρα, περιεῖχε τὴν κόνιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπάσσοντο, ἀφοῦ ἠλείφοντο μὲ ἔλαιον.

ς΄. Τὴν παλαίστραν, ἥτις ἐνίοτε μὲν ἐσήμαινε τὰ γυμνάσια ὁλόκληρα, ἀλλὰ κυριολεκτικῶς τὸ μέρος τὸ προσδιωρισμένον εἰς τὰς γυμνάσεις τοῦ πεντάθλου καὶ παγκρατίου.

ζ΄. Τὸ σφαιριστήριον, τόπον ἀφιερωμένον εἰς διάφορα παιγνίδια, ἀλλ' ἰδίως εἰς τὴν σφαιρομαχίαν.

η΄. Τὸ περιστύλιον ἀπετέλει τετράγωνον ἐπίμηκες, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ γυμνασίου, καὶ ἦτο προσδιωρισμένον διὰ τὸν περίπατον, τὸ πήδημα, καὶ τὴν δισκοβολίαν.

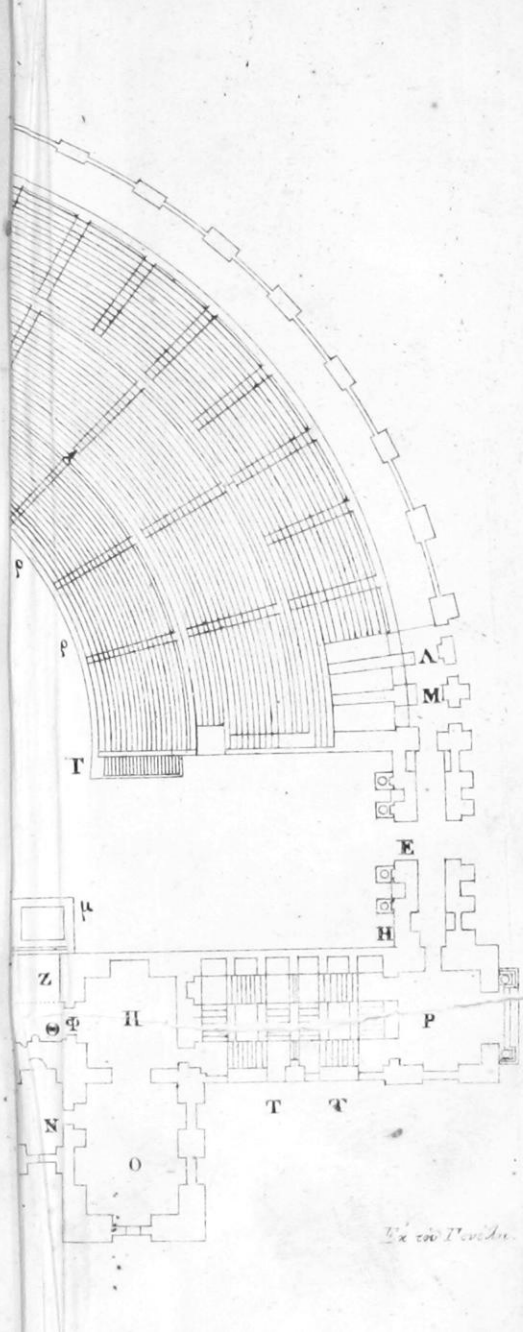

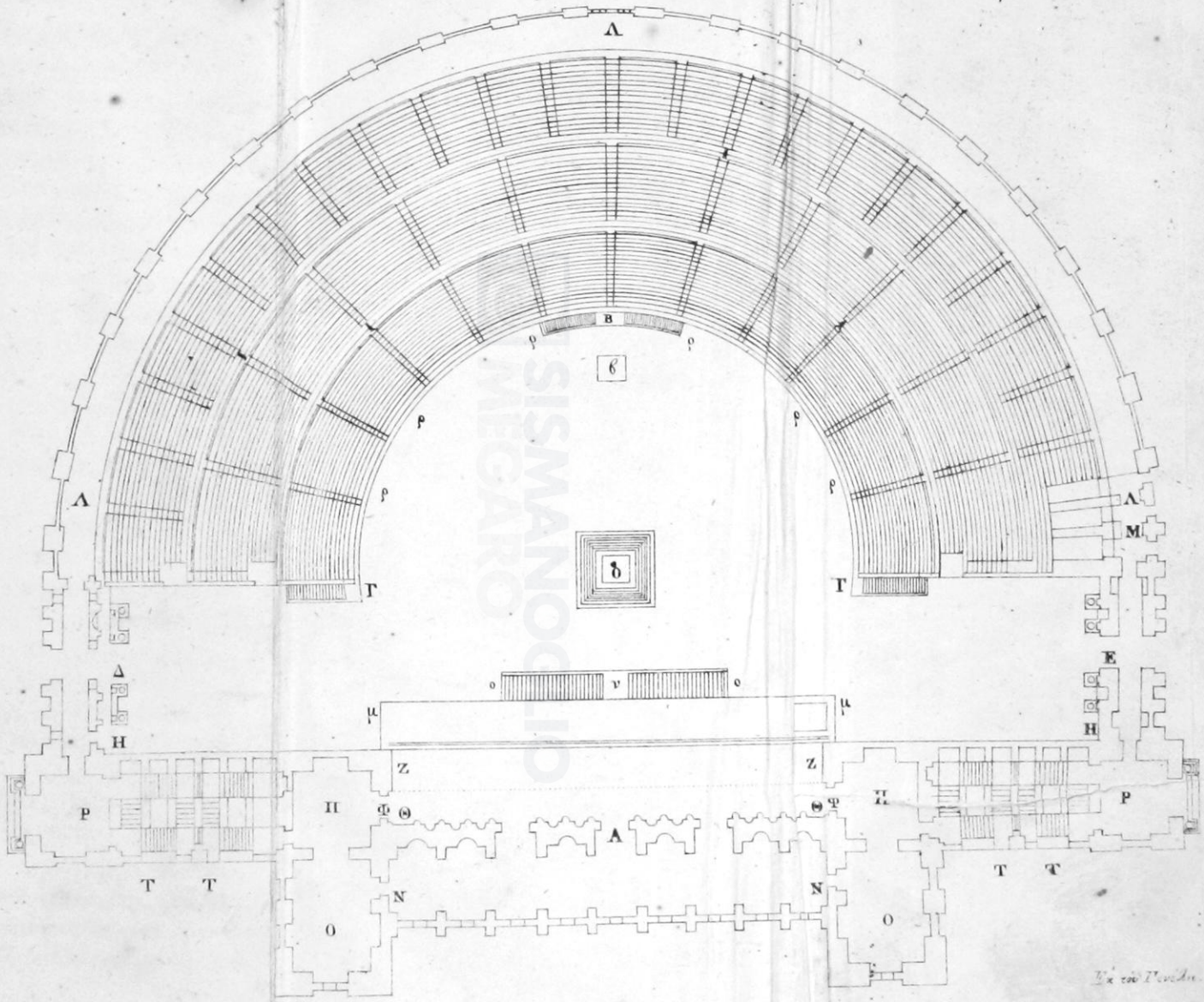
Λ
Β
Γ
Δ
Ε
Ζ
Η
Μ
Ν
Ο
Π
Ρ
Σ
Τ
Φ
Ω

θ'. Τοὺς ξυστοὺς, οἵτινες ἦσαν τόποι ἐστεγασμένοι, καὶ προσδιωρισμένοι εἰς τοὺς παλαιστὰς, ὅτε ὁ καιρὸς δὲν ἐπέτρεπε ν' ἀγωνίζωνται ἐν ὑπαίθρῳ. Τὰ δὲ ξυστὰ, ἢ περιδρομίδες, ἦσαν ἀσκεπεῖς στοαὶ, ὅπου ἠγωνίζοντο ὅλοι οὗτοι κατὰ τὰς τερπνοτέρας ὥρας τοῦ ἔτους.

ί. Τὰ λουτρὰ, ὅπου εὑρίσκετο θερμὸν καὶ ψυχρὸν ὕδωρ διαφόρου βαθμοῦ, ἦσαν ὁ τόπος ὅπου οἱ Ἕλληνες ἀνεπαύοντο μετὰ τοὺς πολλοὺς ἀγῶνάς των.

ιά. Τὸ στάδιον, ἀμφιθέατρον, πλῆρες βάθρων ὑψουμένων ἐπ' ἀλλήλων, καὶ ἱκανῶν νὰ χωρήσωσι τοὺς πολυαρίθμους θεατὰς, οἵτινες ἤρχοντο νὰ θεωρῶσιν ὅλους τοὺς ἀγῶνας.

Λύκειον. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον διάφορα γυμνάσια, ἐκ τῶν ὁποίων τρία ἦσαν τὰ ἀξιολογώτατα· α) Τὸ Λύκειον, κείμενον παρὰ τῷ Ἰλισσῷ, ἦτον ἀφιερωμένον εἰς τὸν Λύκειον Ἀπόλλωνα, καὶ περίφημον διὰ τὴν ἐκεῖ σχολὴν τοῦ Ἀριστοτέλους. β) Τὸ Κυνόσαργες ἦτο τόπος τις εἰς τὰ προάστεια, πλησίον τοῦ Λυκείου (κείμενον πιθανῶς εἰς τὴν ὑπώρειαν τοῦ Ἀγχέσμου), ὀνομασθὲν οὕτως ἀπὸ λευκὸν, ἤτοι ταχύπουν κύνα, (ἑλληνιστὶ κύνα ἀργὸν) ὅστις, ὅτε ὁ Δίομος ἔθυεν εἰς τὸν Ἡρακλέα, ἥρπασε μέρος τοῦ θύματος. Περιεῖχε δὲ γυμνάσιόν τι, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ξένοι, καὶ ὅσοι εἶχον μόνον ἕνα τῶν γονέων Ἀθηναῖον, ἠναγκάζοντο νὰ γυμνάζωνται. γ) Ἡ Ἀκαδημία, κειμένη εἰς τόπον, ὅστις ἦτο μὲν ἑλώδης, ἀλλ' ἀπεξηράνθη ὑπὸ τοῦ Κίμωνος Ὁ τόπος δὲ οὗτος ἦτο σύνδενδρος, καὶ ἐσυχνάζετο ὑπὸ τῶν ἀκροατῶν τοῦ Πλάτωνος.

14. *Θέατρον τοῦ Βάκχου.* Τὸ θέατρον τοῦ Βάκχου (1) ἔκειτο εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν πλευρὰν

(1) Διὰ τὰ λίαν ἀκριβέστερας γνώσεις ὁ ἀναγνώστης, παραπέμ-

τοῦ λόφου τοῦ ἐστεμμένου ἀπὸ τὰς μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομὰς τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας δὲ τῆς πεδιάδος ἡμικυκλικόν τι ὄρυγμα βαθμηδὸν ἀνυψοῦτο μέχρι τῆς κλίσεως τοῦ λόφου. Περιξ δὲ τοῦ κοίλου, ἦσαν βάθρα διὰ τριάκοντα χιλιάδας θεατῶν τεταγμένα ἐπάλληλα· τὸ ὅλον δ' ἐπεστέρετο καὶ περιεκλείετο ὑπὸ ὑψηλῆς στοᾶς (1), κεκοσμημένης μὲ ἀγάλματα, καὶ ἐχούσης κιγκλιδωτὸν ὑπερῶον. Αἱ σειραὶ δὲ τῶν βάθρων διηροῦντο εἰς δύο ἢ τρεῖς πλατεῖς ζωστῆρας, διὰ διόδων ὀνομαζομένων *διαζωμάτων* (2)· διηροῦντο δὲ πάλιν εἰς σφηνοειδεῖς παρόδους, ὀνομαζομένους *κερκίδας* (3) διὰ διαφόρων βαθμίδων προβαινουσῶν πρὸς τὰ ἄνω ἀπὸ τῆς κάτω ἐπιφανείας μέχρι τῆς ἄνω στοᾶς. Ἐπειδὴ δὲ τὰ κατώτερα βάθρα ἦσαν ἁρμοδιώτερα πρὸς τὸ θεωρεῖν καὶ ἀκούειν, ἐνομίζοντο ἐντιμότερα, καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν προσδιωρισμένα εἰς τοὺς ἀνωτέρους ἄρχοντας, τοὺς ἱερεῖς καὶ τὴν βουλήν. Τὸ μέρος δὲ τοῦτο ὠνομάζετο *βουλευτικόν*. Οἱ δὲ νέοι ἐκάθηντο χωριστὰ εἰς μέρος ὀνομαζόμενον *ἐφηβικόν*· ἦσαν ὡσαύτως θέσεις προσδιωρισμέναι διὰ τοὺς μετοίκους καὶ ξένους.

Δώδεκα δὲ πόδας ὑποκάτω τῆς κατωτάτης σειρᾶς τῶν βάθρων ἔκειτο ἐπίπεδός τις τόπος ὀνομαζόμενος *ὀρχήστρα* (4). Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ ἀνοικτοῦ τούτου ἐπιπέδου ἔκειτο μικρόν τι βῆμα τετράγωνον καὶ ὀλίγον

πεται « εἰς τὸ Θέατρον τῶν Ἑλλήνων » ἐκ τοῦ ὁποίου ἐλάβομεν κατ' ἐπιτροπὴν τὴν περιγραφὴν ταύτην τοῦ Θεάτρου τοῦ Βάκχου.

(1) Σημειωμένης Α. Α. Α.

(2) Σημειωμένων Ι. Ι. Ι. Ι. Ι.

(3) Ο. Ο. Ρ.

(4) Σημειωμένος Η. Δ. Γ. Β. Γ. Ε. Η.

ὑψηλόν, ὀνομαζόμενον *θυμέλη* (1), ἥτις ἐχρησίμευε καὶ ὡς βωμὸς διὰ τὰς θυσίας, αἵτινες προηγοῦντο τῆς παραστάσεως, καὶ ὡς κεντρικὸν μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεφέροντο ὅλα τὰ τοῦ χοροῦ κινήματα. Ἐκεῖνο δὲ τὸ μέρος τῆς ὀρχήστρας, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἔξω τοῦ κοίλου τῶν βάθρων, καὶ ἐξετείνετο ἑκατέρωθεν μέχρι τοῦ μεθορίου τοίχου τοῦ θεάτρου ὠνομάζετο *δρόμος* (2). Αἱ δὲ πτέρυγες, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ δρόμου τούτου, ὠνομάζοντο *πάροδοι* (3), καὶ τὰ ἐμβάσματα τὰ ὁποῖα ἔφερον εἰς αὐτὰς διὰ τοῦ μεθορίου τοίχου ὠνομάζοντο *εἴσοδοι* (4).

Ἡ σκηνὴ καὶ αἱ διαιρέσεις αὐτῆς. Πρὸς τὸ μέρος τῆς ὀρχήστρας ἀπέναντι τοῦ ἀμφιθεάτρου τῶν βάθρων (5) καὶ ἐπὶ ἐπιφανείας τινὸς ἀκριβῶς ἰσοπέδου μὲ τὴν κατωτάτην σειρὰν τῶν βάθρων (6) ἔκειτο ἡ *σκηνὴ*, συγκοινωνοῦσα μὲ τὸν ὀρόμον διὰ διπλῆς κλίμακος. Ἡ σκηνὴ δὲ διεκόπτετο κατὰ πλάτος εἰς δύο διαιρέσεις. Καὶ ἡ μὲν κατὰ τὸ ἔμπροσθεν μέρος κειμένη, ὀνομαζομένη *λογεῖον* (7) ἦτο στενὸν παραλληλόγραμμον, προκύπτον εἰς τὴν ὀρχήστραν. Ἐνταῦθα δὲ ἵσταντο γενικῶς οἱ ὑποκριταὶ ὅτε ἐλάλουν, καὶ διὰ τοῦτο ἦτο κατεσκευασμένον ἀπὸ ξύλον ἐπιτηδειότατον εἰς τὸ ν' ἀνταναklᾷ τὴν φωνήν. Τὸ πρόσωπον δὲ καὶ αἱ πλευραὶ τοῦ λογείου, δώδεκα ποδῶν τὸ ὕψος, κεκοσμημένα

(1) Σημειωμένον Ο. Ἡ θυμέλη ἐνίοτε παρίστα τάφον, ὡς εἰς τοὺς Πέρσας καὶ Χοηφόρους τοῦ Αἰσχύλου.

(2) Σημειωμένος Η, Δ. Γ. Ο Γ. Ε. Η.

(3) Σημειωμένοι Γ. Δ. Η. Ζ—Γ. Ε. Η. Ζ.

(4) Δ. καὶ Ε.

(5) Θ. Ζ. μ. ν. Θ. Ζ.

(6) κ. ο. ν. ο.

(7) μ. Ζ. Ζ. μ.

ὄντα μὲ κίονας καὶ ἀγαλμάτια μεταξὺ αὐτῶν, ὠνομάζοντο *ὑποσκήνια*.

Τὸ προσκήνιον. Τὸ μέρος δὲ τῆς σκηνῆς τὸ ὄπισθεν τοῦ λογείου ὠνομάζετο *προσκήνιον* (1), καὶ ἦτο λιθόκτιστον, διὰ νὰ ἀνέχεται τὴν βαρείαν σκηνογραφίαν καὶ τὰς διακοσμήσεις, αἵτινες ἐτίθεντο ἐκεῖ. Ὄπισθεν δὲ καὶ κατὰ τὰς πλευρὰς τοῦ προσκηνίου ἦσαν ὑψηλαὶ λιθόκτιστοι οἰκοδομαί, παριστῶσαι ἐξωτερικῶς οἶκον βασιλικὸν, καὶ περιέχουσαι ἐντὸς δωμάτια (2) διὰ τοὺς ὑποκριτὰς, καὶ ἀποθήκας διὰ τὰς μηχανὰς τῆς σκηνῆς (3). Εἰς τὴν κεντρικὴν δὲ οἰκοδομὴν ἦσαν τρεῖς εἴσοδοι εἰς τὸ προσκήνιον (4), αἵτινες κατὰ τὴν καθιερωμένην συνήθειαν κατεσκευάσθησαν διὰ νὰ σημαίνωσι τὴν τάξιν τῶν εἰσερχομένων προσώπων, ἐπειδὴ ἡ μεσαία θύρα ἡ εἰς ἄκρον κεκοσμημένη, ἔχουσα τὸν βωμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὰ δεξιὰ, ὠνομάζετο *βασίλειος*, καὶ δι' αὐτῆς εἰσήρχοντο τὰ πρῶτα τοῦ θεάτρου πρόσωπα, αἱ δὲ πλάγιαι εἴσοδοι ἦσαν προσδιωρισμέναι εἰς πρόσωπα κατωτέρας ἀξίας. Παρομοίως, ὅσοι εἰσήρχοντο διὰ τῆς εἰσόδου τῆς κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τῆς σκηνῆς, ἐννοεῖτο ὅτι ἤρχοντο ἐκ τῶν χωρίων· οἱ δὲ εἰσερχόμενοι ἀριστερόθεν ὑπετίθετο ὅτι ἤρχοντο ἀπὸ τὴν πόλιν.

Τὰ Παρασκήνια. Εἰς ἑκάστην δὲ πλευρὰν τοῦ προσκηνίου καὶ τῶν οἰκοδομημάτων αὐτοῦ ἦσαν τὰ *παρασκήνια* (5), ἤτοι ὑψηλαὶ σειραὶ οἰκοδομῶν ἐχουσῶν

(1) Z. Θ. Θ. Z.
(2) N. N μεγάλη αἴθουσα. Ο. Ο. ἀποδυτήρια.
(3) Π. Π. συγκοινωνούσας διὰ τῶν θυρῶν Φ. Φ.
(4) Α. Ἡ βασίλειος πύλη, θ. θ.
(5) Z. H. T. T.—Z. H. T. T.

πρόσωπα ἀρχιτεκτονικῶς ἐξειργασμένα, αἵτινες παρεῖχον εὐρυχώρους διόδους (1) πρὸς τὸ θέατρον ἀπὸ τοῦ ἔξω μέρους καὶ συνεκοινόνουν, τὸ μὲν μὲ τὴν σκηνὴν καὶ τὰ συνεχόμενα μ' αὐτὴν οἰκήματα, τὸ δὲ, διὰ δύω δωμάτων, μὲ τὰς παρόδους τῆς ὀρχήστρας, καὶ μὲ τὴν στοὰν, ἥτις περιέθεε τὴν ὑψηλοτάτην σειρὰν τῶν βάθρων. Ὄπισθεν δὲ τοῦ ὅλου ἀθροίσματος τῶν σκηνικῶν οἰκοδομημάτων ἦτον ἀνοικτὸς τόπος πλήρης χλόης, καὶ φυτευμένος μὲ δένδρα. Περὶ αὐτὸν δὲ ἦτο στοὰ ὀνομαζομένη Εὐμένειος, περιέχουσα ἑτοιμον καταφύγιον εἰς τοὺς θεατὰς ἐν καιρῷ παρνιδίου χειμῶνος.

Τοιαύτη ἦτον ἡ διακόσμησις τοῦ ἐν Ἀθήναις μεγάλου θεάτρου. Ἡ ἔκτασις δὲ αὐτοῦ ἦτο βεβαίως ἀπέραντος. Ἐὰν, ὡς βεβαιούμεθα, τριάκοντα χιλιάδες ἀνθρώπων ἠδύναντο νὰ καθίσωσιν εἰς τὰ βάθρα του, τὸ μῆκος τοῦ δρόμου δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ὀλιγώτερον τῶν τετρακοσίων ποδῶν, καὶ ὁ ἐν τῷ κεντρικῷ μέρει τῆς ἀνωτάτης σειρᾶς θεατὴς ἀπεῖχε βεβαίως τριακοσίους πόδας μακρὰν ἀπὸ τὸν ἐν τῷ λογείῳ ὑποκριτήν.

Ἡ σκηνογραφία δὲ τῆς ἐν Ἀθήναις σκηνῆς ἀντεσοίχει ἀναμφιβόλως πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ θεάτρου.

Μηχαναὶ τῆς σκηνῆς. Αἱ μηχαναὶ τῆς σκηνῆς φαίνεται ὅτι περιελάμβανον πᾶν ὅ,τι ἡ νεωτέρα εὐρυία ἐπενόησεν. Ἐπειδὴ ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἦτο πολλὰ συνηθὴς εἰς τὰ μυθολογικὰ δράματα τῶν Ἑλλήνων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐναερίων μηχανῶν ἦτον ἀναλόγως μέγας. Ἐπρόκειτο νὰ παρασα-

(1) T. T. T. T. Ὁ Γενέλης ὑποτίθησιν, ὅτι ἦτον ἐνδεχόμενον νὰ ὑπῆρχον δίοδοι κατὰ τὰς πλευράς, ὡς κατὰ τὰ Μ. Α. ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ θεάτρου.

θῶσιν οἱ θεοὶ συνδιαλεγόμενοι ἐν τῷ ἀέρι; ὑπῆρχε τὸ *θεολογεῖον*, ὕψωμά τι, περικυκλωμένον καὶ κεκαλυμμένον ἀπὸ νέφη. Ἐπρόκειτο νὰ παρασταθῶσιν οἱ θεοὶ ἢ οἱ ἥρωες διερχόμενοι διὰ τοῦ στερεώματος; ὑπῆρχον αἱ *αἰῶραι*, συναρμολογία τις σχοινίων, τὰ ὁποῖα, ἐξηρτημένα ἀπὸ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ προσκηνικοῦ οἰκοδομήματος, ἐχρησίμευον εἰς τὸ νὰ φέρωσι καὶ μεταβιβάζωσι τὰ οὐράνια ὄντα.

Ἡ *μηχανὴ* πάλιν ἦτον εἶδος γεράνου περιστρεφόμενον ἐπὶ στρόφιγγος καὶ δεδεμένον διὰ κρεμαστῆρος· ἦτο δὲ τεθειμένη εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τῆς σκηνῆς, καὶ ἐχρησίμευεν εἰς τὸ νὰ ἐξακοντίζῃ θεόν τινα ἢ ἥρωα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν θεατῶν, καὶ νὰ φέρῃ αὐτὸν περιπλανώμενον εἰς τὸν ἀέρα, ἕως ὅτου ἐξετέλει τὸ ἔργον του, καὶ τότε ἀπέσυρεν αὐτὸν αἰφνιδίως.

Ὑπῆρχε περιπλέον τὸ *βροντεῖον*, μηχανή τις ἐν τῷ προσκηνίῳ, ἤτοι θαλάμῳ, ὑποκάτω τοῦ λογείου, ὅπου ἀσκοὶ πλήρεις λιθαρίων ἐκυλίοντο ἐπὶ χαλκωμάτων διὰ νὰ προξενῶσι κρότον ὅμοιον τῆς βροντῆς. Τὸ δὲ *κεραυνοσκοπεῖον* ἦτο τόπος τις ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν οἰκοδομημάτων τῆς σκηνῆς, ὅθεν ἡ τεχνητὴ ἀστραπὴ ἐφαίνετο διὰ τῶν νεφῶν, τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον τὸν τεχνουργοῦντα αὐτήν. Ὅτε τὸ δρᾶμα ἐγίνετο ἁπλῶς ἐπὶ τῆς γῆς, ὑπῆρχόν τινα κατασκευάσματα, οἷον ἡ σκοπή, τὸ τεῖχος, ὁ πύργος, καὶ τὸ φρυκτώριον. Καὶ ἡ μὲν σκοπὴ ἦτο κατεσκευασμένη διὰ τοὺς κατασκόπους, ἢ τοὺς ἄλλους, ὅσοι ἐστέλλοντο διὰ νὰ κατασκοπεύσωσι· τὸ δὲ τεῖχος καὶ ὁ πύργος, διὰ νὰ βλέπωσιν ὡς ἀπὸ ὕψος· τὸ δὲ φρυκτώριον, διὰ νὰ δίδωσι σημεῖον διὰ τοῦ πυρσοῦ. Ταῦτα δὲ ἦσαν κατεσκευασμένα χωριστὰ ἀπὸ τὰ ἀκίνητα ὑψώματα τοῦ προσκηνίου, ἢ ἦσαν συνημμένα οὕτως, ὥστε νὰ παρέχωσιν εἰς αὐτὰ διὰ τῆς καναβίνου σκηνῆς τὴν καταλληλον ὄψιν.

Τοιαῦται ἦσάν τινες ἐκ τῶν μηχανῶν διὰ τὰ οὐράνια καὶ γήϊνα θεάματα· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ἀρχαῖοι δραματοποιοὶ μετεπέμποντο πολλάκις τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀπὸ τὸν Τάρταρον, ἄλλαι παρασκευαὶ ἦσαν ἀναγκαῖαι διὰ τὴν ἀπαιτουμένην ἐμφάνισίν των. Εἰς τὴν τελευταίαν δὲ σειρὰν τῶν ἑδρῶν ὑπὸ τὰς κλίμακας, αἵτινες ἦγον εἰς αὐτὰς ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας, ἦτο θύρα τις ἀνοίγουσα πρὸς τὴν ὀρχήστραν ἀπὸ καμάρας τινὸς κειμένης ὑπ' αὐτὴν πλησίον κλιμάκων τινῶν, ὀνομαζομένων *χαρωνίων κλιμάκων*. Διὰ τῆς θύρας δὲ ταύτης εἰσήρχοντο καὶ ἐγίνοντο ἄφαντοι αἱ σκιαὶ τῶν νεκρῶν. Ὀλίγον ἔμπροσθεν τῆς θύρας ταύτης καὶ τῶν κλιμάκων ἦτον ἄλλη συγκοινωνία διὰ καταπακτῆς θυρίδος μὲ τὴν ὑποκάτω καμάραν, ὀνομαζομένην *ἀναπίεσμα*· διὰ τοῦ ἀναπιέσματος δὲ τούτου ἐγίνετο αἰφνιδία τις ἐμφάνισις, ὡς ἡ τῶν Ἐριννύων. Δεύτερον δὲ ἀναπίεσμα περιείχετο εἰς τὸ σανίδωμα τοῦ λογείου κατὰ τὴν δεξιὰν πλευράν, ὅθεν ἰδίως ἀνέβαινον θαλάσσιοι ἢ ποτάμιοι θεοί, ὅτε τὸ ἐκάλει ἡ χρεία.

Καὶ εἰς μὲν τὴν τραγῳδίαν σπανίως μετεβάλλετο ἡ σκηνή, εἰς τὴν κωμῳδίαν ὅμως τοῦτο ἐγίνετο συχνάκις. Διὰ νὰ καλυφθῇ δὲ ἡ σκηνὴ κατὰ τὸ δρᾶμα τοῦτο, παραπέτασμά τι, *αὐλαία* ὀνομαζόμενον, περιτυλσσόμενον εἰς κύλινδρον ὑποκάτω τοῦ σανιδώματος ἀνείλκετο διὰ χασμῆς τινος μεταξὺ τοῦ λογείου καὶ τοῦ προσκηνίου.

Οἱ θεαταὶ ἔσπευδον εἰς τὸ θέατρον περὶ τὸν ὄρθρον διὰ νὰ προκαταλάβωσι τὰς ἀξιολογωτέρας ἕδρας, ἐπειδὴ αἱ παραστάσεις ἤρχιζον πολλὰ πρωΐ.

Μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς πρώτης παραστάσεως, οἱ θεαταὶ ἀπεχώρουν ἐπ' ὀλίγον, ἕως οὗ ἤρχιζεν ἡ δευτέρα. Εἰς τὸ διάστημα δὲ τῆς ἡμέρας ἐγίνοντο τρεῖς ἢ τέσσαρες τοιαῦται παραστάσεις, διακοπτόμεναι οὕτω διὰ βραχέων διαστημάτων. Ἐν καιρῷ δὲ τῆς παραστάσεως, ὁ λαὸς ἐψυχαγωγεῖτο πίνων οἶνον καὶ τρώγων γλυκίσματα. Ἐσυνείθιζον δὲ νὰ ἐκφράζωσι καὶ τὴν ἐπιδοκιμασίαν καὶ τὴν ἀποδοκιμασίαν των μὲ τρόπον θορυβωδέστατον.

Ὑποκριταί. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποκριτῶν δὲν ὑπερέβαινέ ποτε τοὺς τρεῖς· ἐντεῦθεν ὅτε ἦτον ἀναγκαῖον νὰ εἰσαγάγωσι τέταρτον πρόσωπον, εἷς τῶν τριῶν ἠναγκάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ καὶ νὰ ἀλλάξῃ τὸν ἱματισμόν του. Ὁ ποιητὴς ὅμως ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ ὅσα κωφὰ πρόσωπα ἤθελεν, οἷον φύλακας, θεράποντας, κλπ. Οἱ ὑποκριταὶ δὲ ὠνομάζοντο καὶ ἀγωνισταί.

Χοράς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν χορευτῶν ἦτον ἴσως κατ' ἀρχὰς ἀόριστος. Μετὰ δὲ ταῦτα ὡρίσθη διὰ νόμου εἰς δεκαπέντε μὲν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ, εἰς εἰκοσιτέσσαρας δὲ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ. Ἡ προσδιωρισμένη δ' εἰς τὸν χορὸν θέσις ἦτον ἡ ὀρχήστρα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν συνέπραττεν εἰς τὸ δράμα, προστιθέμενος εἰς τὸν διάλογον διὰ τοῦ ὁδηγοῦ αὐτῶν, ὀνομαζομένου *κορυφαίου*. Ἐνίοτε δὲ ὁ χορὸς διῃρεῖτο εἰς δύω μέρη, ἔχον ἕκαστον ἕνα κορυφαῖον. Ἐνῷ δ' ἐνησχολοῦντο ψάλλοντες τὰ χορικά των ᾄσματα πρὸς τὸν ἦχον τῶν αὐλῶν, οἱ χορευταὶ ἐχόρευον ὡσαύτως, κατὰ τὸ μέτρον τῆς μουσικῆς, διερχόμενοι, ἐν καιρῷ μὲν τῆς στροφῆς, διὰ τῆς ὀρχήστρας ἀπὸ τὰ δεξιὰ εἰς τὰ ἀριστερά· κατὰ δὲ τὴν ἀντιστροφήν, ὠπισθοδρόμουν ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ εἰς τὰ δεξιά, καὶ ἐστρέφοντο

κατὰ τὴν ἐπῳδὴν πρὸς τοὺς θεατάς. Ἕκαστον εἶδος τοῦ δράματος εἶχεν ἴδιον τρόπον ὀρχήσεως σύμφωνον πρὸς τὸν χαρακτῆρά του. Καὶ ὁ μὲν τῆς τραγῳδίας ὠνομάζετο *ἐμμέλεια*, ὁ δὲ τῆς κωμῳδίας, *κόρδαξ*, καὶ ὁ τοῦ σατυρικοῦ δράματος, *σίκιννις*.

Μουσική. Ἡ μουσικὴ ἦτο ποικίλη, κατὰ τὴν ῥύσιν τῆς περιστάσεως ἢ κατὰ τὴν φιλοκαλίαν τοῦ ποιητοῦ. Τὸ Δώριον, τὸ Λύδιον καὶ τὸ Ἰώνιον μέλος ἦσαν πρόσφορα πρὸς τὴν τραγῳδίαν. Καὶ ὁ μὲν Σοφοκλῆς εἰσήγαγε πρῶτος τὸ Λύδιον, ὁ δὲ Εὐριπίδης τὰς καινοτομίας τοῦ Τιμοθέου, διὰ τὰς ὁποίας τὸν κατέκρινεν ὁ Ἀριστοφάνης.

Ἱματισμὸς τῶν ὑποκριτῶν. Κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα τοῦ δράματος οἱ ἄτεχνοι ὑποκριταὶ μετεμόρφωνον τὰ πρόσωπα αὐτῶν μὲ τρυγίαν οἴνου, ὀνομαζομένην βατράχιον. Ὁ Αἰσχύλος εἰσήγαγε τὴν προσωπίδα, ἥτις κατ' ἀρχὰς μὲν ὠνομάζετο *πρόσωπον*, ἀκολούθως δὲ *προσωπεῖον*. Τὰ προσωπεῖα δὲ ταῦτα ἦσαν πολυειδῆ, παριστῶντα πᾶσαν ἡλικίαν, γένος, καὶ κατάστασιν. Ὁ κόθορνος ἦτο τὸ ἀρχαῖον κυνηγετικὸν ὑπόδημα τῶν Κρητῶν. Διὰ τὴν τραγικὴν δὲ χρῆσιν εἶχεν ὑπερμεγέθεις διαφόρους δόμους φελλοῦ τριῶν δακτύλων τὸ πάχος. Κατὰ τὸ ἔμπροσθεν δὲ μέρος ἦτο κομβωμένος μέχρι τοῦ γαστροκνημίου. Ἐνίοτε δὲ οἱ τραγικοὶ ἐφόρουν τὸ σάνδαλον, ὀνομαζόμενον ἔμβατον. Αἱ γυναῖκες καὶ ὁ χορὸς εἶχον ὡσαύτως τὸν κόθορνον, ἀλλ' ὁ τοῦ χοροῦ εἶχε μόνον ἓν σύνηθες πέλμα. Οἱ κόθορνοι οὗτοι εἶχον διάφορα χρώματα, καὶ τὸ μὲν λευκὸν χρῶμα ἦτο κοινῶς διὰ τὰς γυναῖκας, τὸ δὲ ἐρυθροῦν διὰ τοὺς πολεμιστάς. Οἱ τοῦ Βάκχου δὲ ἦσαν πορφυροῖ. Οἱ δὲ δοῦλοι ἐφόρουν τὸ χαμηλὸν

ὑπόδημα τὸ ὀνομαζόμενον ἐμβάδιον, τὸ ὁποῖον ἦτον ὡσαύτως τὸ σύνηθες ὑπόδημα τῶν κωμικῶν ὑποκριτῶν. Καθὼς δὲ τὸ ῥέλλινον πέλμα τοῦ κοθόρνου ἐδιδεν ὕψος εἰς τὸ ἀνάστημα, οὕτω καὶ τὸ κόλπωμα ἐξώγκονε τὸ πρόσωπον εἰς ἡρωϊκὸν μέγεθος. Τὰ ἱμάτια δὲ ἦσαν διάφορα· ὑπῆρχε χιτὼν ποδήρης διὰ τὰς θεὰς, τοὺς ἥρωας καὶ τοὺς γέροντας· ἦτο δὲ καὶ μικρότερός τις διὰ τοὺς κυνηγοὺς, ὁδοιπόρους, νέους καὶ πολεμιστάς. Τὸ *σύρμα* δὲ ἢ *συρτὸς* ἦτο μακρὰ πορφυρᾶ ἐσθὴς διὰ τὰς βασιλίσσας καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν. ἡ δὲ *κύστις* ἦτον εἶδος μικροῦ ἱματίου, μὲ χειρίδας συρομένας ἐπὶ τοῦ ποδήρους χιτῶνος. Οἱ δοῦλοι ἐφόρουν τὸ *ἱμάτιον*, ἢ εἴδός τι σαλίου, ἢ τὴν ἐξωμίδα, χιτῶνα μὲ μίαν μόνην χειρίδα εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα. Οἱ βουκόλοι καὶ οἱ ποιμένες ἐνεδύοντο τὴν *διφθέραν*, εἶδος χιτῶνος ἐκ δέρματος αἰγὸς, ἄνευ χειρίδων. Οἱ κυνηγοὶ εἶχον τὸ ἱμάτιον καὶ εἴδός τι ἱπποτικοῦ μανδύου μέλανος χρώματος. Αἱ οἰκοδέσποιναι ἐφόρουν τὸν *πέπλον*, πλατεῖαν ἐσθῆτα ἀπὸ ἐξαίρετον ὕφασμα πεποικιλμένον. Ὁ ἱματισμὸς τῶν θεῶν ἦτον ἰδίως λαμπρός. Τὰ κωμικὰ ἐνδύματα ἦσαν ὡς τὰ τοῦ συνήθους βίου κυρίως, ἐκτὸς ἐὰν παρίστανον γελοίας παραστάσεις, ὅτε ἐφόρουν τραγικὰ ἐνδύματα.

Ἰλισσός. Ὁ Ἰλισσὸς, ἐξ οὗ ὑδρεύοντο κυρίως αἱ Ἀθῆναι, εἶναι ποτάμιον, τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν πηγήν του εἰς τὸ βορειοανατολικὸν τῆς πόλεως μέρος, καὶ ἀφοῦ διέτρεχεν ὀλίγα μίλια, ἐχύνετο εἰς τὰ ἕλη τὰ πρὸς νότον τῆς πόλεως.

Καλιρρόη. Ἡ Καλιρρόη πηγὴ, ἢ Ἐννεάκρουνος, ἦτο τὸ μόνον πηγαῖον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἔπινον οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἄλλα ἦσαν ἁλμυρὰ καὶ ὑφάλ-

μυρα, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσι εἰς τοῦτον τὸν σκοπόν. Ὁ Θουκυδίδης λέγει, ὅτι ἔκειτο εἰς τὴν νότιον πλευρὰν τῆς πόλεως, πλησίον τῶν ναῶν τοῦ Βάκχου καὶ τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

ΚΕΦ. Γ'.

Περὶ των Ἀθηναίων πολιτῶν, μετοίκων, καὶ δούλων.

1. *Τρεῖς τάξεις κατοίκων ἐν τῇ Ἀττικῇ.* Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς διηροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις α') εἰς πολίτας, β') εἰς μετοίκους καὶ γ') εἰς δούλους. Καὶ ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν πρώτην τάξιν δὲν ὑπερέβη ποτὲ τὰς εἴκοσι χιλιάδας· οἱ δὲ μέτοικοι, κατὰ τὴν ἐποχὴν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ἦσαν δέκα χιλιάδες, καὶ οἱ δοῦλοι τετρακόσιαι χιλιάδες.

Ὁ Θουκυδίδης ἀπαριθμεῖ ὡς ἑξῆς τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁπλίτας	13,000
Ἱππεῖς	1,200
	14,200
Τοὺς ἐν τοῖς φρουρίοις . . .	16,300
	30,500
Πρόσθες καὶ τοὺς τοξότας, τῶν ὁποίων τὸ μεγαλήτερον μέρος ἦσαν βάρβαροι μισθωτοὶ τῆς πολιτείας	1,600
	32,100

Αἱ δὲ δεκατέσσαρες χιλιάδες διακόσιοι ὁπλῖται καὶ ἱππεῖς εἶχον ἡλικίαν ἀπὸ 20 – 60 ἐτῶν. Καὶ οἱ μὲν

νεώτατοι ἦσαν οἱ ἀπὸ 18—20 ἐτῶν ἔφηβοι· οἱ δὲ πρεσβύτατοι οἱ ὑπεράνω τῶν 60 ἐτῶν (ὑπερστρατεύσιμοι). Αἱ δύο δ' αὗται τελευταῖαι τάξεις μετὰ τῶν μετοίκων, ὅσοι ἦσαν ὁπλῖται, ὠνομάζοντο *οἱ ἐν τοῖς ὑρουρίοις*.

2. *Διάκρισις μεταξὺ τῶν ἐκ γενετῆς ἐλευθέρων Ἀθηναίων καὶ τῶν ὅσοι εἶχον ἕνα μόνον γονέα Ἀθηναῖον.* Ἐκ γενετῆς ἐλεύθεροι Ἀθηναῖοι ἦσαν ὅσοι εἶχον τὸν ἕνα ἢ καὶ ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς των Ἀθηναίους. Ὁ νόμος δὲ οὗτος ἠκυρώθη κατ' εἰσήγησιν τοῦ Περικλέους, ἀλλὰ ἐκυρώθη πάλιν κατα προτροπὴν αὐτοῦ, ἀφοῦ ἀπέθανον ὅλα τὰ γνήσια τέκνα του. Ὁ νόμος οὗτος ἐτροποποιήθη πάλιν, ὥστε ἐγίνετο διάκρισις μεταξὺ τῶν ὅσοι εἶχον ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς Ἀθηναίους, καὶ τῶν ὅσοι εἶχον μόνον ἕνα ἐλεύθερον γονέα. Παρ. χάριν, ὅσοι εἶχον μόνον ἕνα τῶν γονέων Ἀθηναῖον δὲν ἠδύναντο νὰ γυμνάζωνται εἴς τι τῶν Γυμνασίων, τὰ ὁποῖα ἐσυχνάζοντο ἀπὸ τοὺς ὅσοι εἶχον ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς Ἀθηναίους, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ Κυνόσαργες, τόπον ἐκτὸς τῆς πόλεως. Εἰς τὸν αὐτὸν δὲ τόπον ὑπῆρχε δικαστήριόν τι, ὅπου κατηγοροῦντο ὅλοι ὅσοι ἦσαν ὕποπτοι ὅτι δολίως εἰσέρρυσαν εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ προνόμια τῶν πολιτῶν. Αὕτη δὲ ἡ κατηγορία ὠνομάζετο *δίκη ξενίας*.

3. *Ἐγγραφή.* Διὰ νὰ προληφθῇ δ' εἰς τὸ μέλλον πᾶς τοιοῦτος δόλος, ὅλοι οἱ πατέρες ὤφειλον νὰ ἐγγράφωσι τοὺς υἱούς των εἰς τὸ βιβλίον τῆς ἰδίας αὐτῶν φυλῆς, (κοινὸν γραμματεῖον), ἴσως ὅτε ἦσαν τριετεῖς ἢ τετραετεῖς τὴν ἡλικίαν. Ὑπῆρχον ὡσαύτως δύο ἄλλοι καιροί, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ νέοι ἐνεγράφοντο, δηλαδὴ εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 18 καὶ 20 ἐτῶν. Καὶ διὰ μὲν

τῆς πρώτης τῶν ἐγγραφῶν τούτων κατετάττοντο εἰς τοὺς ἐφήβους· διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἐνεγράφοντο εἰς τοὺς ἄνδρας (ἐς ἄνδρας ἐγγράφεσθαι), καὶ ἐγίνοντο ἔκτοτε αὐτεξούσιοι.

4. *Μέτοικοι.* Ἡ δευτέρα τάξις τῶν κατοίκων ὠνομάζοντο *μέτοικοι*· διὰ τῆς λέξεως δὲ ταύτης ἐσήμαινον τοὺς ὅσοι ἤρχοντο ἐξ ἀλλοδαπῆς καὶ κατῴκουν εἰς τὴν Ἀττικὴν γινόμενοι δεκτοὶ ἀπὸ τὴν Βουλὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου, καὶ ἐγγραφόμενοι εἰς δημόσιόν τι βιβλίον. Διέφερον δὲ ἀπὸ τοὺς πολίτας, διότι δὲν ἦσαν ἐλεύθεροι πολῖται Ἀθηναῖοι, ἀλλ' εἴτε ἤρχοντο ἐξ ἄλλης πόλεως αὐτοὶ οὗτοι, ἢ κατήγοντο ἀπὸ τοὺς ὅσοι εἶχον ἔλθει πρότερον· διέφερον προσέτι καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους, διότι οὗτοι κατῴκουν μόνον ἐπὶ ὀλίγον χρόνον, ἐνῷ οἱ μέτοικοι εἶχον ὡρισμένας κατοικίας, καὶ σταθερῶς κατῴκουν εἰς τὸν τόπον, ὅπου εἶχον μετοικήσει. Ἦτον δ' ἐπιτετραμμένον εἰς αὐτοὺς νὰ κατοικῶσιν ἐν τῇ πόλει, καὶ νὰ μετέρχωνται τὰ ἴδια αὐτῶν ἔργα ἀνενοχλήτως· ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ λάβωσι δημοσίαν τινὰ ἀρχὴν, νὰ ψηφοφορῶσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἢ νὰ συμπράττωσιν ὁπωσδήποτε εἰς τὴν κυβερνησιν. Ἀντὶ δὲ τῆς χορηγουμένης εἰς αὐτοὺς προστασίας, ὑπεβάλλοντο εἰς διάφορα χρέη, καὶ οἱ μὲν ἄνδρες ἐπλήρονον κατ' ἔτος 12 δραχμῶν φόρον, αἱ δὲ γυναῖκες, ὅσαι δὲν εἶχον υἱὸν, ἓξ δραχμῶν. Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου οἱ μέτοικοι προσέφερον μὲν ἀξιολόγους ὑπηρεσίας, ἀλλὰ δὲν ὑπηρέτουν εἰς τὸ ἱππικόν.

5. *Ἀμοιβαὶ ἀποδιδόμεναι εἰς αὐτούς.* Εἰς ἀμοιβὴν ἐξόχων ὑπηρεσιῶν, οἱ μέτοικοι κατετάτοντο εἰς τοὺς πολίτας, ὅτε ἦσαν αἱρέσιμοι εἰς ὅλας τὰς δημοσίους ἀρχὰς, ἐξαιρουμένης τῆς ἱερωσύνης καὶ τῆς

Ἀρχοντίας. Κοινότερον ὅμως ἀπελάμβανον ἀτέλειαν ἀπὸ παντὸς φόρου, καὶ ἀπὸ ἄλλων τελῶν, ἐκτὸς τῶν ὅσα ὤφειλον νὰ πληρόνωσιν οἱ ἐλεύθεροι πολῖται. Ὅσοι δὲ ἠξιοῦντο τῆς τιμῆς ταύτης, ὠνομάζοντο ἰσοτελεῖς, διότι ἐπλήρονον μόνον ἴσα μὲ τοὺς πολίτας, *ἴσα τελεῖν τοῖς ἀστοῖς*.

6. Οἱ δοῦλοι διηροῦντο εἰς δύο τάξεις· καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἦσαν ὅσοι διὰ πτωχείαν, ἂν καὶ ἐλεύθεροι πολῖται, ἠναγκάζοντο νὰ ὑπηρετῶσιν ἐπὶ μισθῷ· οὗτοι δὲ ὠνομάζοντο Θῆτες. Ἡ δευτέρα δὲ τάξις ἦσαν δοῦλοι, οἵτινες ὑπέκειντο ἐντελῶς εἰς τὰς προσταγὰς τῶν κυρίων των, δυναμένων νὰ τιμωρῶσιν αὐτοὺς καὶ μὲ θάνατον. Ὅσοι δὲ κατήγοντο ἀπὸ τὴν τάξιν ταύτην ἐγίνοντο κτῆμα τοῦ κυρίου των ἅμα ἐγεννῶντο.

7. *Δοῦλοι.* Οἱ ἐν Ἀθήναις δοῦλοι ἦσαν πολὺ ἐξευθενημένοι, διότι δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς νὰ ἐνδύωνται ὡς οἱ ἐλεύθεροι (1), καὶ ἠναγκάζοντο νὰ κείρωνται διαφορετρόπως, ὁ δὲ τρόπος οὗτος ὠνομάζετο *θρὶξ ἀνδραποδώδης*. Ἀπεκλείοντο ὡσαύτως ἀπὸ τὴν λατρείαν τινῶν θεοτήτων, ὡς Π. Χ., τὴν τῶν Εὐμενίδων ἐν Ἀθήναις. Ἐν γένει δὲ εὑρίσκοντο εἰς κατάστασιν κτηνώδους ἀμαθείας Τὰ ὀνόματά των ἦσαν ὡσαύτως διάφορα ἀπὸ τὰ τῶν ἐλευθέρων, ἐπειδὴ σπανίως συνίσταντο ἀπὸ πλειοτέρας τῶν δύο συλλαβῶν· οἷον Γέτα ἢ Δάβος. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἐφρόντιζον ἰδίως νὰ μὴ φέρωσιν οἱ δοῦλοι ὅπλα, ἂν καὶ ἐν καιρῷ

(1) Ὁ χιτὼν τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν εἶχε δύω χειρίδας, ὡς τὸ δεικνύει τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀμφιμάσχαλος, ὁ δὲ τῶν δούλων μίαν μόνην χειρίδα, ὀνομαζόμενος ἑτερομάσχαλος. Σ. Μ.

μεγάλου κινδύνου ὡπλίζοντο διὰ νὰ ὑπερασπίσωσι τοὺς κυρίους των καὶ ἑαυτούς. Οἱ δοῦλοι δὲ εἰργάζοντο εἴτε πρὸς ὄφελος τοῦ κυρίου των, εἴτε πρὸς ἴδιον αὐτῶν ὄφελος, πληρόνοντες ὡρισμένην ποσότητα εἰς τὸν κύριον αὐτῶν, ἢ ἐμισθοῦντο εἴτε διὰ τὰ μεταλλεῖα, εἴτε διὰ πᾶν ἄλλο εἶδος ἔργου, καὶ μάλιστα εἰς ξένα ἐργαστήρια, ἢ παρεχωροῦντο ὡς δοῦλοι ἐπὶ πληρωμῇ (ἀποφορᾷ). Παρομοίαν πληρωμὴν ἐλάμβανον ἅπαντες οἱ κύριοι ἀπὸ τοὺς δούλους αὐτῶν τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὸν στόλον.

8. *Ποιναὶ ἐπιβαλλόμεναι εἰς τοὺς δούλους.* Τὰ κοινότατα κακουργήματα, τὰ ὁποῖα ἔπραττον οἱ δοῦλοι, ἦσαν ἡ αὐτομόλησις εἰς τὸν ἐχθρὸν ἐν καιρῷ πολέμου, καὶ ἡ κλοπή. Ἡ δὲ κοινὴ τιμωρία κατὰ τῶν ἐγκλημάτων τούτων ἦσαν ἡ μαστιγωσις, ἥτις ἐγίνετο μετὰ μεγάλης αὐστηρότητος, ἐπειδὴ ὁ ἔνοχος ἦτο δεδεμένος εἰς τροχὸν ἢ στήλην ἐν καιρῷ τῆς τιμωρίας. Ὅσοι δὲ ἀπεδεικνύοντο ἔνοχοι μεγάλου τινὸς κακουργήματος κατεδικάζοντο νὰ ἀλήθωσιν εἰς τὸν μύλον. Ἐσυνείθιζον ὡσαύτως νὰ τοὺς στιγματίζωσιν, ὄχι μόνον πρὸς τιμωρίαν τῶν ἐγκλημάτων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τοὺς διακρίνωσιν ἐάν ποτε ἀπεδίδρασκον ἀπὸ τοὺς κυρίους αὐτῶν.

9. *Διαφορὰ μεταξὺ τῶν οἰκετῶν καὶ δούλων.* Οἱ δοῦλοι, ἐν ὅσῳ ἦσαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν κυρίων αὐτῶν, ὠνομάζοντο οἰκέται· ἀλλ' ἀφοῦ ἠλευθεροῦντο, ὠνομάζοντο ἐν γένει δοῦλοι, διότι δὲν ἦσαν πλέον, ὡς οἱ πρῶτοι κτῆμα τοῦ κυρίου αὐτῶν, ἀλλ' ἠναγκάζοντο μόνον νὰ τιμῶσι τοὺς κυρίους των καὶ νὰ παρέχωσιν εἰς αὐτοὺς μικράς τινας ὠφελείας. Σπανίως ὅμως ἀπελάμβανον πλῆρες τὸ δικαίωμα τοῦ πα-

λίτου. Οἱ δ' ἀπελεύθεροι ὤφειλον νὰ πληρόνωσι κατ' ἔτος 12 δραχ. φόρον καὶ τριῶν ὀβολῶν, ἤτοι τρεῖς ὀβολοὺς περισσότερον παρὰ τὸν φόρον, τὸν ὁποῖον ἐπλήρονον οἱ μέτοικοι. Ὤφειλον ὡσαύτως νὰ ἐκλέγωσι προστάτην, ὅστις ἔπρεπε νὰ ἦναι ὁ κύριος, ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ ὁποίου ἀπηλλάχθησαν.

10. *Βάσανοι.* Συχνάκις ἐβασάνιζον τοὺς δούλους διὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσωσιν εἰς μαρτυρίαν τινά· ἀλλ' ὅστις ἐζήτει νὰ βασανίσῃ ἀλλότριον δοῦλον (1), ὤφειλε νὰ δώσῃ ἐγγύησιν, ὅτι ἤθελε πληρώσει τὴν τιμὴν αὐτοῦ, ἐὰν ἀπέθνησκεν ὑπὸ τὴν βάσανον.

11. *Ἀγορὰ τῶν δούλων.* Ἐν Ἀθήναις ἦσαν προσδιωρισμένοι διάφοροι τόποι εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν δούλων· κατὰ τὴν πρώτην δὲ ἡμέραν ἑκάστου μηνὸς οἱ ἔμποροι (ἀνδραποδοκάπηλοι) τοὺς ἔφερον εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ ἐξέθετον αὐτοὺς εἰς πώλησιν, ὁ δὲ κήρυξ ἀνέβαινεν ἐπὶ λίθου τινός, ἑστημένου ἐπὶ τούτῳ, καὶ ὀνομαζομένου πρατῆρος λίθου, καὶ συνεκάλει τὸν λαόν. Ἡ δ' ἀγοραία τιμὴ τῶν δούλων, ἐξαιρουμένων τῶν μεταβολῶν τῶν προερχομένων ἀπὸ τὴν μεγαλητέραν ἢ μικροτέραν ζήτησιν καὶ ἀρθονίαν, ἦτο πολὺ διάφορος κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὑγείαν, ἰσχὺν, καλλονὴν, φυσικὰ προτερήματα, μηχανικὴν εὐφυΐαν, καὶ ἠθικὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν. Οἱ δοῦλοι δὲ, τοὺς ὁποίους μετεχειρίζοντο εἰς τοὺς μύλους καὶ εἰς τὰ μεταλλεῖα, ἦσαν ἀναμφιβόλως οἱ τῆς κατωτάτης τάξεως. Ὁ δὲ μέσος ὅρος τῆς τιμῆς ἑνὸς ἐξ αὐτῶν δὲν ἦτον, ὡς φαίνεται, μεγαλήτερος τῆς μνᾶς. Οἱ δ' ἔμπειροι περί τινα τέχνην δοῦλοι ἐπωλοῦντο συχνάκις ἀντὶ πέντε μνῶν.

(1) Ἡ αἴτησις αὕτη ὠνομάζετο πρόκλησις. Σ. Μ.

Οἱ δὲ εὐνοῦχοι, αἱ γυναῖκες, ὅσαι ἐκιθάριζον, καὶ ἄλλοι παρόμοιοι δοῦλοι, ἐπωλοῦντο συνήθως ἀντὶ 20 ἢ 30 μνῶν. Οἱ δοῦλοι ἠδύναντο νὰ δοθῶσιν ἢ νὰ ληφθῶσιν ὡς ἐνέχυρα, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο κτῆμα. Ὅτε δ' ἐφέρετο κατὰ πρῶτον δοῦλός τις εἰς τὴν οἰκίαν, εἶχον ἕτοιμον γεῦμα, διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῶσιν εἰς τὴν νέαν του ὑπηρεσίαν, καί τινα πλακούντια ἐχύνοντο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ὀνομαζόμενα *καταχύσματα*.

ΚΕΦ. Δ'.

Περὶ τῶν Ἀθηναίων ἀρχόντων.

1. *Προσόντα τῆς ἀρχοντίας.* Κατὰ τοὺς θεσμοὺς τοῦ Σόλωνος, οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἄρχων, ἐὰν δὲν ἦτο κάτοχος μεγάλης περιουσίας· ἂν δὲ καὶ ἠκυρώθη μετὰ ταῦτα ὁ νόμος οὗτος ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου, ὁ κοινὸς λαὸς μετριοφρονῶν ἀνέθετεν εἰσέτι ἁπάσας τὰς πρώτας ἀρχὰς εἰς τοὺς ἐξόχους ἄνδρας.

Τρεῖς τάξεις ἀρχόντων. Οἱ ἄρχοντες διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις κατὰ τοὺς διαφόρους τρόπους τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν. α'. Καὶ χειροτονητοὶ μὲν ἦσαν ὅσοι ἐλάμβανον τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὸν δῆμον, συνηγμένον εἰς κυρίαν ἐκκλησίαν, ἥτις εἰς ταύτην τὴν περίστασιν συνήρχετο εἰς τὴν Πνύκα· ὠνομάζοντο δ' οὕτως ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς των, καθ' ἣν ὁ λαὸς ἐψήριζεν ἀνατείνων τὰς χεῖράς του. β'. Κληρωτοὶ δὲ ἦσαν ὅσοι ἐξελέγοντο διὰ κλήρων, τοὺς ὁποίους ἐξήγαγον οἱ Θεσμοθέται εἰς τὸ Θησεῖον. Εἰς οὐδένα ὅμως ἐπετρέπετο νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην του διὰ τοῦ κλήρου, ἐὰν δὲν ἐνεκρίνετο κατὰ

πρῶτον ὑπὸ τοῦ δήμου. Ὁ τρόπος δὲ τοῦ ψηφίζειν διὰ κλήρου ἦτον ὁ ἑξῆς· ἀρσῦ τὸ ὄνομα ἑκάστου ὑποψηφίου ἐνεγράφετο ἐπὶ χαλκίνου πινακίου, καὶ ἐρρίπτετο εἰς κάλπην τινὰ, μετὰ κυάμων λευκῶν καὶ μελάνων, ἐψηφίζοντο ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων τὰ πινάκια ἐξήγοντο μετὰ λευκῶν κυάμων. Ἐὰν δέ τις ἐρρίπτε περισσότερον τοῦ ἑνὸς πινακίου εἰς τὴν κάλπην, ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον. γ'. Αἱρετοὶ δὲ ἦσαν ἕκτακτοι ἄρχοντες, ἐκλεγόμενοι ἀπὸ τὰς ἰδίας αὐτῶν φυλὰς ἢ δήμους διὰ νὰ ἐπιμελῶνται ὑποθέσεώς τινος, οἷον νὰ ἐπιστατῶσιν εἰς δημόσια ἔργα, κτλ. Ἐτιμωρεῖτο δὲ μὲ θάνατον ὅστις ἀνεδέχετο ἀρχήν τινα, ἐνῷ ἦτον ἀνίκανος νὰ ἀποτίσῃ τὰ χρέη του.

2. Ἤθελεν εἶσθαι ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς νὰ ἀπαριθμήσωμεν εἰς τόσον μικρὸν βιβλίον, ὡς τὸ παρὸν, ὅλα τὰ διάφορα εἴδη τῶν Ἀθηναίων ἀρχόντων· πρέπει λοιπὸν νὰ περιορισθῶμεν εἰς ὀλίγα τινὰ ἐκ τῶν κυριωτέρων.

Ἄρχοντες. Οἱ πρῶτοι ἄρχοντες τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν οἱ ἐννέα ἄρχοντες, οἵτινες ἐξελέγοντο μὲν διὰ κλήρου, ἀλλὰ δὲν ἀνελάμβανον τὰ καθήκοντά των πρὶν ἢ ὑποστῶσι διπλῆν ἐξέτασιν· τὴν μὲν εἰς τὸ βουλευτήριον, ὀνομαζομένην *ἀνάκρισιν*· τὴν δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν, ὀνομαζομένην *δοκιμασίαν*. Ἐξεταζόντο δὲ κυρίως ἐὰν κατήγοντο ἀπὸ προπάτορας, οἵτινες ὑπῆρξαν πολῖται Ἀθηναῖοι ἐκ τριγονίας· ποία ἦτον ἡ φυλὴ καὶ οἱ συγγενεῖς των· ἐὰν ἦσαν εὐπειθεῖς εἰς τοὺς γονεῖς των· ἐὰν εἶχον ἀρκοῦσαν περιουσίαν· καὶ ἂν ἦσαν τέλειοι καθ' ὅλα των τὰ μέλη (ἀρελεῖς). Ἔπειτα δὲ ὤμνυον (εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν) ὅτι ἤθελον διανέμει ἀδεκάστως τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἐὰν ἀπεδεικνύοντο ἔνοχοι δωροδοκίας, ὅτι ἤθελον προσφέρει

ἄγαλμα ἰσοβαρὲς μὲ τὸ σῶμά των εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα. Ὅλοι δὲ εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ τιμωρῶσι τοὺς κακούργους μὲ θάνατον, καὶ ἅπαντες ἔφερον στεφάνους ἐκ μύρτου. Εἶχον δὲ κοινὸν καθῆκον νὰ ἐξετάζωσι τὴν διαγωγὴν τῶν ἄλλων ἀρχόντων, καὶ νὰ καθαιρῶσι τοὺς ὅσοι ἐκηρύττοντο διὰ τῶν ψήφων τοῦ δήμου ἀνάξιοι τῆς ἐμπιστευθείσης εἰς αὐτοὺς ἀρχῆς. Ὡς ἀμοιβὴν δὲ τῶν κόπων τῶν, ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ ὅλους τοὺς φόρους καὶ συνεισφορὰς, τοὺς ὁποίους οἱ ἄλλοι πολῖται ἐπλήρονον διὰ τὴν ναυπηγίαν τριήρεων. Ἐὰν δέ τις ὕβριζεν αὐτοὺς ἐτιμωρεῖτο μὲ ἀτιμίαν.

Ὀνόματα τῶν τριῶν πρώτων Ἀρχόντων. Οἱ τρεῖς πρῶτοι ἄρχοντες ὠνομάζοντο **1)** Ἄρχων, καὶ ἐνίοτε ἐπώνυμος, διότι τὸ ἔτος ὠνομάζετο ἀπὸ αὐτόν. Ἡ δικαιοδοσία του ἐξετείνετο εἴς τε τὰ θρησκευτικὰ καὶ τὰ πολιτικά. Εἶχε δὲ καθῆκον νὰ ἀποφασίζῃ περὶ ὅλων τῶν μεταξὺ συζύγων διενέξεων, περὶ τῶν διαθηκῶν, τῶν κληροδοσιῶν, τῶν ὀρφανῶν καὶ λοιπῶν, καὶ νὰ τιμωρῇ τὴν μέθην· Τὸ δικαστήριόν του δ' ἦτον εἰς τὸ Ὠδεῖον, ὅπου ἀπεφάσιζε περὶ τῶν δικῶν τῶν ἀναγομένων εἰς τὰ τρόφιμα καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα. **2)** Βασιλεύς. Ὁ Βασιλεὺς εἶχε δικαστήριον εἰς τὴν βασιλικὴν στοὰν, ὅπου ἀπεφάσιζε περὶ ὅλων τῶν μεταξὺ ἱερέων διενέξεων. Ἐδίκαζεν ὡσαύτως περὶ ὅλων ὅσοι κατηγοροῦντο ἐπὶ ἀσεβείᾳ, βεβηλώσει τινὸς τῶν μυστηρίων, ναῶν ἢ ἄλλων ἱερῶν πραγμάτων. Εἶχεν ὡσαύτως ἔργον νὰ ἐξετάζῃ τὰς περὶ φόνου κατηγορίας, καὶ νὰ εἰσάγῃ αὐτὰς εἰς τοὺς Ἀρειοπαγίτας, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶχε μὲν δικαίωμα ψήφου, ἀλλ' ὤφειλε νὰ ἀποθέτῃ τὸν στέφανόν του ἐν καιρῷ τῆς δίκης. **3)** Πολέ-

μαρχος. Οὗτος ἐφρόντιζε περὶ ὅλων τῶν ἐν Ἀθήναις ξένων καὶ μετοίκων, καὶ ἐξήσκει τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν πρὸς αὐτοὺς, οἵαν ὁ ἄρχων πρὸς τοὺς πολίτας. Οὗτοι δὲ οἱ τρεῖς ἄρχοντες ἐξέλεγον ἕκαστος συνηθως δύο παρέδρους, οἵτινες ἐκάθηντο μετ' αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἕδρας, καὶ ἐβοήθουν αὐτοὺς, καθ' ὅσον ἡ χρεία τὸ ἐκάλει. Οἱ ἓξ δὲ λοιποὶ ἄρχοντες ὠνομάζοντο μὲ ἓν κοινὸν ὄνομα Θεσμοθέται.

Θεσμοθέται. Οὗτοι ἐδέχοντο εἰσαγγελίας κατὰ διαβόλων, συκοφαντῶν, δωροληπτῶν καὶ ἀσεβῶν· συνεβίβαζον διαφορὰς μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ ξένων, τῶν μετοίκων, τῶν δούλων, κτλ. Συνέλεγον ὡσαύτως τὰς ψήφους εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ ἐφρόντιζον νὰ μὴ εἰσάγωνται ἄλλοι νόμοι παρ' ὅσοι συνετέλουν εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ εὐημερίαν τῆς πολιτείας.

3. *Οἱ ἕνδεκα.* Οἱ ἕνδεκα ὠνομάζοντο οὕτως ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν· ἑκάστη δὲ φυλὴ ἐξέλεγεν ἕνα, λαμβάνουσα αὐτὸν ἐκ τοῦ πλήθους, καὶ προσετίθετο καὶ εἷς γραμματεὺς εἰς αὐτούς. Καθῆκον δὲ αὐτῶν ἦτο νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θανατικῆς ποινῆς τῶν κακούργων, καὶ ἐπεμελοῦντο τῶν ἐν δεσμωτηρίῳ· εἶχον ὡσαύτως τὴν ἐξουσίαν νὰ συλαμβάνωσιν ὑπόπτους ἐπὶ κλοπῇ καὶ ληστεία· καὶ, ἂν οὗτοι ὡμολόγουν τὴν πρᾶξιν, νὰ τοὺς θανατόνωσιν· εἰδὲ μὴ, ὤφειλον νὰ καταδιώκωσιν αὐτοὺς δικαστικῶς.

4 *Νομοφύλακες.* Οἱ νομοφύλακες ἦσαν ἄρχοντες ἔργον ἔχοντες νὰ προσέχωσι διὰ νὰ μὴ εἰσάγωσι καινοτομίας εἰς τοὺς νόμους μήτε οἱ ἄρχοντες μήτε ὁ δῆμος, καὶ νὰ τιμωρῶσι τοὺς αὐθαδεῖς καὶ ἀπειθεῖς.

5. *Νομοθέται.* Οἱ νομοθέται ἦσαν 1000 τὸν

ἀριθμὸν, οἵτινες ἐξελέγοντο κοινῶς διὰ κλήρου ἐκ τῶν δικαστῶν τῆς Ἡλιαίας. Καθῆκον δὲ αὐτῶν ἦτο νὰ ἐπιθεωρῶσι τοὺς ἀρχαίους νόμους καὶ νὰ ἐνεργῶσι διὰ τοῦ δήμου τὴν κατάργησιν τῶν ἀχρήστων. Ἐφρόντιζον ὡσαύτως νὰ μὴ γεωργῇ τις ἢ σκάπτῃ ταφρους ἐντὸς τοῦ Πελασγικοῦ τείχους.

6. *Δήμαρχοι καὶ Φρατρίαρχοι.* Οἱ Δήμαρχοι προΐσταντο τῶν δήμων, τῶν ὁποίων διεχειρίζοντο τὰ εἰσοδήματα, καὶ ἐπλήρονον τὰ χρέη, τὰ ὁποῖα ὤφειλον εἰς τὴν πολιτείαν ἢ εἰς ἄλλους. Συνήγαγον δὲ τὸν λαὸν εἰς τοὺς ὑπὸ τὴν διοίκησίν των δήμους, καὶ προέβρευον εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν βουλευτῶν καὶ ἄλλων ἀρχόντων. Οἱ Φρατρίαρχοι εἶχον τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς διαφόρους φρατρίας.

7. *Οἱ Τεσσαράκοντα.* Οἱ Τεσσαράκοντα ἦσαν τεσσαράκοντα ἄνδρες, οἵτινες περιήρχοντο τοὺς διαφόρους δήμους, καὶ ἐδίκαζον περὶ ὅλων τῶν χρηματικῶν διαφορῶν, ὅτε ἡ ποσότης δὲν ὑπερέβαινε τὰς 10 δραχμάς. Ἀπεφάσιζον ὡσαύτως περὶ δικῶν ἀφορωσῶν ἐπιθέσεις καὶ αἰκίας.

Διαιτηταὶ δύο εἰδῶν. Οἱ Διαιτηταὶ ἦσαν δύο εἰδῶν 1). κληρωτοὶ, οἵτινες ἦσαν 44 ἄνδρες εἰς ἑκάστην φυλὴν ἐπέκεινα τῶν 60 ἐτῶν, ἢ ἴσως τῶν 50, ἐκλεγόμενοι διὰ κλήρου, διὰ νὰ ἀποφασίζωσι περὶ χρηματικῶν διαφορῶν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν φυλὴν, ὁσάκις ἡ ποσότης ὑπερέβαινε τὰς 10 δραχ. Αἱ ἀποφάσεις των δὲ ἠδύναντο νὰ ἐκκληθῶσιν εἰς τὰ ἀνώτατα δικαστήρια. Ἡ ὑπηρεσία των δὲ ἦτον ἐνιαύσιος. 2) Διαλλακτήριοι, οἵτινες διωρίζοντο ἀπὸ τοὺς διαφερομένους διὰ νὰ ἀποφασίζωσι περὶ διαφορᾶς τινος μεταξὺ αὐτῶν. Οἱ διαφερόμενοι, διορίζοντες διαιτητὰς,

ὑπεχρεοῦντο ὑπὸ τοῦ νόμου νὰ δεχθῶσι τὴν ἀπόφασίν των.

ΚΕΦ Ε'.

Περὶ ἐκκλησιῶν τῶν Ἀθηναίων, ἤτοι δημοσίων συνελευσεων.

1. *Δύο εἴδη ἐκκλησιῶν.* Ἡ ἐκκλησία ἦτο συνέλευσις τοῦ δήμου συνερχομένου, κατὰ τὸν νόμον, διὰ νὰ βουλεύηται περὶ τοῦ συμφέροντος τῆς πολιτείας. Συνεκροτεῖτο δὲ ἐξ ὅλων τῶν ἐλευθέρων Ἀθηναίων, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν ἀτίμων, τῶν δούλων, τῶν ξένων, τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων. Ἦτο δὲ δύο εἰδῶν *κυρία* καὶ *σύγκλητος*.

2. *Κυρία ἐκκλησία.* Αἱ ἐκκλησίαι ὠνομάζοντο κύριαι ἀπὸ τοῦ κυρεῖν τὰ ψηφίσματα, διότι εἰς αὐτὰς ὁ δῆμος ἐπεβεβαίου καὶ ἐπεκύρου τὰ ψηφίσματα τῆς βουλῆς. Συνήρχοντο δὲ τετράκις κατὰ 35 ἡμέρας. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐκκλησία εἶχεν ἔργον νὰ ἐπιδοκιμάζῃ ἢ ἀποδοκιμάζῃ τοὺς ἄρχοντας· (χειροτονεῖν καὶ ἀποχειροτονεῖν)· νὰ ἀκούῃ προτάσεις περὶ τοῦ κοινοῦ καλοῦ, κτλ. Ἡ δὲ δευτέρα ἐρρόντιζε καὶ περὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος καὶ περὶ τῶν ἰδιωτικῶν, καὶ ἦτον ἐπιτετραμμένον εἰς ἕκαστον νὰ ζητήσῃ χάριν τινὰ παρὰ τοῦ δήμου, ἢ νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην του περὶ τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν πραγμάτων. Εἰς δὲ τὴν τρίτην ἠκροάζοντο τοὺς πρέσβεις τῶν ξένων πολιτειῶν. Ἡ τετάρτη τέλος ἐνησχολεῖτο περὶ τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων.

3. *Σύγκλητοι ἐκκλησίαι.* Αἱ σύγκλητοι ἐκκλησίαι ὠνομάζοντο οὕτως ἀπὸ τοῦ συγκαλεῖν, διότι ὁ δῆμος ἐκαλεῖτο ὁμοῦ, ἐνῶ εἰς τὰς κυρίας συνήρχετο αὐθορμήτως, μὴ προσκαλούμενος ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας. Οἱ συγκαλοῦντες δὲ τὸν δῆμον ἦσαν οἱ στρατηγοί, ὁ πολέμαρχος, καὶ οἱ κήρυκες. Ὁ κήρυξ φαίνεται ὅτι συνεκάλει αὐτὸν δὶς τοὐλάχιστον.

Κατεκκλησίαι δ' ἦσαν συνελεύσεις συνερχόμεναι διὰ σπουδαίαν καὶ κατεπείγουσαν ὑπόθεσιν· εἰς ταύτας δὲ συνεκάλουν ὄχι μόνον τοὺς ἐν τῇ πόλει διαμένοντας πολίτας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν καὶ τοὺς ἐν τοῖς πλοίοις, ὅσα ἦσαν προσωρμισμένα εἰς τὸν λιμένα.

4. Οἱ τόποι δὲ, ὅπου αἱ ἐκκλησίαι συνήρχοντο ἦσαν, 1) ἡ ἀγορά· δὲν συνήρχοντο δὲ μόνον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν ἀγοράν, ἀλλὰ καὶ αἱ πλεῖσται ἄλλαι πόλεις συνήρχοντο δημοσίως εἰς τὰς ἀγορὰς αὐτῶν· ἐντεῦθεν αἱ ἐκκλησίαι αὐταὶ ὠνομάζοντο ἀγοραί· 2) ἡ Πνύξ, ἥτις ἦτο τόπος τις πλησίον τῆς Ἀκροπόλεως, ὀνομασθεῖσα οὕτω διὰ τὸ πεπυκνῶσθαι, διότι εἶχε πλῆθος ἐδρῶν, ἢ διότι πλήθη ἀνθρώπων συνηρχοντο ἐκεῖ. Ἦτο δὲ ἀξιοσημείωτος διὰ τὴν εὐτέλειαν τῶν οἰκοδομῶν αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι ἔμενον ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὡς μνημεῖον τῆς ἀρχαίας ἁπλότητος (1). Εἰς τοὺς τελευταίους δὲ χρόνους τὸ θέατρον

(1) Τὸ περίφημον βῆμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον οἱ ῥήτορες ἐδημηγόρουν, ἦτον ἁπλοῦν τι ὕψωμα λίθινον, τὸ ὁποῖον κατὰ πρῶτον μὲν ἔβλεπεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν τριάκοντα τυράννων ἐστράφη πρὸς τὰ ἐνδον τῆς χώρας (Ἀριστοφ. Εἰρ. 659) Ἴχνη τινὰ τοῦ ἀρχαίου τούτου ἔργου φαίνονται εἰσέτι ἐπὶ λόφου τινός. ἡ θέσις καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ὁπίσω ἀντιστοίχων καθ' ὅλα πρὸς ὅσα ἀναφέρονται ὑπὸ ἀρχαίων συγγραφέων περὶ τῆς Πνυκὸς. Τοπογραφία Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Λείκ. σελ. 40.

τοῦ Βάκχου ἦτον ὁ συνήθης τόπος, ὅπου ἐγίνοντο αἱ ἐκκλησίαι. Εἰς ἐκτάκτους δὲ περιστάσεις, αἱ ἐκκλησίαι δὲν περιωρίζοντο εἰς ἰδιόν τινα τόπον, διότι ἐνίοτε συνεκροτοῦντο εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἢ εἰς ἄλλον τινὰ τόπον ἀποχρώντως εὐρύχωρον διὰ νὰ συνέρχεται ὁ λαός.

5. *Ἄρχοντες ἔχοντες τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐκκλησιῶν.* Οἱ ἄρχοντες, ὅσοι εἶχον τὴν ῥοντίδα καὶ διεύθυνον τὰς ἐκκλησίας ταύτας, ἦσαν οἱ Πρυτάνεις, οἱ πρόεδροι, καὶ ὁ ἐπιστάτης. 1) Οἱ Πρυτάνεις συνεκάλουν ἐνίοτε τὸν δῆμον, καὶ πάντοτε πρὸ τῆς συνελεύσεως αὐτοῦ ἀνεστήλονον εἰς τόπον, ὅπου τὸ πλῆθος συνέῤῥεεν ἐν γένει, πρόγραμμα, το ὁποῖον περιελάμβανε τὰς προτάσεις, αἵτινες ἔμελλον νὰ συζητηθῶσιν εἰς τὴν ἀκόλουθον ἐκκλησίαν. 2) Οἱ πρόεδροι, οἵτινες ὠνομάζοντο οὕτως ἀπὸ τὰς πρώτας ἕδρας, τὰς ὁποίας εἶχον εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ἐν ὅσῳ αἱ φυλαὶ τῶν Ἀθηναίων ἦσαν μόνον δέκα, οἱ πρόεδροι ἦσαν ἐννέα τὸν ἀριθμὸν, ἐκλεγόμενοι διὰ κλήρου ἐκ τῶν ἐννέα φυλῶν, αἵτινες τότε ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν πρυτανείαν. Τὸ ἔργον δὲ αὐτῶν ἦτο νὰ προτείνωσιν εἰς τὸν δῆμον τὰς ὑποθέσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔμελλε νὰ βουλευθῇ. Ἡ δὲ ἀρχὴ αὐτῶν ἔπαυε, ἅμα ἀπελύετο ἡ ἐκκλησία. Οἱ νομοφύλακες ἐσυνείθιζον εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας νὰ συγκάθηνται μετὰ τῶν προέδρων καὶ νὰ ἐμποδίζωσι τὸν δῆμον τοῦ νὰ ψηφίσῃ τι ἐναντίον τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. 3) Ὁ ἐπιστάτης, ἤτοι ὁ πρόεδρος τῆς ἐκκλησίας, ἐξελέγετο διὰ κλήρου ἐκ τῶν προέδρων. Τὸ κύριον δὲ αὐτοῦ καθῆκον ἦτον, ὡς φαίνεται, νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τὸν δῆμον νὰ ψηφοφορῇ, ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ, ἐὰν πρῶτον δὲν ἐδίδετο τὸ σημεῖον ὑπ' αὐτοῦ.

6. *Πῶς ἠνάγκαζον τὸν δῆμον νὰ ἔρχεται εἰς τὰς ἐκκλησίας.* Ἐὰν ὁ δῆμος ἠμέλει νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οἱ ἄρχοντες κατέβαλλον πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσωσιν εἰς τοῦτο. Ἐὰν δὲ ἐπέμενε, δύο ἐκ τῶν τοξοτῶν ἐστέλλοντο εἰς τὴν ἀγορὰν μὲ σχοινίον μεμιλτωμένον, καὶ ἀφοῦ ὁ μὲν ἵστατο εἰς τὸ ἓν ἄκρον, ὁ δὲ εἰς τὸ ἕτερον, ἐδίωκον ὅλους ὅσους εὕρισκον ἐκεῖ, καὶ ἐσημείονον μὲ τὸ σχοινίον ὅσους κατελάμβανον, οἵτινες ἐτιμωροῦντο μὲ πρόστιμον ἅπαντες. Ἀλλὰ χάριν παρακινήσεως, ἐδίδον τρεῖς ὀβολοὺς ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου εἰς ὅσους ἤρχοντο ἐγκαίρως εἰς τὸν προσδιωρισμένον διὰ τὴν ἐκκλησίαν τόπον.

7. *Ἐξιλεωτικαὶ τελεταί.* Ἐὰν συνέβαινεν ἄνεμος ἢ αἰφνιδία βροχὴ, ἢ σεισμὸς, ἢ ἀπαίσιόν τι σημεῖον ἐραίνετο, ἡ ἐκκλησία ἀνεβάλλετο ἀμέσως. Ἀλλ' ἐὰν δὲν συνέβαινε τοιοῦτόν τι, ἤρχιζον κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· 1) ὁ τόπος, ὅπου ἦτο προσδιωρισμένον νὰ συνέλθωσι, ἐκαθαίρετο διὰ θυσίας χοίρων, τὰ ὁποῖα περιήγοντο ἐντὸς αὐτοῦ· ἔξω δὲ τοῦ τόπου τούτου δὲν ἐπετρέπετο εἰς οὐδένα νὰ σταθῇ, διότι οἱ ἔξω τόποι ἐλογίζοντο βέβηλοι καὶ ἀκάθαρτοι.

8. *Προσευχή.* Ἀφοῦ ἐτελοῦντο αἱ ἐξιλεωτικαὶ τελεταὶ, ὁ δημόσιος κήρυξ προσηύχετο σεμνοπρεπῶς διὰ τὴν εὐτυχίαν τῆς πολιτείας, καὶ τὴν καλὴν ἔκβασιν τῶν βουλῶν καὶ ἐπιχειρήσεών της. Ἔπειτα δὲ ἐξεφώνει κατάραν κατ' ἐκείνων, ὅσοι ἤθελον προβάλει τι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην πρὸς βλάβην τῆς πολιτείας.

9. *Ἄνδρες προσκαλούμενοι νὰ δημηγορήσωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.* Ὁ κήρυξ ἔπειτα, κατὰ παραγ-

γελίαν τῶν προέδρων, ἀνεγίνωσκε τὸ προβούλευμα, ἤτοι ψήφισμα τῆς βουλῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐκκλησία ἔπρεπε τότε νὰ βουλευθῇ. Τούτου δὲ γενομένου, ὁ κήρυξ ἐκήρυττε μεγάλῃ τῇ φωνῇ «Ποῖος ἔχων ἡλικίαν ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα ἔτη θέλει νὰ ἀγορεύσῃ»; Τότε οἱ γέροντες ἐπρότεινον ὅ,τι ἐστοχάζοντο καλόν. Μετὰ τοῦτο ὁ κήρυξ, διὰ δευτέρας κηρύξεως ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι, « Πᾶς Ἀθηναῖος ἠδύνατο νὰ ἀγορεύσῃ, ἐὰν δὲν ἐμποδίζετο ἀπὸ τοὺς νόμους ». Οὐδεὶς ὅμως ἠδύνατο νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην του, ὅστις ἦτο κατωτέρω τῶν 30 ἐτῶν, ἢ εἶχε καταδικασθῇ δι' ἀποτρόπαιόν τι ἔγκλημα, ἢ εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν σημαίαν του, ἢ ὅστις ὤφειλεν εἰς τὴν πολιτείαν.

10. *Πῶς ἐψήφιζον.* Ἀφοῦ κατεπαύοντο αἱ συζητήσεις, ὁ κήρυξ, κατὰ προσταγὴν τῶν προέδρων, ἠρώτα τὸν δῆμον, « ἐὰν παρεδέχετο τὸ προβούλευμα ». Ὁ δὲ συνήθης τρόπος τοῦ ψηφίζειν ἦτο ν' ἀνατείνωσι τὰς χεῖράς των, καὶ διὰ τοῦτο ὠνόμαζον τὸν τρόπον τοῦτον χειροτονίαν. Εἰς τινας ὅμως περιστάσεις, καὶ ἰδίως ὅτε ἀπεχειροτόνουν τοὺς ἄρχοντας διὰ τὴν κακὴν διοίκησίν των, ἐψήριζον κρυφίως. Ὁ τρόπος δὲ τοῦ ψηφίζειν ἀποῤῥήτως ἦτο νὰ ῥίπτωσι ψήφους εἰς ἀγγεῖα (κάδους), τὰ ὁποῖα οἱ Πρυτάνεις ὤφειλον νὰ θέτωσιν ἐπὶ τούτῳ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Πρὸ τῆς χρήσεως δὲ τῶν ψήφων, ἐψήριζον μὲ κυάμους. Ἅμα δὲ ἐτελείονεν ὁ δῆμος τὴν ψηροφορίαν, οἱ πρόεδροι, ἀφοῦ ἠρίθμουν ἐπιμελῶς τὰς ψήφους, ἐκήρυττον ὅτι τὸ ψήφισμα ἐπεκυρώθη ἢ ἀπεῤῥίφθη, καθ' ὅσον ἡ πλειοψηφία ἐνέκρινεν ἢ ἀπέῤῥιπτεν αὐτό. Δὲν ἦτο δ' ἐπιτετραμμένον ὑπὸ τῶν νόμων εἰς τοὺς Πρυτάνεις νὰ προτείνωσί τι εἰς τὴν

αὐτὴν ἐκκλησίαν. Περαιωθέντος δὲ τοῦ ἔργου, οἱ Πρυτάνεις ἀπέλυον τὴν ἐκκλησίαν.

ΚΕΦ. ΣΤ'.

Περὶ τῆς βουλῆς τῶν πεντακοσίων.

1. *Γένεσις τῆς βουλῆς τῶν πεντακοσίων.* Διὰ τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος, ὅλη ἡ ἐξουσία καὶ ἡ διεύθυνσις τῶν πραγμάτων ἀνετέθη εἰς τὸν δῆμον· ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπορύγῃ τοὺς κινδύνους, τοὺς δυναμένους νὰ προκύψωσιν ἀπὸ τὰς ἐσπευσμένας ἀποφάσεις τοῦ ἀπερισκέπτου πλήθους, ἔκρινεν ἀπολύτως ἀναγκαῖον, πρὸς συντήρησιν τῆς πολιτείας, νὰ συστήσῃ μέγα συμβούλιον, συνιστάμενον ἀπὸ ἄνδρας ἐκ τῶν ἐξοχωτάτων καὶ ἀρίστων τῆς πόλεως, ἔργον τοῦ ὁποίου ἦτο νὰ ἐξετάζῃ ὅλας τὰς ὑποθέσεις, πρὶν ἢ προταθῶσιν εἰς τὸν δῆμον. Εἰς τὴν ἐποχὴν δὲ τοῦ Σόλωνος ἡ ἐκκλησία αὕτη συνέκειτο ἀπὸ 400 μόνον μέλη, ἤτοι 100 ἀφ' ἑκάστης φυλῆς, (ἐπειδὴ τότε ἦσαν μόνον τέσσαρες φυλαί). Μετὰ 86 δ' ἔτη, ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν φυλῶν ηὐξήθη εἰς δέκα, προσετέθησαν 100 μέλη εἰς τὴν βουλήν.

2. *Τρόπος τῆς ἐκλογῆς.* Οἱ βουλευταὶ ἐξελέγοντο διὰ κλήρου, κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· εἰς ὡρισμένην ἡμέραν, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἑκατομβαιῶνος μηνός, ὁ πρόεδρος ἑκάστης φυλῆς παρέδιδε τὰ ὀνόματα ὅλων ὅσοι εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς φυλῆς των ἦσαν ἄξιοι τῆς τιμῆς ταύτης, καὶ ἤθελον νὰ τεθῶσιν ὑποψήφιοι. Ταῦτα δὲ, ἐγχαρατόμενα εἰς χάλκινα πινάκια, ἐρ-

ρίπτοντο εἰς ἀγγεῖον ἐπίτηδες τεθειμένον ἐκεῖ. Εἰς ἕτερον δὲ ἀγγεῖον ἐῤῥίπτοντο ἰσάριθμοι κύαμοι, ἐξ ὧν 50 μὲν ἦσαν λευκοί, ὅλοι δὲ οἱ λοιποὶ μέλανες. Ἔπειτα δὲ ἐξήγοντο ἀνὰ ἓν τὰ ὀνόματα τῶν ὑποψηφίων, καὶ οἱ κύαμοι· καὶ ὅσων τὰ ὀνόματα ἐξήγοντο μετὰ τῶν λευκῶν κυάμων, ἐξελέγοντο βουλευταὶ τῆς φυλῆς ταύτης.

3. *Πῶς ἐξέλεγον τοὺς προεδρεύσοντας τὴν βουλὴν ἄρχοντας.* Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν βουλευτῶν, προέβαινον εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν προεδρευσόντων τὴν βουλήν, οἵτινες ὠνομάζοντο Πρυτάνεις. Οἱ Πρυτάνεις ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν 500 κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· ἀφοῦ τὰ ὀνόματα τῶν φυλῶν ἐῤῥίπτοντο εἰς ἓν ἀγγεῖον μετὰ ἐννέα μελάνων κυάμων, καὶ ἐῤῥίπτετο εἰς ἄλλο ἀγγεῖον εἷς λευκὸς κύαμος, ἡ φυλή, ἥτις κατὰ τύχην ἐξήγετο μετὰ τοῦ λευκοῦ κυάμου, προέδρευε πρώτη, αἱ δὲ λοιπαὶ, κατὰ τὴν τάξιν καθ' ἣν ἐξήγοντο ἀπὸ τὸ ἀγγεῖον, διότι ἑκάστη φυλὴ προέδρευε κατὰ σειράν, καὶ διὰ τοῦτο, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν φυλῶν, τὸ Ἀττικὸν ἔτος διῃρεῖτο εἰς 10 μέρη, καὶ τὰ μὲν πρῶτα 4 μέρη αὐτοῦ συνίσταντο ἕκαστον ἐκ 36 ἡμερῶν, τὰ δὲ ἓξ τελευταῖα ἐκ 35 ἡμερῶν. Μετὰ δὲ ταῦτα, ὅτε αἱ φυλαὶ ηὐξήθησαν εἰς δώδεκα, ἑκάστη αὐτῶν προέδρευε κατα μῆνα εἰς τὴν βουλήν. Ἡ δὲ χρονικὴ περίοδος, καθ' ἣν διήρκουν τὰ ἔργα τῶν Πρυτάνεων, ὠνομάζετο Πρυτανεία, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὁποίας ἦσαν ἐξῃρημένοι ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα δημόσια καθήκοντα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Πρυτάνεων, ὅστις ἦτο 50 εἰς ἑκάστην φυλὴν, διῃρεῖτο εἰς πέντε μέρη, ἕκαστον τῶν ὁποίων συνίστατο ἀπὸ 10 ἄνδρας, οἵτινες προέδρευον μίαν ἑβδομάδα, εἰς τὸ διάστημα τῆς

ὁποίας ὠνομάζοντο Πρόεδροι. Ἐκ τούτων δὲ εἷς, τὸν ὁποῖον ἐξέλεγον διὰ κλήρου, προέδρευεν ἐπὶ τῶν λοιπῶν εἰς ἑκάστην τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν· ὥστε ἐκ τῶν 10 Προέδρων, τρεῖς ἀπεκλείοντο ἀπὸ τὴν προεδρίαν. Οὗτος δ' ὁ πρόεδρος τῶν προέδρων ὠνομάζετο ἐπιστάτης. Ἐφύλαττε δὲ τὴν δημοσίαν σφραγίδα, καὶ τὰς κλεῖς τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ δημοσίου ταμείου. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀρχὴ αὕτη ἦτο τόσον μεγάλης ἐμπιστοσύνης καὶ ἐξουσίας, οἱ νόμοι δὲν ἐπέτρεπον εἰς οὐδένα νὰ διαμείνῃ εἰς αὐτὴν ὑπὲρ τὴν μίαν ἡμέραν, οὐδὲ νὰ ἐκλεχθῇ καὶ δεύτερον. Σημειωτέον δὲ ὅτι οὗτοι ἦσαν διάφοροι ἀπὸ τὸν ἐπιστάτην καὶ τοὺς προέδρους τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ δήμου.

4. *Ἐπιλαχόντες.* Ἐκτὸς τῶν βουλευτῶν, ἐχειροτονοῦντο βοηθοὶ, οἵτινες ἐν περιπτώσει θανάτου ἢ ἐξώσεως βουλευτοῦ τινος, ἠδύναντο ν' ἀναπληρώσωσιν αὐτοὺς ἀμέσως. Οὗτοι δὲ ὠνομάζοντο *ἐπιλαχόντες*.

Ἡ βουλὴ δὲ συνεκαλεῖτο καθ' ἡμέραν, (ἐξαιρουμένων μόνον τῶν ἑορτῶν), καὶ χρείας καλούσης, συχνότερον, ἀπὸ τοὺς Πρυτάνεις, οἵτινες διὰ νὰ ἦναι προσιτοὶ εἰς ὅλους, ὅσοι εἶχόν τι νὰ προτείνωσι περὶ τῆς πολιτείας, συνήρχοντο πάντοτε εἰς δημόσιόν τινα οἶκον πλησίον τοῦ βουλευτηρίου, ὀνομαζόμενον Πρυτανεῖον, ὅπου προσέφερον θυσίας, καὶ συνεσιτίζοντο. Ὁσάκις δ' ἡ βουλὴ συνήρχετο, προσεφέροντο θυσίαι εἰς τὸν Βουλαῖον Δία καὶ εἰς τὴν Βουλαίαν Ἀθηνᾶν, οἵτινες εἶχον ναΐδιον πλησίον τοῦ βουλευτηρίου. Τοῦτο δὲ ὠνομάζετο, *εἰσιτήρια θύειν*.

5. *Πῶς ἐγίνετο ἡ ἔναρξις συνερχομένης τῆς βουλῆς.* Ἐάν τις ἐπρότεινε πρότασιν ἀξίαν σκέψεως, ἐνεχάραττον αὐτὴν ἐπὶ πινακίων, διὰ νὰ δύνανται οἱ βουλευταὶ

νὰ γνωρίζωσιν ὅ,τι ἔμελλε νὰ συζητηθῇ εἰς τὴν προσεχῆ συνεδρίασιν, εἰς τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ οἱ Πρυτάνεις εἰσῆγον τὴν ὑπόθεσιν, ἕκαστος ἦτον ἐλεύθερος νὰ δώσῃ τὴν γνώμην του. Περαιωθείσης δὲ τῆς συζητήσεως, τὸ προτεθὲν ψήφισμα ἐγράφετο ἀπὸ ἕνα τῶν Πρυτάνεων, οἱ δὲ βουλευταὶ ἤρχιζον τὴν ψηφοφορίαν ῥίπτοντες κυάμους εἰς ἀγγεῖον ἐπὶ τούτῳ προητοιμασμένον. Οἱ κύαμοι δὲ ἦσαν δύο εἰδῶν, μέλανες καὶ λευκοί· καὶ ἂν μὲν ὁ ἀριθμὸς τῶν πρώτων εὑρίσκετο μεγαλήτερος, ἡ πρότασις ἀπερρίπτετο· ἐὰν δὲ τῶν δευτέρων, ἡ πρότασις ἐγίνετο ψήφισμα, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο καὶ *προβούλευμα*, καὶ ἐστέλλετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου πρὸς ἐπικύρωσιν.

6. *Ἕτερα καθήκοντα τῆς βουλῆς.* Ἡ βουλὴ εἶχε πολλὰ ἄλλα καθήκοντα· οἷον νὰ ἐξετάζῃ τοὺς ἀπολογισμοὺς τῶν ἀρχόντων, νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν πτωχῶν τῶν διατρεφομένων διὰ δημοσίων δαπανῶν, νὰ διορίζῃ τοὺς ἐπιστάτας τῶν δεσμωτηρίων, νὰ ἐπιμελῆται τοῦ στόλου, καὶ λοιπῶν. Πρὶν ἀναλάβωσι δὲ τὰ καθήκοντά των, οἱ βουλευταὶ ἐξετάζοντο αὐστηρῶς, καὶ ὤμνυον ὡσαύτως ὅτι θέλουν ἐκτελεῖ πιστῶς τὰ καθήκοντά των.

7. *Πῶς ἀπέδιδον τοὺς ἀπολογισμοὺς αὐτῶν.* Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς των, (εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὅτε οἱ βουλευταὶ, καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄλλοι ἄρχοντες ἀπετίθεντο τὴν ἐξουσίαν των), οἱ βουλευταὶ ἔδιδον λόγον τῆς διαχειρίσεώς των. Πᾶς βουλευτὴς ἐλάμβανε μίαν δραχμὴν τὴν ἡμέραν πρὸς διατροφήν του. Ἐὰν δ' ἐναυπηγεῖτο πολεμικόν τι πλοῖον, ἐπὶ τῆς διαρκείας τῆς ἀρχῆς των, ὁ δῆμος ἐν ἐκκλησίᾳ ἐψήριζε νὰ στεφανωθῶσιν. Ἡ ἀνωτάτη δὲ χρηματικὴ ποινή, τὴν ὁποίαν ἡ βουλὴ ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς πλημμελήσαντας, ἦτο πρόστιμον 500 δραχμῶν.

ΚΕΦ. Ζ'.

Περὶ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ δικαστηρίου τοῦ Ἀρείου Πάγου.

1. *Ἐτυμολογία.* Τὸ ὄνομα τῆς βουλῆς ταύτης ἐλήφθη ἀπὸ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον συνήρχετο, ἐπειδὴ ἦτο λόφος τις ὄχι μακρὰν τῆς Ἀκροπόλεως, ὀνομαζόμενος Ἄρειος Πάγος, ἤτοι λόφος τοῦ Ἄρεως. Πότε δὲ τὸ δικαστήριον τοῦτο συνεστήθη κατὰ πρῶτον εἶναι ἀβέβαιον. Διότι ἄλλοι μὲν φρονοῦσιν, ὅτι συνεστήθη ἐπὶ τοῦ Κέκροπος, ἄλλοι δὲ ἐπὶ τοῦ Σόλωνος.

2. *Προσόντα τῶν Ἀρειοπαγιτῶν.* Οἱ συγγραφεῖς δὲν συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν, ἐξ ὧν συνεκροτεῖτο τὸ σεβάσμιον τοῦτο δικαστήριον. Ὅλοι δὲ οἱ Ἄρχοντες, μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχοντίας των, ἦσαν δεκτοὶ εἰς αὐτό, ἐὰν εἶχον ἐκπληρώσει καλῶς τὸ καθῆκόν των, καὶ ἀφοῦ ἐξετάζοντο αὐστηρῶς ὑπὸ τῶν *λογιστῶν*, ἐκηρύττοντο ὑπ' αὐτῶν ἄξιοι τοῦ νὰ καταταχθῶσιν εἰς τοὺς Ἀρειοπαγίτας. Ἐγίνοντο δὲ δεκτοὶ εἰς αὐτὸ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἔξοχοι ἄνδρες, ὥστε κατὰ τὴν δίκην τοῦ Σωκράτους, βλέπομεν ὅτι 281 Ἀρειοπαγῖται ἐψήφισαν κατ' αὐτοῦ, ἐκτὸς τῶν ψηφισάντων ὑπὲρ αὐτοῦ.

3. *Δικαιοδοσία αὐτῶν.* Ὁ Ἄρειος Πάγος λέγεται, ὅτι ἐδίκασε πρῶτος περὶ ζωῆς καὶ θανάτου. Ὅλοι οἱ ἐμπρησταὶ, οἱ διαβρασιπολῖται, οἱ τραυματίσαντες

ἐκ προνοίας, καὶ οἱ φονεῖς, ἐθικάζοντο ἀπὸ τοὺς Ἀρειοπαγίτας, καὶ ἂν ἐξηλέγχοντο ἔνοχοι, ἐτιμωροῦντο μὲ θάνατον. Ἐὰν δὲ κατεδίκαζον εἰς ὑπέρμετρον ἢ ἄδικον ποινήν, ἦσαν καὶ οὗτοι ὑπεύθυνοι, ὡς καὶ οἱ *λογισταί*, (δέκα ἄρχοντες, οἵτινες ἐξέταζον τοὺς ἀπολογισμοὺς τῶν ἀρχόντων, καὶ ἐλάμβανον ἀπὸ αὐτοὺς λόγον τῆς διαχειρίσεώς των κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς των)· εἶχον ὡσαύτως ἔργον νὰ ἐφορῶσι καὶ νὰ φυλάττωσι τοὺς νόμους, νὰ διαχειρίζωνται τὰ δημόσια χρήματα, νὰ κηδεμονεύωσι τοὺς νέους, νὰ τιμωρῶσι τὴν διαφθοράν, τὴν ἀργίαν, καὶ πρὸ πάντων τὴν βλασφημίαν πρὸς τὴν καθεστῶσαν θρησκείαν. Οἱ Ἀρειοπαγῖται σπανίως ἀνεμιγνύοντο εἰς τὰ δημόσια πράγματα, ἐκτὸς μόνον ἐν καιρῷ μεγάλου καὶ ἐπικειμένου κινδύνου, ὅτε ἡ πολιτεία κατέφευγε συνήθως εἰς αὐτούς, ὡς εἰς τὸ ἔσχατον καὶ ἀσφαλέστατον καταφύγιον.

4. *Χρόνος καὶ τρόπος τῆς συνελεύσεως αὐτῶν.* Οἱ Ἀρειοπαγῖται συνήρχοντο τρὶς τοῦ μηνός, ἤτοι, τὴν 27ην, 28ην, καὶ 29ην αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐὰν συνέβαινε σπουδαῖά τις ὑπόθεσις, ἐσυνείθιζον νὰ συνέρχωνται εἰς τὴν βασιλικὴν στοάν, τὴν ὁποίαν περιέκλειον μὲ σχοινίον διὰ νὰ ἐμποδίζωσι τὸ πλῆθος νὰ συμπυκνοῦται περὶ αὐτούς.

5. *Δύο ἀξιοσημείωτα πράγματα εἰς τὰς δίκας αὐτῶν.* Δύο πράγματα ἦσαν πολὺ ἀξιοσημείωτα εἰς τὰς δίκας αὐτῶν· 1) ὅτι ἐσυνεδρίαζον ὕπαιθροι· (ἴσως διότι ἐν περιπτώσει φόνου, ἦτον ἀσυγχώρητον εἰς τὸν κατήγορον καὶ τὸν κατηγορούμενον νὰ ἦναι ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὀροφήν)· καὶ 2) ὅτι ἤκουον καὶ ἀπεφάσιζον περὶ ὅλων τῶν δικῶν ἐν καιρῷ νυκτὸς, καὶ ἐν τῷ σκότει, διὰ νὰ μὴ

δύνανται νὰ ἐπηρεάζωνται ἀπὸ τὸν κατήγορον ἢ τὸν κατηγορούμενον, βλέποντες αὐτούς.

6. *Ὁ Βασιλεὺς ἐσυνεδρίαζεν εἰς τὸ δικαστήριον.* Αἱ περὶ φόνου κατηγορίαι εἰσήγοντο εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον ἀπὸ τὸν Βασιλέα, ὅστις ἠδύνατο νὰ συνεδριάζῃ μετὰ τῶν Ἀρειοπαγιτῶν, ἀποθέτων τὸ στέμμα του, τὸ ὁποῖον ἦτον ἓν τῶν σημείων τῆς ἀρχῆς του.

7. *Τρόπος τῆς διαδικασίας.* Ὁ συνήθης τρόπος τῆς διαδικασίας ἦτον ὁ ἑξῆς· ἀφοῦ τὸ δικαστήριον συνήρχετο καὶ ἀπερμακρύνετο ὁ λαὸς ἀπὸ αὐτὸ, διηρεῖτο εἰς διαφόρους ἐπιτροπὰς, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἠκροάζετο καὶ ἀπεφάσιζε περὶ δικῶν χωριστὰ, ἐὰν τὸ κατεπεῖγον τῆς ὑποθέσεως ἦτο τοιοῦτον, ὥστε τὸ δικαστήριον ὅλον δὲν ἠδύνατο νὰ δικάσῃ. Αἱ δ' ἐπιτροπαὶ αὗται, ὡς καὶ αἱ δίκαι, τὰς ὁποίας ἔμελλον νὰ δικάσωσι, προσδιωρίζοντο διὰ κλήρου· ὥστε, ἐπειδὴ οὐδεὶς Ἀρειοπαγίτης ἐγνώριζε, πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὸ δικαστήριον, τὴν δίκην, τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ δικάσῃ, ἡ δωροδοκία καθίστατο ἀδύνατος.

8. *Ὅρκοι, ἐρωτήσεις, καὶ συνηγορίαι.* Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς δίκης, ὁ κατήγορος καὶ ὁ κατηγορούμενος ὤμνυον ἔχοντες τὰς χεῖράς των ἐπὶ τῶν ὄρχεων τράγου, κριοῦ, ἢ ταύρου, ὅτι θέλουν εἰπεῖ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐπεκαλοῦντο τὰς Εὐμενίδας νὰ τιμωρήσωσιν αὐτοὺς ἐὰν ὤμνυον ψευδῶς. Ἐν περιπτώσει δὲ φόνου, ὁ κατήγορος ὤφειλε νὰ ὀμώσῃ, ὅτι ἦτο συγγενὴς τοῦ φονευθέντος, (διότι οὐδεὶς ἄλλος εἰμὴ οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ κατηγορήσωσι τὸν φονέα). Ἔπειτα ἀμφότερα τὰ μέρη ἐκάθηντο ἐπὶ δύο ἀργυρῶν ἑδρῶν (ἀργυρῶν λίθων)· καὶ ὁ μὲν κατήγορος ἐκάθητο ἐπὶ τῆς ἕδρας τῆς ὕβρεως, ὁ δὲ κατηγο-

ρούμενος ἐπὶ τῆς ἕδρας τῆς ἀναιδείας. Ὁ κατήγορος οὕτω καθήμενος, ἀπεύθυνε τρεῖς ἐρωτήσεις εἰς τὸν κατηγορούμενον· 1) «Εἶσαι ἔνοχος τοῦ φόνου τούτου;» εἰς τοῦτο ἀπεκρίνετο, «ἔνοχος» ἢ «μὴ ἔνοχος» 2) «Πῶς ἔπραξας τὸν φόνον τοῦτον;» 3) «Τίνες ἦσαν οἱ συνένοχοί σου εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην;» Ἀκολούθως δὲ τὰ μέρη ἤρχιζον τοὺς δικανικοὺς λόγους, καὶ ὁ κατηγορούμενος ἠδύνατο νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν διὰ δύο λόγων. Κατὰ τὸν πρῶτον δὲ λόγον τῆς ὑπερασπίσεως εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ σώσῃ τὴν ζωήν του δι' ἐκουσίας ἐξορίας, ὅτε τὰ κτήματά του ἐδημεύοντο ἀπὸ τοὺς Πωλητάς, δέκα ἄρχοντας, οἵτινες εἶχον καθῆκον νὰ ἐκμισθόνωσι τὰ τέλη, νὰ πωλῶσι τὰ δημευμένα κτήματα, καὶ λοιπά. Κατὰ τοὺς πρώτους δὲ χρόνους ἀμφότερα τὰ μέρη ἐλάλουν μόνα, ἀλλ' εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους ἠδύναντο νὰ ἔχωσι σύμβουλον διὰ νὰ συνηγορῇ ὑπὲρ αὐτῶν. Ἀλλ' ὅστις καὶ ἂν ἦτον ὁ λαλῶν, ὑπεχρεοῦτο νὰ παριστᾷ γυμνὴν τὴν ἀλήθειαν ἄνευ ῥητορικῆς τινος τέχνης.

9. *Ἀπόφασις.* Ἀφοῦ ἠκούοντο ἀμφότερα τὰ μέρη, καθ' ἣν περίπτωσιν ὁ κατηγορούμενος ἀπεφάσιζε νὰ ὑποστῇ τὴν δίκην, οἱ δικασταὶ προέβαινον νὰ ἀποφασίσωσι, ὅπερ ἔπραττον μὲ βαθυτάτην σοβαρότητα καὶ σιωπήν. Ὁ δὲ τρόπος τοῦ ἀποφασίζειν ἦτον ὁ ἑξῆς. Εἰς τὸ δικαστήριον ἦσαν τεθειμένοι δύο καδίσκοι, καὶ ὁ μὲν ἦτο χάλκινος, καὶ ὠνομάζετο ὁ *ἔμπροσθεν*, ἐκ τοῦ τόπου ὅπου ἔκειτο· *κύριος*, διότι αἱ ῥιφθεῖσαι εἰς αὐτὸν ψῆφοι ἀπεφαίνοντο τὴν κατηγορίαν ἔγκυρον· καὶ *θανάτου*, διότι ἐψήφιζον τὸν θάνατον τοῦ ὑποδίκου. Ὁ δὲ δεύτερος καδίσκος ἦτο ξύλινος, τεθειμένος ὀπίσω τοῦ πρώτου· εἰς αὐτὸν δὲ ἔῤῥιπτον τὰς ψήφους

τῶν ὅσοι ἤθελον νὰ ἀθωώσωσι τὸν κατηγορούμενον· ἐντεῦθεν ὠνομάζετο ὁ *ὀπίσω*, ὁ *ἄκυρος*, καὶ ὁ *ἐλέου*.

10. *Ἀντιμισθία τῶν Ἀρειοπαγιτῶν.* Οἱ Ἀρειοπαγῖται οὐδέποτε ἀντεμείβοντο μὲ στεφάνους διὰ τοὺς κόπους των, ἐπειδὴ δὲν ἐπετρέπετο νὰ τοὺς φέρωσιν, ἀλλ' εἶχον ἀντιμισθίαν τινὰ (ὀνομαζομένην *κρέας*) συγκειμένην ἐκ τριῶν ὀβολῶν, ὡς λέγουσι, δι' ἑκάστην δίκην, περὶ τῆς ὁποίας ἐδίκαζον.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ δικαστηρίου τούτου διετηρήθη ἀκεραία μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους, ὅστις μὴ δυνάμενος νὰ γείνῃ Ἀρειοπαγίτης (διότι οὐδέποτε ἦτον ἄρχων), μετεχειρίσθη ὅλην τὴν παρὰ τῷ δήμῳ ἰσχύν του διὰ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν δύναμιν τοῦ δικαστηρίου τούτου. Ἔκτοτε οἱ Ἀθηναῖοι, ἀπαλλαχθέντες ἀπὸ τὸν σωτήριον αὐτὸν χαλινόν, ἤρξαντο ἐπαισθητῶς νὰ ἐκτρέπωνται τῆς ἀρχαίας αὐτῶν ἀρετῆς.

ΚΕΦ Η'.

Περὶ τινων ἄλλων δικαστηρίων, περὶ τῆς διαδικασίας αὐτῶν, καὶ λοιπῶν.

1. *Δικασταὶ λαμβανόμενοι ἐκ τῶν πολιτῶν.* Οἱ δικασταὶ ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν πολιτῶν ἄνευ διακρίσεως τάξεως, διότι καὶ οἱ ἀγενέστατοι, κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος, ἠδύναντο νὰ ψηφοφορῶσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, καὶ νὰ ἀποφασίζωσι περὶ δικῶν, ἐὰν μόνον ἦσαν τριακονταετεῖς τὴν ἡλικίαν, καὶ δὲν εἶχον καταδικασθῇ δι' ἀτιμωτικὸν ἔγκλημα.

2. 10 *Δικαστήρια.* Ἐκτὸς τοῦ Ἀρείου Πάγου

ἦσαν 10 δικαστήρια. Καὶ τὰ μὲν τέσσαρα ἐξ αὐτῶν ἐδίκαζον τὰς περὶ φόνου δίκας (ἐπὶ φονικῶν πραγμάτων)· τὰ δὲ λοιπὰ ἓξ τὰς πολιτικὰς δίκας, (ἐπὶ δημοτικῶν). Τὰ δέκα δὲ ταῦτα δικαστήρια ἦσαν ὅλα κεχρωματισμένα, καὶ εἰς ἕκαστον αὐτῶν ἦτον ἐγκεχαραγμένον ἓν ἐκ τῶν πρώτων δέκα γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου.

Ὅσοι δὲ ἐκ τῶν Ἀθηναίων εἶχον εὐκαιρίαν νὰ ἀκούωσι καὶ νὰ ἀποφασίζωσι δίκας, παρεδίδον τὰ ὀνόματά των, ὁμοῦ καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ δήμου των, ἐγγεγραμμένα ἐπὶ πινακίου, εἰς τοὺς Θεσμοθέτας, οἵτινες τὸ ἐπέστρεφον εἰς αὐτοὺς μὲ ἄλλο πινάκιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτον ἐγγεγραμμένον τὸ γράμμα ἑνὸς τῶν δικαστηρίων, ὡς εἶχε προσδιορισθῆ διὰ τοῦ κλήρου. Τὰ πινάκια δὲ ταῦτα ἔφερον εἰς τὸν κήρυκα τῶν διαφόρων δικαστηρίων, ὅστις ἔδιδεν εἰς ἕκαστον πολίτην πινάκιον, ὅπου ἦτον ἐγγεγραμμένον τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον ἔλαχεν εἰς αὐτὸν, ἐνταυτῷ δὲ καὶ σκῆπτρον, τὸ ὁποῖον οἱ δικασταὶ ἐπέστρεφον εἰς τοὺς Πρυτάνεις, ἀφοῦ ἤκουον τὰς δίκας, τὰς ὁποίας ἦσαν διωρισμένοι νὰ δικάσωσιν. Οὐδεὶς δὲ ἠδύνατο νὰ συνεδριάσῃ εἰς δύω δικαστήρια τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Ὅσοι δὲ τῶν δικαστῶν ἐκηρύττοντο ἔνοχοι δωροδοκίας, ἐτιμωροῦντο μὲ χρηματικὴν ποινήν.

3. *Ποινικὰ δικαστήρια.* Ποινικὰ δικαστήρια ἦσαν 1) Τὸ ἐπὶ Παλλαδίῳ, δικαστήριον ἰσχυρότερον καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος, ὅστις περιώρισε τὴν δικαιοδοσίαν του εἰς δίκας ἀνδροφονίας, ἀκουσίου φόνου, καὶ, ὡς τινες λέγουσι, συνωμοσιῶν κατὰ τῆς ζωῆς τῶν πολιτῶν, ἀνακαλυφθεισῶν

πρὸ τῆς ἐκτελέσεώς των. Οἱ ἐν τῷ δικαστηρίῳ δὲ τούτῳ δικασταὶ ὠνομάζοντο ἐρέται, ἀπὸ τοῦ ἐριέναι, ἐκκαλεῖν. 2) Τὸ ἐπὶ Δελφινίῳ ἦτο δικαστήριον ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Δελφινίας Ἀρτέμιδος. Τὸ δικαστήριον δὲ τοῦτο ἐδίκαζεν ὅλους τοὺς φόνους, καθ' οὓς ὁ κατηγορούμενος ὡμολόγει μὲν τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ διϊσχυρίζετο ὅτι ἔπραξε ταύτην δυνάμει τῶν νόμων, ὡς π. χ. εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς μοιχείας, ἢ τῆς νομίμου ἀμύνης. 3) Τὸ ἐπὶ Πρυτανείῳ ἦτο δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ἐδίκαζε τοὺς προελθόντας φόνους ἀπὸ ἄψυχα πράγματα, οἷον λίθους, σίδηρον, κλ., τὰ ὁποῖα ἐὰν ἀπεδεικνύοντο ἔνοχα, ἐρρίπτοντο πέραν τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς. Τὸ δικαστήριον τοῦτο ἐχρησίμευεν ὡσαύτως ὡς κοινὸν κατάστημα ὅπου ἐγίνοντο δημόσια δεῖπνα. 4) Τὸ ἐν Φρεαττοῖ ἦτον εἰς τὸ παράλιον, καὶ ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ φρέατος, διότι ἔκειτο ἐντὸς φρεάτός τινος. Τὸ δικαστήριον τοῦτο ἐδίκαζε τοὺς ὅσους καταδικασθέντες εἰς ἐξορίαν δι' ἀκούσιον φόνον, κατηγοροῦντο δι' ἕτερον ἑκούσιον, πρὶν συμβιβασθῶσι μὲ τοὺς ἐνεργήσαντας τὴν ἐξορίαν αὐτῶν. Οἱ τοιοῦτοι δὲ κατηγορούμενοι δὲν ἠδύναντο ν' ἀποβῶσιν εἰς τὴν ξηράν, ἀλλ' ἀπελογοῦντο ἀπὸ τὸ πλοῖον, καὶ ἂν ἀπεδεικνύοντο ἔνοχοι, παρεδίδοντο εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἀνέμων καὶ τῶν κυμάτων.

4) *Ἡλιαία.* Ἐξ ὅλων τῶν δικαστηρίων, τὰ ὁποῖα ἐπελαμβάνοντο τῶν πολιτικῶν δικῶν, τὸ μέγιστον καὶ πολυασχολώτατον ἦτο τὸ ὀνομαζόμενον Ἡλιαία, ἴσως ἀπὸ τοῦ ἡλίου, διότι ἦτον ὑπαίθριον, καὶ ἐκτεθειμένον εἰς τὸν ἥλιον. Οἱ συνεδριάζοντες εἰς τὸ δικαστήριον τοῦτο δικασταὶ ἦσαν τοὐλάχιστον πεντήκοντα· ἀλλ' ὁ συνηθέστερος ἀριθμὸς ἦτο μέχρι 200 καὶ 500·

Ὅτε δ' ἔμελλον νὰ δικασθῶσι μεγάλαι δίκαι, ἐσυνείθιζον νὰ προσκαλῶσι δικαστὰς καὶ ἐξ ἄλλων δικαστηρίων.

5. *Ὅρκος τῶν δικαστῶν.* Οἱ δικασταὶ οὗτοι ἐδίκαζον τὰς σπουδαιοτάτας πολιτικὰς δίκας, καὶ δὲν ἠδύναντο ν' ἀπορασίσωσι πρὶν ὀμώσωσι, ἐπικαλούμενοι ὡς μάρτυρας τὸν Δία, τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὴν Δήμητρα.

6. *Τρόπος τῆς διαδικασίας.* Ὁ τρόπος τῆς διαδικασίας ἦτον ὁ ἑξῆς. Ὁ κατήγορος παρέδιδε τὸ ὄνομα ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἤθελε νὰ κατηγορήσῃ εἰς τὸν δικαστήν, ὅστις εἶχε καθῆκον νὰ εἰσάγῃ τὴν δίκην εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπου παρόμοιαι δίκαι ἐδικάζοντο. Ὁ δὲ δικαστής, βεβαιωθεὶς ὅτι ἡ δίκη ἦτο τῆς δικαιοδοσίας τοῦ δικαστηρίου του, ἐπέτρεπεν εἰς τὸν κατήγορον νὰ κλητεύσῃ τὸν κατηγορούμενον. Ὅτε δὲ ὁ κατήγορος καὶ ὁ κατηγορούμενος ἤρχοντο ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ, οὗτος ἠρώτα τὸν κατήγορον, ἐὰν εἶχεν ἑτοίμους ὅλας τὰς μαρτυρίας του, ἢ ἐὰν εἶχεν ἀνάγκην νὰ κλητεύσῃ καὶ ἄλλους μάρτυρας. Τοῦτο δὲ ὠνομάζετο *ἀνάκρισις*. Καὶ ὁ κατήγορος δὲ καὶ ὁ κατηγορούμενος ἠδύναντο νὰ ἀναβάλωσι τὴν ἐξέτασιν τῆς δίκης, ὀμνύοντες ὅτι ἡ ἀναβολὴ ἦτον ἀναγκαία. Ἦτο δ' ἀναγκαῖον πᾶσα κατηγορία ν' ἀρχίσῃ ἐντὸς πέντε ἐτῶν, ἀφ' ὅτου τὸ ἀδίκημα ἐπράχθη.

7. *Ὅρκος διδόμενος εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη.* Ἐὰν δὲν ἐζητεῖτο ἀναβολή, ἐδίδετο ὅρκος εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη· καὶ ὁ μὲν κατήγορος ὤμνυεν, ὅτι δὲν ἤθελε παραστήσει εἰμὴ μόνον τὴν ἀλήθειαν « ἀληθῆ κατηγορεῖν », ὁ δὲ κατηγορούμενος, ὅτι ἡ ἀπάντησίς του ἤθελεν εἶσθαι ἀληθὴς καὶ δικαία « ἀληθῆ ἀπολογήσειν » ἢ ὅτι δὲν ἔβλαψε τὸν κατήγορον. Τούτου δὲ γενομένου, ὁ εἰσηγητὴς δικαστὴς προέβαινεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν δικαστῶν, ἥτις ἐγίνετο διὰ κλήρου· οὗτοι δὲ κατὰ τὴν κυρίαν ἡμέραν, ἤτοι τὴν προσδιωρισμένην, ἤρχοντο εἰς τὸ δικαστήριον καὶ κατελάμβανον τὰς ἕδρας των· ὁ δὲ δημόσιος κήρυξ, ἐπρόσταζεν ὅλους, ὅσοι δὲν εἶχον ὑπόθεσιν, νὰ ἀναχωρήσωσι « μετάστητε ἔξω ».

8. *Ἀνάγνωσις τοῦ ἐγγράφου τῆς κατηγορίας.* Ὁ δικαστὴς εἰσῆγεν ἔπειτα τὴν δίκην εἰς τοὺς δικαστάς, καὶ τοὺς ἔδιδε τὴν ἐξουσίαν νὰ τὴν δικάσωσιν. Ἀκολούθως ἀνεγινώσκετο τὸ ἔγγραφον τῆς κατηγορίας ἀπὸ τὸν δημόσιον κήρυκα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμπεριείχοντο οἱ λόγοι τῆς κατηγορίας, ἐξιστορουμένης τῆς βλάβης, τὴν ὁποίαν ὁ κατήγορος διϊσχυρίζετο ὅτι ἔπαθεν.

9. *Ἀπόφασις.* Ἐὰν ὁ κατηγορούμενος δὲν ἐνεφανίζετο, ἐψηφίζετο ἀμέσως ἀπόφασις κατ' αὐτοῦ· ἀλλ' ἐὰν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἐνεφανίζετο, ἀποδεικνύων ὅτι ἐμποδίσθη ἀπὸ ἀσθένειαν, ἢ ἀπὸ ἄλλην ἀναπόφευκτον ἀνάγκην, ἡ πρώτη ἀπόφασις ἠκυροῦτο ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ ἀρχίσῃ νέαν δίκην ὁ κατηγορούμενος ἐντὸς δύο μηνῶν.

10. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς δίκης, ἀμφότερα τὰ μέρη ὤφειλον νὰ καταθέσωσι χρηματικὴν τινὰ ποσότητα, ὀνομαζομένην *πρυτανεῖα*, εἰς τὰς χεῖρας τοῦ δικαστοῦ, ὅστις εἰσήγαγεν τὴν δίκην των εἰς τὸ δικαστήριον. Ἡ δὲ κατατιθεμένη ποσότης ἦτον ἀνάλογος μὲ τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιδίκου ὑποθέσεως.

11. *Δίτται μαρτυρία.* Οἱ μαρτυροῦντες ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀμέμπτου διαγωγῆς ἄνδρες, ἐλεύθεροι, καὶ ἀριλοκερδεῖς. Ἦσαν δὲ δίτται μαρτυρίαι· 1) καὶ μαρτυ-

ρία μὲν ἐλεγετο, ὅτε ὁ ὀμνύων ἦτον αὐτόπτης τῆς πράξεως· 2) ἐκμαρτυρία δὲ, ὅτε ὁ μάρτυς ἐμάνθανεν ὅσα ἐβεβαίονεν ἀπὸ ἄλλον, ὅστις ἦτον αὐτόπτης, ἀλλ' εἶχεν ἀποθάνει μετὰ ταῦτα, ἢ εἶχεν ἀποδημήσει, ἢ ὅστις εἶχεν ἐμποδισθῆ ἀπὸ ἀναπόρευκτον συμβεβηκὸς τοῦ νὰ ἐμφανισθῆ. Οἱ μάρτυρες ὤφειλον κατὰ τὸν νόμον νὰ δίδωσι τὴν μαρτυρίαν των ἐγγράφως.

12. *Λόγοι δικανικοί.* Ἀφοῦ οἱ μάρτυρες ὤμνυον, ὁ μὲν κατήγορος ἱστάμενος ἀριστερὰ τοῦ δικαστηρίου, ὁ δὲ κατηγορούμενος δεξιὰ, ἀπήγγελλον λόγους ὑπὲρ τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑποθέσεως, ἢ ἐλάμβανον δικηγόρους διὰ νὰ συνηγορήσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν. Διὰ νὰ μὴ μακρηγορῶσι δὲ ὑπὲρ τὸ δέον, περιωρίζοντο εἰς ὡρισμένον χρόνον (διαμεμετρημμένην ἡμέραν), ὅστις προσδιωρίζετο διὰ τῆς κλεψύδρας, ἤτοι ἀμμομετρικοῦ ὡρολογίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντὶ ἄμμου, μετεχειρίζοντο ὕδωρ, διανεμόμενον ἐξίσου εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη, ὑπὸ ἄρχοντός τινος προσδιωρισμένου ἐπὶ τούτῳ· οὗτος δὲ ὠνομάζετο *ἐφύδωρ*.

13. *Πῶς ἐψήφιζον.* Ἀφοῦ ἀμφότερα τὰ μέρη κατέπαυον τὸν λόγον, ὁ δημόσιος κήρυξ, κατὰ προσταγὴν τοῦ προεδρεύοντος δικαστοῦ, προσεκάλει τοὺς δικαστὰς νὰ ψηφίσωσι. Ὅτε δὲ τὸ ἔγκλημα δὲν ἦτο θανάσιμον, οἱ δικασταὶ εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ μεταβάλωσι τὴν σωματικὴν εἰς χρηματικὴν ποινήν. Ὁ ἀρχαιότατος δὲ τρόπος τοῦ ψηφίζειν ἦτο διὰ μελάνων καὶ λευκῶν κογχυλίων, ὀνομαζομένων *χοιρίκων*, ἢ διὰ λιθαρίων, ὀνομαζομένων *ψήφων*· μετὰ ταῦτα δὲ μετεχειρίζοντο χάλκινα σφαιρίδια, ὀνομαζόμενα *σποδύλους*. Ὅτε δὲ ἔπαυσεν ἡ χρῆσις αὐτῶν, μετεχειρίζοντο τοὺς κυάμους. Ἦσαν δὲ δύο εἰδῶν, μέλανες καὶ λευκοί· καὶ οἱ μὲν λευκοὶ ἦσαν σῶοι, καὶ ἐχρησίμευον πρὸς ἀθώωσιν· οἱ δὲ μέλανες ἦσαν τρυπημένοι, καὶ ἐχρησίμευον εἰς τὴν καταδίκην. Τοὺς κυάμους δὲ τούτους ἐλάμβανον οἱ δικασταὶ ἀπὸ τὸν βωμὸν, καὶ τοὺς ἔῤῥιπτον εἰς δύω ἐκεῖ τεθειμένους καδίσκους διὰ μικροῦ τινος δικτύου, ὀνομαζομένου *κημοῦ*.

14. *Τρόπος τοῦ ἀριθμεῖν τὰς ψήφους.* Ἀφοῦ ἐλάμβανε τέλος ἡ ψηφοφορία, ὁ δημόσιος κήρυξ ἐκήρυττεν οὕτως «Ἐάν τις δὲν ἔδωκε τὴν ψῆφόν του, ἂς ἀνασταθῆ ἤδη, καὶ ἂς τὴν δώσῃ (εἴ τις ἀψήφιστος, ἀνιστάσθω). Ἔπειτα ἠνοίγοντο οἱ καδίσκοι, καὶ ἠριθμοῦντο αἱ ψῆφοι ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος, ὅστις ἵστατο μὲ ῥάβδον εἰς τὴν χεῖρα, τὴν ὁποίαν ἐξέτεινεν ἐπὶ τῶν κυάμων, ἐνῷ ἠριθμοῦντο, διὰ νὰ μὴ συμβῇ ἀπάτη. Καὶ ἐὰν μὲν ὁ ἀριθμὸς τῶν μελάνων κυάμων ἦτο μεγαλήτερος, ὁ ἄρχων ἐκήρυττε τὸν κατηγορούμενον ἔνοχον· ἐὰν δὲ οἱ λευκοὶ ὑπερέβαινον, ἢ καὶ ἦσαν ἴσοι μὲ τοὺς μέλανας, ἐκήρυττε τὴν ἀθώωσιν. Ὅτε δὲ ὁ κατηγορούμενος ἐξηλέγχετο ἔνοχος, ὁ ἄρχων εἶλκε μακρὰν γραμμὴν ἐπὶ πινακίου κηρωμένου· τοῦτο δὲ ὠνομάζετο *τιμᾶν τὴν μακράν*. Ἐν περιπτώσει δὲ ἀθωώσεως εἵλκετο βραχεῖα γραμμή.

15. *Ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως.* Ἐὰν ὁ κατηγορούμενος ἦτον ἔνοχος θανασίμου ἐγκλήματος, παρεδίδετο εἰς χεῖρας τῶν ἕνδεκα, διὰ νὰ ὑποστῇ τὴν προσήκουσαν ποινὴν, ἀλλ' ἐὰν κατεδικάζετο εἰς χρηματικὴν ποινὴν, οἱ ταμίαι τοῦ θεοῦ ἐῤῥόντιζον νὰ τὴν εἰσπράξωσιν· ἢ, ἐὰν δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν πληρώσῃ, ἐφυλακίζετο διὰ βίου.

16. *Ὀνομασίαι τοῦ κατηγόρου, κατηγορουμένου, κ. λ.* Ὁ μὲν κατήγορος ὠνομάζετο *διώκων*· ὅλη δὲ ἡ

δίκη, *δίωξις*, ὁ δὲ κατηγορούμενος, *φεύγων*. Ἡ κατηγορία δὲ πρὸ τῆς ἀποδείξεως ὠνομάζετο *αἰτία*, μετὰ τὴν ἀπόδειξιν δὲ, *ἔλεγχος*, καὶ μετὰ τὴν καταδίκην *ἀδίκημα*. Ἐν ὅσῳ δὲ ἡ δίκη ἔμενεν ἐκκρεμὴς καὶ ἀναποράσιστος, ἦτον ἐκτεθειμένη εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κοινοῦ, ἐγκεχαραγμένη οὖσα ἐπὶ πινακίου μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κατηγορουμένου, καὶ ἀνηρτημένη εἰς τὰ ἀγάλματα τῶν Ἡρώων, ἐπικαλουμένων ἐπωνύμων. Τοῦτο δὲ ὠνομάζετο *ἐκκεῖσθαι*.

17. *Τιμωρία ἐπὶ ψευδομαρτυρίᾳ.* Ἐὰν ὁ κατήγορος εἶχε κατηγορήσει τὸν ἀντίδικόν του ἀδίκως, ἢ προσήγαγε ψευδῆ μαρτυρίαν κατ' αὐτοῦ, ἐτιμωρεῖτο μὲ χρηματικὴν ποινήν. Ὁ ψευδομάρτυς ἐτιμωρεῖτο ὡσαύτως αὐστηρῶς, εἰσαγομένης δίκης κατ' αὐτοῦ ἐπὶ ψευδομαρτυρίᾳ.

ΚΕΦ. Θ'.

Περὶ τῶν ποινῶν καὶ ἀμοιβῶν τῶν Ἀθηναίων.

1. *Κοινώτεραι ποιναί.* Αἱ κοινώταται καὶ μᾶλλον ἀξιοσημείωτοι ποιναὶ αἱ ἐπιβαλλόμεναι ἐν Ἀθήναις εἰς τοὺς κακούργους ἦσαν αἱ ἑξῆς.

Ἡ *ζημία* (χρηματικὴ ποινὴ)· ἡ *ἀτιμία*. Ταύτης δὲ ἦσαν τρεῖς βαθμοί· ἤτοι 1) Ὅτε ὁ κατάδικος διετήρει μὲν τὰ κτήματά του, ἐστερεῖτο δὲ προνομίόν τι, τὸ ὁποῖον οἱ ἄλλοι πολῖται ἀπελάμβανον. 2) Ὅτε προσκαίρως ἐστερεῖτο τὰ προνόμια τοῦ ἐλευθέρου πολίτου, καὶ τὰ κτήματά του ἐδημεύοντο. 3) Ὅτε ὁ κατάδικος, μεθ' ὅλων τῶν τέκνων καὶ τῶν ἀπογόνων του, ἐστερεῖτο

διὰ παντὸς ὅλα τὰ δικαιώματα τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν ἱερά τε καὶ ὅσια· ἡ δὲ ποινὴ αὕτη ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς ὅσοι ἀπεδεικνύοντο ἔνοχοι κλοπῆς, ψευδομαρτυρίας, ἢ ἄλλων ἀτιμωτικῶν ἐγκλημάτων. *Ἡ δουλεία.* Ἡ δουλεία ἦτο ποινὴ, διὰ τῆς ὁποίας ὁ κατάδικος ὑπεβάλλετο εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ δούλου. Ἐπεβάλλετο δὲ μόνον εἰς τοὺς ἀτίμους, τοὺς ξένους, καὶ τοὺς ἀπελευθέρους δούλους, ἀλλ' οὐδέποτε εἰς τοὺς ἐλευθέρους πολίτας. Τὰ *στίγματα* δ' ἐπεβάλλοντο σπανίως εἰς ἄλλους παρὰ εἰς τοὺς δούλους. Ἡ *στήλη* ἦτον τετράγωνος κίων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐνεχαράττετο τὸ ἔγκλημα τοῦ ἐνόχου. Ὁ *δεσμὸς* ἦτο ποινὴ, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἔνοχος κατεδικάζετο εἰς κάθειρξιν μὲ δεσμά (1). Ὑπὸ τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην ὀνομασίαν κατατάσσονται τὸ *Ξύλον Πεντεσύριγκον*, τὸ ὁποῖον ἦτον σανὶς ἔχουσα πέντε τρύπας, διὰ τῶν ὁποίων διεπερᾶτο ἡ κεφαλὴ, αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες τοῦ ἐνόχου. Ὁ *Χήτις*, ἤτοι πέδικλα, καὶ ἡ Σανὶς, ἥτις ἦτο τεμάχιον ξύλου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ κακοῦργος ἐδένετο σφικτά. Ἡ *φυγὴ*, διὰ τῆς ὁποίας οἱ εἰς αὐτὴν καταδικαζόμενοι ἐστεροῦντο τὰ κτήματά των, καὶ ἠναγκάζοντο νὰ φύγωσιν ἀπὸ τὴν πατρίδα των, ἄνευ ἐλπίδος ἐπιστροφῆς. Κατὰ τοῦτο δὲ διέφερεν ἀπὸ τὸν ὀστρακισμὸν, ὅστις κατεδίκαζεν εἰς δεκαετῆ

(1) Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τριῶν εἰδῶν φυλακάς· καὶ ἡ μὲν πρώτη, πλησίον τῆς ἀγορᾶς κειμένη, ἦτο διὰ τοὺς ὀφειλέτας· ἡ δὲ δευτέρα, ὀνομαζομένη σωφρονιστήριον, ἦτον οἰκία σωφρονισμοῦ. Ἡ δὲ τρίτη ἔκειτο εἰς μεμονωμένον τόπον, καὶ ἦτο προσδιωρισμένη διὰ τοὺς ἐνόχους θανασίμων κακουργημάτων. (Πλάτων περὶ νόμων Βιβ. 10). Ἡ πύλη, δὲ διὰ τῆς ὁποίας οἱ κατάδικοι ἐφέροντο εἰς θάνατον, ὠνομάζετο Χαρωνεῖον, ἀπὸ τοῦ Χάρωνος, τοῦ πορθμέως τοῦ Ἅδου.

μόνον φυγὴν, εἰς τὸ τέλος τῆς ὁποίας, οἱ ἐξοστρακιζόμενοι ἠδύναντο νὰ ἐπιστρέψωσι, καὶ νὰ ἀπολαύσωσι τὰ κτήματά των, τὰ ὁποῖα ἐφυλάττοντο εἰς αὐτοὺς ἀκέραια καθ' ὅλον τοῦτον τὸν χρόνον. Ὁ ὀστρακισμὸς ἐπεβάλλετο, οὐχὶ τόσον ὡς ποινὴ, ὅσον ὡς μέσον τοῦ νὰ ἀπαλλαχθῇ ὁ δῆμος ἀπὸ ἐκείνους, ὅσοι διὰ τῶν λαμπρῶν κατορθωμάτων ἢ διὰ τοῦ πλούτου αὐτῶν εἶχον διεγείρει τὸν φθόνον αὐτοῦ· ἐξετελεῖτο δὲ κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἕκαστος λαμβάνων ὄστρακον, ἤτοι κεραμίδιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτον ἐγγεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ ἐξοστρακιστέου, ἔφερεν αὐτὸ εἴς τι μέρος τῆς ἀγορᾶς, περιῤῥαγμένον ἐπὶ τούτῳ μὲ ξυλίνας κιγκλίδας, ὅπου ἦσαν δέκα πύλαι προσδιωρισμέναι διὰ τὰς δέκα φυλὰς, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἰσήρχετο διὰ χωριστῆς πύλης. Τούτου δὲ γενομένου, ὁ ἄρχων ἠρίθμει ὅλα τὰ ὄστρακα, καὶ ἂν μὲν ἦσαν ὀλιγώτερα τῶν 6000, ὁ ὀστρακισμὸς ἦτον ἄκυρος, ἐὰν δὲ ἦσαν περισσότερα, ὁ ὀστρακισμὸς ἦτον ἔγκυρος. Ἔπειτα δὲ, διαχωριζομένων τῶν ὀνομάτων, ἐκηρύττετο ἐξόριστος ἐπὶ δέκα ἔτη ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτον ἐγγεγραμμένον ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους.

2. *Κεφαλικαὶ ποιναί.* Ὁ θάνατος ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς κακούργους κατὰ διαφόρους τρόπους, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων ἦσαν,

Τὸ ξίφος, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ κατάδικος ἀπεκεφαλίζετο.

Ὁ Βρόχος (σχοινίον), μὲ τὸν ὁποῖον ἐκρεμᾶτο ἢ ἐπνίγετο.

Ὁ κρημνὸς, ἤτοι κρημνώδης τόπος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὁ κακοῦργος ἐῤῥίπτετο κατὰ κεφαλῆς.

Τὰ τύμπανα, ἤτοι ξύλα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐτύπτετο μέχρι θανάτου.

Ὁ σταυρὸς (ξύλον τιμωρητικὸν), εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἔνοχος ἐκαρφόνετο.

Τὸ βάραθρον, *βαθὺ πηγάδιον*, εἰς τὸ ὁποῖον ἐῤῥίπτοντο οἱ κακοῦργοι.

Ἡ λιθοβολία ἦτο ποινὴ, τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπέβαλλον συχνὰ εἰς τοὺς μοιχοὺς, ὅσοι ἐλαμβάνοντο ἐπ' αὐτοφώρῳ.

3. *Ἀμοιβαί.* Αἱ δὲ κυριώτεραι ἀμοιβαὶ ἦσαν αἱ ἑρεξῆς.

Ἡ προεδρία, ἤτοι τὸ προνόμιον τοῦ ἔχειν τὴν πρώτην ἕδραν εἰς ὅλα τὰ θεάματα, καὶ εἰς ἄλλας δημοσίας συνελεύσεις.

Ἡ εἰκὼν, ἤτοι ἡ τιμὴ τοῦ ἐγείρειν εἴς τι δημόσιον μέρος τῆς πόλεως εἰκόνα τινὰ ἢ ἀνδριάντα. Οἱ στέφανοι ἐψηφίζοντο ὑπὸ τοῦ δήμου ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἢ ἀπὸ τοὺς βουλευτὰς ἐν τῷ βουλευτηρίῳ αὐτῷ, ἢ ἀπὸ τὰς φυλὰς πρὸς τὰ ἴδια αὐτῶν μέλη.

Ἡ ἀτέλεια ἦτον ἀπαλλαγὴ παντὸς δημοσίου τέλους φόρων καὶ συνεισφορῶν, ἐκτὸς τῶν πρὸς πόλεμον ἀναγκαίων· ἡ τιμὴ δὲ αὕτη ἦτο πολὺ σπανία.

Σίτησις ἐν Πρυτανείῳ ἐλέγετο ἡ ἑστίασις, ἥτις ἐγίνετο ἐν τῷ δημοσίῳ οἴκῳ πρὸς ἐκείνους, ὅσοι εἶχον εὐεργετήσει τὴν πολιτείαν, (ἰδίως δὲ πρὸς τοὺς πρέσβεις). Ἡ τροφὴ των δὲ ἦτο εἶδος πλακουντίου, ὀνομαζόμενον μάζα. Τινὲς ἀπελάμβανον τὸ προνόμιον τοῦτο διὰ βίου. Ἐνίοτε δὲ ἐχορηγεῖτο εἰς ὁλοκλήρους οἰκογενείας, χάριν τῶν προγόνων αὐτῶν. Ἐλαμβάνετο ὡσαύτως φροντὶς περὶ τῆς διὰ δημοσίας δαπά-

νης ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, τῶν ὁποίων οἱ πατέρες εἶχον εὐεργετήσει τὴν πολιτείαν.

ΚΕΦ Γ'. (1)

Περὶ τῶν ἀρχόντων, ὅσοι ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν εἴσπραξιν καὶ διοίκησιν τῶν προσόδων τῶν Ἀθηναίων

1. *Ἡ διοίκησις τῶν προσόδων ἐνεπιστεύετο εἰς τὴν βουλὴν των πεντακοσίων, ἥτις ἔδιδε λόγον εἰς τὸν λαόν.* Τὴν μὲν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ οἰκονομικῶν, ὡς καὶ ἐφ' ὅλων τῶν ἄλλων πραγμάτων, εἶχεν ὁ δῆμος, ὡς ὑπέρτατος ἀρχηγὸς καὶ *κύριος*, ἀλλ' ἡ διοίκησις ἐνεπιστεύετο εἰς τὴν βουλὴν τῶν πεντακοσίων, ἥτις ἦτον ὑπεύθυνος εἰς τὸν δῆμον. Ἡ βουλὴ εἶχεν ἔργον νὰ πορίζεται χρήματα, νὰ εἰσπράττῃ τὸν φόρον, νὰ ἐπιμελῆται τῶν ναυτικῶν πραγμάτων, τῶν ναῶν, καὶ ἐν γένει νὰ διαχειρίζηται τὰ δημόσια χρήματα.

2. *Τρεῖς τάξεις Ἀρχόντων ὑπαγομένων εἰς τὴν βουλήν.* Αἱ ἀρχαὶ αἱ ὑπαγόμεναι εἰς τὴν βουλὴν ἠμποροῦν νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τρεῖς τάξεις ἀ) Εἰς τὰς ἀρχὰς, αἵτινες παρεσκεύαζον ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα πρὸς εἴσπραξιν τῆς προσόδου, ἢ τὴν εἰσέπραττον αὐταί.

(1) Ἡ ὕλη τῶν κεφαλαίων περὶ τῶν προσόδων καὶ ἀναλωμάτων τῶν Ἀθηναίων ἐλήφθη κυρίως ἀπὸ τὸ σύγγραμμα τοῦ Βοικχίου, Περὶ δημοσίου Οἰκονομίας τῶν Ἀθηνῶν, σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον ὁ μᾶλλον προωδευμένος σπουδαστὴς ἠμπορεῖ μετὰ μεγάλης ὠφελείας νὰ συμβουλευθῇ.

β') Εἰς τοὺς ταμίας, οἵτινες ἐλάμβανον τὴν πρόσοδον εἰς τὰ ταμεῖά των, καὶ ἐδαπάνων αὐτήν.

Καὶ γ') εἰς ἐκείνους, ὅσοι εἶχον καθῆκον νὰ ἐξετάζωσι τοὺς ἀπολογισμούς.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν πολλὰ περὶ τῆς πρώτης διαιρέσεως, διότι, ὅταν πραγματευθῶμεν περὶ τῆς προσόδου, θέλομεν ἐξετάσει ἐν μέρει τὸν τρόπον τῆς εἰσπράξεως αὐτῆς. Ὅλα τὰ τακτικὰ τέλη ἐξεμισθοῦντο εἰς τοὺς τελώνας. Δὲν ἦσαν ἐπομένως ἀναγκαῖοι ἴδιοι ὑπάλληλοι διὰ νὰ εἰσπράττωσι τὰ τέλη, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ λαμβάνωσι τὰ χρήματα ἀπὸ τοὺς τελώνας.

Πωληταί. Τὸ καθῆκον δὲ τοῦ ἐκμισθώνειν τοὺς φόρους, τὰ μεταλλεῖα, τὰ δημευμένα κτήματα, καὶ λοιπὰ, ἦτον ἀνατεθειμένον εἰς δέκα πωλητὰς, ἀρχήν τινα, εἰς τὴν ὁποίαν ἑκάστη φυλὴ συνεισέφερεν ἓν μέλος, καὶ ἥτις συνήρχετο εἰς τόπον ὀνομαζόμενον *πωλητήριον*. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦτο Πρύτανίς τις, ὅστις προέδρευε. Καὶ τὰ μὲν κτήματα τῶν ναῶν ἐξεμισθοῦντο ἀπὸ τοὺς ἐπιστάτας τῶν ἱερῶν, τὰ δὲ κτήματα τῶν φυλῶν καὶ δήμων ἐξεμισθοῦντο ἀπὸ αὐτοὺς διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν δημάρχων ἢ φυλάρχων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐγίνετο καὶ ἡ πληρωμή.

3. *Πράκτορες.* Αἱ δικαστικαὶ δαπάναι καὶ τὰ πρόστιμα ἀπετέλουν ἑτέραν τάξιν δημοσίων προσόδων· Αὗται δὲ κατεγράφοντο ἀπὸ τοὺς προέδρους τῶν δικαστηρίων (ἡγεμόνας δικαστηρίων), τὰ ὁποῖα ἀπεφάσιζον τὴν δίκην, καὶ τὸ μὲν μερίδιον τῆς πολιτείας ἐπληρόνετο εἰς τοὺς ἄρχοντας τοὺς ὀνομαζομένους *πράκτορας*, τὸ δὲ μερίδιον τὸ ἀναλογοῦν εἴς τινα θεὸν, ἐνεχειρίζετο εἰς τοὺς ταμίας τοῦ ἁρμοδίου ναοῦ.

4. *Δευτέρα τάξις ἀποδέκται.* Ὅλαι αἱ πρόσοδοι, τὰς ὁποίας συνέλεγον οἱ προπαρασκευαστικοὶ ὑπηρέται, παρεδίδοντο ἀναγκαίως εἰς ἄλλους, οἵτινες ἢ διένεμον αὐτὰς, κατὰ τὰς χρείας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἢ τὰς ἐφύλαττον. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχον δέκα ἀποδέκται, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν φυλῶν, ἐκλεγόμενοι διὰ κλήρου. Οὗτοι εἶχον τοὺς καταλόγους ὅλων, ὅσοι ὤφειλον εἰς τὴν πολιτείαν, ἐδέχοντο τὰ παραδιδόμενα εἰς αὐτοὺς χρήματα, κατέγραφον αὐτὰ, ἐσημείονον τὰ καθυστεροῦντα, καὶ ἐξήλειφον τὸ ὄνομα τοῦ πληρώσαντος τὸ χρέος του· τέλος δὲ διένεμον μετὰ τῆς βουλῆς τὰ ληφθέντα χρήματα, δηλ. τὰ ἀπέδιδον εἰς τὰ ἰδιαίτερα ταμεῖα. Εἶχον ὡσαύτως τὴν ἐξουσίαν νὰ δικάζωσι δίκας ἀναγομένας εἰς πράγματα τῆς διοικήσεώς των.

5. *Ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων.* Πᾶς ναὸς, ὁπωσοῦν μέγας, εἶχε θησαυρὸν, συνιστάμενον ἀπὸ ἀναθήματα καὶ ἄλλας προσόδους· τοὺς θησαυροὺς δὲ τούτους ἐφύλαττον οἱ ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων. Κατὰ τὴν ἐννενηκοστὴν ὅμως Ὀλυμπιάδα, οἱ θησαυροὶ τῶν διαφόρων ναῶν (ἐξαιρουμένων τῶν θησαυρῶν τῆς Ἀθηνᾶς) συνεκεντρώθησαν εἰς μίαν μόνην ἀρχὴν, ἥτις ὠνομάζετο *ταμίαι τῶν θεῶν.* Ἡ ἀρχὴ δὲ ὅλων τούτων ἦτον ἐνιαύσιος.

6. *Ταμίας τῆς κοινῆς προσόδου.* Ὅλως διάφορος ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας τούτους ἦτον ὁ ταμίας ἢ ἐπιμελητὴς τῆς κοινῆς προσόδου. Ἡ ἀρχὴ δ' αὕτη ἦτον ἡ ἀξιολογωτάτη πασῶν τῶν ἄλλων τοῦ εἴδους τούτου, διοριμένη, ὄχι διὰ κλήρου, ἀλλὰ διὰ τῆς χειροτονίας τοῦ δήμου. Ἡ ἀρχὴ δὲ αὕτη δὲν ἦτον ἐνιαύσιος, ὡς ἡ τῶν ἄλλων ταμιῶν, ἀλλὰ τετραετής. Ὅλα δὲ τὰ

χρήματα ὅσα ἐλαμβάνοντο καὶ ἐδαπανῶντο, διεχειρίζοντο ἀπὸ αὐτήν. Ἐλάμβανε δὲ τὰ παραδιδόμενα εἰς αὐτὴν χρήματα ἀπὸ τοὺς ἀποδέκτας, καὶ ἐχορήγει τ' ἀναγκαῖα χρήματα εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους ταμίας.

Ταμίας τῆς διοικήσεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐπιμελητὴς τῆς κοινῆς προσόδου ἐδαπάνα χρήματα, ὠνομάζετο ταμίας τῆς διοικήσεως.

7. *Προσωρινοὶ ἄρχοντες διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων.* Διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων, οἷον τῆς κατασκευῆς τειχῶν, ὁδῶν, νεωρίων, καὶ πλοίων, καὶ διὰ τὴν φροντίδα τῶν θυσιῶν, ἦσαν διωρισμέναι ἴδιαι ἀρχαὶ, οἷον τειχοποιοὶ, ὁδοποιοὶ, ἐπιμεληταὶ τῶν νεωρίων, τριηροποιοὶ, ἱεροποιοὶ, ἐξ ὧν τινες μὲν διέμενον εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ὁλόκληρον ἐνιαυτὸν, ἄλλοι δὲ ἐνήργουν μόνον ὡς ἐπιστάται ἐπὶ ὀλιγώτερον χρόνον. Ὅλαι δὲ αἱ ἀρχαὶ αὗται εἶχον ἰδίους ταμίας, ἐξαρτωμένους ἀπὸ τὸν ταμίαν τῆς διοικήσεως.

8. *Ἑλληνοταμίαι.* Χωριστὴ δέ τις ἀρχὴ ὑπῆρχεν ἐπὶ πολὺν χρόνον διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν φόρων, οἱ Ἑλληνοταμίαι, ἢ ταμίαι τῶν Ἑλλήνων. Οὗτοι δὲ ἀνέλαβον τὴν διοίκησιν τῶν ἐν Δήλῳ χρημάτων, ἀφοῦ αἱ Ἀθῆναι ἀπέλαυσαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, ἕνεκα τῆς προδοσίας τοῦ Παυσανίου, συμβάσης μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην. Ἑλληνοταμίαι δὲ ἐγίνοντο κατ' ἀρχὰς μόνον Ἀθηναῖοι· εἶχον δὲ καθῆκον νὰ λαμβάνωσι τοὺς φόρους, καὶ νὰ παρακαταθέτωσιν αὐτοὺς εἰς τὸ Δήλιον ταμεῖον τὸ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅπου ἐγίνοντο αἱ συνελεύσεις τῶν συμμάχων. Ἡ ἀρχὴ δὲ αὕτη διετηρήθη, καὶ ἀφοῦ τὰ χρήματα μετεκομίσθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας,

ἐπὶ τῇ προφάσει μεγαλητέρας ἀσφαλείας· ἀλλὰ μετὰ τὸ 403 Π. Χ. δὲν γίνεται πλέον λόγος περὶ τῶν Ἑλληνοταμιῶν.

9. *Γραμματεῖς, ὑπογραμματεῖς καὶ ἀντιγραφεῖς.* Ἐκ τῆς πληθύος τῶν ἀρχῶν τούτων εἶναι πρόδηλον, ὅτι τὸ ποσὸν τῆς γραφικῆς ἐργασίας ἦτο μέγα. Ὑπῆρχον λοιπὸν τρεῖς γραμματεῖς, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἐξελέγετο διὰ κλήρου ἐν τῷ βουλευτηρίῳ κατὰ πᾶσαν πρυτανείαν, διὰ νὰ φυλάττῃ τὰ ψηφίσματα καὶ ἄλλα δημόσια ἔγγραφα· ὁ δὲ δεύτερος ἐξελέγετο ὑπὸ τῆς βουλῆς διὰ χειροτονίας, καὶ φαίνεται ὅτι ἦτον ὁ *γραμματεὺς τῶν βουλευτῶν*, καὶ ὁ δημόσιος ἀναγνώστης ἔν τε τῷ βουλευτηρίῳ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου. Οὗτοι δὲ οἱ γραμματεῖς εἶχον *ὑπογραμματεῖς*, καὶ πολλοὺς τοιούτους μετεχειρίζοντο εἰς τὰς Ἀθήνας, τινὰς μὲν εἰς ἀνωτέρας, ἄλλους δὲ εἰς κατωτέρας ὑπηρεσίας. Ὑπῆρχον ὡσαύτως *ἐλεγκταὶ* (ἀντιγραφεῖς) ἐλέγχοντες τοὺς ἀπολογισμούς.

Οὐδεὶς συμπράττων ὁπωσδήποτε εἰς τὴν κυβέρνησιν ἢ τὴν διοίκησιν τῶν Ἀθηνῶν (ἐξαιρουμένων τῶν δικαστῶν) ἦτον ἀπηλλαγμένος τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ νὰ δίδῃ λόγον τῶν δαπανῶν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ.

Τρίτη τάξις, εὔθυνοι καὶ λογισταί. Αἱ ἀρχαὶ δὲ αἱ ἔχουσαι καθῆκον νὰ λαμβάνωσι καὶ νὰ ἐξετάζωσι τοὺς ἀπολογισμοὺς τῶν δημοσίων ἀρχόντων ὠνομάζοντο *εὔθυνοι*, ἢ *λογισταί*. Ἐξεταζομένων δὲ τῶν ἀρχόντων, ὅσοι εἶχον ἢ δὲν εἶχον χρηματικὴν διαχείρισιν, οἱ λογισταὶ, λαμβάνοντες τὰς εὐθύνας, ἔφερον τὴν δίκην εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπου ἐκήρυττον διὰ τοῦ κήρυκος, ὅτι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἀκούσωσι πᾶσαν κατηγορίαν. «Τὶς κατηγορεῖν βούλεται;» ἔλεγεν ὁ κήρυξ. Ὅστις δ' ἠμέλει νὰ δώσῃ εὐθύνας, ἠδύνατο νὰ καταδιωχθῇ διὰ τῆς κατηγορίας τῆς ὀνομαζομένης *δίκης ἀλογίου*.

Ὑπῆρχον δὲ δέκα λογισταὶ καὶ ἰσάριθμοι εὔθυνοι, ἀλλὰ κατὰ τὶ διέφερον τὰ καθήκοντά των, δὲν ἐβεβαιώθη ποτὲ διακεριμένως (1).

ΚΕΦ. ΙΑ'.

Περὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν τῶν Ἀθηνῶν.

1. *Διάφορα εἴδη τακτικῶν δαπανῶν.* Αἱ δαπάναι τῶν Ἀθηναίων διέφερον πολὺ κατὰ διαφόρους καιρούς. Ἠμποροῦν δὲ νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὰ ἀκόλουθα εἴδη. — Δαπάναι οἰκοδομῶν, ἀστυνομίας, τελετῆς ἑορτῶν, δωρεῶν πρὸς τὸν δῆμον, πληρωμῆς μισθοῦ πρός τινας δημοσίας ἀρχὰς ἐν καιρῷ εἰρήνης, διατροφῆς πτωχῶν, δημοσίων ἀμοιβῶν, καὶ προμηθείας ὅπλων, πλοίων, καὶ ἱππικοῦ ἐν καιρῷ εἰρήνης. Ἐκτάκτους δὲ δαπάνας ἐπέφερεν ὁ πόλεμος, περὶ τῶν ὁποίων θέλομεν ποιήσει λόγον εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος κεφαλαίου.

2. *Δημόσιαι οἰκοδομαί.* Αἱ δημόσιαι οἰκοδομαὶ ἦσαν τόσον πολυδάπανοι, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιχειρίσωσιν αὐτὰς ἄνευ τῶν χρημάτων, τὰ ὁποῖα συνῆγον ἀπὸ τοὺς φόρους ἡ συντήρησίς των μόνη ἀπήτει μεγάλην καὶ ἀδιάκοπον δαπάνην. Π. Χ. ἡ ἀνέγερσις τοῦ Πειραιῶς, γενομένη ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, ἡ ὁ-

(1) Τινὲς φρονεῖν, στηριζόμενοι εἰς μαρτυρίας ἀρχαίων συγγραφέων, ὅτι οἱ εὔθυνοι ἦσαν βοηθοὶ τῶν λογιστῶν Σ. Μ.

χύρωσις αὐτοῦ, ὡς καὶ τῶν ἄλλων λιμένων, τὸ θέατρον, καὶ οἱ πολυάριθμοι ναοὶ καὶ αἱ ἱεραὶ οἰκοδομαὶ ἐν Πειραιεῖ, ὅλα ἐπέρερον ἀπείρους δαπάνας. Εἰς τὰ νεώρια μόνον, ὅπου ἦσαν ἠσφαλισμένα τὰ πλοῖα, ἐδαπανηθησαν 1000 τάλαντα. Τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν ὡσαύτως ὑπέρμετρα· εἰς ταῦτα δὲ προσετίθεντο ἐν καιρῷ πολέμου, χαρακώματα, τάφροι, καὶ προχώματα πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν τειχῶν, ἐνταυτῷ δὲ καὶ ἡ τείχισις μικροτέρων τόπων ἐν τῇ Ἀττικῇ. Ἐκτὸς δὲ τῶν οἰκοδομῶν τούτων, ὑπῆρχον αἱ στοαί, τὸ πομπεῖον, τὸ πρυτανεῖον, τὸ βουλευτήριον, καὶ ἄλλα δημόσια καταστήματα· οἱ ἀναρίθμητοι ναοί, τὸ θέατρον, τὸ ᾠδεῖον, τὰ γυμνάσια, τὰ στάδια, τὰ ἱπποδρόμια, τὰ ὑδραγωγεῖα, αἱ κρῆναι, τὰ λουτρὰ, κλπ., ὡς καὶ αἱ λαμπραὶ οἰκοδομαὶ κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν. Εἰς τὰ Προπύλαια μόνον ἐδαπανήθησαν 2012 τάλαντα (1).

Ἐκτὸς δὲ τῶν δαπανῶν, αἵτινες ἦσαν ἀναγκαῖαι διὰ τὰ μεγάλα ταῦτα ἔργα, ἐγίνοντο καὶ ἄλλαι δαπάναι διὰ μικρότερα ἔργα, οἷον διὰ τὴν ἀνέγερσιν βωμῶν χάριν τινῶν ἑορτῶν, καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ ἐπισκευὴν τῶν ὁδῶν.

Ἄρχοντες διοριζόμενοι διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν δημοσίων ἔργων. Διὰ τὴν ἐπιμέλειαν ὅλων τούτων τῶν ἔργων ὑπῆρχόν τινες τακτικοὶ ἄρχοντες, διοριζόμενοι μόνον ἐπί τινα προσδιωρισμένον χρόνον. Π. Χ., ὑπῆρχον ἐπιμεληταὶ τῶν νεωρίων, ὁδοποιοί, ἀστυνόμοι, πέντε εἰς τὴν πόλιν καὶ πέντε εἰς τὸν Πειραιᾶ, οἵτινες, παρὰ τὰ ἄλλα καθήκοντά των, ὤφειλον νὰ ὁροντίζωσι καὶ διὰ τὴν καθαριότητα τῶν ὁδῶν.

(1) Ἤτοι δραχ. 12,072,000.

Ἐργολάβοι. Ὅλαι δὲ αἱ ἐργασίαι τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν ἐργοδοτοῦντο ἀπὸ τὰς ἁρμοδίας ἀρχὰς εἰς ἐργολάβους.

3. *Ἀστυνομία.* Τὸ μόνον εἶδος τῆς ἀστυνομίας, τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν ὡς διακεκριμένη ἀρχὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἦτον ἡ ἀρχὴ ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετίθετο ἡ ἐκτέλεσίς τινων ἀναγκαίων ὑπηρεσιῶν, οἷον ἡ κατὰ τὰς ὁδοὺς ἀστυνομία, περὶ τῆς ὁποίας ἐφρόντιζον οἱ ἀστυνόμοι, ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ ἡ τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἰδία τις ἀρχὴ ἐπιτηροῦσα τὴν διαγωγὴν τῶν ξένων. Διὰ τὴν διατήρησιν δὲ τῆς ἀσφαλείας καὶ τάξεως ὑπῆρχε πολιτοφυλακὴ συγκειμένη ἀπὸ δημοσίους δούλους. Οὗτοι δὲ ὀνομάζονται ἐν γένει *Τοξόται*, ἢ *Σκύθαι*, ἐκ τῆς πατρίδος τῶν περισσοτέρων. Ἦσαν δ' ἐσκηνωμένοι εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον. Ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν ὑπηρετῶν τούτων ηὐξήθη ἀπὸ 300 (οἵτινες ἠγοράσθησαν κατὰ πρῶτον μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι μάχην) εἰς 1000. Ὑπηρέτουν ὡσαύτως ὡς κλητῆρες, κήρυκες, κλ. Οἱ δ' ἀρχηγοί των ὠνομάζοντο *τόξαρχοι*.

4. *Τελετὴ τῶν ἑορτῶν.* Ἐξαιρουμένων τῶν θεωρικῶν, αἱ μέγισται δαπάναι τῶν ἑορτῶν ἦσαν διὰ τὰς θυσίας, ἀγῶνας καὶ πομπάς. Αἱ θυσίαι δ' ἦσαν διαφόρων εἰδῶν· διότι αἱ ἀρχαῖαι καὶ ἱερώταται προσφοραὶ ὠνομάζοντο *πάτριαι θυσίαι*, κατ' ἀντίθεσιν τῶν γινομένων εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο *ἐπίθετοι ἑορταί*. Τινὲς δὲ τῶν θυσιῶν τούτων ἦσαν πολυδάπανοι· εἰς μίαν ἑκατόμβην μόνον ἐδαπανᾶτο κατὰ μέσον ὅρον ἓν τάλαντον. Τὰ κατὰ τὰς ἑορτὰς συμπόσια ἦσαν ὡσαύτως πολυδάπανα.

Σκηνικαὶ παραστάσεις. Οἱ χοροὶ, αἱ διακοσμήσεις, αἱ μηχαναὶ, τὰ ἐνδύματα, κλπ. ἀπήτουν μεγάλην δαπάνην χρημάτων· ἂν δὲ καὶ ἡ δαπάνη αὕτη ἐγίνετο ἐν μέρει διὰ τῶν ἀμέσων λειτουργιῶν, τῶν χορηγιῶν, καὶ τῶν γυμνασιαρχιῶν, ἅπασα ἐπὶ τέλους ἐξήρχετο ἀπὸ τῆς αὐτῆς πηγῆς· διότι εἶναι οὐσιωδῶς ἀδιάφορον, ἐὰν ἡ πολιτεία εἰσέπραττε τὰ χρήματα καὶ ἔδιδε συμπόσια αὐτὴ, ἢ ἐὰν οἱ πολῖται ἐδαπάνων διὰ τοὺς ἀγῶνας ἀντὶ νὰ πληρόνωσι χρήματα ἐν εἴδει φόρων.

Βραβεῖα. Εἰς ταύτας δὲ τὰς δαπάνας πρέπει νὰ προστεθῶσι τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι νικητὴν βραβεῖα, ἐξ ὧν τινα μὲν δὲν εἶχον μεγάλην ἀξίαν, ἄλλα δὲ ἦσαν πολυδάπανα, καὶ ἐδίδοντο εἴτε εἰς χρήματα, εἴτε εἰς στεφάνους, εἴτε εἰς τρίποδας.

Δημόσιαι ταφαί. Ἑτέρα δαπάνη συνδεδεμένη μὲ τὰς προκειμένας ἦτον αἱ δημόσιαι ταφαὶ, αἵτινες ἐγίνοντο ἐν καιρῷ πολέμου.

Θεωρίαι. Ὑπῆρχον ὡσαύτως αἱ ἱεραὶ πρεσβεῖαι, ἢ *θεωρίαι*, αἵτινες ἐστέλλοντο μετὰ τὸ τέλος ἑκάστου τῶν τεσσάρων ἑλληνικῶν ἀγώνων εἰς τὴν Δῆλον, καὶ εἰς ἄλλους τόπους, χάριν ἑορτῆς. Ἓν μέρος δὲ τῆς δαπάνης τῶν πομπῶν τούτων ἐδίδετο ἀπὸ τὸν ἀρχιθέωρον, τὸ δὲ λοιπὸν ἀπὸ τὴν πολιτείαν.

Ἄρχοντες διωρισμένοι διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν. Διὰ τὴν διοίκησιν δὲ καὶ ἐπιμέλειαν ὅλων τῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν ἦσαν διωρισμέναι τινὲς ἄμισθοι ἀρχαὶ, αἵτινες κατετάττοντο μεταξὺ τῶν πρώτων δημοσίων ἀρχῶν. Ἐκ τούτων δὲ ἀξιολογώτατοι ἦσαν οἱ ἀθλοθέται, (οἵτινες εἶχον ἰδίαν φροντίδα περὶ τῶν μεγάλων Παναθηναίων),

οἱ ἀγωνοθέται, καὶ τέλος οἱ *βοῶναι*, ἤτοι ἀγορασταὶ βοῶν, οἵτινες ἐθεωροῦντο ὡς μεγάλοι ἄρχοντες, καὶ ἐξελέγοντο ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου.

5. *Δωρεαὶ πρὸς τὸν δῆμον.* Δημόσιαι δωρεαὶ, ἢ διανομαὶ πρὸς τὸν δῆμον, ἐγίνοντο συχνάκις. Εἰς ταύτας δὲ κατατάσσονται αἱ διανομαὶ σίτου, αἱ κληρουχίαι (1), καὶ αἱ ἐκ τῶν μεταλλείων πρόσοδοι, αἵτινες, πρὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, διενέμοντο εἰς τοὺς πολίτας· καὶ τέλος τὰ θεωρικὰ χρήματα, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Περικλέους, ὅστις, βλέπων ἑαυτὸν ἀνίκανον, ἕνεκα τῆς σμικρότητος τῆς περιουσίας του, ν' ἀμιλλᾶται πρὸς τοὺς ἄλλους δημοσίους ἀρχηγοὺς καὶ δημαγωγοὺς κατὰ τὴν ἐλευθεριότητα, ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀνικανότητα διὰ διανομῆς τῆς δημοσίας προσόδου. Ἡ διανομὴ δ' αὕτη ἔλαβε τὴν ἀρχήν της ἀπὸ τὸ τίμημα τῆς εἰς τὸ θέατρον εἰσόδου. Ἡ εἴσοδος κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτον ἐλευθέρα, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὴν σύγχυσιν τὴν προξενουμένην ἀπὸ τὸν ὄχλον, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκμισθόνωσι τὰς ἕδρας διὰ δύο ὀβολούς· ἀλλὰ, διὰ νὰ μὴ ἀποκλεισθῶσιν οἱ πτωχοὶ, ἐδίδετο εἰς αὐτοὺς τὸ τίμημα τῆς εἰσόδου, τὸ ὁποῖον παραδιδων ἕκαστος κατελάμβανε τὴν ἕδραν του. Τὸ προνόμιον δὲ τοῦ λαμβάνειν θεωρικὰ ἀπεκτᾶτο

(1) Οἱ κληροῦχοι ἦσαν πολῖται, εἰς τοὺς ὁποίους διενέμοντο διὰ κλήρου αἱ γαῖαι τῶν νικημένων. Τὸ ἀρχαιότατον παράδειγμα τοῦ εἴδους τούτου τῆς διανομῆς ἀπαντᾶται πρὸ τῶν Περσικῶν Πολέμων, ὅτε αἱ γαῖαι τῶν ἱπποβοτῶν ἐδόθησαν εἰς τέσσαρας χιλιάδας Ἀθηναίων πολιτῶν, ἐπειδὴ τὰ ἄλλα κτήματα ἀφιερώθησαν συγχρόνως εἰς τοὺς θεοὺς καὶ εἰς τὴν πολιτείαν. Ἴδε Ἡρόδ. Βιβ. ε'. 77 ς. 100.

διὰ τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὸ βιβλίον τῶν πολιτῶν (ληξιαρχικὸν γραμματεῖον)· ἡ δὲ διανομὴ ἐγίνετο καὶ κατὰ κεφαλὴν, καὶ κατὰ φυλὰς, ἐπειδὴ οἱ ἀπόντες δὲν ἐλάμβανον τίποτε· ἐνηργεῖτο δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἤτις ἐνίοτε ἐγίνετο εἰς τὸ θέατρον, κυρίως δὲ ἐπὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Διονυσίων. Ἡ δὲ χρῆσις τῶν θεωρικῶν ἐξετάθη ταχέως, διότι χρήματα διενέμοντο καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις παρ' εἰς τὰς θεατρικὰς παραστάσεις, ἂν καὶ πάντοτε διὰ τὴν τελετὴν ἑορτῆς τινος· καὶ ἐπειδὴ, εἴτε ἀγών τις ἢ πομπὴ συνεδέετο πάντοτε μὲ τὴν ἑορτὴν, τὰ διανεμόμενα χρήματα ὠνομάζοντο καὶ τότε *θεωρικά*. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν δὲ θεωρικὰ περιελαμβάνοντο ὡσαύτως αἱ δαπανώμεναι ποσότητες διὰ τὰς θυσίας καὶ ἄλλας τελετάς. Τὰ πλεονάζοντα δὲ χρήματα τῆς διοικήσεως ἦσαν μὲν προσδιωρισμένα πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν· ἀκολούθως ὅμως τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ χρησιμεύωσιν εἰς τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου, κατηναλίσκοντο εἰς ἑορτὰς, ὡς ὁ Δημοσθένης ἐλέγχει τοὺς Ἀθηναίους περὶ τούτου.

Διαχειρισταὶ τῶν θεωρικῶν. Οἱ διαχειρισταὶ τῶν θεωρικῶν ἐξελέγοντο διὰ χειροτονίας, καὶ φαίνεται ὅτι ἡ ἐκλογὴ αὐτῶν ἐγίνετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν μεγάλων Διονυσίων τῶν ἐν τῇ πόλει. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν μνημονεύεται μὲν εἰς κανὲν μέρος, ἀλλὰ πιθανῶς ἦσαν 10, εἷς ἐξ ἑκάστης φυλῆς

6. *Μισθὸς διά τινας δημοσίας ἀρχὰς ἐν καιρῷ εἰρήνης.* Οἱ μισθοὶ ἐν Ἀθήναις ἦσαν διαφόρων εἰδῶν, ἀλλ' οἱ μεγαλήτεροι ἦσαν οἱ τῆς ἐκκλησίας, τῆς βουλῆς, καὶ τῶν δικαστῶν.

Μισθοὶ τῆς ἐκκλησίας. Οἱ μισθοὶ τῆς ἐκκλησίας (μισθὸς ἐκκλησιαστικὸς) συνίστατο κατ' ἀρχὰς μὲν

ἀπὸ ἕνα ὀβολὸν, μετὰ δὲ ταῦτα ἀπὸ 3 ὀβολοὺς, πληρονομένους εἰς πάντα, ὅστις παρευρίσκετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Τὰ χρήματα ἐπληρόνοντο εἰς ἕκαστον, ἐνῷ εἰσήρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑπὸ τῶν Θεσμοθετῶν, οἵτινες τὰ ἐλάμβανον ἀπὸ τὸν ταμίαν τῆς διοικήσεως. Ὅσοι δὲ ἤρχοντο βραδέως, δὲν ἐλάμβανον τίποτε.

Μισθὸς τῆς Βουλῆς τῶν πεντακοσίων. Ὁ δὲ μισθὸς ἑκάστου μέλους τῆς βουλῆς τῶν πεντακοσίων (μισθὸς βουλευτικὸς) ἦτο μία δραχμὴ τὴν ἡμέραν, ὁσάκις ἡ βουλὴ συνήρχετο.

Δικαστικὸς μισθός. Ὁ δὲ μέγιστος ἐκ τῶν μισθῶν τῶν πληρονομένων τακτικῶς ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἦτον ὁ δικαστικὸς μισθὸς, ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ὁποίου ἀποδίδεται εἰς τὸν Περικλέα. Φαίνεται δὲ ἀμφίβολον, ἐὰν ὁ μισθὸς τῶν εἰς τὰ διάφορα δικαστήρια δικαστῶν, τοὺς ὁποίους ἐλάμβανον ἐκ τοῦ πλήθους, ὑπερέβαινε τὸν ἕνα ὀβολὸν κατὰ κεφαλὴν, ἢ τοὐλάχιστον, ἐὰν ἀνώτερος μισθὸς ἐπληρώθη ποτὲ ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ἡ πληρωμὴ δὲ τοῦ μισθοῦ τούτου ἐγίνετο εἰς ἑκάστην συνεδρίασιν τοῦ δικαστηρίου κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἐκτὸς τοῦ δικαστικοῦ σκήπτρου, ἕκαστος εἰσερχόμενος εἰς τὸ δικαστήριον ἐλάμβανε πινακίόν τι ὀνομαζόμενον *σύμβολον*· κατὰ τὴν διάλυσιν δὲ τῆς συνεδριάσεως δίδων αὐτὸ εἰς τοὺς Πρυτάνεις ἐλάμβανε τὸν μισθόν· ὅσοι δὲ ἤρχοντο βραδέως εἰς τὸ δικαστήριον, ἐκινδύνευον νὰ μὴ λάβωσι τίποτε. Πρὸς πληρωμὴν δὲ τῆς δαπάνης ταύτης, κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν προσδιωρισμένα τὰ *πρυτανεῖα*· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπεδείχθησαν ἀνεπαρκῆ, συνεισέφερον καὶ οἱ ἄλλοι κλάδοι τῆς κοινῆς προσόδου, ἰδίως δὲ τὰ πρόστιμα, καὶ ἴσως ὁ φόρος κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Μισθὸς τῶν δημοσίων συνηγόρων. Ὁ μισθὸς τῶν δημοσίων συνηγόρων ἢ ῥητόρων (μισθὸς συνηγορικὸς) ἐπέφερεν ὡσαύτως μικράν τινα δαπάνην εἰς τὴν πολιτείαν. Οἱ δὲ συνήγοροι οὗτοι ἦσαν 10 τὸν ἀριθμὸν· ἐλάμβανον δὲ μίαν δραχ. ἕκαστος κατὰ πᾶσαν ἐργάσιμον ἡμέραν· φαίνεται δὲ ὅτι ὑπῆρχον 300 περίπου ἐργάσιμοι ἡμέραι κατ' ἔτος. Οἱ πρέσβεις ἐλάμβανον ὡσαύτως ἀντιμισθίαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ἐπὶ τοῦ Ἀριστοφάνους δὲ ἐλάμβανον 2 ἢ 3 δραχ. τὴν ἡμέραν.

Μισθὸς τῶν σωφρονιστῶν. Οἱ σωφρονισταί, ἤτοι ἔφοροι τῶν εἰς τὰ σχολεῖα ἐκπαιδευομένων νέων (οἵτινες ἦσαν 10, εἷς ἐξ ἑκάστης φυλῆς, ἐκλεγόμενοι, κατ' ἔτος διὰ χειροτονίας) ἐλάμβανον καθημερινὴν ἀντιμισθίαν 1 δραχμήν.

Μισθὸς τῶν πρέσβεων, γραμματέων, κηρύκων, κτλ. *καὶ τῶν πληρωμάτων τῶν ἱερῶν τριηρῶν.* Εἰς ταύτας δὲ τὰς δαπάνας προστίθεται ὁ μισθὸς τῶν πρέσβεων, τῶν κηρύκων, τῶν γραμματέων, τῶν ποιητῶν (1) καὶ πολλῶν ἑκατοντάδων ναυτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους συμπεριλαμβάνονται καὶ τὰ πληρώματα τῶν δύω ἱερῶν τριηρῶν, (τῆς Σαλαμινίας καὶ τῆς Παράλου, τὸ πλήρωμα τῆς ὁποίας, ἤτοι τῆς τελευταίας, ἐλάμβανεν, ὡς γνωρίζομεν, 4 ὀβολοὺς τὴν ἡμέραν ἕκαστος), καὶ εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τὰ πληρώματα καὶ ἄλλων ἴσως τριηρῶν, τῶν ὀνομαζομένων Ἀμμωνιάδος, Ἀντιγονίδος, Δημητριάδος, κτλ.

(1) Σημειωτέον, ὅτι ὁ ἀπολαμβάνων ἐπειανδήποτε ἀντιμισθίαν δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ μισθὸν δι' ἄλλας ὑπηρεσίας κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Δημοσθ. κατὰ Τιμοκράτους.

7. Διατροφὴ τῶν πτωχῶν. Ἡ διατροφὴ τῶν πολιτῶν ἐκείνων, ὅσοι ἕνεκα σωματικῶν ἐλαττωμάτων ἢ ἀδυναμιῶν ἦσαν ἀνίκανοι ν' ἀπολαμβάνωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν (οἱ ἀδύνατοι) ἦτο σύστημα ἀξιαίπαινον. Τὸ σύστημα τοῦτο, ὡς καὶ ἡ συνήθεια τοῦ διατρέφειν τὰ τέκνα τῶν ἀποθανόντων ἐν πολέμῳ, μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως αὐτῶν, ἦτο σύστημα ἴδιον σχεδὸν μόνον τῶν Ἀθηναίων (1).

Εἰς τοὺς ἀρχαίους δὲ χρόνους αἱ Ἀθῆναι ἠδύναντο νὰ σεμνύνωνται, ὅτι δὲν εἶχον οὐδένα πολίτην στερούμενον τῶν ἀναγκαίων τοῦ βίου, οὔτε κατήσχυνε ποτέ τις τὸ ἔθνος ἐπαιτῶν· ἀλλὰ μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἡ πτωχεία ἐγένετο παντοῦ καταφανής. Οὐκ ὀλίγοι δὲ, ὄντες ἀδύνατοι ἢ ἀνάπηροι, εἶχον ἀνάγκην βοηθείας. Ἡ χορηγία δὲ αὕτη περιωρίσθη διὰ νόμου εἰς τοὺς ὅσοι εἶχον περιουσίαν κάτω τῶν τριῶν μνῶν. Καὶ ἐδίδετο μὲν διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου, ἀλλ' οἱ ὑποψήφιοι ἐξετάζοντο ἀπὸ τὴν βουλὴν τῶν πεντακοσίων. Ἡ πρὸς τοὺς ἀδυνάτους δὲ βοήθεια οὐδέποτε ἦτο περισσότερα τῶν δύω οὐδὲ ὀλιγώτερα τοῦ ἑνὸς ὀβολοῦ τὴν ἡμέραν (2).

(1) Λέγω σχεδὸν μόνον, διότι ὁ Ἀριστοτέλης, Πολ. βιβ. Β. 5, ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὸν καιρόν του τὸ τελευταῖον τοῦτο σύστημα ὑπῆρχε καὶ εἰς ἄλλας πολιτείας ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν.

(2) Ὑπῆρχον ὡσαύτως φιλικαὶ ἑταιρεῖαι πρὸς βοήθειαν τῶν ἐνδεῶν πολιτῶν, βάσιν ἔχουσαι τὴν ἀρχὴν τῆς ἀμοιβαίας βοηθείας· Ὅσα δὲ τῶν μελῶν ἐλάμβανον βοήθειαν, ὤφειλον ν' ἀποδώσωσι τὰ ληφθέντα χρήματα, ἅμα ἐβελτιοῦτο ἡ κατάστασις των. Αἱ ἑταιρεῖαι δ' αὗται ὠνομάζοντο ἔρανοι, καὶ ἦσαν συστημέναι πρὸς διαφόρους σκοπούς, ὡς καὶ διὰ τὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα. Π. Χ. ἐάν τινες φίλοι ἤθελον νὰ συμποσιάσωσιν, ἢ σύλλογός τις νὰ δώσῃ συμπόσιον, ἢ νὰ ζητήσῃ νὰ ἐπιτύχῃ σκοπού τινος διὰ δωροδοκίας, ἡ δαπάνη κατεβάλλετο δι' ἐράνου.

8. *Δημόσιαι ἀμοιβαί.* Ἡ πολιτεία ἐδαπάνα μικράν τινα ποσότητα διὰ τὰς δημοσίας σιτήσεις καὶ ἀμοιβάς. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν δὲ ταύτην κατέτατταν τὰ δημόσια δεῖπνα (σίτησις ἐν πρυτανείῳ) τὰ ὁποῖα πολλοὶ ἄλλοι, ἐκτὸς τῶν πεντήκοντα Πρυτανέων, καί τινων κατωτέρων ἀρχόντων, ἐλάμβανον ὡς σημεῖον διακρίσεως, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἡ πολιτεία ἐδαπάνα ἴσως δύω ἢ τρία τάλαντα κατ' ἔτος. Ἐσυνείθιζον ὡσαύτως νὰ δωρῶσι χρυσοῦς στεφάνους εἰς τοὺς βουλευτὰς, πολίτας, καὶ εἰς ἄλλα ἔθνη. Ἀνήγειρον ἐπίσης ἀνδριάντας εἰς ἄνδρας εὐεργετήσαντας τὴν πολιτείαν. Εἴς τινας δὲ περιστάσεις ἐχορήγουν καὶ χρηματικὰς ἀμοιβὰς οἱ Ἀθηναῖοι. Εἰς τὰς θυγατέρας τοῦ Ἀριστείδου ἔδωκαν 3000 δραχμῶν. Τέλος ἐχορήγουν ἀμοιβὰς διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν κακούργων (μήνυτρα).

9. *Ὅπλα, πλοῖα, καὶ ἱππικὸν ἐν καιρῷ εἰρήνης.* Ἂν καὶ οἱ πλουσιώτατοι πολῖται ὡπλίζοντο ἐξ ἰδίων δαπανῶν, δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι ἡ πολιτεία τῶν Ἀθηνῶν ἠναγκάζετο νὰ προβλέπῃ ὅπλα καὶ ἐν καιρῷ πολέμου καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης, ὁ.ἀ νὰ δύναται, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, νὰ ὁπλίζῃ ὄχι μόνον τοὺς πολίτας, ὅσοι ἕνεκα τῆς πτωχείας των δὲν ἠδύναντο ν' ἀγοράσωσιν ὅπλα, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετοίκους καὶ τοὺς δούλους αὐτούς. Εἰς τὸν Πειραιᾶ ἦτον ἡ ναυτικὴ ἀποθήκη, περιέχουσα ἱστία, σχοινία, δερματίνους σάκκους διὰ τὰ ἐφόδια, κωπία, καὶ ἄλλα εἴδη, διὰ τὸν ὁπλισμὸν τῶν πλοίων· ἐναυπηγοῦντο δὲ ἀδιακόπως καὶ πολεμικὰ πλοῖα, καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ. Ἕτερον δὲ μέρος τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, διὰ τὸ ὁποῖον ἐδαπάνων αἱ Ἀθῆναι ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἦτο τὸ ἱππικόν. Ἡ δὲ βουλὴ τῶν πεντακοσίων εἶχεν ἰδίως τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ σώματος τούτου, καὶ ἐξέταζε τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ἱππεῖς. Οἱ πλούσιοι ὤφειλον νὰ ὑπηρετῶσιν εἰς τὸ ἱππικόν. Ἕκαστος δὲ ἱππεὺς ἐλάμβανεν ἴσως μίαν δραχμὴν τὴν ἡμέραν ἐν καιρῷ εἰρήνης, καὶ ἑτέραν δραχμὴν ἐν εἴδει σιτηρεσίου ἐν καιρῷ πολέμου. Ὁ μισθὸς δὲ αὐτῶν ἐν καιρῷ εἰρήνης ὠνομάζετο *κατάστασις*. Τὸ ἱππικὸν δὲ συνεκροτεῖτο ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἱππέων, ἀλλ' ὡς στρατιωτικὴ δύναμις ἠὐξήθη κατὰ πρῶτον βραδέως· εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν 100, ἔπειτα 300, μετὰ δὲ ταῦτα 600, καὶ ἐπὶ τοῦ Θουκυδίδου 1200 (1).

9. *Πιθανὴ ποσότης τῆς ἐν καιρῷ εἰρήνης δαπάνης τῶν Ἀθηναίων.* Ὅλαι αὗται αἱ δαπάναι, ὑπολογιζόμεναι κατὰ τὸν ἐλάχιστον ὅρον, συνεποσοῦντο κατ' ἔτος εἰς 400 τάλαντα (περίπου 96,666 λίρας στερλίνας)· ἐὰν δὲ εἰς ταύτας προσετίθεντο τὰ μεγάλα οἰκοδομικὰ ἔργα, αἱ ἔκτακτοι διανομαὶ τῶν χρημάτων, καὶ αἱ μεγάλαι δαπάναι διὰ τὰς ἑορτὰς, ἡ πολιτεία ἠδύνατο εὐκόλως νὰ δαπανᾷ 1000 τάλαντα κατ' ἔτος, καὶ χωρὶς νὰ ἔχῃ πόλεμον, τοῦ ὁποίου αἱ δαπάναι ἦσαν ἀπροσδιόριστοι.

10. *Δαπάνη τοῦ πολέμου.* Λαλήσαντες ἤδη περὶ τοῦ μισθοῦ, κτλ. τῶν στρατιωτῶν καὶ ναυτῶν ἐν καιρῷ πολέμου, ἐν τοῖς κεφαλαίοις περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ναυτικοῦ, θέλομεν μνημονεύσει μόνον ἐν-

(1) Ὁ Ἀριστοφάνης (ἱππεῖς. 223) ἀριθμεῖ μόνον 1000 ἱππεῖς· ὁ δὲ Δημοσθένης (περὶ συμμοριῶν) ἀναφέρει αὐτὸν τοῦτον τὸν ἀριθμόν. Πρέπει λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ Θουκυδίδης συμπεριλαμβάνει τοὺς 200 ἱπποτοξότας, οἵτινες ἦσαν ἰλαφροὶ, καὶ ἴσως μισθωτοί.

ταῦθα, ὅτι τὰ χρήματα τὰ πρὸς ἀπάντησιν τῶν δαπανῶν τοῦ πολέμου ἐλαμβάνοντο, ἐξαιρουμένων τινῶν φόρων, ἀπὸ δύο πηγὰς, αἵτινες ὅμως ἦσαν ἀμφότεραι λίαν ἀβέβαιοι. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους νόμους τὰ πλεονάζοντα χρήματα τῆς διοικήσεως ἔπρεπεν ἐν καιρῷ πολέμου νὰ χρησιμεύωσιν εἰς τὸν στρατόν· ἀλλ' ὁ δῆμος ἀνοήτως ἀπήτησε τὰ πλεονάζοντα χρήματα νὰ χρησιμεύωσι πάντοτε εἰς τὴν διανομὴν τῶν θεωρικῶν, καὶ μάλιστα ἐψήφισε νόμον, ὅτι ἐάν τις ἤθελε προτείνει νὰ χρησιμεύσωσι τὰ θεωρικὰ εἰς τὸν πόλεμον, νὰ τιμωρῆται μὲ θάνατον. Ἦτο προσέτι προσδιωρισμένος εἰς τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου καὶ ὁ ἕκτατος φόρος ἐπὶ τῆς περιουσίας (εἰσφορά)· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ φόρος οὗτος ἐπληρόνετο ἀκουσίως, τὰ ταμεῖα ἐν γένει ἦσαν κενά.

ΚΕΦ. ΙΒ'.

Περὶ τῶν τακτικῶν προσόδων τῶν Ἀθηνῶν.

1. *Τακτικαὶ πρόσοδοι τῶν Ἀθηνῶν ἀναγόμεναι εἰς τέσσαρας τάξεις.* Ὅλας τὰς τακτικὰς προσόδους τῶν Ἀθηνῶν δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τέσσαρας τάξεις· 1) εἰς τέλη προερχόμενα, τὸ μὲν, ἀπὸ τὰ δημόσια κτήματα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν μεταλλείων· τὸ δὲ, ἀπὸ τὰ τελώνια καὶ τοὺς δασμοὺς, καὶ ἀπό τινας φόρους ἐπὶ τῆς ἐργασίας (χειρωνάξιον) καὶ ἐπὶ τῶν προσώπων τῶν ξένων καὶ δούλων (ἐπικεφάλαιον)· 2) εἰς πρόστιμα (τιμήματα), ὁμοῦ καὶ δικαστικὰ δικαιώματα, καὶ εἰς τὰς προσόδους τῶν δημευομένων

κτημάτων (δημιόπρατα)· 3) εἰς φόρους, πληρονομένους ἀπὸ τοὺς συμμάχους καὶ ὑπηκόους· 4) εἰς τακτικὰς ὑπερεσίας πρὸς τὴν πολιτείαν (λειτουργίας ἐγκυκλίους).

2. *Τέλη.* Ὑπὸ τὸν ὅρον τέλος συμπεριλαμβάνονται ὅλαι αἱ πρόσοδοι αἱ προερχόμεναι ἀπὸ τὴν δημοσίαν περιουσίαν, ἀπὸ τοὺς φόρους τῶν λιμένων καὶ ἀγορᾶς, καὶ ἀπὸ τὸν κεραλικὸν καὶ ἐπὶ τῆς ἐργασίας φόρον. Ἡ δὲ δημοσία περιουσία συνίστατο ἀπὸ βοσκὰς, δάση, (ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἔφοροι ὀνομαζόμενοι Ὑλωροί), γεωργησίμους γαίας, οἰκίας, ἁλικὰς, μεταλλεῖα, κτλ. Ἐκ τῶν μεταλλείων δὲ (μεταλλων) τῶν Ἀθηναίων τινὰ μὲν ἦσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἄλλα δὲ εἰς ξένας χώρας. Ταῦτα δὲ οὐδέποτε ἐμεταλλεύοντο ἀπὸ τὴν πολιτείαν, ἀλλ' ἐξεμισθοῦντο εἰς κερδοσκόπους.

Δικαιώματα τῶν λιμένων καὶ δασμοὶ τῆς ἀγορᾶς. Τὰ τελώνια δὲ συνίσταντο, τὸ μὲν, ἀπὸ λιμενικὰ δικαιώματα (1), τὸ δὲ, ἀπὸ τέλη τῆς ἀγορᾶς (ἀπ' ἐμπορίου καὶ ἀγορᾶς). Ὑπὸ τὴν πρώτην δὲ ὀνομασίαν συμπεριλαμβάνονται τὰ τέλη ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων τῶν διὰ θαλάσσης εἰσαγομένων, τὰ ὑπὸ ξένων πλοίων πληρονόμενα, κλπ. Εἰς τὴν ἀγορὰν δὲ ἐσύγχαζον χωρικοὶ καὶ μικρέμποροι (ἀγοραῖοι καὶ κάπηλοι), οἱ δὲ δασμοὶ ἐπληρόνοντο μετὰ τὴν πώλησιν τῶν ἐπιτοπίως ἀναλισκομένων ἐμπορευμάτων, ὡς ἐπληρόνοντο καὶ τέλη διὰ τὸ δικαίωμα τοῦ πωλεῖν καὶ ἀγο-

(1) Τοιαῦτα λιμενικὰ δικαιώματα ἐπληρόνοντο ἀπὸ τὰ πλοῖα, ὁσάκις εἰσέπλεον καὶ ἐξέπλεον ἀπὸ τὸν λιμένα, καὶ προσέτι διὰ τὴν διαμονὴν αὐτῶν ἐντὸς τοῦ λιμένος.

ράζειν ἐν τῇ ἀγορᾷ, τὰ ὁποῖα ἐπλήρονον μόνον οἱ ξένοι.

Τέλος 2 0|0 *ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων.* Ἐκτὸς τούτων, ἐπληρόνετο τέλος 2 0|0 (πεντηκοστὴ) ἐπὶ ὅλων τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων. Ἐπληρόνετο ὡσαύτως καὶ λιμενικὸν τέλος· (ἐλλιμένιον) (1).

Τέλος ἑνὸς εἰκοστοῦ ἐπὶ ὅλων τῶν ἐξαγομένων καὶ εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων εἰς τὰς πολιτείας τῶν συμμάχων. Πρὸς αὔξησιν τῶν τακτικῶν τούτων τελῶν οἱ Ἀθηναῖοι, περὶ τὴν Ὀλυμπιάδα 91. 2, ἀντικατέστησαν ἀντὶ τῶν φόρων, τέλος ἑνὸς εἰκοστοῦ (εἰκοστῆς) ἐπὶ ὅλων τῶν ἐξαγομένων καὶ εἰσαγομένων διὰ θαλάσσης εἴς τε τὰς συμμάχους καὶ ὑπηκόους πολιτείας αὐτῶν. Τὰ τέλη δὲ ταῦτα ἐμισθοῦντο ἀπὸ ἀνθρώπους ὀνομαζομένους *εἰκοστολόγους.*

Φόρος ἐπὶ τῶν μετοίκων καὶ ἀπελευθέρων. Ἐκ τῶν ἀμέσων καὶ προσωπικῶν φόρων ἦτον ὁ ἐπὶ τῶν μετοίκων (μετοίκιον). Εἰς τὰς Ἀθήνας ἕκαστος μέτοικος ἐπλήρονε 12 δραχ. κατ' ἔτος. Αἱ δὲ γυναῖκες, ὅσαι δὲν εἶχον οὔτε συζύγους οὔτε νέθον υἱὸν, ἐπλήρονον 6 δραχμάς. Οἱ δ' ἀπελεύθεροι ἐπλήρονον 12 δραχ. καὶ 3 ὀβολούς.

Οἱ ἐπιφορτισμένοι τὴν διαχείρισιν τῶν τελῶν. Τριῶν εἰδῶν ἄνθρωποι ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν διαχείρισιν ἑκάστου τέλους· 1) Οἱ μισθωταὶ (τελῶναι, πριάμενοι, ἢ ὠνούμενοι τὸ τέλος) 2) οἱ ἐγγυηταὶ (ἔγγυοι)· 3) οἱ συλλογεῖς (ἐκλογεῖς).

(1) Τὸ ἐλλιμένιον, ἤτοι λιμενικὸν τέλος, ἐπληρόνετο ἀπὸ τοὺς ἐπιβάτας πρὶν ἐπιβῶσι τοῦ πλοίου. Σ. Μ.

3. *Δικαστικὰ τέλη καὶ πρόστιμα.* Ἡ δευτέρα τάξις τῶν δημοσίων προσόδων συνίστατο ἀπὸ δικαστικὰ τέλη καὶ πρόστιμα (τιμήματα)· ταῦτα δὲ ἦσαν τεσσάρων εἰδῶν· *πρυτανεῖα, παράστασις, παρακαταβολὴ καὶ ἐπωβελία.*

Πρυτανεῖα. Τὰ πρυτανεῖα ἦτο ποσότης τις χρημάτων πληρονομένων εἰς τὸ δικαστήριον ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς δίκης.

Παράστασις. Στενὴν σχέσιν πρὸς ταῦτα εἶχεν ἡ *παράστασις* ἢ *παρακατάστασις*, ἥτις ἦτο μικρὰ ποσότης, τὴν ὁποίαν παρεκατέθετον πρὸ τῆς κατηγορίας εἰς τοὺς Θεσμοθέτας (1). Ἀμφότερα δὲ τὰ τέλη ταῦτα ἐχρησίμευον εἰς πληρωμὴν τῶν διαφόρων δικαστῶν.

Παρακαταβολή. Ἡ παρακαταβολὴ ἦτο χρηματικὴ ποσότης παρακατατιθεμένη ὑπ' ἐκείνων, ὅσοι εἴτε ἀπήτουν ἀπὸ τὴν πολιτείαν δημευμένα κτήματα, ἢ ἐζήτουν νὰ λάβωσι περιουσίαν ἀπὸ πολίτας. Ἐὰν δ' ὁ παρακαταθέτων ἡττᾶτο εἰς τὴν δίκην, τὰ χρήματα ἐδημεύοντο.

Ἐπωβελία. Περὶ τῆς ἐπωβελίας πολλὰ ὀλίγα γνωρίζομεν. Φαίνεται δὲ, ὅτι ἦτο μᾶλλον πρόστιμον ἐπιβαλλόμενον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἡττήθη εἰς χρηματικήν τινα δίκην, καὶ τὸ ὁποῖον ἐλάμβανεν ὁ νικήσας, ἢ τέλος τι τοῦ ὁποίου μετεῖχε καὶ ἡ πολιτεῖα (2).

(1) Καὶ ὁ μισθὸς τῶν διαιτητῶν ὠνομάζετο μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα, ἀλλ' ἐπληρόνετο εἰς τοὺς διαιτητὰς αὐτοὺς, καὶ οὐχὶ εἰς τὴν πολιτείαν.

(2) Ἰδοὺ πῶς ἐξηγεῖ ὁ Ῥομπινσὼν τὴν λέξιν ἐπωβελίαν. Ἡ ἐπωβελία ἦτο πρόστιμον ἐπιβαλλόμενον εἰς τοὺς ὅσοι δὲν ἠδύναντο ν' ἀποδείξωσι τὴν κατηγορίαν· ὠνομάζετο δὲ οὕτω διότι ἀπετέλει τὸ ἕκτον τῆς τιμῆς τοῦ ἐπιδίκου πράγματος, δηλ. ἐπληρόνετο διὰ πᾶσαν δραχμὴν εἷς ὀβολὸς, ὅστις ἦτο τὸ ἕκτον τῆς δραχμῆς. Σ. Μ.

Τιμήματα. Ἡ ποσότης τῶν προστίμων (τιμημάτων) καθ' ὅλας τὰς δίκας, ἐξαιρουμένης τῆς προσωπικῆς προσβολῆς, ἦτο προσδιωρισμένη διὰ νόμου. Ὅσοι δὲν ἤθελον νὰ πληρώσωσι τὰ ὀφειλόμενα πρόστιμα εἰς τὴν πολιτείαν, ἐνεγράφοντο εἰς τοὺς δημοσίους ὀφειλέτας (τοὺς τῷ δημοσίῳ ὀφείλοντας), καὶ ἐτιμωροῦντο μὲ ἀτιμίαν ἢ φυλάκισιν, ἕωσοῦ τὸ χρέος ἐπληρόνετο. Τέλος μεγάλαι ποσότητες ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὰ δημευόμενα κτήματα τῶν καταδικαζομένων εἰς φυγὴν, δουλείαν, καὶ θάνατον. Τὰ χρήματα ὅμως τῶν ἐξοστρακιζομένων δὲν ἐδημεύοντο.

4. *Φόροι.* Οἱ φόροι τῶν συμμάχων συνεποσοῦντο κατὰ τὴν πρώτην σύστασιν αὐτῶν, ἤτοι κατὰ τὴν 77ην 3 Ὀλυμπιάδα, εἰς 460 τάλαντα κατ' ἔτος. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτον ἐκουσία πληρωμὴ γινομένη ἀπὸ τὰς ἀνισχυροτέρας εἰς τὰς ἰσχυροτέρας πολιτείας, χάριν προστασίας, ἀλλ' ὅτε οἱ σύμμαχοι ὑπετάγησαν ὁλοτελῶς εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἡ πληρωμὴ τοῦ φόρου ἐξεβιάζετο αὐστηρῶς, καὶ πολλάκις σκληρῶς.

Τέλος ἑνὸς εἰκοστοῦ ἀντικατασταθέντος ἀντὶ τῶν φόρων. Περὶ τὴν 91ην 2 Ὀλυμπιάδα, οἱ φόροι κατηργήθησαν, καὶ τέλος ἑνὸς εἰκοστοῦ ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἀντικατέστη ἀντ' αὐτῶν, (ὡς εἴδομεν εἰς τὸ δεύτερον τμῆμα).

5. *Ὁλικὴ ποσότης τῶν τακτικῶν προσόδων τῶν Ἀθηνῶν.* Ἡ ὁλικὴ ποσότης τῶν προσόδων τῶν Ἀθηνῶν (ἐξαιρουμένων τῶν λειτουργιῶν) διέφερεν, ὡς φαίνεται, ἀπὸ 1200-400 τάλαντα κατ' ἔτος. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους δὲ χρόνους τὸ περίσσευμα τῶν προσόδων ἀπετέλει τὸν δημόσιον θησαυρὸν, ὅστις ἦτο παρακατατεθειμένος εἰς τὸν ὀπισθόδομον τοῦ ἐν τῇ Ἀκροπόλει

ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Τὸ κεφάλαιον δὲ τοῦτο κατ' ἀρχὰς μὲν ἐχρησίμευεν ὅλον, μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ μέγα μέρος, εἰς τὰς χρείας τοῦ πολέμου. Εἰς τὴν ἀρχὴν δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ Περικλέους Θουκυδ. βιβ.Β. 13.), εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὑπῆρχον 6,000 τάλαντα ἐνσήμου ἀργύρου, ἐκτὸς ἀσήμου ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, συνισταμένου ἀπὸ τὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ἀναθήματα, ἱερὰ ἀγγεῖα, Περσικὰ λάφυρα καὶ λοιπὰ, συμποσούμενα εἰς 500 τάλαντα. Τὸ δὲ ἄγαλμα τῆς θεᾶς εἶχε 40 ταλάντων γνήσιον χρυσὸν, ὅστις ἦτον περιαιρετός.

6. *Τριῶν εἰδῶν τακτικαὶ λειτουργίαι.* Ἐκτὸς τῶν δημοσίων προσόδων, ἡ πολιτεία ἀπελάμβανεν ὡσαύτως μεγάλην ὠφέλειαν ἀπὸ τὰς ὑπηρεσίας (λειτουργίας), αἵτινες ἀπήλλαττον τὴν πολιτείαν ἀπὸ μεγάλας δαπάνας. Αἱ μέγισται δὲ τῶν λειτουργιῶν τούτων ἦσαν ἡ *χορηγία*, ἡ *γυμνασιαρχία*, καὶ ἡ *ἑστίασις*. Αὗται δὲ ὠνομάζοντο *ἐγκύκλιοι λειτουργίαι*. Ὅλοι, ὅσοι εἶχον περιουσίαν τριῶν ταλάντων καὶ ἐπέκεινα, ὑπέκειντο εἰς τὸ βάρος τῶν λειτουργιῶν τούτων, ἐὰν διωρίζοντο πρὸς τοῦτο ἀπὸ τὴν φυλήν των. Οὐδεὶς δὲ ἠδύνατο νὰ προσκληθῇ νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς δύω κατὰ συνέχειαν ἔτη, οὐδὲ ἠδύνατο νὰ ἐπιβληθῇ τὸ βάρος τῶν λειτουργιῶν εἰς τὰ ὀρφανὰ, ἐὰν δὲν εἶχον συμπληρωμένον τὸ πρῶτον ἔτος μετὰ τὴν ἐνηλικιότητά των.

Ἐνίοτε δὲ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰς ἐγκυκλίους λειτουργίας ἐδίδετο ὡς ἀμοιβὴ εἰς τοὺς εὐεργέτας τῆς πατρίδος.

Ἡ μεγίστη δὲ τῶν ἐγκυκλίων λειτουργιῶν ἦτον ἡ χορηγία.

Χορηγία. Τὸ χρέος τοῦ χορηγοῦ ἦτον νὰ καταβάλλῃ τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα εἰς προετοιμασίαν τοῦ διὰ τὰς τραγωδίας καὶ κωμωδίας χοροῦ, καὶ προσέτι τῶν συγκειμένων ἐξ ανδρῶν καὶ παίδων λυρικῶν χορῶν, τῶν πυῤῥιχίων καὶ κυκλίων χορευτῶν καὶ αὐλητῶν (χορηγεῖν ἀνδρᾶσιν, ἢ ἀνδρικοῖς χοροῖς, παιδικοῖς χοροῖς, πυῤῥιχισταῖς, κυκλίῳ χορῷ, αὐληταῖς ἀνδρᾶσι).

Γυμνασιαρχία. Οἱ Γυμνασιάρχαι ὤφειλον νὰ διατρέφωσι καὶ νὰ πληρόνωσι τοὺς ὅσοι προητοιμάζοντο ν' ἀγωνισθῶσι κατὰ τὰς δημοσίας ἑορτὰς, καὶ προσέτι νὰ προμηθεύωσιν ἔλαιον, καὶ νὰ στολίζωσι τὸν τόπον τοῦ ἀγῶνος.

Ἑστίασις. Ἡ ἑστίασις τῶν φυλῶν ἐγίνετο δι' ἐξόδων τινῶν ἀνδρῶν, ἐκλεγομένων ἀπὸ τὴν φυλήν. Ὅσοι δὲ τοιουτοτρόπως συνίστων το συμπόσιον, ὠνομάζοντο *ἑστιάτορες.* Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς λειτουργίας συνέβαινε πολλὰ σπανίως.

ΚΕΦ. ΙΔ'.

Περὶ τῶν ἐκτάκτων προσόδων τῶν Ἀθηνῶν.

1. *Ἔκτακτοι φόροι νόμιμοι ἢ αὐθαίρετοι.* Αἱ ἔκτακτοι πρόσοδοι τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηνῶν εἴτε συνήγοντο, ὁσάκις ἡ χρεία τὸ ἐκάλει, κατά τινα νόμον ἢ ἔθιμον, ἢ ἐλαμβάνοντο αὐθαιρέτως.

Νόμιμοι φόροι δύο εἰδῶν. Ὡς πρὸς τὸν πρῶτον τῶν δύο τούτων τρόπων, οἱ φόροι ἦσαν δύο εἰδῶν, δηλ. εἴτε ἄμεσος φόρος, εἴτε δημόσιαι λειτουργίαι.

2. Τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα διὰ τὰς δαπάνας τοῦ

πολέμου (ἐκτὸς τῶν πλεοναζόντων χρημάτων τῆς διοικήσεως) συνήγοντο δι' ἐκτάκτου ἐγγείου φόρου (εἰσφορᾶς). Ἡ εἰσφορὰ δ' ἀνελογίζετο κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Ἀναλογισμοὶ καθ' οὓς ἐπληρόνετο ὁ ἔγγειος φόρος. Ὁ μὲν πεντακοσιομέδιμνος ἐφορολογεῖτο κατὰ τὴν πλήρη ἀξίαν τῆς ἐγγείου περιουσίας του, ὁ δὲ ἱππεὺς κατὰ τὰ πέντε ἕκτα, καὶ οἱ ζευγῖται κατὰ τὰ πέντε ἔνατα.

Ἐὰν λοιπὸν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ πολιτεία ἐχρειάζετο τὸ 50ον τῆς ὁλικῆς ἐκτιμήσεως τῆς περιουσίας, ἡ διαίρεσις ἤθελε γείνει κατὰ τὸν ἀκόλουθον πίνακα.

Τάξις	Εἰσοδήματα.	Κτήματα.	Φορολογητέον κεφάλαιον.	Φόρος τοῦ 50ου
Πεντακοσιομέδιμνοι.	500	6000 δραχ.	6000 δραχ.	120
Ἱππεῖς.	300	3600 »	3000 » $\frac{5}{6}$	60
Ζευγῖται.	150	1800 »	1000 » $\frac{5}{9}$	20

Ἡ τετάρτη τάξις ἀπηλλάττετο ἀπὸ τὴν πληρωμὴν τῶν φόρων (1).

(1) Ὁ Σέλων ὑπελογίσατο τὸ φορολογητέον κεφάλαιον τοῦ ἱππέως 3000 δραχ., καὶ τὸ τοῦ ζευγίτου 1000, διὰ τὸν πολλὰ ἰσχυρὸν λόγον, ὅτι ὅσον τὰ εἰσοδήματα εἶναι μικρότερα, τόσον ὀλιγωτέρα πρέπει νὰ ἦναι ἡ ἀναλογία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἁρμοζει νὰ φορολογῶνται

Νέα ἐκτίμησις ἐπὶ τῆς ἀρχοντίας τοῦ Ναυσιν-ίκου. Ἐπὶ τῆς ἀρχοντίας τοῦ Ναυσινίκου, Π. Χ. 378, ἐγένετο νέα ἐκτίμησις τῶν κτημάτων, καθ' ἣν διετηρήθη ἡ ἀρχὴ τοῦ Σόλωνος εἰς τρία τινὰ, ἤτοι εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἰδιοκτησίας αὐτῆς, (οὐσίας), εἰς τὸ φορολογητέον μέρος αὐτῆς (τίμημα), καὶ εἰς τὸν φόρον τὸν κατὰ τὴν ἐκτίμησιν προσδιωρισμένον (εἰσφοράν). Καὶ τὸ μὲν φορολογητέον κεφάλαιον εἰς τὴν πρώτην τάξιν ἦτο τὸ πέμπτον μέρος τῆς ἀξίας τῶν κτημάτων τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν τάξιν ταύτην, εἰς δὲ τὰς ἄλλας ἦτο μικρότερον. Ἡ νέα δὲ αὕτη ἐκτίμησις δὲν περιωρίζετο εἰς γαίας, ἀλλὰ περιελάμβανε περιουσίαν παντὸς εἴδους.

Συμμορίαι. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχοντίας εἰσήχθησαν αἱ *συμμορίαι*. Δὲν γνωρίζομεν ἄλλο τι σχεδὸν περὶ αὐτῶν εἰμὴ, ὅτι πιθανῶς ἦσαν ἑταιρεῖαι πλουσίων καὶ πτωχῶν, εἰς τὰς ὁποίας οἱ πρῶτοι ἠναγκάζοντο νὰ φέρωσι τὸ κύριον μέρος τοῦ βάρους τοῦ ἐγγείου φόρου, καὶ νὰ ἐπιμελῶνται τῶν πραγμάτων ὁλοκλήρου τῆς συμμορίας.

3. *Τριηραρχία. Πρῶτον εἶδος τῆς τριηραρχίας ἢ τριηραρχία τῶν πολιτῶν.* Ἤδη θέλομεν ξετάσει τὴν ἔκτακτον δημοσίαν ὑπηρεσίαν (λειτουργίαν), ὀνομαζομένην *τριηραρχίαν*. Ὁ σκοπὸς δὲ τῆς λειτουργίας ταύτης ἦτο νὰ χορηγήσῃ τὰς ἀναγκαίας δαπάνας τῶν πολεμικῶν πλοίων. Καὶ ἡ μὲ πολιτεία ἐχορήγει τὸ σκάφος τοῦ

ὑπὸ τῆς πολιτείας οἱ πολῖται, διότι ἕκαστος πολίτης πρέπει νὰ πορίζεται ἀπὸ τὸ εἰσόδημά του τὰ μέσα τοῦ βίου αὐτοῦ τε καὶ τῆς οἰκογενείας του, καὶ διότι ὁ πτωχότερος ἐπιβαρύνεται περισσότερον, ἂν φορολογῆται κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν, καὶ κατὰ τὰς αὐτὰς βάσεις, ὡς καὶ ὁ πλουσιώτερος. Τὸ διανεμητικὸν λοιπὸν τοῦτο σύστημα τοῦ φιλανθρώπου νομοθέτου Σόλωνος εἶναι ὑπεράνω παντὸς ἐπαίνου Σ. Μ.

πλοίου, ὁ δὲ πολίτης, ὅστις διωρίζετο ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς, καὶ ὠνομάζετο τριήραρχος, ἐφώπλιζεν αὐτὸ, ἐπρομήθευε τὸ ἀναγκαῖον πλήρωμα, καὶ ἦρχεν αὐτοῦ. Ἄρχοντες δέ τινες (ἀποστολεῖς) διωρίζοντο διὰ νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν ἔκπλευσιν τοῦ στόλου, οἱ δ' ἄρχοντες οὗτοι εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ φυλακίζωσι τοὺς τριηράρχους ἐκείνους, ὅσοι καθυστέρουν τὸν ἐφοπλισμὸν τῶν πλοίων των. Κατὰ τὸν νόμον ἡ λειτουργία τοῦ τριηράρχου περιωρίζετο εἰς ἓν ἔτος.

Τὰ κτήματα τῶν ἐπικλήρων ἦσαν ἀπηλλαγμένα τῆς λειτουργίας ταύτης (1)· ἐπίσης καὶ τὰ ὀρφανικὰ (2), τὰ κληρουχικὰ, (3) καὶ τὰ κοινωνικὰ (4), ἦσαν ἀπηλλαγμένα τῶν αὐτῶν λειτουργιῶν.

Δεύτερον εἶδος τῆς τριηραρχίας, ἢ συντριήραρχοι. Ὅτε δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων ἐγένετο τοσοῦτος, ὥστε δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ εὑρεθῶσιν πολῖται δυνάμενοι ν' ἀναλάβωσιν ὁλόκληρον τὴν δαπάνην, ἠδύ-

(1) Ἐπίκληρος ἐλέγετο ἡ μονογενὴς θυγάτηρ, ἥτις ἐκληρονόμει ὅλην τὴν πατρικὴν περιουσίαν· βεβαίως ἡ ἀτέλεια τῶν κτημάτων αὐτῆς διήρκει μόνον μεχρισοῦ ἐνυμφεύετο, ὅτε ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἔφερε τὰ βάρη τῶν κτημάτων της. Σ. Μ.

(2) Οἱ ὀρφανοὶ ἦσαν ἀπηλλαγμένοι πασῶν τῶν λειτουργιῶν ἐπὶ τῆς ἀνηλικιότητός των, καὶ ἓν ἔτος μετὰ τὴν ἐνηλικιότητά των. Σ. Μ.

(3) Κληρουχικὰ ἐννοοῦνται τὰ κτήματα τῶν κληρούχων τῶν ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀποστελλομένων ἔξω, οἵτινες, ὡς ἀπεδημοῦντες, δὲν ἠδύναντο νὰ συμπράττωσιν εἰς τὰ δημόσια πράγματα, καὶ να ἐκπληρῶσι τὸ καθῆκον τῆς τριηραρχίας. Εἶναι ὅμως πιθανὸν ὅτι μόνον τὸ μέρος τῆς περιουσίας των, τὸ ὁποῖον ἐλάμβανον μεθ' ἑαυτῶν, ἦτον ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὰ δημόσια βάρη. Σ. Μ.

(4) Κοινωνικὰ δὲ κτήματα ἐννοοῦνται πιθανώτατα τὰ μὴ διανεμηθέντα εἰσέτι μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν ἐκείνων, τῶν ὁποίων ὁ πατὴρ ἠδύνατο νὰ φέρῃ τὸ βάρος τῶν λειτουργιῶν, ἐνῷ ἕκαστος αὐτῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ χρέος τῆς τριηραρχίας. Σ. Μ.

ναντο δύο πολῖται ὁμοῦ ἡνωμένοι (συντριήραρχοι, συντριηραρχοῦντες) νὰ ἐκπληρώσωσι τὸ χρέος τῆς τριηραρχίας, καὶ ἦρχον τοῦ πλοίου ἐναλλάξ (1).

Τρίτον εἶδος τῆς τριηραρχίας. Συντέλειαι καὶ συμμορίαι. Κατὰ δὲ τὴν 105. 3 Ὀλυμπιάδα, ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ διορισθῶσι 120 μέτοχοι (συντελεῖς), διηρημένοι εἰς συμμορίας, αἵτινες ὤφειλον ν' ἀναλάβωσι τὰ χρέη τῆς τριηραρχίας. Ὑπῆρχον δὲ 20 ἐκ τούτων τῶν συμμοριῶν, ἐν αἷς ἀριθμός τις μελῶν συνενοῦτο διὰ νὰ ἐφοπλίσῃ ἓν πλοῖον. Αἱ συνενώσεις δ' αὗται (συντέλειαι) συνέκειντο συχνάκις ἀπὸ 5 ἢ 6 ἄνδρας, ὥστε μία συμμορία ἠδύνατο νὰ δώσῃ 10 ἢ 12 πλοῖα.

Τέταρτον εἶδος τριηραρχίας κατὰ τὸν νόμον τοῦ Δημοσθένους. Ἐπειδὴ δ' αἱ συμμορίαι αὗται δὲν ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ των, ἕνεκα τῶν συμβασῶν εἰς αὐτὰς ἀταξιῶν, ἀπεκρούσθησαν αὗται ἀπὸ τὸν Δημοσθένην (Ὀλυμπιὰς 110. 1), ὅστις εἰσήγαγε νόμον διαλαμβάνοντα, ὅτι ὁ κάτοχος περιουσίας 10 ταλάντων νὰ δίδῃ μίαν τριήρη· ὅσοι δὲ εἶχον ἀνωτέραν ποσότητα, ὤφειλον νὰ δίδωσι δύο τριήρεις καὶ ἓν βοηθητικὸν πλοῖον (ὑπηρετικὸν), καὶ ὅσοι εἶχον ὀλιγώτερα τῶν 10 ταλάντων, ὤφειλον ν' ἀναπληρώνωσι τὴν ποσότητα ταύτην ἑνούμενοι εἰς συντελείας. Ὁ ὀργανισμὸς δὲ οὗτος φαίνεται ὅτι ἐπέτυχεν ἄριστα· διότι καθ' ὅλον τὸν πόλεμον, οὐδεὶς τριήραρχος ἐβλήθη εἰς τὴν φυλακὴν, ἢ προσέπεσεν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ δήμου, ἢ κατέφυγεν εἰς τὸν ἐν τῇ Μουνυχίᾳ ναὸν τῆς Ἀρτέ-

(1) Δηλ. ἓξ μῆνας ἦρχε τοῦ πλοίου ὁ εἷς, ὁ δὲ ἕτερος τοὺς ἄλλους ἓξ. Σ. Μ.

μιδος (ὅπερ ἠδύναντο νὰ πράττωσιν οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐκπληρώσωσι το χρέος τῆς τριηραρχίας), οὔτε πλοῖόν τι ἀπωλεσεν ἡ πολιτεία (1).

Αἱ δαπάναι τῆς τριηραρχίας διέφερον πιθανῶς ἀπὸ 40 μνῶν μέχρι ἑνὸς ταλάντου.

4. *Ἄλλα ἔκτακτα μέσα τοῦ ἀργυρολογεῖν.* Ἐκτὸς τῶν ἄλλων μέσων τοῦ ἀργυρολογεῖν, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἡ πολιτεία, δυνάμεθα νὰ καταριθμήσωμεν τὰ λάφυρα τοῦ πολέμου, τὰ λύτρα τῶν αἰχμαλώτων, τὰς ἐπιβαλλομένας χρηματικὰς ποινὰς εἰς τὰς ὑπηκόους πολιτείας (2), τὰς ἐκουσίας συνεισφορὰς (ἐπιδόσεις), τὰ ἐκούσια καὶ βίαια δάνεια, ἡ ἐκτύπωσις κιβδήλων νομισμάτων, ἡ μεταχείρισις τῶν ἱερῶν χρημάτων εἰς τὰς χρείας τῆς πολιτείας, κτλ.

(1) Δὲν ἔμεινε δηλ. εἰς τὸ ναυπηγεῖον τοσοῦτον χρόνον, ὥστε νὰ κατασταθῇ ἄχρηστον πρὸς πλοῦν, ὡς συνέβαινε πρότερον, ὅτε οἱ πτωχοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰ ἔξοδα τῆς τριηραρχίας. Σ. Μ.

(2) Εἰς τοιαύτας ποινὰς κατεδικάσθη ἡ Πάρος μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, ὡς μηδίσασα, ἡ Μῆλος καὶ ἡ Τῆνος, διότι ἐδέχθησαν πειρατάς, κτλ. Σ. Μ.

ΒΙΒΛΙΟΝ Β'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ.

ΚΕΦ. Α'.

Γεωγραφία τῆς Λακωνίας, καὶ περιγραφὴ τῆς πόλεως Λακεδαίμονος ἢ Σπάρτης.

1. *Λακωνία.* Ἔκτασις. Ἡ Λακωνία, ἡ μεγίστη ἴσως ἐν Πελοποννήσῳ πολιτεία, ἦτο 66 γεωγραφικῶν μιλίων τὸ μῆκος, καὶ 36 τὸ πλάτος· ἡ δὲ ἐπιφάνεια αὐτῆς 1800 τετραγ. μιλίων.

Ποταμοί. Ὁ πρώτιστος ποταμὸς αὐτῆς εἶναι ὁ Εὐρώτας, ὅστις ἔχει τὰς πηγάς του εἰς τὴν Ἀρκαδίαν· μετὰ μικρὸν δὲ διάστημα γίνεται ἄφαντος, καὶ φαίνεται πάλιν εἰς τὰ μεθόρια τῆς Λακωνίας. Ἔπειτα δὲ διαβρέει τὴν Λακωνικὴν, καὶ διέρχεται πλησίον τῆς Σπάρτης, προβαίνων μέχρι τῆς πόλεως Ἕλους, πλησίον τῆς ὁποίας ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν. Ἕνεκα δὲ τῆς ἀνωμάλου καὶ ὀρεινῆς φύσεώς της, ἡ Λακωνία ἦτον ἄφορος καὶ δυσκαλλιέργητος, ὡς ἦτον ἐπόμενον. Ἐσεμνύνετο ὅμως ποτὲ διὰ τὰς ἑκατὸν πόλεις της, ἀλλ' αἱ πλεῖσται τούτων ἦταν ἴσως, ὡς οἱ δῆμοι τῆς Ἀττικῆς, δηλ. ὄχι μεγαλήτεραι κωμῶν.

Πληθυσμός. Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Εἱλώτων, οἵτινες ἀναμφιβόλως ἀπετέλουν τὴν πολυαριθμοτάτην τάξιν (ἐπειδὴ ἡ ἀναλογία αὐτῶν πρὸς τὸν ἄλλον πληθυσμὸν ἦτο πέντε πρὸς ἕνα,) ὑπελογίζετο εἰς 270,000 ψυχῶν.

66
36
696
198

Ὅρια. Ὁ ποταμὸς Πάμισος (Πιρνάτζα,) καὶ ὁ Ταΰγέτος, ἀπετέλουν τὰ Λακωνικὰ ὅρια πρὸς τὴν Μεσσηνίαν. Πρὸς δὲ τὴν Ἀρκαδίαν τὰ ὅρια ἐσημειοῦντο διὰ τῆς σειρᾶς τῶν ὀρέων, πρὸς τὴν βόρειον πλευρὰν τῶν ὁποίων ἔχει τὰς πηγάς του ὁ Ἀλφειὸς, καὶ πρὸς τὴν μεσημβρινὴν ὁ Εὐρώτας. Συνέχεια δὲ τῶν αὐτῶν ὀρέων διεχώριζε τὴν χώραν τῆς Σπάρτης ἀπὸ τὴν μικρὰν χώραν τῆς Κυνουρίας, ἥτις ἐξ ἀρχῆς μὲν ἦτο τῶν Ἀργείων, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἔγεινεν ἀδιάκοπος αἰτία διενέξεων μεταξὺ τῶν δύο πολιτειῶν.

2. *Πόλεις.* Αἱ πρώτιστα πόλεις τῆς Λακωνίας ἦσαν ἡ Σπάρτη, αἱ Θεράπναι (τὰ Χρύσαφα), κατὰ τὸ μεσημβρινοανατολικὸν μέρος τῆς Σπάρτης, καὶ αἱ Ἀμύκλαι. Κατὰ τὸ παράλιον δὲ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου, εἴκοσι ἐννέα μίλια μακρὰν τῆς Σπάρτης, ἦτο τὸ Γύθειον (Παλαιόπολις), ὁ λιμὴν (Ἐπίνειον) τῆς χώρας ταύτης. Εἰς δὲ τὴν βορειοανατολικὴν ἄκραν τῆς χώρας κατὰ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον ἦτον ἄλλος λιμὴν αἱ Πρασιαὶ (ὁ Ἁγ. Ἀνδρέας).

Ἀκρωτήρια. Τὸ Ταίναρον (Κάβο Ματαπᾶς) ἀπετέλει τὸ μεσημβρινώτατον ἀκρωτήριον τῆς Πελοποννήσου. Ἐνταῦθα ἦτο τὸ περίφημον ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος, τὸ ἄδυτον τοῦ ὁποίου ἐλογίζετο ἄσυλον ἀπαραβίαστον. Τὸ περίφημον ἀκρωτήριον Μαλέας (Κάβο Μαλιᾶς), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἔσχατον ἄκρον τῆς Πελοποννήσου πρὸς τὸ μεσημβρινοανατολικὸν μέρος, διεχώριζε τὸν Λακωνικὸν ἀπὸ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον.

Κύθηρα. Ἡ νῆσος Κύθηρα (σήμερον Τσιρίγον) κεῖται σχεδὸν ἀντικρὺ τῆς χερσονήσου Ὀνουγνάθου καὶ τοῦ κόλπου τῶν Βοιῶν. Ἡ πρώτη δὲ πόλις αὐτῆς ὠνομάζετο ὡσαύτως Κύθηρα, ὁ δὲ λιμὴν αὐτῆς Σκάν-

δεια. Ἡ νῆσος αὕτη ἦτον ὑποκειμένη εἰς τὴν Σπάρτην, ἥτις κατέταττε τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς Περιοίκους τάξιν, καὶ ἔστελλεν ἐκεῖσε ἄρχοντα καλούμενον Κυθηροδίκην διὰ νὰ διανέμῃ τὴν δικαιοσύνην.

Ἀξιολογότης αὐτῆς. Ἡ κατοχὴ τῆς νήσου ταύτης ἦτον ὠφελιμωτάτη, ἐπειδὴ οἱ λιμένες αὐτῆς ἐχρησίμευον ὡς καταφύγιον εἰς τοὺς Σπαρτιατικοὺς στόλους. Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ δὲ πολέμου, στόλος Ἀθηναίων, στρατηγούμενος ὑπὸ τοῦ Νικίου, ἐκυρίευσεν αὐτήν· ἀπεδόθη ὅμως εἰς τὴν Σπάρτην διὰ τῆς συνθήκης τῆς συνωμολογηθείσης μετὰ τὴν ἐν Ἀμφιπόλει μάχην· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐκυριεύθη ἀπὸ τὸν Κόνωνα, ὅτε ἐνίκησε τὸν Σπαρτιατικὸν στόλον περὶ τὴν Κνίδον.

3. *Σπάρτη· θέσις αὐτῆς.* Ἡ πόλις Σπάρτη ἔκειτο εἰς μικρὰν πεδιάδα, περιοριζομένην ἐξ ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὸν Ταΰγετον, ἐξ ἄλλου δὲ ἀπὸ τὴν ὀλιγώτερον ὑψηλὴν σειρὰν τοῦ ὄρους Θόρνακος. Ἡ πόλις δὲ ἔκειτο εἰς τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ Εὐρώτα. Εἰς τὸν αἰῶνα δὲ τοῦ Θουκιδίδου ἦτον ἄσημος πόλις, ἄνευ τειχῶν, παριστῶσα μᾶλλον τὴν θέαν ἀθροίσματος κωμῶν (κατὰ κώμας) παρὰ τακτικῶς ἐσχεδιασμένης, καὶ καλῶς οἰκοδομημένης πόλεως. Αἱ δημόσιαι οἰκοδομαὶ ἦσαν ὡσαύτως ὀλίγαι, καὶ αὗται δὲν ἦσαν περίφημοι, οὔτε διὰ τὸ μέγεθος, οὔτε διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καλλονήν αὐτῶν. Ἡ πόλις διετέλει ἀτείχιστος κατὰ τὴν λαμπροτάτην περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς Σπάρτης, ἐπειδὴ ὁ Λυκοῦργος ἐδίδαξε τοὺς συμπολίτας του, ὅτι ἀρίστη ὑπεράσπισις ἦτον ἡ ἀνδρεία τῶν πολιτῶν της. Ἀφοῦ ὅμως ἡ Σπάρτη ὑπέκυψεν εἰς τυράννους, ἐτειχίσθη, τὰ δὲ τείχη αὐτῆς κατέστησαν τὴν πόλιν ἱκανὴν ν᾽ ἀντέχῃ εἰς τακτικὴν πολιορκίαν. Κατ᾽ ἐκεῖνον δὲ τὸν χρόνον ηὐξήθη μεγάλως, ἐπειδὴ εἶχε περιφέρειαν 48 σταδίων. Ἡ Σπάρτη δὲν εἶχε μὲν ἀκρόπολιν περίφημον διὰ τὸ ὕψος της, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὑπῆρχον διάφοροι λόφοι ἐντὸς τῆς περιφερείας τῆς πόλεως, ὁ ὑψηλότερος αὐτῶν ὠνομάζετο ἀκρόπολις.

Ἐρείπια τῆς παλαιᾶς πόλεως. Τὰ ἐρείπια τῆς Σπάρτης εἶναι δύω περίπου μίλια μακρὰν τῆς νεωτέρας πόλεως Μιστρᾶ. Περιλαμβάνουσι δὲ μεγαλοπρεπὲς θέατρον 418 ποδῶν κατὰ τὴν μακροτάτην αὐτοῦ διάμετρον, ἔχον ὀρχήστραν 114 ποδῶν τὸ πλάτος. Εἰς τὸ θέατρον δὲ πρόσκεινται δύο παράλληλα τείχη, τὰ ὁποῖα εἶναι περίπου ἓν στάδιον κατὰ τὸ μῆκος. Ὁλόκληρος δὲ ἡ πόλις φαίνεται, ὅτι ἦτον ἓν μίλιον περίπου τὸ μῆκος. περιελάμβανε δὲ πέντε λόφους, ἐξ ὧν τινες ἔχουσιν ἐρείπια ἐπὶ τῶν κορυφῶν αὐτῶν.

4. *Οἰκοδομαὶ τῆς ἀγορᾶς.* Ἡ ἀγορὰ τῆς Σπάρτης περιελάμβανε τὰ ἀρχεῖα τῶν Ἐφόρων, τῶν Νομοφυλάκων καὶ τῶν Βειδιαίων, ἀλλὰ ἡ περιφανεστάτη οἰκοδομὴ εἰς τοῦτο τὸ μέρος τῆς πόλεως ἦτον ἡ Περσικὴ στοά, ὀνομασθεῖσα οὕτω διότι ἐκτίσθη ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν Περσῶν. Ὑπεράνω δὲ τοῦ περιστυλίου ἵσταντο οἱ ἀνδριάντες τῶν Περσῶν στρατηγῶν (ἐν οἷς καὶ ὁ ἀνδριὰς τοῦ Μαρδονίου), ἐκ λευκοῦ μαρμάρου· καὶ προσέτι ὁ ἀνδριὰς τῆς Ἀρτεμισίας, βασιλίσσης τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Ἡ ἀγορὰ ἦτον ὡσαύτως κεκοσμημένη μὲ ἀγάλματα τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Λητοῦς.

Τάφοι τῶν Εὐρυπωντιδῶν βασιλέων. Εἰς τὴν ἄκραν δὲ τῆς ὁδοῦ Ἀφετῶν, ἥτις ἦγεν ἔξω τῆς ἀγο-

ρᾶς ἦσαν οἱ τάφοι τῶν βασιλέων ἐκ τοῦ γένους τῶν Εὐρυπωντιδῶν.

Οἰκοδομαὶ πρὸς μεσημβρίαν τῆς ἀγορᾶς. Πρὸς μεσημβρίαν δὲ τῆς ἀγορᾶς αἱ πρῶται οἰκοδομαὶ ἦσαν τὸ κενοτάφιον τοῦ Βρασίδου, ἓν θέατρον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, καὶ ἀντικρὺ αὐτοῦ ὁ τάφος τοῦ Παυσανίου, ὅστις ἐστρατήγει ἐν Πλαταιαῖς, καὶ ὁ τοῦ Λεωνίδου, τοῦ ὁποίου τὰ ὀστᾶ μετεκομίσθησαν ἐκεῖσε ἀπὸ τὰς Θερμοπύλας 40 ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἐνταῦθα ἐξεφωνοῦντο κατ' ἔτος ἐπιτάφιοι λόγοι, καὶ ἐτελοῦντο ἀγῶνες, εἰς τοὺς ὁποίους μόνοι οἱ Σπαρτιᾶται ἠδύναντο ν' ἀγωνισθῶσι. Τὰ δὲ ὀνόματα τῶν πεσόντων εἰς τὰς Θερμοπύλας ἦσαν ἐγγεγραμμένα ἐπί τινος στήλης πλησίον τοῦ μνημείου. Ὁ τόπος δὲ ὁ ὀνομαζόμενος Λίμναιον περιεῖχε τὸ ἱερὸν τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος.

Ἱερὸν τῆς χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς. Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως δ' ἔκειτο τὸ ἱερὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς, περίφημον εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τὸν θάνατον τοῦ Παυσανίου, καταφυγόντος εἰς οἴκημά τι ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ περιβόλου, ἀφ' οὗ ἀνεκαλύφθη ἡ προδοσία του, καὶ ἀποθανόντος ὑπὸ τοῦ λιμοῦ. Ἡ οἰκοδομὴ δὲ αὕτη ἦτο πλουσίως κεκοσμημένη μὲ χάλκινα ἀγάλματα παριστῶντα τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους, τὰ ἔργα τῶν Τυνδαριδῶν, τὰ κατορθώματα τοῦ Περσέως, καὶ τὴν γένεσιν τῆς Ἀθηνᾶς.

Ποικίλη στοά. Εἰς τὴν Σπάρτην δὲ, ὡς καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὑπῆρχε στοὰ ὀνομαζομένη Ποικίλη.

5. *Δρόμος.* Ὁ δρόμος, ἤτοι τόπος, ὅπου ἔτρεχον, περιεῖχε δύο γυμνάσια. Τὰ ἀγάλματα δὲ τῶν Διοσκούρων, τῶν ἐπονομαζομένων Ἀφετηρίων, ἵσταντο πλησίον τῆς ἀφετηρίας τοῦ δρόμου· ὀλίγον δὲ περαιτέρω, μνημεῖόν τι τοῦ Ἄλκωνος, καὶ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος.

Πλατάνιστος. Φυτεία δὲ πλατάνων ἐχρησίμευεν ὡς εἴσοδος εἰς τὸν ἀνοικτὸν τόπον, ὅπου οἱ ἔφηβοι Σπαρτιᾶται ἐγυμνάζοντο. Ὁ Πλατάνιστος δὲ περιεκυκλοῦτο ἀπὸ ὕδωρ· ἤρχοντο δὲ εἰς αὐτὸν διὰ δύο γεφυρῶν. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ἵστατο ἄγαλμα τοῦ Ἡρακλέους, ἤτοι τῆς ἰσχύος, ἤτις καταδαμάζει τὸ πᾶν, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης τὸ τοῦ Λυκούργου, ἤτοι τοῦ νόμου, ὅστις κανονίζει τὰ πάντα.

Ἡ γέφυρα Βάβυκας. Ἐπὶ ποταμίου δέ τινος ὀνομαζομένου Κνακίωνος (ἴσως ὁ νῦν Παντελεήμων) ἦτον ἡ γέφυρα Βάβυκας.

ΚΕΦ Β'.

Περὶ τῶν πολιτῶν, φυλῶν, κ.λπ.

1. *Διάκρισις μεταξὺ τῶν Λακεδαιμονίων τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ.* Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Ξενοφῶντα ὑπῆρχε διάκρισις μεταξὺ τῶν Λακεδαιμονίων τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ· διότι οἱ μὲν πρῶτοι, (οἵτινες ἦσαν ἐκ Δωρικῆς καταγωγῆς) ὠνομάζοντο Σπαρτιᾶται, οἱ δὲ δεύτεροι Λακεδαιμόνιοι. Οἱ κάτοικοι δὲ τῶν περιχώρων ἐκαλοῦντο *περίοικοι*, καὶ κατήγοντο κυρίως ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς, τοὺς ὁποίους κατεκυρίευσαν οἱ Δωριεῖς. Ἦσαν δὲ πολιτικῶς κατώτεροι ἀπὸ τοὺς ἐν τῇ πρωτευούσῃ Σπαρτιάτας· π. χ. δὲν ἠδύναντο νὰ συμπράττωσιν εἰς τὴν γενικὴν κυβέρνησιν, ὑπηρέτουν ὅμως εἰς

τὸν πόλεμον μετὰ τῶν λοιπῶν, καὶ φαίνεται ὅτι ἐξήσκουν ἀστυκὰ δικαιώματα εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν πόλεις. Ἀλλ' ἂν καὶ οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς ἀπέβαλον οὕτως ἔξω τῆς πόλεως τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀρχαίων κατοίκων, ἔμειναν ὅμως γένη τινὰ, τὰ ὁποῖα κατῴκουν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ ἀπελάμβανον ἴσην μὲ αὐτοὺς ὑπόληψιν. Παράδειγμα δὲ τούτου ἦσαν οἱ Ταλθυβιάδαι (οἵτινες εἶχον κληρονομικὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ κήρυκος).

2. *Πολῖται δύο εἰδῶν. Πολῖται ἐκ γενετῆς.* Οἱ πολῖται ἦσαν δύο εἰδῶν· 1ον ὅσοι ἐγεννῶντο πολῖται· καὶ 2ον ὅσοι προσεκτῶντο τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου. Οἱ πρῶτοι δὲ ἦσαν οἱ γνήσιοι ἀπόγονοι γονέων, οἵτινες ὑπῆρξαν πολῖται.

Ἀνατροφὴ τῶν ἐλευθέρων παίδων. Ἅμα τὸ βρέφος ἐγεννᾶτο, ἐφέρετο ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς τόπον ὀνομαζόμενον Λέσχην, ὅπου ἐξετάζετο ἀπὸ τοὺς γέροντας τῆς φυλῆς του. Καὶ ἂν μὲν τὸ βρέφος ἐφαίνετο ῥωμαλαῖον καὶ ὑγιὲς, παρήγγελον νὰ ἀνατραφῇ, καὶ προσδιώριζον εἰς αὐτὸ ἕνα ἐκ τῶν 9,000 κλήρων τῶν ἀγρῶν. Ἀλλ' ἐὰν ἐφαίνετο ἀδύνατον ἢ δύσμορφον, παρήγγελλον νὰ ῥιφθῇ εἰς βάραθρόν τι πλησίον τοῦ ὄρους Ταϋγέτου, Ἀποθέτας καλούμενον. Τὸ παιδίον, γενόμενον ἑπταετὲς, κατετάττετο εἰς μίαν τῶν ἀγελῶν, ἤτοι τάξεων, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῶν γονέων αὐτοῦ. Μετὰ τὸ δωδέκατον δ' ἔτος, ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων ἦτο πολὺ αὐστηροτέρα. Κατὰ τὸ 16ον δὲ ἢ 17ον, τὰ παιδία ὠνομάζοντο *σιδεῦναι*. Κατὰ δὲ τὸ 18ον κατετάττοντο εἰς τοὺς *ἐφήβους*, οἵτινες ὠνομάζοντο *μελλείρενες*. Γενόμενα δὲ εἰκοσαετῆ, ὠνομάζοντο *εἴρενες*. Τέλος δὲ κατὰ τὸ 30ον ἔτος, κατεγράφοντο

εἰς τοὺς ἄνδρας, καὶ ὠνομάζοντο τότε *ἔξηβοι*, ὡς ὄντες ἔξω τῆς ἥβης, ἤτοι πέραν τῆς ἡβικῆς ἡλικίας.

3. *Πολῖται δι' ἀποκτήσεως τοῦ δικαιώματος.* Εἰς τὴν νηπιότητα τῆς πολιτείας, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν τῶν καταταττομένων εἰς τὴν τάξιν τοῦ πολίτου ἦτο μέγας. Ἀλλ' εἰς τὸ μετὰ ταῦτα τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐδίδετο σπανιώτερον εἰς τοὺς ξένους, καὶ μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιττάσεις.

Μόθακες. Ὑπῆρχον ὡσαύτως καὶ ἄλλοι, ὄχι ἐκ γενετῆς Λακεδαιμόνιοι, οἵτινες ἐκπαιδευόμενοι νηπιόθεν, ὡς οἱ Σπαρτιᾶται, ἀπελάμβανον ἐπὶ τέλους τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου. Οὗτοι δ' ὠνομάζοντο *Μόθακες*. Οἱ ἀπελεύθεροι δὲ, καὶ ἰδίως οἱ Εἵλωτες, ἐγίνοντο ὡσαύτως ἐνίοτε πολῖται.

4. *Φυλαί.* Εἰς τὴν Σπάρτην, ὡς καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην Δωρικὴν πολιτείαν, ὑπῆρχον τρεῖς φυλαὶ, οἱ Ὑλλεῖς, οἱ Δυμάνες καὶ οἱ Πάμφυλοι (1).

5. Αἱ τρεῖς αὗται φυλαὶ κατῴκουν τὰς 4 κώμας (2), τὰς ὀνομαζομένας *Πιτάνην, Λίμνην, Μεσόαν*, καὶ *Κυνόσουραν*, ἐκ τῶν ὁποίων συνίστατο ἡ Σπάρτη, κατὰ τὸν Θουκυδίδην.

6. *Ὠβαί.* Αἱ φυλαὶ αὗται ὑποδιηροῦντο πάλιν εἰς μερίδας ὀνομαζομένας *ὠβὰς καὶ φρατρίας*, ἐξ ὧν ἦσαν 30, ἤτοι δέκα εἰς ἑκάστην φυλήν.

---

(1) Τὸ ἔξοχον γένος τῶν Αἰγιδῶν δὲν φαίνεται ὅτι ἀπετέλει χωριστὴν φυλὴν, ἀλλ' ὅτι κατετάχθη εἰς μίαν τῶν τριῶν φυλῶν. Μύλλερ περὶ Δωριέων. Τόμ. 2. σελ. 79.

(2) Οἱ Γραμματικοὶ ἐνίοτε ὀνομάζουσι τὰς 4 ταύτας διαιρέσεις φυλὰς, ὅπερ φέρει σύγχυσιν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν τριῶν φυλῶν, αἵτινες κατῴκουν εἰς τὰς κώμας ταύτας. Μύλλερ περὶ Δωριέων Τόμ. 2. σελ. 48—50.

Μόραι. Ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα διαίρεσις εἰς ἓξ Μόρας (1), αἵτινες περιελάμβανον ὅλα τὰ μέλη τῶν φυλῶν, ὅσα εἶχον τὴν στρατιωτικὴν ἡλικίαν.

Ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν. Κατά τινα νόμον τοῦ Λυκούργου, ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν δὲν ἔπρεπε ποτὲ νὰ ὑπερβῇ τὸν ἀριθμὸν τῶν κλήρων, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ ἀγροὶ τῆς Σπάρτης ἦσαν διηρημένοι, δηλ. τὰς 9000· οἱ δ' ἀγροὶ ὅλων ἔπρεπε νὰ ἦναι ἴσοι. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου, ὁ νόμος οὗτος ἠθετήθη, διότι εἷς καὶ μόνος Σπαρτιάτης ἐγίνετο κύριος πολλῶν κλήρων.

Οἱ υἱοὶ ἐκληρονόμουν πάντοτε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Εἰς τὴν Σπάρτην, ὁ υἱὸς διεδέχετο πάντοτε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Οἱ υἱοὶ τῶν κηρύκων π. χ. ἐγίνοντο κήρυκες, οἱ υἱοὶ τῶν μουσικῶν ἐγίνοντο μουσικοί, καὶ τὰ λοιπά.

ΚΕΦ. Γ'.

Ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι.

1. *Δύο εἴδει ἐλευθέρων Σπαρτιατῶν.* Οἱ ἐλεύθεροι πολῖται τῆς Σπάρτης ἦσαν εἴτε *ὅμοιοι*, ἔχοντες ἴσα δικαιώματα, καὶ ἐκλεγόμενοι εἰς ὅλας τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτείας, εἴτε *ὑπομείονες*, οἵτινες δὲν ἠδύναντο μὲν νὰ ἐκλεχθῶσιν εἰς οὐδεμίαν ἀρχήν, ἠδύναντο ὅμως νὰ

(1) Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ὁ Λυκοῦργος συνέστησε τὰς ἑνωμοτίας, τριακάδας καὶ συσσίτια (ὑποδιαιρέσεις τῶν Μορῶν), χάριν στρατιωτικῶν σκοπῶν ἀναμφιβόλως. Οἱ Λακεδαιμόνιοι δ' ἔτρωγον καὶ ἐμάχοντο εἰς τὸν αὐτὸν λόχον. Μύλλερ περὶ Δωριέων Τόμ. 2. σελ. 253.

ἐκλέγωσιν. Ἡ τελευταία δὲ τῶν τάξεων τούτων περιελάμβανε τοὺς πτωχοτέρους πολίτας, τοὺς ἀπελευθέρους, καὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀπελευθέρων.

2. *Δοῦλοι.* Εἰς τὴν Σπάρτην ἦσαν περισσότεροι οἰκιακοὶ δοῦλοι παρὰ εἰς πᾶσαν ἄλλην πόλιν τῆς Ἑλλάδος· ἦσαν δὲ δύο εἰδῶν, τοι οἱ ὀνομαζόμενοι *δοῦλοι*, οἵτινες κατ' ἀνάγκην ἐγίνοντο τοιοῦτοι, καὶ οἱ καλούμενοι *οἰκέται*, οἵτινες εἶχον γεννηθῇ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου των.

Εἵλωτες. Ἡ ἀρχὴ τῆς δουλείας ἐν Λακεδαίμονι χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς τῆς πόλεως Ἕλους, οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι τῆς ὁποίας, ὡς καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν, ὠνομάζοντο μετὰ ταῦτα Εἵλωτες (1).

Τὸ κύριον δ' ἔργον τῶν Εἱλώτων ἦτον ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς. Μετήρχοντο ὡσαύτως διάφορα ἐπιτηδεύματα, ἐμίσθωνον τοὺς ἀγροὺς τῶν Σπαρτιατῶν, πληρόνοντες ὡρισμένον εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον σπανίως ηὔξανεν ὁ ἰδιοκτήτης. Οἱ Εἵλωτες ὑπηρέτουν καὶ ὡς ναῦται εἰς τὸν στόλον· εἰς δὲ τὸν στρατὸν ἕκαστος ὁπλίτης, ἤτοι βαρέως ὡπλισμένος στρατιώτης, παρηκολουθεῖτο ἀπὸ ἕνα ἢ περισσοτέρους ἐξ αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν Εἱλώτων ὑπερέβαινε τὸν τῶν ἐλευθέρων, ἐπροξένουν ἀδιακόπως φόβον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, οἵτινες συχνάκις τοὺς ἐθανάτονον διὰ παραμικρὰς ἀφορμάς.

(1) Ἴδε Ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν τοῦ Ῥομπισῶνος. Ὁ Μύλλερ ὅμως φρονεῖ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβε τὴν ἀρχήν του ἀπὸ τοῦ ἕλω εἰς παθητικὴν σημασίαν, καὶ ἐπομένως, ὅτι ἡ λέξις Εἵλωτες σημαίνει αἰχμαλώτους. Νομίζει ὡσαύτως πιθανόν, ὅτι οὗτοι ἦσαν φυλὴ αὐτοχθόνων, ἥτις ὑπετάγη κατ' ἀρχαιοτάτην τινὰ περίοδον χρόνου, καὶ ἥτις ἀμέσως μετέβη ὡς δούλη εἰς τοὺς κατακτητὰς Δωριεῖς.

Κρυπτεία. Ἡ αὐστηροτάτη δὲ τιμωρία, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Εἵλωτες ὑπεβάλλοντο, ἦτον ἡ Κρυπτεία, ἥτις ἦτον ἐτησία σφαγὴ, ὡς τινες συγγραφεῖς ὑποθέτουσιν, ἄλλοι ὅμως μετὰ μεγαλητέρας πιθανότητος συμπεραίνουσιν, ὅτι ἦτο μόνον σύστημα ὀχληρᾶς ἐργασίας (1).

Χειραφεσία. Οἱ Εἵλωτες ὅμως ἐλάμβανον ὄχι σπανίως τὴν ἐλευθερίαν των εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῶν εἰς τὸ στράτευμα καὶ εἰς τὸ ναυτικόν. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις ὁ ἀπελευθερούμενος Εἵλως ἐστεφανοῦτο καὶ ἤγετο ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον ναόν. Παρατηρητέον δὲ, ὅτι οὐδεὶς ἰδιώτης ἠδύνατο νὰ ἐλευθερώσῃ δοῦλον ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς πολιτείας. Ἀφοῦ δὲ ἀπελάμβανον τὴν ἐλευθερίαν των ἐπί τινα χρόνον, φαίνεται ὅτι ὠνομάζοντο Νεοδαμώδεις.

ΚΕΦ. Δ'.

Περὶ τῶν βασιλέων.

1. *Τάξις διαδοχῆς τῶν δύο βασιλικῶν γενῶν.* Εἴπομεν ἤδη τὸν τρόπον, καθ' ὃν συνεβασίλευσαν τὰ δύο γένη (2). Κατὰ τὸν Πλούταρχον οἱ Λακεδαιμόνιοι ὠνόμαζον τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν Ἀρχαγέτας. Ἀμφότεροι δὲ οἱ βασιλεῖς ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐκ τοῦ γένους τοῦ Ἡρακλέους, καὶ νὰ ἐγεννήθησαν ἀπὸ μητέρας Σπαρτιάτιδας. Εἰς ἕκαστον δὲ τῶν βασιλικῶν γενῶν τὸ στέμμα μετέβαινεν εἰς τὸν μεγαλήτερον υἱόν. Ἐν ἐλλείψει δὲ υἱῶν, μετέβαινε τὸ στέμμα εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως, ἢ, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἀδελφὸς, ὁ πλησιέστατος συγγενὴς διεδέχετο τὸν θρόνον. Ἐὰν δὲ ἡ σύζυγος ἑκατέρου τῶν βασιλέων ἐξηλέγχετο ἄπιστος, ἢ ὑπῆρχον ἰσχυραὶ ὑπόνοιαι περὶ τούτου, ὁ υἱὸς αὐτῆς, εἴτε δὲν ἐγίνετο δεκτὸς εἰς τὸν θρόνον, ἢ, ἐὰν εἶχε γείνει δεκτὸς πρὸ τῆς κατηγορίας, ἐξεθρονίζετο. Διὰ νὰ προληφθῇ δὲ τοῦτο, ὅσον ἦτο δυνατὸν, αἱ βασίλισσαι ἐτίθεντο εἰς τὴν ἰδιαιτέραν φροντίδα τῶν ἐφόρων, οἵτινες ὤφειλον νὰ ἐπαγρυπνῶσιν εἰς τὴν διαγωγήν των. Ὁσάκις δὲ βασίλισσά τις ἦτο στεῖρα, ὁ βασιλεὺς ὤφειλε νὰ νυμφευθῇ ἄλλην σύζυγον.

2. *Δικαιώματα καὶ χρέη τῶν βασιλέων.* Ἡ ἐξουσία τῶν βασιλέων ἦτο περιωρισμένη. Ἅπαξ δὲ τοῦ μηνὸς ὤμνυον ἐνώπιον τῶν ἐφόρων, ὅτι θέλουν κυβερνᾷ κατὰ τοὺς νόμους· καὶ οἱ ἔφοροι ὤμνυον ἀμοιβαίως, ὅτι ἐν ὅσῳ ἐκυβέρνων οὕτως, ἤθελον διαφυλάττει τὴν ἐξουσίαν εἰς αὐτούς. Οἱ βασιλεῖς εἶχον καθήκοντα ἄλλα μὲν ἐν καιρῷ πολέμου, ὀνομαζόμενα *ἐμπολέμια*, ἄλλα δὲ ἐν καιρῷ εἰρήνης, ὀνομαζόμενα *εἰρηναῖα*. Ἡ δὲ κυριωτέρα δύναμις τῶν βασιλέων ἐν Σπάρτῃ συνίστατο εἰς τὸ ὅτι ἦσαν οἱ ἐπιμεληταὶ καὶ αἱ διαιτηταὶ ὅλων τῶν θρησκευτικῶν πραγμάτων. Ὅλαι αἱ θυσίαι αἱ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πολιτείας προσεφέροντο ὑπ' αὐτῶν. Ὑπῆρχον προσέτι ἱερωσύναι τινὲς, τὰς ὁποίας ἐξήσκουν αὐτοὶ προσωπικῶς, π. χ. τὴν ἱερωσύνην τοῦ Λακεδαιμονίου Διὸς καὶ τὴν τοῦ Οὐρανίου. Ὅτε τις τῶν βασιλέων ἀνέβαινεν

(1) Συμβουλεύθητι τὸν Μύλλερ περὶ Δωριέων Τόμ. 2, Σελ. 41, καὶ τοὺς συγγραφεῖς τοὺς ὁποίους μνημονεύει ἐκεῖ.

(2) Ἴδε σελ. 20.

εἰς τὸν θρόνον, εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀκυρώσῃ ὅσα χρέη πολίτης τις ὤφειλεν εἴτε εἰς τὸν προκάτοχον βασιλέα, εἴτε εἰς τὴν πολιτείαν.

3. *Ψῆφοι εἰς τὴν γερουσίαν.* Οἱ δύο βασιλεῖς προέδρευον εἰς τὴν γερουσίαν. Ἕκαστος δὲ αὐτῶν ἔδιδε τὴν ψῆφόν του, ἢ τὴν ἔστελλεν, ἐὰν ἦτον ἀπών, δι' ἑνὸς τῶν γερουσιαστῶν, ὅστις ἦτο πλησιέστατος συγγενὴς αὐτοῦ. Ἡ δὲ ψῆφος αὕτη ἰσοδυνάμει μὲ δύο (1).

4. *Καθήκοντα ἐν καιρῷ πολέμου.* Οἱ βασιλεῖς εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ δέχωνται πρεσβείας, καὶ ν' ἀπαντῶσιν εις αὐτὰς, καὶ νὰ κηρύττωσι πόλεμον ἐναντίον ὁποιουδήποτε ἔθνους ἔκρινον εὔλογον. Εἰς δὲ τὴν ἐκστρατείαν οὗτοι ἦσαν στρατηγοὶ τοῦ στρατεύματος, ἐὰν εἶχον τὴν ἀπαιτουμένην ἡλικίαν. Δὲν ἐπετρέπετο ὅμως ὑπὸ τοῦ νόμου νὰ ἐκστρατεύωσι συγχρόνως ἀμφότεροι οἱ βασιλεῖς μετὰ τοῦ στρατεύματος, ἐκτὸς μόνον εἰς λίαν ἐκτάκτους περιστάσεις. Ὁ βασιλεὺς, ὅστις ἐστρατήγει τοῦ στρατεύματος, παρηκολουθεῖτο ὑπὸ δύο ἐκ τῶν ἐφόρων καὶ ὑπὸ δύο Πυθίων, οἵτινες ἀπεστέλλοντο εἰς τοὺς Δελφοὺς διὰ νὰ λαμβάνωσι χρησμούς. Προσδιορίζετο ὡσαύτως συμβούλιον εἰς αὐτὸν, συγκείμενον συνήθως ἀπὸ ἑνδεκα ἄνδρας, ἀλλ' εἰς τινας περιστάσεις καὶ περισσοτέρους. Σωματοφυλακὴ δὲ ἐκ 300 ἐκλεκτῶν ἱππέων ἐμάχετο περὶ αὐτόν. Ὁ δὲ κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας νικητὴς εἶχεν ὡσαύτως τὸ δικαίωμα νὰ παρακολουθῇ τὸν βασιλέα ἐκστρατεύοντα. Ἅμα δὲ ὁ βασιλεὺς ἀνελάμβανε τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στρατοῦ, καὶ διέβαινε τὰ ὅρια, ἐγίνετο στρατηγὸς μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν (στρατηγὸς αὐτοκράτωρ). Εἶχε δὲ τὴν ἐξουσίαν ν' ἀποπέμπῃ καὶ νὰ συλλέγῃ στρατεύματα, νὰ ἀργυρολογῇ εἰς ξένας χώρας, καὶ νὰ ὁδηγῇ καὶ στρατοπεδεύῃ τὸ στράτευμα κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κρίσιν. Βλέπομεν ὅμως ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Παυσανίου, ὅτι, ὅτε ὁ βασιλεὺς μετεχειρίζετο παρανόμως τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἠδύνατο νὰ τιμωρηθῇ. Ὁ δὲ Πλειστοάναξ, ἕτερος βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἐξωρίσθη ἐκ τῆς πατρίδος του, διότι ἠγέρθη ὑπόνοια κατ' αὐτοῦ ὅτι ἐδωροδοκήθη διὰ νὰ ἀναχωρήσῃ μετὰ τοῦ στρατεύματός του ἀπὸ τὴν Ἀττικήν.

5. *Τιμαὶ ἀποδιδόμεναι εἰς αὐτοὺς ἐν καιρῷ εἰρήνης.* Ἐν καιρῷ εἰρήνης οἱ βασιλεῖς ἐτιμῶντο μὲ τὰς πρωτοκαθεδρίας, καὶ ὅλοι, πλὴν τῶν ἐφόρων, ἀνίσταντο τῆς ἕδρας των πρὸς τιμὴν αὐτῶν. Εἰς τὰ δημόσια δὲ, ὡς καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ συσσίτια, οὗτοι ἐλάμβανον διπλᾶς μερίδας· καὶ ὁσάκις δὲν ἠδύναντο νὰ παρευρεθῶσιν, ἐστέλλοντο εἰς τὴν οἰκίαν των δύο χοίνικες ἀλεύρου καὶ μία κοτύλη οἴνου διὰ νὰ δύνανται νὰ καλῶσιν εἰς τὴν τράπεζάν των πάντα φίλον, τὸν ὁποῖον ἔκρινον ἰδίως ἄξιον τῆς τιμῆς ταύτης. Ἑκάτερος δὲ τῶν βασιλέων ἐλάμβανεν ὡσαύτως ζῶον τέλειον πρὸς θυσίαν, τὰ δέρματα ὅλων τῶν θυσιασθέντων ζώων, ἕνα μέδιμνον σίτου, καὶ Λακωνικὴν τετάρτην οἴνου κατὰ τὴν πρώτην καὶ ἑβδόμην ἡμέραν ἑκάστου μηνός. Εἶχον δὲ βασιλικὴν κατοικίαν εἰς Σπάρτην, κτισθεῖσαν, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπὸ τὸν Ἀριστόδημον, τὸν πρόγονον τῶν δύο βασιλικῶν γενῶν.

(1) Αὕτη εἶναι ἡ ἑρμηνεία, τὴν ὁποίαν ὁ σχολιαστὴς δίδει εἰς τὸν Θουκυδίδην Β. Α. §. 20. Φαίνεται ὅμως πιθανὸν, ὅτι ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς, ὅτε ἀμφότεροι ἦσαν παρόντες, ἢ ὁ ἕτερος, ὅστις ἦτο παρὼν, εἶχε μόνον ψῆφον ἀποφασιστικὴν, ὅτε ὑπῆρχεν ἰσοψηφία.

Ἐκτὸς δὲ τῆς κατοικίας ταύτης, εἶχον πολλάκις οἰκίας ἰδιωτικὰς ἰδικάς των, καὶ σκηνὴ κατεσκευάζετο πάντοτε χάριν αὐτῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως διὰ δημοσίων δαπανῶν. Οἱ βασιλεῖς εἶχον τὸ προνόμιον νὰ διορίζωσι προξένους, οἵτινες ἐδεξιῶντο εἰς τὰς οἰκίας των πρέσβεις καὶ πολίτας ξένων πολιτειῶν (1).

6. *Τελεταὶ κατὰ τὴν ἀποθέωσίν τινος τῶν βασιλέων.* Ὅτε ἀπέθνησκέ τις τῶν βασιλέων, ἐστέλλοντο ἱππεῖς καθ' ὅλην τὴν χώραν διὰ νὰ ἀναγγείλωσι τὸ γεγονὸς εἰς τὸν λαόν. Γυναῖκες ὡσαύτως περιήρχοντο ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν κτυπῶσαι χαλκίνους λέβητας. Ἅμα δ' ἐλάμβανον τὴν ἀγγελίαν, ὅλοι οἱ ἐλεύθεροι ὤφειλον νὰ πενθηροφήσωσιν. Εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, ὡς καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν περιοίκων, παρευρίσκοντο εἰς τὴν κηδείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπορεύοντο ἀναμὶξ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες τύπτοντες τὰ πρόσωπά των, θρηνοῦντες μεγάλους θρήνους, καὶ ἐκφωνοῦντες, ὅτι ὁ ἀποθανὼν ἦτον ὁ ἄριστος τῶν βασιλέων, ὅστις ποτὲ ἐβασίλευσε τῆς Σπάρτης. Ἐὰν δὲ ὁ βασιλεὺς ἀπέθνησκεν ἐν πολέμῳ, τὸ εἴδωλον αὐτοῦ ἐξετίθετο ἐπὶ λαμπρῶς κεκοσμημένης κλίνης. Ἐπὶ δέκα δὲ ἡμέρας ἐφυλάττετο δημόσιον πένθος, διότι ἡ γενικὴ συνέλευσις δὲν συνήρχετο, καὶ τὰ δικαστήρια ἦσαν κεκλεισμένα. Κατὰ τὰς ἡμέρας δὲ ταύτας ἡ ἀγορὰ ἦτον ἐσκεπασμένη μὲ ἄχυρα, καὶ τίποτε δὲν ἐπετρέπετο νὰ πωληθῇ εἰς αὐτήν. Ὅτε δὲ ὁ νεκρὸς ἐφέρετο εἰς τὴν πόλιν, ἐθάπτετο εἰς τὸν

(1) Εἰς ἄλλας πόλεις, οἱ πρόξενοι διωρίζοντο ἀπὸ τὰς πολιτείας, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἐνήργουν.

τάφον τὸν προσδιωρισμένον εἰς τὸ γένος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁ ἀποθανὼν βασιλεὺς κατήγετο.

ΚΕΦ. Ε'.

Περὶ τῆς γερουσίας.

1. *Ἐκ τίνων συνέκειτο ἡ γερουσία.* Ἡ βουλὴ τῶν Λακεδαιμονίων ὠνομάζετο γερουσία, καὶ ἐνίοτε γερωσία. Συνεκροτεῖτο δὲ ἀπὸ τοὺς δύο βασιλεῖς καὶ 30 γέροντας, ἐξ' ὧν ἔλαβε τὸ ὄνομά της. Συνεστήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Λυκούργου κατὰ προσταγὴν τοῦ μαντείου.

2. *Προσόντα τῶν γερουσιαστῶν, καὶ τρόπος τοῦ ἐκλέγειν αὐτούς.* Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐκλεχθῇ γερουσιαστὴς ἐὰν δὲν εἶχε συμπληρωμένον τὸ ἑξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὅλοι δὲ οἱ διὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ὑποψήφιοι ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀμωμήτου ὑπολήψεως, εὐγενοῦς καταγωγῆς, καὶ ἐξόχου καταστάσεως, καὶ ὤφειλον νὰ κηρύξωσι δημοσίως τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ λάβωσι τὴν τιμὴν ταύτην (1). Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀρχὴ αὕτη ἦτον ἰσόβιος, συνέβαινε σχεδὸν πάντοτε νὰ ἐκλέγεται εἷς μόνος ἑκάστοτε, τὰ δὲ ὄμματα ὁλοκλήρου τῆς πολιτείας ἀπευθύνοντο εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ προσώπου τούτου. Ἔξοχοι λοιπὸν ἄνδρες, προσεγγίζοντες εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, προσερέροντο αὐθόρμητοι εἰς τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐξέλεγεν,

(1) Διὰ τοῦ μέσου τούτου ὁ νομοθέτης ἤθελησε νὰ καταστήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας ἐναμίλλους εἰς τὸ νὰ εὐεργετῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον τὴν πατρίδα των. Σ. Μ.

ὄχι διὰ κλήρου, ἀλλὰ διὰ τῶν περισσοτέρων φωνῶν, τὸ πρόσωπον τὸ νομιζόμενον ἀξιώτερον τῆς τιμῆς ταύτης (1). Ἀροῦ δὲ διήρχετο διὰ τῆς δοκιμασίας ταύτης, ὁ γερουσιαστὴς ἀπηλλάτετο διὰ παντὸς ἀπὸ πᾶσαν περαιτέρω εὐθύνην, διότι ἐνόμιζον ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ προσεγγίζοντος θανάτου συνετέλει εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἐναρετώτερον ἢ ὁ φόβος τοῦ νὰ κατακριθῇ ἀπὸ τὴν πολιτείαν.

3. *Δύναμις τῆς γερουσίας.* Τὰ καθήκοντα τῆς γερουσίας ἦσαν διττά, ἐπειδὴ ἦτο συγχρόνως ἐκτελεστικὴ καὶ βουλευτικὴ, καὶ δικαστικὴ ἐξουσία. Καὶ ὡς ἐκτελεστικὴ μὲν καὶ βουλευτικὴ ἐξουσία συνεζήτει μετὰ τῶν βασιλέων ὅλας τὰς μεγάλας ὑποθέσεις, καὶ ἐψήφιζε ψηφίσματα προβουλευτικῶς διὰ τῆς πλειοψηφίας. Ὡς δικαστικὴ δὲ ἐξουσία ἀπεφάσιζεν ὁριστικῶς περὶ ὅλων τῶν ποινικῶν δικῶν, καὶ ἠδύνατο νὰ τιμωρῇ μὲ ἀτιμίαν καὶ θάνατον. Ἡ γερουσία ἐσυνεδρίαζεν εἰς τὸ ἐν τῇ ἀγορᾷ δικαστήριον, ὀνομαζόμενον *βουλευτήριον τῆς γερουσίας.*

(1) Ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς ἦτον ἀξιοσημείωτος διὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ ἁπλότητα. Οἱ ὑποψήφιοι εἰσήγοντο εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἐκλογέων· ἡ δ' ἐκκλησία ἐδείκνυε τὴν εἰς τοὺς ὑποψηφίους διάθεσίν της διὰ φωνῶν, αἵτινες διέφερον ὡς πρὸς τὸ μέγεθος ἀναλόγως τῆς δηματικότητος τῶν ὑποψηφίων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἐγίνοντο. Αὗται δὲ αἱ ἐπιδοκιμαστικαὶ φωναὶ ἐσημειοῦντο ἀπὸ ἀνθρώπους κλεισμένους ἐντὸς γειτονευούσης οἰκίας, αἵτινες ἠδύναντο μὲν νὰ κρίνωσι περὶ τῶν φωνῶν, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ εἴπωσι ὑπὲρ τίνος ἐγίνοντο. Ἐκεῖνος δὲ, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου αἱ φωναὶ ἐγίνοντο περισσότεραι καὶ μεγαλήτεραι, ἐκηρύττετο νικητής. Σ. Μ.

ΚΕΦ. ΣΤ'.

Περὶ τῶν ἐφόρων.

1. *Ἀριθμὸς αὐτῶν.* Οἱ ἔφοροι, ὀνομαζόμενοι οὕτω διὰ τὸ ἐφορᾶν τὰ τῆς πόλεως πράγματα, ἦσαν πέντε τὸν ἀριθμόν. Ἡ ἀρχὴ δὲ αὐτῶν ὠνομάζετο *ἐφορεία.* Ἤρχιζον δὲ τὰ ἐνιαύσια καθήκοντά των συγχρόνως μὲ τὸ φθινοπωρινὸν ἡλιοστάσιον, τὸ ὁποῖον ἦτον ἡ ἀρχὴ τοῦ Λακεδαιμονίου ἔτους. Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν ἔδιδε τὸ ὄνομά του εἰς τὸ ἔτος, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάζετο ἐπώνυμος. Οὕτως, ὅτε ἤθελον ν' ἀναφέρωσι περὶ συμβεβηκότος τινὸς, ἤρκει νὰ εἴπωσιν, ὅτι συνέβη ἐπὶ τοῦ δεῖνα ἢ δεῖνα ἐφόρου. Ἄνδρες ἐκ τοῦ πλήθους, ἄνευ περιουσίας ἢ διακρίσεως, (οἱ τυχόντες), ἐξελέγοντο εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἀλλὰ δὲν εἶναι σαφῶς γνωστὸν κατὰ ποῖον τρόπον ἐξελέγοντο· ἴσως, (ἐπειδὴ οὐδεὶς ἄρχων ἐν Σπάρτῃ ἐξελέγετο διὰ κλήρου) ἡ ἐκλογὴ τῶν ἐφόρων ἦτο συνδυασμός τις τῆς αἱρέσεως καὶ κληρώσεως (1).

Τινὲς συγγραφεῖς ὑποθέτουσιν, ὅτι οἱ ἔφοροι συνεστήθησαν κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὸν Λυκοῦργον, ἄλλοι δὲ διϊσχυρίζονται, ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη ἦτον ἄγνωστος μεχρι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοπόμπου, 130 ἔτη μετὰ τὸν Λυκοῦργον.

2. *Καθήκοντα καὶ δικαιώματα αὐτῶν.* Οἱ ἔφοροι συνήρχοντο καθεκάστην εἰς τὸ ἀρχεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον

(1) Ὁ Πλάτων περὶ νόμων Γ'. ὀνομάζει τὴν δύναμιν τῶν ἐφόρων ἐγγὺς τῆς κληρωτῆς. Αἱ δὲ λέξεις αὗται σημαίνουσιν ἔλλειψιν καθαρᾶς καὶ διακεκριμένου συστήματος τῆς ἐκλογῆς· δὲν σημαίνουσι δὲ καθ' ἀνάγκην ἐκλογὴν διὰ τοῦ κλήρου.

ὡσαύτως συνέτρωγον. Εἶχον δὲ τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐξετάζωσι τὴν διαγωγὴν ἑκάστου ἄρχοντος, πλὴν τῶν γερουσιαστῶν. Ἐὰν δὲ εἶχον λόγον νὰ ὑποπτεύσωσιν ἄρχοντά τινα ἐπὶ παραβάσει τῶν καθηκόντων του, ἠδύναντο πάντοτε νὰ τὸν παύσωσι προσωρινῶς ἢ καὶ ὁριστικῶς διὰ τῆς δικαστικῆς των ἐξουσίας (1). Καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ ἠδύναντο νὰ κλητευθῶσιν εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἐφόρων, καὶ ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὴν κλήτευσιν. Εἰς κρισίμους δὲ περιστάσεις ἠδύναντο νὰ κατηγορήσωσι τὸν βασιλέα καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας, χωρὶς νὰ συμβουλευθῶσι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, καὶ προσέτι ἠδύναντο νὰ τὸν κατηγορήσωσι διὰ θανάσιμον ἁμάρτημα. Ὁ βασιλεὺς ὅμως δὲν ἦτον ὑπόχρεως νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πρώτην ἢ δευτέραν κλήτευσιν, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἐμφανισθῇ κλητευόμενος καὶ τρίτον.

Δικαιοδοσία αὐτῶν εἰς πολιτικὰς ὑποθέσεις. Οἱ ἔφοροι, καθήμενοι ἐπὶ τῶν ἐφορικῶν δίφρων των εἰς τὸ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀρχεῖόν των, ἀπεφάσιζον περὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων (δικῶν τῶν συμβολαίων). Εἶχον ὡσαύτως τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλωσι ποινὰς δι' ἠθικὰ ἁμαρτήματα, ὡς διὰ τὴν ῥαθυμίαν, τὴν μαλθακότητα, κλ. προσέτι νὰ ἐφορῶσιν ἐπὶ τῆς δημοσίας ἀνατροφῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς τελετῆς τῶν δημοσίων ἀγώνων. Ἐδίκαζον δὲ κατ' ἀγράφους νόμους, ἐπειδὴ ἡ Σπάρτη δὲν ἐγνώριζεν ἄλλους.

(1) Ἡ ἐξουσία τῶν ἐφόρων ἦτο τοσαύτη, ὥστε ἐθεωρεῖτο ἰσοτύραννος, διότι ἠδύναντο νὰ θανατώσωσιν ἕκαστον κατὰ βούλησιν. « Ἔξεστι τοῖς ἐφόροις ἀκρίτως ἀποκτεῖναι τοσούτους, ὅτους ἂν βουληθῶσιν. » Σ. Μ.

3. *Ἐκτελεστικὴ ἐξουσία.* Οἱ ἔφοροι εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ συγκαλῶσι τὸν δῆμον, καὶ νὰ συλλέγωσι τὰς ψήφους αὐτοῦ. Εἶχον ὡσαύτως μεγάλην ἐξουσίαν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ ξένων ἐθνῶν. Ἐδέχοντο πρέσβεις, καὶ εἶχον τὴν ἐξουσίαν ν' ἀποπέμψωσιν αὐτοὺς ἐκ τῶν ὁρίων, καὶ προσέτι ν' ἀπελάσωσιν ὑπόπτους ξένους ἀπὸ τὴν πολιτείαν. Συχνάκις δὲ διεπραγματεύοντο μετὰ ξένων πρέσβεων, καὶ εἶχον μεγάλην ἰσχὺν ἐπὶ τῶν κηρύξεων τοῦ πολέμου, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἀνακωχῶν καὶ συνθηκῶν εἰρήνης, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὡρκίζοντο, καὶ τὰς ὁποίας ὑπέγραφον ἐπὶ παρουσίᾳ ἄλλων. Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἠδύναντο ν' ἀποστέλλωσι στρατεύματα (φρουρὰν φαίνειν) εἰς ὁποιονδήποτε μέρος ἐνόμιζον ἀναγκαῖον. Δύο δὲ ἐξ αὐτῶν (ὡς ἐρρέθη ἤδη) παρηκολούθουν τὸν στρατηγόν, ὅστις ἡγεῖτο τοῦ στρατεύματος. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἢ ἄλλος στρατηγὸς, ἠδύνατο νὰ ἀνακληθῇ διὰ μέσου τῆς σκυτάλης, (ἴδε σελ. 144). Τὸ δὲ πρῶτον χρέος αὐτῶν ἦτον ἐπιστρέφοντες νὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς τὸ ἀρχεῖον τῶν ἐφόρων. Οἱ ἔφοροι ἀπεφάσιζον ὡσαύτως περὶ τῶν νικημένων πόλεων, ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐξηρτημέναι, ἢ ἀνεξάρτητοι. Διήρκεσαν δὲ μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Κλεομένους, τοῦ υἱοῦ τοῦ Λεωνίδου, ὅστις κατήργησε τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἥτις συνεστήθη ἐκ νέου ἐπὶ τῆς ἐξουσίας τῶν Ῥωμαίων.

ΚΕΦ. Ζ'.

Περὶ τῶν κατωτέρων καὶ ἄλλων ἀρχόντων.

1. *Βειδιαῖοι.* Οἱ Βειδιαῖοι ὠνομάσθησαν οὕτως,

ὡς λέγεται, ἀπὸ τὸ βεῖδις, ὅστις κατὰ τοὺς γραμματικοὺς σημαίνει ἔνδοξος. Ἦσαν δὲ πέντε τὸν ἀριθμὸν, καὶ εἶχον ἔργον νὰ ἐφορῶσιν εἰς τὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις τῶν ἐφήβων. Εἶχον δὲ τὸ ἀρχεῖόν των ἐν τῇ ἀγορᾷ.

2. *Νομοφύλακες.* Νομοφύλακες ἦσαν οἱ φύλακες τῶν νόμων. Καθῆκον δὲ αὐτῶν ἦτο ν' ἀνταμείβωσι τοὺς πειθομένους εἰς τοὺς νόμους, καὶ νὰ τιμωρῶσι τοὺς παραβαίνοντας αὐτούς. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ δὲ αὐτῶν δὲν γνωρίζομεν τίποτε. Τὸ ἀρχεῖόν των ἦτον ὡσαύτως ἐν τῇ ἀγορᾷ.

3. *Ἁρμόσυνοι.* Οἱ Ἁρμόσυνοι παράγονται ἀπὸ τὸ ῥῆμα ἁρμόττειν, ἤτοι ἁρμόζειν. Ἔργον δὲ αὐτῶν ἦτο νὰ ἐπιτηρῶσι τὴν διαγωγὴν τῶν Σπαρτιατίδων.

4. *Πύθιοι.* Οἱ Πύθιοι (εἰς τὴν Λακωνικὴν διάλεκτον Ποίθιοι) ἦσαν τέσσαρες ἄνδρες διοριζόμενοι ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς ὡς ἀπεσταλμένοι εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν, ἤ τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, οἵτινες ἀνέφερον τοὺς χρησμοὺς πιστῶς καὶ ἀληθῶς εἰς τοὺς βασιλεῖς. Ἦσαν δὲ πάρεδροι τῶν βασιλέων καὶ τῆς γερουσίας, καὶ συνέτρωγον πάντοτε μετὰ τῶν βασιλέων, καὶ ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν καιρῷ ἐκστρατείας (1).

5. *Πρύδικος.* Πρύδικος ὠνομάζετο ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους ὁ ἐπίτροπός τινος τῶν βασιλέων αὐτῶν, ὅστις ἐτύγχανεν ἀνῆλιξ. Ἦσαν δὲ πάντοτε οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς τοῦ ἀνήλικος βασιλέως.

6. *Παιδονόμος.* Ὁ Παιδονόμος ἦτον ἄρχων μεγάλης ἐξουσίας, ἐπιμελούμενος τῆς ἀνατροφῆς τῶν

(1) Ἐντεῦθεν ὠνομάζοντο ἐνίοτε σύσκηνοι. Σ' Μ.

παίδων. Βοηθοὶ δὲ αὐτοῦ ἦσαν οἱ μαστιγοφόροι, οἵτινες ἐξελέγοντο ἐκ τῶν νέων, καὶ οἱ *βουάγορες*, ἤτοι ἐπιμεληταὶ τῶν βουῶν (Σπαρτιατικῆς λέξεως ἀντὶ τῶν ἀγελῶν, ἤτοι τάξεων).

7. *Ἁρμοσταί.* Οἱ ἁρμοσταὶ ἦσαν δύο εἰδῶν. Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι δὲν διέφερον, ὡς φαίνεται, πολὺ ἀπὸ τὸν δικτάτορα τῆς Ῥώμης, καὶ διωρίζοντο, ὁσάκις μέγας τις κίνδυνος ἀπήτει ἐξουσίαν ἀνωτέραν τῶν νόμων. Οἱ δὲ τελευταῖοι ἀπεστέλλοντο ὡς κυβερνῆται εἰς τὰς ὑπηκόους πολιτείας. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν διωρίζοντο ἐπὶ ἀόριστον χρόνον, οὗτοι δὲ ἐξελέγοντο ἐτησίως.

8. *Πολέμαρχοι.* Οἱ πολέμαρχοι ἦσαν ἀντιπρόσωποι τοῦ βασιλέως εἰς τὴν στρατηγίαν τοῦ στρατεύματος. Τὸ κύριον δὲ ἔργον αὐτῶν ἐν Σπάρτῃ ἦτο νὰ προεδρεύωσιν ἐπὶ τῶν συσσιτίων, καὶ νὰ στέλλωσι τὸ ἀνῆκον μερίδιον εἰς τοὺς ἀπόντας. Εἰς αὐτοὺς ἦτον ἀνατεθειμένη ὡσαύτως ἡ φροντὶς τῶν δημοσίων ὅπλων, τῶν στρατιωτικῶν ἀσκήσεων, κλπ.

9. *Ἱππαγρέται.* Οἱ Ἱππαγρέται, οἵτινες ὠνομάζοντο καὶ ἱππεῖς, ἦσαν τρεῖς τὸν ἀριθμὸν, καὶ ἐξελέγοντο ἀπὸ τοὺς ἐφόρους ἐξ ἐκείνων, οἵτινες εἶχον συμπληρωμένην τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν. Οἱ ἄρχοντες δὲ οὗτοι ἐστρατήγουν 300 ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἐξέλεγον ὡς τοὺς ἀρίστους καὶ ἀνδρειοτάτους τῶν πολιτῶν. Οὗτοι οἱ ἐκλεκτοὶ ἄνδρες ὠνομάζοντο λογάδες (1).

Ἕκαστος δὲ τῶν Ἱππαγρετῶν ἐξέλεγεν ἑκατὸν, δίδων λόγον διατὶ ἐπροτίμα τινὰς, καὶ ἀπέβαλλεν ἄλλους. Οἱ Ἱππαγρέται δὲν ἐστρατήγουν τοῦ ἱππικοῦ (ὡς ἦ-

(1) Ἴσως οἱ 300 Σπαρτιᾶται οἱ ἀγωνισθέντες μετὰ τοῦ Λεωνίδου εἰς Θερμοπύλας ἦσαν τῆς τάξεως ταύτης.

δύνατο νὰ ὑποτεθῇ ἀπὸ τὸ ὄνομά των), ἀλλ' ἦρχον ἴσως τῶν ὁπλιτῶν.

ΚΕΦ. Η'.

Περὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ δήμου.

1. *Δύο εἴδη ἐκκλησιῶν.* Οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχον δύο εἴδη ἐκκλησιῶν, ἐξ ὧν ἡ μὲν μία ὠνομάζετο ἐκκλησία, ἡ δὲ ἄλλη μικρὰ ἐκκλησία (1).

2. *Ἡ μεγάλη ἐκκλησία.* Ἡ μεγάλη ἐκκλησία (ὀνομαζομένη ἁπλῶς ἐκκλησία) συνέκειτο ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς, τοὺς ἐφόρους, τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων, καὶ ἐνίοτε ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν συμμάχων, ἢ ἄλλων ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀνάγκην νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν δὲ ταύτην συνεζητοῦντο τὰ περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης ζητήματα, τὰ περὶ συνομολογήσεως συμμαχιῶν, καὶ περὶ ἄλλων δημοσίων πραγμάτων.

Μικρὰ ἐκκλησία. Ἡ δὲ μικρὰ ἐκκλησία συνέκειτο ὅλως ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες μετὰ τῶν ἀρχόντων ἐνησχολοῦντο κυρίως εἰς ζητήματα ἀναγόμενα εἰς τὸ πολίτευμα, ἤτοι περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου, περὶ ἐκλογῆς ἢ καθαιρέσεως τῶν ἀρχόντων, περὶ ἐκδικάσεως δημοσίων κακουργημάτων, κλ. Τακτικῶς δὲ συνήρχετο

(1) Εἰς τὰς Δωρικὰς πολιτείας ἡ ἐκκλησία ὠνομάζετο συνήθως ἁλία (Ἡρόδ. ζ'. 134). Εἰς τὴν Σπάρτην τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἦτον ἀπέλλα.

ἡ ἐκκλησία αὕτη καθ' ἑκάστην πανσέληνον· ἀλλ' εἰς κατεπειγούσας περιστάσεις συνήρχετο ἐκτάκτως πολλάκις κατὰ μικρὰ διαστήματα.

3. *Τρόπος καὶ τόπος τῆς συνελεύσεως.* Ὁ τόπος τῆς συνελεύσεως ἐν Σπάρτῃ ἦτο μεταξὺ τοῦ ποταμίου Κνακίωνος (1) καὶ τῆς γεφύρας Βάβυκα, πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως. Αἱ ἐκκλησίαι δ' ἐγίνοντο πάντοτε ἐν ὑπαίθρῳ. Μόνον δὲ οἱ δημόσιοι ἄρχοντες, καὶ κυρίως οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἔφοροι, ὡς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν πρώτων, ἐδημηγόρουν αὐτόκλητοι, καὶ ἔθετον τὸ ζήτημα εἰς ψηφοφορίαν. Εἰς τὴν μεγάλην δ' ἐκκλησίαν οἱ ξένοι πρέσβεις ἠδύναντο νὰ εἰσέρχωνται, καὶ ν' ἀγορεύωσι περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν δὲ ταύτην ὅλοι οἱ πολῖται, οἱ ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη, ἐγίνοντο δεκτοί, ἐὰν δὲν εἶχον στερηθῆ τὰ δικαιώματά των ὑπὸ τοῦ νόμου.

4. *Τρόπος τοῦ ψηφίζειν.* Ἀφοῦ τὸ ζήτημα συνεζητεῖτο ἀρκούντως, οἱ ἔφοροι ἔθετον αὐτὸ εἰς ψῆφισιν. Ὁ τρόπος δὲ τοῦ ψηφίζειν ἦτον ὄχι διὰ ψήφου, ἀλλὰ διὰ βοῆς (βοῇ κρίνουσι καὶ οὐχὶ ψήφῳ)· καὶ ἂν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διακρίνωσι ποῖον μέρος εἶχε τὰς περισσοτέρας φωνάς, οἱ ἔφοροι προσεκάλουν τὸν λαὸν νὰ χωρισθῇ, καὶ ἔπειτα ἠρίθμουν τὰ δύο μέρη.

ΚΕΦ. Θ'.

Περὶ τῶν κοινῶν συσσιτίων.

1. *Φειδίτια, ἤτοι κοιναὶ συμπόσια.* Τὰ δημόσια συσ-

(1) Κατὰ γράμμα «κροκίνου ποταμοῦ».

ίτια, ἤτοι κοιναὶ τράπεζαι τῶν Λακεδαιμονίων, συνεστήθησαν ἀπὸ τὸν Λυκοῦργον κατὰ μίμησιν τῶν Κρητῶν, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὠνομάζοντο ἀνδρεῖα, μετὰ δὲ ταῦτα Φειδίτια, ἀπὸ τοῦ φείδομαι (1). Εἰς τὰς συνελεύσεις δὲ ταύτας ἦσαν δεκτοὶ μόνον οἱ ἄῤῥενες πολῖται, ἀποκλειομένων αὐστηρῶς τῶν γυναικῶν.

Πῶς ἐψηφίζοντο τὰ μέλη. Τὰ μέλη τῶν Φειδιτίων ἐψηφίζοντο κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἕκαστον τῶν μελῶν τῆς τραπέζης, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ὑποψήφιος ἐζήτει νὰ καταταχθῇ, ἐλάμβανεν ἐκ τῆς τραπέζης τεμάχιον μαλακοῦ ἄρτου (ἀπομαγδαλιὰν) εἰς τὴν χεῖρα. Καὶ ἐὰν μέν τις ἤθελε νὰ ψηφίσῃ ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς τοῦ ὑποψηφίου, ἔῤῥιπτε τὸ σφαιρίδιον τοῦ ἄρτου, χωρὶς νὰ ἀλλοιώσῃ τὸ σχῆμά του, εἰς ἀγγεῖόν τι ὀνομαζόμενον κάδδον, τὸν ὁποῖον ὑπηρέτης τις περιῆγεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του. Ἐὰν ὅμως ἤθελε νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀποδοκιμασίαν του, ἔθλιβε τὸ σφαιρίδιον εἰς τὴν χεῖρα, καὶ ἔπειτα ἔῤῥιπτεν αὐτὸ εἰς τὸν κάδδον. Ἐντεῦθεν ἡ λέξις *κεκαδδεῖσθαι* σημαίνει ἀποῤῥίπτεσθαι. Καὶ ἓν μόνον τεθλιμμένον σφαιρίδιον ἦτον ἱκανὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν παραδοχὴν τοῦ ὑποψηφίου.

2. *Πῶς ἔτρωγον.* Οἱ δειπνοῦντες εἰς δημόσιόν τινα οἶκον διηροῦντο ἀνὰ δέκα πέντε. Κυριωτέρα δὲ τροφὴ αὐτῶν ἦτον ὁ μέλας ζωμὸς, συγκείμενος ἀπὸ ζωμὸν χοίρου (τὸ κρέας τοῦ ὁποίου ἔτρωγον μετὰ ταῦτα κατὰ μικρὰς μερίδας) καὶ ἀπὸ ὄξος. Εἶχον ὡσαύτως εἰς τὰς

(1) Εἶναι πολλὰ πιθανὸν ὅτι τὰ Φειδίτια ἦτο κωμικὴ διαστροφὴ τοῦ ἀρχαίου Σπαρτιατικοῦ ὀνόματος Φιλίτια, δηλ. φιλικὰ δεῖπνα. Μύλλερ περὶ Δωριέων Τόμ. 2. σελ. 294.

τραπέζας πλακούντια καὶ οἶνον, καὶ ἐνίοτε κυνήγια. Ὅσοι δὲ ἔθυον ἢ ἐξήρχοντο εἰς τὸ κυνήγιον, ἠδύναντο νὰ δειπνῶσιν εἰς τὰ ἴδια, ἐὰν μόνον ἔστελλον μερίδιά τινα τῶν θυμάτων ἢ τοῦ κυνηγίου εἰς τοὺς ὁμοτραπέζους των. Ἕκαστος δὲ ὁμοτράπεζος ὤφειλε νὰ συνεισφέρῃ κατὰ μῆνα ἕνα μέδιμνον ἀλεύρου, ὀκτὼ χόας οἴνου, πέντε λίτρας τυροῦ, καὶ ποσότητά τινα σύκων· ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ μικράν τινα ποσότητα χρημάτων.

3. *Λόγοι.* Οἱ λόγοι εἰς τὰ συσσίτια ταῦτα περιεστρέφοντο κυρίως εἰς τὰ δημόσια πράγματα, ἀλλὰ καὶ ὁ γέλως καὶ ἡ παιδιὰ δὲν ἦσαν ἀπηγορευμένα. Ἕκαστος δὲ γνωρίζων, ὅτι ἐφυλάττετο ἐχεμυθία, ἐλάλει ἐλευθέρως, καὶ συχνάκις ἤδοντο ᾄσματα. Οἱ νέοι δὲ καὶ οἱ παῖδες εἰσήγοντο μὲν εἰς τὰ συσσίτια ταῦτα, ἀλλὰ δὲν μετεῖχον αὐτῶν. Ἐνῷ δ' ἕκαστος αὐτῶν εἰσήρχετο εἰς τὰ συσσίτια, ὁ πρεσβύτατος ἐκ τῶν παρεστώτων δεικνύων τὰς θύρας, ἔλεγε· « Διὰ τούτων δὲν πρέπει νὰ ἐξέλθῃ οὐδεὶς λόγος ». Τὰ μικρὰ παιδία ἠδύναντο νὰ τρώγωσιν εἰς τὰς δημοσίας τραπέζας· ἐκάθηντο δ' ἐπὶ χαμηλῶν σκαμνίων πλησίον τῶν ἑδρῶν τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ ἐλάμβανον ἥμισυ μερίδιον ἄνευ ὀσπρίων (ἀβαμβάκευστα).

Ἐπαΐκλον. Τὸ ἁπλοῦν φαγητὸν ἐποικίλλετο συχνάκις διὰ τῆς προσθήκης ἑτέρου φαγητοῦ μετὰ ταῦτα (ἐπαίκλου), συγκειμένου ἀπὸ κυνήγιον, πουλία, ὀπώρας καὶ ἄλλα λεπτὰ φαγητά, τὰ ὁποῖα τινὲς προσέφερον δωρεὰν εἰς τοὺς ὁμοτραπέζους, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἦτον ἐπιτετραμμένον εἰς οὐδένα νὰ ἀγοράσῃ. Τὸ μόνον δὲ ἐπαΐκλον, τὸ ὁποῖον ἔτρωγον τὰ παιδία, ἦτο πλακούντιόν τι ἐκ κριθίνου ἀλεύρου, ἐψημένου εἰς φύλ-

λα δάφνης (καμματίδας), καὶ ζυμωμένον μὲ ἔλαιον. Τὸ τοιοῦτον πλακούντιον ὠνομάζετο *κάμμα*.

Κοπίς. Ἡ κοπὶς ἦτο συμπόσιον γινόμενον ἐν καιρῷ θυσίας, τὸ ὁποῖον ἐδιδόν τινες εἰς ὡρισμένας περιστάσεις, καὶ προσεκάλουν εἰς αὐτὸ ὅσους φίλους ἤθελον, καὶ ἰδίως τοὺς βασιλεῖς.

ΚΕΦ. Ι΄.

Περὶ τῶν νόμων τῆς Σπάρτης.

1. *Ὁ Λυκοῦργος ζήσας Π.Χ.* 888 *περίπου ἔτη.* Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ὁ Λυκοῦργος μετέβαλεν ὁλοτελῶς τοὺς ἀρχαίους νόμους τῆς Σπάρτης (1), ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ δὲν γνωρίζομεν εἰμὴ ὅσα ἡ ἀσαφὴς καὶ ἀνεπαρκὴς παράδοσις μᾶς διεβίβασε. Λέγεται δὲ, ὅτι ἦτον ἐπίτροπος βασιλέως τινὸς τῆς Σπάρτης, καὶ ὅτι μετὰ τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τὴν ἐπιτροπείαν περιηγήθη εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου ἐγνώρισε τοὺς νόμους τοῦ Μίνωως, τοὺς ὁποίους, ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του, ἔθεσεν ὡς θεμέλιον τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος. Κατ' ἄλλην δέ τινα παράδοσιν, οὗτος ἔλαβεν ἀπὸ τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος συλλογὴν νόμων, τοὺς ὁποίους διὰ τοῦτο ὠνόμασε *ῥήτρας*, ἤτοι θείας προστα γάς. Οἱ Σπαρτιᾶται τῳόντι ἐσεμνύνοντο, ὅτι οἱ νόμοι των ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν χρησμὸν τοῦ Πυθίου θεοῦ (Πυθόχρηστοι), ὅστις διετέλει ἔχων ἐφορευτικὴν δύναμιν ἐπὶ τοῦ πολιτεύματος, κυρίως διὰ μέσου τῶν Πυθίων, οἵτινες ἀνέφερον τοὺς χρησμοὺς ἀληθῶς καὶ εἰλικρινῶς εἰς τοὺς βασιλεῖς. Οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης δὲν ἦσαν γραπτοὶ ἢ ἐγγεγλυμμένοι ἐπὶ λίθου, ἀλλ' ἦσαν ἐμπεπιστευμένοι εἰς τὴν μνήμην.

(1). Ὁ Ἡρόδοτος λέγει, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἐθνῶν τῆς Ἑλλάδος, ἡ Σπάρτη, πρὸ τοῦ Δυκούργου, εἶχε τοὺς χειρίστους νόμους. Β. 1. σελ. 65.

Σημ. Οἱ Λακεδαιμόνιοι πάντων σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων κακονομώτατοι. Σ. Μ.

Εἰς τὸ ἀκόλουθον κεφάλαιον θέλομεν ἐκλέξει ἀπὸ τοὺς Σπαρτιακοὺς νόμους ὀλίγους τινὰς, τοὺς προσφορωτάτους εἰς τὸ νὰ ἐξηγήσωσι τὸ ἰδιάζον τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἠθῶν αὐτῶν.

ΚΕΦ. ΙΑ΄. (1)

Σύντομος κατάλογος τῶν νόμων.

1. ΘΡΗΣΚΕΙΑ.

Θρησκεία. 1) Ὅλα τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν ἔπρεπε νὰ παρίστανται ἔνοπλα (2). 2) Αἱ θυσίαι νὰ ἦναι ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγοδάπανοι (3). 3) Αἱ κηδεῖαι νὰ γίνωνται ἐντὸς τῆς πόλεως (4), καὶ οὐδεὶς νὰ θεωρῆται

(1) Οἱ κυριώτεροι συγγραφεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἠρανίσθημεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο, εἶναι ὁ Πλούταρχος περὶ Λυκούργου καὶ περὶ Λακωνικῶν ἀποφθεγμάτων· ὁ Ξενοφῶν περὶ πολιτείας Λακεδαιμονίων, ὁ Ἡρόδοτος, καὶ ὁ Θουκυδίδης.

(2) Ὁ νόμος οὗτος προέθετο νὰ πείσῃ τὸν λαὸν νὰ θεωρῇ τὸν στρατιωτικὸν βίον ὡς τὸν εὐγενέστερον καὶ ἐντιμότερον, καὶ νὰ μὴ ἀποδίδῃ εἰς τοὺς θεοὺς ὀκνηρίαν καὶ μαλθακότητα, ὡς ἄλλα ἔθνη. Σ. Μ.

(3) Διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζωνται οἱ πτωχοὶ νὰ τιμῶσι τοὺς θεούς. Σ. Μ.

(4) Διὰ νὰ συνεικειῶνται οἱ ἄνθρωποι ὅλων τῶν τάξεων μὲ τὸν θάνατον Σ. Μ.

μεμιασμένος διότι ἥψατο τοῦ νεκροῦ. 4) Νὰ μὴ γίνωνται θρηνώδεις κραυγαὶ ἐπὶ τῶν νεκρῶν (1), καὶ ὁ χρόνος τοῦ πένθους νὰ περιορίζηται εἰς ἕνδεκα ἡμέρας. 5) Νὰ μὴ γίνωνται ἐπιγραφαί, ἐκτὸς μόνον πρὸς τιμὴν τῶν ἀποθανόντων ἐν πολέμῳ. 6) Οἱ νεκροὶ τῶν πεσόντων εἰς τὴν μάχην νὰ ἐξετάζωνται ἀπὸ τὰς δεσποίνας τῆς Σπάρτης, καὶ ὅσοι μὲν εἶχον λάβει πολλοτάτας πληγὰς κατὰ τὸ ἔμπροσθεν, μετεκομίζοντο εἰς τοὺς τάφους τῶν προγόνων των· ὅσοι δ' εἶχον πολλοτάτας πληγὰς κατὰ τὰ νῶτα, ἢ ἐθάπτοντο εἰς τὸν κοινὸν τάφον, ἢ μετεκομίζοντο εἰς τὴν Σπάρτην διὰ νὰ ἐνταφιασθῶσι κρυφίως εἰς τοὺς τάφους τοῦ γένους των (2).

2. Η ΠΟΛΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΓΡΟΙ.

Ἡ πόλις καὶ οἱ ἀγροί. 1) Ἡ πόλις Σπάρτη νὰ μὴ ἔχῃ τείχη, ἀλλὰ νὰ φυλάττηται μόνον διὰ τῆς ἀνδρείας τῶν πολιτῶν. 2) Αἱ οἰκίαι νὰ οἰκοδομῶνται μόνον μὲ τὸν πρίονα καὶ τὸ σκέπαρνον. 3) Ὁ ἀριθμὸς τῶν κλήρων τῶν ἀγρῶν νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ ἢ νὰ μὴ ἦναι ὀλιγώτερος τῶν 30,000, ἐξ ὧν ἡ Σπάρτη ἔπρεπε

(1) Ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτον ἐθεωρεῖτο αἰσχρὸν παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις, τοὺς ὁποίους προσέταξεν ὁ νομοθέτης των νὰ ὑπομένωσι τὰ πάντα μετὰ καρτερίας. Σ. Μ.

(2) Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Ῥοβινσὼν περὶ τούτου. Ὅσάκις ἀπέθνησκον πολλοὶ Σπαρτιᾶται ἐν πολέμῳ μακρὰν τῆς πατρίδος των, ἐθάπτοντο πολλοὶ ὁμοῦ εἰς τὸν αὐτὸν τάφον· ἀλλ' ἐὰν ἀπέθνησκον κατὰ τὰ μεθόρια τῆς πατρίδος των, οἱ νεκροὶ αὐτῶν ἔπρεπε νὰ κομισθῶσιν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ νὰ ἐνταφιασθῶσιν εἰς τοὺς τάφους τῶν προγόνων των, ἐκτὸς ἂν, κατὰ τὴν γενομένην ἐξέτασιν τῶν νεκρῶν ὑπὸ τῶν δεσποινῶν τῆς Σπάρτης, ἀπεδεικνύετο ὅτι ἐπληγώθησαν φεύγοντες. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει οἱ νεκροὶ ἔμενον ἄταφοι. Σ. Μ.

νὰ ἔχῃ 9,000. 4) Τὰ κτήματα ὅλων νὰ ἦναι ἴσα. 5) Οὐδεὶς νὰ ἀγοράζῃ οὔτε νὰ πωλῇ τὰ κτήματα ταῦτα (1).

3. ΠΟΛΙΤΑΙ.

Πολῖται. 1) Ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν κλήρων τῶν ἀγρῶν. Ἐὰν δ' ὑπερέβαινεν, οἱ πλεονάζοντες νὰ στέλλωνται διὰ νὰ κτίζωσιν ἀποικίας. 2) Τινὲς ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς ν' ἀποφασίζωσιν ἐὰν βρέφος τι ἔπρεπε ν' ἀνατραφῇ ἢ μή· ἐὰν ἐνεκρίνετο ὑπ' αὐτῶν, ἔπρεπε νὰ προσδιορισθῇ μερίδιον ἀγροῦ εἰς αὐτό. 3) Νὰ μὴ ἐπιτρέπεται νὰ κατοικῶσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον ξένοι εἰς τὴν Σπάρτην (2). 4) Νὰ μὴ ἐξέρχεται οὐδεὶς πολίτης ἀπὸ τὴν Σπάρτην εἰμὴ διὰ τὸν πόλεμον (3). 5) Οἱ γονεῖς οἱ μὴ ἐπιτρέποντες εἰς τὰ παιδία των ν' ἀνατρέφωνται συμφώνως μὲ τοὺς νόμους, νὰ στερῶνται τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων (4). 6) Μόνον οἱ πολῖται νὰ λαμβάνωσι τὰς δημοσίας ἀρχάς.

(1) Σκοπὸς τῆς διατάξεως ταύτης ἦτο νὰ μὴ γείνῃ τις τοσοῦτον ἰσχυρὸς, ὥστε νὰ κατοθλίβῃ ἀτιμωρητὶ τὸν πλησίον του, ἢ τοσοῦτον πτωχὸς, ὥστε νὰ κινδυνεύῃ νὰ διαφθαρῇ.

(2) Διὰ νὰ μὴ διαφθείρωσι τοὺς Σπαρτιάτας, διδάσκοντες αὐτοὺς τὰ ἔθιμά των, ἢ εἰσάγοντες εἰς αὐτοὺς τὴν πολυτέλειαν καὶ τοὺς θηλυπρεπεῖς τρόπους των. Ἕνεκα τοῦ νόμου τούτου, ὅστις ὠνομάζετο ξενηλασία, οἱ Σπαρτιᾶται κατηγοροῦντο ὡς ἀπάνθρωποι πρὸς τοὺς ξένους. Σ. Μ.

(3) Διὰ τὸν εἰς τὸ ἀνωτέρω σχόλιον λόγον ἐγένετο καὶ ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη. Σ. Μ.

(4) Ἐθεωρεῖτο παράλογον οἱ ἀμελοῦντες τοὺς νόμους τῆς πατρίδος των νὰ λαμβάνωσιν ὁποιανδήποτε εὐεργεσίαν ἀπὸ τὴν πατρίδα αὐτήν. Σ. Μ.

4. ΓΑΜΟΣ.

Γάμος. 1) Οὐδεὶς Σπαρτιάτης νὰ μένῃ ἄγαμος (1). Οἱ προβεβηκότες ἄγαμοι νὰ ἄγωνται γυμνοὶ ἐν καιρῷ χειμῶνος διὰ τῆς ἀγορᾶς ᾄδοντες στίχους πρὸς ἐμπαιγμὸν αὐτῶν (2). Ἀπεκλείοντο ὡσαύτως ἀπὸ τοὺς δημοσίους ἀγῶνας, ὅπου αἱ παρθένοι ἠγωνίζοντο γυμναί, καὶ ἐστεροῦντο τῶν τιμῶν τῶν ἀποδιδομένων εἰς τοὺς γέροντας (3). 2) Ὁ γάμος νὰ γίνεται εἰς καταλλήλων χρόνον τοῦ βίου· πιθανῶς οἱ μὲν ἄνδρες νὰ ἔχωσι τὸ τριακοστὸν, αἱ δὲ γυναῖκες τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των. 3) Οἱ Σπαρτιᾶται νὰ νυμφεύωνται μόνον τὰς ὁμοίας των. 4) Ὁ πατὴρ τριῶν τέκνων νὰ ἦναι ἀπηλλαγμένος τοῦ χρέους τῆς νυκτερινῆς φυλακῆς· ὁ δ' ἔχων τέσσαρα, νὰ ἦναι ἀτελὴς παντὸς φόρου. 5) Οὐδεμία προῖξ νὰ δίδεται εἰς τὰς παρθένους (4). 6) Οἱ ἄνδρες ἠδύναντο νὰ δανείζωσι τὰς συζύγους των εἰς ἐντίμους πολίτας (5). 7) Οἱ Σπαρτιᾶται νὰ νυμφεύωνται μόνον μίαν γυναῖκα (6).

(1) Ὁ ἄγαμος βίος ἐθεωρεῖτο ἄτιμος· Σ.Μ.

(2) Ἡ ἔννοια τῶν στίχων τούτων ἦτον ὅτι δικαίως ἐτιμωροῦντο. Σ.Μ.

(3) Διότι ἐθεώρουν παράλογον ν' ἀπαιτῶσι ἀπὸ τοὺς νέους σέβας, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύναντο ν' ἀποδώσωσιν εἰς αὐτοὺς ἀργότερον διὰ τῶν τέκνων των. Ὑπῆρχε νόμος κατὰ τῶν ἀγάμων, ἡ δὲ κατηγορία ὠνομάζετο ἀγαμίου δίκη. Σ. Μ.

(4) Διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζῃ ἡ πτωχεία τὸν ἄνθρωπον ν' ἀκολουθῇ τὴν κλίσιν του, καὶ νὰ μὴ παρακινῇ ὁ πλοῦτος αὐτὸν νὰ νυμφεύεται γυναῖκα, τὴν ὁποίαν δὲν ἤθελεν ἀγαπᾶ. Σ.Μ.

(5) Τοῦτο δὲ δὲν ἐπετρέπετο εἰς τοὺς Ἀρχαγέτας, τῶν ὁποίων αἱ σύζυγοι ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἐφόρων. Σ. Μ.

(6) Ἠδύναντο δὲ νὰ νυμφευθῶσι τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν, ἢ τὴν θυγατέρα τῆς ἀδελφῆς των, ἀλλ' ὁ γάμος μὲ πᾶσαν ἄλλην συγγενῆ των ἦτον ἀπηγορευμένος. Σ. Μ.

5. ΤΡΟΦΗ.

Τροφή. 1) Ἅπαντες οἱ πολῖται νὰ συντρώγωσιν εἰς κοινὰς τραπέζας (1). 2) Οἱ μὲν νέοι νὰ τρώγωσι κρέας, οἱ δὲ τέλειοι ἄνδρες νὰ ἀρκῶνται εἰς τὸν μέλανα ζωμόν. 3) Οὐδεὶς νὰ πίνῃ εἰμὴ μόνον διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν δίψαν του. 4) Οἱ ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὰ συσσίτια νὰ μὴ φέρωσι λαμπάδας. Ὁ νόμος οὗτος προέθετο νὰ συνειθίσῃ τοὺς πολίτας νὰ περιπατῶσι θαῤῥαλέως ἐν τῷ σκότει, καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πότου.

6. ΕΝΔΥΜΑΤΑ.

Ἐνδύματα. 1) Οἱ πλούσιοι καὶ οἱ πτωχοὶ νὰ ἐνδύωνται παρομοίως. 2) Τὰ παιδία νὰ φορῶσι χιτῶνας μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας των, ὅτε ἕκαστον αὐτῶν ἐλάμβανεν ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ διαρκέσῃ ἓν ἔτος. 3) Τὰ παιδία νὰ βαδίζωσιν ἀνυπόδητα (2). 4) Τὰ παιδία νὰ κόπτωσι μέχρι δέρματος τὴν κόμην των· ἅμα δὲ ἐγίνοντο ἄνδρες, ἐπετρέπετο ν' ἀφίνωσι τὴν κόμην των αὐξάνουσαν (3). 5) Οἱ Σπαρτιᾶται νὰ μὴ μεταχειρίζωνται λουτρὰ ἢ ἀλείμματα, ἀλλὰ μόνον νὰ λούωσι τὰ σώματά των εἰς τὸν Εὐρώταν. 6) Οἱ στρατιῶται νὰ ἐνδύωνται ἐρυθρὰ ἐνδύματα, καὶ νὰ φορῶσι στεφάνους πρὸ τῆς

(1) Ὁ σκοπὸς τοῦ νόμου τούτου ἦτο ν' ἀπομακρύνῃ τὴν πολυτέλειαν, καὶ νὰ μορφώνῃ τοὺς νέους διὰ τῆς συναναστροφῆς τῶν γερόντων, οἵτινες ἐν καιρῷ τοῦ συσσιτίου διηγοῦντο τὰ μεγάλα πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶδον ἢ ἔπραξαν, καὶ διὰ τῶν τοιούτων διηγημάτων διήγειρον τὴν ἁμίλλαν εἰς τὴν νέαν γενεάν. Σ. Μ.

(2) Διὰ νὰ σκληρύνωνται οἱ πόδες των, καὶ διὰ νὰ δύνανται ν' ἀναβαίνωσιν εἰς τοὺς πλέον ἀποτόμους τόπους.

(3) Ἐφῆκε δὲ κομᾷν τοῖς ὑπὲρ τὴν ἠθικὴν ἡλικίαν. Σ. Μ.

μάχης (1). 7) Μόνον σιδηρᾶ δακτύλια νὰ φέρωσιν εἰς τοὺς δακτύλους (2). 8) Μόνον αἱ ἑταῖραι νὰ φορῶσι ζωδιωτὰ φορέματα ἢ χρυσᾶ κοσμήματα. 9) Αἱ μὲν παρθένοι νὰ ἐξέρχωνται ἀσκεπεῖς, αἱ δὲ ὕπανδροι κεκαλυμμέναι.

7. ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ ΚΑΙ ΗΘΗ.

Πειθαρχία καὶ ἤθη. 1) Ὅλοι ἔπρεπε νὰ ζῶσι κατὰ τὴν πειθαρχίαν τὴν ὑπὸ τῶν νόμων διαταττομένην. 2) Οἱ νέοι νὰ ὑποφέρωσι μεθ' ὑπομονῆς τὴν ἐπίπληξιν τῶν πρεσβυτέρων των, καὶ νὰ τιμῶσιν αὐτοὺς δεόντως εἰς πᾶσαν περίστασιν. 3) Γέροντες νὰ δύνανται νὰ νουθετῶσι τὰ τέκνα τῶν ἄλλων. 4) Ὁ γέρων ὁ ἀμελήσας νὰ ἐπιπλήξῃ νέον διὰ σφάλμα πραχθὲν ἐπὶ παρουσίᾳ του, νὰ ὑρίσταται τὴν αὐτὴν ποινήν, ὡς καὶ ὁ πταίσας αὐτός. 5) Οἱ γέροντες, ἀπαντῶντες νέους εἰς τὰς ὁδούς, νὰ ἐξετάζωσι ποῦ πορεύονται, καὶ νὰ ἐλέγχωσι τοὺς μὴ δυναμένους νὰ δώσωσι σαφῆ ἀπάντησιν (3). 6) Ὁ εἴρην νὰ δύναται νὰ τιμωρῇ τὰ ἄλλα παιδία, καὶ ἂν καθίστατο ἔνοχος φιλοπροσωπίας, νὰ τιμωρῆται καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς γέροντας, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς ἀγέλης του, ἤτοι τῆς τάξεώς του. 7) Οἱ νέοι νὰ ὑπομένωσι καρτερικῶς τὰς

(1) Μηδένα Λακεδαιμονίων ἀστεφάνωτον εἶναι. Σ. Μ.

(2) Τὸ σίδηρον ἦτον ἔμβλημα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀνδρείας.

(3) Ἐπειδὴ τὰ παιδία δὲν ἐθεωροῦντο ἴδια τῶν πατέρων αὐτῶν, ἀλλὰ κοινὰ τῆς πολιτείας, οἱ γέροντες εἶχον ὅλην τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατρὸς, δυνάμενοι ὄχι μόνον νὰ ἐπιπλήττωσι τὰ ἴδια, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἄλλων τέκνα, ὁσάκις ἔβλεπον αὐτὰ ἁμαρτάνοντα. Ὁ σκοπὸς δὲ τοῦ νόμου τούτου ἦτο νὰ διορθώσῃ τὰς κακὰς διαθέσεις τῶν νέων, παρέχων εἰς αὐτοὺς ἐν παντὶ τόπῳ διδάσκαλον καὶ σύμβουλον. Σ. Μ.

τιμωρίας τῶν πρεσβυτέρων. 8) Οἱ νέοι νὰ μὴ λαλῶσιν εἰμὴ ἐν δέοντι, καὶ νὰ μὴ λέγωσιν ἀπερισκέπτους λόγους. 9) Οἱ νέοι νὰ περιπατῶσιν εὐσχήμως εἰς τὸ δημόσιον, ἔχοντες τὰ ὄμματα προσηλωμένα εἰς τὴν γῆν. 10) Ν' ἀποφεύγωσιν αὐστηρῶς τὴν μέθην. 11) Νὰ μὴ ἦναι ἀνεκτὸς οὐδεὶς ἀργός. 12) Νὰ ἐπιτρέπεται μὲν εἰς τοὺς νέους τῆς Σπάρτης νὰ κλέπτωσιν, ἀλλὰ νὰ τιμωρῶνται ἐὰν ἤθελον ἀνακαλυφθῆ.

8. ΣΠΟΥΔΑΙ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Σπουδαὶ, καὶ φιλολογία. 1) Οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ μανθάνωσι τόσα, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὰς κοινὰς χρείας τοῦ βίου, καὶ νὰ μὴ σπουδάζωσι τὰς μᾶλλον ἀρῃρημένας τέχνας καὶ ἐπιστήμας. 2) Οὐδεὶς Λακεδαιμόνιος νὰ μετέρχεται ὁποιονδήποτε ἐπιτήδευμα ἢ μηχανικὴν τέχνην. 3) Οἱ διδάσκαλοι τῶν τεχνῶν τῆς πολυτελείας νὰ μὴ ἦναι δεκτοὶ εἰς τὴν Σπάρτην. 4) Νὰ μὴ παριστάνωνται κωμῳδίαι ἢ τραγῳδίαι. 5) Ὁ λαὸς νὰ μὴ ἀναγινώσκῃ ποιητὰς εἰμὴ τοὺς ἐγκριθέντας ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. 6) Οἱ μὲν ῥήτορες νὰ μὴ ἦναι ἀνεκτοί, οἱ δὲ Σπαρτιᾶται νὰ ἐκφράζωνται ἐν βραχυλογίᾳ. 7) Ὅλοι νὰ συνειθίζωσι νὰ σκώπτωσι καὶ νὰ σκώπτωνται. 8) Νὰ διδάσκεται μὲν ἡ μουσικὴ, ἀλλ' οἱ ἀρχαῖοι ἦχοι τῆς Σπάρτης νὰ μὴ μεταβάλλωνται. 9) Οἱ δοῦλοι νὰ μὴ ᾄδωσι τὰ ᾄσματα τῶν ἐλευθέρων.

9. ΔΗΜΟΣΙΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ.

Δημόσια γυμνάσια. 1) Οὐδεὶς νὰ γίνεται τόσον εὐτραφὴς, ὥστε νὰ ἐμποδίζεται ἐντεῦθεν ἀπὸ τὰ δημόσια γυμνάσια. 2) Τὰ παιδία νὰ συνειθίζωσιν ἰδίως εἰς τὸ κυνήγιον. 3) Τὰ παιδία καὶ αἱ παρθένοι νὰ γυ-

μνάζωνται χορεύουσαι. Οἱ Σπαρτιᾶται εἶχον δύο εἰδῶν ὀρχήσεις. Καὶ ἡ μὲν πρώτη, ὀνομαζομένη ὅρμος, ἦτο σοβαρὸν καὶ σεμνὸν κίνημα, ἐκτελούμενον ἀπὸ τοὺς νέους καὶ νέας ἐναλλάξ. Ἡ δὲ ἑτέρα ἐξετελεῖτο εἰς τιμὴν τοῦ Βάκχου καὶ τῆς Ἀφροδίτης, καὶ συνίστατο ἀπὸ ζωηρότερα μέτρα (σχήματα χορευτικά). 4) Οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι νὰ συναγωνίζωνται τρέχοντες, παλαίοντες, καὶ ῥίπτοντες τὸν δίσκον καὶ τὸ ἀκόντιον. 5) Οἱ ἔφηβοι νὰ χωρίζωνται εἰς δύο μοίρας, καὶ νὰ μάχωνται πρὸς ἀλλήλους ἑωσοῦ τὸ ἓν μέρος ἢ τὸ ἄλλο ἠναγκάζετο νὰ διέλθῃ κολυμβῶν τὸν Εὐρώταν, ἢ διώρυγά τινα, ἥτις ἀπετέλει ἓν τῶν ὁρίων τοῦ Πλατανίστου. 6) Αἱ βωμολοχίαι νὰ μὴ ἐπιτρέπωνται. 7) Τὰ παιδία νὰ μαστιγῶνται ἅπαξ τοῦ ἔτους εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος.

10. ΣΥΜΒΟΛΑΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑ.

Συμβόλαια καὶ νόμισμα. 1) Οὐδεὶς νὰ κατέχῃ οὔτε χρυσὸν οὔτε ἄργυρον. 2) Μόνον σιδηροῦν νόμισμα νὰ κόπτηται, ἢ νὰ ἦναι ἐν χρήσει εἰς Σπάρτην. 3) Συναλλάγματα νὰ γίνωνται δι' ἀνταλλαγῆς. 4) Οὐδεὶς νὰ ὠφελῆται πωλῶν ἢ δανείζων τὴν περιουσίαν του. 5) Οὐδεὶς νὰ δίδῃ δῶρα.

11. Η ΑΓΟΡΑ.

Ἡ ἀγορά. 1) Οὐδεὶς κάτω τῶν 30 ἐτῶν νὰ καταβαίνῃ εἰς τὴν ἀγορὰν, ἢ νὰ ἐμφανίζεται εἰς τὸ δικαστήριον. 2) Οἱ γέροντες νὰ μὴ δαπανῶσι πολὺν χρόνον εἰς τὰ δικαστήρια, ἐκτὸς ἐὰν εἶχον δίκας νὰ διεξάγωσιν εἰς αὐτά. 3) Οἱ νέοι νὰ μὴ ἐξετάζωσι περὶ τῶν νόμων. 4) Οἱ φαυλόβιοι νὰ μὴ ἀγορεύωσι

δημοσίως, ἀλλ' αἱ γνῶμαι αὐτῶν νὰ λέγωνται ἀπὸ ἀνεγκλήτους πολίτας.

12. ΠΟΛΕΜΟΣ.

Πόλεμος. 1) Ὁ στρατὸς νὰ μὴ ἐκστρατεύῃ πρὸ τῆς πανσελήνου. 2) Ὁ πόλεμος νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνηται κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐχθροῦ (1). 3) Νὰ μὴ μεταχειρίζωνται ναύτας, οὐδὲ νὰ συγκροτῶσι ναυμαχίας (2). 4) Ἐν καιρῷ πολέμου οἱ Σπαρτιᾶται νὰ ζῶσιν ἀνετώτερον παρὰ ἐν καιρῷ εἰρήνης (3). 5) Τὸ στρατόπεδον νὰ μεταβάλληται συχνάκις (4). 6) Οἱ στρατιῶται νὰ κοιμῶνται μὲ τὴν πανοπλίαν των, ἀλλ' οἱ φύλακες νὰ ἦναι ἄνευ ἀσπίδων, διὰ νὰ μὴ ἔχωσιν οὐδὲν μέσον ὑπερασπίσεως, καὶ ἐπομένως νὰ ἦναι ἀγρυπνότεροι. 7) Πρὸ τῆς μάχης ὁ βασιλεὺς νὰ θύῃ εἰς τὰς Μούσας (5). 8) Τὸ στράτευμα νὰ προβαίνῃ εἰς τὴν μάχην πρὸς τὸν ἦχον τῶν αὐλῶν (6). 9) Οὐδεὶς στρατιώτης νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν τάξιν του, ἀλλ' ἢ νὰ νικήσῃ, ἢ ν' ἀποθάνῃ. 10) Ὁ ἀποβαλὼν τὴν ἀσπίδα του εἰς τὴν μάχην νὰ ἦναι ἄτιμος. 11) Οἱ Σπαρτιᾶται νὰ μὴ καταδιώκωσι τὸν ἐχθρὸν φεύγοντα. 12) Οἱ νεκροὶ τοῦ ἐχθροῦ νὰ μὴ σκυλεύωνται. 13) Ὁ

---

(1) Διὰ νὰ μὴ τὸν συνειθίζωσιν εἰς τὰ ὅπλα. Σ. Μ.

(2) Ὁ νόμος οὗτος ἠθετήθη εἰς τὸ μετὰ ταῦτα. Σ. Μ.

(3) Διὰ νὰ μετριάζωνται διὰ τούτων τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου. Σ.Μ.

(4) Διὰ ν' ἀποφεύγωσι τὰς αἰφνιδίους ἐπιδρομὰς τοῦ ἐχθροῦ, καὶ διὰ νὰ βλάπτωσι περισσότερον τὸν ἐχθρὸν διαφθείροντες μεγαλητέραν ἔκτασιν τῆς χώρας. Σ.Μ.

(5) Διὰ νὰ βοηθήσωσιν αὐτὸν νὰ κατορθώσῃ ἔργα ἄξια νὰ μεταδοθῶσιν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Σ. Μ.

(6) Κινοῦνται συντεταγμένοι πρὸς τὸν Δώριον ἦχον τῶν αὐλῶν, Μίλτων περὶ ἀπολεσθέντος Παραδείσου Βιβ. 1. σίχ. 550.

μὲν νικῶν τὸν ἐχθρὸν διὰ στρατηγήματος νὰ προσφέρῃ ὡς θυσίαν βοῦν εἰς τὸν Ἄρην, ὁ δὲ νικῶν διὰ τῆς ἰσχύος, νὰ προσφέρῃ ἀλέκτορα. 14) Ὁ συμπληρώσας τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος ἀπὸ τῆς ἡβικῆς ἡλικίας, νὰ ἦναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ πᾶσαν περαιτέρω στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

ΚΕΦ. ΙΒ'.

Περὶ δικῶν.

1. *Δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαὶ δίκαι.* Αἱ δίκαι τῶν Λακεδαιμονίων ἦσαν δύω εἰδῶν, δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαί. Καὶ αἱ μὲν δίκαι περὶ ἐπικλήρων, υἱοθεσιῶν, καὶ περὶ ἐπισκευῆς τῶν δημοσίων ὁδῶν, ἐγίνοντο ἐνώπιον τῶν βασιλέων. Ἡ δὲ γερουσία ἐδίκαζε περὶ τῶν θανασίμων ἀδικημάτων. Δὲν ἐξετελεῖτο δὲ ἡ ἀπόρασίς της ἀμέσως, ἀλλ' ἀνεβάλλετο ἐπί τινας ἡμέρας διὰ νὰ μὴ ἐμπέσῃ εἰς λάθος (θανατόνουσα ἀθῶον πολίτην), ὅπερ ἦτον ἀνεπανόρθωτον. Οἱ ἔφοροι ἐδίκαζον περὶ τῶν ἰδιωτικῶν διενέξεων. Ὅτε δ' ἐπρόκειτο νὰ δικασθῇ εἷς τῶν βασιλέων, τὸ δικαστήριον συνεκροτεῖτο ἀπὸ τὸν ἕτερον βασιλέα, τοὺς ἐφόρους καὶ τὴν γερουσίαν.

2. *Πῶς ἐσυνηγόρουν.* Ὅτε τις κατηγορεῖτο ἐπὶ ἀδικήματι, ἐκλητεύετο νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου εἰς ὡρισμένην ἡμέραν. Ἂν δὲ ἀπεδήμει δι' ὑπηρεσίαν τῆς πολιτείας, ἐστέλλετο εἰς αὐτὸν σκυτάλη προστάζουσα τὴν παρουσίαν του, ἢ προσεκαλεῖτο διὰ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ δικαστηρίου. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχον δημόσιοι ῥήτορες εἰς τὴν Σπάρτην, ἕκαστος

ἠναγκάζετο νὰ συνηγορῇ ὑπὲρ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑποθέσεως.

Μαρτυρία. Ἡ μαρτυρία τῶν δούλων σπανίως ἐγίνετο δεκτή. Εἰς τὰς ἰδιωτικὰς δὲ δίκας ἀποδεικτικά, οἷον ὁμολογίαι, ἀναγνωρίσεις χρέους, κτλ. (ὀνομαζόμενα εἰς τὴν Δωρικὴν διάλεκτον κλαρία (1)), ἐγίνοντο δεκτὰ εἰς μαρτυρίαν.

ΚΕΦ. ΙΓ'.

Περὶ τῶν Δημοσίων ἀμοιβῶν καὶ ποινῶν.

1. *Ἀμοιβαί.* Ἡ μεγίστη τιμή, τὴν ὁποίαν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπέδιδον εἴς τινα, ἦτο τὸ νὰ ὀνομάζωσιν αὐτὸν θεῖον ἄνδρα (σεῖον ἀνέρα). Τὸ νὰ ἐγκριθῇ δέ τις εἰς τοὺς τριακοσίους λογάδας, ἐθεωρεῖτο ὡσαύτως ἐντιμότατον (2). Καὶ ἡ ἄφεσις ἐκ τῆς τάξεως ταύτης ἐλογίζετο ἔντιμος· οἱ δὲ ἀφιέμενοι ὠνομάζοντο ἀγαθοεργοὶ (εὐεργέται), ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἐδίδετο καὶ εἰς τοὺς λαμβάνοντας κατὰ πενταετίαν τὴν ἄφεσίν των ἀπὸ τὸ ἱππικόν. Αἱ ἄλλαι δὲ τιμαὶ ἦσαν, ἡ ἐκ τῆς ἕδρας ἀνάστασις, ὅτε τις εἰσήρχετο εἰς τὴν συνέλευσιν, ἡ πρωτοκαθεδρία, οἱ ἐξ ἐλαίας στέφανοι, οἱ ἀνδριάντες, οἱ ἐπέτειοι λόγοι καὶ ἀγῶνες, κτλ.

2. *Ποιναὶ ἐξ εἰδῶν.* Αἱ ποιναὶ τῶν Λακεδαιμονίων ἦσαν ἓξ εἰδῶν. Ἡ ζημία, ἡ στέρησις τῆς ἐλευθερίας, ἡ σωματικὴ ποινή, ἡ ἀτιμία, ἡ ἐξορία καὶ ὁ θάνατος.

(1) Ἴσως διότι οἱ κλῆροι τῶν ἀγρῶν ἐδίδοντο πρὸς ἀσφάλειαν

(2) Ἴδε Μέρος δεύτερον βιβ. δεύτερον Κεφ. 8 § 9ον.

1) *Ζημία.* Ἡ ζημία ἦτο χρηματικὴ ποινὴ· ἐὰν δὲ ὁ πταίστης δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν πληρώσῃ, ἐξωρίζετο.

2) *Στέρησις τῆς ἐλευθερίας.* Ὁ κλοιὸς ἦτο ξύλινον περιδέρραιον, τὸ ὁποῖον ἐπροσκλοῦτο περὶ τὸν τράχηλον, καὶ ἐδέσμευε τὰς χεῖρας τοῦ ἐνόχου.

Ὁ Καιάδας (δεσμωτήριον) ἦτο τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ κακοῦργοι καθείργοντο. Ἡ λέξις παράγεται ἀπὸ τὰ σχίσματα τῆς γῆς τὰ προξενούμενα ὑπὸ τῶν σεισμῶν, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο καίετοι.

3) *Σωματικαὶ ποιναί.* Τὸ παίειν (κτυπᾶν) ἦτο τιμωρία ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς ἐφήβους, ὅσοι διὰ τῆς μαλθακότητός καὶ ὀκνηρίας των ἐγίνοντο πολύσαρκοι καὶ νοσηροί.

Δῆξις ἀντίχειρος (δάγκαμα τοῦ δακτύλου) ἐπεβάλλετο ἀπὸ τὸν εἴρενα εἰς ὅσα παιδία ἀπεκρίνοντο πλημμελῶς εἰς τὰς προτεινομένας εἰς αὐτὰ ἐρωτήσεις.

Ἡ μαστίγωσις ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς καταδίκους ἀγομένους διὰ τῆς πόλεως.

Ἡ κέντησις, ἤτοι πλῆξις διὰ τοῦ κέντρου, ἐγίνετο διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν, καὶ προσέτι διὰ νὰ ἀναγκάζωσι τοὺς κακούργους νὰ ὁμολογῶσι ὅσα ἐγνώριζον.

4. *Ἀτιμία.* Ἡ ἀτιμία ἦτο ποινή, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἔνοχος ἐστερεῖτο πάσης ἀρχῆς, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀγοράζῃ οὔτε νὰ πωλῇ. Παρομοία ποινὴ ἦτον, ὅτε ὁ ἔνοχος, στερούμενος ὅλων τῶν τιμῶν, ἠναγκάζετο νὰ ὑπομένῃ τυπτόμενος ἀπὸ πάντα, ὅστις τὸν ἀπήντα, νὰ φορῇ ῥυπαρὰ καὶ ῥακώδη φορέματα, καὶ νὰ ἔχῃ ἡμιξυρισμένον τὸ γένειόν του· ἕτερον δὲ σημεῖον ἀτιμίας ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς κακοὺς (1) (ὀκνηροὺς ἢ ἀνε-

(1) Οἱ τοιοῦτοι δὲ τοσοῦτον κατεφρονεῖντο εἰς τὴν Σπάρτην, ὥστε

στίους). Δὲν ἐπετρέπετο δ' εἰς αὐτοὺς νὰ μιμῶνται τοὺς ἀνεγκλήτους, ἤτοι τοὺς ἔχοντας ἀκηλίδωτον ὑπόληψιν. Τέλος ἦτον ὄχι μικρὸν σημεῖον ἀτιμίας ὅτε τις ἐπροστάζετο ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας νὰ ἵσταται ὄρθιος, καὶ νὰ μένῃ ἀργὸς εἰς δημόσιον τόπον, φέρων τὴν ἀσπίδα του.

5. *Φυγή.* Ἡ φυγὴ, ἤτοι ἐξορία, εἰς τὴν Σπάρτην ἦτο μᾶλλον ἀπαλλαγὴ τῆς ποινῆς, ἢ ποινή. Ὅσοι ὅμως ἐγίνοντο ἔνοχοι ἀκουσίου φόνου, ἐτιμωροῦντο μὲ ἐξορίαν. Ὑπῆρχον δὲ διάφορα εἴδη ἐξορίας, κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοῦ ἐγκλήματος, διότι ἐνίοτε μὲν ὁ ἔνοχος ἐξωρίζετο μόνον πέραν τῶν ὁρίων τῆς Λακωνίας· ἄλλοτε δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ διαμένῃ οὐδὲ μεταξὺ τῶν συμμάχων τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ἠναγκάζετο νὰ καταφύγῃ εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος του.

6. *Θάνατος.* Ὁ θάνατος ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους ὡς ἡ ἐλαφροτάτη ὅλων τῶν ποινῶν. Τὸ μόνον θανατικὸν ὄργανον, τὸ ὁποῖον μετεχειρίζοντο εἰς Σπάρτην, ἦτον ὁ βρόχος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπνίγοντο οἱ κατάδικοι. Ἡ τιμωρία ἐπεβάλλετο ἐν καιρῷ νυκτὸς, εἴς τι μέρος τοῦ δεσμωτηρίου ὀνομαζόμενον *δεκάδα*. Τὰ πτώματα τῶν πνιγομένων κακούργων ἐθάπτοντο πλησίον τοῦ δεσμωτηρίου χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τάφους.

οὐδεὶς ἤθελε νὰ συνεικῇ ἢ νὰ συμπαίζῃ μετ' αὐτῶν, καὶ ἠναγκάζοντο νὰ παραχωρῶσι τῆς ἑδοῦ εἰς νεωτέρους των, καὶ νὰ ἵστανται ὄρθιοι ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτῶν. Σ. Μ.

ΚΕΦ. ΙΑ'.

Περὶ τῶν προσόδων τῆς Σπάρτης (1).

1. *Οὐδεὶς φόρος τακτικὸς ἐπεβάλλετο ἐπὶ τῶν πολιτῶν τῆς Σπάρτης.* Οὐδεὶς φόρος τακτικὸς ὑπὸ ὁποιονδήποτε τύπον ἢ ὄνομα ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς πολίτας τῆς Σπάρτης· ἐλαμβάνοντο ὅμως ἔκτακτοι συνεισφοραὶ καὶ φόροι διὰ τὸν πόλεμον, οἵτινες, ὄντες ἀσυνείθιστοι καὶ ἄτακτοι, εἰσεπράττοντο δυσκόλως. Τοῦτο χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀτέλειαν, ἥτις μνημονεύεται ἐνίοτε. Εἰς τὴν Σπάρτην δὲν ὑπῆρχε δημόσιον ταμεῖον μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου· ἡ πρόσοδος λοιπὸν καὶ ἡ δαπάνη ἦσαν σχεδὸν ἴσαι. Οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Λακωνίας, τοὺς ὁποίους οἱ Σπαρτιᾶται ὠνόμαζον συμμάχους, ἔδιδον τοὺς φόρους των εἰς τὴν πολιτείαν.

2. *Λύτρα καὶ πώλησις τῶν λαφύρων.* Διὰ νὰ αὐξήσωσι δὲ τὰς προσόδους των, οἱ Σπαρτιᾶται ἐδιπλασίασαν τὰ λύτρα τῶν αἰχμαλώτων (2). Διώριζον

(1) Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἐπλήρονον φόρον εἰς τὴν πολιτείαν, οὔτε εἰς χρήματα, οὔτε εἰς εἴδος. Ἀκολούθως ὅμως, οἱ συχνοὶ πόλεμοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐνησχολοῦντο, κατέστησαν ἀναγκαίους τοὺς φόρους· οἱ δὲ πολῖται Σπαρτιᾶται, ὡς καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν, συνεισέφερον εἰς τὰς χρείας τῆς πολιτείας. Ὁ ἔγγειος φόρος δὲν ἦτο δύσκολον νὰ διανεμηθῇ, διότι οἱ ἀγροί, ὄντες διηρημένοι ἐξίσου, ἀπέδιδον εἰς τὴν ἐπικράτειαν ἴσην ποσότητα. Οἱ δὲ φόροι οἱ ἐπιβαλλόμενοι εἰς τ' ἄλλα εἴδη τῆς ἰδιοκτησίας, διέφερον κατὰ τὰ μέσα ἑκάστου. Πολλοὶ δὲ φόροι ἐγειναν μετὰ ταῦτα ἐπαχθέστεροι πρὸς τοὺς μὲν ἢ πρὸς τοὺς δὲ, οἱ δὲ πλουσιώτεροι πολῖται ἤρχισαν νὰ καταδυναστεύωσι τοὺς πτωχοτέρους. Σ.Μ.

(2) Διακοσίας δραχμὰς αἰγινιτικὰς ἐλάμβανον ἐξ ὅλων ὅσους ἠχμαλώτιζον μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας. Σ.Μ.

ἐπίσης ἰδίους ἐπιτρόπους, οἵτινες ἐπώλουν εἰς τοὺς πλειοδότας τὰ λάφυρα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον εἰς τὸ διάστημα τῶν ἐκστρατειῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ δὲ πολέμου ἔλαβον χρήματα ἀπὸ τοὺς Πέρσας πλέον τῶν 5,000 ταλάντων, ἤτοι 850,000 λιρῶν στερλίνων.

ΚΕΦ. ΙΕ'.

Παιδιαὶ τῶν Ἑλλήνων.

1. *Ἀγκοτύλη.* Τὸ παιγνίδιον τοῦτο ἐπαίζετο οὕτως. Ὁ μὲν ἔστρεφε τὰς χεῖρας εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ συνέπλεκε τοὺς δακτύλους ἔχων τὸ κοῖλον πρὸς τὰ ἄνω, ὁ δὲ ἕτερος, ἱστάμενος μὲ τὰ γόνατα ἐπὶ τοῦ κοίλου τούτου, καὶ καλύπτων μὲ τὰς χεῖρας τὰ ὄμματα τοῦ πρώτου, ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὸ προσδιωρισμένον μέρος. Τὸ παιγνίδιον τοῦτο ὠνομάζετο καὶ ἵππας καὶ κυβησίνδα. Σήμερον δ' ὀνομάζεται καβαλάκια, ὡς νομίζω.

2. *Ἀκινητίνδα.* Παιγνίδιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡμιλλῶντο οἱ παῖδες τὶς τὸν ἄλλον νὰ κινήσῃ, μένων αὐτὸς ἀκίνητος εἰς τὸν τόπον του.

3. *Ἀποδιδρασκίνδα.* Ὁ Πολυδεύκης περιγράφει ὡς ἀκολούθως τὸ παιγνίδιον τοῦτο. Ὁ μὲν ἐκάθητο ἔχων κεκλεισμένους τοὺς ὀφθαλμούς, ἢ καὶ ἄλλος τις ἔκλειε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, οἱ δὲ ἀπεδίδρασκον, ἤτοι ἔφευγον· ἅμα δ' ἀνίστατο ζητῶν νὰ εὕρῃ τινὰ, ἕκαστος ἐφρόντιζε νὰ προφθάσῃ εἰς τὸν τόπον ἐκείνου. Τοῦτο τὸ παιγνίδιον σώζεται σήμερον ὁλόκληρον, καὶ ὀνομάζεται Κρυπτάκια.

4. *Ἀπόῤῥαξις.* Ἀπόῤῥαξις ἐλεγετο, ὅτε ἐκτύπουν τὴν σφαῖραν, ὄχι προς τὸν τοῖχον, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἔδαφος τόσον δυνατὰ, ὥστε ἀποκρουομένη ἀνεπήδα, καὶ πάλιν τὴν ἐκτύπουν μὲ τὴν χεῖρα εἰς τὸ ἔδαφος· ὁ δὲ πλεονάκις κτυπήσας καὶ ὑποδεξάμενος, ἐλογίζετο νικητής. Σημειωτέον δὲ, ὅτι ὁ μὲν νικηθεὶς ὠνομάζετο ὄνος, καὶ ἔπραττε πᾶν τὸ προσταχθὲν, ὁ δὲ νικήσας βασιλεὺς, καὶ ἐπρόσταζεν.

5 *Ἀρτιάζειν.* Παιγνίδιον κοινότατον, καὶ νῦν καλούμενον ζυγὰ ἢ μονά. Ἐπαίζετο δὲ οὕτως. Ἐλάμβανέ τις λεπτοκάρυα, κυάμους, ἢ ἄλλα πράγματα εἰς τὴν μίαν χεῖρα, καὶ, κλείων αὐτὴν, ἠρώτα ἄλλον, « ἄρτιος ἢ περιττὸς εἶναι ὁ ἐν τῇ χειρί μου ἀριθμὸς; » καὶ εἰ μὲν ἐπετύγχανεν ὁ ἐρωτώμενος, ἐλάμβανεν αὐτὰ, εἰ δὲ μὴ, ἐπλήρονεν ἄλλα τόσα.

6. *Ἀσκωλιασμός.* Τὸ παιγνίδιον τοῦτο ἐπαίζετο τὸ μὲν πρῶτον οὕτως. Εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Βάκχου ἐγέμιζον ἀσκὸν ἀπὸ ἀέρα, τὸν ὁποῖον ἤλειφον μ' ἀλειφήν. Ὅστις δ' ἐπήδα ἐπάνω μὲ τὸν ἕνα πόδα, χωρὶς νὰ πέσῃ, ἐλάμβανε βραβεῖον τὸν ἀσκὸν αὐτόν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀσκωλιασμὸς ἐλέγετο, ὅτε τις ἔχων αἰωρημένον τὸν ἕνα πόδα ἐπήδα μὲ τὸν ἕτερον· ἢ ἡμιλλῶντο τρέχοντες κατὰ μῆκος, ἢ ὁ μὲν ἐδίωκεν ἔχων αἰωρημένον τὸν ἕνα πόδα, οἱ δὲ ἄλλοι τρέχοντες μὲ τοὺς δύο ἔφευγον, ἐωσοῦ ὁ διώκων ἐκτύπα τινὰ μὲ τὸν αἰωρημένον πόδα, ἢ, καὶ πάντες ἐπήδων ἀριθμοῦντες τὰ πηδήματα· διότι ὅστις ἐπήδα περισσότερον, οὗτος ἐνίκα. Ἐπαίζετο δὲ τοῦτο εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Διονυσίων ἐν Ἀθήναις. Μία δὲ τῶν ἑορτῶν τοῦ Διονύσου ὠνομάζετο Ἀσκώλια.

7. *Ἀστραγαλισμός.* Παιγνίδιον ἀρχαιότατον, καὶ

κοινότατον παρὰ τοῖς Ἕλλησι, μέχρι τοῦδε σωζόμενον, πλὴν μὲ πολλὰς μεταβολὰς καὶ ὡς πρὸς τὸ παίζειν καὶ ὡς πρὸς τὸ ὄνομα, ἐπειδὴ σήμερον καλεῖται κότζι. Ὁ ἀστράγαλος εἶχε πολλοὺς θόλους, ἐξ ὧν ἄλλοι μὲν ἔφερον ὀνομασίας θεῶν, ἄλλοι δὲ ἡρώων, καὶ ἄλλοι βασιλέων, ἢ ἐνδόξων ἀνδρῶν καὶ ἑταιρίδων. Ἡ ἐπωνυμία τῆς Ἀφροδίτης ἦτο γενικωτέρα· διεσώθησαν δὲ καὶ ἄλλαι τινὲς ὀνομασίαι, οἷον ὁ Βερενίκης πλόκαμος, Γραῦς, Δαρεῖος, Εὐριπίδης, Κῶος, Χίος, κλ. Τὸ κότσι σήμερον παίζεται μὲν διαφόρως, σώζει ὅμως ἴχνη τινὰ τῆς ἀρχαιότητος εἰς τὸ παιγνίδιον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Βασιλεύς.

8. *Ἀφεντίνδα.* Παιγνίδιον, κατὰ τὸ ὁποῖον περιέγραφον κύκλον, καὶ, στάντες μακρόθεν, ἔῤῥιπτον ὄστρακον· ὁ δὲ ῥίψας ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου, ἐνίκα· ἴσως ἡ ἀφεντίνδα εἶναι ἡ καλουμένη σήμερον *σβίγα.*

9. *Βασιλίνδα.* Παιγνίδιον, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ παῖδες διώριζον βασιλέα καὶ ὑπηρέτην, ὅστις ἐξετέλει τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως προσταττόμενα, ὡς καὶ τὴν σήμερον πράττουσιν, ὅταν παίζωσι τὸν ἀστράγγαλον.

10. *Διαγραμμισμός.* Παιγνίδιον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔπαιζον μὲ 60 ψήφους, ἄλλας μὲν μελαίνας, ἄλλας δὲ λευκάς. Ἡ ἰταλιστὶ καλουμένη Δάμα εἶναι λείψανον τοῦ διαγραμμισμοῦ.

11. *Διελκυστίνδα.* Ἐπαίζετο οὕτω. Δύω μοῖραι παίδων εἵλκον ἀλλήλας, μεχρισοῦ ἡ μία κατόρθονε νὰ σύρῃ τὴν ἄλλην πρὸς ἑαυτήν· καὶ τοῦτο εἶναι τὴν σήμερον ἐν χρήσει.

12. *Ἑλκυστίνδα.* Ἡ Ἑλκυστίνδα ἦτο παιγνίδιον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπήγνυον κατὰ γῆς δοκὸν τρυπημένην ἐν τῷ μέσῳ· διὰ δὲ τοῦ τρυπήματος διεπερᾶτο σχοινίον,

τοῦ ὁποίου τὰς ἄκρας ἐκράτουν δύο νέοι, ἔχοντες τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὴν δοκόν. Ὁ δ' ἑλκύσας διὰ τῆς βίας τὸν ἕτερον, ὥστε νὰ φέρῃ τὰ νῶτα αὐτοῦ εἰς τὴν δοκόν, ἐνίκα.

13. *Ἔξεχ' ὦ φίλε Ἥλιε.* Παροιμιώδης λόγος ὑπὸ τῶν παίδων λεγόμενος εἰς παιγνίδιόν τι, κατὰ τὸ ὁποῖον παίζοντες ἐβόων τοῦτο, ἂν νέφος τι ἐκάλυπτε τὸν ἥλιον

14. *Ἐπίσκυρος* Ἡ ἐπίσκυρος ἦτον ὡσαύτως παιδιά, ἥτις ὠνομάζετο καὶ ἐρηβικὴ καὶ ἐπίκοινος· ἐπαιζετο δὲ οὕτω. Πολλοὶ παῖδες διενέμοντο εἰς ἴσας μοίρας· ἔπειτα κατέγραφον μέσην γραμμὴν διὰ τοῦ γύψου, τὸν ὁποῖον ἐκάλουν σκῦρον. Ἀφοῦ δὲ κατέθετον ἐπὶ τῆς γραμμῆς ταύτης τὴν σφαῖραν, καὶ κατέγραφον δύο ἑτέρας γραμμὰς κατόπιν ἑκατέρας τῆς τάξεως τῶν παίδων, οἱ λαβόντες πρῶτοι τὴν σφαῖραν ἔῤῥιπτον αὐτὴν κατὰ τῶν ἄλλων, οἵτινες ἐφρόντιζον νὰ δράξωσιν αὐτὴν ῥιπτομένην, καὶ νὰ τὴν ἀντιῤῥίψωσιν, ἑωσοῦ κατώρθονον νὰ ἀπωθήσωσι τοὺς ἄλλους πέραν τῆς κατόπιν γραμμῆς.

15. *Ἐποστρακισμός.* Τοῦτο τὸ παιγνίδιον ἐπαίζετο οὕτω. Τὰ παιδία ἔῤῥιπτον ἐπὶ τῶν λιμνῶν ἢ θαλασσῶν ὄστρακά τινα μόνον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος οὕτως, ὥστε τὸ ὄστρακον ἐπήδα πολλάκις, ἑωσοῦ ἐβυθίζετο. Ἠρίθμουν δὲ τὰ πηδήματα, καὶ οὗτινος τὸ ὄστρακον ἐπήδα περισσότερον, ἐκεῖνος ἐνίκα. Τοῦτο παίζεται καὶ σήμερον, καὶ ὀνομάζεται ψωμάκια.

16. *Ἐφεδρισμός.* Εἰς τὸ παιγνίδιον τοῦτο ἔστηνον λίθον τινὰ ὄρθιον, καὶ μακρόθεν ἔῤῥιπτον σφαίρας ἢ λίθους· ὁ δὲ κρημνίσας τὸν ὄρθιον λίθον ἀνέβαινεν

εἰς τοὺς ὤμους τοῦ ἄλλου, ὅστις ῥίψας πρότερον δὲν τὸν ἐπέτυχε, καὶ κρατῶν μὲ τὰς χεῖρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, τὸν ἠνάγκαζε νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦτον ὁ κρημνισθεὶς λίθος, ὅστις ὠνομάζετο Δίωρος.

17. *Ἐφετίνδα ἢ Φαινίνδα.* Εἰς τὸ παιγνίδιον τοῦτο οἱ παῖδες ἔπαιζον τὴν σφαῖραν κτυποῦντες ἀλλήλους, πλὴν προσποιοῦντο δεικνύοντες ὅτι ἤθελον νὰ κτυπήσωσί τινα, καὶ αἰφνιδίως ἐκτύπουν ἄλλον· ὅθεν ἐκαλεῖτο καὶ Φενακικὴ, ἐπειδὴ ἐγίνετο δι' ἀπάτης.

18. *Ἐωλοχρασία.* Εἶδος παιδιᾶς καὶ αὕτη, κατὰ τὸ ὁποῖον νέοι τινες ἔπινον οἶνον, καί τις αὐτῶν, βεβαρυμένος ὑπὸ τῆς μέθης, ἐκοιμᾶτο· οἱ δὲ λοιποὶ ἐνώνοντες ὅσα ποτήρια οἴνου ἔπρεπε νὰ πίῃ κατὰ τὴν ἀναλογίαν του, καὶ μιγνύοντες αὐτὸ μὲ ἄλλους ζωμοὺς, τὸ ἔχυνον ἐπὶ τοῦ κοιμωμένου. Τούτου δὲ τοῦ παιγνιδίου ἴχνος εἶναι ἡ σεμερινὴ συνήθεια τοῦ νὰ χύνωσι τὸν οἶνον ἐπὶ τοῦ μὴ θέλοντος νὰ πίῃ τὰς προπόσεις.

19. *Ζατρίκιον.* Παιγνίδιον Περσικὸν, τὸ ὁποῖον κοινῶς λέγεται Σαντράκιον, γνωστὸν τοῖς πᾶσι.

20. *Ἰμαντελιγμός.* Ὁ ἱμαντελιγμὸς ἐπαίζετο οὕτω κατὰ τὸν Πολυδεύκην. Ἐδίπλονον λωρίον τι εἰς πολλὰς διπλόας (ἑλιγμοὺς), καὶ ἔπειτα ἐνέβαλλον ξυλίνην περώνην (παττάλιον)· ὁ δ' ἐπιτυχὼν τὴν πρώτην διπλόην τοῦ λωρίου, ἐνίκα. Τοῦτο γίνεται ἀπαραλλάκτως καὶ σήμερον, καὶ ὀνομάζεται λωρίον.

21. *Κάλλιμον ἐπιβαίνειν.* Τοῦτο εἶναι τὸ ἄχρι τῆς σήμερον κοινότατον παιγνίδιον τῶν μικρῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα ἀναβαίνοντα ἐπὶ καλάμου ἢ ξύλου, τρέχουσι. Τοῦτο ἔπαιζεν Ἀγησίλαος ὁ βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων μετὰ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ υἱοῦ· καὶ ἐπειδὴ φίλος τις

εἰσελθὼν αἰρνιδίως καὶ βλέπων, ἐθαύμασεν· ὁ Ἀγησίλαος εἶπε πρὸς αὐτὸν « Μηδὲν εἴποις πρὶν ἂν πατὴρ γένοιο ».

22. *Κυνδαλισμός.* Εἰς τὸ παιγνίδιον τοῦτο ἐπήγνυον πάσσαλόν τινα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἔπειτα ἐκτύπουν αὐτὸν μὲ ἕτερον πάσσαλον, ὁ δὲ ἐκβαλὼν αὐτὸν δι' ἑνὸς κτυπήματος, ἐνίκα. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ παροιμία· ἦλῳ τὸν ἦλον, πατταλῶ τὸν πάτταλον.

23. *Κολλαβισμός.* Κολλαβισμὸς ἐλέγετο, ὅτε τις ἔκλειε τοὺς ὀφθαλμούς του μὲ τὰς ἰδίας αὐτοῦ χεῖρας, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ· ἄλλος δέ τις, κτυπῶν αὐτὸν ἔλεγε· «Πότερος τετύπηκε;» καὶ ἂν τὸν εὗρισκεν, ἐνίκα.

24. *Κυβεία.* Τοῦτο τὸ παιγνίδιον ἦτο γενικώτατον καὶ κοινότατον, ὡς τὴν σήμερον τὰ χαρτία, καὶ πολυειδὲς ὡς αὐτά. Ἐπαίζετο δὲ κατὰ διαφόρους τρόπους πρὸς διασκέδασιν καὶ μὲ χρήματα. Ἐξ αὐτοῦ προῆλθε καὶ τὸ ῥῆμα κυβεύω. Οἱ βόλοι δὲ ἦσαν πολλότατοι, ἐξ ὧν ὁ Μεϋρσιος συνήγαγεν ὑπὲρ τοὺς 40. Ἔχουσι δὲ οἱ βόλοι τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν μὲ τὰ χαρτία, διότι, καθὼς εἰς αὐτὰ εἶναι ὁ βασιλεύς, ὁ πεζός, ἡ γυνή, ὁ ἄτος, κλ., οὕτω καὶ εἰς τοὺς κύβους ἦτον ὁ Μίδας, ὁ Μάνης, ὁ Κύων, κλ.

25. *Κυνητίνδα.* Κυνητίνδα ἦτο τὸ φίλημα τῶν μικρῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα ἐφίλουν καὶ ἐφιλοῦντο ἑλκοντα, καὶ ἑλκόμενα ἐκ τῶν ὤτων. Ἰδοὺ τί ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος περὶ τοῦ παιγνιδίου τούτου. Πολλοὶ καταφιλοῦντες τὰ μικρὰ παιδία, καὶ αὐτοὶ τὰ ἑλκύουσιν ἐκ τῶν ὤτων, καὶ εἰς ταῦτα προστάζουσι νὰ πράττωσι τὸ αὐτό, αἰνιττόμενοι παίζοντες, ὅτι πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς διὰ τῶν ὤτων ὠφελοῦντας. Ἡ κυνητίνδα τῶν παλαιῶν ἀναλογεῖ μὲ τὸ κατὰ Γάλλους φίλημα.

Ὑπάρχει ὅμως διαφορὰ, διότι ἐν τῷ κατὰ Γάλλους ριλεῖν, καὶ ριλεῖσθαι, ἀντὶ τῶν ὤτων, λαμβάνουσι τὰς παρειὰς, καὶ μετὰ τὸ φίλημα δίδουσιν εἰς αὐτὰς ῥαπίσματα διὰ τῶν δύο χειρῶν.

26. *Μηλολάνθη.* (ζωΰφιον ὅμοιον μὲ τὸν κάνθαρον, γινόμενον ἢ ἐκ τῆς ἀνθήσεως τῶν μήλων, ἢ συγχρόνως μὲ τὴν ἄνθησιν). Τοῦτο τὸ παιγνίδιον ἐπαίζετο οὕτως. Τὰ παιδία ἐζώγρουν τὴν Μηλολάνθην, καὶ δένοντα εἰς τὸν πόδα της ῥάμματι, τὴν ἀπέλυον. Τοῦτο δὲ παίζεται καὶ μέχρι τῆς σήμερον, καὶ ὀνομάζεται Χρυσομαμούνα.

27. *Μυῖα χαλκῆ.* Σώζεται καὶ τοῦτο τὸ παιγνίδιον ὁλόκληρον, τὸ ὁποῖον παίζουσι τὰ παιδία δένοντα μὲ ταινίαν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔπεσεν ὁ κλῆρος· τοῦτο δὲ τὸ παιδίον τρέχον, προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ ἄλλο διὰ νὰ τὸ καταστήσῃ εἰς τὸν τόπον του· τὰ δὲ ἄλλα κτυποῦσιν ἢ κνίζουσιν αὐτό. Καὶ τοῦτο μὲν φωνάζει « Χαλκῆν μυῖαν θέλω κυνηγήσει » Ἐκεῖνα δὲ ἀποκρινόμενα λέγουσι « Θέλεις κυνηγήσει, ἀλλὰ δὲν θέλεις συλλάβει ». Τὸ παιγνίδιον τοῦτο λέγεται τυφλομυῖα, ἢ παιγνίδιον τοῦ τυφλοῦ.

9. *Ὀρτυγοκοπία* Τοῦτο τὸ παιγνίδιον ἐγίνετο οὕτω κατὰ τὸν Πολυδεύκην. Περιέγραφον κύκλον, καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ ἀπέλυον δύο ὄρτυγας, οἵτινες συμπλεκόμενοι ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους· ὁ δὲ καταβληθεὶς καὶ ἐξωσθεὶς τοῦ κύκλου ἐνικᾶτο αὐτός τε καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ, καὶ ποτὲ μὲν ὁ νικήσας ἐλάμβανε τοὺς ὄρτυγας, ποτὲ δὲ ἀργύριον. Ἐνίοτε δὲ ὁ μὲν ἐκράτει τὸν ὄρτυγα, ὁ δὲ ἐκτύπα αὐτὸν μὲ τὸν δακτυλον, ἢ ἐμάδιζε τὰ ἐκ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ πτερὰ, καὶ ἐὰν μὲν ὑπέμενεν ὁ ὄρτυξ, ἐνίκα ὁ κύριος αὐτοῦ, ἐὰν δὲ ἐνέ-

λὸς καὶ ὑπέρευγεν, ἐνίκα ὁ κτυπῶν ἢ μαδίζων αὐτόν.

29. *Ὀστρακίνδα.* Ἐγίνετο οὕτως. Οἱ παῖδες ἐχωρίζοντο εἰς δύο τάξεις, καὶ μεταξὺ αὐτῶν κατέγραφον γραμμήν. Εἷς δὲ τούτων, στὰς ἐν τῷ μέσῳ, ἔρριπτεν ὄστρακον (τοῦ ὁποίου τὸ ἓν μέρος ἦτο πισσωμένον, τὸ δὲ ἄλλο ἀπίσσωτον) καὶ ἔλεγε «Νὺξ ἢ ἡμέρα;» καὶ οἱ μὲν ἐπιτυχόντες τὴν πτῶσιν τοῦ ὀστράκου ἐθίωκον, οἱ δὲ ἄλλοι ἔφευγον. Ὁ δὲ συλληφθεὶς ἐκ τῶν φευγόντων ἐλέγετο ὄνος, καὶ ἀντικαθίστα τὸν συλλαβόντα.

30. *Οὐρανία.* Ἦτον ὁμοία μὲ τὴν Ἀπόῤῥαξιν· διέφερε δὲ κατὰ τοῦτο, καθότι εἰς μὲν τὴν Ἀπόῤῥαξιν ἔκρουον τὴν σφαῖραν εἰς τὴν γῆν, καὶ ἔπειτα ὑπεδέχοντο αὐτὴν· εἰς δὲ τὴν οὐρανίαν, ἀνέῤῥιπτον τὴν σφαῖραν πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ ὅστις ἥρπαζεν αὐτὴν, πρὶν πέσῃ κατὰ γῆς, ἐνίκα.

31. *Πεντάλιθα.* Παιγνίδιον ἐν μεγάλῃ χρήσει καὶ σήμερον παρὰ τοῖς παίδεσι, πεντόβολα καλούμενον. Ἐπαίζετο δὲ οὕτως. Ἔῤῥιπτον πρὸς τὰ ἄνω πέντε λιθίδια, ἢ ψήφους, ἢ ἀστραγάλους· ἐπιστρέφοντα δὲ τὰ ἐδέχοντο εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς χειρός. Ἐὰν δὲ δὲν ἔμενον ἐπὶ τῆς χειρὸς ὅλα, ἔπρεπε ν' ἀναλάβωσι τὰ πεσόντα διὰ τῶν δακτύλων, διατηροῦντες τὰ σταθέντα εἰς τὴν θέσιν των.

32. *Πεττεία.* Περίφημον καὶ σύνηθες παιγνίδιον· ἡ Πεττεία ἐγίνετο οὕτως. Ἕκαστος τῶν παιζόντων εἶχε πέντε πεσσὰ, καὶ πᾶν πεσσὸν εἶχε πέντε γραμμάς· ὅθεν καὶ πεσσὰ πεντάγραμμα, καὶ κύβων βολαὶ λέγονται ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους. Μεταξὺ δὲ τῶν 5 γραμμῶν ἦτο καὶ μία ἱερὰ λεγομένη· ὅθεν προῆλθεν ἡ παροιμία «Κινῶ τὸν ἀφ' ἱερᾶς»· καὶ «κίνει τὸν ἀπὸ

γραμμᾶς λίθον»· ἐπὶ τῶν τὰ ἔσχατα κινδυνευόντων.

32. *Πλατυγίζειν.* Παιγνίδιον κοινότατον, καὶ ἄχρι τοῦ νῦν σωζόμενον, τὸ ὁποῖον ἐγίνετο οὕτω. Φύλλον μήκωνος (παπαρούνας) ἢ ἄλλου τινὸς φυτοῦ, ἔβαλλον εἰς τοὺς δύο πρώτους δακτύλους τῆς ἀριστερᾶς εἰς σχῆμα κύκλου συμβληθέντας· ἔπειτα ἐκτύπουν μὲ τὸ κοῖλον τῆς δεξιᾶς, καὶ ἐὰν τὸ φύλλον ἐτρυπᾶτο μετὰ κρότου, ἦτο σημεῖον ὅτι ὁ ἐρῶν ἢ ἡ ἐρωμένη ἐμέμνητο αὐτοῦ τοῦ κτυπήσαντος, κατὰ τὸν Πολυδεύκην. Ἐρύτων προσέτι καὶ τὸ κρίνον, τὸ ὁποῖον εἶναι διπλοῦν καὶ κενὸν ἔνδοθεν διὰ νὰ τὸ πληρώσουν ἀέρος, καὶ ἔπειτα τὸ ἐκτύπουν εἰς τὸ μέτωπον, καὶ ἀπὸ τὸν κτύπον αὐτοῦ ἐξῆγον παρόμοια συμπεράσματα. Εἰς τὸ παιγνίδιον δὲ τοῦτο ἀναφέρεται καὶ ἡ θλίψις τῶν κοκκάλων τῶν ὀπωρικῶν, οἷον κεράσων, δαμασκήνων, καὶ ἄλλων, ἐν οἷς οἱ παῖδες τρώγοντες τοὺς καρποὺς θλίβουσι τὰ κόκκαλα μεταξὺ τῶν δύω πρώτων δακτύλων τῆς δεξιᾶς, καὶ ἂν ἐξεπήδων πρὸς τὸ ὕψος, ἐσήμαινε τὴν εὔνοιαν τοῦ ἐρῶντος ἢ τῆς ἐρωμένης.

33. *Πλειστοβολίνδα.* Τὸ παιγνίδιον τοῦτο ἐπαίζετο, ὄχι μόνον μὲ τοὺς κύβους, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ἀστραγάλους, τοὺς ὁποίους ἔταττον κατὰ σειρὰν, καὶ ὁ περισσοτέρους κτυπήσας ἐνίκα. Ἐπαίζετο δὲ πᾶς ἀριθμὸς μὲ χρήματα, καὶ ὁ ὑπερβαλὼν τοὺς ἄλλους κατὰ τὸ πλῆθος τῶν μονάδων, ἐλάμβανε τὰ καταβληθέντα χρήματα.

34. *Σκαρίζειν ἢ Σκινθαρίζειν.* Παιγνίδιον ἢ ἀστειότης ἄχρι τῆς σήμερον γινομένη. Αὕτη δὲ συνίστατο εἰς τὸ νὰ κτυπᾷ ὁ εἷς τὴν ῥῖνα τοῦ ἄλλου μὲ τὸν δάκτυλον. Σήμερον δὲ καλεῖται Μύτος ἢ Μυτιᾶς

35. *Σχοινοφιλίνδα.* Ἡ σχοινοφιλίνδα ἐπαίζετο

οὕτω. Τὰ παιδία ἐκάθηντο κυκλοτερῶς, καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν, ἔχον σχοινίον, τὸ ἔθετεν κρυφίως ὀπίσω ἄλλου τινός, καὶ ἐὰν μὲν ἐκεῖνο δὲν ἐννόει, ὁ θέσας τὸ ἐκτύπα περιτρέχων τὸν κύκλον, ἐὰν δὲ ἐννόει, αὐτὸ ἐκτύπα τὸν τιθέντα. Καλεῖται δὲ σήμερον στροῦμπος.

36. *Τρόπα.* Παιγνίδιον, ἄχρι τοῦ νῦν σωζόμενον, γουβίτζαις λεγόμενον. Ἐπαίζετο δὲ τὸ πάλαι, ὡς καὶ τὴν σήμερον οὕτω. Τὰ παιδία ἀνώρυττον τρύπαν τινὰ εἰς τὴν γῆν, καὶ ἔπειτα, ἱστάμενα μακρόθεν, ἐρρίπτον καρύδια ἢ ἀστραγάλους, καὶ οὗτινος τὸ καρύδιον ἢ ὁ ἀστράγαλος ἔμενεν ἐν αὐτῇ, οὗτος ἐνίκα. Σημειώσεως δὲ ἄξιον εἶναι ὅτι τὸ τρύπα καὶ οἱ παλαιοὶ ἐπρόφερον τρόπα, ὡς καὶ οἱ Πελοποννήσιοι σήμερον λέγουσι τρούπα ἀντὶ τρύπας.

37. *Τροχός.* Τοῦτο ἦτο παιγνίδιον γενικόν, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ περιελαμβάνοντο ὁ Βέμβηξ, ὁ Στρόβιλος καὶ ὁ Στρόμβος. Εἶδος δὲ τοῦ τροχοῦ ἦτο καὶ ἡ κυβίστησις (τούμπα), καὶ τὸ μαχαίρας περιδονεῖσθαι.

38. *Τρυγοδίφησις.* Παιγνίδιον γελοιῶδες, παιζόμενον οὕτως. Ἔρριπτον δακτυλίδιον ἢ ἄλλο τι εἰς τὸν πυθμένα λεκάνης γεμάτης τρυγός· ἔπειτα ἔδενον ὀπίσω τὰς χεῖρας ἑνός, ὅστις ἔκυπτε διὰ νὰ λάβῃ αὐτὸ μὲ τὸ στόμα. Τοῦτο γίνεται καὶ σήμερον· μάλιστα γεμίζουσι τὴν λεκάνην ἀπὸ ἄλευρον· ὅθεν ὁ προσπαθῶν νὰ τὸ λάβῃ, ἀλευρωμένος ὅλον τὸ πρόσωπον, προξενεῖ γέλωτα.

39. *Χαλκισμός.* Εἶδος κυβείας παιζόμενον οὕτω κατὰ τὸν Εὐστάθιον. Περιέστρεφον μετὰ πολλῆς δυνάμεως νόμισμα ὀρθόν, ὁ δὲ κατορθώσας νὰ στήσῃ αὐτὸ μὲ τὸν δάκτυλον περιστρεφόμενον, ἐνίκα.

40. *Χελιχελώνη.* Παιγνίδιον τῶν παρθένων παιζόμενον οὕτω. Μία ἐξ αὐτῶν ἐκάθητο ἐν τῷ μέσῳ,

αἱ δὲ ἄλλαι περιτρέχουσαι, καὶ κινοῦσαι αὐτὴν ἔλεγον «Χελιχελώνη, τί κάμνεις ἐν τῷ μέσῳ»; ἡ δ' ἀπεκρίνετο «Ἑτοιμάζω τὰ μαλλιὰ καὶ τὸ φάδι» καὶ ἐκεῖναι πάλιν, «Ὁ δ' ἔκγονός σου τί ποιῶν ἀπωλέσθη»; ἡ δ' ἀπεκρίνετο, «Ἀπὸ ἵππους λευκοὺς ἐπήδησεν εἰς τὴν θάλασσαν».

41. *Χυτρίνδα* ἐπαίζετο οὕτως. Καθήμενός τις ἐν τῷ μέσῳ ἔφερεν ἐπὶ κεφαλῆς χύτραν μετὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, οἱ δὲ ἄλλοι περιτρέχοντες ἐκτύπουν αὐτὸν καὶ ἔλεγον «Τίς τὴν χύτραν;» καὶ ἐκεῖνος ἀπεκρίνετο, «Ἐγὼ ὁ Μίδας». Ὁντινα δ' ἐκτύπα διὰ τοῦ ποδός του περισρέφων, ἐκεῖνος ἐκάθητο ἀντ' αὐτοῦ.

42. *Ὠμιλλα* ἐπαίζετο οὕτως. Περιέγραφον κύκλον, καὶ ἔρριπτον εἰς αὐτὸν καρύδια ἢ ἀστραγάλους, καὶ οὗτινος ὁ ἀστράγαλος ἢ τὸ καρύδιον ἵστατο ἐν τῷ κύκλῳ, ἐνίκα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ.

Ἔτη
Πρὸ Χριστοῦ.

Τὸ Ἄργος καὶ ἡ Σικυὼν ἐκτίσθησαν, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Ἰνάχου καὶ τοὺς ἀπογόνους του. περίπου 2000

Ὠγύγης ἐν τῇ Ἀττικῇ — Ὁ Κατακλυσμὸς περίπου. 1756

Ὁ Κέκροψ ἔρχεται εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον περίπου. 1556

Κατακλυσμὸς τοῦ Δευκαλίωνος — Ἕλλην

Αἴολος, Δῶρος, Ξοῦθος
Ἴων, Ἀχαιὸς
} περίπου 1500

Ὁ Κάδμος ἐκ τῆς Φοινίκης ἔρχεται εἰς Θήβας, καὶ εἰσάγει τοὺς ἀλφαβητικοὺς χαρακτῆρας περίπου. 1500

Ἄριξις τοῦ Πέλοπος εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Ἑλλάδα (Πελοπόννησον) ἐκ Λυδίας περίπου. 1300

Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος, διαρκέσας 10 ἔτη, περαιοῦται, καταστραφείσης τῆς Τρῳάδος. 1184

Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν (βοηθουμένων ὑπὸ τῶν Δωριέων) εἰς τὴν Πελοπόννησον. 1104

Ὁ Εὐρυσθένης καὶ Προκλῆς συμβασιλεύουσι τῆς Λακεδαίμονος. 1102

Κόδρος, ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς,

Ἔτη Πι. Χ.

ἀποθνήσκει εἰς τὸν κατὰ τῶν Δωριέων πόλεμον. — Οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτοτε κυβερνῶνται ἀπὸ ἰσοβίους ἄρχοντας. 1068

Λυκοῦργος ὁ νομοθέτης τῆς Σπάρτης περίπου. 888

Τὰ ὀνόματα τῶν Ὀλυμπιονικῶν ἀρχίζουν νὰ καταγράφωνται τὸν Ἰούλιον, (Ὀλυμπιὰς πρώτη Κόροιβος νικητής) 776

Δεκαετεῖς ἄρχοντες ἐν Ἀθήναις. 754

Ὁ πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (ἀρξάμενος 745) περαιοῦται, ἁλωθείσης τῆς Ἰθώμης ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν. 724

Ἐνιαύσιοι ἄρχοντες εἰς Ἀθήνας. 684

Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (ἀρξάμενος 685) περαιοῦται, ἁλωθείσης τῆς Εἴρας. — Οἱ νικηθέντες Μεσσήνιοι ἀποπλέουσιν εἰς τὴν Σικελίαν, καὶ κυριεύουσι την Ζάγκλην, ὀνομασθεῖσαν ἔκτοτε Μεσσήνην. 671

Σπάρτη ἡ ἰσχυροτάτη πολιτεία ἐν Πολοποννήσῳ —

Δράκων, ὁ αἱματοχαρὴς νομοθέτης τῶν Ἀθηνῶν. 624

Σόλων, ὁ φιλάνθρωπος νομοθέτης τῶν Ἀθηνῶν. 594

Πεισίστρατος ὁ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν. 560

Πεισίστρατος (ἀφ' οὗ δὶς ἀπεδιώχθη) διατηρεῖται εἰς τὴν τυραννίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐναντίον τῶν Ἀλκμαιονιδῶν

Ὁ Πεισίστρατος ἀποθνήσκει — Οἱ υἱοί του Ἱππίας καὶ Ἵππαρχος διαδέχονται αὐτόν. 527

Πολυκράτης, ὁ τύραννος τῆς Σάμου, φονεύεται ὑπὸ τοῦ Ὀροίτου 522

Ὁ Ἵππαρχος φονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος. 514

Ἔτη Π. Χ.

Ὁ Ἱππίας, μόνος τύραννος τῶν Ἀθηνῶν, ἀποδιώκεται ὑπὸ τῶν Ἀλκμαιονιδῶν, βοηθουμένων ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν — Καταφεύγει εἰς τὴν Περσίαν 510

Οἱ Ἀθηναῖοι, συμμαχήσαντες μὲ τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀποστατήσαντας Ἕλληνας, πυρπολοῦσι τὰς Σάρδεις· ἐντεῦθεν λαμβάνουσι τὴν ἀρχήν των οἱ Περσικοὶ πόλεμοι 499

Τὸ εἰσβαλὸν στράτευμα τοῦ Δαρείου, στρατηγοῦντων τοῦ Δάτιδος καὶ Ἀρταφέρνους, ἀποδιώκεται διὰ τῆς ἐν Μαραθῶνι νίκης, τὴν ὁποίαν ἐνίκησεν ὁ Μιλτιάδης. 490

Αἱ Ἀθῆναι ἀποκτῶσιν ἰσχυρὸν ναυτικὸν διὰ τοῦ Θεμιστοκλέους. — Αἱ Ἀθῆναι ἀρχίζουσι πόλεμον κατὰ τῆς Αἰγίνης. —

Αἱ ἐν Θερμοπύλαις, Ἀρτεμισίῳ, καὶ Σαλαμῖνι νίκαι. 480

Αἱ ἐν Πλαταιαῖς καὶ Μυκάλῃ (25 Σεπτεμβρίου) νίκαι. 479

Ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων. — Τειχισμὸς τῆς πόλεως. 477—404

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξοστρακίζεται. 471

Ἡ διπλῆ νίκη τοῦ Κίμωνος κατὰ τὸν Εὐρυμέδοντα ποταμόν. 470

Ἀποστασία τῶν Εἱλώτων.—Τρίτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (ἀρξάμενος 464). — Ζηλοτυπία μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν, ἥτις καταδεικνύεται, ἐνῷ συμπολιορκοῦσι τὴν Ἰθώμην, ἐκκρήγνυται εἰς μικροὺς πολέμους (457—μάχη ἐν Τανάγρᾳ,) οἱ δὲ φυγάδες Μεσσήνιοι ἀποικί-

	Ἔτη Π. Χ.
ζονται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Ναύπακτον.	455
Ἐκστρατεία τοῦ Κίμωνος κατὰ τῆς Κύπρου (450). — Ὁ θάνατός του.	449
Αἱ μεταξὺ Κερκύρας καὶ Κορίνθου ἐχθροπραξίαι ἐπιφέρουσι τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον.	431
Λοιμὸς ἐν Ἀθήναις (430). — Ὁ Περικλῆς ἀποθνήσκει.	429
Κλέων ὁ δημαγωγὸς φονεύεται.	422
Ἡ Νικιείος εἰρήνη.	421
Ἐκστρατεία Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν, στρατηγούντων τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τοῦ Νικίου· (415). — Ὁ Ἀλκιβιάδης, κατηγορηθεὶς καὶ ἀνακληθεὶς, καταφεύγει εἰς Σπάρτην (415). — Ὁ Νικίας ἡττᾶται κατὰ κράτος.	413
Ἡ Δεκέλεια, κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου, καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν.	—
Αἱ Ἀθῆναι ὀλιγαρχοῦνται (411). — Ὁ Ἀλκιβιάδης (ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατεύματος) νικᾷ εἰς Ἀσίαν ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν (411—407). — Στερεῖται τῆς στρατηγίας.	407
Οἱ Ἀθηναῖοι ἡττῶνται κατὰ κράτος ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς.	405
Αἱ Ἀθῆναι κυριεύονται ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου. — Τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. — Οἱ Τριάκοντα Τύραννοι.	404
(Ἡ Σπάρτη ἡγεμονεύουσα πολιτεία μέχρι τοῦ 371).	
Ὁ Θρασύβουλος ἐλευθεροῖ τὰς Ἀθήνας, ἀποκαθιστᾷ τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα, καὶ κηρύττει γενικὴν ἀμνηστείαν.	403
Πόλεμος Σπαρτιατῶν κατὰ τῆς Περσίας.	400
Ὁ Σωκράτης θανατοῦται ἐν Ἀθήναις.	399
Τὸ Ἄργος, ἡ Κόρινθος, καὶ αἱ Θῆβαι, κηρύττουσι πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης. — Ὁ Ἀγησίλαος, ἀναγκασθεὶς νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ τῆς Ἀσίας, νικᾷ τοὺς συμμάχους ἐν Κορωνείᾳ.	394
Ὁ Κόνων νικᾷ τοὺς Σπαρτιάτας πλησίον τῆς Κνίδου (394). — Ἀνεγείρει τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὸ Περσικὸν χρυσίον	393
Οἱ Σπαρτιᾶται συνομολογοῦσι τὴν ἐπ' Ἀνταλκίδου ἄτιμον εἰρήνην.	387
Αἱ Θῆβαι κυριεύονται αἰφνιδίως ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν (382). — Ἐλευθεροῦται ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου. — Αἱ Θῆβαι καὶ αἱ Ἀθῆναι ἑνοῦνται κατὰ τῆς Σπάρτης.	378
Ὁ Ἐπαμινώνδας νικᾷ τοὺς Σπαρτιάτας ἐν Λεύκτροις.	371
Ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν ἐν Ἑλλάδι ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῶν Περσῶν.	—
Ἡ ἐν Μαντινείᾳ νίκη. — Ὁ Ἐπαμινώνδας ἀποθνήσκει, καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ δύναμις τῶν Θηβαίων.	363
Αἱ τρεῖς πρῶται πολιτεῖαι, Ἀθῆναι, Θῆβαι καὶ Σπάρτη, ἀποκάμνουσιν.	363
Ἡ τυραννία τῶν Ἀθηνῶν γεννᾷ τὸν πόλεμον τῶν συμμάχων.	357—355
Ὁ πρῶτος ἱερὸς πόλεμος κατὰ τῶν Φωκέων	

Ἔτη Π. Χ.

(ἀρξάμενος 356) περαιοῦται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου δευτέρου, μέλους τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου. 346

Δεύτερος ἱερὸς πόλεμος κατὰ τῶν Λοκρῶν, ὑποκινηθεὶς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, (339) καὶ ἀποφασισθεὶς (ὡς καὶ ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος) ὑπὸ τῆς ἐν Χαιρωνίᾳ μαχης 338

Ὁ Φίλιππος κηρύττεται ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων κατα τῶν Περσῶν. —

Ἀποστασία ἄνευ ἀποτελέσματος κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. 335

Αἱ Θῆβαι κατεδαφίζονται. —

Ἡ Σπάρτη ἀποστατεῖ ἐπὶ τοῦ Ἄγιδος, ὅστις ἡττᾶται καὶ φονεύεται ἀπὸ τὸν Ἀντίπατρον. 331

(Ἡ Ἑλλὰς ἐν μέρει ἀπόλλυσι τὴν αὐτονομίαν της).

Αἱ Ἀθῆναι καὶ ἄλλαι πόλεις δέχονται Μακεδονικὰς φρουράς. 323

Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, ἀντιπρόσωπος τοῦ Κασάνδρου ἐν Ἀθήναις. 318

Δημήτριος ὁ Πολιορκήτης ἐλευθεροῖ τὰς Ἀθήνας, καὶ σχεδὸν ὅλλην τὴν Ἑλλάδα. 307

Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐξορίζεται. 298

Ἡ Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαϊκὴ συμμαχία ἀρχίζουσι νὰ μορφόνωνται. 280

Αἱ Ἀθῆναι καταλαμβάνονται ὑπὸ τῶν Μακεδόνων.—Ἡ Σπάρτη ἐλευθεροῦται 266

Ἄγις ὁ Τρίτος ἀποπειρᾶται νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα εἰς τὴν Σπάρτην. 243

Ἔτη Π. Χ.

Αἱ Ἀθῆναι, ἀπαλλαχθεῖσαι ἀπὸ τὰ Μακεδονικὰ στρατεύματα, εἰσέρχονται εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν. 232

Ὁ Κλεομένης ἀποκαθιστᾷ τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα εἰς τὴν Σπάρτην. 226

Ὁ Κλεομένης μάχεται ὑπὲρ τῶν Αἰτωλῶν. —

Ἡττᾶται καὶ σώζεται εἰς τὴν Αἴγυπτον. 222

Πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο συμμαχιῶν, περαιωθεὶς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου 220—217

Ὁ Ἄρατος ἀποθνήσκει. 214

Οἱ Ῥωμαῖοι βοηθοῦσι τοὺς Αἰτωλοὺς κατὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ κατὰ τοῦ Φιλίππου. 213

Ὁ Φιλοποίμην νικητής.— Εἰρήνη. 206

Αἱ Ἀθῆναι, πολιορκούμεναι ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν τῆς Ῥώμης. 200

Οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Αἰτωλοὶ συμμαχοῦσι μετὰ τῆς Ῥώμης.—Κηρύττονται ἐλεύθεροι. 198

Ὁ Νάβις ἐν Σπάρτῃ.— Οἱ Αἰτωλοί, δυσαρεστηθέντες κατὰ τῆς Ῥώμης, βοηθοῦσι τὸν Ἀντίοχον. 191

Ἡ Αἰτωλικὴ συμμαχία διαλύεται. 189

Ἡ Ῥώμη κηρύττεται ὑπὲρ τῆς Σπάρτης, ἐναντίον τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας. 184

Ὁ Φιλοποίμην ἀποθνήσκει. 183

Οἱ Ἀχαιοὶ συμμαχοῦσι μετὰ τῆς Ῥώμης κατὰ τοῦ Περσέως (168). — Χίλιοι ὅμως ἐξ αὐτῶν (ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος) ἀπάγονται εἰς τὴν Ῥώμην. 167

Οἱ Ἀχαιοὶ παρωργισμένοι ἐπιχειροῦσι νὰ ὑποτά-

	Ἔτη Π. Χ.
ξωσι τὴν Σπάρτην. — Ἡ Σπάρτη λαμβάνει βοήθειαν ἐκ τῆς Ῥώμης,	147
Οἱ Ἀχαιοὶ νικῶνται. — Ἡ Κόρινθος κυριεύεται καὶ κατεδαφίζεται ὑπὸ τοῦ Μωμμίου.	146
Ἡ Ἀχαΐα γίνεται ἐπαρχία Ῥωμαϊκή.	—

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α΄.

ΚΕΦ. Α΄.

Ποῖα ἦσαν τὰ ὅρια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος; 1 (1)

Ποία ἦτον ἡ ἔκτασίς της ἀπ' ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν, καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς; —

Πόσα τετράγωνα μίλια περιεῖχεν; —

Εἰπὲ τὴν μεγάλην τριπλῆν διαίρεσιν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. 2

Ποῖα ἦσαν τὰ ὅρια τῆς Βορείας Ἑλλάδος, καὶ ποίας χώρας περιελάμβανεν; 3

Εἰς πόσας πολιτείας διῃρεῖτο ἡ Θεσσαλία; 4

Περίγραψε τὰ ὅριά της, τὰ ὄρη, τοὺς ποταμοὺς, τὰς λίμνας, καὶ τὰς πόλεις της —

Περίγραψε τὴν Ἤπειρον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ ὀνόμασον τὰς τρεῖς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἦτο διῃρημένη. 5

Ποῖα ἦσαν τὰ ὅρια τῆς Μεσσαίας Ἑλλάδος, καὶ ἀπὸ πόσας χώρας συνέκειτο; 6

(1) Οἱ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται εἰς τοὺς παραγράφους, οἵτινες σημειοῦνται ὡσαύτως μὲ ἀριθμούς.

Περίγραψε τὰ ὄρια, τὰ ὄρη, τὰς πόλεις, καὶ λοιπὰ τῆς Ἀττικῆς. 7

Περίγραψε τὴν Μεγαρίδα, τὴν Βοιωτίαν, καὶ τὴν Φωκίδα. 8—10

Εἰς πόσας χώρας ἦτο διῃρημένη ἡ Ἀνατολικὴ Λοκρίς; 11

Περίγραψε τὴν Δυτικὴν Λοκρίδα 12

Περίγραψε τὰ ὄρια, τὰ ὄρη, τὰς πόλεις, κλπ., τῆς Δωρίδος, τῆς Αἰτωλίας, καὶ τῆς Ἀκαρνανίας. 13—15

Πόσας χώρας περιελάμβανεν ἡ Μεσημβρινὴ Ἑλλάς; 16

Περίγραψε τὴν Ἀρκαδίαν, τὴν Λακωνίαν, Μεσσηνίαν, Ἦλιδα, Ἀργολίδα, Ἀχαίαν, Σικυωνίαν, καὶ Κορινθίαν. 17—24

Εἰς πόσας τάξεις δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν αἱ ἑλληνικαὶ νῆσοι; 25

Ἀπαρίθμησον τὰς κυριωτέρας νήσους τὰς ἀνηκούσας εἰς ἑκάστην τούτων τῶν τάξεων. —

ΚΕΦ. Β'.

Ποῖος λαὸς κατῴκει κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Θεσσαλίαν; 1

Ἀπὸ πόσα βασίλεια συνίστατο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου; —

Εἰπὲ τὰς μεταβολὰς τὰς γενομένας εἰς τὰς κυριωτέρας δύο πόλεις τῆς Θεσσαλίας. 1

Περίγραψε συντόμως τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου 2

Ὑπὸ τίνος, καὶ κατὰ ποῖον ἔτος ἐκτίσθησαν αἱ Ἀθῆναι; 3

Πῶς ὠνομάζετο κατὰ πρῶτον ἡ πόλις, καὶ ποίαν μεταβολὴν ἔλαβε τὸ ὄνομα της; —

Πόσοι βασιλεῖς ἐβασίλευσαν ἐν Ἀθήναις; —

Ἀπὸ τίνος ἄρχεται κυρίως ἡ ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ὡς πολιτείας; —

Ποῖος ἦτον ὁ τελευταῖος τῶν βασιλέων, καὶ ποία ἦτον ἡ τύχη του; —

Ποία μεταβολὴ ἐγένετο εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν του; —

Πόσοι διετήρησαν τὴν ἀρχὴν ταύτην διὰ βίου; —

Πόσοι δεκαετεῖς ἄρχοντες ὑπῆρξαν; —

Πότε ἔγινεν ἡ ἀρχὴ ἐνιαύσιος; —

Ποῖος ἦτον ὁ Δράκων καὶ ὁ Κύλων: —

Ὑπο τίνος κατηργήθησαν οἱ πλεῖστοι νόμοι τοῦ Δράκοντος; —

Ποῖα ἦσαν τὰ κεφάλαια τῆς νομοθεσίας τοῦ Σολωνος; —

Πόσον καιρὸν διήρκεσε τὸ πολίτευμα τοῦτο; —

Ποία κυβερνητικὴ μεταβολὴ ἐγένετο ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν, περαιωθέντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου; —

Ὑπὸ τίνος, καὶ κατὰ ποῖον ἔτος, ἀποκατέστη ἡ ἐλευθερία; —

Ὑπὸ ποίων περιστάσεων παρεκινήθη Φίλιππος ὁ Μακεδὼν εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν Ἀθηνῶν; —

Ποῦ ἐκροτήθη ὁριστικὴ μάχη; —

Ἐστέρησεν ὁ Φίλιππος ἐντελῶς τοὺς Ἀθηναίους τῆς ἐλευθερίας των; —

Ἀπεστάτησαν πόλιν αἱ Ἀθῆναι, καὶ ὑπὸ τίνος ὑπετάγησαν; —

Ὑπὸ τίνος μετεβλήθη πάλιν τὸ εἶδος τῆς κυβερνήσεως, καὶ ποῖον πολίτευμα ἀντικατέστη ἀντὶ τῆς ἀρχαίας δημοκρατίας; —

Ποῖος ἀποκατέστησε τὴν δημοκρατίαν; —

Πῶς μετεχειρίσθη τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ποίαν ἀμοιβὴν ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν διὰ τὴν γενναιότητά του; —

Ποῖος ἐκυρίευσε πάλιν τὰς Ἀθήνας; —

Ὑπὸ τίνος οἰωνοὺς, καὶ διὰ ποίων μέσων, ἀποκατέστη ἐν μέρει ἡ ἐλευθερία εἰς τὰς Ἀθήνας; —

Ποῖος βασιλεὺς εἰσέβαλε μετ' οὐ πολὺ, καὶ ἔφερεν αὐτὰς εἰς μεγάλην στενοχωρίαν; 3

Ὑπὸ τίνος προστασίαν ἐτέθησαν ἤδη οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ποῖαι ἦσαν αἱ συνέπειαι τοῦ κινήματος τούτου; —

Κατὰ ποῖον ἔτος συνέβη τοῦτο; —

Περίγραψε συντόμως τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Μεγαρίδος, Βοιωτίας, Φωκίδος, Λοκρίδος, Δωρίδος, Αἰτωλίας, Ἀκαρνανίας, καὶ Ἀρκαδίας. 4—11

Ποῖον ἦτο τὸ πρῶτον εἶδος τῆς κυβερνήσεως τῆς Σπάρτης; 12

Ποῖος ἦτον ὁ πρῶτος τῶν βασιλέων της, καὶ πόσοι ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του ἐβασίλευσαν; —

Ὑπὸ τίνος γένους ἐδιώχθησαν; —

Ἀνάφερε τὴν περίστασιν, ἕνεκα τῆς ὁποίας διωρίσθησαν δύο βασιλεῖς. —

Πῶς ὠνομάζοντο τὰ δύο γένη; —

Πόσον χρόνον διήρκεσε τὸ εἶδος τοῦτο τῆς κυβερνήσεως; 12

Ὑπὸ τίνων περιωρίσθη μεγάλως ἡ βασιλικὴ δύναμις; —

Ἐκ τίνος περιστατικοῦ χρονολογεῖται ἡ καταστροφὴ τοῦ πολιτεύματος τῆς Σπάρτης; —

Ποῖος ἀπετέλεσε κυρίως τὴν καταστροφὴν ταύτην; —

Πόσον χρόνον διήρκεσεν ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης ἐν Ἑλλάδι; —

Εἰς ποίαν μάχην ἡττήθησαν οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ ὑπὸ τίνος ἐστρατηγεῖτο ὁ ἐχθρός;

Τί ἐπεχείρησεν Ἄγις ὁ Τρίτος, καὶ ποία ἦτον ἡ τύχη του; —

Περίγραψε τὴν πολιτικὴν γραμμὴν, τὴν ὁποίαν Κλεομένης ὁ Τρίτος ἠκολούθησε. —

Πῶς παρέβη τοὺς νόμους τῆς Σπάρτης; —

Ὑπὸ τίνος, καὶ εἰς ποίαν μάχην ἡττήθη, καὶ ποία ἦτον ἡ τύχη του; —

Ποῖος ἦτον ὁ Νάβις, καὶ μὲ ποῖον συνωμολόγησε συμμαχίαν; —

Ποῖον πόλεμον ἐπεχείρησε, καὶ ποίαν νίκην ἐνίκησε;

Πόσα ἔτη ἐβασίλευσε, καὶ τί ἔγεινε τέλος πάντων; —

Ἐπὶ ποίων περιστάσεων ἡ Λακεδαίμων ἐγένετο ἐπαρχία Ῥωμαϊκή; —

Ἱστόρησον συντόμως τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Μεσσηνίας, Ἤλιδος, Ἀργολίδος, Ἀχαΐας, Σικυωνίας καὶ Κορινθίας, ὡς καὶ τὰ πολιτεύ-

ματα τῶν διαφόρων νήσων καὶ ἀποικιῶν τῆς Ἑλλάδος. 13—25

ΚΕΦ. Γ'.

Πόθεν κατήγοντο ὅλοι οἱ Ἕλληνες, καὶ ποίαν γλῶσσαν ἐλάλουν ὅλοι κατ' ἀρχάς; 1

Διὰ τίνων περιστάσεων μετεβλήθη ἡ γλῶσσα, προϊόντος τοῦ χρόνου; —

Ποῖον λόγον ἔχεις νὰ ὑποθέσῃς, ὅτι ἡ Δωρικὴ γλῶσσα ἦτον ἡ ἀρχικὴ γλῶσσα ὅλης τῆς Ἑλλάδος; 2

Εἰς ποίαν χώραν διήρκεσε περισσότερον ἀμετάβλητος, καὶ διὰ τί; —

Ποῖα ἔθνη τὴν ἐλάλουν, μιγνύοντες αὐτὴν μεθ' ἑτέρας διαλέκτου; —

Ὑπὸ τίνων ἐμορφώθη ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος; 3

Ποῖοι, καὶ εἰς ποίας περιστάσεις, εἰσήγαγον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὴν Αἰολικὴν καὶ Ἰωνικὴν διάλεκτον; —

Εἰς πόσας διαλέκτους διῃρεῖτο ἡ γλῶσσα τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἰς ποίας χώρας ἐξετάθη αὕτη; 4

ΚΕΦ. Δ'.

Πῶς ὠνομάζοντο οἱ κυριώτεροι Ἕλληνες ἱστορικοί; 1—7

Ἀπαρίθμησον συντόμως τὰ συγγράμματα τοῦ Ἡροδότου. 1

Εἰς ποίαν διάλεκτον συνέγραψε; —

Πότε ἐγεννήθη ὁ Θουκυδίδης, καὶ τί συνέγραψε; 2

Ἀπαρίθμησον τὰ συγγράμματα τοῦ Ξενοφῶντος. 3

Ποῖον ἦτο τὸ θέμα τῆς ἱστορίας τοῦ Πολυβίου; 4

Ἀπαρίθμησον τὰ συγγράμματα Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως καὶ Ἀρριανοῦ. 5—7

Πῶς ἤθελες ὀνομάσει τὸν Πλούταρχον; 8

Πῶς κατατάττεις τοὺς ποιητάς (1); —

Ἀπαρίθμησον τοὺς ἀξιολογωτάτους ἐπικοὺς ποιητάς. 9, 10, 11

Ποῖοι ἦσαν οἱ πρῶτοι λυρικοὶ ποιηταί; 12,13

Ἀπαρίθμησον τοὺς πρώτους τραγικοὺς καὶ κωμικοὺς ποιητάς. 14—18

Εἰς ποίαν διάλεκτον ἔγραψαν οἱ Βουκολικοὶ ποιηταί; 19

Ὀνόμασον τοὺς τρεῖς πρωτίστους Ἕλληνας φιλοσόφους. 20, 21, 22

Ποῖος ἦτον ὁ Μιλτιάδης, καὶ εἰς τί διέπρεψεν; 23

Ἱστόρησον συντόμως τὰ περὶ Θεμιστοκλέους, Λεωνίδου καὶ Παυσανίου. 24—26

Ἱστόρησον ὡσαύτως τὰ περὶ Ἀριστείδου, Κίμωνος καὶ Περικλέους. 27—29

Ποῖος ἦτον ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ κατὰ τί ἔγεινεν ἐπίσημος; 30

Ἀπαρίθμησον συντόμως τὰ διάφορα κατορθώματα τοῦ Λυσάνδρου, Ἀγησιλάου, Ἐπαμινώνδου καὶ Φιλοποίμενος. 31—34

Ὀνόμασον τοὺς τέσσαρας πρωτίστους Ἕλληνας ῥήτορας. 35—38

(1) Ἀπ. Εἰς ἐπικούς, λυρικούς, δραματικούς, καὶ βουκολικούς.

ΚΕΦ. Ε'.

Ὑπὸ τίνος συνεστήθη τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον; 1
Ἀπὸ πόσους συνίστατο κατ' ἀρχάς; —
Ὑπὸ ποίων πολιτειῶν ἐστέλλοντο; —
Ηὐξήθη ποτὲ ὁ ἀριθμὸς οὗτος; —
Ποσάκις τοῦ ἔτους συνήρχοντο, καὶ εἰς ποίους τόπους; 1
Ποῖος ἦτον ὁ σκοπὸς τῆς συνελεύσεώς των; —
Ποῖαι τελεταὶ ἐτελοῦντο εἰς τὰς συνελεύσεις των; —
Πῶς ἐξετελοῦντο αἱ ἀποράσεις των; —
Ὑπὸ τίνων ἀντεπροσωπεύοντο αἱ πολιτεῖαι, καὶ ποῖα ἦσαν τὰ καθήκοντα τῶν ἀντιπροσώπων τούτων; 2
Περίγραψε τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ Φωκεῖς ἀπεδιώχθησαν ἀπὸ τὸ συνέδριον. 3
Ποῖος κατέλαβε τὸν τόπον αὐτῶν; —

ΒΙΒΛΙΟΝ Β'.

ΚΕΦ. Α'.

Ἀπὸ ποίους ἔλαβον οἱ Ἕλληνες τὴν θρησκείαν των; 1
Ποῖα παραδείγματα δύνασαι νὰ φέρῃς εἰς ὑποστήριξιν τῆς διαβεβαιώσεως ταύτης; —
Εἰς ποίαν αἰτίαν ἀποδίδεις τὸ πλῆθος τῶν λατρευομένων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων θεῶν, καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων; 2

Ἦτο λοιπὸν ἐπιτετραμμένον εἰς πολίτας νὰ εἰσάγωσι νέους θεοὺς κατ' ἰδίαν αὐτῶν ἀρέσκειαν; —
Ποία τριπλῆ διαίρεσις δύναται νὰ γείνῃ περὶ τῶν Ἑλλήνων θεῶν; 3
Ὀνόμασον τοὺς μεγάλους δώδεκα θεούς. —
Περίγραψε τὸν τρόπον, καθ' ὃν παρίστατο ἕκαστος αὐτῶν, τὰ προσόντα, τὰ ἐπίθετα αὐτῶν, κτλ.: 4—15
Ὀνόμασον τοὺς ἀξιολογωτάτους ἐκ τῶν κατωτέρων θεῶν; 16
Πῶς ὠνομάζοντο συνήθως αἱ Ἐριννύες, καὶ διὰ τί; —
Τί ἐννοεῖς μὲ τὴν λέξιν ἥρωας; 17
Ποίαν ἰσχὺν εἶχεν ἡ θρησκεία ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ; —

ΚΕΦ. Β'.

Εἰς πόσα μέρη διηροῦντο οἱ ναοί; 1
Τί ἦτο τὸ περιῤῥαντήριον; —
Ὅρισον τὰς λέξεις τέμενος, ναὸν καὶ ἱερόν; 2
Ποία εἶναι ἡ ἔννοια τῶν λέξεων ναοῦ, προνάου, ἀδύτου, καὶ σηκοῦ; —
Τί ἦτο τὸ ἀρχεῖον; 3
Ἀπὸ τί κατεσκευάζοντο ἐν γένει οἱ βωμοί, καὶ ποῖον ἦτο τὸ σύνηθες σχῆμα αὐτῶν; 4
Οἱ βωμοὶ ὅλων τῶν θεῶν ἦσαν τοῦ αὐτοῦ ὕψους; —
Ὑπῆρχε τάξις τις θεῶν μὴ ἔχουσα βωμούς; —
Ἀπὸ τί κατεσκευάζοντο τὰ εἴδωλα, καὶ εἰς ποῖον σχῆμα παριστῶντο; 5
Ἐξήγησον τὴν λέξιν ἄσυλον; 6
Πῶς διετρέφοντο κυρίως οἱ ἱερεῖς; 7

ΚΕΦ. Γ'.

Ἐξετελοῦντο πάντοτε αἱ πολυάριθμοι ἱεραὶ ἀρχαὶ ὑπὸ διαφόρων προσώπων; 1

Εἶναι δυνατὸν ν' ἀπαριθμηθῶσιν ἀκριβῶς αἱ διάφοροι τάξεις τῶν ἱερέων; 2

Ἱστόρησον λοιπὸν γενικῶς ποῖαι ἦσαν αὗται. 3—8

Ἐξήγησον τὰς λέξεις ἀρχιερέα, παρασίτους, κήρυκας, νεωκόρους καὶ ναοφύλακας. 3—7

Ὁ δεύτερος τῶν ὅρων τούτων δὲν εἶχεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἔννοιαν πολὺ διάφορον ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε κατ' ἀρχάς; 4

Τίνες ἦσαν οἱ κήρυκες ἐν Ἀθήναις; 5

Τί ἐννοεῖς μὲ τὴν φράσιν προπόλους θεῶν; 8

Ποῖα ἦσαν τ' ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἱερωσύνην προσόντα; 9

Πῶς ἐνεδύοντο οἱ ἱερεῖς; —

Εἰς ποῖα γένη ἦτο διαδοχικὴ ἡ ἱερωσύνη; —

ΚΕΦ. Δ'.

Πόσα εἴδη θυσιῶν ὑπῆρχον παρὰ τοῖς Ἕλλησι; 1

Πότε ἤρχισαν κατὰ πρῶτον νὰ προσφέρωσι ζῶα εἰς θυσίαν; 2

Ἐκ πόσων πραγμάτων συνίσταντο αἱ πάνδημοι θυσίαι; 3

Ἀπὸ ποῖα ὑγρὰ συνίσταντο ἐν γένει αἱ σπονδαί; —

Ἀλλὰ δὲν ἐχρησίμευον ἐνίοτε ἄλλα ὑγρὰ εἰς τὰς σπονδάς; 4

Ἐγίνοντο ποτὲ σπονδαὶ ἄνευ θυμάτων: —

Τί ἐννοεῖς μὲ τὴν λέξιν θυμιάματα; 5

Ἀπαρίθμησον τὰς διαφόρους προσφορὰς, τὰς δυναμένας νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην. —

Τί ἐννοεῖς μὲ τὴν λέξιν ἱερεῖον; 6

Ποῖα προσόντα ἀπῃτεῖτο νὰ ἔχῃ τὸ θῦμα; —

Ὑπὸ τίνων περιστάσεων ὡδηγοῦντο οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν θυμάτων των; —

Ἀπῃτεῖτο νὰ προσφέρωσι τὰς αὐτὰς θυσίας οἱ ἄνθρωποι ὅλων τῶν τάξεων; 6

Ἐξήγησον τοὺς ὅρους, ἑκατόμβην, χιλιόμβας, καὶ τριττύν. —

Πῶς ἐκαθαίροντο οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὰς θυσίας; 7

Πῶς ἐκαθαίροντο οἱ ἔνοχοι ἐπισήμων κακουργημάτων; 8

Ποῖος τρόπος καθάρσεως ἦτον ἀναγκαῖος πρὸς τοὺς νομιζομένους νεκρούς; —

Ποῖα ἐπίθετα ἐδίδοντο εἰς τοὺς ἀκαθάρτους; —

Πρὶν ἀρχίσωσιν αἱ τελεταὶ ποία κήρυξις ἐγίνετο; 9

Ποία εἶναι ἡ ἔννοια τῆς λέξεως κανοῦ; —

Πῶς ἐκοσμεῖτο συνήθως τὸ θῦμα; —

Περίγραψε τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ ἱερεὺς περιερράντιζε τὸ θῦμα καὶ τὸν λαόν. 10

Τί ἐκηρύττετο τότε, καὶ πῶς ἀπεκρίνετο ὁ λαὸς εἰς τὴν κήρυξιν; —

Μὲ ποίας λέξεις προσεκάλει ὁ ἱερεὺς τὸν λαὸν νὰ προσευχηθῇ μετ' αὐτοῦ; —

Μὲ ποίας ἐπέταττεν ὁ κήρυξ σιωπήν; —

Πῶς ὁ ἱερεὺς ἐξέταζε τὰ τῆς ὑγείας τοῦ θύματος ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, καὶ τὴν θέλησίν του εἰς τὸ νὰ θυσιασθῇ; 11

Τί ἐννοεῖς μὲ τὴν λέξιν προθύματα; 12

Ὑπὸ τίνος, καὶ κατὰ ποῖον τρόπον, ἐσφάζετο τὸ θῦμα; 13

Πρὸς ποῖον σκοπὸν ὁ ἱερεὺς ἐξέταζε τὰ σπλάγχνα τοῦ θύματος; 14

Ἐξήγησον τὰς λέξεις σφαγεῖον, ἀπαρχὰς, καὶ κνίσσαν. —

Πῶς ἵσταντο ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ προσφέρων τὴν θυσίαν προσευχόμενοι; 15

Πῶς ὠνομάζοντο ἐν γένει οἱ ὕμνοι τῶν θυσιῶν; —

Ἀπὸ πόσα μέρη συνίσταντο; —

Ποία εἶναι ἡ ἔννοια ἐνταῦθα τῆς λέξεως ὑγιείας; 16

Τί ἐγίνετο τὸ ὑπόλοιπον τῶν θυμάτων; —

Πῶς ἀπελύετο ὁ λαός; —

Εἰπὲ τὰς πέντε περιστάσεις, καθ' ἃς αἱ προσφερόμεναι εἰς τοὺς καταχθονίους θεοὺς θυσίαι διέφερον ἀπὸ τὰς προσφερομένας εἰς τοὺς ἐπουρανίους. 17

Τί ἐννοεῖς μὲ τὰς λέξεις ἀναθήματα καὶ ἀνακείμενα; 18

ΚΕΦ. Ε'.

Εἰς ποίας περιστάσεις, καὶ κατὰ ποίας ὥρας τῆς ἡμέρας, προσηύχοντο συνήθως οἱ Ἕλληνες; 1

Ποῖος ἦτον ὁ συνήθης τόπος τῆς προσευχῆς; 2

Διὰ ποίων χειρονομιῶν ἐξέφραζον οἱ προσευχόμενοι τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς πεποιθήσεως, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνοντο; 3

Ποῖον εἶδος ἐνδύματος ἐνεδύοντο συχνάκις; —

Ποίαν διάφορον στάσιν εἶχον οἱ προσευχόμενοι εἰς τοὺς οὐρανίους, τοὺς καταχθονίους, καὶ τοὺς θαλασσίους θεούς; 4

Ποῖον μέρος τῆς οἰκίας ἦτο τὸ προσφορώτατον εἰς τοὺς ἱκέτας;

Ποῖαι κατάραι ἦσαν αἱ τρομερώταται, καὶ ποῖα ἀποτελέσματα ὑπετίθετο ὅτι παρῆγον; 6

ΚΕΦ. ΣΤ'.

Πῶς διέκρινον οἱ Ἕλληνες τοὺς ὅρκους των; 1

Ποῖοι θεοὶ ἐνομίζοντο εἰδικώτερον ὅτι προέδρευον ἐπὶ τῶν ὅρκων; 2

Ποίους θεοὺς ὤμνυον συνήθως αἱ γυναῖκες; —

Ἀπαρίθμησον τὰς ἄλλας διαφορὰς τῶν ὅρκων. —

Ποῖοι ἦσαν οἱ συνήθεις τύποι τῆς ὁρκωμοσίας; 3

Ποῖαι τελεταὶ ἐγίνοντο ἀπὸ τὰ μέρη εἰς ὅλας τὰς ἐπισήμους συμμαχίας καὶ συμφωνίας; —

Τί παρατηρεῖς ἰδίως περὶ τῆς σπονδῆς εἰς τοιαύτας περιστάσεις; 4

Τί ἐγίνετο ἡ σὰρξ τοῦ θύματος; —

Ποίους ἄλλους τρόπους εἶχον νὰ καθαίρωνται ἀπὸ τὰς ἐγκληματικὰς πράξεις; 5

Πῶς ἀποδεικνύεις, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον μέγα σέβας εἰς τοὺς ὅρκους; 6

Τούτου δοθέντος, δὲν ὑπῆρχον ἔθνη τινὰ παροιμοιώδη διὰ τὴν παράβασιν τῶν ὅρκων; —

ΚΕΦ. Ζ.

Τί ἐννοεῖς μὲ τὴν λέξιν μαντικὴν, καὶ πόσα εἴδη αὐτῆς ὑπῆρχον; 1

Περίγραψε ἕκαστον αὐτῶν. —

Ἀπαρίθμησον τὰ διάφορα εἴδη τὰ συμπεριλαμβα-

νόμενα ὑπὸ ἕκαστον τῶν δύω τούτων ὀνομασιῶν. 2

ΚΕΦ. Η'.

Ποῖον ἐξ ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς μαντικῆς ἐσεβάζετο περισσότερον; 1
Ποίων θεῶν ἦσαν τὰ κυριώτερα μαντεῖα; —
Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ ἐν Δωδώνῃ μαντείου τοῦ Διός; 2
Δὲν εἶχεν ἄλλα μαντεῖα εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ζεύς; —
Ποῖος τῶν θεῶν εἶχε τὰ πλεῖστα μαντεῖα; 3
Ποῦ ἦτο τὸ περιφημότατον μαντεῖον; —
Πῶς ἀνεκαλύφθη, καὶ πότε; —
Ὑπὸ τίνος ἐδίδοντο οἱ χρησμοί του; —
Περίγραψε τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἡ ἱέρεια διετίθετο. —
Ποσάκις τοῦ ἔτους συνεβουλεύοντο τὸν χρησμὸν τοῦτον; —
Εἰς ποίαν γλῶσσαν ἐδίδοντο πάντοτε οἱ χρησμοί; 3
Περίγραψε τὴν θέσιν τῶν Δελφῶν. —
Ὑπὸ τίνος ἀνηγέρθη τὸ δεύτερον ἱερόν; —
Διηγήσου τινὰς τῶν ἀξιολογωτάτων χρησμῶν. —
Πότε ἔπαυσε τὸ μαντεῖον; —
Ποῖα ἄλλα μαντεῖα εἶχεν ὁ Ἀπόλλων; —
Τίνες ἦσαν οἱ Θεωροί; —
Ποία ἦτον ἡ τύχη τοῦ ἱεροῦ τῶν Βραγχιδῶν; —
Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ μαντείου τοῦ Τροφωνίου; 4
Περίγραψε τὰς πολλὰ περιέργους τελετὰς τὰς τελουμένας, ἐνῷ συνεβουλεύοντο τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου. 5

Ποῖον ἦτο τὸ ἀξιολογώτατον τῶν κατωτέρων μαντείων; 6
Περίγραψε τὸ ἄλλο εἶδος τῆς ἀτέχνου μαντείας. 7
Ἀπὸ ποῖα ἄλλα εἴδη μαντικῆς διεκρίνετο διὰ τοῦ ὀνόματός της; —
Πόσα εἴδη θεομάντεων ὑπῆρχον; —
Ἐξήγησον τὰς λέξεις Εὐρυκλεῖς, Πύθωνας, Ἐκστατικούς, κλ. —
Ὑπὸ ποίαν ἐκ τούτων τῶν ὀνομασιῶν δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τὰς διδομένας ὑπὸ τῶν ἀποθνησκόντων προφητείας; —

ΚΕΦ. Θ'.

Πόσα εἴδη ἀποκαλύψεων δ' ὀνείρων ὑπῆρχον; 1
Εἰς ποίους θεοὺς ἔθυον ὅσοι ἤθελον νὰ ἴδωσιν ὀνείρατα; —
Περίγραψε τὰ διάφορα εἴδη τῆς διὰ θυσιῶν μαντείας. —
Πῶς διέκρινον τοὺς αἰσίους ἀπὸ τοὺς ἀπαισίους οἰωνοὺς εἰς ἑκάστην τούτων τῶν περιπτώσεων; —
Ποῖον γενικὸν κανόνα εἶχον διὰ νὰ διακρίνωσι τοὺς αἰσίους ἀπὸ τοὺς ἀπαισίους οἰωνούς; —
Ποῖα ὀνόματα ἔδιδον εἰς τοὺς διὰ πτηνῶν οἰωνοὺς, καὶ εἰς τοὺς ὅσοι παρετήρουν αὐτά; 3
Πῶς ἐνεδύοντο οἱ οἰωνοσκόποι, καὶ μὲ ποῖον τρόπον παρετήρουν; —
Πῶς διεκρίνοντο τὰ οἰωνικὰ πτηνά; —
Ἀπὸ ποίας περιστάσεις ἐξήρτητο τὸ αἴσιον ἢ ἀπαίσιον αὐτῶν; —
Τί ἀξιοσημείωτον ὑπῆρχεν ὡς πρὸς τὰς γλαῦκας; —

Ἀπὸ ποῖα ἄλλα πράγματα ἐλαμβάνοντο οἱ οἰωνοί; 3
Πόσα εἴδη κλήρων ὑπῆρχον; 4
Περίγραψε τὸν τροπον, καθ' ὃν ἐξετελεῖτο ἕκαστος. —
Εἰς ποῖον θεὸν ἦσαν ἱεροὶ ὅλοι οἱ κλῆροι; —
Πόσα εἴδη οἰωνικῶν πραγμάτων ὑπῆρχον; 5
Εἰπὲ τὰς διαφορὰς ἑκάστου εἴδους. —
Πῶς ἐπενόησαν οἱ Ἕλληνες νὰ ἀποφεύγωσι τὰς ἀπαισίας λέξεις; —
Πῶς ἀπετρέποντο ἐν γένει οἱ κακοὶ οἰωνοί; —
Δὲν ἦσαν καί τινες ἡμέραι ἀπαίσιαι; —
Τί γνωρίζεις περὶ τῶν φαινομένων τοῦ οὐρανοῦ; 6
Πότε ὁ κεραυνὸς ἦτον αἴσιος, καὶ πότε ἀπαίσιος οἰωνός; —
Πόσα εἴδη μαγειῶν ὑπῆρχον; 7
Ἐξήγησον τὰς λέξεις νεκρομαντείαν, ὑδρομαντείαν, λεκανομαντείαν, ἀλεκτρυομαντείαν, φαρμακείαν, καὶ βασκανίαν. 7
Δὲν ὑπῆρχον τρόποι τοῦ ἀποφεύγειν τὴν ἐπήρειαν τῶν μαγικῶν τεχνῶν; —

ΚΕΦ. Ι'.

Διὰ πόσας αἰτίας συνεστήθησαν αἱ ἑορταί; 1
Πῶς ἐπληρόνοντο συνήθως αἱ δαπάναι τῶν ἀγώνων, τῶν πομπῶν, κλ.; 2
Συνέβαινε πάντοτε τοῦτο ἐν Ἀθήναις; —

ΚΕΦ. ΙΑ'.

Ἦσαν πολυάριθμοι αἱ Ἑλληνικαὶ ἑορταί; 1
Τίνα ἦσαν τὰ Ἀνθεστήρια; —
Κατὰ ποῖον μῆνα ἐτελοῦντο, καὶ πόσας ἡμέρας διήρκουν; —

Περίγραψε τὰ Ἀπατούρια. 2
Κατὰ ποῖον μῆνα ἐτελοῦντο, καὶ πόσας ἡμέρας διήρκουν; 2
Τίνα ἦσαν τὰ Βοηδρόμια; 3
Τίς ἦτον ἡ διαμαστίγωσις; 4
Ἦτον ἑορτὴ τῶν Ἀθηναίων ἢ τῶν Σπαρτιατῶν —
Εἰς τιμὴν τίνος ἐτελοῦντο τὰ Διάσια; 5
Ποία εἶναι ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος; —
Τίνα ἦσαν τὰ Διονύσια; 6
Ὑπῆρχον πολλαὶ τῶν ἑορτῶν τούτων καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα; —
Περίγραψε ἰδίως τὰς κυριωτέρας ἑορτὰς τοῦ Διονύσου ἐν Ἀθήναις. —
Ἐξήγησον τὴν λέξιν λικνοφόρους. —
Τίνα ἦσαν τὰ Ἐλευθέρια; 7
Τίς ἦτον ἡ ἐπισημοτάτη ἑορτὴ τῆς Ἑλλάδος; 8
Διὰ τίνος διακριτικοῦ ὀνόματος ὠνομάζοντο αἱ τελεταὶ τῶν Ἐλευσινίων; —
Ποσάκις, καὶ εἰς τιμὴν τίνος ἐτελοῦντο; 8
Πόσα εἴδη μυστηρίων ὑπῆρχον; —
Εἰς τί ἐχρησίμευον τὰ μικρὰ μυστήρια; —
Ἐξήγησον τοὺς ὅρους *Ἱεροφάντην, δαδοῦχον, κήρυκα, καὶ τὸν ἐπὶ τῷ βωμῷ.* —
Ποῖον θεὸν παρίστα ἕκαστος τούτων τῶν τύπων; —
Πόσας ἡμέρας διήρκει ἡ ἑορτή; —
Περίγραψε τὰς λαμπαδοδρομίας κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἡφαίστου. 9
Τίνα ἦσαν τὰ Θεσμοφόρια, εἰς ποῖον μῆνα ἐτελοῦντο, καὶ πόσον καιρὸν διήρκουν; 10
Τίνα ἦσαν τὰ Κάρνεια, κατὰ ποῖον μῆνα ἐτελοῦντο, καὶ πόσον χρόνον διήρκουν; 11

Ἦσαν ἑορταὶ τῶν Ἀθηναίων ἢ τῶν Σπαρτιατῶν; —
Τίνα ἦσα τὰ Μαιμακτήρια; 12
Περίγραψε τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ Παναθήναια. 13
Ποῖος περίρημος χορὸς ἐγίνετο κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας; —
Κατὰ ποῖον μῆνα ἑκάστη τῶν ἑορτῶν τούτων ἐτελεῖτο; —
Τίνα ἦσαν τὰ Πυανέψια; 14
Τίνα ἦσαν τὰ Σκιροφόρια; 15

ΚΕΦ. ΙΒ'.

Πόσοι δημόσιοι καὶ πάνδημοι ἀγῶνες ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἑλλάδα; 1
Πῶς ὠνομάζοντο οἱ δικασταί; —
Δὲν εἶχον ἄλλο ὄνομα; —
Εἰς ποίαν λέξιν συμπεριλαμβάνονται αἱ πέντε κυριώτεραι γυμνάσεις; 2
Περίγραψε τὸν τρόπον τοῦ πηδᾶν, καὶ ἐξήγησον τὰς λέξεις βατῆρα, καὶ τὰ ἐσκαμμένα. 3
Πῶς ὠνομάζετο ὁ τόπος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔτρεχον; 4
Τί ἐννοεῖς μὲ τὴν λέξιν ὁπλιτοδρόμους; —
Τίς ἦτον ὁ δίσκος, καὶ πῶς μετεχειρίζοντο αὐτόν; 5
Κατὰ πόσους διαφόρους τρόπους ἠκόντιζον; 6
Πόσα εἴδη πάλης ὑπῆρχον; 7
Εἰς τὴν πάλην, πῶς οἱ νικώμενοι ἐδήλουν τὴν ἥττάν των; —
Πῶς ἐγίνετο ἡ πυγμή; 8
Πῶς ὠνομάζοντο αἱ δύω τελευταῖαι γυμνάσεις; —
Περίγραψε τὰς ἱπποδρομίας καὶ ἁρμαξοδρομίας. 9

Τί ἐννοεῖς μὲ τὰς λέξεις κέλητας καὶ ἀναβάτας; —
Ὑπῆρχον ἄλλα εἴδη ἀγώνων; —
Ποῖα ἦσαν τὰ ὀνόματα τῶν τεσσάρων ἱερῶν ἀγώνων; 10
Εἰς τιμὴν τίνος συνεστήθησαν κατὰ πρῶτον οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες; —
Ὑπὸ τίνος ἀποκατεστάθησαν; —
Ποία προετοιμασία ἦτον ἀναγκαία πρὸς τοὺς ἐπιθυμοῦντας ν' ἀγωνισθῶσιν εἰς αὐτούς; —
Ποίαν ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις ἔφεδρος; —
Ποῖον ὄνομα ἐδίδετο εἰς τοὺς νικητὰς, καὶ πῶς ἐτιμῶντο; —
Ποῦ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες οὗτοι, ποσάκις, καὶ πόσας ἡμέρας διήρκουν; —
Ὑπὸ τίνος συνεστήθησαν κατὰ πρῶτον οἱ Πυθικοὶ ἀγῶνες: 11
Εἰς μνημόσυνον τίνος συμβεβηκότος; —
Ποσάκις, καὶ εἰς ποῖον τόπον, ἐτελοῦντο; —
Τίς ἦτον ὁ Πυθικὸς νόμος; —
Ἀπὸ πόσα μέρη συνίστατο; —
Ποῖα ἦσαν τὰ βραβεῖα τὰ κατὰ τοὺς ἀγῶνας τούτους; —
Πόθεν ἔλαβον τὸ ὄνομά των οἱ Νεμεαῖοι ἀγῶνες; 12
Εἰς τιμὴν τίνος συνεστήθησαν; —
Ποσάκις ἐτελοῦντο; —
Πῶς ἐξελέγοντο οἱ πρόεδροι, ποία ἦτον ἡ ἐνδυμασία των, καὶ μὲ ποῖον λάχανον ἐστεφανοῦντο οἱ νικηταί; —
Πότε ἐτελοῦντο οἱ Ἰσθμικοὶ ἀγῶνες; 13
Ποσάκις ἐτελοῦντο; —
Πῶς ἀντημείβοντο οἱ νικηταί; —

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ'.

ΚΕΦ. Α'.

Ἀπαρίθμησον τὰς αἰτίας, αἵτινες ἐμπόδισαν τὴν τέχνην τοῦ πολέμου νὰ προοδεύσῃ πολὺ εἰς τὴν Ἑλλάδα. 1, 2

Ἠδυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι ἡ στρατιωτικὴ ἐπιστήμη ἤθελε βελτιωθῆ μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην; 3

Ἐβελτιώθη πολὺ ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου; 4

Εἰπὲ τὰς αἰτίας, αἵτινες ἐμπόδισαν τὴν Σπάρτην νὰ προοδεύσῃ πολὺ εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. 5

Ἀπαρίθμησον τὰς αἰτίας, διὰ τὰς ὁποίας αἱ Ἀθῆναι δὲν ἐγένοντο ἐμπειρότεραι εἰς τὰ στρατιωτικά. 6,7

Δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη αἰτία εἰς πολλὰς πολιτείας; 8

Ἐγένοντο πολλαὶ μεταβολαὶ εἰς τὰ ὅπλα τοῦ ἱππικοῦ καὶ πεζικοῦ πρὸ τῆς Μακεδονικῆς ἐποχῆς; 9

Κατὰ ποῖον τρόπον δυνάμεθα εὐστοχώτερον νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς προόδου τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν στρατιωτικὴν τακτικήν; 10

Διὰ τίνων περιστάσεων ἀπεφασίσθη ἡ ἐν Μαραθῶνι νίκη; —

Περίγραψε τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην. 11

Εἰς ποίας πολιτείας ἐδείξεν ὑπεροχὴν ὁ στρατὸς μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους; 12

Ποίαν βελτίωσιν εἰσήγαγεν ὁ Ἀγησίλαος; 13

Περίγραψε τὰς βελτιώσεις τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Ἐπαμινώνδου, καὶ ἐξιστόρησον τὰς ἐν Λεύκτροις καὶ ἐν Μαντινείᾳ μάχας. 14

Κατὰ ποίαν ἐποχὴν εἰσήχθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ χρῆσις τῶν μισθωτῶν στρατευμάτων; 15

Ποία ἦτον ἡ αἰτία τῆς εἰσαγωγῆς των; —

Ποῖαι ἦσαν αἱ συνέπειαι τοῦ συστήματος τούτου; —

Παρὰ τίνων συγγραφέων μανθάνομεν τοῦτο; —

ΚΕΦ. Β'.

Ἀπὸ ποίους συνίσταντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα; 1

Κατὰ ποίαν ἡλικίαν ἐξήρχοντο εἰς πόλεμον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι; —

Τίνες ἦσαν οἱ περίπολοι; —

Εἰς ποίας περιστάσεις ἐξηροῦντό τινες ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας; 2

Ποῖοι ἄνδρες δὲν ἐπετρέπετο νὰ κατατάττωνται εἰς τὸ στράτευμα; —

Περίγραψε τὸν τρόπον, καθ' ὃν κατεγράφοντο οἱ στρατιῶται. 3

Πῶς διετρέφοντο εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους; —

Ποῖος πρῶτος εἰσήγαγε τὴν συνήθειαν τοῦ μισθοδοτεῖν τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς Ἀθήνας; —

Ποῖος ἦτον ὁ συνήθης μισθὸς τοῦ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ; —

Ὑπὸ πόσα διάφορα ὀνόματα ἐγίνετο ἡ πληρωμὴ αὕτη; —

Πῶς συνήγοντο ἐν γένει τὰ χρήματα εἰς τὰς Ἀθήνας; 4

Πῶς διετηροῦντο οἱ συμμαχικοὶ πόλεμοι; —

Τίνες ἦσαν οἱ Ἑλληνοταμίαι, καὶ εἰς ποίαν περίστασιν συνεστήθησαν κατ' ἀρχάς; —

ΚΕΦ. Γ'.

Ἀπὸ ποῖον εἶδος δυνάμεων συνίστατο τὸ κύριον σῶμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ; 1

Περίγραψε τὰ τρία εἴδη τῶν πεζῶν στρατιωτῶν. —

Πόθεν οἱ πελτασταὶ ἔλαβον τὸ ὄνομά των; —

Πῶς ἤρχοντο οἱ ἀρχαιότατοι ἥρωες εἰς τὴν μάχην; 2

Ἐξήγησον τὰς λέξεις *παρήορον* καὶ *δίφρον*. —

Ποίαν ἔννοιαν ἔχουν αἱ λέξεις ἡνίοχος καὶ παραβάτης; —

Ἀπὸ ποῖον εἶδος ἀνδρῶν συνίστατο τὸ ἱππικὸν τῶν Ἀθηναίων; 3

Ἐξ ὅλων τῶν Ἑλλήνων ποῖον ἔθνος ἦτο περιφημότατον εἰς τὸ ἱππικόν; —

Τὶ γνωρίζεις περὶ τοῦ ἱππικοῦ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων; —

Περίγραψε τὸ εἶδος τῆς ἐξετάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβάλλοντο ἐν Ἀθήναις οἵ τε ἄνδρες καὶ οἱ ἵπποι. 4

Ἐξήγησον τὰς λέξεις *τροχὸν* καὶ *τρυσίππιον*. —

Ἐκ τίνων περιστάσεων ἐλάμβανον οἱ ἱππεῖς διάφορα ὀνόματα; 5

Τίνες ἦσαν οἱ ἄμφιπποι καὶ οἱ διμάχαι; —

Ποία ἦτον ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν καταφράκτων καὶ τῶν μὴ καταφράκτων; —

Πότε ἔγεινε κατὰ πρῶτον χρῆσις τῶν ἐλεφάντων; 6

Πῶς τοὺς μετεχειρίζοντο; —

Διὰ τὶ τόσον ταχέως τοὺς παρήτησαν; —

ΚΕΦ. Δ'.

Εἰπὲ τὰ δύο εἴδη τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων. 1

Περίγραψε τὴν περικεφαλαίαν. —

Ποῖα ἦσαν τὰ Ἑλληνικὰ αὐτῆς ὀνόματα; —

Ποίαν ἔννοιαν ἔχουν αἱ λέξεις λόφος καὶ ὀχεύς; —

Περίγραψε τὴν μίτραν καὶ τὸ ζῶμα. 2,3

Τὶς ἦτον ὁ θώραξ; 4

Ἐξήγησον τὰς λέξεις πτέρυγας καὶ γύαλα —

Πόσα εἴδη θωράκων ὑπῆρχον; —

Τὶ ἦτο τὸ ἡμιθωράκιον; 5

Τίνες ἦσαν αἱ κνημῖδες; 6

Τίνες ἦσαν αἱ χειρῖδες; 7

Ἀπὸ ποίαν ὕλην κατεσκευάζετο συνήθως ἡ ἀσπίς; 8

Περίγραψε τὰ κύρια μέρη αὐτῆς. —

Ἐθεωρεῖτο ἡ ἀσπὶς οὐσιῶδες μέρος τοῦ ὁπλισμοῦ των; —

Περίγραψε τὰ μικρότερα εἴδη τῶν ἀσπίδων, δηλ: τὸ γέρρον, τὸν θυρεὸν, τὸ λαισήϊον καὶ τὴν πέλτην. 9

Τίνα ἦσαν τὰ μόνα ἐπιθετικὰ ὅπλα, τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο; 10

Περίγραψε τὴν λόγχην, —

Τὶς ἦτον ὁ σαυρωτήρ; —

Περίγραψε τὸ ξίφος καὶ τὰ παραρτήματα αὐτοῦ. 11

Τὶ ἦτο τὸ ἐγχειρίδιον; —

Τὶς ἦτον ἡ ἀξίνη καὶ ὁ πέλεκυς; 12

Ἐκ τίνος ὕλης κατεσκευάζετο ἐν γένει τὸ τόξον; —

Ποίαν ἔννοιαν ἔχουσιν αἱ λέξεις νευρὰ καὶ κορώνη; 13

Περίγραψε τὰ βέλη, καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐρρίπτοντο. —

Περίγραψε τὸν τρόπον τοῦ σφενδονίζειν. 14
Πῶς ὠνομάζοντο ἑλληνιστὶ τὰ φέροντα πῦρ βέλη; 15
Κατὰ ποῖον τρόπον μετεχειρίζοντο αὐτά; —
Πῶς ἐνεδύοντο οἱ Λακεδαιμόνιοι; 16
Ποῖον εἶδος τροφῶν ἔφερον, καὶ πῶς ὠνομάζετο τὸ ἀγγεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔφερον αὐτάς; —

ΚΕΦ. Ε'.

Ποῖος εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἡγεμονίαν τῶν ἀρχαίων στρατευμάτων; 1
Ἀλλ' ὁ κανὼν οὗτος ἦτο πάντοτε ἀπαράβατος; —
Πῶς ὠνομάζετο ὁ στρατηγὸς, τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς διώριζε ἀντ' αὐτοῦ; —
Ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τίνος ἐξελέγοντο οἱ *στρατηγοί;* 2
Ποῖα προσόντα ἀπῃτεῖτο νὰ ἔχωσιν οἱ διοριζόμενοι; —
Ποῦ ἐγίνετο ὁ διορισμὸς αὐτῶν; 3
Ποῖον ὅρκον ἔδιδον οἱ στρατηγοί; —
Ποίαν ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις αὐτοκράτορες; —
Πόσοι ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοί; —
Ποῖα ἦσαν τὰ καθήκοντα καὶ τὰ προνόμια τοῦ πολεμάρχου; —
Ἐξήγησον τὰς φράσεις «*τοὺς ἐπὶ τῆς διοικήσεως, καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν ὅπλων.*» 4
Πόσοι ταξίαρχοι ὑπῆρχον, καὶ ποῖα ἦσαν τὰ καθήκοντά των; 5
Τίνες ἦσαν οἱ ἵππαρχοι; 6
Ποῖα ἦσαν τὰ χρέη τῶν φυλάκων, καὶ ἀπὸ ποίους διωρίζοντο; 7
Πόθεν ἐλάμβανον συνήθως τὰς ὀνομασίας των οἱ

κατώτεροι ἄρχοντες; 7
Εἰς ποῖον ἦτον ἀνατεθειμένη ἡ ἀνωτάτη στρατηγία ἐν Σπάρτῃ; 8
Παρεβιάζετό ποτε ὁ κανὼν οὗτος; —
Ἐξήγησον τὰς λέξεις βαγὸν καὶ πρόδικον; 9
Πόσοι ἦσαν οἱ σωματοφύλακες τοῦ βασιλέως, καὶ πῶς ὠνομάζοντο; 10
Ποίαν θέσιν κατεῖχον οἱ κατὰ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας νικηταί; —
Πῶς ὠνομάζετο ὁ πρῶτος τῶν κατωτέρων ἀρχόντων; —
Πόθεν ἐλάμβανον τὰ ὀνόματά των οἱ ἄλλοι; —

ΚΕΦ ΣΤ'.

Ποῖον ὄνομα ἐδίδετο εἰς ὁλόκληρον τὸ στράτευμα; 1
Πῶς ὠνομάζετο ἑλληνιστὶ τὸ ἔμπροσθεν τοῦ στρατεύματος, ὁ κατὰ τὸ δεξιὸν αὐτοῦ μέρος ἱστάμενος, αἱ πτέρυγες, οἱ ἐν αὐταῖς στρατιῶται, οἱ ἐν ταῖς μεσαίαις τάξεσιν, οἱ ἐν τῷ ὄπισθεν μέρει, καὶ ὁ ἱστάμενος ἐν τῷ ὄπισθεν τούτῳ μέρει τοῦ στρατεύματος; 1
Τὶς ἦτον ἡ πεμπὰς καὶ ἡ δεκὰς, καὶ πῶς ὠνομάζοντο οἱ ἄρχοντες αὐτῶν; 2
Ἀπὸ πόσους ἄνδρας συνίστατο ὁ λόχος; 3
Τὶς ἦτον ἡ σύστασις; 4
Ἀπὸ πόσους ἄνδρας συνίστατο πραγματικῶς ἡ πεντηκονταρχία; 5
Μὲ ποῖον ἄλλον ὄνομα ὠνομάζετο ἐνίοτε ἡ ἑκατονταρχία; 6
Ποίαν ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις ἔκτακτοι; —

Ἀπὸ πόσους ἄνδρας συνίστατο τὸ σύνταγμα, ἡ πεντακοσιαρχία, ἡ χιλιαρχία, ἡ μεραρχία, καὶ ἡ φαλαγγαρχία; 7-11

Ποίαν ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις διφαλαγγία; 12

Τὶς ἦτον ἡ τετραφαλαγγαρχία; 13

Πόσας σημασίας ἔχει ἡ λέξις φάλαγξ; 14

Ποίαν σημασίαν ἔχουσι τὸ *μῆκος*, τὸ *πλάτος* καὶ τὸ *βάθος*, *Ζυγοὶ*, καὶ *στίχοι*, *τῆς φάλαγγος*; —

Ἐξήγησον τὰς λέξεις *διχοτομίαι φάλαγγος* καὶ *ἄραρος*. —

Ἀνάφερε ἓν ἢ δύω ἐκ τῶν ἀξιολογωτάτων σχημάτων, κατὰ τὰ ὁποῖα παρετάττετο ἡ φάλαγξ. —

Εἰς πόσα μεγάλα σώματα διηρεῖτο τὸ στράτευμα τῶν Λακεδαιμονίων; 15

Πόσους ἄνδρας περιεῖχεν ἕκαστον τούτων; —

Πῶς ὠνομάζετο ὁ ἄρχων ἑκάστου, καὶ ὁ μετ' αὐτόν; —

Τὶς ἦτον ὁ λόχος, ἡ πεντηκοστὺς, καὶ ἡ ἐνωμοτία; 16—18

Ἐκ τίνος περιστάσεως ὠνομάσθη ἡ τελευταία; 18

Πῶς ὀνομάζεις τὰς κινήσεις τῶν στρατιωτῶν; 19

Τίνες ἦσαν οἱ *τακτικοί*; 20

ΚΕΦ. Ζ'.

Ποῖαι προπαρασκευαὶ ἐγίνοντο συνήθως πρὶν οἱ Ἕλληνες ἀρχίσωσι τὸν πόλεμον; 1

Ἡ διδομένη εἰς τοὺς πρέσβεις ἐντολὴ ἦτον συνήθως περιωρισμένη, ἢ ὄχι; 2

Περίγραψε τὰ τρία εἴδη τῶν συμμαχιῶν. 3

Διὰ ποίων τελετῶν ἐπεκυροῦντο αἱ συμφωνίαι αὗται; —

Περίγραψε τὸν τρόπον τοῦ κηρύττειν τὸν πόλεμον. 4

Προκειμένης ἐκστρατείας, ποίας δεισιδαιμονίας εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ὡς πρὸς τὰς αἰσίας καὶ ἀπαισίας ἡμέρας, τὰς ἐκλείψεις, κλ.; 5

ΚΕΦ. Η'.

Ὑπάρχει τι γνωστὸν περὶ τοῦ σχήματος τῶν Ἑλληνικῶν στρατοπέδων; 1

Ἱστόρησον ἐν γένει τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὠχυροῦντο τὰ στρατόπεδά των. —

Εἰς ποίας τάξεις διακρίνεις τὰς φυλακάς των; 2

Τίνες ἦσαν οἱ περίπολοι, καὶ ποῖον ἦτο τὸ ἔργον των; —

Τὶς ἦτον ὁ κώδων; —

Πόσας φυλακὰς εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰς τὰ στρατόπεδά των, καὶ εἰς τί ἐχρησίμευεν ἑκάστη; —

Ποίαν ἀξιόλογον συνήθειαν εἶχον ὡς πρὸς τὰς ἀσπίδας τῶν φυλάκων; —

Ποῖος ἦτον ἐν γένει ὁ τρόπος τοῦ ζῆν ἐν τοῖς στρατοπέδοις; 3

Ἀνάφερε ἰδίως τὴν συνήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων ὡς πρὸς τοῦτο. —

ΚΕΦ. Θ'.

Πῶς οἱ Ἕλληνες παρεσκευάζοντο εἰς μάχην, καὶ πῶς ἡ παράταξίς των διέφερεν ἀπὸ τὴν τῶν Ῥωμαίων; 1

Τίνες ἦσαν οἱ δύο ὕμνοι οἱ ψαλλόμενοι πρὸ, ἢ μετὰ τὴν μάχην;

Ποίαν ἰδίαν συνήθειαν εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι; 2
Εἰς ποίας κλάσεις διαιροῦνται κοινῶς τὰ σημεῖά των; 3
Περίγραψε τὰ δύο εἴδη τῶν συμβόλων. —
Ποία ἡ διαφορὰ μεταξὺ συνθήματος καὶ παρασυνθήματος; —
Τίνα ἦσαν τὰ σημεῖα; —
Μὲ ποῖον εἶδος εἰκόνων ἐκοσμοῦντο συχνάκις; —
Τίνες ἦσαν οἱ πυρφόροι; —
Τίνα ἦσαν τὰ τρία εἴδη τῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο κυρίως εἰς τὸ νὰ σκαλπίζωσι, κτλ.; 4
Κατὰ ποῖον τρόπον οἱ Λακεδαιμόνιοι προέβαινον εἰς τὴν μάχην; —
Πῶς οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ἤρχιζον τὴν ἐπίθεσίν των; —
Πῶς ἀποδεικνύεις τοῦτο ἐκ τῶν ποιητῶν; —
Αἱ μονομαχίαι ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησι; —

ΚΕΦ. Γ΄.

Ἐξήγησον τὸ ῥῆμα σαγηνεύειν. 1
Ἐὰν τοῦτο ἀπετύγχανε, τί ἔπραττον; —
Περίγραψε τὸν περιτειχισμόν. 2
Ἀνάφερε τὰς κυριωτέρας μηχανὰς, ἀμυντικάς τε καὶ ἐπιθετικάς. —
Περίγραψε τὰ δύο εἴδη τῆς χελώνης, καὶ εἰπὲ τὰς διαφόρους χρήσεις αὐτῶν. —
Τίνα ἦσαν τὰ γέρρα; —
Περίγραψε τὸ χῶμα καὶ τοὺς πύργους. —
Τίς ἦτον ὁ κριὸς, καὶ πόσα εἴδη αὐτοῦ ὑπῆρχον; 3

Τίνες ἦσαν οἱ Καταπέλται; 3
Πῶς ἔπραττον οἱ πολιορκούμενοι κατὰ τὴν προσέγγισιν τοῦ ἐχθροῦ; 4
Διατί οἱ πυρσοὶ ὠνομάζοντο φρυκτοὶ πολέμιοι; —
Κατὰ ποῖον τρόπον ἐπροσπάθουν νὰ καταστήσωσι τὰς μηχανὰς τῶν πολιορκητῶν ἀτελεσφορήτους; —
Δὲν ὑπῆρχεν οὐδὲν καταφύγιον, ὅτε ἠναγκάζοντο νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ τείχη των; —
Πῶς μετεχειρίζοντο συνήθως τὴν κυριευθεῖσαν πόλιν, ἰδίως δ' οἱ Ἀθηναῖοι; 5

ΚΕΦ. ΙΑ΄.

Πῶς ἀποδεικνύεις τὸ σέβας, τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἀπέδιδον εἰς τοὺς νεκροὺς τῶν ἀποθανόντων ἐν πολέμῳ; 1
Ἐρυλάττετο πάντοτε ἡ συνήθεια αὕτη; —
Ποῖοι παρηκολούθουν τὰς ἐπικηδείους πομπὰς τῶν στρατιωτῶν; 2
Πῶς ἐκοσμοῦντο οἱ τάφοι των; —
Κατὰ ποῖον τρόπον μετεκομίζοντο οἱ Σπαρτιᾶται εἰς τὴν πατρίδα των; —
Περίγραψε τὴν δημοσίαν κηδείαν τῶν στρατιωτῶν Ἀθηναίων. 3
Ποῦ ἐθάπτοντο; —
Μὲ ποῖα γράμματα ἐσημειοῦντο εἰς τοὺς καταλόγους τὰ ὀνόματα τῶν ἀποθανόντων, καὶ τῶν ζώντων; 4

ΚΕΦ. ΙΒ΄.

Πῶς μετεχειρίζοντο τοὺς αἰχμαλώτους των; 1
Ποία εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ σκύλων καὶ λαφύρων; —
Ποίαν ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις ἀκροθινία; —
Πῶς διέθετον τὰ ὑπόλοιπα λάφυρα; 2
Εἶχον οἱ Ἕλληνες συνήθειάν τινα ὁμοιάζουσαν τὸν Ῥωμαϊκὸν θρίαμβον; 3
Ποίαν ἔννοιαν ἔχει τὸ θεατρίζειν; —
Ποίαν διαφορὰν παρατηρεῖς μεταξὺ τῆς λέξεως, τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι μετεχειρίζοντο, διὰ νὰ ἐκφράσωσι τὰ τρόπαια, καὶ τῆς ἐν χρήσει κατὰ τοὺς ἀκολούθους χρόνους; 4
Εἰς ποῖον τῶν θεῶν ἀφιεροῦντο κυρίως; —
Περίγραψε τὸ τρόπαιον. —
Διατί ἐθεωρεῖτο ἀθέμιτος ἡ ἐπιφκευὴ αὐτοῦ; —

ΚΕΦ. ΙΓ΄.

Περίγραψε τὴν ποινὴν τῶν αὐτομόλων καὶ τῶν ἀστρατεύτων, τῶν λειποτακτῶν, τῶν δειλῶν, καὶ ῥιψασπίδων ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐξήγησον τὴν ἔννοιαν ἑνὸς ἑκάστου τῶν ὅρων τούτων. 1
Πῶς μετεχειρίζοντο τοὺς τοιούτους εἰς Λακεδαίμονα; —
Ποῖαι ἦσαν αἱ πρῶται ἀμοιβαὶ τῆς ἀνδρείας; 2
Ποῖαι ἄλλαι τιμαὶ ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς ἀνδρείους ἐν Ἀθήναις; —
Πῶς ἐφρόντιζον περὶ τῶν τέκνων τῶν ἀποθανόντων ἐν πολέμῳ; —

Δὲν ἐλαμβάνετο φροντὶς καὶ περὶ τῶν γονέων τῶν ἀποθανόντων ἐν πολέμῳ; —
Τίνες ἦσαν οἱ ἡμεροδρόμοι; 3
Περίγραψε λεπτομερῶς τὴν σκυτάλην, καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν μετεχειρίζοντο αὐτήν. —

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ΄.

ΚΕΦ. Α΄.

Τίνες ἦσαν αἱ αἰτίαι τῆς βραδείας προόδου τῆς ναυτικῆς ἐπιστήμης παρὰ τοῖς Ἕλλησι; 1
Ποία περίστασις συνετέλεσεν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν μακρῶν νηῶν; 2
Κατὰ ποῖον ἔτος ἐφευρέθησαν αἱ τριήρεις; 3
Τί συμπεραίνεις ἀπὸ τὰς προηγουμένας παρατηρήσεις; 4
Ποία ναυμαχία εἶναι ἡ ἀρχαιοτάτη ἐκ τῶν ὅσων γνωρίζομεν; —
Περίγραψε τὴν ἐν Λάδῃ ναυμαχίαν. —
Περίγραψε τὰς ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ Σαλαμῖνι ναυμαχίας. 5
Ἀνάφερε τὰς δύω ναυμαχίας τὰς γενομένας μεταξὺ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. 6
Ποῖα ναυτικὰ στρατηγήματα ἦσαν γνωστὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ποῖον ἔθνος ἰδίως ἦτον ἔμπειρον εἰς αὐτά; 7
Ποία μάχη, κροτηθεῖσα πρὸς τὸ τέλος τοῦ Πελο-

ποννησιακοῦ πολέμου εἶναι ἀξία ἰδίας ἐξιστορήσεως ; 8

ΚΕΦ. Β΄.

Διατί τὰ ἀρχαῖα πλοῖα ὠνομάζοντο σκάφη; 1
Πόσα εἴδη πλοίων εἶχον οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς πολιτισμένους χρόνους; —
Πῶς ὠνομάζοντο τὰ φορτηγὰ πλοῖα, καὶ πῶς ἐκυβερνῶντο; —
Τίνος σχήματος ἦσαν τὰ πολεμικὰ πλοῖα, καὶ πῶς ἐκυβερνῶντο κυρίως; 2
Ἐξήγησον τὰς λέξεις νῆας, τριήρεις, καὶ λοιπά. —
Ποῖα διάφορα ὀνόματα ἐδίδοντο εἰς τὰ πλοῖα, τὰ ἔχοντα μίαν τάξιν κωπίων; —
Εἰς ποίας περιστάσεις τὰ ἐπιβατικὰ πλοῖα ἐλάμβανον τὰ διάφορα αὐτῶν ὀνόματα; 3
Φέρε παραδείγματά τινα τούτου. —
Τίνος σχήματος ἦσαν τὰ πλοῖα ταῦτα; —

ΚΕΦ. Γ΄.

Ἐκ πόσων κυρίων μερῶν συνίσταντο τὰ πλοῖα ; 1
Ἐξήγησον τοὺς ὅρους τρόπιν, φάλκιν, καὶ ἀντλίαν. —
Πῶς ὠνομάζετο ἑλληνιστὶ τὸ κοῖλον, τὰ πλάγια τοῦ πλοίου, καὶ τὰ καθίσματα τῶν κωπηλατῶν; —
Πῶς ὠνομάζοντο αἱ ἀνώταται, μεσαῖαι, καὶ κατώταται ἕδραι ; —
Πῶς ὠνομάζοντο τὰ διαστήματα, διὰ τῶν ὁποίων οἱ κωπηλάται ἔβαλλον τὰς κώπας των ; —
Περίγραψε τὴν πρῶραν. 2

Ποῖον ἦτον τὸ σχῆμα τῆς πρύμνης ; 3
Ἐξήγησον τὰς λέξεις χηνίσκον καὶ ἄρλαστα —
Ποῖον κόσμημα ἐν τῇ πρώρᾳ ἀντεστοιχει πρὸς τὰ ἄφλαστα; —
Ἐξήγησον τοὺς ἀκολούθους ὅρους, παράσημον, πηδάλιον, ἄγκυραν, ἔρμα, βολίδα, κοντοὺς, κλίμακας, πείσματα, ἀπόγαια, κώπας, σκαλμοὺς, τρόπους, καὶ ῥύματα. 4
Περίγραψε ὡσαύτως τὰ ἱστία, δηλ. τὸν ἀρτέμονα, τὰ ἀκάτια, τὸν δόλωνα, καὶ τὸν ἐπίδρομον. —
Ἐξήγησον ὡσαύτως τοὺς ὅρους κεραίας, ἱστὸν, ἐπιτόνους, πόδας, καὶ προτόνους. —
Περίγραψε τὰ πολεμικὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο εἰς τὰ πλοῖα, δηλ. τὸ ἔμβολον, ἐπωτίδας, καταστρώματα, δελφῖνα, δόρατα ναύμαχα, δρέπανον, κεραίας, χεῖρα σιδηρᾶν, καὶ ἅρπαγας. 5
Ποῖα μέσα μετεχειρίζοντο διὰ νὰ ματαιόνωσι τὰς μηχανὰς ταύτας ; —
Ἐξήγησον τινὰς ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ναυτικῶν φράσεων. —

ΚΕΦ. Δ΄.

Τὶ ἐννοεῖς διὰ τῆς λέξεως αὐτερετῶν; 1
Περίγραψε τὰς τρεῖς τάξεις τῶν ἀνδρῶν, ὅσοι ὑπηρέτουν εἰς τὸ πλοῖον. —
Ποίαν ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις μεσοναῦται; —
Ποῖον ἦτον, ὡς λέγεται, το κανονικὸν πλήρωμα μιᾶς τριήρους ; —
Πόσα εἴδη ἀρχόντων ὑπῆρχον εἰς ὅλους τοὺς στόλους ; 2

Ποία τῶν τάξεων τούτων εἶχε τὴν μεγίστην δύναμιν; —

Ὀνόμασον ἑλληνιστὶ τὸν ναύαρχον, ἀντιναύαρχον καὶ πλοίαρχον, μιᾶς τριήρους. —

Ἐξήγησον τὰς λέξεις ἀρχικυβερνήτας, κυβερνήτην, κελευστὴν, τριηραύλην, διόπους καὶ ναυφύλακας 3

ΚΕΦ Ε'.

Ὅτε τὸ σημεῖον τοῦ ἀπόπλου ἐδίδετο, τί ἐγίνετο κατὰ πρῶτον; 1

Ποῖαι τελεταὶ ἐγίνοντο πρὸ τῆς ἐκπλεύσεως; —

Πῶς ἐδίδετο τὸ σημεῖον, καὶ κατὰ ποίαν τάξιν ἔπλεον τὰ πλοῖα; —

Τί ἔπραττον καταπλέοντα εἰς λιμένα τινὰ, ὅπου ἐσκόπευον ν' ἀποβῶσιν; 2

Πόσα εἶδη ὅρμων ὑπῆρχον; 3

Περίγραψε κυρίως τοὺς τεχνητοὺς ὅρμους, καὶ ἐξήγησον τοὺς ὅρους χειλὰς, νεώρια, στόμα, μυχὸν, καὶ ναύσταθμον. —

Ποῦ ἐκοιμῶντο ἐν γένει τὰ πληρώματα τῶν πολεμικῶν πλοίων, καὶ ἡτοίμαζον τὰς τροφάς των; —

Περίγραψε τὰς προπαρασκευὰς εἰς ναυμαχίαν. 4

Ἀνάφερε ἓν ἢ δύο ἐκ τῶν σχημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα τὰ πλοῖά των παρετάττοντο —

Κατὰ ποῖον τρόπον ἐδίδετο συνήθως τὸ σημεῖον τῆς ἐπιθέσεως; 5

Ποῖον ἦτο τὸ σημεῖον τῆς διακοπῆς τῆς μάχης; —

Εἰς ποίους θεοὺς ἔψαλλον παιᾶνα πρὸ, καὶ μετὰ τὴν μάχην; —

Ποῖον πλοῖον ἤρχιζεν ἐν γένει τὴν μάχην, καὶ κατὰ ποῖον τρόπον ἐξηκολουθεῖτο; —

Πῶς ἐπολιόρκουν πόλιν τινὰ διὰ θαλάσσης; 6

Πῶς οἱ πολιορκούμενοι ἠμύνοντο; —

ΚΕΦ. ΣΤ'.

Μετὰ τὴν νίκην τί ἔπραττον ἐν γένει εἰς μνημόσυνον αὐτῆς; 1

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ ἴδια, πῶς ἐδείκνυον τὴν εὐγνωμοσύνην των εἰς τοὺς θεοὺς οἱ νικηταί; —

Ποῖαι τιμαὶ ἀπενέμοντο εἰς τοὺς νικητὰς; —

Ποία ἦτον ἡ κυρία ναυτικὴ ποινὴ, καὶ πῶς ἐξετελεῖτο; 2

Δὲν ὑπῆρχεν ἔτι αὐστηροτέρα ποινή; —

Πῶς ἐτιμωροῦντο ἐν Ἀθήναις ὅσοι δὲν ἤθελον νὰ ὑπηρετήσωσι; —

Ποία τιμωρία ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς αὐτομόλους; —

ΒΙΒΛΙΟΝ Ε'.

ΚΕΦ. Α'.

Ποίας γνώμας εἶχον ἐν γένει οἱ Ἕλληνες περὶ τοῦ γάμου; 1

Ἱστόρησον ἰδίως τὰς γνώμας καὶ διατάξεις τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων περὶ τούτου. —

Ποίους καιροὺς ἐθεώρουν οἱ Ἀθηναῖοι ὡς τοὺς προσφορωτάτους πρὸς γάμον; 2

Ποῖαι διατάξεις ὑπῆρχον εἰς πολλὰς τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν ὡς πρὸς τὸν γάμον τῶν πολιτῶν αὐτῶν; 3

Ἱστόρησον ἰδίως τὰς ἐν Ἀθήναις διατάξεις περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. 3
Τίνος συναίνεσις ἦτον ἀναγκαία εἰς νομιμοποίησιν τοῦ γάμου τῶν παρθένων; —
Ποῖος ἦτον ὁ συνήθης τύπος τοῦ ἀρραβῶνος; —
Ἔφερεν ἡ νύμφη προῖκα εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους; 5
Ποῖος νόμος ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Λυκούργου περὶ τούτου;
Ποία ἦτον ἡ διάταξις ἐν Ἀθήναις ὡς πρὸς τὰς ἀρρανὰς ἀκλήρους παρθένους; —
Ποῖον θεὸν ἐπεκαλοῦντο ἰδίως πρὸ τοῦ γάμου; 6
Δὲν ὑπῆρχεν ἰδία συνήθεια ὡς πρὸς ἓν μέρος τῶν σπλάγχνων τοῦ θύματος; —
Πῶς ἦσαν ἐνδεδυμένοι ἡ νύμφη καὶ ὁ νυμφίος; —
Τί ἦτο τὸ φρύγετον; —
Κατὰ ποῖον τρόπον ἐφέρετο ἡ νύμφη ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς αὐτῆς εἰς τὴν τοῦ συζύγου της; 7
Ποῖον γεῦμα ἐδίδετο εἰς τὴν νύμφην, ὅτε ἤρχετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νυμφίου; 8
Πῶς ἐκοσμεῖτο ἡ νυμφικὴ κλίνη, καὶ πῶς ἐκαθαίρετο ἡ νύμφη, ἀφοῦ εἰσήρχετο εἰς τὸν κοιτῶνα; 9
Ποία τελετὴ ἐγίνετο ἀπο τὴν μητέρα τῆς νύμφης; 10
Ποίαν συνήθειαν ὑπεχρέονον οἱ νόμοι τῶν Ἀθηνῶν τοὺς νεογάμους νὰ φυλάτωσι; 11
Τίνα ἦσαν τὰ δύο εἴδη τῶν ἐπιθαλαμίων, καὶ ὑπὸ τίνων ἐτελοῦντο; —
Ποῖα ἴδια ἔθιμα ὑπῆρχον εἰς τὴν Σπάρτην ὡς πρὸς τὴν συνέντευξιν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός; 12
Τί γνωρίζεις περὶ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων τῶν ἀφορώντων τὰ διαζύγια; 13
Ποῖος ἦτον ὁ περὶ αὐτῶν νόμος ἐν Ἀθήναις; —

Ἦσαν οἱ νόμοι ἴσοι ὡς πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα κατὰ τοῦτο; 13
Ποῦ ἦτον ὁ νόμος εὐνοϊκώτερος εἰς τὰς γυναῖκας; —
Ἦσαν τὰ μέρη πάντοτε ἐλεύθερα νὰ συνομολογήσωσι δεύτερον γάμον; —
Ποῖον παράδοξον ἔθιμον ἐπεκράτει εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος; —
Ποῖαι τιμωρίαι ἐπεβάλλοντο ἐν γένει κατὰ τῶν μοιχῶν; 14
Εἰς ποίαν τάξιν τῶν μοιχῶν ἐπεβάλλετο τιμωρία αὐστηροτέρα ἐν Ἀθήναις; —
Πῶς μετεχειρίζοντο τὰς μοιχαλίδας; —
Ποῖον φαίνεται ὅτι ἦτον ἐν Ἑλλάδι τὸ γενικὸν αἴσθημα ὡς πρὸς τὰς παλακίδας; 15
Πῶς διεκρίνοντο ἐν γένει αἱ ἑταῖραι; —
Εἰς ποῖον τόπον τῶν Ἀθηνῶν συνέρρεον συνήθως; —

ΚΕΦ. Β'.

Ἐραίνοντο πολὺ εἰς τὸ δημόσιον αἱ Ἑλληνίδες; 1
Πῶς ὠνομάζετο τὸ μέρος τῆς οἰκίας, ὅπου κατῴκουν; —
Πῶς ὠνομάζετο τὸ μέρος τὸ προσδιωρισμένον εἰς τοὺς ἄνδρας;
Ποῖαι τάξεις τῶν γυναικῶν ἦσαν αὐστηρότερον περιωρισμέναι; 2
Πῶς ἦσαν ἐνδεδυμέναι ὅτε ἐραίνοντο εἰς τὸ δημόσιον; —
Ποῖα ἦσαν τὰ κοινότατα ἔργα τῶν γυναικῶν; 3
Εἰς ποῖα πράγματα μετεχειρίζοντο τὰς Λακαίνας διαφόρως ἀπο τὰς ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι τῆς Ἑλλάδος γυναίκας; 4

Ποῖον ἀποτέλεσμα εἶχε τοῦτο εἰς τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρά των; 4

ΚΕΦ. Γ'.

Πῶς ἐπεριποιοῦντο τὰ βρέφη ἅμα ἐγεννῶντο; 1
Ποῦ ἐτυλίσσοντο τὰ βρέφη τῶν Ἀθηναίων; —
Εἰς ποῖον ὑγρὸν ἐλούοντο τὰ τέκνα τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ τίς ἦτον ὁ σκοπὸς τούτου; 2
Πῶς μετεχειρίζοντο οἱ Σπαρτιᾶται τὰ ὑγιῆ καὶ τὰ ἀδύνατα τέκνα; —
Ὑπῆρχε πολιτεία τις, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτον ἀπηγορευμένη ἡ σκληρὰ ἔκθεσις τῶν τέκνων; —
Ποία τελετὴ ἐγίνετο κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν; 3
Κατὰ ποίαν ἡμέραν ἐδίδετο ἐν γένει τὸ ὄνομα εἰς τὸ παιδίον; —
Ὑπὸ τίνος ἐδίδετο τὸ ὄνομα, καὶ πόθεν ἐλαμβάνετο ἐν γένει; —
Πῶς ὠνομάζετο ἡ τροφός; 4
Πῶς ἀνετρέφοντο τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων; —

ΚΕΦ. Δ'.

Πόσα διάφορα εἴδη τέκνων ὑπῆρχον; 1
Ποῖοι νόμοι ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος περὶ διαθέσεως τῆς περιουσίας; 2
Τί ἐπετρέπετο εἰς τοὺς ὅσοι δὲν εἶχον νόμιμα τέκνα; —
Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον τέκνα, πῶς διετίθετο ἡ περιουσία;
Εἰς ποῖον περιορισμὸν ὑπέκειντο, κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος, ὅσοι ἤθελον νὰ διαθέσωσι τὴν περιουσίαν των διὰ διαθήκης; —

Πῶς αἱ διαθῆκαι ἐξετελοῦντο συνήθως, καὶ εἰς ποίους ἦτον ἀνατεθειμένη ἡ περὶ τούτων ἐπιμέλεια; 3
Ποῖα ἦσαν τὰ χρέη τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς των; 4
Κατὰ ποίαν περίστασιν ὁ Σόλων ἀπήλλαττε τὰ τέκνα τοῦ χρέους τοῦ νὰ διατρέφωσι τοὺς γονεῖς των; —
Κατὰ ποῖον τρόπον οἱ υἱοὶ ἠδύναντο νὰ ἐνεργῶσιν, ὅτε ὁ πατὴρ καθίστατο ἀνίκανος νὰ διευθύνῃ τὰς ὑποθέσεις του; 5
Ἠδύναντο νομίμως οἱ πατέρες ν' ἀποκληρῶσι τὰ τέκνα των; —
Ἐξήγησον τὴν φράσιν ἀποκηρύξαι τὸν υἱόν. —

ΚΕΦ. Ε'.

Ποία ἦτον ἡ κυρία τροφὴ τῶν Ἑλλήνων; 1
Ποίαν ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις μάζα; —
Ἀνάφερε τὰ διάφορα εἴδη τῶν πλακουντίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησι. 2
Τίς ἦτον ὁ συνήθης τρόπος τοῦ ζῆν ἐν Λακεδαίμονι καὶ ἐν Ἀθήναις; 3
Ἀνάφερε τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν περίφημοι διὰ τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἐδωδίμων, τὰ ὁποῖα παρῆγον. —

ΚΕΦ. ΣΤ'.

Πῶς οἱ Ἕλληνες παρεσκεύαζον τοὺς οἴνους; 1
Εἰς ποίου εἴδους ἀγγεῖα διετήρουν τοὺς οἴνους των; —
Πῶς ὠνομάζοντο Ἑλληνιστὶ τὰ ποτήρια; 2

ΚΕΦ. Ζ'.

Ποσάκις τῆς ἡμέρας ἔτρωγον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες; 1
Πῶς ὠνομάζοντο τὰ φαγητὰ ταῦτα; —
Παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησι, πῶς ὠνομάζοντο πιθανῶς τὰ τρία φαγητὰ, τὰ ὁποῖα ἔτρωγον εἰς διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας; —
Ποῖον ἦτο τὸ κυριώτερον φαγητόν; —
Πόσα εἴδη συμποσίων εἶχον οἱ Ἕλληνες; 2
Πῶς ὠνομάζοντο ὅσοι δὲν συνεισέφερον τίποτε εἰς τὴν δαπάνην τοῦ συμποσίου; —
Ποῖα ἦσαν τὰ δύω ἔθνη τὰ ἧττον πολυτελῆ εἰς τὰ συμπόσιά των; 3
Ἀπὸ πόσα διακεκριμένα μέρη συνέκειτο τὸ δεῖπνον; 4
Πῶς ὠνομάζοντο; 4
Περίγραψε τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐκάθιζον εἰς τὴν τράπεζαν· 5
Ποία ἕδρα ἐθεωρεῖτο ἡ ἐντιμοτάτη; —
Περίγραψε τὴν τράπεζαν, τὰ προσκεφάλαια, καὶ τὰ κοσμήματα αὐτῶν. —
Πῶς ἦσαν ἐνδεδυμένοι οἱ ξένοι, καὶ ποίας προσφορὰς προσέφερον πρὶν καθίσωσιν; 6
Εἰς ποίαν θεότητα ἐγίνετο κατὰ πρῶτον προσφορὰ κατὰ τὰ συμπόσια; —
Δὲν προσεφέρετο καὶ σπονδὴ εἰς τὴν αὐτὴν θεότητα; —
Περίγραψε τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ προσκαλῶν εἰς τὸ συμπόσιον, καὶ οἱ προσκεκλημένοι προέπινον. 7
Ποίαν ἰδίαν συνήθειαν εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰς τὸ πίνειν; —

Ὑπὲρ τίνων προέπινον ἐν γένει, ἐκτὸς τῶν παρόντων; —
Διὰ τίνος νόμου ἐνισχύετο ἡ νηφαλιότης παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις; —
Πῶς οἱ Ἀθηναῖοι ἐτιμώρουν τὸν μεθύοντα ἄρχοντα; —
Ποῖαι τελεταὶ ἐγίνοντο, ἀφοῦ ἐπεραιοῦτο τὸ συμπόσιον; 8
Πῶς διεσκέδαζον μετὰ ταῦτα οἱ συμπόται; —
Περίγραψε τοὺς τρεῖς τρόπους τοῦ παίζειν τὸν κότταβον. —
Ἐξήγησον τὰ ἔργα τοῦ συμποσιάρχου, τοῦ Βασιλέως, τοῦ δαιτροῦ καὶ τῶν οἰνοχόων. 9
Τὰ ἔθιμα τοῦ συγκαλεῖν εἰς τὸ συμπόσιον ξένους μὲ ποῖα ἄλλα ὁμοίαζον; 10
Ποία εἶναι ἡ ἔννοια τῆς λέξεως προξενίας; —

ΚΕΦ. Η'.

Διατὶ οἱ Ἕλληνες ἐρρόντιζον τοσοῦτον περὶ τῶν ἐπικηδείων τελετῶν τῶν ἀποθνησκόντων φίλων των; 1
Ποία ἦτον ἡ συνήθεια τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὡς πρὸς τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν; 2
Ἠκολούθησαν τὴν συνήθειαν ταύτην οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες; —
Ἐστεροῦντο τινὲς τῶν συνήθων ἐπικηδείων τελετῶν; —
Διατὶ οἱ θανατωθέντες ὑπὸ κεραυνοῦ ἐθάπτοντο χωριστά; —
Τί ἔπραττον οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς, ὅτε τις ἦτον ἐν τῷ ἀποθνήσκειν; 3

Πῶς διετίθετο τὸ σῶμα ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον; 3
Τὶς ἦτον ἡ μελιττοῦτα; —
Πῶς ἐδείκνυεν ἡ οἰκογένεια εἰς τοὺς διαβάτας, ὅτι ἐπενθηφόρει; —
Κατὰ ποῖον τρόπον, καὶ κατὰ ποῖον χρόνον τῆς ἡμέρας ἐξερέρετο ὁ νεκρὸς ἐκ τῆς οἰκίας; 4
Ποῖαι ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος τούτου ὑπῆρχον; —
Ποία ἦτον ἡ συνήθεια εἰς τὰς στρατιωτικὰς κηδείας καὶ εἰς τὰς κηδείας τῶν ἀρχόντων; —
Περίγραψε τὴν ἐπικήδειον πυρὰν, καὶ τὸν τρόπον κοθ' ὃν κατεσκευάζετο. 5
Ποῖος ἤναπτε τὴν πυρὰν; 6
Τὶ ἐγίνετο ἡ τέφρα τοῦ ἀποθανόντος μετὰ τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ πυρός; —
Κατὰ ποῖον τρόπον ἐθάπτοντο οἱ νεκροί; 7
Κατὰ τὶ διέφερον οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ὡς πρὸς τὰ νεκροταφεῖά των; —
Ἐξήγησον τὰς λέξεις, στήλας, σήματα, κλπ.; —
Πόσα εἴδη κενοταφίων ὑπῆρχον; 8
Πῶς ἐθεωροῦντο ὅσοι ἐβίαζον τοὺς τάφους; —
Περίγραψε τὸν ἐπιτάφιον λόγον, ἰδίως δὲ τὸν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις. 9
Ποῖον καθαρμὸν ὤφειλον νὰ ὑποστῶσιν οἱ παρευρισκόμενοι εἰς τὰς κηδείας; —
Περίγραψε τὰς τιμὰς, ὅσαι ἀπεδίδοντο μετὰ ταῦτα εἰς τοὺς ἀποθανόντας. 10
Ποῖον χόρτον μετεχειρίζοντο κυρίως εἰς τὸ νὰ κοσμῶσι τοὺς τάφους; —
Κατὰ ποίας ἡμέρας ἀπεδίδοντο ἰδίως αἱ τιμαὶ αὗται; —

Δὲν ἦτο προσδιωρισμένος ἰδίως μὴν πρὸς τοιούτους σκοπούς; 10
Περίγραψε τοὺς διαφόρους τρόπους τοῦ ἐκφράζειν τὴν θλῖψιν πρὸς τοὺς ἀποθανόντας. 11
Πῶς ὠνομάζοντο τὰ ἄσματα, τὰ ὁποῖα ᾖδον εἰς τὰς κηδείας; —
Τίνας αὐλοὺς μετεχειρίζοντο ἐν γένει εἰς τοιαύτας περιστάσεις; —
Κατὰ ποῖον τρόπον ὁ λαὸς ἐπενθηφόρει διὰ δημοσίας συμφορὰς; —
Πῶς ἐξεφράζοντο οἱ Ἕλληνες συνήθως λαλοῦντες περὶ τοῦ θανάτου; 12
Φέρε παραδείγματά τινα τούτου; —

ΚΕΦ. Θ'.

Πῶς ὠνομάζοντο τὰ καλύμματα τῆς κεφαλῆς παρὰ τοῖς Ἕλλησιν; 1
Ἐφαίνοντό ποτε αἱ γυναῖκες ἀσκεπεῖς κατὰ τὴν κεφαλήν; —
Ἀπαρίθμησον τὰ διάφορα καλύμματα καὶ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλληνὶς ἔφερεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της. —
Διατί τινες τῶν Ἑλλήνων ἔφερον χρυσοῦς τέττιγας εἰς τὴν κόμην των; 2
Πῶς ὠνομάζετο ἐν γένει ἑλληνιστὶ τὸ κάλυμμα τοῦ σώματος; 3
Τίς ἦτον ὁ χιτών; —
Τί τὸ ἱμάτιον, ἡ χλαῖνα, ὁ φαινόλης, ἡ λῆδος, ἡ ἐφεστρὶς, ὁ τρίβων, καὶ ἡ χλαμύς; 4
Τίς ἦτον ἡ ἐξωμὶς; —

Περίγραψε τὸν πέπλον καὶ τὴν ἐπωμίδα. 4
Ποῖα ἄλλα ἐνδύματα εἶχον αἱ γυναῖκες ; —
Περίγραψον τὴν στολὴν, τὴν κατωνάκην, βαίτην, ἐγκόβωμα, χλαμύδα, κροκωτὸν, συμμετρίαν, καὶ θέριστρον. —
Διὰ τίνος γενικοῦ ὀνόματος ὠνομάζοντο τὰ σκεπασματα τῶν ποδῶν ; 5
Πῶς ἐδένοντο ;
Περίγραψε τὰ διάφορα εἴδη τῶν ὑποδημάτων. —
Ἐκ τίνος ὕλης κατεσκευάζοντο συνήθως τὰ ἐνδύματα τῶν μεταγενεστέρων Ἀθηναίων ; 6
Ποῖον χρῶμα ἐτιμᾶτο περισσότερον ; —
Ποία χρῆσις ἐγίνετο των πεπικοιλμένων καὶ ἀνθωδῶν φορεμάτων ;
Τίς ἦτον ὁ συνήθης ἱματισμὸς τῶν Ἀθηναίων γυναικῶν ; —
Τίς ἦτον ὁ ἱματισμὸς τῶν Σπαρτιατίδων ; 7
Περίγραψε τὸν ἱματισμὸν τῶν Θηβαίων γυναικῶν. 8
Τίς ἦτον ὁ ἱματισμὸς τῶν Σπαρτιατῶν ἐν γένει ; 9

ΚΕΦ. Ι΄.

Πόθεν παράγεται ἡ λέξις μουσική ; 1
Πόσα μουσικὰ σημεῖα εἶχον οἱ Ἕλληνες ; 2
Πόσοι μουσικοὶ νόμοι ὑπῆρχον, καὶ ὁποῖα ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ ἑκάστου ;
Περίγραψε τὰ κυριώτερα ὄργανα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο οἱ Ἕλληνες. 3-5

ΚΕΦ. ΙΑ΄.

Ἀπὸ ποίους πιθανολογεῖται, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔμαθον κατὰ πρῶτον τὴν ζωγραφικήν ; 1

Ὀνόμασον ἑλληνιστὶ τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο πρὸς ζωγραφίαν. 2

ΚΕΦ. ΙΒ΄.

Τίς ἦτον ἡ ἀρχαιοτάτη ὕλη, τὴν ὁποίαν μετεχειρίζοντο εἰς τὴν γλυπτικήν ; 1
Ποῖαι βελτιώσεις εἰσήχθησαν κατὰ τὴν 15 Ὀλυμπιάδα ; —
Ποῖος ἐφεῦρε τὴν τέχνην τοῦ κολλᾶν τὸν σίδηρον ; —
Ποῖος πρῶτος εἰργάσθη ἐπιτυχῶς τὸ μάρμαρον ; 3

ΚΕΦ. ΙΓ΄.

Ἀπαρίθμησε τὰς τάξεις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τὰς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐφευρεθείσας. 1
Περίγραψε τὴν Δωρικὴν τάξιν. —
Ὑπὸ τίνος ἐφευρέθη ἡ Ἰωνικὴ τάξις, καὶ ποῖα εἶνε τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῆς ; 2
Ποία περίστασις ἔδωκε τὴν ἰδέαν τῆς Κορινθιακῆς τάξεως ; 3
Περίγραψε τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς τάξεως ταύτης. —
Κατὰ ποῖον τρόπον κατεσκευάζοντο αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι τῶν Ἑλλήνων ; 4

ΚΕΦ. ΙΔ΄.

Πῶς διήρουν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὴν φυσικὴν ἡμέραν ; 1
Ποία βελτίωσις εἰς τὸν τρόπον τοῦ ὑπολογίζεσθαι τὸν χρόνον ἔγεινεν ὑπὸ τοῦ Μέτωνος ; 2
Περίγραψε τὸν κύκλον του. 3

ΣΙΣΜΑΝΟΓΙΟ

Ἐξιστόρησον τοὺς κύκλους τοῦ Καλλίππου καὶ τοῦ Ἱππάρχου. 4

Ὀνόμασον τοὺς μῆνας τῶν Ἀθηναίων. 5

Ὀνόμασον τοὺς μῆνας τῶν Ῥοδίων, τοὺς ἐσχάτως ἀνακαλυφθέντας. —

Εἰπὲ τὰς διαιρέσεις, καὶ τὰς ἡμέρας ἑκάστου μηνός. 6

Τίνες ἦσαν αἱ Ὀλυμπιάδες, καὶ πότε ἤρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ χρονολογῶσι δι' αὐτῶν; 7

Εἰπὲ τοὺς κανόνας προς εὕρεσιν τῆς Ὀλυμπιάδος, κλπ.. —

ΚΕΦ. ΙΕ'.

Εἰπὲ τὴν τιμὴν τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν νομισμάτων. 1

Πόσα εἰδη στατῆρος ὑπῆρχον; —

Εἰπὲ τὰ ὀνόματα τοῦ βάρους αὐτῶν. 2

Εἰπὲ τὰ διάφορα μέτρα τοῦ μήκους; 3

Εἰπὲ τὰ Ἀττικὰ μέτρα τῆς χωρητικότητος διὰ τὰ ὑγρὰ καὶ διὰ τὰ στερεά. 4-5

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α'.

ΚΕΦ. Α'.

Περίγραψε τὴν ἔκτασιν καὶ τὰ ὅρια τῆς Ἀττικῆς. 1

Ποῖα ἦσαν τὰ προϊόντα καὶ αἱ πηγαὶ τοῦ πλούτου αὐτῆς; 2

Πόσα τετραγωνικὰ μίλια περιεῖχε; —

Τίς ἦτον ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς κατὰ τὸν χρόνον Δημητρίου τοῦ Φαληρέως; 3

Περίγραψε τὰ ὄρη καὶ τοὺς ποταμοὺς τῆς Ἀττικῆς. 4

Εἰς πόσας φυλὰς διηροῦντο κατ' ἀρχὰς οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ποῖος ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τοῦτον; 5

Εἰπὲ τὰ ὀνόματα τῶν φυλῶν. —

Δὲν ηὐξήθη πάλιν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν; —

Ποία εἶναι ἡ ἔννοια τῆς λέξεως δήμων, καὶ πόσοι ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχον; 6

Ἀνάφερέ τινας ἐκ τῶν ἀξιολογωτάτων. —

Περίγραψε τὸ Λαύριον. 7

Περίγραψε τὸ Πεντελικόν.

ΚΕΦ. Β'.

Τίς ἦτον ἡ ἔκτασις τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν;

Πῶς διηρέθησαν μετὰ ταῦτα; 2

Ποῦ ἔκειτο ἡ Ἀκρόπολις; 3
Τί ἦτο τὸ Πελασγικὸν τεῖχος; —
Πῶς ὀνομάζετο τὸ νότιον τεῖχος; —
Περίγραψε τὰ Προπύλαια. 4
Ποῖαι οἰκοδομαὶ ἵσταντο εἰς ἑκάστην πλευρὰν αὐτῶν; —
Περίγραψε τὸν Παρθενῶνα. 5
Πῶς ὠνομάζετο ἡ οἰκοδομὴ αὕτη πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως; —
Ἐξιστόρησε λεπτομερῶς τὸ ἱερὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς. 6
Ποῖαι ἄλλαι δημόσιαι οἰκοδομαὶ περιείχοντο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν; —
Περίγραψε τὰ ΜΑΚΡΑ ΤΕΙΧΗ, καὶ τοὺς τρεῖς λιμένας τῶν Ἀθηνῶν. 7
Πόσων πυλῶν ἐβεβαιώθη ἡ ὕπαρξις; 8
Περίγραψε τὴν θέσιν τῆς Ἀκροπόλεως. —
Τίνες ἦσαν αἱ ἀξιολογώταται οἰκοδομαὶ εἰς τὴν κάτω πόλιν; 9
Τίς ἦτον ἡ ἀξιολογωτάτη στοὰ τῶν Ἀθηνῶν; 10
Περίγραψε τὸ ᾠδεῖον. 11
Τίς ἦτον ὁ Κεραμεικὸς, καὶ πόθεν ἔλαβε τὸ ὄνομά του; —
Τίς ἦτον ἡ ἀξιολογωτάτη τῶν ἐν Ἀθήναις ἀγορῶν; 12
Τίνα ἦσαν τὰ γυμνάσια, καὶ ποῖον ἦτο τὸ ἀξιολογώτατον ἐξ αὐτῶν; 13
Περίγραψε τὸ θέατρον τοῦ Βάκχου, τὰς μηχανὰς, κλπ. 14
Πόσος ἦτο συνήθως ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποκριτῶν: —

Πόσος ἦτον ὁ ἀριθμὸς τῶν προσώπων τῶν ἐνασχολουμένων εἰς τὸν χορόν; 14
Περίγραψε τοὺς χοροὺς καὶ τὴν μουσικὴν αὐτῶν. —
Περίγραψε τὰ διάφορα ἐνδύματα τῶν ὑποκριτῶν. —
Τὶς ποταμὸς ἔρρεε πλησίον τῶν Ἀθηνῶν; 15

ΚΕΦ. Γ'.

Πόσαι τάξεις κατοίκων ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις; 1
Πόσος ἦτον ὁ ἀριθμὸς ἑκάστης τάξεως; —
Πόσαι ἦσαν αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῶν Ἀθηναίων, ἐπὶ τοῦ Θουκυδίδου; —
Ἐξήγησον την διάκρισιν μεταξὺ ἐλευθέρων Ἀθηναίων καὶ τῶν ὅσοι εἶχον ἕνα μόνον τῶν γονέων Ἀθηναῖον. 2
Πῶς κατεγράφοντο; 3
Περίγραψε τοὺς μετοίκους, τὰ προνόμια αὐτῶν, τὰς ὑπηρεσίας των, κλπ. 4
Ποῖαι ἀμοιβαὶ ἐδίδοντο ἐνίοτε πρὸς αὐτούς; 5
Πόσα εἴδη δούλων ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις; 6
Πῶς μετεχειρίζοντο τοὺς δούλους ἐν Ἀθήναις; 7
Ποῖα ἦσαν τὰ κοινότατα αὐτῶν ἐγκλήματα, καὶ πῶς ἐτιμωροῦντο; 8
Ποία ἦτον ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν οἰκετῶν καὶ δούλων; 9
Ποῖος κανὼν ἐφυλάττετο, ὅτε οἱ δοῦλοι παρεδίδοντο εἰς τὰς βασάνους; 10
Ποία ἦτον ἡ συνήθης ἀγοραία τιμὴ τῶν δούλων ἐν Ἀθήναις; 11

ΚΕΦ. Δ'.

Ποῖα προσόντα ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις ἄρχοντας; 1

Πόσοι πρῶτοι ἄρχοντες ὑπῆρχον, τίνες ἦσαν αἱ ὀνομασίαι αὐτῶν, καὶ τὰ καθήκοντά των; 2

Ποῖα ἦσαν τὰ καθήκοντα τῶν « Ἔνδεκα; » 3

Περίγραψε τὰ ἔργα τῶν νομοφυλάκων, νομοθετῶν, δημάρχων, τῶν « Τεσσαράκοντα » καὶ τῶν διαιτητῶν. 4-8

ΚΕΦ. Ε'.

Πόσα εἴδη ἐκκλητιῶν, ἤτοι δημοσίων συνελεύσεων, ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις; 1

Περίγραψε λεπτομερῶς ἑκάστην αὐτῶν. 2-3

Τίνες ἦσαν αἱ κατεκκλησίαι; —

Εἰς ποίους τόπους ἐγίνοντο αἱ ἐκκλησίαι; 4

Τίνες ἄρχοντες εἶχον τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν; 5

Πῶς ἠναγκάζετο ὁ δῆμος νὰ παρευρίσκεται εἰς τὰς ἐκκλησίας; 6

Ἐξιστόρησον τὰς θυσίας καὶ προσευχὰς, μετὰ τὰς ὁποίας ἤρχιζον αἱ ἐργασίαι. 7-8

Τίνες ἠγόρευον εἰς τὴν ἐκκλησίαν; 9

Περίγραψε τὸν τρόπον τοῦ ψηφοφορεῖν. 10

ΚΕΦ. ΣΤ'.

Ὑπὸ τίνος, καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν συνεστήθη ἡ Βουλὴ τῶν Πεντακοσίων; 1

Ἦτο συμπληρωμένος ὁ ἀριθμὸς εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Σόλωνος; —

Πῶς ἐξελέγοντο οἱ βουλευταί; 2

Περίγραψε τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς, καὶ ἐξιστόρησον τὰ ἔργα τῶν προέδρων τῆς Βουλῆς. 3

Ποία εἶναι ἡ ἔννοια τῆς λεξεως ἐπιλαχόντων; 4

Περίγραψε τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ βουλευταὶ προέβαινον εἰς τὰ ἔργα των, ὅτε συνήρχοντο. 5

Ποῖα ἄλλα ἔργα εἶχον; 6

Πῶς ἐξετάζοντο οἱ ἀπολογισμοί των, καὶ ποίας ἀμοιβὰς ἐλάμβανον; 7

ΚΕΦ. Ζ'.

Πόθεν παράγεται τὸ ὄνομα Ἄρειος Πάγος; 1

Ποῖα ἦσαν τὰ διὰ τὴν θέσιν τῶν Ἀρειοπαγιτῶν προσόντα; 2

Πόσον ἐξετάθη ἡ δικαιοδοσία των; 3

Ἀνάφερε τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον τῆς συνελεύσεως αὐτῶν. 4

Τίνες ἦσαν αἱ δύω ἀξιόλογοι περιστάσεις, αἵτινες παρηκολούθουν τὰς δίκας αὐτῶν; 5

Ποῖος ἐκ τῶν ἀρχόντων συνεδρίαζεν εἰς τὸ δικαστήριον τοῦτο; 6

Περίγραψε τὴν συνήθη διαδικασίαν αὐτῶν. 7

Εἰπὲ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐδίδοντο οἱ ὅρκοι, τὰς ἐρωτήσεις, τὸν τρόπον τοῦ συνηγορεῖν, κλ. 8

Πῶς ἐψηρίζετο ἡ ἀπόφασις; 9

Ποίαν ἀντιμισθίαν ἐλάμβανεν ἕκαστος Ἀρειοπαγίτης; 10

Ποῖος πρῶτος ἠλάττωσε τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀρειοπαγιτῶν; 11

ΚΕΦ. Η'.

Ἐκ τίνος τάξεως τοῦ λαοῦ ἐξελέγοντο οἱ δικασταὶ, καὶ ποῖα προσόντα ἀπῃτοῦντο; 1

Πόσα δικαστήρια ὑπῆρχον, καὶ περὶ ποίων δικῶν ἐδίκαζον; 2

Πῶς ἐξελέγοντο οἱ δικασταὶ ἑκάστου δικαστηρίου; —

Ὀνόμασον τὰ ποινικὰ δικαστήρια. 3

Πόσοι δικασταὶ συνεδρίαζον εἰς τὸ δικαστήριον Ἡλιαίαν, καὶ περὶ ποίων δικῶν ἐδίκαζον; 4-5

Ποῖος ὅρκος ἐδίδετο ἀπὸ τοὺς δικαστάς; —

Περίγραψε τὸν τρόπον τῆς διαδικασίας. 6

Ποίαν ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις *ἀνάκρισις*; —

Ἐντὸς πόσων ἐτῶν μετὰ τὸ ἔγκλημα ἦτον ἀναγκαῖον νὰ γείνῃ ἡ κατηγορία; —

Τίς ἦτον ἡ ἔννοια τοῦ ὅρκου, τὸν ὁποῖον ὤμνυον ὁ κατήγορος καὶ κατηγορούμενος; 7

Πῶς ἐξελέγοντο οἱ δικασταί; —

Ποῖος ἀνεγίνωσκε τὴν κατηγορίαν; 8

Ποία ἦτον ἡ συνέπεια, ἐὰν ὁ κατηγορούμενος δὲν ἐνεφανίζετο; 9

Δὲν ἐγίνετο ποτὲ συγκατάβασις εἰς αὐτόν; —

Ποίαν ἔννοιαν ἔχει ἐνταῦθα ἡ λέξις *Πρυτανεῖα*; 10

Εἰς τίνος χεῖρας παρεκατετίθεντο; —

Τίνες ἀπῃτεῖτο νὰ ἦναι οἱ μάρτυρες; 11

Πόσα εἴδη ἀποδείξεων ὑπῆρχον; —

Διὰ ποίων μέσων ἐμποδίζοντο ὁ κατήγορος καὶ ὁ κατηγορούμενος νὰ μακρηγορῶσιν ὑπὲρ τὸ δέον; 12

Περίγραψε τὸν τρόπον τοῦ ψηφίζειν τὴν ἀπόφασιν. 13

Τί ἐκήρυττεν ὁ κήρυξ, ἀφοῦ ἐπεραιοῦτο ἡ ψηφοφορία; 14

Πῶς ἠριθμοῦντο αἱ ψῆφοι; —

Εἰς τίνος χεῖρας παρεδίδοντο πρὸς τιμωρίαν ὅσοι ἐξηλέγχοντο ἔνοχοι θανασίμων κακουργημάτων; 15

Ὑπὸ τίνων συνελέγοντο τὰ πρόστιμα, καὶ ποία ἦτον ἡ συνέπεια τῆς μὴ πληρωμῆς αὐτῶν; —

Πῶς ὠνομάζετο ὁ κατήγορος, ἡ δίκη, ὁ κατηγορούμενος, καὶ ἡ κατηγορία, πρὸ καὶ μετὰ τὴν *καταδίκην*; 16

Ποία ποινὴ ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς ψευδοκατηγόρους; 17

Πῶς κατεδιώκοντο οἱ ψευδομάρτυρες; —

ΚΕΦ. Θ'.

Ἀπαρίθμησον τὰς κοινοτάτας ποινὰς, τὰς ὁποίας ἐπέβαλλον οἱ Ἀθηναῖοι. 1

Πόσοι βαθμοὶ ἀτιμίας ὑπῆρχον; —

Ποῖοι κατεδικάζοντο εἰς τὴν δουλείαν; —

Ποία ἦτον ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς φυγῆς καὶ τοῦ ὀστρακισμοῦ; —

Κατὰ πόσους διαφόρους τρόπους ἐπεβάλλετο ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου;

Ποῖον ἔγκλημα ἐτιμωρεῖτο συνήθως ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας μὲ τὸν λιθοβολισμόν; 2

Ἀπαρίθμησον τὰς κυρίας δημοσίας ἀμοιβάς. 3

Περίγραψε ἰδίως τὴν ἀμοιβὴν, τὴν ὀνομαζομένην σίτησιν ἐν Πρυτανείῳ. —

ΚΕΦ. Ι΄.

Εἰς ποῖον σῶμα ἦτον ἀνατεθειμένη ἡ διοίκησις τῶν χρημάτων; 1

Πόσαι τάξεις ἀρχόντων ὑπαγομένων εἰς τὴν βουλὴν ὑπῆρχον; 2

Περίγραψε τὰ καθήκοντα τῶν Πωλητῶν καὶ τῶν Πρακτόρων. 2-3

Ποῖα ἦσαν τὰ καθήκοντα τῶν Ἀποδεκτῶν; 4

Περίγραψε λεπτομερῶς τὰ ἔργα τῶν ταμιῶν τῶν ἱερῶν χρημάτων, τῶν ταμιῶν τῶν θεῶν, τοῦ ταμίου τῆς κοινῆς προσόδου, καὶ τοῦ ταμίου τῆς διοικήσεως. 5-6

Εἰπὲ τοὺς ἄρχοντας, ὅσοι διωρίζοντο διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἔργων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, κτλ. 7

Ποῖον ἦτο τὸ ἔργον τῶν Ἑλληνοταμιῶν; 8

Εἰπὲ τοὺς Γραμματεῖς, Ὑπογραμματεῖς, κλπ. 9

Ἦσαν ὑπόχρεοι ὅλοι οὗτοι οἱ ἄρχοντες νὰ δίδωσι λόγον τῶν δαπανῶν τῆς ὑπηρεσίας των; 10

Τίνες ἄρχοντες διωρίζοντο διὰ νὰ ἐξετάζωσι τοὺς ἀπολογισμοὺς αὐτῶν; —

ΚΕΦ. ΙΑ΄.

Ἀπαρίθμησον τὰ διάφορα κεφάλαια τῆς τακτικῆς δαπάνης ἐν Ἀθήναις. 1

Ποῖαι ἦσαν αἱ κυριώτεραι δαπάναι, αἱ γινόμεναι εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν; 2

Ποῖοι ἄρχοντες ἐπεμελοῦντο τὰ ἔργα ταῦτα; —

Ποῖον εἶδος ἀστυνομίας διετηρεῖτο ἐν Ἀθήναις; 3

Ἀπαρίθμησον τὰ διάφορα κεφάλαια τῆς δαπάνης, τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν τελετὴν τῶν δημοσίων ἑορτῶν. 4

Ποῖοι ἄρχοντες διωρίζοντο διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν; —

Εἰπὲ τὰ διάφορα εἴδη τῶν δωρεῶν πρὸς τὸν λαὸν, καὶ ἐξιστόρησον λεπτομερῶς τὰ Θεωρικά. 5

Ποῖαι πληρωμαὶ ἐμπεριλαμβάνοντο ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «μισθὸς διά τινας δημοσίους ὑπηρεσίας ἐν καιρῷ εἰρήνης;» 6

Πῶς διετρέφοντο οἱ πτωχοί; 7

Ποῖαι δαπάναι ἐμπεριλαμβάνονται ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «δημόσιαι ἀμοιβαί;» 8

Δὲν ἀπητοῦντο χρηματικαί τινες ποσότητες διὰ τὴν προμήθειαν ναυτικοῦ, ἱππικοῦ, ἐν καιρῷ εἰρήνης; —

Τίς ἦτον ἡ πιθανὴ ποσότης τῶν χρημάτων ὅσα ἐδαπάνων οἱ Ἀθηναῖοι ἐν καιρῷ εἰρήνης; 9

Πῶς ἐπορίζοντο αἱ δαπάναι τοῦ πολέμου; 10

ΚΕΦ. ΙΒ΄.

Εἰς πόσας τάξεις δύνανται νὰ συγκεφαλαιωθῶσιν αἱ τακτικαὶ πρόσοδοι τῶν Ἀθηναίων; 1

Ἀπαρίθμησον τὰ διάφορα εἴδη τῆς προσόδου, τὰ ὁποῖα ἐμπεριλαμβάνονται ὑπὸ τὸν ὅρον *τέλος*. 2

Ἀπαρίθμησον τὰ διάφορα εἴδη τῶν δικαστικῶν τελῶν, καὶ τὰ πρόστιμα. 3

Ποία ἦτον ἡ ποσότης τῶν φόρων, ὅσους οἱ σύμμαχοι ἐπλήρονον κατὰ τὴν 77, 3 Ὀλυμπιάδα; 4

Ποῖα τέλη εἰσήχθησαν μετὰ ταῦτα ἀντὶ τῶν φόρων; —

Ποία φαίνεται ὅτι ἦτον ἡ κατὰ μέσον ὅρον ἐτησία ποσότης τῶν τακτικῶν προσόδων τῶν Ἀθηνῶν; 5

Ποῖα κεφάλαια εἶχον ἀνὰ χεῖρας εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου; —

Πόσα εἴδη τακτικῶν λειτουργιῶν ὑπῆρχον; 6

Περίγραψε ἑκάστην αὐτῶν. —

ΚΕΦ. ΙΓ'.

Πόσα εἴδη ἐκτάκτων προσόδων εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι; 1

Πόσα εἴδη νομίμων φόρων ὑπῆρχον; —

Ἐξιστόρησον λεπτομερῶς τὸν ἔγγειον φόρον, καὶ τὰς ἀναλογίας καθ' ἃς εἰσεπράττετο. 2

Περίγραψε τὴν νέαν ἐκτίμησιν, τὴν γενομένην ἐπὶ τῆς ἀρχοντίας τοῦ Ναυσινίκου. —

Τίνες ἦσαν αἱ *συμμορίαι*; —

Περίγραψε λεπτομερῶς τὰ τέσσαρα εἴδη τῆς τριηραρχίας. 3

Τίς ἦτον ἡ κατὰ μέσον ὅρον δαπάνη μιᾶς τριηραρχίας; —

Δὲν ὑπῆρχον ἄλλα ἔκτακτα μέσα τοῦ συνάγειν χρήματα; 4

ΒΙΒΛΙΟΝ Β'.

ΚΕΦ. Α'.

Τίς ἦτον ἡ ἔκτασις τῆς Λακωνίας; 1

Πῶς ὠνομάζετο ὁ πρῶτιστος ποταμὸς αὐτῆς; —

Τίς ἦτον ὁ φυσικὸς χαρακτὴρ τῆς χώρας, πόσας πόλεις περιεῖχε, καὶ πόσος ἦτον ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς; 3

ΚΕΦ. Β'.

Ποία διάκρισις ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν κατοίκων τῶν ἐν τῇ πόλει, καὶ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ; 1

Πόσα εἴδη πολιτῶν ὑπῆρχον; 2

Περίγραψε τὸν τρόπον, καθ' ὃν μετεχειρίζοντο τὴν πρώτην τῶν τάξεων τούτων, ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν, ἑωσοῦ ἤρχοντο εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν. —

Ἐξήγησον τοὺς ὅρους ἀγέλας, ἐφήβους, μελλείρενας, εἴρενας, καὶ ἐξήβους. —

Ἀπὸ πόσα εἴδη ἀνθρώπων συνίστατο ἡ ἄλλη τάξις τῶν πολιτῶν; 3

Ποίαν ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις Μόθακες; —

Ἐπολιτογραφοῦντο οἱ εἵλωτες; —

Εἰς πόσας φυλὰς διηροῦντο οἱ πολῖται; 4

Ὑπὸ τίνος ἔγεινεν ἡ διαίρεσις; —

Πῶς ὠνομάζοντο αἱ φυλαὶ αὗται; —

Εἰς πόσα μέρη διηρεῖτο ἑκάστη φυλή; 5

Ὑπῆρχεν ἄλλη διαίρεσις τοῦ λαοῦ; —

Εἰς πόσον ἀριθμὸν ἦτο περιωρισμένος ὁ λαὸς;

καὶ πῶς ἐμποδίζετο ἡ ὑπέρβασις τοῦ ἀριθμοῦ τούτου; —

ΚΕΦ. Γ'.

Ἐξήγησον ἀκριβῶς τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν πολιτῶν, ὅσοι ὠνομάζοντο *ὅμοιοι*, καὶ τῶν ὅσοι ἐκαλοῦντο *ὑπομείονες*. 1

Πόσα εἴδη δούλων ὑπῆρχον; 2

Ἀπὸ πότε ἄρχεται ἡ δουλεία ἐν Λακεδαίμονι; —

Περίγραψε τὸν τρόπον, καθ' ὃν μετεχειρίζοντο τοὺς εἵλωτας. —

Εἶχον δίκαιον οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ μεταχειρίζωνται αὐτοὺς αὐστηρῶς; —

Τίς ἦτον ἡ Κρυπτεία; —

Πῶς ἐγίνετο ἡ τελετὴ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῶν; —

ΚΕΦ. Δ'.

Ἐκ τίνος ἥρως ἦτον ἀνάγκη νὰ καταγώνται ἀμφότεροι οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης; 1

Τίς ἦτον ἡ τάξις τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου; —

Πῶς ἀπερασίζοντο ὅλαι αἱ περὶ διαδοχῆς διενέξεις; —

Τί συνέβαινεν, ὅτε ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχε τέκνον ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου; —

Τί ἦτο τὸ περιεχόμενον τοῦ μηνιαίου ὅρκου, τὸν ὁποῖον ἔδιδον οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἔφοροι; 2

Διὰ τίνων λέξεων διεκρίνοντο τὰ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ ἔργα τοῦ βασιλέως; —

Ποῖα ἦσαν τὰ κυριώτερα ἔργα αὐτοῦ ἐν καιρῷ εἰρήνης; —

Ποῖα προνόμια εἶχεν ὁ βασιλεὺς ἀναβαίνων εἰς τὸν θρόνον; 2

Ποῖος προέδρευεν εἰς τὴν Γερουσίαν; 3

Μὲ πόσας ψήφους ἰσοδυνάμει ἡ ψῆφος ἑκάστου τῶν βασιλέων; —

Ὑπὸ τίνος ἐστρατηγοῦντο τὰ στρατεύματα τῆς Σπάρτης; 4

Ἐκ τίνων συνίσταντο οἱ περὶ τὸν στρατηγόν; —

Ποῖα ἦσαν τὰ καθήκοντα τοῦ βασιλέως ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ; —

Ποία ποινὴ ἐπεβάλλετο εἰς τὸν στρατηγὸν, ὅστις ἀπεδεικνύετο ἔνοχος προδοσίας; —

Ποῖαι τιμαὶ ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς βασιλεῖς ἐν καιρῷ εἰρήνης; 5

Ποῖον προνόμιον εἶχον, ὅσοι ἦσαν ἀπόντες ἐκ τῶν συσσιτίων; —

Περίγραψε τὰς τελετὰς τοῦ πένθους διὰ τὸν θάνατόν τινος τῶν βασιλέων. 6

Ποῖαι ἴδιαι τιμαὶ ἀπενέμοντο εἰς τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως, ἀποθνήσκοντος εἰς στρατιωτικὴν ἀποστολήν; —

ΚΕΦ. Ε'.

Πῶς ὠνομάζετο ἡ βουλὴ τῆς Σπάρτης; 1

Ἀπὸ πόσα μέλη συνέκειτο; —

Ὑπὸ τίνος συνεστήθη; —

Ποία ἡλικία ἀπητεῖτο διὰ γείνῃ τις γερουσιαστής; 2

Περίγραψε τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν. —

Πόσον χρόνον διήρκει ἡ γερουσιαστικὴ ἀρχή; —

Ποῖα καθήκοντα εἶχον οἱ γερουσιασταί; 3
Ποῦ συνήρχετο ἡ γερουσία;

ΚΕΦ. ΣΤ'.

Πόθεν παράγεται τὸ ὄνομα Ἔφοροι; 1
Πόσοι ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχον; —
Εἰς ποῖον χρόνον τοῦ ἔτους ἤρχιζον τὸ ἔργον των; —
Ποῖον προνόμιον εἶχεν ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν; —
Ὑπὸ τίνων ἐξελέγοντο οἱ Ἔφοροι; —
Ὑπὸ τίνος συνεστήθησαν τὸ πρῶτον; —
Ποῦ συνεδρίαζον; 2
Ἠδύναντο νὰ καθαιρῶσι τοὺς ἄλλους ἄρχοντας, παραβαίνοντας τὰ καθήκοντά των; —
Οἱ βασιλεῖς ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὰς κλήσεις των; —
Ἠδύναντο νὰ κατηγορῶσι τοὺς βασιλεῖς ἀμέσως διὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα; —
Ποία ἦτον ἡ δικαιοδοσία των ἐπὶ τῶν πολιτικῶν δικῶν; —
Ἠδύναντο νὰ διαπραγματεύωνται μετὰ ξένων ἐθνῶν; 3
Ποίαν ἐξουσίαν εἶχον ἐν καιρῷ πολέμου; —
Τὶ ἀπεράσιζον περὶ τῶν νικημένων πόλεων; —
Πότε ἔπαυσεν ἡ ἀρχὴ τῶν Ἐφόρων, καὶ πότε ἀποκατέστη; —

ΚΕΦ. Ζ'.

Πόθεν οἱ Βειδιαῖοι ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν των; 1
Πόσοι ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχον, καὶ ποῖον ἦτο τὸ ἔργον των; —

Τίνες ἦσαν οἱ νομοφύλακες. καὶ ποῖον ἦτο τὸ ἔργον των; 2
Τίνες ἦσαν οἱ ἁρμόσυνοι, πόθεν παράγεται ἡ λέξις, καὶ ποῖον ἦτον τὸ κύριον ἔργον των; 3
Ποῖα καθήκοντα εἶχον οἱ πύθιοι, οἱ πρόξενοι, ὁ πρόδικος, καὶ οἱ παιδονόμοι; 4-6
Πόσα εἴδη ἁρμοστῶν ὑπῆρχον; 7
Περίγραψε τὰ καθήκοντα ἑκάστου. —
Ποῖοι ἦσαν οἱ πολέμαρχοι καὶ οἱ ἱππαγρέται; 8,9
Ἐστρατήγουν οἱ τελευταῖοι τοῦ ἱππικοῦ; —

ΚΕΦ. Η'.

Πόσα εἴδη ἐκκλησιῶν ὑπῆρχον ἐν Σπάρτῃ; 1
Ἐκ ποίων συνέκειτο ἡ μεγάλη ἐκκλησία; —
Περὶ τίνων ἐβουλεύετο; —
Ἐκ ποίων συνέκειτο ἡ μικρὰ ἐκκλησία; —
Περὶ ποίων πραγμάτων ἐβουλεύετο; 3
Ποσάκις συνήρχετο; —
Ποσάκις συνήρχετο ἡ μεγάλη ἐκκλησία; —
Ποῦ ἐγίνοντο αἱ ἐκκλησίαι αὗται;
Τὸ δικαίωμα τοῦ ἀγορεύειν εἰς αὐτὰς ἦτον ὅλως ἀπεριόριστον;
Περίγραψε τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐψήριζον. 4

ΚΕΦ. Θ'.

Ποῖα ἦσαν τὰ συσσίτια, καὶ πῶς ἄλλως ὠνομάζοντο;
Περίγραψε τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐψηφίζοντο οἱ ὑποψήφιοι. —

Τίς ἦτον ἡ τροφὴ των, καὶ πόσοι ἔτρωγον εἰς ἑκάστην τράπεζαν; 2
Ὑπὸ ποίους ὅρους ἠδύναντό τινες νὰ ἦναι ἀπόντες; —
Ποῖον εἶδος συνομιλίας ἐγίνετο ἐν καιρῷ τοῦ συμποσίου; 3
Διὰ τίνος χειρονομίας ὁ πρεσβύτερος ἐδείκνυεν, ὅτι τίποτε ἐκ τῶν λεγομένων δὲν ἔπρεπε νὰ ῥηθῇ ἀλλαχοῦ; —
Ποίας ὠφελείας ἐλάμβανον αἱ διάφοροι τάξεις τῶν νέων παρευρισκόμεναι εἰς τὰ συσσίτια ταῦτα; —
Ποίαν ἔννοιαν ἔχουν αἱ λέξεις ἐπαΐκλον καὶ κοπίς; —

ΚΕΦ. Γ'.

Εἰς ποῖον ἀποδίδεται ἐν γένει ἡ νομοθεσία τῆς Σπάρτης; 1
Ὑπὸ τίνων νόμων ἐκυβερνῶντο οἱ Σπαρτιᾶται πρὸ τῆς ἐποχῆς του; —
Τίς ἦτον ὁ Λυκούργος, καὶ ποῦ εὗρε τὸ πρωτότυπον, κατὰ τὸ ὁποῖον συνέταξεν ἔπειτα τοὺς ἰδίους αὐτοῦ νόμους; —
Κατὰ ποῖον τρόπον οἱ Σπαρτιατικοὶ νόμοι μετέβαινον ἀπὸ μίαν εἰς ἄλλην γενεάν; —

ΚΕΦ. ΙΑ'.

Ἀπαρίθμησον τοὺς κυριωτέρους νόμους τοὺς ἀναφερομένους } εἰς τὴν θρησκείαν 1
——— εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. 1
——— εἰς τοὺς πολίτας. 2

Ἀπαρίθμησον τοὺς κυριωτέρους νόμους τοὺς ἀναφερομένους } εἰς τὸν γάμον. 4
——— εἰς τὴν τροφήν. 5
——— εἰς τὸν ἱματισμόν. 6
——— εἰς τὴν πειθαρχίαν καὶ τὰ ἤθη. 7
——— εἰς τὰς σπουδὰς καὶ τὴν φιλογίαν. 8
——— εἰς τὰ δημόσια γυμνάσια. 9
——— εἰς τὰ συμβόλαια καὶ τὸ νόμισμα. 10
——— εἰς τὴν ἀγοράν. 11
——— εἰς τὸν πόλεμον. 12

ΚΕΦ. ΙΒ'.

Πόσα εἴδη δικῶν εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι; 1
Ἐνώπιον τίνος ἐδικάζοντο τὰ θανάσιμα ἐγκλήματα; —
Ποῖαι δίκαι ἐδικάζοντο ἐνώπιον τῶν βασιλέων; —
Ἐξιστόρησον τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐγίνοντο αἱ δίκαι ἐν Σπάρτῃ. 2

ΚΕΦ. ΙΓ'.

Ἀπαρίθμησον τὰς τιμὰς, τὰς ὁποίας συνήθως ἀπέδιδον ἐν Σπάρτῃ. 1
Πόσα εἴδη ποινῶν ἐπεβάλλοντο ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων; 2
Περίγραψε ἑκάστην τούτων. —
Ἡ ἐκ τῆς Σπάρτης ἐξορία ἦτο κυρίως ποινή; —
Κατὰ ποῖον τρόπον ἐπεβάλλετο ὁ θάνατος ὑπὸ

τῶν Λακεδαιμονίων ; 2
Πῶς ὠνομάζετο τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ δεσμωτηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐθανατόνοντο οἱ κακοῦργοι; —

ΚΕΦ. ΙΔ'.

Εἶχον οἱ Σπαρτιᾶται τακτικὸν σύστημα φορολογίας ; 1
Ποῦ ἀποδίδεις λοιπὸν τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως ἀτελείας ; —
Ποῖοι ἦσαν οἱ φόροι, καὶ ὑπὸ τίνων ἐδίδοντο ; —
Εἰς ποῖα μέσα κατέφευγον οἱ Λακεδαιμόνιοι διὰ νὰ αὐξάνωσι τὰς προσόδους των ; 2

ΚΕΦ. ΙΕ'.

Πῶς ἐπαίζετο τὸ παιγνίδιον ἡ ἀγκοτύλη ; 1
Πῶς ἡ ἀκινητίνδα ; 2
Πῶς ἡ ἀποδιδρασκίνδα, καὶ πῶς ὀνομάζεται σήμερον ; 3
Τὶς ἦτον ἡ ἀπόῤῥαξις ; 4
Πῶς ἐπαίζετο τὸ ἀρτιάζειν, καὶ πῶς ὀνομάζεται σήμερον ; 5
Πῶς ἐπαίζετο ὁ ἀσκωλιασμὸς τὸ πρῶτον, καὶ πῶς μετὰ ταῦτα ; 6
Τὶς ἦτον ὁ ἀστραγαλισμὸς, μὲ ποῖον τῶν παιγνιδίων ἔχει σήμερον ὁμοιότητα, καὶ πόσους βόλους εἶχε ; 7
Τὶς ἦτον ἡ ἀφεντίνδα ; 8
Τὶς ἡ βασιλίνδα ; 9
Τὶς ὁ διαγραμμισμὸς ; 10
Πῶς ἐπαίζετο ἡ διελκυστίνδα ; 11

Πῶς ἐπαίζετο ἡ ἑλκυνστίνδα ; 12
Τὶ σημαίνει ἡ ῥᾶσις « ἐξέχ' ὦ φίλε ἥλιε ; » 13
Τὶς ἦτον ἡ ἐπίσκυρος, πῶς ἄλλως ὠνομάζετο, καὶ πῶς ἐπαίζετο ; 14
Πῶς ἐπαίζετο ὁ ἐποστρακισμὸς, καὶ πῶς ὀνομάζεται σήμερον ; 15
Τὶς ἦτον ὁ ἐφεδρισμός ; 16
Πῶς ἐπαίζετο ἡ ἐφεντίνδα ; —
Τὶς ἦτον ἡ ἐωλοκρασία ; 17
Πῶς λέγεται σήμερον τὸ ζατρίκιον ; 18
Πῶς ἐπαίζετο ὁ ἱμαντελιγμὸς, καὶ πῶς ὀνομάζεται σήμερον ; 19
Τὶ ἐσήμαινε κάλαμον ἐπιβαίνειν, καὶ ποῖος ἔπαιζε τὸ παιγνίδιον τοῦτο ; 20
Τὶς ἦτον ὁ κινδαλισμός ; 21
Τὶς ὁ κολλαβισμός ; 22
Τὶς ἡ κυβεία, πῶς ἐπαίζετο καὶ πόσους βόλους εἶχε ; 23
Τὶς ἦτον ἡ κυνητίνδα, καὶ μὲ ποῖον τῶν παιγνιδίων ὁμοιάζει ; 24
Πῶς ἐπαίζετο ἡ Μηλολάνθη, καὶ πῶς ὀνομάζεται σήμερον ; 25
Πῶς ἐπαίζετο ἡ μυῖα χαλκῆ, καὶ πῶς ὀνομάζεται σήμερον ; 26
Πῶς ἐπαίζετο ἡ ὀρτυγοκοπία ; 27
Πῶς ἐγίνετο ἡ ὀστρακίνδα ; 28
Μὲ ποῖον παιγνίδιον ὁμοιάζει ἡ οὐρανία ; 29
Τίνα ἦσαν τὰ πενταλιθα, καὶ πῶς ὀνομάζονται σήμερον ; 30
Πῶς ἐγίνετο ἡ πεττεία ; 31
Τὶ ἦτο τὸ πλατυγίζειν ; 32

Πῶς ἐπαίζετο ἡ πλειστοβολίνδα; 33
Τί ἦτο τὸ σκαρίζειν, ἢ σκινθαρίζειν, καὶ πῶς ὀνομάζεται σήμερον; 34
Πῶς ἐπαίζετο ἡ σχοινοφιλίνδα, καὶ πῶς ὀνομάζεται σήμερον; 35
Τὶς ἦτον ἡ τρύπα, καὶ πῶς ὀνομάζεται σήμερον; 36
Τὶς ἦτον ὁ τροχὸς, καὶ πόσα παιγνίδια περιελάμβανε; 37
Πῶς ἐπαίζετο ἡ τρυγοδίφησις; 38
Τὶς ἦτον ὁ χαλκισμὸς, καὶ πῶς ἐπαίζετο; 39
Πῶς ἐπαίζετο ἡ χελιχελώνη; 40
Πῶς ἐπαίζετο ἡ χυτρίνδα; 41
Πῶς ἐπαίζετο ἡ ὥμιλλα; 42

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΩΝ.

Α

Σελ.
Ἀβαμβάκευστα 339
Ἀγαθοεργοὶ 351
Ἀγαθοῦ δαίμονος κρατὴρ 186
Ἀγάλματα 51
Ἄγεσθαι γαμετὴν 170
Ἄγεσθαι γυναῖκα 170
Ἀγκύλη 119
Ἄγκυρα 157
Ἁγνίζειν 58
Ἁγνισμοὶ —
Ἀγορὰ 263
Ἀγοραὶ 239,263
Ἀγοραῖοι 303
Ἀγωνισταὶ 248
Ἀδίκημα 282
Ἀδύνατοι 148,299
Ἄδυτον 50
Ἄζυγες 57
Ἀθάνατοι 44
Ἀθηνᾶ 47
Ἀθλοθέται 91
Ἄθλον 92
Σελ.
Αἶρε δάκτυλον 93
Αἴρειν σημεῖα 165
Αἱρετοὶ 258
Αἰτητικαὶ 55
Αἰτία 282
Αἰχμάλωτοι 140
Αἰχμὴ 118
Αἰῶραι 246
Ἀκάθαρτοι 58
Ἀκάτια 158
Ἀκεστορίδαι 54
Ἀκονιτὶ νικᾶν 93
Ἄκοντα 91
Ἀκόντισμα 92
Ἄκρα γραμμὴ —
Ἀκράτισμα 182
Ἄκρατον 183
Ἀκροθίνια 141
Ἀκρόπολις 229
Ἀκροστόλια 156
Ἀκρωτήρια 166
Ἀλαλὰ 134
Ἀλαλαγμὸς 134
Ἄλας 181
Ἄλγεα 66

	Σελ.
Ἀλεκτρυομαντεία	81
Ἀλεξίκακος	45
Ἁλιμέδων	45
Ἀλιτροὶ	58
Ἅλμα	91
Ἄλση	52
Ἀλύται	95
Ἄλφιτα	163
Ἄλφιτον	180
Ἀμπεχόνη	196
Ἄμπυξ	194
Ἀμυκλαῖδες	198
Ἄμυλος	180
Ἀμφικύπελλον	182
Ἄμφιπποι	114
Ἀναβάλλεσθαι	196
Ἀναβάται	94
Ἀναβόλαιον	196
Ἀναβολεῖς	115
Ἀναθήματα	62
Ἀναίδεια	274
Ἀνακείμενα	62
Ἀνάκειον	237
Ἄνακες	—
Ἀνακλινοπάλη	93
Ἀνάκρισις	238, 278
Ἀναλύειν ἐκ συμποσίου	187
Ἀναπίεσμα	241
Ἀνάῤῥυσις	84
Ἀναύμαχοι	166
Ἀναφέρειν θυσίας	55
Ἀνδρεῖα	338
Ἀνδρὼν	174
Ἀνδρωνῖτις	174
Ἀνεγκλήτους	353
Ἀνθεστήρια	83
Ἀνθεστηριὼν	213
Ἀνόσιοι	58
Ἀντιγραφεῖς	290
Ἀντιλαμβάνεσθαι	93
Ἀντλία	154
Ἄντυξ	117
Ἀξίνη	118
Ἀπ' ἐμπορίου, καὶ ἀγορᾶς	303
Ἀπαρχαὶ	60
Ἀπάτη	84
Ἀπατούρια	—
Ἀπηλιώτης	238
Ἀπῆναι	95
Ἁπλοῦν ἱστία	159
Ἀπὸ τοῦ ἄνω ἐρύειν	84
Ἀπὸ τοῦ βοηδρομεῖν	—
Ἀπὸ τοῦ Διὸς καὶ τῆς ἄσης	85
Ἀπὸ τοῦ ἕψειν πύανα	90
Ἀπὸ τοῦ ἐριέναι	277
Ἀπὸ τοῦ ἡλίου	—
Ἀπὸ τοῦ κυρεῖν τὰ ψηφίσματα	262
Ἀπὸ τοῦ μαστιγοῦν	84
Ἀπὸ τοῦ πάλλειν	47
Ἀπὸ τοῦ συγκαλεῖν	263
Ἀπὸ τοῦ φρέατος	277
Ἀποβάθραι	157
Ἀπόγεια	—
Ἀπογίνεσθαι	194

	Σελ.
Ἀποδέκται	288
Ἀποκηρύξαι τὸν υἱὸν	179
Ἀπόλλων	45
Ἀποτειχισμὸς	135
Ἀποτίμημα	169
Ἀποτομὴ κέρατος	126
Ἀποτρόπαιος	45
Ἀποφορὰ	255
Ἀραὶ	65
Ἄραρος	127
Ἀργυρίου	220
Ἄρειος Πάγος	271
Ἄρης	46
Ἄριστον	183
Ἁρμόζειν	168
Ἁρμοσταὶ	335
Ἅρπαγες	150
Ἄρτεμις	48
Ἀρτέμων	158
Ἄρτος	174
Ἀρχαγέται	324
Ἀρχεῖον	50, 331
Ἀρχὴ	286
Ἀρχηγὸς ἢ ἀρχηγέτης	225
Ἀρχιερεὺς	53
Ἀρχικυβερνῆται	162
Ἄρχων	259
Ἀσκοῖς	182
Ἄσκωμα	155
Ἀσπὶς	117
Ἄσπονδον	55
Ἀστεροπητὴς	43
Ἀστραπαῖος	—
Ἀστράτευτοι	142
Ἀστυνόμοι	292
Ἄσυλα	51
Ἀσύμβολοι	183
Ἀτέλεια	285, 364
Ἄτεχνος	68
Ἀτιμία	166, 259, 283, 344, 352
Ἄτιμοι	283
Αὐλαία	247
Αὐλητῆις ἀνδρᾶσιν	308
Αὐλοὶ	134
Αὐλὸς	201
Αὐτερέται	160
Αὐτοκράτορες	121
Αὐτομολεῖν	255
Αὐτόμολοι	142
Αὐτόχθονες	195
Ἄφεσις	92
Ἄφλαστα	156
Ἀφροδίτη	8
Ἄφρὸς	—

B

Βαγὸς	123
Βάθος φάλαγγος	127
Βαθυπόλεμος	46
Βαίτη	197
Βαλβὶς	92
Βάραθρον	285
Βαρύβρομος	202
Βασιλεὺς	44, 87, 187, 259
Βασιλικὴ στοὰ	272

	Σελ.
Βασκανία	82
Βατὴρ	91
Βατράχιον	249
Βαυκαλᾶν	176
Βαυκαλήσεις	—
Βέβηλοι	58
Βέβηλος	50
Βέλη	118,119
Βλασφημεῖν	194
Βόες	56
Βοὴ	134
Βοηδρόμια	84
Βοηδρομιὼν	212
Βοηθείας	155
Βολὶς	157
Βορέας	238
Βουθυτεῖν	56
Βουλαία	269
Βουλαῖος	—
Βουλευτήρια	240
Βουλευτήριον τῆς Γερουσίας	330
Βουλευτικὸν	242
Βοῶναι	295
Βοῶπις	47
Βραβεῖον	92
Βρονταῖος	44
Βροντεῖον	246
Βρόχος	284,353
Βωμοὶ	50
Βωμὸς	—
Βωμὸς τῶν δώδεκα θεῶν	44

Γ

	Σελ.
Γαιήοχος	45
Γαμήλιος	47,213
Γαμηλιὼν	167
Γαμηλιὼν	213
Γάμος	170
Γάστρα	154
Γέροντες	329
Γερουσία	25,329
Γέρρα	136
Γέρρα ἢ Γέρρον	117
Γεωργοὶ	12
Γῆς ὀμφαλὸς	71
Γίνεσθαι ἐκ δείπνου	187
Γλαυκῶπις	47
Γλαῦξ	220
Γνήσιοι	177
Γραμματεῖς	290
Γραμματεὺς	260
Γραμματεὺς τῶν βουλευτῶν	290
Γραμμὴ	92
Γράφειν	202
Γραφικὴ	202
Γραφὶς	203
Γύαλα	116
Γύλιος	120
Γυμνασιαρχία	308
Γυναικῶν	174
Γυναικωνῖτις	174

Δ

	Σελ.
Δαδοῦχος	87

	Σελ.
Δαίμονες	53
Δαιτρὸς	187
Δακτύλιοι	157
Δακτυλίοις κρούειν	201
Δεήσεις	63
Δεῖλη	209
Δεῖλη ὀψία	209
Δεῖλη πρωΐα	209
Δειλοὶ	142
Δεῖπνον	182,183
Δείπνου προοίμιον	183
Δεκάδαρχος	125
Δεκὰς	353
Δελφὶν	158
Δέπας	182
Δεσμὸς	283
Δευτέρα ἐπ' εἰκάδι	215
Δευτέρα ἱσταμένου	—
Δευτέρα τράπεζα	181,184
Δευτέρα τρόπις	154
Δευτεροπότμοι	58
Δήμαρχοι	251
Δημήτηρ	47
Δημιόπρατα	303
Δημιουργοὶ	12
Δῆμοι	226
Δημόσιαι ταφαὶ	294
Δῆξις ἀντίχειρος	352
Διὰ τὸ οἰδεῖν τοὺς πόδας	176
Διὰ τὸ πεπυκνῶσθαι	262
Διὰ τὸ ἐφορᾶν τὰ τῆς πόλεως πράγματα	331
Διάβαθρα	198
Διαζώματα	242
Διαιτηταὶ	261
Διαλλακτήριοι	—
Διαμαστίγωσις	84
Διανομαὶ ἢ διαδόσεις	295
Διάσια	83
Διδόναι	168
Διεγγυᾶν	—
Διεκπλεῖν	151
Δίκη ἀλογίου	291
Δίκη τῆς ξενίας	252
Διμάχαι	114
Διμοιρία	125
Διμοιρίτης	125
Διονύσια	85
Διονύσια μεγάλα	213
Διόνυσος	85
Δίοποι	162
Δισκοβόλοι	92
Δίσκον	92
Δίσκος	—
Διφαλαγγία	126
Διφθέρα	197
Δίφορος	113
Δίφρα ἑρρικὰ	332
Δίφρος	113,184
Διχοτομία φάλαγγος	127
Διώκειν	201
Διώκων	281
Δοκιμασία	258
Δόλιος	46
Δόλιχος	92
Δόλων	158
Δόμον ἀνάγειν	170

	Σελ.
Δόρατα ναύμαχα	159
Δορπία	84
Δόρπος	84, 182
Δόρυ	118
Δορυάλωτοι	140
Δουλεία	283
Δοῦλοι	251, 254, 323
Δρέπανον	159
Δρόμος	92, 243, 245
Δῶρα	55

Ε

	Σελ.
Ἐγγαστρίμυθοι	75
Ἐγγυᾶν	168
Ἔγγυοι ἢ ἐγγυηταὶ	304
Ἐγγὺς τῆς κληρωτῆς	331
Ἐγκοίλια	154
Ἐγκόμβωμα	197
Ἐγκύκλιον ἢ ἔγκυκλον	196
Ἐγχειρίδιον	118
Ἔγχος	118
Ἔδνα	169
Ἐδώλια	155
Εἰκὰς	215
Εἰκοστὴ	304
Εἰκοστολόγοι	—
Εἰκὼν	203, 285
Εἰλαπίνη	183
Εἰλείθυια	48
Εἶμα	195
Εἴρενες	329
Εἴρην	—
Εἰρήνη	129
Εἰς κεφαλήν σοι	80
Εἰς οἰκίαν	170
Εἰς τοὺς κακοὺς	352
Εἰσάγειν	278
Εἰσητήρια θύειν	269
Εἴσοδοι	243
Εἴσοδος	244
Εἰσφορὰ	302, 309, 210
Ἑκατηβόλος	45
Ἑκατομβαιὼν	212
Ἑκατονταρχία	125
Ἑκατόνταρχοι	123
Ἑκατόνταρχος	125
Ἑκατόντοροι	153
Ἐκεράσαντο	181
Ἐκκεῖσθαι.	282
Ἐκκλησίαι	338, 262
Ἐκκομιδὴ	190
Ἐκλογεῖς	304
Ἐκμαρτυρία	280
Ἔκτακτοι	125
Ἐκφορὰ	190
Ἔλαιον	240
Ἐλαύνειν	159
Ἐλαφηβολιὼν	213
Ἔλεγχος	282
Ἐλευθέρια	86
Ἐλευσίνια	86
Ἕλικες	195
Ἑλλανοδίκαι	95
Ἑλληνοταμίαι	111, 299
Ἐλλιμένιον	304
Ἔμβατος	240

	Σελ.
Ἐμβάται	198
Ἐμβολὴ	137
Ἔμβολον	158
Ἐμμέλεια	240
Ἐμπνευστὰ	201
Ἐμπολαῖος	46
Ἐμπολέμια	325
Ἐν Φρεαττοῖ	277
Ἐναγεῖς	58
Ἐνάλιος	45
Ἔνδεκα	281
Ἐνδύεσθαι	195
Ἔνη καὶ νέα	215
Ἐνθεαστικοὶ	75
Ἐνθουσιασταὶ	75
Ἐννεακαιδεκαετηρὶς	210
Ἐνόδια σύμβολα	80
Ἔνσπονδον	55
Ἐντατὰ	201
Ἐντερόνειαι	155
Ἐντεριωνίδα	—
Ἐντὸς ἑβδόμης	130
Ἐνωματάρχαι	124
Ἐνωμοτάρχος	128
Ἐνωμοτία	—
Ἐνώμοτοι διὰ σφαγίων	128
Ἑνώτια	194
Ἔξηβοι	321
Ἑξωμὶς	196, 250
Ἐπάϊκλον	339
Ἐπὶ Δελφινίῳ	276
Ἐπὶ Παλλαδίῳ	276
Ἐπὶ Πρυτανείῳ	277
Ἐπιβάδες	153
Ἐπιβάθραι	157
Ἐπιβάται	161
Ἐπιδορπίσματα	181
Ἐπιδόσεις	313
Ἐπίδρομος	158
Ἐπιθαλάμια	171
Ἐπίθετοι ἑορταὶ	293
Ἐπικαμπὴς φάλαγξ	127
Ἐπίκληροι	311
Ἐπίκωποι	153
Ἐπιλαχόντες	269
Ἐπιμαχία	129
Ἐπιμεληταὶ	88
Ἐπιμεληταὶ τῶν νεωρίων	289, 292
Ἐπίορκος	67
Ἐπιστάται	125
Ἐπιστάτης	264, 269
Ἐπιστέφειν κρατῆρα	55
Ἐπιστολεὺς	162
Ἐπίταγμα	126
Ἐπίτονοι	158
Ἐπιτροπὴ	157
Ἐπίτροποι	168
Ἐπιχθόνιοι	44
Ἐπομφάλιον	117
Ἐπουράνιοι	44
Ἑπτάγλωσσος	201
Ἑπτάφθογγος	201
Ἑπτάχορδοι	201
Ἐπωβελία	305
Ἐπωμὶς	197
Ἐπώνυμοι	282

	Σελ.
Ἐπώνυμος	259, 331
Ἐπωτίδες	158
Ἔρανος	183, 299
Ἐργαστήρια ἐν τοῖς ἀργυρίοις	227
Ἐργολάβοι	293
Ἔρδειν	55
Ἐρείδειν	159
Ἔρεισμα	157
Ἐρέσσειν	159
Ἐρέται	160
Ἐρεχθηΐς	233
Ἐριννύες	49, 180
Ἔρμα	157
Ἕρματα	195
Ἑρμῆς	46
Ἐρυσίπτολις	48
Ἔσθημα, ἐσθὴς, ἔσθησις	195
Ἐκστατικοὶ	75
Ἑστία	48
Ἑστιάσεις	307
Ἑστιάτορες	308
Ἐσχάραι	51
Ἔσχατος ζυγὸς	125
Ἑταιρεῖος	45
Ἑτεοβουτάδαι	55
Εὔθυνοι	290
Εὐκταῖαι	54
Εὐμενίδες	49
Εὐμολπίδαι	55
Εὐοῖ Βάκχε	85
Εὔορκος	67
Εὐπατρίδαι	13, 54
Εὖρος	238
Εὐρυκλεῖς	75
Εὐσεβὴς	67
Εὑρημεῖτε	53, 59
Εὐχαὶ	63
Εὐχώμεσθα	59
Εὐωχία	183
Ἔφεδρος	96
Ἐφέστιος	53
Ἐφεστρὶς	196
Ἐφέται	277
Ἐφηβικὸν	242
Ἔφηβοι	320
Ἐφορεία	331
Ἔφοροι	331
Ζ	
Ζεὺς	44
Ζέφυρος	238
Ζημία	283, 352
Ζυγὰ	155
Ζύγιοι	155
Ζυγίτης	167
Ζυγοὶ φάλαγγος	127
Ζωγραφία	203
Ζῶμα ἢ ζωστὴρ	116
Ζωμεύματα	155
Ζώννυσθαι	116
Ζωστῆρες	155
Ζῶστρον	197

	Σελ.
Η	
Ἡ ἄνω πόλις	228
Ἡ ἐν κήποις	48
Ἡ κάτω πόλις	228
Ἤ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν	139
Ἡμέραι ἐξαιρέσιμοι	211
Ἡμεροδρόμοι	144
Ἡμίθεοι	49
Ἡμιθωράκιον	117
Ἡμιλοχία	125
Ἡμιλοχίτης	—
Ἡνίοχος	113
Ἥρα	44
Ἥφαιστος	—
Ἠὼς	209
Θ	
Θαλάμιοι	155
Θάλαμος	155, 171
Θάνατος	284, 353
Θανάτου	274
Θανόντες	140
Θαργηλιὼν	213
Θεατρίζειν	141
Θεμέλιος	157
Θεολογεῖον	246
Θεομαντεία	75
Θεομάντεις	—
Θεοπνεῦσται	—
Θεὸς	—
Θέριστρον ἢ θερίστριον	197
Θεσμοφορεῖον	89
Θεσμοφόρια	89
Θεσμοφόρος	—
Θετοὶ	177
Θεωρικὰ χρήματα	295
Θεωρὶς	73
Θεωροὶ	—
Θῆσσαι	169
Θῆτες	254
Θλίβειν	93
Θρανίται	155
Θρᾶνοι	—
Θρήνων ἔξαρχοι	193
Θρίον	180
Θρόνος	184
Θύειν	56
Θυμέλη	243
Θυμίαμα	55
Θυμιάματα	56
Θυρεὸς	117
Θυσίαι	55
Θώραξ	116
Ι	
Ἱερὰ	157
Ἱερεῖον	55
Ἱεροὶ	91
Ἱερομαντεία	77
Ἱερομνήμων	42
Ἱερὸν	50
Ἱεροποιοὶ	88, 289
Ἱεροσκοπία	77
Ἱεροφάντης	87
Ἰύφαλλοι	86

	Σελ.
Ἱκέσιος	45
Ἰκρία νηὸς	158
Ἱκετήριοι κλάδοι	63
Ἱλαστικαὶ	55
Ἱμάντες	197
Ἱμὰς βόειος	93
Ἱμάτιον	196, 250
Ἰοὶ	119
Ἰοχέαιρα	48
Ἱππαγρέται	335
Ἱππαγωγοὶ	153
Ἵππαρχοι	123
Ἱππεῖς	113, 251
Ἱππεὺς	169
Ἱππῆες	124, 326
Ἵππιος	45
Ἱπποβόται	295
Ἱπποτοξόται	301
Ἴσα τελεῖν τοῖς ἀστοῖς	254
Ἰσοτελεῖς	—
Ἱστία	158
Ἱστὸς	—
Ἰτρία	180
Ἰὼ Βάκχε	85

Κ

Κάδδος	338
Κάδους	266
Καθαίρειν	58
Καθαιρεῖν	189
Καθαρμοὶ	58
Καικίας	238
Καιάδας	352
Καλύβας	203
Καλύπτρα	194
Κάλοι	158
Κάμμα	340
Καμματίδες	—
Κανοῦν	58
Κανᾶ	179
Κανηφόροι	85
Κάπηλοι	303
Κάρνεια	89
Καρχήσιον	158
Καταβάλλειν	93
Καταγραφὴ	110
Κατάλογος	—
Κατάρα	65
Καταπειρητηρίη	157
Καταπέλται	137
Κατάστασις	301
Καταστρώματα	158
Καταφράγματα	—
Κατάφρακτοι	114
Καταχθόνιοι	44
Κατεκκλησίαι	263
Κατέχειν	93
Κατωνάκη	197
Κεκαδδεῖσθαι	338
Κεκρύφαλος	195
Κέλης	154
Κέλητες	94
Κελήτιον	154
Κελευστὴς	162
Κενήρια, κενοτάφια	192
Κέντησις	352

	Σελ.
Κεραῖαι ἢ κέρατα	148
Κεράμοις	182
Κεράρχης	126
Κέρας	118, 126
Κέρατα	125
Κεράτια	220
Κεραυνοσκοπεῖον	246
Κερκίδες	242
Κεφαλὴ	137
Κημὸς	281
Κηρὸς	203
Κηρύκειον	130
Κήρυκες	53, 54, 60, 263
Κήρυξ	53, 58, 59, 87
Κιθάρα	201
Κιθαρίζειν	—
Κλάρια	351
Κλειτοπόδιον	154
Κλεψύδρα	280
Κλειδοῦχος	48
Κλῆροι	295
Κληρομαντεία	78
Κληρουχικὰ	311
Κληρωτοὶ	261, 257
Κλίμακες	157
Κλίσεις	128
Κλίναι	184
Κλισμὸς	—
Κλοιὸς	352
Κλυτοτέχνης	46
Κνημίδες	117
Κνίσσα	60
Κόθορνοι	198
Κοίλη	154
Κοινωνικὰ	311
Κολεὸς	118
Κόλλησις σιδήρου	205
Κόλπωμα	250
Κοντοὶ	157
Κοπὶς	340
Κόρδαξ	249
Κορυφαῖος	248
Κορώνη	119
Κόσμοι	25
Κότινος	96
Κουρὰ	84
Κουρεῶτις	—
Κοῦρος	—
Κράνος	116
Κρατὴρ	181
Κρέας	275
Κρήδεμνον	194
Κρημνὸς	284
Κρηπῖδες	198
Κριβανῖται	179
Κριὸς	137
Κροκωτὸς καὶ κροκώτιον	197
Κρούειν πλήκτρῳ	201
Κρυπτεία	324
Κύαμοι	266, 280
Κυανέμβολοι	156
Κυανόπρωροι	—
Κυβερνήτης	162
Κυκλίῳ χορῷ	308
Κύκλος	117
Κύλιξ	182
Κυλλήνιος	46

	Σελ.
Κυμβίον	182
Κυνέη	116
Κυνηγέτις	48
Κύπελλον	182
Κυρία ἐκκλησία	262
Κυρία ἡμέρα	279
Κύριος	274, 286
Κύριοι	168
Κύστις	250
Κύτος	154
Κύων ἀργὸς	241
Κώδων	131
Κωδωνίζειν	114
Κώθων	182
Κῶμαι	321
Κῶπαι	157
Κωπηλάται	160
Κωπήρεις	153

Λ

	Σελ.
Λαισήϊον	118
Λακωνικὴ	198
Λαλὰ	176
Λαμβάνω ἀπὸ σοῦ ἡδέως	185
Λαοῖς ἄφεσις	64
Λάφυρα	141
Λειποναῦται	166
Λειποτάκται	142
Λειτουργίαι 294, 306, 307	
Λειτουργίαι ἐγκύκλιοι	303
Λακανομαντεία	81
Λεπταλέα	202
Λέσβιον	154
Ληδάριον, λῆδος	196
Λήκυθοι	203
Ληναιῶν	212
Ληθεβολία	285
Λίκνον	86
Λικνορόροι	—
Λίνοι	194
Λινὸς	158
Λίχανος	200
Λὶψ	238
Ληξιαρχικὸν Γραμματεῖον	296
Λογάδες	335, 351
Λογεῖον	243, 245, 246
Λογισταὶ	290, 272
Λοξίας	45
Λουτροφόρος	170
Λόφος	116
Λοχαγοὶ	123
Λοχαγὸς	125
Λοχαγωγοὶ	124
Λόχος	125
Λύειν	198
Λύκιος	241

Μ

	Σελ.
Μάζα	180, 285
Μαία	176
Μαμαικτηριῶν	212
Μακρὰ τείχη	234
Μακραὶ	153

	Σελ.
Μάντεις	68
Μαντικὴ	—
Μαρτυρία	179
Μαστίγωσις	352
Μάχαιρα	60, 118
Μεγάλοι θεοὶ	44
Μέγαςβρκος	66
Μέλαιναι	160
Μέλας ζωμὸς	180
Μελιττοῦται	180, 189
Μελλείρενες	320
Μεραρχία	126
Μεράρχης	—
Μέση	200
Μεσόδμη	158
Μέσον ἔχειν	93
Μέσον ἦμαρ	209
Μεσοναῦται	160
Μεταγειτνιῶν	212
Μέταλλα	303
Μετοίκιον	304
Μέτοικοι	224, 251
Μέτωπον	124, 155
Μὴ κατάφρακτοι	114
Μῆκος φάλαγγος	127
Μηνὸς ἀρχομένου ἢ ἱσταμένου	215
Μηνὸς μεσοῦντος	215
Μηνὸς φθίνοντος	—
Μήνυτρα	300
Μηχαναὶ	136
Μηχανὴ	246
Μικρὰ ἐκκλησία	130
Μιλτοπάρηοι	156
Μισθὸς	110
Μισθὸς βουλευτικὸς	297
Μισθὸς δικαστικὸς	—
Μισθὸς ἐκκλησιαστικὸς	296
Μισθὸς συνηγορικὸς	298
Μιστυλᾶσθαι	180
Μιστύλη	—
Μίτρα	116, 195
Μνημεῖα	191
Μόθακες	321
Μοῖραι	49
Μοιχάγρια	172
Μολυβδίδες	119
Μολύβδιναι σφαῖραι	—
Μονήρεις	153
Μόρα	128
Μόραι	128, 322
Μορμολύκειον	176
Μουνυχία	213
Μουνυχιὼν	—
Μουσικὴ	200
Μυστήρια	87
Μυττωτὸν	180
Μυχὸς	164

Ν

	Σελ.
Ναὶ μὰ τὸν	66
Ναὸς	50
Ναοφύλακες	54
Ναύσταθμος	164
Ναῦται	160
Ναυφύλακες	162

	Σελ.
Νεύρειοι αὐλοὶ	202
Νεκρομαντεία	81
Νεοδαμώδεις	324
Νεομηνία	215
Νεῦρον	118
Νεφεληγερέτης	44
Νεωκόροι	53
Νεώρια	164
Νὴ τὼ θεὼ	66
Νῆες	153
Νήτη	200
Νηφάλια ἱερὰ	56
Νίγλαρος	162
Νόθοι	177
Νομεῖς	154
Νομοθέται	261
Νόμος	200
Νομοφύλακες	260, 264
Νότος	238
Νυμφευτὴς	170
Νυμφεύτρια	—
Νύννια	176

Ξ

Ξένιος	45
Ξένοι	253
Ξίφος	118, 284
Ξόανα	204
Ξύλον πεντεσύριγγον	273

Ο

Ὁ ἄκυρος	275
Ὁ ἐλέου	—
Ὁ ἔμπροσθεν	274
Ὁ ἐπὶ τῷ βωμῷ	87
Ὁ ὀπίσω	275
Ὁδοποιοὶ	289, 292
Οἱ ἀποστολεῖς	311
Οἱ ἐν τοῖς φρουρίοις	251
Οἱ ἔνδεκα	260
Οἱ νεώτατοι	252
Οἱ πρεσβύτατοι	—
Οἱ τεσσαράκοντα	261
Οἱ τυχόντες	331
Οἱ τῷ δημοσίῳ ὀφείλοντες	306
Οἰκέται	255, 323
Οἶκον ἄγεσθαι	170
Οἰνόμελι	183
Οἶνος	240
Οἰνοῦττα	180
Οἰνοχόοι	187
Ὀϊστοὶ	119
Οἴχεσθαι	194
Οἰχόμενοι	—
Οἰωνοὶ	77
Οἰωνοπόλοι	—
Ὀκρίβας	203
Ὁλκάδες	152
Ὁλκὴ	157
Ὅλμος	72
Ὁλοφυρμοὶ	194
Ὀλύμπιον ἢ Ὀλυμπιεῖον	237
Ὀλύμπιος	44
Ὄμβριος	—

	Σελ.
Ὀμνυμι μέν τινα τῶν θεῶν	66
Ὅμοιοι	322
Ὀμφαλὸς	117
Ὄνειρος	76
Ὀπισθόδομος	233, 306
Ὀπισθοσφενδόνη	195
Ὀπισθοφύλαξ	125
Ὅπλα	158
Ὁπλιταγωγοὶ	153
Ὁπλῖται	112, 251
Ὁπλίτης	110, 323
Ὁπλιτοδρόμοι	92
Ὅραμα	76
Ὀργυιὰ	221
Ὀρθία πάλη	92
Ὄρθιος	201
Ὀρθοῦσθαι	159
Ὅρκοι	65
Ὅρκος μέγας	65
Ὅρκος μικρὸς	—
Ὅρκια τέμνει	66
Ὅρκιος	45
Ὁρμίζειν	159
Ὁρμίζεσθαι	—
Ὅρμοι	235
Ὅρμος	195, 348
Ὀρνεοσκόποι	77
Ὄρνιες	—
Ὀρφανικὰ	311
Ὀρχήστρα	242
Ὀστρακισμὸς	283
Ὄστρακον	284
Οὐλαί, Οὐλοχύται	56, 60
Οὐρὰ	125, 156
Οὐραγὸς	125, 126
Οὐρανία	48
Οὐράνιος	325
Οὐσία	310
Ὀφθαλμοὶ	155
Ὀφθαλμὸς	156
Ὄχανον ἢ ὀχάνη	117
Ὀχεὺς	116

Π

Παγκράτιον	93
Παιὰν	45
Παιὰν ἐμβατήριος	133
Παιὰν ἐπινίκιος	—
Παιᾶνες	61
Παιδαγωγοὶ	177
Παιδικοῖς χοροῖς	308
Παιδοτρίβαι	177
Παίειν	352
Πάλη	91, 92
Παλλὰς	47
Παναθήναια	90
Πάνδημος	48, 173
Πάνθεον	237
Πανοπλία	143
Παρὰ τὸ ἥδειν	169
Παραβάτης	113
Παρακαταβολὴ	305
Παραμέση	200
Παράνυμφος	170
Παραπλευρίδια	114
Παράσημον	157

	Σελ.
Παράσιτοι	53
Παρασκήνια	214
Παράστασις	305
Παραστάται	125
Παρασυνθήματα	133
Πάρεδροι	260
Παρειαὶ ἢ παρειὰ	156
Παρεξειρεσία	—
Παρήορος	113
Πάροδοι	243, 244
Πάροχος	170
Παρυπάτη	200
Πάτριαι θυσίαι	293
Πάχος φάλαγγος	127
Πέδιλα	198
Πείσματα	157
Πελασγικὸν	229
Πελειάδες	70
Πέλεκυς	118
Πέλτη	112
Πελτασταὶ	—
Πέλται	118
Πέμματα	181
Πεμπάδαρχος	125
Πεμπὰς	—
Πένταθλον	91
Πεντακοσιάρχης	126
Πεντακοσιαρχία	—
Πεντακοσιομέδιμνοι	169
Πεντηκονταρχία	125
Πεντηκόνταρχος	—
Πεντηκόντοροι	147, 153
Πεντηκοστὴ	304
Πεντηκοστῆρες	124
Πεντηκοστὺς	128
Πεντήρεις	153
Πέπλον	250
Πέπλος	197
Περιβάλλεσθαι	196
Περιβόλαιον	—
Περικεφαλαία	116
Περίοικοι	319
Περιπλεῖν	150
Περίπολοι	109, 133
Περιῤῥαντήριον	50, 58
Περισκυλακισμὸς	58
Περιτειχισμὸς	135
Περιφαλλία	85
Περόναι	195
Περσικαὶ	198
Πετᾶν ἱστία	159
Πηδάλιον	157
Πηκτὶς	134
Πήχυς	188
Πιθοιγία	83
Πιλία	194
Πιλίδια	—
Πῖλοι	—
Πίνακες	203
Πινάκια	203, 267
Πλάνιστος	299
Πλάτη	157
Πλευραὶ	127, 155
Πλήθουσα ἀγορά	240
Πλῆκτρον	201
Πλήρωμα	161
Πλινθίον	128
Πλοῖα	125

	Σελ.
Πλούτων	49
Πνὺξ	263
Πόδες	157
Ποδωκείην	91
Ποικίλη	238
Πολέμαρχος	120, 122, 124, 128, 259, 263, 263, 335
Πολιὰς	233
Πολῖται	251, 253
Πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ	91
Πόντιος	45
Πόρια	153
Πόρπαι	155
Πόρπακες	117
Ποσειδειῶν	213
Ποσειδῶν	44
Ποτήριον	182
Ποὺς	221
Πράκτορες	387
Πρέσβεις αὐτοκράτορες	129
Πριάμενοι ἢ ὠνούμενοι τὸ τέλος	304
Προβούλευμα	266, 270
Πρόγραμμα	270
Πρόδικος	123
Προεδρία	143, 288
Πρόεδροι	264, 269
Προθύματα	69
Προῖξ	169
Προμετωπίδια	114
Πρόναος	50
Προξενία	188
Πρόξενοι	328
Πρόξενος τῶν Λακεδαιμονίων	188
Πρόπολοι θεῶν	57
Προσευχαὶ	63
Προσκεφάλαια	184
Προσκήνιον	244
Προσκυνεῖν	64
Πρόσοδοι	307
Προστάτης	256
Προσφέρειν	55
Προσωπεῖον	249
Πρόσωπον	—
Πρότονοι	158
Πρύμνη	156
Πρύμνην κρούεσθαι	159
Πρυτανεῖα	279, 304
Πρυτάνεις	264, 268
Πρώρα	155
Πρώτη ἐπ' εἰκάδι	215
Πρώτη ἐπὶ δέκα	—
Πρώτη μεσοῦντος	—
Πρῶτος ζυγὸς	124
Πτερὰ	156
Πτέρνα	158
Πτέρυγες	116
Πτυχὶς	156
Πυανέψια	90
Πυανεψιὼν	212
Πυγμὴ	221
Πυγμικὴ	93
Πυγὼν	221
Πυθικὸς νόμος	97
Πύθιοι	326

	Σελ.
Πύθωνες	75
Πυθόχρηστοι	348
Πυλαγόρας	42
Πὺξ	93
Πυραὶ	190
Πυραμοῦς	130
Πύργοι	136
Πύργος	246
Πυρρίχισταῖς	308
Πυρφόροι	134
Πωληταὶ	274, 287

Ρ

Ῥαβδοῦχοι	91
Ῥαβδοφόροι	95
Ῥέζειν	55
Ῥῆτραι	340
Ῥῆξαι	93
Ῥιψάσπιδες	142
Ῥίψις	92
Ῥύματα.	157

Σ

Σαγηνεύειν	135
Σαλπιγκτὴς	126
Σαλπιγξ	134
Σάνδαλα	198
Σαυρωτὴρ	118
Σεῖος ἀνὴρ	351
Σεμναὶ θεαὶ	49
Σηκὸς	50
Σήματα	191
Σημεῖα	133
Σημεῖον	—
Σημειοφόρος	125
Σησαμοῦς	180
Σίκιννις	249
Σιτάρκεια	110
Σιτηρέσιον	—
Σίτησις ἐν Πρυτανείῳ	285, 300
Σῖτος	110, 179
Σκαλμοὶ	157
Σκάπτεσθαι	152
Σκάφη	—
Σκείρων	238
Σκέλη	234
Σκευοφόρος	111
Σκηνὴ	243
Σκιὰ	203
Σκιαγραφία	—
Σκίρον	90
Σκιροφόρια	—
Σκιροφοριῶν	213
Σκοπὴ	246
Σκῦλα	141
Σκύλαξ	58
Σκυτάλη	144
Σκυτάλια	119
Σκῦτος	144
Σκύφος	182
Σπάργανα	175
Σπεῖραι	157
Σπλαγχνοσκοπία	60
Σπλαγχνοσκόπος	—
Σποδῖται ἄρτοι	179

	Σελ.
Σπονδὴ	55, 129
Σπόνδυλοι	280
Στάδιον	92
Σταυρὸς	285
Στείρη	154
Στέλλειν ἱστία	159
Στέμματα	68
Στεφάνη ὑψηλὴ	195
Στέφανοι	285
Στεφανοφόρος	89
Στήλη	283
Στίγματα	110, 283
Στίχοι	127
Στιχομαντεία	78
Στόλαρχος	161
Στολὴ	197
Στόλος	156
Στόμα	164
Στρατηγία	126
Στρατηγοὶ	121, 122, 124, 263
Στρατηγὸς	161
Στρατηγὸς αὐτοκράτωρ	327
Στρατιὰ	124
Στρατιῶτιδες	153
Στρατοκήρυξ	125
Στρογγύλαι	153
Στροφαῖος	47
Στρόφιον	197
Στρώματα	184
Συγκλείειν τοὺς ὀφθαλμοὺς	189
Σύγκλητοι ἐκκλησίαι	263
Σύμβολα	129, 133
Σύμβολα ὁρατὰ	138
Σύμβολα φωνικὰ	133
Σύμβολον	279
Συμμαχία	129
Σύμμαχοι	354
Συμμετρία	197
Συμποσίαρχος	187
Συμφορεὺς	128
Συναρμόττειν	189
Συνέχειν	93
συνθήκη	129
Σύνθημα	133
Συνοχὴ φάλαγγος	127
Σύνταγμα	126
Συνταγματάρχης	—
Συντέλειαι	312
Συντελεῖς	—
Συντριήραρχοι	—
Συντριηραρχοῦντες	—
Συνωρίδες	95
Σύριγξ	202
Σύρμα ἢ συρτὸς	250
Συσσίτια	183
Συστασις	125
Συστέλλειν ἱστία	159
Σφαγεῖον	60
Σφαγὴ	—
Σφαῖραι	93
Σφενδόνη	119
Σφυρηλατεῖν	204
Σχάσαι	159
Σχήματα χορευτικὰ	348
Σχοινία	168

	Σελ.
Σώτειρα	234
Σωτὴρ	234
Σωτήρια	66
Σωφρονιστήριον	283

Τ

Τὰ ἀπὸ μαντείας	55
Τὰ γαλακτόσπονδα	56
Τὰ ἐλαιόσπονδα	—
Τὰ ἐσκαμμένα	91
Τὰ θεωρικὰ	295
Τὰ θύη	56
Τὰ μελίσπονδα	—
Τὰ περιόντα χρήματα τῆς διοικήσεως	309
Τὰ ὑδρόσπονδα	56
Τὰ ὑποσκήνια	244
Τακτικοὶ	128
Ταλαντον	220
Ταμίαι τῶν θεῶν	288
Ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων	—
Ταμίαι τοῦ θεοῦ	281
Ταμίας ἢ ἐπιμελητὴς τῆς κοινῆς προσόδου	288
Ταμίας τῆς διοικήσεως	289
Τανυπτέρυγες	78
Ταξίαρχοι	122
Ταξίαρχος	125
Τάξις	—
Ταρσὸς	157
Τειχοποιοὶ	289
Τεῖχος	246
Τελαμὼν	117
Τελάρχης	126
Τελεία	47
Τέλη	302
Τέλος	92, 303
Τελῶναι	287, 304
Τεμένη	52
Τέμενος	50, 52
Τέρμα	92
Τερπικέραυνος	44
Τετράρχης	125
Τετραφαλαγγάρχης	127
Τετραφαλαγγαρχία	—
Τετρήρεις	153
Τετρωβόλου βίος	111
Τέττιγας	195
Τεχνικὴ	68
Τηρούμενοι	140
Τῆς κώπης ἐπιλαβέσθαι	159
Τιθήνη	176
Τιμᾶν τὴν μακρὰν	281
Τίμημα	310
Τιμήματα	302, 306
Τίς τῇδε;	59
Τίτθη	176
Τὸ ἔσω περιῤῥαντήριον	50
Τὸ θεωρικὸν ἢ τὰ θεωρικὰ	295
Τοῖχοι	155
Τόξαρχοι	293
Τοξικὴ	92

	Σελ.
Τόξον	118
Τοξόται	251, 265, 293
Τοξοφόρος	45
Τόρνος	204
Τοὺς ἐπὶ τῆς διοικήσεως	122
Τοὺς ἐπὶ τῶν ὅπλων	—
Τοὺς κλήρους	79
Τραγήματα	181
Τράπεζα	184
Τράχηλος	158
Τρία δεχήμερα	215
Τριακὰς	215
Τριακτὴρ	92
Τρίβων ἢ τριβώνιον	196
Τριηραρχία	310
Τριήραρχος	162
Τριηραύλης	—
Τριήρεις	153
Τριηροποιοὶ	289
Τρίτη	200
Τριττὺς	57
Τρίχορδος	201
Τροπαῖα ἢ τρόπαια	141
Τροπαῖος	—
Τρόπις	154
Τρόποι	157
Τροποῦσθαι	159
Τροχὸς	114
Τρυπήματα	155
Τρυσίππιον	114
Τρωκτὰ	181
Τύμπανα	285

Υ

Ὕβρις	273
Ὑγίεια	61
Ὑδρομαντεία	81
Ὑέτιος	44
Ὑλωροὶ	303
Ὑμέναιοι	170
Ὑμένες	—
Ὑπάτη	200
Ὑπηρέται	350
Ὑπηρέτης	111, 126
Ὑπηρετικὸν	312
Ὑπογραμματεὺς	290
Ὑπογραφὴ	203
Ὑποδεῖν	198
Ὑποδήματα	197
Ὑποζώματα	155
Ὑποκριταὶ	248
Ὑπολύειν	198
Ὑπομείονες	322
Ὑποσκήνιον	246
Ὑποτύπωσις	203
Ὑποχθόνιοι	44
Ὑπώπια	93

Φ

Φαινόλης καὶ φαιλώνης	196
Φαλαγγάρχης	126
Φαλαγγαρχία	—
Φάλαγξ	127
Φαλαρα	115
Φάλκις	154

	Σελ.
Φαρέτρα	119
Φαρμακα	203
Φαρμακεία	81
Φάρος	196
Φειδίτια	337
Φερνὴ	169
Φεύγων	282
Φιάλη	182
Φίλιος	45
Φιλίτια	33[illegible]
Φοινικοπάρηοι	156
Φόρμιγξ	201
Φόροι	303, 306, 354
Φορτηγοὶ	152
Φρατρίαι	261, 321
Φρατρίαρχοι	261
Φρύγετον	169
Φρυκτοὶ πολέμιοι	137
Φρυκτώριον	246
Φυγὴ	283, 306, 353
Φυλαὶ	225, 321
Φυλακαὶ ἡμεριναὶ	131
Φυλακαι νυκτεριναὶ	—
Φύλαρχοι	123

X

Χαῖρε	185
Χαλκεῖον Δωδωναῖον	70
Χλάκεος	46
Χαλκήνη καὶ καλκήνη	154
Χαλκίοικος	48
Χαριστήριοι	154
Χαρωνεῖον	283
Χαρώνιοι κλίμακες	247
Χεὶρ σιδηρᾶ	159
Χειρίδες	117
Χειροτονητοὶ	257
Χειροτονία	266
Χελύσματα	154
Χελώνη	136
Χέρνιψ	59
Χηλαὶ	164
Χὴν	156
Χηνίσκος	—
Χθόνιοι	44
Χιλιαρχία	126
Χιλίαρχοι	123
Χιλίαρχος	126
Χιτὼν	195
Χιτὼν ποδήρης	250
Χιτώνιον	196
Χλαῖνα	—
Χλαμὶς	—
Χλανὶς	197
Χόα	83
Χοῖνιξ	283
Χορευταὶ	248
Χορηγεῖν	308
Χοιρίναι	280
Χρηματισμὸς	76
Χρώματα	203
Χύτρα	83
Χύτροι	—
Χῶμα	136
Χωνεύειν	205

Ψ

	Σελ.
Ψάλλειν	201
Ψέλλιον	197
Ψευδομαρτυρία	282
Ψήφισμα	270
Ψῆφοι	280
Ψήφους	266
Ψιλοὶ	112

Ω

Ὠδαὶ	321
Ὠδεῖον	238
Ὠδικαὶ	78
Ὠμοθετεῖν	60

ΛΕΞΙΚΟΝ

ΤΩΝ ΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΔΙΚΩΝ

ΗΤΟΙ

ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΑΓΩΓΩΝ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Λέξις δίκη σημαίνει ἐνγένει πᾶσαν δικαστικὴν ἀγωγὴν γινομένην παρά τινος ἄμεσως ἢ ἐμμέσως κατ' ἄλλων. Ὁ δὲ σκοπὸς τῶν τοιούτων ἀγωγῶν εἶναι ἡ ὑπεράσπισις τῆς πολιτείας, ἢ ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς ἀπὸ βλάβης καὶ ἀδικίας. Ἡ διάκρισις αὕτη ὑπηγόρευσεν εἰς τὰς πλείστας χώρας τὴν διαίρεσιν ὅλων τῶν δικῶν εἰς δύω μεγάλας τάξεις, δημοσίας καὶ ἰδιωτικὰς, καὶ προσδιώρισεν εἰς ἑκάστην ἴδιον τύπον καὶ διεξαγωγήν. Ἐν Ἀθήναις ἡ πρώτη τῶν τάξεων τούτων ὠνομάζοντο δημόσιαι δίκαι ἢ ἀγῶνες, ἤ, ἔτι εἰδικώτερον, γραφαί· αἱ δὲ τῆς ἄλλης τάξεως δίκαι, ἰδιωτικαὶ δίκαι ἢ ἀγῶνες, ἢ ἁπλῶς δίκαι, εἰς περιωρισμένην ἔννοιαν· Ὑπάρχει δὲ καὶ ἑτέρα ὑποδιαίρεσις τῶν γραφῶν εἰς δημοσίας καὶ ἰδίας, ἐξ ὧν ἡ πρώτη εἶναι ὁπωσοῦν ἀνάλογος μὲ κατηγορίας δι' ἀδικήματα κατὰ τῆς πολιτείας ἀπ' εὐθείας γενόμενα· ἡ δὲ δευτέρα ἀνάλογος μὲ ποινικὰς καταδιώξεις, καθ' ἃς ἡ πολιτεία παρίσταται ὡς μέρος βλαφθὲν ἐμμέσως διὰ τῆς βιαιοπραγίας ἢ ἄλλης ἀδικίας γενομένης εἰς πολίτας. Σημειωτέον

δὲ ὅ-τι πολλάκις συμβαίνουσιν δίκαι, αἵτινες, ὡς πρὸς τὸ γενόμενον ἀδίκημα, δύνανται νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὸ δικαστήριον ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ἰδίας γραφῆς, ἢ ὑπὸ τὸν τύπον τῆς συνήθους δίκης, καὶ ἐπὶ τῶν περιστάσεων τούτων οἱ νόμοι τῶν Ἀθηνῶν ἔδιδον εἰς τὸν κατήγορον ἐλευθέραν ἐκλογὴν τοῦ νὰ διεκδικήσῃ τὰ δίκαιά του δι' ἰδίας ἢ δημοσίας ἀγωγῆς, ὡς εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὁ κατήγορος δύναται διὰ τὸ αὐτὸ ἀδίκημα νὰ εἰσαγάγῃ δημοσίαν κατηγορίαν ἐπὶ αἰκίᾳ, ἢ νὰ φέρῃ τὴν πολιτικήν του ἀγωγὴν ἐπὶ προσωπικῇ βλάβῃ.

Καὶ γραφαὶ μὲν ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι

Ἀγαμίου. Ἦτο κατηγορία κατ' ἐκείνων, ὅσοι δὲν ἐνυμφεύοντο διόλου.

Ἀγραφίου. Τὰ ὀνόματα τῶν ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου ἐνεγράφοντο ἀπὸ τοὺς *πράκτορας* εἰς πίνακας ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ὄνομά τινος ἐξηλείφετο ἀναρμοδίως, ὑπέκειτο εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ ἀγραφίου, ἥτις εἰσήγετο εἰς τοὺς θεσμοθέτας· ἀλλ' ἐὰν τις δὲν ἐνεγράφετο, ἠδύνατο μόνον νὰ καταδιωχθῇ διὰ τῆς *ἐνδείξεως*, ἀλλὰ δὲν ὑπέκειτο εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ ἀγραφίου.

Ἀγράφου μετάλλου. Ἦτο κατηγορία κατὰ παντὸς ὅστις εἰργάζετο μεταλλεῖον μὴ καταγράψας αὐτὸ προηγουμένως. Ἡ πολιτεία ἀπήτει νὰ καταγράφωνται ὅλα τὰ μεταλλεῖα, διότι τὸ εἰκοστὸν τέταρτον μέρος τοῦ προϊόντος ἐπληρόνετο εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον.

Ἀδικίας πρὸς τὸν δῆμον καὶ ἀπατήσεως τοῦ δήμου. Ἦσαν κατηγορίαι εἰσαγόμεναι εἰς τὰ δικαστήρια τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν ὅσοι ἐνομίζοντο ὡς ἀποπλανήσαντες τὸν δῆμον, τὰ δικαστήρια ἢ τὴν βουλὴν τῶν πεντακοσίων διὰ ψευδῶν παραστάσεων ἢ ψευδῶν ὑποσχέ-

σεων εἰς ἄδικα ἔργα, ἢ εἰς πράξεις ἐπιβλαβεῖς εἰς τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας. Ἐάν τις ἐξηλέγχετο ἔνοχος, ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον.

Ἀμβλώσεως. Ἡ κατηγορία αὕτη εἰσήγετο κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐπροξένει τὴν ἀποβολὴν ἄρρενος βρέφους διά τινος ποτοῦ, ὀνομαζομένου ἀμβλωθριδίου.

Ἀναυμαχίου. Ἦτο κατηγορία κατὰ τοῦ τριηράρχου, ὅστις ἔμενε μεμακρυσμένος τῆς μάχης, ἐνῷ ὁ λοιπὸς στόλος ἐμάχετο. Ἡ κατηγορία αὕτη εἰσήγετο κατὰ τοῦ τριηράρχου αὐτοῦ, ὁποισοδήποτε καὶ ἂν ἦτον. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐτιμωρεῖτο μὲ τροπολογημένην ἀτιμίαν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἔνοχος καὶ οἱ ἀπόγονοί του ἐστεροῦντο μὲν τὰ πολιτικὰ αὐτῶν δικαιώματα, ἀλλὰ διετήρουν τὴν περιουσίαν των.

Ἀνδραποδισμοῦ ἢ ἀνδραποδίσεως. Ἦτο κατηγορία εἰσαγομένη εἰς τοὺς «Ἕνδεκα» καθ' ὅλων, ὅσοι ἥρπαζον δούλους ἀπὸ τοὺς κυρίους αὐτῶν, ἢ ἠνάγκαζον εἰς δουλείαν ἐλευθέρους ἄνδρας.

Ἀπροστασίου. Ἡ Κατηγορία αὕτη εἰσήγετο κατὰ τῶν μετοίκων, ὅσοι ἠμέλουν νὰ λάβωσι προστάτην, ἢ ἐξήσκουν δικαιώματα τελείων πολιτῶν, ἢ δὲν ἐπλήρονον τὸ μετοίκιον· ὅσοι ἐξηλέγχοντο ἔνοχοι, ἐστεροῦντο τῆς προστασίας τῆς πολιτείας, καὶ ἐπωλοῦντο ὡς δοῦλοι.

Ἀργίας. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπέκειτο πᾶς πολίτης Ἀθηναῖος, ὅστις δὲν ἠδύνατο ν' ἀποδείξῃ, ὅτι μετήρχετο νόμιμόν τι ἔργον.

Ἁρπαγῆς. Ἡ κατηγορία αὕτη φαίνεται ὅτι ἐφερμόζετο εἰς περιστάσεις φανερᾶς ληστείας μετὰ βιαιοπραγίας. Ἐπὶ τῶν περιστάσεων τούτων οἱ ἔνοχοι κατετάσσοντο εἰς τὴν ταξιν τῶν *κακούργων*, καὶ ὡς

τοιοῦτοι ἐδικάζοντο ἐνώπιον δικαστηρίου, διατελοῦντος ὑπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν Ἕνδεκα. Ἡ ποινὴ δὲ ραίνεται, ὅτι ἦτο κεφαλική.

Ἀσεβείας. Ἦτο μία τῶν κατηγοριῶν τῶν ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν νόμων ὁριζομένων ἐπὶ ἀσεβείᾳ. Ἀπὸ τὰ διάφορα δὲ περιεχόμενα τῶν σωζομένων κατηγοριῶν συνάγεται, ὅτι τὸ ἔγκλημα τοῦτο ὡρίζετο ἐπίσης κακῶς ἐν Ἀθήναις, καὶ ἑπομένως ὑποκείμενον νὰ γείνῃ ἀφορμὴ καταδιωγμοῦ, ὡς καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας χώρας, καθ' ἃς ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ἐπεχείρει νὰ καταδιώκῃ τὰ ἐγκλήματα, ὑπερβαίνουσα τὰ φυσικὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας της.

Ἀστρατείας. Ἦτο κατηγορία κατ' ἐκείνων, ὅσοι δὲν ἤρχοντο εἰς τὰ στρατεύματα, ἀφοῦ εἶχον καταγραφῇ ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς διὰ νὰ ἐκστρατεύσωσι. Δυνάμεθα δὲ νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ κατήγορος εἰς ταύτην τὴν κατηγορίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν ὁμοιάζουσαν αὐτὴν κατηγορίαν τοῦ λειποταξίου, πᾶς πολίτης ἠδύνατο νὰ κατηγορήσῃ, καὶ ὅτι τὸ δικαστήριον συνεκροτεῖτο ἐξ ὑπηρετησάντων εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Πρόεδροι δὲ τοῦ δικαστηρίου τούτου ἦσαν οἱ στρατηγοί. Τιμωρία δὲ ἦτον ἡ ἀτιμία.

Αὐτομολίας. Ἦτο κατηγορία κατ' ἐκείνων οἵτινες, λειποτακτήσαντες, ἤρχοντο εἰς τὸν ἐχθρὸν ἐν καιρῷ πολέμου.

Βουλεύσεως. Κατηγορίᾳ ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τῆς ζωῆς πολίτου τινός, ἢ ἄδικος παρὰ τῶν ταμιῶν τῆς πόλεως ἐγγραφὴ εἰς τὸν κατάλογον τῶν δημοσίων ὀφειλετῶν πολιτῶν, οἵτινες δὲν ὤφειλον πίποτε εἰς τὴν πολιτείαν. Ἡ κατηγορία αὕτη διέφερεν ἀπὸ τὴν ὀνομαζομένην ψευδεγγραφήν, διότι ἡ ψευδεγγραφὴ συνίστατο εἰς τὸ νὰ ζητηθῶσι πάλιν ἐν ὀνόματι τῆς πολιτείας χρέη, τὰ ὁποῖα εἶχον ἤδη πληρωθῇ.

Δειλίας. Ἡ κατηγορία αὕτη εἰσήγετο κατὰ τῶν στρατιωτῶν, ὅσοι ἐδείκνυον ἀνανδρίαν. Τὸ δικαστήριον, συγκροτούμενον ἀπὸ στρατιώτας ὑπηρετήσαντας εἰς τὴν ἐκστρατείαν, προεδρεύετο ὑπὸ τῶν στρατηγῶν. Ἡ τιμωρία δὲ ἦτον ἀτιμία.

Δεκασμοῦ. Δύο κατηγορίαι ἐπὶ δωροδοκίᾳ ὑπῆρχον εἰς Ἀθήνας, καὶ ἡ μὲν μία, ὀνομαζομένη δεκασμοῦ γραφή, εἰσήγετο κατὰ τοῦ δωροδοκήσαντος, ἡ δ' ἄλλη, ὀνομαζομένη δώρων ἢ δωροδοκίας γραφή, εἰσήγετο κατὰ τοῦ δωροδοκηθέντος. Αἱ κατηγορίαι δὲ αὗται ἐφηρμόζοντο εἰς τὴν δωροδοκίαν πολιτῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ δήμου, τῆς Ἡλιαίας, καὶ παντὸς ἄλλου δικαστηρίου, τῆς βουλῆς καὶ τῶν δημοσίων συνηγόρων.

Εἰργμοῦ. Αὕτη ἦτο κατηγορία ἐπὶ ἀδίκῳ φυλακίσει ἐλευθέρου πολίτου ἢ ξένου, καὶ ἐπὶ κρατήσει τοιούτου προσώπου ὑπὸ ἰδιαιτέραν φύλαξιν.

Εἰσαγγελίας. Ἡ εἰσαγγελία σημαίνει εἰς τὴν πρώτην καὶ γενικωτάτην αὐτῆς σημασίαν, καταμήνυσιν παντὸς εἴδους, ἀλλὰ συνηθέστερον, καταμήνυσιν γινομένην εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, καὶ προσέτι τὴν μετὰ τὴν μήνυσιν κατηγορίαν καὶ ἐξέτασιν πολιτικῶν ἐγκλημάτων ἐν Ἀθήναις ἐπὶ καινοφανῶν ἢ ἐκτάκτων περιστάσεων. Τοιαῦται δὲ περιστάσεις ἦσαν, ὅτε ἐπράττοντο μὲν φανερὰ ἐγκλήματα, ἀλλ' οἱ κείμενοι νόμοι δὲν προέβλεπον αὐτά, ἢ τοὐλάχιστον, δὲν τὰ περιέγραφον εἰδικῶς (ἄγραφα ἀδικήματα). Ἕνεκα δὲ τῆς ἀπροβλεψίας ταύτης τῶν νόμων, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ εἰσαγγελία, ὁ κατήγορος δὲν ἤθελε γνωρίζει εἰς

ποῖον δικαστήριον νὰ διευθυνθῇ· ὁ δικαστὴς δὲν ἠδύνατο ἀσφαλῶς νὰ δεχθῇ τὴν κατηγορίαν, ἢ νὰ τὴν εἰσάξῃ εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ ἐν βραχυλογίᾳ, ἤθελεν ὑπάρχει παντελὴς ἐλλειψις δικαιοσύνης. Ἡ προκειμένη λοιπὸν κατηγορία εἶχεν ἰδίως σκοπὸν ν' ἀναπληρώσῃ τὰς ἐλλείψεις ταύτας Ὡς ἀρχὴ δὲ ἁρμοδία ν' ἀποφασίσῃ τὴν ἐγκληματικότητα τῆς προκειμένης πράξεως ἦτο προσδιωρισμένη ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, εἰς τὴν ὁποίαν ἠδύνατο ὁ κατήγορος ν' ἀπευθυνθῇ κατὰ τὴν πρώτην ἐργάσιμον ἡμέραν ἑκάστης πρυτανείας (κυρίαν ἐκκλησίαν), ἢ ἡ Βουλὴ τῶν Πεντακοσίων, ἥτις, καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις, ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ τοιαύτας ἐξετάσεις· ἐνίοτε δὲ ἡ κατηγορία εἰσήγετο εἰς ἀμφότερα τὰ σώματα. Ἀφοῦ δὲ ἡ πρᾶξις ἐκηρύττετο καταδιώξιμος, οἱ τύποι τῆς δίκης, καὶ τὸ εἶδος τῆς ποινῆς ὡρίζοντο ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀρχήν. Εἰς τὰ τοιαῦτα δὲ ἀδικήματα κατατάττεται τὸ ἀδίκημα, διὰ τὸ ὁποῖον κατηγορήθησαν οἱ δέκα στρατηγοὶ οἱ πολεμήσαντες ἐν Ἀργινούσαις, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ὡρίζετο εἰδικῶς ὑπὸ τῶν νόμων· ἡ φυγὴ Ἀθηναίου πολίτου, καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκετο εἰς μέγαν κίνδυνον ἡ πατρὶς, κλπ.

Ἡ εἰσαγγελία ὡσαύτως ἐχρησίμευε κατ' ἐκείνων οἵτινες ἠδίκησαν προβεβηκότας ἢ ἀδυνάτους γονεῖς, γυναῖκας, ἢ ὀρφανὰ, καὶ προσέτι, καθ' ἑνὸς τῶν διαιτητῶν, ὅτε τις παρεπονεῖτο ὅτι ἐξέδωκεν ἄδικον ἀπόφασιν κατ' αὐτοῦ.

Ἔνδειξις. Ἔνδειξις κυρίως σημαίνει κατηγορίαν κατὰ προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐνήργουν δικαιώματα, ἢ ἐλάμβανον ἀρχὰς, ἐνῷ εἶχον στερηθῇ τὰ πολιτικὰ των δικαιώματα· τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ ὀφειλέται τοῦ δημοσίου, οἵτινες ἐπὶ τῆς ἀνικανότητός των ἐσυνεδρίαζον

εἰς τὰ δικαστήρια, ἢ συνέπραττον εἰς ἄλλα δημόσια ἔργα· οἱ ἐξόριστοι, ὅσοι ἐπέστρεφον κρυφίως εἰς Ἀθήνας. ὅσοι εἰσήρχοντο εἰς ἱεροὺς τόπους, ἀφοῦ κατεδικάσθησαν ὡς ἀσεβεῖς, καὶ ὅλοι ὅσοι, καταδικασθέντες εἰς μερικὴν ἀτιμίαν (ἀτιμίαν κατὰ πρόσταξιν), κατηγοροῦντο, ὅτι μετῆλθον τὰ ἀπηγορευμένα εἰς αὐτοὺς ἔργα, ὡς καὶ πρὸ τῆς καταδίκης των.

Ἡ ἔνδειξις εἰσήγετο καὶ κατὰ τοῦ ἐπιστάτου, ὅστις παραλόγως ἠρνεῖτο νὰ συλλέξῃ τὰς ψήφους τοῦ δήμου· κατὰ κακούργων, ἰδίως δὲ προδοτῶν, πρέσβεων κατηγορουμένων ὅτι παρέβησαν τὰ χρέη των, κλπ.

Ἐξαγωγῆς. Αὕτη ἦτον κατηγορία, ἥτις ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ κατὰ παντὸς, ὅστις ἀναλαβὼν νὰ γείνῃ προστάτης (κύριος) Ἀθηναίας τινὸς γυναικὸς, ἐνύμφευεν αὐτὴν εἰς ξένον ἐν ξένῃ χώρᾳ. Τοῦτο ἦτον ἐναντίον τοῦ νόμου, ἐπειδὴ ἡ ἐπιγαμία μετὰ ξένων ἦτον ἐν γένει ἀπηγορευμένη.

Ἐπιτροπῆς Κατηγορία εἰσαγομένη ἀπὸ τοὺς ἐπιτροπευομένους κατὰ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῶν ἐπὶ ἀμελείᾳ ἢ βλάβῃ τοῦ προσώπου αὐτῶν, ἢ τῆς περιουσίας των· ἡ δὲ τιμωρία ἐξήρτητο ἀπὸ τὴν μεγαλητέραν ἢ μικροτέραν αὐστηρότητα τῶν δικαστῶν.

Ἑταιρήσεως. Ἡ κατηγορία αὕτη εἰσήγετο κατὰ τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν, οἵτινες εἶχον ὑπηρετήσει τὰς παρὰ φύσιν ἐπιθυμίας ἑτέρου τινὸς, ἀλλ' εἰσήγετο μόνον, ἐὰν μετὰ τοιαύτην ἐξουθένησιν, ἐτόλμων νὰ ἐξασκήσωσι τὸ πολιτικὸν των δικαίωμα, καὶ νὰ ζητήσωσι νὰ λάβωσιν ἀρχήν. Οἱ ἔνοχοι τοῦ ἐγκλήματος τούτου ἐτιμωροῦντο μὲ θάνατον.

Ἱεροσυλίας. Ἡ κατηγορία ἐπὶ ἱεροσυλίᾳ διακρίνεται ἀπὸ τὴν γραφὴν κλοπῆς ἱερῶν χρημάτων, ἐπειδὴ διευ-

θύνετο κατὰ τοῦ ἐγκλήματος τῆς συλήσεως, ἐπιβαρυνομένου ἀπὸ τὴν βίαν καὶ τὴν βεβήλωσιν, διὰ τὰ ὁποῖα κατεψηφίζετο ποινὴ θανάτου. Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ἀπ' ἐναντίας ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν μόνον ἡ κλοπὴ ἢ ἡ ὑπεξαίρεσις, καὶ τὸ κλοπιμαῖον πρᾶγμα, οἱ δὲ δικασταὶ εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν ποινὴν, ἀφοῦ ἀπεδεικνύετο ὁ ἔνοχος.

Κακογαμίας. Ἡ κατηγορία αὕτη εἰσήγετο κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐνυμφεύετο παρανόμως.

Κακώσεως. Ἡ κατηγορία αὕτη ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ 1) Ἀπὸ τοὺς γονεῖς κατὰ τῶν τέκνων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα τοὺς ἔτυπτον, τοὺς ἐκακολόγουν ἢ τοῖς ἠρνοῦντο τὰ μέσα τῆς διατροφῆς, ὅτε ἠδύναντο νὰ τὰ χορηγήσωσιν. Ἠδύναντο ὡσαύτως νὰ καταγορηθῶσιν οἱ υἱοὶ, ὅτε δὲν ἔθαπτον τοὺς γονεῖς μετὰ θάνατον, καὶ δὲν ἀπένεμον εἰς αὐτοὺς τὰς προσηκούσας τιμάς. 2) Ἀπὸ τὰς γυναῖκας κατὰ τῶν συζύγων αὐτῶν, οἵτινες μεταχειρίζοντο αὐτὰς κακῶς καθ' ὁποιονδήποτε τρόπον, ἢ εἶχον ἀθεμίτους σχέσεις μὲ ἀλλοτρίας γυναῖκας, ἢ δὲν ἐξεπλήρουν τὰ πρὸς αὐτὰς γαμικὰ χρέη των· διότι κατά τινα νόμον τοῦ Σόλωνος, ὁ ἀνὴρ ὤφειλε νὰ ἐπισκέπτεται τὴν σύζυγόν του τρὶς τοῦ μηνός. 3) Ἀπὸ τὰς πτωχὰς ἐπικλήρους κατὰ τῶν πλησιεστάτων αὐτῶν συγγενῶν, οἵτινες οὔτε ἐνυμφεύοντο αὐτὰς, οὔτε ἔδιδον εἰς αὐτὰς προῖκα διὰ νὰ νυμφευθῶσι μὲ ἄλλους. 4) Ἀπὸ τὰ ὀρφανὰ καὶ τὰς χήρας κατ' ἐκείνων, οἵτινες καθ' ὁποιονδήποτε τρόπον ἔβλαπτον αὐτάς. Πᾶς πολίτης ἠδύνατο νὰ κατηγορήσῃ τὸν ἔνοχον κακώσεως διὰ τῆς *εἰσαγγελίας*. Ἡ τιμωρία ἐν γένει ἦτον αὐστηρά. Οἱ ἔνοχοι κακώσεως γονέων κατεδικάζοντο εἰς ἀτιμίαν, ἀλλὰ διετήρουν τὴν περιουσίαν των.

Καταλύσεως τοῦ δήμου. Ἦτο κατηγορία εἰσαγομένη καθ' ὅσων εἶχον μεταβάλει ἢ εἶχον ἐπιχειρήσει νὰ μεταβάλωσι τὴν δημοκρατίαν τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπέκειτο πᾶς ὅστις ἐξήσκει δημοσίαν ἀρχὴν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας. Τιμωρία δὲ ἦτον ὁ θάνατος. Ἡ περιουσία τοῦ ἐνόχου ἐδημεύετο, τὸ δὲ δεκατημόριον αὐτῆς ἀφιεροῦτο εἰς τὴν Ἀθηνᾶν.

Κατασκοπῆς. Ἦτο κατηγορία εἰσαγομένη κατὰ τῶν ἐν Ἀθήναις κατασκόπων. Ἐάν τις κατάσκοπος ἀνεκαλύπτετο, παρεδίδετο εἰς βασάνους διὰ νὰ μαρτυρήσῃ, καὶ μετὰ ταῦτα ἐθανατόνετο. Φαίνεται δὲ ὅτι οἱ ξένοι μόνον ὑπέκειντο εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην· διότι οἱ πολῖται, ὅσοι ἦσαν ἔνοχοι τοῦ ἐγκλήματος τούτου, ὑπέκειντο εἰς τὴν ἐπὶ προδοσίᾳ κατηγορίαν.

Κλοπῆς δίκη. Ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ ἐπὶ κλοπῇ εἰσήγετο κατὰ τὸν συνήθη τρόπον εἰς τοὺς διαιτητὰς ἢ εἰς ἄλλο τι δικαστήριον, καθ' ὅσον ὁ κατηγορούμενος ἤθελε νὰ εἰσάξῃ τὴν κατηγορίαν διὰ τῆς γραφῆς ἢ τῆς δίκης. Ὁ κατηγορούμενος ἐπὶ κλοπῇ, ἐξελεγχόμενος ὡς κλέπτης, ὤφειλε νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν κατήγορον διπλῆν τὴν τιμὴν τοῦ κλαπέντος πράγματος, ἐὰν ἀπέδιδεν αὐτὸ τὸ κλαπὲν πρᾶγμα· Ἐν ἐλλείψει δὲ τούτου, ὑποχρεοῦτο νὰ πληρώσῃ εἰς αὐτὸν τὸ δεκαπλάσιον, καὶ ἠδύνατο νὰ καταδικασθῇ καὶ εἰς ἄλλην ποινὴν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, καὶ προσέτι νὰ δεσμευθῇ εἰς τὴν ποδοκάκκην 5 ἡμέρας καὶ 5 νύκτας.

Ὁ κατήγορος ἠδύνατο, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, νὰ εἰσάξῃ τὴν κατηγορίαν καὶ διὰ τῆς γραφῆς, καὶ ὅτε ὁ κλέπτης ἐσυλλαμβάνετο ἐπ' αὐτοφώρῳ, διὰ τῆς ἀπαγωγῆς ἢ τῆς ἐγκλήσεως.

Ἐάν τις ἐν καιρῷ ἡμέρας ἔκλεπτε πράγματα ἀξίας μεγαλητέρας τῶν 50 δραχ., ἢ ἐν καιρῷ νυκτὸς, ὁποιονδήποτε πρᾶγμα (ὅτε ὁ κύριος τοῦ πράγματος ἠδύνατο νὰ πληγώσῃ ἢ νὰ φονεύσῃ τὸν κλέπτην κατὰ τὴν ὀργήν του), ἢ εὐτελέστατον πρᾶγμα ἀπὸ γυμνάσιόν τι, ἢ ὁποιονδήποτε πρᾶγμα ἀξίας 10 δραχμῶν ἀπὸ τὸν λιμένα ἢ τὰ δημόσια λουτρὰ, ὁ νόμος διέταττε ῥητῶς τὴν ἀπαγωγὴν τοῦ κλέπτου εἰς τοὺς Ἕνδεκα, καὶ ἂν ἐξηλέγχετο ὡς τοιοῦτος, ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον.

Λειποναυτίου, λειποστρατίου, καὶ λειποταξίου. Αἱ περιστάσεις τῆς δίκης διὰ λειποταξίαν ἀπὸ στράτευμα, καὶ αἱ ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐνοχῆς, ἦσαν αἱ αὐταὶ ὡς καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς λειποταξίας ἀπὸ τὸν στόλον· ποινὴ δὲ ἦτον ἡ ἀτιμία.

Μισθώσεως οἴκου. Ἦτο κατηγορία εἰσαγομένη κατὰ τοῦ ἐπιτρόπου, εἴτε διότι ἠμέλησε νὰ μεταχειρισθῇ ἐπωφελῶς τὴν περιουσίαν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτροπευομένου, εἴτε διότι δὲν ἐποίησεν οὐδεμίαν χρῆσιν αὐτῆς. Χρῆσις δὲ ἠδύνατο νὰ γείνῃ τῆς τοιαύτης περιουσίας, εἴτε μισθουμένης αὐτῆς, ἐὰν συνίστατο ἀπὸ ἀγροὺς ἢ οἰκίας, ἢ τοκιζομένης, ἐὰν συνίστατο ἀπὸ χρήματα. Ἡ δίκη τῆς μισθώσεως εἶχε βεβαίως διπλοῦν χαρακτῆρα, εἴτε δημόσιον εἴτε ἰδιωτικὸν, δηλ. ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ κατὰ τοῦ ἐπιτρόπου, ἐπὶ τῇ ἀνηλικιότητος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτροπευομένου, ὑπὸ παντὸς ἐνδιαφερομένου εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ ὀρφανοῦ, ἢ εἰσήγετο ἀπὸ τὸ ὀρφανὸν αὐτὸ μετὰ τὴν ἐνηλικιότητά του. Ὁ τεχνικὸς δὲ ὅρος τοῦ μισθόνειν τὴν περιουσίαν ὀρφανοῦ τινος, εἴτε ἐξεμισθοῦτο ἀπὸ τὸν ἐπίτροπον αὐτὸν, εἴτε ἀπὸ τὸν ἄρχοντα, ἐλέγετο μισθοῦν· ὅσοι δὲ ἐλάμβανον αὐτὴν ἐλέγοντο μισθοῦσθαι τὸν οἶκον (οἶκος ἐνταῦθα σημαίνει ὅλην τὴν περιουσίαν).

Μοιχείας. Ἡ μοιχεία κυρίως σημαίνει τὸ ἔγκλημα τὸ πραττόμενον ὑπ' ἀνδρὸς, λαμβάνοντος ἀθέμιτον σχέσιν μετὰ γυναικὸς ἑτέρου ἀνδρός. Παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, ἐὰν ὁ ἀνὴρ κατελάμβανεν ἕτερον μοιχεύοντα τὴν σύζυγόν του, ἠδύνατο νὰ τὸν φονεύσῃ ἀτιμωρητί· ὁ δὲ νόμος ἦτον ὁ αὐτὸς καὶ ὡς πρὸς τὴν παλακήν. Δὲν ἐλογίζετο δὲ μοιχεία, ἐὰν ὁ ἀνὴρ εἶχε σχέσιν μετὰ νυμφευμένης γυναικὸς, ἥτις ἐπορνεύετο, ἢ ἡ ὁποία ἐπώλει πράγματα εἰς τὴν ἀγοράν.

Ὁ ἀνὴρ ἠδύνατο ὡσαύτως νὰ καταδιώξῃ τὸν μοιχὸν διὰ τῆς ἐπὶ μοιχείᾳ γραφῆς, καὶ ἂν ἡ κατηγορία ἀπεδεικνύετο, ὁ ἀνὴρ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ συνοικῇ μετὰ τῆς γυναικός του ἐπὶ ποινῇ ἀτιμίας. Ἡ δὲ μοιχαλὶς ἀπεκλείετο καὶ ἀπὸ τοὺς ναοὺς ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ ξένοι καὶ οἱ δοῦλοι ἠδύναντο νὰ εἰσέρχωνται. Ἐὰν δ' ἐφαίνετο ἐκεῖ, ἕκαστος ἠδύνατο νὰ τὴν μεταχειρισθῇ, ὅπως ἤθελε, χωρὶς ὅμως νὰ τὴν φονεύσῃ ἢ νὰ τὴν ἀκρωτηριάσῃ.

Νομίσματος διαφθορᾶς. Ἡ κατηγορία αὕτη ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ ἐν Ἀθήναις κατὰ παντὸς, ὅστις ἔκοπτε νόμισμα, εἴτε ἐλλειπὲς κατὰ τὸ βάρος, εἴτε μὴ περιέχον τὸ γνήσιον μέταλλον, τὸ ὁποῖον ὁ νόμος προσδιώριζεν. Ἡ νόμιμος ποινὴ ἡ ἐπιβαλλομένη εἰς τὸν ἔνοχον, ἦτο θάνατος.

Ξενίας. Αὕτη ἦτο κατηγορία ἐν Ἀθήναις διὰ παράνομον ἀντιποίησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου. Ἐπειδὴ οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ᾖναι πολίτης Ἀθηναῖος, εἰμὴ ἐκ γεννήσεως ἢ ποιήσεως, ἐάν τίς μὴ ἔχων οὐδέτερον, ἐπεχείρει ἔργα πολίτου, εἴτε ἐκκλησιάζων εἰς

τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, εἴτε μετερχόμενος ἀρχὴν δικαστικὴν ἢ διοικητικήν, ἢ παριστάμενος εἴς τινας ἑορτὰς, ἢ πράττων ὁποιανδήποτε ἄλλην πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν μόνος ὁ πολίτης ἠδύνατο νὰ πράξῃ, ὑπέκειτο εἰς τὴν γραφὴν τῆς ξενίας, τὴν ὁποίαν πᾶς πολίτης ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ ἐναντίον του· ἐὰν κατεδικάζετο, ἡ περιουσία του καὶ τὸ πρόσωπόν του ἐδημεύοντο, καὶ ἔπρεπε νὰ πωληθῇ ἀμέσως ὡς δοῦλος. Ὅτε τις κατηγορούμενος διὰ τὸ ἔγκλημα τοῦτο, ἀπελύετο διὰ δολίας συνενοήσεως μετὰ τοῦ κατηγόρου ἢ τῶν μαρτύρων, ἢ διὰ μέσου ὁποιουδήποτε εἴδους δωροδοκίας, ἠδύνατο νὰ κατηγορηθῇ πάλιν διὰ γραφῆς *δωροξενίας*· ἡ καταδίωξις δὲ καὶ ἡ ποινὴ ἦσαν τὰ αὐτὰ, ὡς εἰς τὴν γραφὴν ξενίας.

Ὀψιγαμίου. Ἦτο κατηγορία κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐνυμφεύετο πολὺ βραδέως.

Παρανοίας Ἦτο δίκη ἐν Ἀθήναις, ἥτις ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ ἢ ἄλλου πλησιεστάτου συγγενοῦς κατὰ παντὸς, ὅστις ἕνεκα παραφροσύνης ἢ ἠλιθιότητος, ἦτον ἀνίκανος νὰ διευθύνῃ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ὑποθέσεις.

Παρανόμων. Ἦτο κατηγορία κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐπρότεινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου παράνομον, ἢ μᾶλλον ἐναντίον τοῦ πολιτεύματος πρᾶξιν ἢ νόμον. Ὁ νομοθέτης, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ ἀπερίσκεπτον καὶ βεβιασμένην νομοθεσίαν, διέταξεν, ὁ προτείνων νόμον ἢ ψήφισμα, ἂν καὶ ἐπετύγχανε τὴν ψήφισίν του, νὰ καταδιώκεται ποινικῶς, ἐὰν τὸ ἔργον του ἦτον ἀσύμφωνον πρὸς τοὺς ἰσχύοντας νόμους, ἢ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον. Πᾶς τις ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ τὴν γραφὴν παρανόμων ἐντὸς τοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς ψηφίσεως τοῦ

νόμου· ἐὰν ἀπεδεικνύετο ἔνοχος, ὄχι μόνον ὁ νόμος καθίστατο ἀνίσχυρος, ἀλλὰ αὐτὸς καὶ ἠδύνατο νὰ τιμωρηθῇ μὲ πᾶσαν ποινὴν κατὰ βούλησιν τῶν δικαστῶν αὐτῶν.

Παραπρεσβείας. Ἡ λέξις παραπρεσβεία σημαίνει πᾶσαν αἰσχρὰν διαγωγὴν, ἔγκλημα, ἢ ἀμέλειαν χρέους παρά τινος πρέσβεως. Περὶ τούτων ἠδύνατο νὰ δώσῃ λόγον καὶ νὰ καταδιωχθῇ ποινικῶς, ἐπανερχόμενος εἰς τὰ ἴδια. Οἱ πρέσβεις ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ ἴδια, ὤφειλον ν' ἀναφέρωσι τὰς πράξεις των (ἀπαγγέλλειν τὴν πρεσβείαν) πρῶτον εἰς τὴν βουλὴν τῶν πεντακοσίων, μετὰ δὲ ταῦτα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Τούτου δὲ γενομένου, ἐλάμβανε πέρας ἡ ἐντολὴ αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἦσαν ὑποκείμενοι, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι, νὰ δίδωσιν εὐθύνας περὶ του τρόπου, καθ' ὃν ἐξετέλεσαν τὰ ἔργα των. Ἡ ποινὴ ἦτον ἀνάλογος τῆς πράξεως τοῦ πρέσβεως, ἐπειδὴ ἠδύνατο νὰ κατηγορηθῇ ἐπὶ προδοσίᾳ, κλπ.

Παρεισγραφῆς Ἡ παρεισγραφὴ σημαίνει δολίαν ἐγγραφὴν εἰς τὸ βιβλίον τῶν πολιτῶν. Περὶ τούτου εἰσήγετο ἐν Ἀθήναις κατηγορία, ὀνομαζομένη ξενίας γραφή. Ἐκτὸς δὲ τούτου, οἱ δημόται ἠδύναντο ν' ἀποβάλλωσι δι' ἀποφάσεώς των (διαψηφίσεως) τὸν παρανόμως ἐγγραφέντα μεταξὺ αὐτῶν. Τῆς ἀποφάσεως δὲ τῶν δημοτῶν ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἔφεσις. Ἐὰν δὲ ἡ ἀπόφασις τῶν δημοτῶν ἐπεκυροῦτο, ὁ ἐφεσείων ἐπωλεῖτο ὡς δοῦλος. Οἱ μὴ γνήσιοι πολῖται ὀνομάζονται ἐνίοτε παρέγγραπτοι, καὶ παρεγγεγραμμένοι.

Προαγωγείας. Ἦτο κατηγορία κατὰ τῶν μετερχομένων τὸ αἰσχρὸν ἔργον τῶν προαγωγῶν. Κατὰ τὸν νόμον τοῦ Σόλωνος, ἡ μεγίστη τιμωρία ἐπεβάλ-

λετο εἰς τοιοῦτον ἄνθρωπον (ἐάν τις ἐλεύθερον παῖδα ἢ γυναῖκα προαγωγεύσῃ).

Προδοσίας. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον συμπεριελαμβάνετο ὄχι μόνον πᾶν εἶδος προδοσίας, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἔγκλημα τοιοῦτον, ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἐξομοιωθῇ μὲ τὴν προδοσίαν, ἢ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ μέγιστον εἶδος τῆς προδοσίας ἦτο τὸ νὰ ἐπιχειρήσῃ τις νὰ καταστήσῃ τυραννίαν, ἢ νὰ καταλύσῃ τὴν πολιτείαν, καὶ εἰς τὰς δημοκρατίας, νὰ καταλύσῃ τὸν δῆμον ἢ τὸ πλῆθος.. Ἕτερα δὲ εἴδη προδοσίας ἦσαν κρυφία ἀλληλογραφία μετὰ ξένου ἐχθροῦ· παράδοσις σημαντικῆς παρακαταθήκης, οἷον στόλου, στρατοῦ, ἢ φρουρίου, ἐγκατάλειψις στρατιωτικῆς θέσεως, ἀπείθεια εἰς τὰς διαταγάς, ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλη πρᾶξις προδοσίας, ἢ παράβασις χρέους εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Ὁ συνήθης τρόπος τοῦ καταδιώκειν τοὺς κατηγορουμένους ἐπὶ προδοσίᾳ ἦτον ὁ διὰ τῆς εἰσαγγελίας· εἴς τινας δὲ περιστάσεις ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ γραφὴ εἰς τοὺς θεσμοθέτας. Ἡ συνήθης δὲ ποινὴ ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου προσδιωρισμένη διὰ τὰ πλεῖστα εἴδη τῆς προδοσίας, φαίνεται ὅτι ἦτον ὁ θάνατος. Οἱ προδόται ἠδύναντο νὰ καταδιωχθῶσι καὶ μετὰ θάνατον, ὡς ἐγίνετο καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Οὕτως οἱ Ἀθηναῖοι ἐδίκασαν μετὰ θάνατον τὸν Φρύνιχον ἐπὶ προδοσίᾳ, ἀνώρυξαν τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ, καὶ τὰ ἔρριψαν ἔξω τῆς Ἀττικῆς· ἐρόνευσαν τοὺς ὑπερασπιστάς του, τοὺς δὲ ρονεῖς αὐτοῦ ἐτίμησαν μὲ τὴν παραχώρησιν τοῦ δικαιώματος τοῦ πολίτου.

Ῥητορικὴ γραφή. Ἡ ὀρθοτέρα ἑρμηνεία τῆς φράσεως ταύτης εἶναι ἴσως ἡ διδομένη ἀπὸ τὸν Ἁρποκρατίωνα, καὶ τὸν Σουΐδαν, ἤτοι ἡ γενομένη κατηγορία κατὰ ῥήτορος, *γράψαντος τι, ἢ εἰπόντος, ἢ πράξαντος παράνομον.* Ἐν Ἀθήναις δὲν ὑπῆρχε μὲν ἰδία τις τάξις ἀνδρῶν ὀνομαζομένων ῥητόρων ἔχουσα ἐπίσημον χαρακτῆρα, ἢ ἐνεργοῦσα πολιτικὰ καθήκοντα· διότι ἕκαστος πολίτης, μὴ ἔχων νόμιμον ἐμπόδιον, ἠδύνατο ν' ἀγορεύσῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, νὰ προτείνῃ νόμους, κλπ. τὸ ὄνομα ῥήτωρ ὅμως ἐδίδετο κοινῶς εἰς ἐκείνους τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας, ὅσοι εἰδικώτερον ἦσαν ἀφιερωμένοι εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἀγορεύειν δημοσίως· ἐνῷ ὅσοι ἴσταντο μεμακρυσμένοι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἢ δὲν συνέπραττον εἰς αὐτὰς, ὀνομάζονται ἰδιῶται. Ἐνταῦθα ὁ ῥήτωρ ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸν Σουΐδαν, *Ὁ δήμῳ συμβουλεύων καὶ ὁ ἐν δήμῳ ἀγορεύων.* Ἡ ῥητορικὴ γραφὴ ἠδύνατο νὰ ἦναι ἡ αὐτὴ, ὡς ἡ παρανόμων γραφὴ, ἢ εἰδικωτέρα κατηγορία, μὲ βαρυτέρας ποινὰς, κατὰ δημαγωγῶν, ὅσοι μετεχειρίζοντο τὰ προτερήματα καὶ τὴν ἰσχύν των διὰ νὰ ἀπατῶσι τὸν δῆμον καὶ νὰ συνιστῶσι κακὰς πράξεις εἰς αὐτόν.

Συκοφαντίας. Κατ' ἀρχαίαν τινὰ περίοδον τῆς Ἀττικῆς ἱστορίας, ἐψηφίσθη νόμος ἀπαγορεύων τὴν ἐξαγωγὴν τῶν σύκων. Ὁ καταμηνύων δὲ ἕτερον ἐξάγοντα σῦκα ὠνομάζετο συκοφάντης· καὶ ἐπειδὴ τὸ ἔργον τοῦ συκοφάντου ἦτον δυσάρεστον καὶ ὀχληρὸν, ἡ λέξις συκοφαντία ἐφημίζετο εἰς πᾶσαν κακοήθη, ἀβάσιμον, καὶ ὀχληρὰν κατηγορίαν. Εἰς τὴν ἐποχὴν ὅμως τοῦ Ἀριστοφάνους, ἡ λέξις συκοφάντης ἐσήμαινεν ἄνθρωπον ἰδιαιτέρας τινὸς τάξεως, ὅστις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ καταμηνύῃ τοὺς ἐγκληματίας, καὶ νὰ καταδιώκῃ αὐτοὺς εἰς τὰ δικαστήρια.

Ὁ σκοπὸς τοῦ νομοθέτου ἦτο νὰ ἐνθαῤῥύνῃ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἐγκλημάτων, καὶ διὰ τοῦτο ἐδίδετο πολλάκις καὶ ἀμοιβὴ εἰς τὸν νικήσαντα κατήγορον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγίνετο μεγάλη κατάχρησις τῆς ἀδείας ταύτης, ὁ νόμος ἔδωκε τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς πολίτας νὰ εἰσάγωσι κατηγορίαν (γραφὴν συκοφαντίας) κατὰ τῆς ἐπιβλαβοῦς ταύτης τάξεως τῶν ἀνθρώπων. Ἐπομένως, πᾶς ὅστις κατηγόρει ψευδῶς ἕτερον, ἢ ἐλάμβανε χρήματα ἀπειλῶν δικαστικὴν καταδίωξιν, ἢ παρεσκεύζε ψευδεῖς μάρτυρας, ἢ συμμετεῖχε συνωμοσίας τινὸς πρὸς καταστροφὴν τοῦ χαρακτῆρος ἀθώου ἀνδρὸς, ὑπέκειτο εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Ἠδύνατο νὰ καταδιωχθῇ ὡσαύτως διὰ τῆς *φάσεως*, *ἐνδείξεως*, *ἀπαγωγῆς*, *προβολῆς*, ἢ *εἰσαγγελίας*.

Ἡ συκοφαντία ἠδύνατο νὰ τιμωρηθῇ καὶ μὲ θάνατον, ὁμοῦ καὶ μὲ ἀτιμίαν καὶ δήμευσιν τῆς περιουσίας.

Τραύματος ἐκ προνοίας. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ κατηγορία αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ ἀπὸ τὸν τραυματισθέντα ἢ πληγωθέντα ὑφ' ἑτέρου, ἀλλ' ἦτον ἀναγκαῖον νὰ ἀποδείξῃ ὁ παθὼν, ὅτι ὑπῆρχε σκοπὸς νὰ φονευθῇ. Ἐπομένως ἡ πρόνοια ἐσήμαινε τοιοῦτον σκοπόν. Ἐὰν ὁ κατηγορούμενος ἀπεδεικνύετο ἔνοχος, ἐξωρίζετο, ἡ δὲ περιουσία του ἐδημεύετο.

Τυραννίδος. Τοσοῦτον ἐφοβοῦντο οἱ Ἀθηναῖοι μήπως ἐπιχειρήσῃ τις νὰ συστήσῃ τυραννίαν ἢ ὀλιγαρχίαν, ὥστε πᾶς συνωμόσας πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν, ἢ πᾶς ὅστις ἐλάμβανεν ἀρχήν τινα ὑπὸ κυβέρνησιν καταλύσασαν τὴν πολιτείαν, ἠδύνατο νὰ φονευθῇ ἀτιμωρητί. Πᾶς πολίτης τῷ ὄντι ὤφειλε νὰ φονεύσῃ τοιοῦτον ἄνθρωπον, καὶ πράττων τοῦτο κατὰ νόμον, εἶχε δικαίωμα εἰς τιμὰς καὶ ἀμοιβάς. Ὁ δὲ συνήθης

δὲ τρόπος τοῦ καταδιώκειν τὴν τοιαύτην πρᾶξιν ἦτον ὁ διὰ τῆς εἰσαγγελίας.

Ὕβρεως. Ἡ κατηγορία αὕτη ἦτον ἡ κυριωτέρα θεραπεία ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀττικοῦ νόμου ὁριζομένη κατ' ἐκείνου, ὅστις προσέβαλλε τὸν ἕτερον δι' αἰσχρουργίας ἢ διὰ πληγῶν. Αἱ ποιναὶ ἦσαν διάφοροι κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς προξενηθείσης βλάβης.

Ὑποβολῆς. Ἡ κατηγορία αὕτη ἦτο μία τῶν πολλῶν διατάξεων, τῶν ὁποίων ὁ σκοπὸς ἦτο νὰ διατηρήσωσι τὴν γνησιότητα τῶν Ἀθηναίων, καὶ κατὰ προτίμησιν εἰσήγετο κατὰ προσώπων, καθ' ὧν ὑπῆρχον ὑπόνοιαι ὅτι ἦσαν ὑποβολιμαῖα τέκνα. Ἐὰν ἡ κατηγορία ἀπεδεικνύετο δικαστικῶς, ὁ μὲν νομιζόμενος πολίτης ἐγίνετο δοῦλος, ἡ δὲ περιουσία του ἐδημεύετο.

Φαρμάκων ἢ Φαρμακείας. Ἦτο κατηγορία κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐπέφερε τὸν θάνατον ἑτέρου τινὸς διὰ δηλητηρίου, εἴτε ἐδίδετο μὲ τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ τὸν φονεύσῃ, ἢ νὰ ἐπιτύχῃ ἀθέμιτόν τινα ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ προσώπου, εἰς ὃ ἐδίδετο. Ὅτι δὲ ὁ ἐπίβουλος σκοπὸς ἦτον ἀναγκαῖον στοιχεῖον τοῦ ἐγκλήματος τούτου, δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῶν φράσεων *ἐκ προνοίας*, *ἐξ ἐπιβουλῆς*, καὶ *προβουλῆς*. Ποινὴ δὲ ἦτον ὁ θάνατος.

Φαίνεται δὲ ὅτι παρὰ τοῖς Ἕλλησιν αἱ γυναῖκες ἦσαν τὰ μέγιστα ἔκδοτοι εἰς τὸ ἔγκλημα τοῦτο. Τοιαῦται δὲ γυναῖκες ὀνομάζονται *φαρμακίδες*, καὶ *φαρμακεύτριαι*. Δηλητηριώδη ἰατρικὰ ἐδίδοντο πολλάκις ὡς ἐρωτικὰ βότανα ἢ δι' ἄλλους παρομοίους σκοπούς. Ἄνδρες δὲ, τῶν ὁποίων τὸ λογικὸν ἐβλάπτετο ἀπὸ αὐτὰ, ἐλέγοντο *φαρμακᾶν*. Διαθῆκαι γενόμεναι ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν φαρμάκων ἦσαν ἄκυροι ἐν Ἀθήναις.

Φάσεως. Ἦτον εἷς ἐκ τῶν πολλῶν τρόπων, διὰ

τῶν ὁποίων οἱ ἐγκληματίαι κατεδιώκοντο ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν κατὰ τί διέφερεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους τρόπους. Κατὰ τὸν Πολυδεύκην ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ κατ' ἐκείνων, ὅσοι ἔπραττον ἀδικήματα ἐναντίον των περὶ μεταλλείων, περὶ τελωνίων, ἢ περὶ παντὸς ἄλλου μέρους τῆς δημοσίας προσόδου νόμων, κατὰ τῶν ὅσοι κατηγόρουν ψευδῶς ἄλλους διὰ τοιαῦτα ἀδικήματα, καὶ κατὰ τῶν ἐπιτρόπων, οἵτινες ἔβλαπτον τοὺς ἐπιτροπευομένους ὑπ' αὐτῶν.

Φθορᾶς τῶν ἐλευθέρων. Ἦτον ἓν τῶν ἐγκλημάτων, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ καταδιωχθῶσι ποινικῶς ἐν Ἀθήναις. Ἡ λέξις φθορὰ σημαίνει ἐν γένει πᾶν εἶδος διαφθορᾶς, σωματικῆς ἢ πνευματικῆς, ἀλλ' ἡ ῥᾴστη φθορὰ τῶν ἐλευθέρων, ἐὰν ἦναι ἀπεριόριστος, περιλαμβάνει ἔγκλημα πολὺ κοινὸν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ὡς φαίνεται ἀπὸ νόμον τινὰ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Αἰσχίνου.

Φόνου. Ἡ κατηγορία αὕτη εἰσήγετο κατὰ παντὸς, ὅστις ἀφῄρει τὴν ζωὴν τοῦ ἄλλου, εἴτε ἑκουσίως εἴτε ἀκουσίως.

Ψευδεγγραφῆς. Ἐάν τις ψευδῶς ἐνέγραφεν εἰς τὸ βιβλίον τῶν δημοσίων ὀφειλετῶν ἕτερον, εἴτε αὐθορμήτως, εἴτε ἐπὶ τῇ εἰσηγήσει ἄλλου τινὸς, ὁ ἀδικούμενος ἠδύνατο νὰ κατηγορήσῃ αὐτὸν ἢ ἐκεῖνον, κατ' εἰσήγησιν τοῦ ὁποίου ἐνεγράφη. Ἡ κατηγορία ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ καὶ ἐάν τις ἐνεγράφετο ὡς ὀφειλέτης διὰ περισσοτέραν ποσότητα παρὰ τὴν ὁποίαν ἐχρεώστει πραγματικῶς. Ἐὰν ὁ κατηγορούμενος ἐπὶ ψευδεγγραφῇ ἀπεδεικνύετο ἔνοχος, ἐξηλείφετο ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν ὀφειλετῶν τὸ ὄνομα τοῦ κατηγόρου, καὶ ἐνεγράφετο τὸ ὄνομα τοῦ κατηγορουμένου ὡς ὀφειλέτου δι' ἴσην ποσότητα. Ἡ γραφὴ βουλεύσεως ἦτο παρομοία μὲ αὐτὴν, διαφέρουσα κατὰ τοῦτο μόνον, καθ' ὅ,τι ὁ δημόσιος ὀφειλέτης εἶχεν ἤδη πληρώσει ὅλον τὸ χρέος του, ἀλλὰ τὸ ὄνομά του δὲν εἶχεν ἐξαλειφθῇ, ἢ ἐξαλειφθὲν, ἐνεγράφετο καὶ αὖθις.

Ψευδοκλητείας. Ἦτο κατηγορία κατὰ παντὸς, ὅστις εἶχεν ἐμφανισθῇ ὡς μάρτυς (κλητὴρ ἢ κλήτωρ) διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ κατηγορούμενος ἐκλητεύθη προσηκόντως, καὶ διὰ τοῦ μέσου τούτου ὁ κατήγορος ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ἀπόφασιν κατ' ἐρήμην. Ὁ ψευδομάρτυς κλητὴρ ἠδύνατο νὰ καταδιωχθῇ κατὰ τὴν γνώμην τῶν δικαστῶν. Ἠδύνατο δὲ νὰ τιμωρηθῇ καὶ μὲ θάνατον, ἐν περιπτώσει σοβαρᾶς συνωμοσίας. Ἐνταῦθα δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν τὴν διάκρισιν ταύτην, ὅτι ἡ κατηγορία κατὰ τοῦ ψευδομάρτυρος ἐπὶ κλητεύσει ἦτον ἐγκληματικὴ, ἐνῷ ὁ μάρτυς εἰς τὴν δίκην (μάρτυρ) ὑπέκειτο μόνον εἰς πολιτικὴν ἀγωγήν.

Δίκαι δὲ ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι.

Ἀγεωργίου. Ἦτον ἀγωγὴ δυναμένη νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰ δικαστήρια τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ κατὰ τοῦ μισθωτοῦ, ὅστις εἶχε βλάψει τὸν ἀγρόν του ἐξ ἀμελείας, ἢ δι' ἀναρμόστου τρόπου καλλιεργείας,

Αἰκίας. Ἦτον ἀγωγὴ εἰσαγομένη εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις δικαστήριον τῶν Τεσσαράκοντα κατὰ παντὸς, ὅστις ἐκτύπησε πολίτην τῆς πολιτείας. Πᾶς πολίτης, ὑβρισθεὶς οὕτως, ἠδύνατο νὰ καταδιώξῃ κατὰ δύο τρόπους τὸν ὑβρίσαντα εἴτε διὰ τῆς *αἰκίας δίκης*, ἥτις ἦτον ἰδιωτικὴ κατηγορία, εἴτε διὰ τῆς *ὕβρεως γραφῆς*, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς δημοσία κατηγο-

ρία, ἐπειδὴ ἡ πολιτεία ἐλογίζετο προσβεβλημένη εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πολίτου.

Ἦτο δὲ ἀναγκαῖον ν' ἀποδείξῃ ὁ κατήγορος δύο πράγματα, εἰσάγων τὴν αἰκίας δίκην εἰς τοὺς Τεσσαράκοντα. Πρῶτον μὲν ὅτι ὁ κατηγορούμενος ἐκτύπησε τὸνκατήγορον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ τὸν ὑβρίσῃ, ὅστις ὅμως εἰκάζετο, ἐκτὸς ἐὰν ὁ κατηγορούμενος ἠδύνατο ν' ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ἐκτύπησε τὸν κατήγορον εἰμὴ παίζων. Δεύτερον δ' ἦτον ἀναγκαῖον ν' ἀποδειχθῇ, ὅτι ὁ κατηγορούμενος πρῶτος ἐκτύπησε τὸν κατήγορον, καὶ δὲν ἀντέστρεψε τὰ κτυπήματα τὰ ὑπὸ τοῦ κατηγόρου δοθέντα· (ἄρχειν χειρῶν ἀδίκων).

Οἱ δικασταὶ ἀπεφάσιζον κατὰ τὸ δίκαιον περὶ τῆς χρηματικῆς ἀποζημιώσεως ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ κατηγόρου.

Ἀμελίου. Ἀγωγὴ, ἥτις φαίνεται ὅτι εἰσήγετο ἀπὸ τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ κατὰ τοῦ μισθωτοῦ αὐτοῦ, δι' ὃν λόγον εἰσήγετο καὶ ἡ ἀγεωργίου δίκη· τοὐλάχιστον δὲν γνωρίζομεν διαφοράν τινα μεταξὺ αὐτῶν, ἂν καὶ ἦναι πιθανὸν ὅτι ὑπῆρχέ τις τοιαύτη.

Ἀναγωγῆς. Ἐάν τις ἐπώλει δοῦλον ἔχοντα κρυφίαν ἀσθένειαν, π. χ. ἐπιληψίαν, μὴ προαναγγείλας εἰς τὸν ἀγοραστὴν τὰ περὶ τούτου, ὁ τελευταῖος οὗτος ἠδύνατο νὰ εἰσάξῃ ἀγωγὴν κατὰ τοῦ πωλητοῦ, ἐντὸς προθεσμίας τινὸς ὑπὸ τῶν νόμων ὁριζομένης. Διὰ νὰ πράξῃ δὲ τοῦτο, ὤφειλε ν' ἀναφέρῃ (ἀνάγειν) εἰς τὰς ἀρμοδίας ἀρχὰς τὸ εἶδος τῆς ἀσθενείας· ἐντεῦθεν ἡ ἀγωγὴ ἐλέγετο ἀναγωγῆς δίκη.

Ἀνάδικος. Ἐν Ἀθήναις ὁ ἡττηθεὶς εἰς δίκην τινὰ ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ ν' ἀκυρωθῇ ἡ ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις, ἐὰν ἀπεδείκνυεν, ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐγένετο

κατ' ἐρήμην, οὐχὶ ἐξ ἀμελείας του, ἢ ὅτι οἱ δικασταὶ ἠπατήθησαν ἀπὸ ψευδεῖς μαρτυρίας. Μετὰ τὴν ἔξωσιν δὲ τῶν Τριάκοντα τυράννων, εἰδικὸς νόμος ἠκύρωσεν ὅλας τὰς δίκας τὰς γενομένας ἐπὶ τῆς τυραννίας των. Αἱ ἄνω λοιπὸν μνημονευθεῖσαι δίκαι ὠνομάζοντο ἀνάδικοι. Ἡ ὀνομασία δὲ αὕτη ἐφηρμόζετο εἰς ὅλας τὰς δίκας, αἵτινες ὑπεβάλλοντο ὁπωσδήποτε εἰς τὴν ἀπόφασιν ἑτέρου δικαστηρίου.

Ἀνδραπόδων. Ἦτον ἡ εἰδικὴ ὀνομασία τῆς *διαδικασίας*, ὅτε δοῦλοι ἦσαν τὸ ἀντικείμενον τῶν διαφιλονεικουμένων δικαιωμάτων. Ἦτο δὲ μία τῶν ἰδιωτικῶν δικῶν τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν θεσμοθετῶν.

Ἀπολείψεως καὶ ἀποπέμψεως. Οἱ νόμοι τῶν Ἀθηνῶν ἐπέτρεπον εἰς τὸν ἄνδρα καὶ εἰς τὴν γυναῖκα νὰ ζητήσωσι διαζύγιον. Ἐὰν δὲ προήρχετο τὸ διαζύγιον ἀπὸ τὴν γυναῖκα, ἐλέγετο ὅτι ἀφίνει τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρός της (ἀπολείπειν), ἐὰν δὲ ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ἐλέγετο ὅτι ἀποβάλλεται ἀπ' αὐτῆς (ἀποπέμπεσθαι). Εἴτε δὲ τὸ διαζύγιον ἦτον ἑκούσιον, εἴτε ἀκούσιον, ἡ γυνὴ κατέφευγεν εἰς τὸν συγγενῆ της ἐκεῖνον, μετὰ τοῦ ὁποίου ὤφειλε νὰ ζῇ, ἐὰν δὲν ἐνυμφεύετο ποτέ· ἦτο λοιπὸν χρέος του νὰ λάβῃ ἢ νὰ διεκδικήσῃ ἀπὸ τὸν ἄνδρα αὐτῆς τὴν προῖκά της. Ἐὰν δὲ μετὰ ταῦτα ἀμφότερα τὰ μέρη ἔμενον εὐχαριστημένα, τὸ διαζύγιον ἦτο πλῆρες καὶ τελειωτικόν· ἐὰν δὲ τὸ ἐναντίον, ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ ἀγωγὴ ἀπολείψεως, ἢ ἀποπέμψεως, κατὰ τὴν περίστασιν, ἀπὸ τὸ μέρος τὸ ἐναντιούμενον εἰς τὸ διαζύγιον.

Ἀποστασίου. Ἦτον ἀγωγὴ, ἥτις ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ μόνον κατ' ἀπελευθέρου τινός· κατήγορος δὲ ἠδύνατο νὰ ἐμφανισθῇ μόνον ὁ πολίτης ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁ-

ποῖον ὁ ἀπελεύθερος ἐχρεώστει τὴν ἐλευθερίαν του, ἐκτὸς μόνον ἐὰν τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχε μεταβιβασθῆ εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ πρώτου κυρίου. Τὸ περιεχόμενον τῆς κατηγορίας ἦτον ὅτι ἔλειψε τῶν χρεῶν του πρὸς τὸν κύριον του· ἀλλ' ὁποῖα ἦταν τὰ χρέη ταῦτα, εἶναι ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς. Λέγεται ὅμως, ὅτι τὸ μέγιστον ἔγκλημα τοῦ εἴδους τούτου ἦτο τὸ νὰ ἐκλέξῃ ἄλλον προστάτην παρὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ κύριον. Ἐὰν δὲ ὁ κατηγορούμενος ἀπεδεικνύετο ἔνοχος, ἐπωλεῖτο δημοσίως· ἀλλ' ἐὰν ἀθωοῦτο, διεκόπτετο διὰ παντὸς πᾶς δεσμὸς μεταξὺ αὐτῶν, ὁ δ' ἀπελεύθερος ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ ὁποιονδήποτε πολίτην ὡς προστάτην του.

Ἀπὸ συμβόλων. Διὰ τὰ ἀδικήματα, τὰ ὁποῖα πολῖταί τινες ἔπραττον κατὰ πολιτῶν ἑτέρας πολιτείας, ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ συνομολογῶσιν αἱ πολιτεῖαι ἰδιαιτέραν συνθήκην περιέχουσαν τοὺς ὅρους, καθ' οὓς ἡ δικαιοσύνη ἔπρεπε νὰ διανέμηται ἀμοιβαίως. Αἱ ἐθνικαὶ λοιπὸν αὗται συνθῆκαι ὠνομάζοντο σύμβολα, ὁριζόμενα ὑπὸ τοῦ Σουΐδα οὕτω • Συνθῆκαι, ἃς ἂν ἄλληλαις αἱ πόλεις θέμεναι τάττωσι τοῖς πολίταις ὥστε διδόναι καὶ λαμβάνειν τὰ δίκαια· » Αἱ δὲ δίκαι αἱ γινόμεναι εἰς ἐκτέλεσιν τῶν τοιούτων συνθηκῶν ὠνομάζοντο δίκαι *ἀπὸ συμβόλων*. Ἡ βάσις τῶν συνθηκῶν τούτων φαίνεται ὅτι ἦτον ἡ ἐλευθερία τοῦ ξένου καὶ ἡ ὑπεράσπισις τῆς ἰδιοκτησίας. Καθῆκον δὲ τοῦ προξένου ἦτο νὰ ἐπαγρυπνῇ διὰ νὰ ρυλάττωνται τὰ δικαιώματα ταῦτα. Ὑπῆρχε δὲ κοινὴ διάταξις, ὅτι ὁ ἀντίδικος, ὅστις ἠττήθη εἰς τὴν δίκην του, ἠδύνατο νὰ ἐκκαλέσῃ αὐτὴν εἰς τὸ δικαστήριον τῆς ἄλλης πολιτείας, ἢ εἰς τὸ δικαστήριον τρίτης τινὸς πολιτείας (ἐκκλήτου πόλεως) ἀμοιβαίως συμφωνηθείσης.

Δίκαι ἀπὸ συμβόλων ὠνομάζοντο ὡσαύτως ὅλαι αἱ δίκαι, αἵτινες ἐστέλλοντο ἀπὸ τὰς συμμάχους καὶ ὑπηκόους πολιτείας τῶν Ἀθηναίων διὰ νὰ δικασθῶσιν ἐν Ἀθήναις.

Ἀργυρίου. Ἦτο πολιτικὴ ἀγωγή, τὴν ὁποίαν ἠδύνατό τις νὰ εἰσαγάγῃ διὰ νὰ βιάσῃ ἕτερον νὰ πληρώσῃ χρήματα ὀφειλόμενα, ἢ χρήματα, διὰ τὰ ὁποῖα ἦτον ὑπεύθυνος εἰς τὸν ἐνάγοντα.

Αὐτοτελής. Δίκη αὐτοτελὴς ἐλέγετο ἐκείνη, ἥτις τελειωτικῶς καὶ ἀμετακλήτως ἀπερασίζετο ἀπὸ τοὺς δικαστάς.

Ἀφορμῆς. Ἦτον ἀγωγή, τὴν ὁποίαν εἰσῆγέ τις κατὰ τραπεζίτου διὰ νὰ λάβῃ χρήματα, τὰ ὁποῖα προκατέβαλε διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς τραπεζιτικὸν κεφάλαιον. Ἂν καὶ τὰ τοιαῦτα χρήματα ὠνομάζοντο καὶ παρακαταθῆκαι, διὰ νὰ διακρίνωνται ἀπὸ τὸ ἰδιαίτερον κεφάλαιον τοῦ τραπεζίτου (ἰδίαν ἀφορμήν), ὑπάρχει οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀγωγῶν *ἀφορμῆς* καὶ *παρακαταθήκης*, ἐπειδὴ ἡ τελευταία ἐσήμαινεν, ὅτι ὁ ἐνάγομενος ἠρνήθη ν' ἀποδώσῃ παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν εἰς αὐτόν, ὄχι ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ πληρώσῃ ὡρισμένον τόκον διὰ τὴν χρῆσιν αὐτῆς, ὡς εἰς τὴν περίστασιν τῆς ἀφορμῆς, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ ρυλάτῃ αὐτὴν ἕως οὗ αἱ ὑποθέσεις τοῦ ἐνάγοντος ἤθελον ἐπιτρέψει εἰς αὐτὸν νὰ τὴν ἀναλάβῃ ἐν ἀσφαλείᾳ.

Βεβαιώσεως. Ἦτον ἀγωγή, τὴν ὁποίαν ὁ ἀγοραστὴς εἰσῆγε κατὰ τοῦ πωλητοῦ, ὁσάκις τὸ ἀγορασθὲν δικαίωμα ἢ κτῆμα προσεβάλλετο, ἢ διεταράττετο ἡ κατοχήτου ὑπὸ τρίτου τινός. Ὁ ἀντιποιούμενος τὸ δικαίωμα ἢ τὸ κτῆμα, ἐκτὸς ἐὰν ὁ ἐνεστὼς κύριος ἀ-

περάσιζε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν δίκην (αὐτομαχεῖν), ἀνεφέρετο εἰς τὸν πωλητὴν ὡς κυρίως ἐναγόμενον εἰς τὴν δίκην (εἰς πρατῆρα ἀνάγειν). Ἐὰν ὁ πωλητὴς δὲν ἤθελε νὰ ἐμφανισθῇ, ἡ προκειμένη ἀγωγὴ κατ' αὐτοῦ ἦτον ἡ νόμιμος θεραπεία, καὶ ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὴν ὁ ἀγοραστὴς, καὶ ὅτε μόνον εἶχε δυθῆ ἀρραβών.

Βιαίων. Ἡ ἀγωγὴ αὕτη ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ ὁσάκις ἁρπαγαὶ ἐλευθέρων προσσώπων, ἢ παράνομος καὶ βιαία κατάληψις ἰδιοκτησίας παντὸς εἴδους ἦσαν τὸ ἀντικείμενον τῆς κατηγορίας.

Βλάβης. Τὴν ἀγωγὴν ταύτην μετεχειρίζοντο εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς ὁ εἷς ἐζημιοῦτο ἀπὸ τὴν διαγωγὴν τοῦ ἄλλου. Ἐκ τῶν σωζομένων παραδειγμάτων φαίνεται, ὅτι εἴτε ἡ βλάβη προήρχετο ἀπὸ ἔλλειψιν, ἢ πρᾶξιν, εἴτε ἠλάττονε τὴν πραγματικὴν περιουσίαν τοῦ κατηγόρου, ἢ τὸ ἐλπιζόμενον κέρδος του, ἡ ἀγωγὴ εἶχε χώραν, καὶ ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ κατὰ τοῦ ζημιώσαντος. Αἱ βλάβαι δὲ διαιροῦνται κυρίως εἰς δύω *ἐνθέσμους* καὶ *ἀθέσμους*. Ἐκ τούτων αἱ μὲν πρῶται περιλαμβάνουσιν ὅλας τὰς δίκας τὰς προερχομένας ἐκ τῆς μὴ ἐκπληρώσεως συμφωνίας τινὸς, ἥτις περιεῖχε ποινικὴν ῥήτραν, καὶ ἐκείνας, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ νόμος ὥριζε τὴν ποινὴν τὴν πληρωτέαν ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου, ἐὰν κατεδικάζετο· αἱ δὲ δεύτεραι, ὅλας τὰς ζημίας τῆς ἰδιοκτησίας, τὰς ὁποίας ὁ νόμος δὲν ὥριζεν ὀνομαστί, ἀλλὰ διέταττεν ἐν γένει νὰ τιμωρῆται ὁ βλάψας μὲ πρόστιμον διπλάσιον τῆς ἐκτιμηθείσης ζημίας, ἐὰν τὸ ἀδίκημα ἐγίνετο ἐκ προθέσεως· ἄλλως δὲ κατεδικάζετο εἰς ἁπλῆν ἀποζημίωσιν.

Διαδικασία. Εἰς τὴν μᾶλλον ἐκτεταμένην ἔννοιαν

αὐτῆς εἶναι συνώνυμος τῆς δίκης. Τεχνικῶς δὲ σημαίνει τὴν ἀγωγὴν εἰς διένεξίν τινα περὶ προτιμήσεως μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων ἀντιδίκων, ὡς π. χ. εἰς τὴν περίστασιν, καθ' ἣν ἀξιοῦν νὰ λάβωσιν ὡς κληρονόμοι, ἢ ὡς κληροδόχοι, τὴν περιουσίαν τοῦ ἀποθανόντος. Εἰς τοιαύτην περίστασιν, ἐπειδὴ ὅλοι οἱ ἀπαιτηταὶ εὑρίσκονται εἰς ὁμοίαν θέσιν ὡς πρὸς τὴν ἐπίδικον περιουσίαν, ἡ τακτικὴ διαίρεσις τῶν ἀντιδίκων εἰς ἐνάγοντας καὶ ἐναγομένους δὲν ἐφαρμόζεται πλέον. Αὕτη εἶναι τῳόντι ἡ οὐσιώδης διάκρισις μεταξὺ τῆς προκειμένης ἀγωγῆς καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἀγωγῶν, καθ' ἃς τὰ μέρη παρίστανται ὡς ἀμέσως ἀντίθετα πρὸς ἄλληλα. Διὰ τῆς ἀγωγῆς δὲ ταύτης διεκδικοῦνται τὰ δικαιώματα τῶν ἰδιωτῶν δανειστῶν ἐπὶ δημευθείσης περιουσίας, καὶ περαιοῦνται αἱ διενέξεις μεταξὺ μηνυτῶν ἀπαιτούντων ἀμοιβὰς ὑποσχεθείσας ὑπὸ τῆς πολιτείας διὰ τὴν ἀνακάλυψιν ἐγκλημάτων κλπ., ὡς εἰς τὴν περίστασιν τῆς ἀκρωτηριάσεως τῶν Ἑρμῶν, καὶ τὰ παρόμοια.

Διαμαρτυρίας. Ἡ διαμαρτυρία ἠδύνατο νὰ γείνῃ κατὰ τὴν ἀνάκρισιν, καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς δίκας εἴτε δημοσίας εἴτε ἰδιωτικάς. Σκοπὸν δ' εἶχε ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἐκκρεμὴς κατηγορία ἠδύνατο ἢ δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ ἐμπόδιζε τὴν περαιτέρω πρόοδον τῆς δίκης, ἕως οὗ τὸ ζήτημα ἀπεφασίζετο. Ἡ διαμαρτυρία ἐγίνετο ἐγγράφως, ὡς καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι κατὰ τὴν ἀνάκρισιν πράξεις, μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης μαρτυρίας πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῆς. Τὸ δὲ ζήτημα τὸ πηγάζον ἐξ αὐτῆς ἀπεφασίζετο ἀπὸ τὸ δικαστήριον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπιληφθῇ τῆς ἀρχικῆς δίκης.

Ἐγγυήσεως. Ἐὰν ὁ πρωτότυπος ὀφειλέτης δὲν

ἐξεπλήρου τὰς ὑποχρεώσεις του, ὁ ἐγγυητὴς αὐτοῦ ὤφειλε νὰ ἐκπληρώσῃ αὐτάς, καὶ ἂν ἠρνεῖτο νὰ τὰς ἐκπληρώσῃ, ἠδύνατο νὰ καταδιωχθῇ διὰ τῆς ἐγγύης δίκης, ἐὰν ἡ ἀγωγὴ εἰσήγετο ἐντὸς δώδεκα μηνῶν ἀφοῦ ἡ ὑποχρέωσις συνωμολογήθη.

Ἔμμηνος. Ἔμμηνοι δίκαι ἦσαν ὅσαι δὲν ἐπετρέποντο νὰ μένωσιν ἐκκρεμεῖς ὑπὲρ τὸν μῆνα. Περιωρίζοντο δὲ εἰς τὰ ἀντικείμενα ἐκεῖνα ὅσα ἀπῄτουν ταχεῖαν ἀπόφασιν· τούτων δὲ τὰ σπουδαιότερα ἦσαν αἱ περὶ ἐμπορίου διενέξεις (ἐμπορικαὶ δίκαι). Ὅλαι αἱ περὶ μεταλλείων δίκαι (μεταλλικαὶ δίκαι) ἦσαν ὡσαύτως ἔμμηνοι δίκαι, διότι δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κύριος τοῦ μεταλλείου ἠδύνατο νὰ ἐμποδισθῇ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπὸ τὸ ἔργον του.

Ἐνοικίου. Ἦτον ἀγωγή, τὴν ὁποίαν ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ κατὰ τοῦ κατοικοῦντος τὴν οἰκίαν του, διὰ νὰ λάβῃ τὰ ὀφειλόμενα ἐνοίκια. Ἐὰν δὲ τὸ κτῆμα δὲν ἦτον οἰκία, ἀλλ' ἀγρός, ἡ ἀγωγὴ διὰ τὰ εἰσοδήματα καὶ τὰ κέρδη ὠνομάζετο *καρποῦ δίκη*.

Ἐξαιρέσεως. Ἦτον ἀγωγή, τὴν ὁποίαν ὁ ἐνάγων ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ διὰ νὰ λάβῃ ἀποζημιώσεις ἀπὸ ἐκεῖνον, ὅστις ἐπεχείρησε νὰ στερήσῃ ἀπὸ αὐτὸν τὸν δοῦλόν του, ὄχι ὅτε ὁ ἐναγόμενος ἀντεποιεῖτο ὡς ἰδιοκτησίαν τὸν δοῦλον, ἀλλ' ὅτε ἐβεβαίου, ὅτι ἦτον ἐλεύθερος.

Ἐξούλης. Τὴν ἀγωγὴν ταύτην φαίνεται ὅτι κατ' ἀρχὰς μετεχειρίζοντό τινες ὡς μέσον θεραπείας κατ' ἐκείνων, ὅσοι ἀδίκως ἀπέβαλλον αὐτοὺς (ἐξείλλειν ἐξείργειν) ἀπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν κτῆμα. Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως δεικνύει τοῦτο, καὶ οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους κατὰ

τοῦ Ὀνήτορος. *Ἡ ἐξούλης δίκη* ὅμως δὲν παρίσταται ἐν γένει ὑπὸ τὸν ἁπλοῦν τοῦτον τύπον, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἀγωγὴ, ἥτις εἰσήγετο κατὰ τοῦ μὴ θελήσαντος νὰ ἐκτελέσῃ ἀπόφασίν τινα ἐκδοθεῖσαν εἰς προηγουμένην δίκην· π. χ. ἐὰν τὸ ἐπίδικον κτῆμα, τὸ ὁποῖον ὁ ἐναγόμενος, μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἠρνεῖτο νὰ παραδώσῃ, ἦτον οἰκία, ὁ ἐνάγων ἠδύνατο νὰ εἰσάξῃ δίκην ἐνοικίου· ἐὰν δὲ ἀγρὸς, δίκην καρποῦ. Ἐὰν δὲ ὁ ἐναγόμενος ἐπέμενεν κατέχων τὸ κτῆμα, εἰσήγετο δίκη οὐσίας, ἡ ἀγωγὴ διὰ τὰ προϊόντα ὅλου τοῦ κτήματος πρὸς ἀποζημίωσιν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἠκολούθει ἡ ἐξούλης δίκη

Ἐπιτριηραρχήματος. Ἡ διάρκεια τῆς τριηραρχίας ἦτον ἐνιαύσιος, καὶ ἂν τριήραρχός τις ὑπηρέτει περισσότερον παρὰ τὸν νόμιμον χρόνον, ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ τὰ περιπλέον ἔξοδα, τὸ *ἐπιτριηράρχημα*, ἀπὸ τὸν διάδοχόν του. Διὰ νὰ λάβῃ δὲ τὰ ἔξοδα ταῦτα, ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ δίκην ἐπιτριηραρχήματος κατὰ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ.

Κακηγορίας δίκη. Ἦτον ἀγωγὴ διὰ προσβλητικοὺς λόγους, ὀνομαζομένη εἰς ἓν χωρίον τοῦ Δημοσθένους *κακηγορίου δίκη*, καὶ προσέτι *λοιδωρίας δίκη*, καὶ *κακολογίας δίκη*. Ἡ κατηγορία αὕτη ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ κατὰ παντὸς ὅστις προσῆπτεν εἴς τινα ὑβριστικὰ ἐπίθετα, οἷον ἀνδροφόνον, πατραλοίαν κλπ., τὰ ὁποῖα περιελαμβάνοντο ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *ἀπόῤῥητα*. Δὲν ἠδύνατο δέ τις νὰ δικαιολογηθῇ ὅτι ἐξέφρασε τοὺς λόγους τούτους εἰς τὸν θυμόν του. Κατά τινα δὲ νόμον τοῦ Σόλωνος ἦτον ἀπηγορευμένον νὰ κακολογῶσι τοὺς ἀποθανόντας, καὶ ὅστις ἐκακολόγει ἀποθανόντα, ὑπέκειτο εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην, ἥτις ἠδύ-

νατο νὰ εἰσαχθῇ ἀπὸ τὸν πλησιέστερον συγγενῆ τοῦ ἀποθανόντος. Ἐὰν δέ τις ἐκακολόγει δημόσιον ἄνδρα, ὁ κακολογήσας ὄχι μόνον κατεδικάζετο εἰς τὴν συνήθη ποινήν, ἤτοι εἰς πρόστιμον 500 δρ., ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν στέρησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου (ἀτιμίαν), ἐπειδὴ ἡ πολιτεία ἐθεωρεῖτο ὡς ὑβρισθεῖσα.

Κακοτεχνιῶν δίκη. Αὕτη ἀντιστοιχεῖ ὁπωσοῦν πρὸς τὴν κατηγορίαν ἐπὶ διαφθορᾷ μαρτύρων. Ἠδύνατο δὲ νὰ εἰσαχθῇ κατὰ ἀντιδίκου τινὸς εἰς προηγουμένην δίκην, τοῦ ὁποίου οἱ μάρτυρες ἐξηλέγχθησαν ψεῦσται εἰς δίκην τινὰ ψευδομαρτυριῶν. Ἠδύνατο ὡσαύτως νὰ γείνῃ χρῆσις αὐτῆς κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἀντιδίκου, ὅτε ὑπέγραφον ψευδῶς ἀνθρώπους ὡς κλήτορας εἰς τὸ ἔγγραφον τῆς κατηγορίας ἐν προηγουμένῃ τινὶ δίκῃ.

Λειπομαρτυρίου. Ὁ ἀντίδικος, ὅστις εἶχε χρείαν τῆς μαρτυρίας τινός, προσεκάλει αὐτὸν νὰ παρευρεθῇ, καὶ ἐὰν δὲν παρευρίσκετο, ὑπέκειτο εἰς τὴν δίκην τοῦ λειπομαρτυρίου. Εἴτε δ' ὑπέσχετο, εἴτε μὴ, ὤφειλε νὰ παρευρεθῇ, καὶ ἐὰν ἡ ἀπουσία του ἐπέφερε ζημίαν εἰς τὸν προσκαλέσαντα ἀντίδικον, ὑπέκειτο εἰς τὴν *δίκην βλάβης.*

Μισθοῦ, ἢ μισθώσεως δίκη, ὠνομάζετο ἀγωγή τις, ἥτις ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ πρῶτον κατ' ἀνθρώπων, οἵτινες, ἐναντίον τῆς γενομένης συμφωνίας, ἠρνοῦντο ν' ἀνταμείψωσιν ὑπηρεσίας ἐκτελεσθείσας ὑπὲρ αὐτῶν· καὶ δεύτερον κατ' ἀνθρώπων, οἵτινες ἢ δὲν ἐξετέλεσαν διόλου ἢ ἐξετέλεσαν ἀτελῶς τὰς ὑπηρεσίας, διὰ τὰς ὁποίας ἐπληρώθησαν· ἦτο δὲ ἀδιάφορον ἐὰν αἱ ὑπηρεσίαι ἐξετελοῦντο διὰ τῶν φυσικῶν ἢ διὰ τῶν νοερῶν δυνάμεων. Ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν ἑκάτερον τῶν μερῶν ἐνόμιζεν ἑαυτὸ

ἠδικημένον, ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ τὴν *μισθοῦ δίκην* κατὰ τοῦ ἀδικήσαντος.

Οἰκίας. Ἦτον ἀγωγὴ πρὸς διεκδίκησιν οἰκίας τινός, καθ' ἣν οἱ δικασταὶ ἀπεφάσιζον (διεδίκαζον) εἰς ποῖον τῶν μερῶν ἀνῆκεν ἡ οἰκία, καὶ τὴν ἐπεδίκαζον εἰς αὐτό. Ἡ οἰκίας δίκη ἐγίνετο μόνον πρὸς διεκδίκησιν τῆς οἰκίας αὐτῆς· τὰ δὲ ἐνοίκια ἢ ἄλλαι ὠφέλειαι διεκδικοῦντο διὰ τῆς ἀγωγῆς τῆς ὀνομαζομένης *ἐνοικίου δίκης.*

Παρακαταθήκης. Παρακαταθήκη ἐν γένει σημαίνει κατάθεσιν πολυτίμου πράγματος, ὡς π. χ., ἐὰν παραδώσω τὴν περιουσίαν μου εἰς φίλον τινὰ διὰ νὰ φροντίζῃ περὶ αὐτῆς χάριν ἐμοῦ. Παρακαταθήκης λοιπὸν δίκη εἰσήγετο κατ' ἐκείνου, ὅστις ἀδίκως ἀπεστέρει τὴν περιουσίαν ἀπὸ τὸν κύριον αὐτῆς.

Προεισφορᾶς. Ἦτο δίκη εἰσαγομένη ἀπὸ μέλος Συμμορίας τινὸς διὰ νὰ λάβῃ χρήματα πληρωθέντα εἰς λογαριασμὸν ἑτέρου. Ἐπειδὴ αἱ Συμμορίαι ἦσαν οὕτω διωργανισμέναι ὥστε 300 ἐκ τῶν πλουσιωτέρων ἐξελέγοντο διὰ ν' ἀποτελῶσιν ἀνωτέραν τινὰ ἀρχήν, ὑπεύθυνον εἰς τὴν πολιτείαν διὰ τὴν εἴσπραξιν τοῦ ἐγγείου φόρου, ὁ δῆμος ἐξέδιδε ψήφισμα, δι' οὗ ἐπρόσταζεν αὐτοὺς νὰ πληρώσωσιν ὁλόκληρον τὸν φόρον ἐκ προκαταβολῆς. Οὗτοι λοιπὸν εἶχον δικαίωμα ν' ἀποζημιωθῶσιν ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἐννεακοσίους τῶν Συμμοριῶν, καὶ φαίνεται ὅτι οἱ στρατηγοὶ προσδιώριζον τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ὤφειλον ν' ἀποζημιώσωσιν ἕκαστον τῶν τριακοσίων τούτων πλουσίων. Κατ' αὐτῶν δὲ ἠδύνατο ὁ πλούσιος νὰ κινήσῃ ἀγωγὴν διὰ νὰ συνεισφέρωσι, κατὰ τὴν φορολογίαν, τὴν ὁποίαν ὤφειλε νὰ πληρώσῃ ἕκαστος. Ὁ λαμβάνων δὲ χρήματα, οὕτω προκαταβληθέντα, ἐλέγετο *προεισφορὰν κομίζεσθαι.*

Προικός. Ἐὰν ἀπέθνησκεν ὁ ἀνὴρ, καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ἀπεστέρουν ἀδίκως τὴν προῖκα ἀπὸ τὴν χήραν αὐτοῦ, οἱ ἐπίτροποι αὐτῆς ἠδύναντο νὰ κινήσωσιν ἀγωγὴν κατ' αὐτῶν περὶ προικὸς, ὡς καὶ περὶ τροφῆς, *δίκην προικὸς καὶ σίτου*. Προσέτι ἐὰν ἀνήρ τις, ἀφοῦ ἀπέπεμπε τὴν σύζυγόν του, ἠρνεῖτο ν' ἀποδώσῃ τὴν προῖκά της, ἠδύνατο νὰ ἐναχθῇ διὰ τὸν τόκον, ὡς καὶ διὰ τὸ κεφάλαιον. Ὁ τόκος ὑπελογίζετο βεβαίως ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀποπέμψεως, καὶ ἦτο προσδιωρισμένος ἀπὸ τὸν νόμον ἐννέα ὀβολοὺς δι' ἑκάστην μνᾶν, ἤτοι περίπου 18 0|0. Δυνάμεθα δὲ νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἡ δίκη προικὸς ἦτον ἐκ τῶν ἐμμήνων δικῶν.

Σίτου. Ἐπειδὴ ἡ προῖξ ἐδίδετο διὰ νὰ χρησιμεύῃ ὡς τροφὴ τῆς γυναικὸς, ἂν καὶ ἐπληρώνετο εἰς τὸν σύζυγον ἀπὸ τὸν πατέρα αὐτῆς, τὸν ἀδελφὸν ἢ ἄλλον φυσικὸν ἐπίτροπον (κύριον), ἐὰν συνέβαινε νὰ διαλυθῇ ὁ γάμος, ὁ ἀνὴρ, ἢ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ, ὤφειλε ν' ἀποδώσῃ αὐτὴν, ἢ ἐὰν δὲν τὴν ἀπέδιδεν, ἐχρεώστει νὰ πληρώνῃ τόκον 18|00 κατ' ἔτος (ἐπ' ἐννέα ὀβολοὺς τοκοφορεῖν). Ἡ δίκη σίτου λοιπὸν εἰσήγετο κατὰ τοῦ ἀνδρὸς, ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ, διὰ νὰ πληρώσῃ τὸν τόκον τῆς προικός. Ὁ τόκος ὠνομάζετο σῖτος (τροφὴ ἢ διατροφὴ), διότι ἦτον ἡ πρόσοδος ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἡ γυνὴ διετρέφετο, (ἡ διδομένη πρόσοδος εἰς τροφὴν ταῖς γυναιξίν). Ἡ δίκη αὕτη, ὡς καὶ ἡ δίκη προικὸς, φαίνεται ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὰς ἐμμήνους δίκας, ἐπειδὴ ὑπετιθέτο, ὅτι ἡ γυνὴ δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ πολὺν χρόνον ἄνευ τῶν μέσων τῆς καθημερινῆς τροφῆς της.

Σκυρία. Ἡ Σκυρία δίκη ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸν Πολυδεύκην ὡς ἀκολούθως « Σκυρίαν δίκην ὀνομάζουν οἱ κωμῳδιδάσκαλοι τὴν τραχεῖαν, οἱ γὰρ φυγοδικοῦντες ἐσκήπτοντο εἰς Σκύρον ἢ εἰς Λῆμνον ἀποδημεῖν ». Διὰ δὲ τῆς τραχείας δίκης ἐννοεῖται ἡ δίκη ἡ ἀπὸ δυσκολίας περικυκλωμένη, καθ' ἣν ὁ ἐνάγων εἶχε νὰ πολεμήσῃ πᾶν εἶδος στρεψοδικίας καὶ ὑπεκφυγῆς, γινομένης παρὰ τοῦ ἐναγομένου. Κατὰ τὴν προσδιωρισμένην δὲ ἡμέραν τῆς δίκης ἀμφότερα τὰ μέρη ὤφειλον νὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ ἂν τὸ ἕτερον δὲν ἐνεφανίζετο, ἐξεδίδετο ἀπόφασις κατ' αὐτοῦ, ἐκτὸς ἐὰν εἶχε λόγον τινὰ εὐλογοφανῆ νὰ προτείνῃ, ὡς ἀσθένειαν, ἢ ἀναπόφευκτον ἀπουσίαν. Τὴν δίκην δὲ ταύτην ἀνελάμβανέ τις τῶν φίλων τοῦ ἐναγομένου, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζεν δι' ἐνόρκου βεβαιώσεως ὀνομαζομένης (*ὑπωμοσίας*), εἰς ἀπάντησιν τῆς ὁποίας ὁ ἀντίδικος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κάμῃ ἐναντίαν διαβεβαίωσιν *ἀνθυπωμοσίαν*, τὸ δὲ δικαστήριον ἀπεφάσιζεν ἐὰν ὁ λόγος ἦτον ἰσχυρὸς ἢ μή. Φαίνεται δὲ, ὅτι εἶχε γείνει συνείθεια εἴς τινας, οἵτινες ἤθελον νὰ ἀναβάλωσιν ἢ νὰ διαστρέψωσι δίκην τινὰ, νὰ προσποιῶνται ὅτι ἀπῆλθον εἴς τινα νῆσον τοῦ Αἰγαίου πελάγους, εἴτε χάριν ἰδίων ὑποθέσεων, εἴτε χάριν δημοσίας ὑπηρεσίας. Αἱ δὲ νῆσοι Σκῦρος, Λῆμνος καὶ Ἴμβρος ἦσαν ἰδίως προσδιωρισμέναι πρὸς τοῦτον τὸν σκοπόν.

Φωρᾶν ἀφανοῦς καὶ μεθημερινῆς δίκης. Περὶ τῆς ἀγωγῆς ταύτης δὲν ἔχομεν ἀκριβεῖς γνώσεις. Δυνάμεθα δὲ νὰ εἰκάσωμεν μὲ πολλὴν πιθανότητα, ὅτι ἦτον ἀγωγὴ εἰσαγομένη ἀπὸ τὸν κύριον δούλων, ἐνασχολουμένων εἰς τέχνας, ἐναντίον ἐκείνου πρὸς τὸν ὁποῖον ἐμισθώθησαν, διὰ νὰ λάβῃ τὸ ἀποπεταμιευμένον εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἦναι μερίδιόν τι τῶν κερδῶν

τῶν ἀφ' ἡμέρας εἰς ἡμέραν αὐξανομένων, καὶ τὸ ὁποῖον ἤθελε μένει ἀφανὲς εἰς τὸν κύριον, μεχρισοῦ ἐλάμβανε λογαριασμὸν ἀπὸ τὸν μισθωτὴν τῶν δούλων. Ὁ δὲ Μάϊερ συμπεραίνει, ὅτι ἡ ἀληθὴς γραφὴ ἠδύνατο νὰ ἦναι ρωρᾶς, ἤτοι κλοπῆς, ἢ ῥώρας, ἤτοι ἐξετάσεως, καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ ἀγωγὴ εἰσήγετο ἐπὶ παρανόμῳ ἐξετάσει εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν, εἴτε κρυφίως (ἀφανῶς) ἢ φανερῶς ἐν καιρῷ ἡμέρας (μεθημερινῆς). Τὸ πρῶτον συμπέρασμα τοὐλάχιστον εἶναι ὅλως ἀπίθανον, ἐπειδὴ ὑπῆρχε δίκη κλοπῆς·

Χρέους. Ἦτον ἁπλῆ ἀγωγὴ διὰ χρέος, ἥτις, ὡς αἱ πλεῖσται τῶν ἄλλων δικῶν τῶν προερχομένων ἀπὸ παράβασιν συναλλάγματος, ἀνεφέρετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν θεσμοθετῶν, ὅτε ἡ προκειμένη ποσότης ἦτο μεγαλητέρα τῶν 10 δραχμῶν.

Χωρίου. Ἦτο δίκη πρὸς διεκδίκησιν ἀγροῦ τινός. Οἱ διάδικοι εἰς τὴν δίκην ταύτην ἦσαν ἀναγκαίως εἴτε πολῖται Ἀθηναῖοι, ἢ τοιοῦτοι εὐνοούμενοι ξένοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν ἐξουσίαν ν' ἀποκτήσωσι πραγματικὴν περιουσίαν εἰς τὴν Ἀττικὴν (γῆς καὶ οἰκίας κτῆσιν). Ἡ ἐξουσία δὲ αὕτη ἐχορηγεῖτο εἰς τοὺς ξένους δι' εἰδικῆς χάριτος τοῦ δήμου.

Ψευδομαρτυριῶν. Ἐὰν ὁ μάρτυς εἰς δίκην τινὰ ἔδιδε ψευδῆ μαρτυρίαν, ὁ βλαφθεὶς διάδικος ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ δίκην κατ' αὐτοῦ· (δίκην ψευδομαρτυριῶν) πρὸς ἀποζημίωσιν. Ἡ ἀγωγὴ ὠνομάζετο ἐνίοτε ἐπίσκηψις, καὶ ὁ κατηγορούμενος ἐλέγετο ἐπισκήπτεσθαι τῇ μαρτυρίᾳ ἢ τῷ μάρτυρι.

Ὅτε μάρτυς τις διὰ ψευδομαρτυρίας ἐναντίον τινὸς, ἐπὶ ποινικῆς δίκης, ἐπετύγχανε τὴν καταδίκην του, καὶ ὁ ἔνοχος κατεδικάζετο εἰς ποινὴν τοιαύτην (π. χ.

θάνατον ἢ ἐξορίαν), ἥτις καθίστα ἀδύνατον εἰς αὐτὸν νὰ κινήσῃ ἀγωγὴν, πᾶς ἄλλος ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ δημοσίαν κατηγορίαν κατὰ τοῦ μάρτυρος, εἴτε διὰ γραφῆς, εἴτε δι' εἰσαγγελίας, ἢ προβολῆς. Μετὰ τὴν καταδίκην δὲ τοῦ μάρτυρος ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ κατηγορία κατὰ τοῦ διαδίκου, ὅστις παρεσκεύασεν αὐτὸν νὰ δώσῃ ψευδῆ μαρτυρίαν. Ἡ κατηγορία δὲ αὕτη ὠνομάζετο *δίκη κακοτεχνιῶν.*

Θεωροῦμεν δὲ ἀναγκαῖον νὰ σημειώσωμεν ὀλίγας τινὰς φράσεις. Οἷον μαρτυρεῖν τινι σημαίνει μαρτυρεῖν ὑπέρ τινος, καταμαρτυρεῖν τινος μαρτυρεῖν ἐναντίον τινός. Μαρτύρεσθαι σημαίνει προσκαλεῖν εἰς μαρτυρίαν, (λέξις ἥτις εἶναι ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ποιηταῖς) διαμαρτύρεσθαι καὶ ἐνίοτε ἐπιμαρτύρεσθαι, τοὺς παρόντας, σημαίνει προσκαλεῖν τοὺς παρευρισκομένους νὰ λάβωσι γνῶσιν τῶν συμβαινόντων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ μαρτυρήσωσι. Τὸ ψευδομαρτυρεῖν καὶ ἐπιορκεῖν οὐδέποτε μεταχειρίζονται ἀδιαφόρως, ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ μαρτυρία δὲν ἐδίδετο ἀναγκαίως ἐνόρκως. Ὁ μάρτυς εἴς τινα δίκην πρέπει νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὸν κλητῆρα ἢ κλήτορα, ὅστις μόνον ἐμαρτύρει περὶ τῶν πρὸς ἐμφάνισιν εἰς τὸ δικαστήριον κλητεύσεων.

ΤΕΛΟΣ.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Ἀντὶ	Ἡμηττὸς	γράφε	Ὑμηττὸς	Σελ. 4	στιχ. 22
»	ἐν τῇ Ὀπουντίᾳ	»	ἐν τῇ Ἐπικνημιδίᾳ	» 5	» 3
»	κατὰ τὸ 432	»	κατὰ τὸ 332	» 27	» 2
»	ὁ ἀρχαιότ. ποιητὴς	»	ὁ ἀρχαιότ. τραγικὸς ποιητὴς	» 35	» 19
»	ἀπὸ λοιμόν	»	ἀπὸ τὸν λοιμὸν	» 38	» 1
»	ναὼ	»	περίβολος	» 50	» 9
»	τὸν πρόναον, εἰς τὸ ὁποῖον	»	τὸν πρόναον, εἰς τὸν ὁποῖον ἵστατο βωμός τις ἢ εἰκών· τὸ ἔδυτον, εἰς τὸ ὁποῖον	» 50	» 12
»	προσέφερον	»	δὲν προσέφερον	» 56	» 1
»	ἐγίνετο	»	ἐγίνετο	» 58	» 9
»	ὑγιεία	»	ὑγίεια	» 61	» 15
»	δι'ὅλους τοὺς σκοπούς	»	δι' ὅλους τούτους τοὺς σκοπούς	« 111	» 1
»	ἐφορολογοῦντο	»	ἐφορολογήθησαν	» —	» 27
»	κατεσκεύαζον	»	κατεσκεύαζον ἐκ χαλκοῦ	» 116	» 11
»	ἁρπαγίων	»	ἁρπάγων	» 150	» 10
»	ἐρυθρῶν	»	ἐρυθρόν	» 155	» 24
»	οἱ ἄνθρωποι ἐν τῷ πλοίῳ	»	οἱ ἐν τῷ πλοίῳ ἄνθρωποι	» 164	» 16
»	ἐπὶ χρυσοῦ	»	ἐπιχρύσου	» 165	» 2
»	λίκμων	»	λίκνων	» 175	» 7
»	ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν	»	δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν	» 178	» 10
»	ὠνομάζετο	»	ὀνομάζεται	» 179	» 18

SISMANOGLIO

Ἀντὶ ἐντὸς τῶν πόλεων	γράφε ἐκτὸς τῶν πόλεων	σελ.	191	στίχ.	19
» περῶναι καὶ πόρπακες	» περόναι καὶ πόρπαι	»	195	»	27
» μετῶπαι	» μετόπαι	»	207	»	6
» γυμνάσια καὶ θέατρα	»	»	236	»	18
» ἀξιολογώτατοι	» ἀξιολογώταται	»	239	»	12
» ὀνομαζομένους	» ὀνομαζομένας	»	242	»	12
» χασμῆς	» χάσματος	»	247	»	27
» ἀπηλλαγμένοι	» ἀπηλλαγμέναι	»	264	»	20
» προτείνωσί τι	» προτείνωσί τι δὶς	»	266	»	31
» χήνιξ	» χεῖμξ	»	283	»	18
» μίαν κοτύλην	» ἕνα χόα	»	326	»	22
» ὅτι ὁ κατήγορος	» ὅτι	»	468	»	16
» ἀλλὰ αὐτὸς καὶ ἀδύνατο	» ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἠδύνατο	»	477	»	2

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ

ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

ΑΘΗΝΩΝ.

	Σώμ.
Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν	50

ΠΕΙΡΑΙΩΣ.

Παναγ. Ἀντωνιάδης	1
Γεώργ. Ἐρκύνης	1
Γ. Τομπάζης	1
Θ. Ν. Γρυμάλδης	1
Κ. Ν. Δόσιος	1
Λουκ. Ῥάλλης	1
Μ. Δούναβης	2
Π. Χ. Σωτηρίου	1
Σ. Ῥετζίνας	1
Πολυχ. Κορωναῖος	1
Γ. Λαμπύρης	1
Μ. Α. Τσαμαδὸς	1
Ἰωάν. Ἀφεντούλης	1
Λ. Μ. Ψιακῆς	1
Χ. Θαλασσινὸς	1

ΘΗΒΩΝ.

Ἐμ. Καρπάθιος	1
Ἀν. Λ. Θηβαίου.	1

ΣΥΡΟΥ.

	Σώμ.
Φ. Α. Ἶλδνερ	1
Ἰω. Ν. Βαλέτας	1
Α. Ν. Γοζαδῖνος	1
Ἰακ. Γεράκης	1
Χ. Ἀναιρούσης	1
Α. Ν. Βενιέρης	1

ΓΑΛΑΞΙΔΙΟΥ.

Γ. Βελτίων	1
Χ. Π. Νικολάου	1

ΑΜΟΥΡΓΟΥ.

Α. Ν. Δεμάθας	1
Νικήτας Βλαβιανὸς	1
Ἀγ. Ν. Σιγάλας	1

ΙΟΥ.

Ἰωάν. Ἀμοιραδάκης	1
Ἰωάννης Λορεντζιάδης.	1
Ἰωάννης Α. Κωβαῖας	1

ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ.

Ἰ. Κυριακὸς ἑλληνοδιδ.	1

	Σώμ.
Ν. Ι. Κυριακὸς	1
Σ. Β. Ῥοΐλδς	1
Παν. Παπ. Ζαφειρόπουλος	1
Κ. Περδικάρης.	1
Π. Π. Σπυρίδωνος ἑλληνοδιδάσκαλος	1
Χ. Νικολαΐδης Γραμμ. Ἐπαρχείου.	1
Π. Α. Καράκαλος	1

ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ.

Κωνσαντῖνος Παπ. Ἀθανασίου	1
Δημ. Ι. Νάκου	1
Ἰω. Α. Χατζόπουλος	1
Κοσμᾶς Θεσπρωτὸς	1
Κωνστ. Ἀθ. Τζερπέλης.	1
Ν. Ἀθανασιάδης	1
Ἀνδ. Ἡλιοῦ Ἀναγνωστόπουλος	1
Βαρθολ. Θεοδωρόπουλος	1
Δημ. Κ. Γούζιος	1
Ἀθ. Αναγ. Γρανίτζας.	
Γ. Σαῤῥῆς	1
Γ. Γιολδάσης	1
Ἀθ. Παπᾶ Γεωργίου	1
Ἰωα. Μπλατζῆς	1
Δημ. Γεωργίου	1
Κ. Ἰω. Θέου	1
Γ. Ἀποστολίδης	1
Γ. Καραβίδας	1
Γ. Δέπος	1
Ἀνδρ. Οἰκονομόπουλος	1
Ἀναγ. Φαρασιλόπουλος	1

ΑΡΓΟΥΣ

	Σώμ.
Π. Ῥοῦσσος Σχολάρχης	1
Κ. Ῥοδόπουλος	1

ΜΕΣΣΗΝΗΣ.

Ἀ. Σακελλαριάδης	1
Ν. Σ. Κανούσης	1
Ἀ. Συκωκύδης	1
Δ. Καλαμαριώτης	1
Πολυχ. Τζανετόπουλος	1

ΕΡΑΝΗΣ.

Γεώργ. Α. Σπέντζας.	1
Νικ. Χ. Λιγάρος	1
Ἀνδρ. Β. Οἰκονομόπουλος ἑλληνοδιδάσκαλος	1
Μ. Γ. Γιανακόπουλος	1
Μιχαὴλ Τουρτζινόβιτζ φαρμακοποιὸς	1
Κ. Περτουντζῆς	1
Ν. Δ. Κοκκώνης.	1
Α, Σ. Λαμπύρης	1
Σ. Τζάκας φαρμακοπώλης	1
Α. Ταμβακόπουλος	1
Λεωνίδας Κάκαβας	1
Ἀναστ. Βορὲς	1

ΑΝΔΡΙΤΖΑΙΝΗΣ.

Κ Ζαρειφόπουλος	1
Θ. Πολυζωΐδης	1
Ν. Γ. Παμπούκης	1

ΠΑΝΟΡΜΟΥ.

	Σώμ.
Γ. Σάνταρης	1
Δ. Μαυρομαρᾶς ἑλληνοδ,	1
Ἀργύρ. Τριανταφύλλου	1
Σταμ. Ν. Βερώνης	1
Ἰω. Γ. Σάγας	1
Ἱερεὺς Λαζαρος Φιλιππότης	1
Ἰω. Α. Δούκας	1
Λουκᾶς Εὐ. Δούκας	1
Πέτρος Ἀν. Καραμανλῆς	1
Κωνστ. Πρωτοπαππᾶς	1
Γεώργιος Καραμανλῆς	1
Παναγ. Ψάθης	1

ΔΙΒΡΗΣ.

Ἰω. Κ. Ξόρρᾶς	1
Θ. Ἡλιόπουλος	1
Θ. Γ. Γουρδλῆς	1
Π. Λαγγαδινὸς	1
Σπυρ. Ἀθανασιάδης ἑλληνοδιδάσκαλος	1
Χαρ. Γ, Ψημένος,	1
Ἰω. Θ. Ψημένος.	1
Ζώης Γ. Γιορμενίτης	1
Χρ. Κ. Ἀνδραβιδιώτης	1
Διονύσιος Θ. Γούτου	1
Χαράλαμπος Β. Κανελλόπουλος	1
Παν. Δ Τζούρης	1

	Σώμ.
Β. Παναγιωτόπουλος	1
Ἀνδ, Ἀπ. Βέῤῥιος	1
Γεωργ. Χ. Στεφανόπουλος	1
Ἰω. Παπᾶ Ἀντωνοπουλος	1

ΚΕΑΣ.

Στεφ. Γ. Στεφάνου.	1
Σπυρίδων Ἀναζυρόπουλος	1
Νικήτας Καμάρας	1

ΚΟΡΩΝΗΣ.

Δ. Οἰκονόμου Γρίβας	1

ΤΡΙΚΑΛΩΝ.

Π. Γεωργιάδης ἑλληνοδ.	1

ΑΤΑΛΑΝΤΗΣ.

Γεώργ. Χριστοδούλου.	1
Γ. Ἀποστολίδης εἰς Κύμην.	1
Γ. Χαλκιόπουλος	1
Δημ. Καλογερόπουλος	1

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.

Γεώργιος Γαζῆς	1
Δημήτριος Παλαμᾶς	1

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν μου θεωρεῖται ὡς τυποκλοπία καὶ καταδιώκεται κατὰ τὸν νόμον.